IOH. NICOLAI FVNCCII

Marburgensis

DE

VEGETA LATINAE LINGVAE SENECTVTE

COMMENTARIVS

Quo

Decrescens eius linguae dignitas atque fata, ab excessu Traiani, vsque ad Principatum Honorii Imperatoris, et Romam a Gothis anno post Christum natum CCCCX. expugnatam, describuntur, et notatu maxime digna historiae literariae monumenta illustrantur.

MARBVRGI CATTORVM

EX OFFICINA PHILIPPI CASIMIRI MVLLERI

CIƆ IƆ CC XXXXIIII.

14

SERENISSIMIS.

PRINCIPIBVS. ATQVE. DOMINIS.

DOMINO.

MAXIMILIANO.

ET.

DOMINO.

GEORGIO.

LANDGRAVIIS. HASSIAE. PRINCIPIBVS.
HERSFELDIAE. COMITIBVS. CATTIMELIBOCI.
DECIAE. ZIEGENHAINAE. NIDDAE. SCHAVENBVRGI.
HANOVIAE. ETC. ETC.

MAGNIS.

SVMMORVM. GERMANIAE. STATVVM.

BELLI. DVCIBVS.

FORTISSIMIS. SAPIENTISSIMIS.

AC. DIVAE. ORIGINIS. HEROIBVS.

MAXIMA. MAIORVM. AEMVLANTIBVS.
MERITA.

INTER. TVBAS. ET. LITVOS.

ET. IMITATRICES. TONITRVORVM. MACHINAS.

RECTAE. PIETATIS. VACANTIBVS. EXERCITIIS.

BELLI. PACISQVE. ARTIBVS.

INCLVTIS.

PATRIAE. DELICIIS.

LITERARVM. ATQVE. LITERATORVM. FAVTORIBVS.
BENEFICIS.

DOMINIS. SVIS. CLEMENTISSIMIS.

PVBLICVM. MENTIS. DEVOTAE.
MONVMENTVM.

DE. VEGETA. L. L. SENECTVTE. LIBELLVM.
CVM. OMNIGENAE. FELICITATIS. VOTO.
CONSECRAT.

AVCTOR.

SERENISSIMI PRINCIPES,
DOMINI CLEMENTISSIMI,

Quam ante haec quinque fere lustra iuris coepi facere publici, criticam Latinae linguae historiam, singulis libris adhuc, vt debui, HASSIACAE DOMVS AVGVSTAE PRINCIPIBVS SERENISSIMIS animo deuotissimo consecrare institui: partesque alias atque alias lucubrationum qualiumcunque mearum PATRIAE PATRIBVS INDVLGENTISSIMIS DIVO CAROLO, FRIDERICO REGI, GVILIELMO REGIS VICARIO, FRIDERICO PATERNARVM VIRTVTVM HEREDI comprobasse, non possum non mihi in omni vita gratulari. Tantoque confidentius nunc ad VOS, SERENISSIMI PRINCIPES, itidem MAGNI CAROLI FILIOS, Eiusdemque ad gloriam immortalem vestigia legentes, hanc de vegeta Latinae linguae senectute commentationem defero, gratiam atque clementiam a VOBIS eandem mihi promittens, qua PRINCIPES HASSIAE OPTVMI prorsus nihil merentem adhuc me dignati fuerunt. Aliorum nihil curo liuorem, qui me laboris tantillum TOT TANTISQVE PRINCIPIBVS dicare subirascuntur, tanto quidem maiori veritatis specie, quod scripturae genus leue, neque tractationem totam Summorum dignam Heroum personis, merito iudicare possunt. Nostis, HEROES FORTISSIMI, ex animo dicantis munera aestimare, sororem bonae mentis, rati, paupertatem esse,

ſterileſque Muſis liberalioribus ſufficere ſegetes Pindi. Quam maxime in Bonos Principes iniurii ſunt, qui ſecum aliis perſuadere conantur, illos, praeclara dum ſectantur facinora Martis, Muſarum prorſus aſpernari ſacra: quaſi non omnia, etiam aduerſus hoſtes, gerantur armis et conſilio. Victorem magis clementia et ſapiens in victos imperium commendat, quam impotens ſaeuities, ac triſtis regionum depopulatio. Laurus virtutem magis ornat Herois, teſtatam hoſtibus ipſis; quam rorantia ſanguine trophaea, et campis latius ſparſa et inſepulta caeſorum cadauera: quae Libitinae pompam, mortisque ferales potius, quam Principis Magnanimi triumphos oſtendunt. Hic forti manu victoriaque ſibi gratulatur ſubiectos populos, manſuetudinis teſtes; illos pluris ſemper faciendos, quam quorum capita meſſuiſſet gladius, aut quorum ſanguis, lanienae auctoramento ſpecioſiori, humum infeciſſet. Sic belli pacisque artibus regna et reſp. conſeruantur: illisque duobus firmiſſimis imperiorum vinculis, fracta hoſtium ſuperbia et inſolentia, ciues tandem, Principum ſuorum beneficio ſeruati, bene beateque viuere poſſunt. Ea perſuaſione, SERENISSIMI PRINCIPES, conſueuiſtis, Fuluii, Romanos inter fortiſſimi belli ducis, exemplo, Martis manubias Muſis conſecrare, et verae virtutis ornamenta colligere ex eruditiſſimorum hominum monumentis. Atque ita cum alios infinitos, tum ipſos duo gentium plurimarum victores feliciſſimos,

licissimos, Alexandrum M. et Iulium Caesarem imitamini: quorum alter, fere oppressus expeditionum laboribus, adeo nunquam visus est victricibus armis indulgere, quin literas respexerit, atque inprimis Homerum legerit assidue, eumque semper subiiciens puluino, tantum quieti subduxit noctis, quantum bella sibi vindicabant diei: alter etiam inter arma de rebus suis commentarios elegantissimos conscripsit, ac studio indefesso id egit, vt palmam Ciceroni non minus dubiam reddiderit eloquentiae, quam gentibus ferocissimis victoriae. Laudis non minus Vestrae, SERENISSIMI PRINCIPES, debemus Virtuti, qui longe lateque fortitudinis Vestrae posuistis trophaea, publicae libertatis Vindices, ac Domus Hassiacae inuicti Heroes. Post saeua Martis autem munia, atque tot militaria facinora, quibus veterum magnorum Ducum gloriam aut aequastis, aut fuistis aliquando supergressi; non illiberale doctorum, velut hybernis, otium amplecti consueuistis, gratiamque testari longe maximam illis, qui patriae commodis quocunque modo seruire, suamque operam illi haud inutilem nauare instituerint. Sint alii euersores, alii vindices libertatis atque salutis publicae: MAXIMILIANVS et GEORGIVS, Hassiae Principes Fortissimi, magnis Praefecti legionibus, magnisque vrbibus, quoad Germaniae gloria et maiestas superat, aut fortunarum, aut victoriarum pars non exigua erunt. Laudabunt alii res ab Tantis Principibus egregie et fortiter ge-

stas.

ſtas. Summis alii in coelum laudibus euehent imperatoriam indolem ac praeſtantiam animi, alii alia. SERENITATI VESTRAE deuoti nos literarum cultores, quod Tacitus adeo commendauit in Germanico Caeſare, illo omnibus animi corporisque dotibus, ad miraculum vsque, exculto; ciuile ingenium Veſtrum, obuiam comitatem, conciliandae hominum gratiae ac promerendi amoris mirum et efficax ſtudium, nunquam ſatis praedicare poterimus. Vt Patria vos PRINCIPES OPTVMOS, Haſſiacae Domus Auguſtae Ornamenta, Germaniae Amores, generis humani delicias, vocibus ſolet appellare veriſſimis: hoc dabitis, inter admiratores VESTROS, ſubiectiſſimo ciui, vt publicum mihi deuotionis liceat, cum omnigenae felicitatis voto, ſtatuere monumentum; libellum hunc, tot Principum in bonas literas merita enumerantem, SERENITATI VESTRAE facere ſacrum; atque ita Vobis, vt par eſt, meos aliquo modo probare labores. Viuite, SERENISSIMI PRINCIPES, atque, Numinis fauente gratia, agite, quod inſtituiſtis, ſtrenue: vt Virtutis Veſtrae gloriam, aeterna laude florentem, quam diutiſſime Felices atque Laeti, aliis ſuper alia operibus cumulare poſſitis. Haec votorum ſumma eſt, quae inter clientum, quotquot ſunt, innumeras gratulationes, pro incolumitate Veſtra, qua multorum continetur ſalus, nunquam et ſuſcipere, et ſoluere deſinam. Valete. Rintelii Pridie Kal. Septembr. cIↃIↃCCXXXXIIII.

DE VEGETA LATINAE LINGVAE SENECTVTE

TRACTATVS

CAPVT I.

De vegetae ſenectutis conditione.

§. 1.

Linguae non niſi paulatim ad perfectionem euehuntur, atque decreſcunt. 2. *Quibus vegeta Latinae linguae ſenectus contineatur limitibus.* 3. *Vnde facta linguae conditio deterior.* 4. *Noua ex ſuperſtitione et ignorantia naſcuntur vocabula.* 5. *Graeciſmi obtinent.* 6. *Ac nimium dictionibus vulgo homines luxuriare ſolent.* 7. *Cumulantur dignitatum vocabula.* 8. *Contra ſermonis vſum phraſes componuntur.* 9. *Non parum officit linguae peregrinitas.* 10. *Nobiliora deſiderantur ingenia.* 11. *Ex veterum monumentis corruptio.* 12. *Neque tamen contemnendae ſenectutis vires: cum principum fuerit longe maxima liberalitas.* 13. *Docti ſcholis non ſufficiebant magiſtri.* 14. *Scholae celebriores erant Romae.* 15. *Et in prouinciis omnibus.* 16. *Artium emporia praeſertim frequentabant*

Mediolani, Auguſtoduni, Toloſae, Maſſiliae, Burdegalae, in Britannia, et in Africa. 17. *Certi magiſtrorum ordines.* 18. *Deficiebant ſtipendia.* 19. *Rerum mira atque etiam linguarum viciſſitudo.* 20. *Num a Chriſtianis linguae corruptio.* 21. *Chriſto deuoti omnem ornatum deſpiciebant.* 22. *Chriſtiani ſacerdotes ſtudioſae iuuentuti praeficiebantur.* 23. *Dignitas Latinae linguae, quae in omnibus prouinciis valebat.*

§. I.

Vt Latina lingua non ſubito ad ſummum perfectionis apicem peruenerat: ita nec prorſus, niſi paulatim corrupta eſt. Coepit a virili aetate ſuaque maxima gloria deflectere et ſeneſcere quaſi poſt obitum C. Caeſaris Octauiani Auguſti, ita quidem, vt ad principatum vſque Hadriani, centum atque trium annorum ſpatio, imminere magis, quam premere Latinitatem videretur ſenectus. Senectus ipſa quidem ab eo tempore ſe magis prodidit: vt roboris prorſus nihil ſupereſſet virilis: neque tamen effoeta, aut iners, priſtinam auerſata eſt omnem dicendi gloriam, ſed pro viribus, ad Honorii vſque principatum captamque a barbaris Romam, non omnino contemnenda ſua ſtatuit quibuscunque diſciplinis monumenta: vt eam haud immerito, quoad aetatis vitia ſuſtinere potuit, propter tot exantlatos labores atque varias, quas ſuperauit, difficultates, ſenectutem dixeris vegetam. Ad id Latinitatis fatum vocamur nunc, quod illam pridem a nitore ſuo declinantem magis decreſcere voluit,

voluit, ac triſte olim, facto ſemel ab integritate ac religione diuortio, exitium minatur. Ita profecto ſe res vulgo habent mortalium, vt vbi ſemel inclinare coeperint, facilius lònge dilabantur atque corruant, quam ab initio coaleſcere potuerunt. Ad haec vſque tempora inclinabat ſermonis Romani elegantia, et natiuus lepor venuſtasque paulatim amittebatur: ad ſenium vero cum perueniſſet, premente vires ea calamitate, praecipiti curſu magis, quam gradu, ad vitia deſcitum, quoad omnis perdita videretur eſſe gratia, atque adeo nihil vel priſtinae caſtitatis, aliarumque virtutum, vel gloriae poſthac Latinam linguam commendaret.

§. II.

Vegetam hanc dicimus Latinae linguae ſenectutem: quod, quum inclinarit eius vigor ad hanc vſque aetatem atque conſenuerit, vt linguae coepimus fata componere cum aetatibus hominum variis, perſentire iam viſa eſt quidem omnia imbecillitatis ſenilis vitia: priſtina interiit cum venuſtate maxima dignitas; exuta omnibus adeo commendata cum viribus gloria et incomparabilis voluptas. Attamen non decubuit plane illa ſenectus: ſed rebus Latinis principum ſuſtentis liberalitate, et ſcriptorum ſolicita, vt potuerunt, ſeruatis cura, pro aetatis conditione, incolumitatem prae ſe ferre quandam viſa eſt; ac monumentis haud prorſus contemnendam virtutis priſtinae memoriam: vt ſenes aliquando ſe nobis repraeſentant corpore vegeto atque ſano, licet roboris expertes virilis ad eadem ſuſtinenda et perficienda, ſe tam valentes et acres praebere nequeant. Praeſtantiam linguae qui maluerunt ſecundum valorem et ſpecies metallorum deſcribere, aetatem hanc vulgo aeneam vocant: eamque per annos prope ducentos et quinquaginta, longius pro-

fecto, quam feliciorem aut iuuentutis, aut roboris virilis aetatem, ab Antoninis ad Honorium imperatorem vſque, et captam a barbaris Romam, ducunt. Alii, atque inprimis OLAVS BORRICHIVS, *a*) temporis hoc interuallum ab Hadriani imperatoris principatu ad captam vrbem ponunt. Et nos, illorum veſtigiis inſiſtentes, quam vegetam vocamus Latinae linguae ſenectutem ab obitu Traiani, h. e. ab anno ſalutis reparatae CXVII. ad Romam vſque a Gothis expugnatam, ſiue ad annum CCCCX. poſt Chriſtum natum extendimus. Quod temporis ſpatium tres ſupra ducentos et nonaginta annos continet. Ad haec vſque tempora Latinae linguae tanta fuit praeſtantia, quae optima aetate virum, cuius quidem maximi vigoris honos paulo deficientibus quoque tribuitur annis. Iam vero triſtis ſuccedit ſenectus, quae ipſa morbus eſt, multaque ſecum mala trahit. Siue eam cum auro argentoque compoſueris: vegeta vt vt ſuperſit ac integra de patrio ſermone bene merendi cupido: vera tamen illius dignitas atque venuſtas ſenſim ſine ſenſu interiit, ac perdita ſemel dicendi caſtitate gloriaque genuina, praecipiti gradu in deterius ruit: vt aeris, aut vilioris cuiusque metalli ſpeciem prae ſe ferat. Sic ſane licuerit cum HORATIO *b*) conqueri: *Damnoſa quid non imminuit dies? Aetas parentum, peior auis, tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitioſiorem.* Et SENECA *c*) vt poſſitis, inquit, aeſtimare, quantum quotidie ingenia decreſcant: et neſcio, qua iniquitate, et ad quod malum, pronitate naturae, eloquentia ſe retro tulerit. In deterius quotidie data res eſt:

a) Cogitationibus de variis Latinae linguae aetatibus pag. 17.
b) Lib. 3. od. 6.
c) Primae declamationis prologo.

eſt: vt ad ſummum perducta rurſus ad infimum velocius quidem, quam aſcenderat, relabatur. Et STATIO iam tum in ſyluarum epiſtola quadam literae viſae ſunt fugere. Cuique facile patet, non modo eloquentiam et linguae Latinae vigorem, verum et reliquas artes ab illa veteri ſua gloria deſciuiſſe, iuuentutis deſidia, parentum negligentia, praecipientium inſcitia, et moris antiqui obliuione. Quae mala primum in vrbe nata, mox per Italiam fuſa, iam in prouincias pene omnes emanarunt.

§. III.

Cauſſa tam repentinae in Latina lingua mutationis non vna fuit. Simul huc referendae ſunt omnes, quas in eo libro expoſuimus nuper, qui de imminenti Latinae linguae ſenectute ſcriptus in lucem prodiit. *d*) Ad Traiani vſque principatum imperatores vel Romae fuerant nati, vel in Italia ſaltem, et proxime vetus Latium verſus eandem cum lingua Latina, ſibi vernacula patriam habuerant: vt tanto fidelius atque accuratius eam ſeruare ac tueri potuerint. Traianus vero primus ipſe fuit, qui ex peregrina gente oriundus rerum potiebatur. Sic euulgato imperii tandem arcano, poſſe principes, extra Caeſarum familiam & domus Auguſtae limites, etiam aliunde legi: mox imperatores facti ſunt plures, non qui in Italia,

 ſed

d) Cap. I. §. 6. ſeqq. Etiam ſingulari diſſertatione egimus de cauſſis corruptae eloquentiae. Confer. apud TACITVM auctor dialogi de oratoribus. IOH. STVRMIVS de amiſſa eloquentia. GODOFREDVS VOCKEROD, illuſtris gymnaſii Gothani Rector, diſſert. praelim. ad Cyriaci Guntheri libellum de vitiis Latini ſermonis. Et CL. IOH. ERHARDVS KAPPIVS programmate de cauſſis corruptae hoc aeuo eloquentiae Romanae: quod Paulini a S. Ioſepho Lucenſis orationibus adiecit.

ſed in prouinciis nati, Thraces, Pannonii, Africani, Syri, Arabes, Dacae, Dalmatae, Galli, Hiſpani. Quamuis etiam non eſſent peregre nati: vt plurimum tamen diutius in prouinciis commorati ſunt, et patrios vetuſtos peregrinis commacularunt mores. Qui cum imperio erant, quique altiſſimum in rep. obtinebant honoris gradum, ciuium ſuorum ex prouinciis non paucos Romam pertraxerunt: quorum miniſterio, conſiliis, et opera, ad res curandas priuatim et publice vtebantur. Hinc in linguam Latinam ſenſim non ferenda peregrinitas ac nefaria verae indolis peruerſio ſemet inſinuare viſa eſt. Ex locis adeo diuerſis multi, inquinate loquentes, Romae et in Italia, veteri Latinitatis ſede, confluebant: quorum conſuetudine et vſu factum eſt, vt priſtina non potuerit ſalua diu cum ſimplicitate perſiſtere caſtitas: quoad Latini ſermonis ſplendor interierit totus, elegantioris nulla fuerit idiotiſmi ratio; eaque omnium promiſcua conuerſatione, ipſa etiam lingua corruptior in dies deteriorque fieret. Ecquis enim dubitat vulgari ſermone multa, vel praeter ſenſum, trahi? Bene et eleganter OVIDIVS *e)* ad Carum ſcribit:

Nec te mirari, ſi ſunt vitioſa, decebit
Carmina, quae faciam pene poeta Getes.
Ah pudet! et Getico ſcripſi ſermone libellum,
Structaque ſunt noſtris barbara verba modis.
Et placui, gratare mihi, coepique poetae
Inter inhumanos nomen habere Getas.

Pauciſſimi vero fuerant relicti Romae et in prouinciis, qui liberalioribus diſciplinis recte imbuti, Latinae linguae elegantiam et caſtitatem poſtliminio reſtituere, tantoque omnibus

e) Ex Ponto l. 4. eleg. 13. v. 17. ſeqq.

bus communi veterno, ac ingrauescenti magis magisque senectutis morbo, bonas artes suscitare, ac suscitatas sanctius fouere et custodire potuerint. Plurimorum non maxima dicam incuria fuit, sed turpe otium, quod non potest non cum vitiis detestandis esse coniunctum. Optimarum artium, et incredibile dictu ipsius linguae elegantioris fastidium plerosque coepit tantum: vt barbaros audire et legere maluerint, quam veteris Latii nunquam satis laudandos eloquentiae magistros. Et eo res circa Valentiniani et Valentis imperatorum tempora deuenit: vt, AMMIANO MARCELLINO teste, *f*) *detestantes, velut venena, doctrinas, Iuuenalem et Marium Maximum curatiore studio legerint; nulla volumina praeter haec in profundo otio contrectantes.* Idem huius aeui diligentissimus scriptor saepius nobilitatem Romanam exagitat, quod, a liberalioribus disciplinis aliena, malis otii artibus indulgeret nimium, atque claudi apud se in perpetuum, ac si absconditae sepulchris, elegantissimas bibliothecas pateretur.

§. IV.

Vel ignorantia, vel superstitio, atque peregrinitas sine omni verecundia linguam in dies magis magisque, neglecta semel castitate, commacularunt vocabulis atque dictionibus, quae insolentes et inauditae meliori aeuo, ea semet insinuante communi barbarie, Latinis auribus vix ac ne vix quidem intelligi putuerunt. Cuius furfuris haec innotuerunt primum, nemini ante vsurpata, *abbreuiare, blasphemare, blasphemia, calculare, creatura, deuiare, eleemosyna, ethnicus, excommunicare, glorificare, hypocrita, idololatra, ieiunare, indigitare, iustificare,*

f) Lib. 28. c. 4.

ficare, *mediator*, *molestare*, *obuiare*, *praedestinare*, *praesentare*, *sanctificare*, *scandalizare*, et sexcenta alia: quae quidem ficta semel factaque homines incauti erroris vsu receperunt ita, vt aliquid eiusmodi, velut in sermone suaque doctrina valde necessarium, mutare, aut Latinis reddere vocibus, nefas ducerent. Sunt qui ipsius TVLLII *g*) se tuentur verbis: *quanquam ea verba, quibus ex instituto veterum vtimur pro Latinis, vt ipsa philosophia, vt rhetorica, dialectica, grammatica, geometria, musica, quanquam Latine ea dici poterant, tamen, quoniam vsu recepta sunt, nostra ducamus.* Atqui etiam is dixerat paulo ante: *h*) *Dialectici et physici verbis vtuntur iis, quae ipsi Graeciae nota non sunt. Geometrae vero, musici, grammatici, etiam more quodam loquuntur suo. Item ipsae rhetorum artes, quae sunt totae forenses atque populares, verbis tamen in dicendo quasi priuatis vtuntur ac suis.* Quidni et theologis permittamus et relinquamus sua? Nihil certe obstat, et facile patimur, sua cuique esse pulchra. Sed Latina esse, quae fingere aut innouare pro instituti ratione suaque doctrina cuique placet, mihi certe persuaserit nemo. Casta olim Romanorum lingua virgo fuit, et religiose custodienda: cuius virtuti et gloriae tantum decedit, quantum proci cuiusque sibi permisit lubido. Habeant sibi, profundant, perdant, sua esse ducant, et valde familiaria sibi: Latinitatis purae notam prae se tamen ferre nunquam poterunt. Contra qui Latine loqui cupiunt, non nouis vtuntur barbari seculi figmentis, sed elegantiora efflorescentis et in primis commendatae Latinitatis, quoad sua castitate per-

g) De fin. bon. et mal. l. 3. c. 2.
h) L. c. cap. 1. extr.

perstitit, minime fallacia monumenta sequuntur. Iniquiori hoc linguae fato ea senties in Latium vetus et elegans inuecta, quae in barbarorum insulas releganda et transmittenda fuissent: quae optimi certe semper ignorauerunt magistri, ac velut genio linguae contraria aequo animo ferre minime gentium potuissent. Neque illis fauent CICERONIS, eloquentiae maximi fautoris, monita, qui religiosius suam semper visus est tractare vernaculam. Et is, *i*) *equidem soleo etiam*, inquit, *quod vno Graeci, si aliter non possum, idem pluribus verbis exponere: et tamen puto, concedi nobis oportere, vt Graeco verbo vtamur, si quando minus occurret Latinum.*

§. V.

Etiamsi natiuus perierit iam tum sermonis Latini honor: vt vix ac ne vix quidem, caste quam veteres seruandam censebant, pristinae dignitatis memores, ab vera virtute nimis abhorrentibus et peregrinis dictionibus immane quantum concederent: optimi seculi consuetudinem tamen seruare, et quocunque modo Graeca facere Latina, suisque opusculis inserere voluerunt. Hinc Graecismi, a quibus sibi non didicerant temperare, passim obtinuere plurimi. Et quam versionis veteres habuerat exercitationem vtilissimam, in Latinae linguae detrimentum insigne transtulerunt. Nam et HIERONYMO *k*) affirmante, *vetus iste disertorum mos fuit, vt exercendi ingenii caussa Graecos libros Latino sermone absoluerent, et quod plus in se difficultatis habet, poemata illustrium virorum, addita metri necessitate, transferrent. Vnde et noster*

i) De fin. bon. et mal. l. 3. c. 4. extr.

k) Chronici Eusebiani ad Vincentium et Galienum praefatione.

noster Tullius Platonis integros libros ad verbum interpretatus est. Et cum Aratum iam Romanum hexametris versibus edidisset, in Xenophontis oeconomico lusit. In quo opere ita saepe aureum illud lumen eloquentiae quibusdam scabris et turbulentis opicibus retardatur, vt qui interpretatum nesciunt a Cicerone, dicta non credant. Difficile est enim alienas linguas insequentem non alicubi excidere. Arduum, vt quae in aliena lingua bene dicta sunt, eundem decorem in translatione conseruent. Significatum est aliquid vnius verbi proprietate, non habeo meum, quo id efferam: et dum quaero implere sententiam, longo ambitu vix breuia spacia consumo. Accedunt hyperbatorum anfractus, dissimilitudines casuum, varietates figurarum: ipsum postremo suum, et vt ita dicam, vernaculum linguae genus, si ad verbum interpretor, absurde sonat: si ob necessitatem aliquid in ordine, in sermone mutauero: ab interpretis videbor officio recessisse.

§. VI.

Ingrauescente iam Latinae linguae senectute verbis atque dictionibus mirum quantum luxuriare coeperunt, atque adeo sub specie recti, vel decoris, commaculare omnia. Non sine gratia quaedam obseruarunt ab optimis L. L. scriptoribus translata fuisse: illud vero non obseruarunt, quod summis quibusque oratoribus adeo fuit commendatum semper, et in hominum sermone non minus est vtile, quam in omni vita, ne quid nimis. Plerique his suspiciosissimis temporibus, sed maxime Africani, iudicio lapsi, summam ingenii laudem crediderunt esse, nihil simpliciter in oratione ac proprie efferre, sed monstrosas quam maxime et prodigiosas gignere figuras, dare verbis significationes alias, et iungere ista, praeter consuetudinem, pro lubitu. Hinc oratio, quam sibi

ſibi perſuadebant, ſatis politam et ornatam placere omnibus, nimio et immodeſto translatorum vſu, in allegorias et aenigmata degenerauit. Quum Ciceronis et aequalium tempore caſtum et illibatum ſeruarent L. L. nitorem et elegantiam: metaphoris ea, tanquam gemmis & auro diſtinctis ornamentis, quam maxime ſemet commendare videbatur. Incomtus vero huic conſuetudini ſucceſſit intumeſcendi pruritus. Veraque illa ſermonis optumi ſuauitas deterioribus ſeculis, ſimplicem caſtamque munditiem aſpernantibus, non ſatis placuit AMMIANO MARCELLINO, et ſimilibus huius aetatis ſcriptoribus, qui parum aliquid putabant eſſe Latinum et elegans, niſi metaphoris et allegoriis inuolueretur. *l*) Imo in verbis quotidiani ſermonis pluribus foeda ac pudenda vitia deprehenduntur. Et iam tum QVINTILIANVS ſuo tempore conqueſtus fuerat, dicendi valde mutatum eſſe genus, et magis quam oportuiſſent homines ſibi indulſiſſe: vt totus iam prope mutatus ſit ſermo. Hanc elegantiorum literarum ruinam DIOMEDES grammaticus quoque notat: *iniecit poſtera aetas manum: et veluti diſciplinam priſtini ſeculi, ita ſermonem faſtidire coepit, & noua veluti parturire verba.* Et alibi: *quid quod nihil iam proprium placet, dum parum creditur diſertum, quod alius dixerit. A corruptiſſimo quoque poetarum figuras, ſeu translationes mutuamur. Tum demum ingenioſi, ſi ad intelligendos nos opus ſit ingenio.* Sed omnium optume A. GELLIVS *m*) de ſuis temporibus teſtari potuit, qui animaduertere eſt, inquit, pleraque

 verborum

l) Confer. CAVSSINVS de eloquentia ſacra et profana l. 2. c. 9. p. 92.

m) Noct. Attic. l. 13. c. 28. init. Confer. comment. de imminenti Latinae linguae ſenectute c. 1. §. 10.

verborum Latinorum ex ea ſignificatione, in qua nata ſunt, deceſſiſſe, vel in aliam longe, vel in proximam: eamque deceſſionem factam eſſe conſuetudine et inſcitia temere dicentium: quae cuiusmodi ſint, non didicerunt.

§. VII.

Cumularunt imperatores, temporis ſucceſſu, dignitatum nomina et titulos. Ordines aliis alii ſuccedebant. Et vis Latinae linguae inferri videbatur hominum aſſentatione, faſtu et ſuperbia: vt etiamnum fieri videmus, eademque ſemper luditur fabula. Sic toto coelo magiſtratus, qui fuerant Romae, libera florente cum lingua rep. differunt ab illis, vtut nomina retinuerint, ſequioris ſeculi iudicibus. Multa ab imperatorum indulgentia, vel peregrinitate, multa ab luxu, aliisque temporum vitiis traxerunt: quae candidis caſtisque elegantioris aeui ſcriptoribus inaudita fuerunt. Inprimis adulta Latinae linguae hac ſenectute notandus Conſtantinus Maximus imperator, qui, Byzantio ampliato, et in aliam ſui nominis vrbem conuerſo, imperii ſedem alteram, Romae aemulam, conſtituit: vt, quemadmodum Roma occidentis, ſic Conſtantinopolis orientis reliquas inter ciuitates omnes metropolis eſſet. Conſtantinus ergo Romanum imperium, quod ſingulare fuerat ac vnum, primus in partes diſcidit, eiusque ornamenta plurima in orientem transtulit. Haec noua rerum facies atque diuiſio inſignem non modo in remp. traxit commutationem, totamque magiſtratuum, ac veteris ſiue ciuilis, ſiue bellicae adminiſtrationis rationem peruertit: verum etiam linguae adhuc vacillantis genium veramque indolem egregie tot aliarum gentium tumore et licentia turbauit. Duplex quadammodo imperii caput duplices exigebat magiſtratuum ordines: quos ille ſemel ab inſtitutis

tutis veterum deuitus, pro arbitrio suo, ac temporum ratione formauit: prouincias aliter descripsit, remp. simul atque militarem disciplinam aliter constituit; ac nimium indulsit Graecorum moribus et linguae. Vtut nemo facile ierit inficias, multa eum recte ac prudenter emendasse: multorum exuisse barbariem, et studio passim literarum excitato, mansuetioris imperii auctorem fuisse: simpliciorem multo et clariorem iurisprudentiam reddidisse: erroribus obicem posuisse ac superstitioni, et optimo consilio cum sacris salutaria Christianorum praecepta fauisse: quorum quanto studio libertatem et pomoeria auxerit, ecclesiastica monumenta loquuntur. Id iam non agimus, sed magnam Latinae linguae vim illatam, multaque verba notamus recens inuenta esse, postquam Constantinus, noua constitutione, imperii faciem inuertit, nouas dignitates, veteribus suppressis inuenit, atque adeo remp. inutili officiorum et vocabulorum turba onerauit. *n*)

§. VIII.

Neque in singulis vocibus solum, ad infringendam linguae pristinam gloriam, scriptores iam effusius et immoderatius luxuriare videbantur: verum etiam in compositis sententiis, aut phrasibus, quas vocant, suo malebant indulgere ingenio, et fingere pro lubitu omnia, quam optimorum elegantioris linguae sacerdotum seruare consuetudinem et vsum loquendi. Sic incautis nouatoribus religioni non fuit, dicere potius, vt exempli gratia hoc proferam, *bona opera facere; peccata remittere;* *legem*

n) Vid. CLAVDIVS CHIFFLETIVS de statu reip. Rom. sub Constantino M. et eius filiis. Quam tractationem Valesii et Gronouius Ammiano Marcellino praefixerunt. Notitia dignitatum vtriusque imperii, et in eam G. PANCIROLI commentarium.

legem implere; et ſimilia : quam ex genio linguae, *virtutum praeſtare officia*; *virtutibus elucere*; *veniam dare*; *delicti facere gratiam*; *legem obſeruare*, aut quae ſunt huius generis alia. De dictione vero, eiusque hoc aeuo factis familiaribus vitiis, ſuo loco agemus inferius. Ita ſane vix ferenda erat innouatio verborum, et inſolens dictionum compoſitio. Sufficiens quidem videbatur eſſe vbique locorum elegantioris doctrinae inſtitutio. Oppido erant multi rhetores et grammatici, quorum inprimis intererat, ſartam tectam ſeruare gloriam linguae, et bene dicendi rationem ab ingruentibus vitiis liberali vindicare manu. Sed quotusquisque eorum non figmenta et pro lubitu excogitatas exornationes ſuas, ſatis aliquando pueriles, veterum caſtae facilitati praeferebat. Floſculos captabant inepte. Maſculam eloquentiam ne tanti quidem faciebant, cuius ne vmbra quidem ſupereſſe videbatur. Affectatas malebant argutias, abruptasque vel abſtruſas ſententias, quam Tullianam omnia ſuperantem copiam, vim, atque perſpicuitatem. Artium deficiebant magiſtri, qui recta rem agerent ſolicitudine, ac veterum poſtliminio praecepta reſtituerent. Liberaliores diſciplinae et optima ſtudia inanibus grauabantur rebus plurimis, quoad peſſundata ſuccumberent tandem et euaneſcerent. Obſoleta, ſordida, recens facta, peregrina, barbara miſcebant. Incerta vacillansque dicendi ratio varias facile admittebat non modo dialectos; vêrum et incomtas hoſpitum voces, ac pro lubitu orationis vel commaculandae, vel detorquendae licentiam captabant. Sic, vt Plato apud TVLLIVM *o*) Athenienſes olim, nos iam Latina lingua loquentes ſenectute propemodum deſipientes offendimus. Nec

o) Lib. I. ad famil. epiſt. 9. n. 45.

Nec SYMMACHVS ipſe diffitetur, *p*) linguae ſui ſeculi Atticam ſanitatem deeſſe: et trahi temporis vſu in argutias plauſibilis ſermonis. Et A. GELLIVS: *q*) *animaduertere eſt*, de corrupto aetatis ſuae ſtatu queritur, *pleraque verborum Latinorum ex ea ſignificatione, in qua nata ſunt, deceſſiſſe, vel in aliam longe, vel in proximam: eamque deceſſionem factam eſſe conſuetudine & inſcitia temere dicentium, quae cuiusmodi ſint, non didicerint.*

§. IX.

In eo libro, quem de imminente Latinae linguae ſenectute ſcripſimus, id egiſſe nobis videmur, vt cuilibet facile pateat, iam tum Caeſaris Tiberii temporibus, Latinam linguam haud parum propter hominum plurimorum, qui ex peregrinis ciuitatibus atque prouinciis ciuitate Romana fuerant donati, frequens commercium atque concurſum, aetatis iniquiori fato corrumpi coepiſſe. Peregrinitas illa quidem ſemper Latinitati fuit inimica: vt ipſe TVLLIVS quoque, *r*) a cuius aeuo rectae Latinitatis exempla petimus, eam valde timuerit ſermonis peſtem. *Omnes*, inquit, *fere, qui nec extra hanc vrbem vixerant, nec eos aliqua barbaries domeſtica infuſcauerat, recte loquebantur. Sed hanc certe rem deteriorem fecit vetuſtas, et Romae, et in Graecia. Confluxerunt et Athenas, et in hanc vrbem, multi inquinate loquentes ex diuerſis locis.* Sed initio tamen adeo nitori ſermonis ad ſummum elegantiae gradum prouecti nocere non poterat: quod religioſius ſuae linguae caſtitatem ſeruare conſueuerant. Vti vero per gradus paulatim adoleuerat Latina lingua, ita cum primum ſeneſcere viſa eſt, atque

p) Lib. 3. epiſt. 11. confer. l. 4. epiſt. 28.
q) Noct. Attic. l. 13. c. 28. *r*) In Bruto cap. 74.

atque decrescere sub Tiberii principatu, magis atque magis in dies aetatis vitia persentire debuit. Roma tandem translata Constantinopolin imperii sede, non potuerunt non in ea vrbe, et passim vbique per omnes orientis prouincias Latina lingua vtentes valde inquinate loqui. Et vulgo constat, ipsos Caesares Constantinopolitanos, Latine loquentes, vt plurimum ἑλληνίζειν. Nec immerito FRANC. BALDVINVS *s*) in lege Constantini, edicentis, iustas fisci actiones, ob hoc solum, quod suis temporibus non sint prolatae, *cremari*: vt calumniae priuatorum eo arceantur exemplo, quo iustae fisci lites silent; istud cremari, a verbo κρεμάω, *suspendi* interpretatur. Et alibi *t*) quam maxime dolet, interdum eius imperatoris constitutiones, propter obscurum dicendi genus, in contrariam sententiam contorqueri.

§. X.

Optima ingenia, vel propter Christianam doctrinam, ad tempora vsque Constantini Magni, ludibrio habebantur: et merita etiam maxima illorum omnibus cumulabantur conuiciis. Arte rhetorica in primis Cyprianus inclaruit, suamque multifariam prodidit eruditionem. Attamen, LACTANTIO teste, *v*) *placere vltra verba sacramentum ignorantibus non* potuit: *quoniam mystica sunt, quae locutus est, et ad id praeparata, vt a solis fidelibus audiantur. Denique*, pergit, *a doctis huius seculi, quibus forte scripta eius innotuerunt, derideri solet. Audiui ego quendam hominem, sane disertum, qui eum immutata vna litera Coprianum x*) *vocaret, quasi quod elegans ingenium, et melioribus rebus aptum*,

s) Constantino Magno pag. edit. Gundlingianae 212.

t) L. c. pag. 168. *v*) Diuinarum instit. lib. 5. c. 1. extr.

x) *Caprianum* fortassis rectius legunt.

aptum, ad aniles fabulas contulisset. Quod si accidit hoc ei, cuius eloquentia non insuauis est, quid tandem putemus ei accidere, quorum sermo ieiunus est et ingratus, qui neque vim persuadendi, neque subtilitatem argumentandi, neque vllam prorsus acerbitatem ad reuincendum habere potuerunt?

§. XI.

Linguae corruptio non satis deploranda est ex veterum monumentorum corruptione, quae castitatem eius atque dignitatem ad posteros propagare debuissent. Mirus autem et incredibilis hac aetate librariorum stupor fuit atque inscitia, vel incuria et negligentia: vnde non potuit non insignis promanare in linguam quotidie magis senescentem ac robore suo deficientem barbaries: cum ne errores quidem multi animaduertere, aut pristinum nitorem restituere potuerint. Malum istud iam tum Ciceronis aetate obseruatum, sed quouis etiam modo emendatum fuit. y) Sui temporis vecordiam in hoc genere accusat STRABO: z) Βιβλιοπῶλαί τινες γραφεῦσι φαύλοις χρώμενοι, καὶ ὐκ ἀντιβάλλοντες, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβαίνει τῶν εἰς πρᾶσιν γραφομένων βιβλίων, καὶ ἐνθάδε, καὶ ἐν Αλεξανδρεία. *Librorum venditores quidam ineptis vsi librariis, neque cum exemplari descripta comparantes: quod et aliis accidit libris* (praeter monumenta Aristotelis) *qui exscribuntur vendendi caussa et Romae, et Alexandriae.* Quamobrem et IRENAEVS et HIERONYMVS a) librarios obtestatur et iure quasi adigit iurando, vt diligentius conferant ac emen-

y) Vid. WOWERVS de polymathia c. 18. p. m. 146.

z) Geogr. l. 13. p. m. 419. a) Chronicorum initio. EVSEBIVS hist. eccles. l. 5. c. 20. Confer. FRANC. BALDVINVS Constantino Magno pag. edit. Gundlingianae 35. seqq.

emendent, quae ſcripſerint. Atque hic etiam ad Licinium ſcripſit: *Si paragrammata repereris, vel minus liquido deſcripta, quae ſenſum legentis impediant; non mihi debes imputare, ſed imperitiae notariorum, librariorumque incuriae, qui ſcribunt, non quod inueniunt, ſed quod intelligunt, et dum alienos errores emendare nituntur, oſtendunt ſuos.* Idem ad Auguſtinum: *hic liber de illuſtribus viris, vel de ſcriptoribus eccleſiaſticis appellandus eſt; licet a plerisque emendatoribus imperitis de auctoribus dicatur inſcriptus.* Et ad Damaſum: *b) multa a praeſumtoribus imperitis emendata peruerſius, vel a librariis dormitantibus aut addita, aut mutata corrigimus.* Longe vero maxima fuit incuria ſculptorum: vt nullibi non in marmoribus graſſi errores obueniant. *c*) Perluſtremus quaedam ex PAVLI ARINGI Roma ſubterranea, ſiue potius eius compendio, quod CHRISTOPH. BAVMAN adornauit, ſatis horrida, et in ipſa vrbe Romana minime Romana. Ita legimus: *d*) ☧ MARTYRES SIMPLICIVS ET FAVSTINVS QVI PASSI SVNT IN FLVMEN TIBERE ET POSITI SVNT IN CIMITERIVM GENEROSES SVPER PHILIPPI. Item: *e*) ✝ HIC REQVIESCIT IN PACE SABINVS VS *f*) PREF. ANN. QVI BISSIT ANNVS LIII. ET DIES XXIIII. DP. XVI. KAL. AVGVSTAS CONS. SYMM. ET BOETIO VC CONSS. Item: *g*) IC QVISCET CVTINVS IN PACE QVI VIXIT ANVS P. M. XXCMC. DEPOSIT ONORIO ACVSTOC. LAVRENTIVS. AMICVS DOIISI. SCRIBET. Item: *h*) SE BIBA EMET DOMNINA

b) Praefat. in IV. Euangel. *c*) Vid. OLAI BORRICHII diſſert. de antiqua vrbis Romae facie cap. 7. §. 8. conf. das geöfnete Antiquitäten-Zimmer cap. 6. §. 4. et 5.

d) Pag. 136. *e*) Pag. 182. *f*) Legendum *Vir ſpectabilis praefectus annonae.* *g*) Pag. 193. *h*) Pag. 288.

NINA LOCVM A SVCESSVM TRISOMVM VBI POSITI. Item: *i*) NIMIVM CITO DECIDISTI CONSTANTIA MIRVM PVLCHRITVDINIS ATQVE IDONITATI QVAE VIXIT ANNIS XVIIII. MEN. VI. DIE XVI. CONSTANTIA IN PACE. Item: *k*) SPIRITO SANCTO INNOCENTI QVI VIXIT. AN. PL. M. III. Item: *l*) VRSICINVS ED QVINTILIANA SE B BI CONPARABERVNT LOCV A MONTANV. Item: *m*) ☧ LOCVS PERGEI FI MOTANES SE BIBO FECE. Item: *n*) ☧ SECVNDA LOCVS SE BIBA EMIT. Item: *o*) LOCVS BENENATI ET GAVDIOSAE CONPARAES ✝ SE VIVI CONPARABERVNT AB ANASTASIO ET ANTIOCHO FS. *p*) Item: *q*) MALE PEREAT INSEPVLTVS IACEAT NON RESVRGAT CVM IVDA PARTEM HABEAT SI QVIS SEPVLCHRVM HVNC VIOLAVERIT. Item: *r*) MARCELLA QVAE VIX CVM MARITVM SVNT ANNOS XXX. CVM MARITVM IV VM ISTE FANV. Item: *s*) GAVDENTIO FECERVM FRATRI QVI VICSIC ANNIS XXVIII. M. VIII. D. XVII. Item: *t*) SIMPLICIO BONE MEMORIA Q. V. ANNOS XXIIIJ. D. XLIII. IN PACE FECERVNT FRATRES. Item: *v*) PLACIDE COIVGE ME MARITVS FECIT CVM PACE.

§. XII.

Etſi priſtina interierit linguae Latinae dignitas: et qui olim fuerat maximus virili aetate vigor, cum elegantia coniunctus, ingrauescentibus annis iam ſenilem ſenſerit imbecillitatem: eam tamen ne ſuae ſortis plane poeniteret: quaedam ſe exerunt vegetae ſenectutis vires: et ipſa deteriori, ac longe ab ſuperioribus ſeculis diuerſa docendi ratione, ſub aliis atque aliis imperatoribus, qui

 ſcho-

i) Pag. 306. *k*) Pag. 325. *l*) Pag. 406. *m*) Ibidem. *n*) Ibidem. *o*) Pag. 411. *p*) Legendum *foſſoribus* aut *fratribus*. *q*) Pag. 439. *r*) Pag. 480. *s*) Pag. 481. *t*) Pag. 484. *v*) Pag. 488.

ſcholarum inſtaurationem curae cordique habebant, melior coepit eſſe docentium conditio. Nam ſalaria paulatim illis ex aerario publico conceſſa ſunt. Ita iam ſuperiori aetate, qua Latinam linguam ſeneſcentem propoſuimus, *x*) ex chronico EVSEBII relatum eſt, Quintilianum e fiſco, qui aerarium eſt principis, ſalarium accepiſſe. Et SVETONIVS *y*) auctor eſt, Flauium Veſpaſianum, Domitiani patrem, e fiſco primum Latinis Graecisque rhetoribus annua centena, i. e. bis mille et quingentos Philippicos, conſtituiſſe. Haec vero liberalitas tum intra ſolas rhetorum Romanorum ſcholas ſtetit. At linguae et diſciplinae elegantioris ſenectute magis ingraueſcente, imperatores alia doctoribus ſuper aliis beneficia et immunitates impertiri voluerunt. Quam principum liberalitatem inferius paulo ſingulari capite proſequemur. M. Antoninus Pius, IVLIO CAPITOLINO *z*) teſte, etiam philoſophis, et per omnes quidem prouincias, ſtipendia et honores conceſſit. Omnis generis doctoribus annuam mercedem Athenis a Marco conſtitutam eſſe, in eius vita XIPHILINVS narrat. Iſta vero ſalaria prouincialia ſexcentorum aureorum Romanorum, i. e. mille quingentorum Philippicorum fuiſſe, CASAVBONVS *a*) e Tatiani oratione demonſtrat. Aliis vero minus fuiſſe datum ex LVCIANO *b*) ſatis conſtat: qui, ſingulis philoſophorum generibus, ait, ab imperatore conſtituta fuiſſe decem millia drachmarum, quae Romanis erant quadragena ſeſtertia, ſiue mille Philippici. Hanc ſum-

x) De Imminenti L. L. ſenectute c. 1. §. 21. & c. 6 §. 15. Confer. CONRINGIVS de antiq. acad. diſſert. 1. pag. 15.

y) Veſp. c. 18. *z*) Anton. Pio c. 11. Pl. conferatur FALSTERVS quaeſtionibus Romanis pag. 184. ſeqq. *a*) Animaduerſ. in Sueton. Othon. c. 4. *b*) Eunucho.

ſuminam ab imperatore etiam Theodoto ſophiſtae τῆς νεώτητος προεςῶτι conſtitutam eſſe, PHILOSTRATVS *c*) teſtatur. Idem auctor eſt, Apollonium Athenienſem cathedram politicam Athenis tenuiſſe talenti mercede. Vnde patet, pro qualitate docentium, atque imperantium liberalitate, aliam atque aliam fuiſſe mercedem. Nam et EVMENIVS rhetor *d*) ſalarium ſe profitetur accipere a liberaliſſimis principibus in ſexcentis millibus nummum, i. e. quindecim millia Philippicorum: quod certe, niſi in textu mendum appareat, *e*) ſtipendium rhetoris longe ampliſſimum fuit. Nec ab re CELLARIVS *f*) Eumenii iudicat ſingularem et extra communia ponendam fuiſſe perſonam. Sic ſane, vt SYMMACHVS *g*) loquitur, *bonae artes honore nutriuntur, atque hoc ſpecimen eſt florentis reip, vt diſciplinarum profeſſoribus praemia opulenta pendantur.*

§. XIII.

Erant imperatores ſatis quidem liberales, ſuisque ſumtibus coeperant excitare bonarum artium magiſtros. Quandoquidem vero ipſi peregrinis fuerant nati in oris, ſuosque ſecum in ciuitatem et aulam pellectos coeperant cumulare beneficiis, vel honoribus ornare; id genus hominum, peregrinitatis non habita ratione, ſcholis etiam praefecti ſunt Latinis: et Romani, et qui proxime ab Roma, grata Latinitatis, prope iam exulantis, patria abfue-

c) L. 2. in Theodoto. confer. Cl. WALCHIVS parerg. acad. p. 123. *d*) Orat. pro reſtaurandis ſcholis c. 11.

e) Vt CASAVBONO videtur animaduerſ. in Sueton. Othon. c. 4. confer. GRONOVIVS de ſeſtert. CELLARIVS annot. ad cit. Eumenii locum. et WALCHIVS parergis acad. pag. 64. Quibus ſic dimidium eius videtur eſſe minus, quam pro dignitate magiſtri ſacrae memoriae, ſi legerint pro *ſexcentis* cum Caſaubono *ſexagentis.* *f*) L. c. *g*) Lib. I. epiſt. 79.

fuerunt, et vernaculae potuerunt esse custodes linguae, illis praemia praeripientibus aliis, rem negligentius tractare visi sunt, suaque maluerunt curare negotia, quam liberalioribus vacare Musis. Et erat in tanta magistrorum copia vix vnus et alter, qui ingruentibus vitiis resistere, et linguae puritatem ad venerandae antiquitatis regulam examinare aut postliminio restituere conatus esset. Barbaries, sonticus linguae senescentis morbus, medicam aegre admittebat manum. Omnium vero minime bonarum artium magistri, per imperium Romanum, tam vastum, et ingeniis moribusque diuersum, in conseruanda linguae gloria conspirare potuerunt: et pauciores erant in tanto confluxu populi, quam qui liberalioribus studiis, ita nunc communi veterno, aut nescio quo fato, cum ipsa Latinitate senescentibus, si vel maxime omnes intenderint neruos, vel restituendis, vel conseruandis sufficere dicendi sint.

§. XIV.

Longe maximus Romae *h*) fuit studiosae iuuentutis confluxus, adeo quidem, vt Valentinianus, Valens, et Gratianus, imperatores, noua constitutione, accedentium moribus ac disciplinae prospexerint. *i*) Ecquis enim dubitat etiamtum scholas, quod fieri passim hodie videmus, licet non vbique iisdem, vitiis iuuenilibus infectas fuisse? Et operae fuerit praetium, de moribus studiosorum commemorantem audire S. AVGVSTINVM, *k*) vbi

h) De scholis Roman. antiquissimis vid. comment. de pueritia L. L. c. 2. §. 5. *i*) Codice Theodosiano l. 14. tit. 9. Et apud CONRINGIVM de antiq. acad. dissert. 6. pag. 171.

k) Confessionum l. 5. HIERONYMVS quoque ex Dalmatia Romam valde iuuenis studiorum gratia missus fuerat, vt suo loco in eius vita demonstrabimus. Et hic postea Rustici monachi

vbi cauſſas exponit, quibus Carthagine Romam concedere fuerit commotus, vt opera priuata rhetoricen doceret. *Non ideo,* inquit, *Romam pergere volui, quod maiores quaeſtus, maiorque mihi dignitas ab amicis, qui hoc ſuadebant, promittebatur (quanquam et iſta ducebant animum tunc meum) ſed illa erat tunc cauſſa maxima, et pene ſola, quod audiebam, quietius ibi ſtudere adoleſcentes, et ordinatiore diſciplinae coercitione ſedari, ne in eius ſcholam, quo magiſtro non vtuntur, paſſim et proterue irruant, nec eos admitti omnino, niſi ille permiſerit. Contra apud Carthaginem foeda eſt et intemperans licentia ſcholaſticorum. Irrumpunt impudenter, et prope furioſa fronte perturbant ordinem, quem quisque diſcipulis ad proficiendum inſtituerit. Multa iniurioſa faciunt, mira hebitudine, et punienda legibus, niſi conſuetudo patrona ſit.* Eodem confeſſionum libro etiam haec ſcribit: *ſedulo agere coeperam, propter quod veneram, vt docerem Romae artem rhetoricam, et prius domi congregarem aliquos, quibus, et per quos innoteſcere coeperam. Et, ecce, cognoſco, alia Romae fieri, quae non patiebar in Africa. Nam reuera illas euerſiones a perditis adoleſcentibus ibi non fieri, manifeſtatum eſt mihi. Sed ſubito inquiunt: ne mercedem magiſtro reddant, conſpirant multi adoleſcentes, et tranſferunt ſe ad alium; deſertores fidei, et qui-*

---

nachi matrem collaudat, quod poſt Galliarum licet florentiſſima ſtudia, filium Romam miſerit, quo Gallicanae dictionis nitorem ac luxum Romana grauitas temperaret. Quamuis enim his temporibus etiam apud Gallos, Hiſpanos, Dalmatas, Afros gentes alias literae florerent: in prouinciis tamen magis videbantur degenerare: principum vero ſingulari cura et prouidentia Romae adhuc, velut in ſuo fonte, puriores ſubſiſtere, et corruptioni minus eſſe obnoxiae.

quibus pro pecuniae charitate iuſtitia vilis eſt. Oderat etiam iſtos cor meum, quamuis non perfecto odio. Haud immerito hinc imperatores illis obicem poſuerunt. At ſchola Romana prae aliis totius occidentalis imperii omnibus floruit, quod principum ſedes erat regia, quod morum exactior ibi diſciplina ſeruabatur: quod optumi omnium artium liberalius alebantur magiſtri, et conſpectu totius quaſi populi, alma matre, plures certabant de palma et eruditionis principatu: quod praemiorum ſpes maxima virtutem manebat: et quod ibi ſolum iuris Romani ſtudia exerceri ſolebant. Cum Romae ſemper ſcholae fuerint plures priuatae et publicae: illuſtriorem quandam artium liberalium officinam Hadrianus imperator eſſe voluit, quam ab Athenis, ſtudiorum ſede et magiſtra *Athenaeum* vocauit. *l*) Locus, vbi Athenaeum ab Hadriano conſtitutum, procul dubio fuit in Capitolio, cuius reſcripto ſingulari Theodoſius et Valentinianus Imperatores *m*) meminerunt, atque certum docentium voluerunt eſſe numerum; oratores videlicet tres, grammaticos decem, ſophiſtas quinque, philoſophum vnum, iuris interpretes duos. Sua etiam quibusque, vt loquimur iam, auditoria aſſignarunt; alii ne poſſent obſtrepere

l) AVREL. VICTOR de Caeſaribus c. 14.

m) L. unica C. de ſtudiis liberalibus vrbis Romae et Conſtantinopolitanae l. 11. tit. 18. Nullam video ſubeſſe cauſſam, quod CONRINGIVS de antiq. acad. ſuppl. 12. pag. 228. ſcholam putat in Capitolio fuiſſe publicam, non veteri, ſed nouo Chriſtianorum imperatorum inſtituto, poſt ſacra Iouis Capitolini antiquata. Nihil enim eius fano potuerunt obeſſe in alio atque alio conclaui liberalioribus diſciplinis inſtituendi Muſarum filii. Capitolium is etiam ab Athenaeo diſtinguit. Confer. PITISCVS lex. antiq. Roman. et Cl. WALCHIVS parerg. academ. pag. 64.

pere aliis. Praeter magnum iſtud Athenaeum pergulae magiſtrales fuerunt plurimae. Pergulam nouimus partem eſſe domus exporrectam et propendentem, rebus venalibus exponendis accommodatam. In his oppido multi ſolebant docere artium magiſtri: *n*) qui, cum inſolentius rem gererent, a Theodoſio et Valentiniano imperatoribus *o*) tandem coerceri debuerunt. Id genus pergulas imperatores *publicas magiſtrationes cellulasque* vocant: quibus collectos vndecunque diſcipulos nomina vſurpantes magiſtrorum conſueuerint circumferre. Hos ergo omnes ab oſtentatione vulgari praecipiunt amoueri.

§. XV.

Neque ſolum Romae, verum etiam in omnibus prouinciis ſcholae publicis ſumtibus fuerunt erectae. Notiſſima ſunt orientalis imperii ornamenta, literarum, ſapientiae, et artium quarumque emporia, toto orbe celebratiſſima, Conſtantinopolis, Berytus, Athenae, Alexandria, ſedes Muſarum aliae, de quibus CONRINGIVS *p*) conſulendus eſt. Scholae nobis quaedam occidentalis imperii, atque adeo Romae propiores, vel propter ſtudia Latina, paucis commemorandae ſunt.

§. XVI.

Mediolanum, Galliae ciſalpinae vrbem nobiliſſimam,

n) FL. VOPISCVS Saturn. c. 10. *in Africa rhetoricae operam dederat: Romae frequentauerat pergulas magiſtrales.*

o) L. vnica C. de ſtudiis liberalibus vrbis Romae et Conſtantinopolitanae. - *p*) De antiquit. acad. differt. 1. pag. 18. ſeqq. Confer. comment. de pueritia L. L. c. 2. §. 6 ſeqq. Conſulendus quoque FRANC. BALDVINVS Conſtantino M. pag. edit. Gundlingianae 27. ſeqq. BALTHASAR BEBELIVS antiquit. eccleſ. ſec. 4. tomo prior. pag. 609. ſeqq.

mam, inprimis, vt loquitur AVSONIVS, q) facunda virorum ingenia et mores antiqui nobilitarunt. Ad hoc liberalioris disciplinae emporium S. AVGVSTINVS r) scribit sese, vt doceret, euocatum fuisse. Eumenius rhetor Augustoduni collapsam scholam amplissimo salario suaque impensa restituit. Ex Augustodunensi rhetore magister factus est sacrae memoriae in Constantii Caesaris aula. Rursus ad scholam eodem honore salarioque duplicato, quo perfrui consueuerat in aula, reuocatus, solemni oratione pro restaurandis scholis in Augusto Cliuiensium oppido, a prouinciae Lugdunensis praeside petiit, vt instaurationem Maenianae scholae, Bagaudico tumultu vastatae, Principibus commendet. Sumtuum nonnihil ipse, quamquam numerosae sobolis pater, ex abundantia salarii sui conferre pollicetur. Tolosam, Galliae Narbonensis vrbem nobilissimam, bonarum artium et doctissimorum quorumque hominum altricem, describit AVSONIVS, s) eiusque doctores laudat plurimos inter professores Burdegalenses. t) Et Tolosana celebris SIDONIO v) cathedra. De Massilia, quam TACITVS x) iamtum *studiorum* vocauit *magistram*, in eo libro satis dictum est, quem ante aliquot annos de pueritia Latinae linguae scriptum vulgauimus. y) Et procul dubio his temporibus liberaliori disciplina quam maxime floruit. Burdegalae, Aquitanorum in Gallia nobilissimo emporio, hodie *Bourdeaux*, schola fuit, bonarum artium magistris commendatissima, quorum elogia nobis AVSONIVS Burdegalensis z) reliquit; sibi coniunctissimorum

q) Claris vrbibus carm. 4. r) Confession. l. 5. c. 13. s) Claris vrbibus carm. 11. t) Carm. 17. seqq. v) Lib. 9. epist. 16. 66. x) In vita Agricolae c. 4. y) Cap. 2. §. 8. z) Libro singulari, quem commemorationem professorum Burdigalensium inscripsit.

um fama, religione, ſtudio, et ſedula cura docendi. Et ciuitatem ipſam laudat *a*) *moribus ingeniisque hominum* inſignem. SIDONIVS *b*) quoque diſcipulorum Burdegalenſium meminit. In Britannia prope vrbem Legionum, quae Caeſtria nunc appellatur, illud nobiliſſimum erat Bannochorenſe collegium, quod plusquam duo millia hominum Chriſtianae philoſophiae ſtudioſorum alebat. *c*) Atque etiam tunc artes Latinae in Africa doctores non infimi nominis habuerunt paſſim locorum: omnium vero celeberrima fuit Carthaginienſium ſchola, quam APVLEIVS *d*) laudat, et S. AVGVSTINVS cum Romana componit. *Duae*, inquit, *vrbes literarum Latinarum artifices*, *Roma atque Carthago.* Teſte SALVIANO, Maſſilienſi presbytero, *e*) *illic omnia officiorum publicorum inſtrumenta*, *illic artium liberalium ſcholae*, *illic philoſophorum officinae*, *cuncta denique vel linguarum gymnaſia*, *vel morum.*

§. XVII.

Erant in academiis artium quarumque doctores diſtincti, grammatici, rhetores, philoſophi, medici, et alii, quorum prouinciam quique ſuam ornare quouis modo ſtudebant, ſuoque ordine et labore digna accipiebant praemia, ſiue, vt dicere vulgo conſueuerunt, ſalaria ſua: ſicut hanc etiam orbis Latini ſaluberrimam conſuetudinem in academiis ſeruamus noſtris. Profeſſionibus ſeparatis, quibus praefecti, ſua quibusque perficienda incumbebant negotia. Ne quis alterius ingrederetur ac ſolicitaret meſſem, diſciplinarum atque artium ſinguli erant

a) Claris vrbibus carm. 13. *b*) Carmine ſub epiſt. 13. lib. 9.
c) Vid. FRANC. BALDVINVS Conſtantino M. pag. edit. Gundlingianae 27. *d*) Floridis. *e*) De gubernatione Dei l. 7.

li erant professores, et artifices singuli, quod etiam VOPISCVS in vita Saturnini ostendit. Atque ita diuersi erat a Graecorum sophistis, quos πολυπράγμονας καὶ ἐπιθέτας vocabant. Quo et illud spectat, quod in Christianos ipsos iactatum legimus, γραϊκὸς ἐπιθέτης: magis etiam istud, quemuis hominem secum attulit ad nos Graeculus esuriens: in coelum iusseris, ibit. *f*).

§. XVIII.

Vti vero tristia fuerunt ac turbulenta Honorii tempora, quibus barbari cateruatim multi in Romanum imperium irruebant, atque vastabant omnia: non potuit non miserrima fuisse literatorum conditio, qui suas in ipsa ciuitate, et per omnes imperii prouincias, principum liberalitate adhuc sustentabantur suasque publico stipendio habebant scholas. Rebus enim ipsorum imperatorum fractis, cum hostes depopularentur omnia, vix supererat, quo vel sibimetipsis consulerent. Neque adeo mirum, in prouinciis, aut in ipsa vrbe, bonarum artium professoribus data non fuisse stipendia: atque adeo in dies maiora linguae Latinae et liberalioris disciplinae subnata esse detrimenta: vt cum imperii rebus laberentur simul elegantioris doctrinae studia. *g*) De professoribus Romanis sua defraudatis mercede, incomparabilis eorum Mecaenas, Q. AVREL. SYMMACHVS *h*) queritur,

f) Confer BEBELIVS antiq. eccles. sec. 4. tom. prior. p. 611.
g) Confer. CONRINGIVS de antiq. acad. dissert. 1. pag. 16.
h) Lib. 5. ep. 35 Confer. LIPSIVS Louanii l. 3. c. 7. BEBELIVS antiq. eccles. sec. 4. tom. prior. p. 617. Errat autem FALSTERVS quaest. Rom. p. 94. vbi haec verba putat Iuliani imperatoris respicere tempora. Neque vt pag. 185. docet, suo literas omnes honore et exercitio, aut suis literatos omnes praemiis iniquissime defraudauit: sed solis rhetoribus atque

tur, eosque Hephaestioni commendat: *sequuntur abscessum tuum literatorum cohortes; et vt solent Athenas Atticas relinquaue gymnasia Musarum, petere ita peregrinationes tuas desiderio trahente comitantur. Nec tibi, vt aestimo, militiae stipendiis affluenti, amicorum conuentus onerosus est. Pasce igitur eruditos dignitatis tuae copiis, et spera plures tibi hospites actutum affuturos, postquam Romanae iuuentutis magistris subsidia solemnis alimoniae detracta sunt.* Vidimus inde a temporibus Quintiliani bonarum artium magistris sua ex aerario publico esse data laboris exantlati praemia. Eaque adhuc senectute Latinitatis vegeta doctos doctores manserunt stipendia, ad extremam vsque hanc et decrepitam aetatem, Honorii videlicet principatum, et tristia Symmachi tempora, quibus linguae extincta est vera gloria, cum rebus imperii labentibus ipsis, artiumque contemtu.

§. XIX.

At senectus haec tam effoeta et iners non fuit, quin, pro aetatis conditione, suos seruarit Latinae linguae custodes, suaque in disciplinarum quouis genere monumenta reliquerit. Senectus inde non iners, sed vegeta, haec aetas nobis dicenda fuit. Nec eadem semper senectutis conditio, quae nunc incolumis et laeta suis virium reliquiis exultat: nunc miseram vicissitudinem dolet, ac ipsa cum imbecillitate sua conflictatur. Sic et fata hoc aeuo Latinae linguae varia fuerunt: quae nunc magis, nunc minus in barbariem procliuis, vt prona erant ad vitia et luxum tempora, i. e. vt magistrorum magis, aut minus declinans erat sanctitas; imperantium quoque et parentium diuersa ratio, mores et in-

 genia.

atque Grammaticis Christianos docere prohibuit, teste AMMIANO MARCELLINO lib. 22. & 25.

genia. Quod mirum videri poſſet, initio quidem huius aetatis deterior fuit Latinae linguae conditio, quae minime gratam oſtendebat faciem. Circa finem contra paulo elegantiorem habitum induebat, ac priſtinam videbatur reſpirare dignitatem. Vt vegeta ſenectute hac qui poſteriores fuerunt, illis longe praeferantur, qui circa eius initium ſcriptitarunt. Atqui hoc item ſuperioribus ſeculis videmus vſu, aut fato potius quodam iniquiori, veniſſe: vt paulo ante ingens Latinae linguae detrimentum, aliquo modo coeperit efflorescere illuſtrius. Ad ſummum eloquentiae culmen Auguſtus vernaculam euexerat ſuam: quae poſt eius obitum ſtatim mirum quantum ab integritate gloriaque ſua declinauit, ac ſeneſcere coepit. Traianus longum poſt temporis ſpatium bonas literas exulantes patriae ac libertati reſtituit, et priſtinam, pro viribus, vindicauit ſermonis elegantiam: quam denuo, vt rerum perpetua eſt viciſſitudo, poſt obitum imperatoris, optimae diſciplinae faſtidium excepit: tantaque hominum incuria et vecordia non potuit non inculta eſſe oratio. Rurſum hac vegeta Latinae linguae ſenectute ad finem properante, vt deterius ſenectae mox experiretur fatum, elegantiora ſtudia cum receptis Chriſtianorum ſacris nouas quaſi receperunt vires, et inſignem recuperandam linguae promiſerunt dignitatem: quod in eius cultum et optimas literas perpoliendas propagandasque cum veteribus magiſtris ſanctioris doctrinae praeſides conſpirarent. Sed nec ea felicitas illis propria et diuturna eſſe potuit. Mox illa ſtudiorum inſtauratio barbarorum irruptionibus et communi per omnes terras calamitate abrupta eſt, ac longe triſtius Muſas Latinas, ſuperantibus tot populorum vitiis, manſit fatum.

§. XX.

§. XX.

At, inquiunt nominis Chriſtiani hoſtes, ab illis cum reliquas imperii calamitates, *i*) tum Latinae linguae ſummum dedecus veniſſe: quod in eam non veriti ſint ſoloeciſmos et barbariſmos inferre plurimos. Chriſtianis apud ARNOBIVM *k*) obiicitur triuialis et ſordidus ſermo. Barbariſmis et ſoloeciſmis res ipſorum eſſe obſitas, et vitiorum deformitate pollutas. Apud MINVCIVM FELICEM male audiunt, tanquam indocti, inpoliti, agreſtes, ſtudiorum rudes, literarum profani, homines artium ſordidarum etc. Quin et ORIGENES, effutiente CELSO, Chriſtianos vocat ἐριουργοὺς, σκυτοτόμους, κναφεῖς, ἀπαιδεύτους, ἀγροικοτάτους, ἀνοήτους, ἀνδραποδώδεις, ἀναισθήτους. Eiuſmodi criminationibus atque iniuriis, quantum quidem ſatis eſt, Arnobius, Lactantius, Origines, Tertullianus et plures eccleſiae patres alii reſponderunt: eo diſputationis calore aliquando prouecti, vt in aſpera aduerſus humaniores literas et ipſis minime digna deſinant iudicia. Vnde patet, ipſam aliquando feruidius altercando periclitari veritatem. Ecquid puerilius vel abſurdius eſſe poteſt, quam quod ARNOBIVS diſputat aduerſus gentes? *l*) *Quid officit, o quaeſo! aut quam præſtat intellectui tarditatem: vtrum ne quid leue, an hirſuta cum aſperitate promatur? inflectatur, quod acui, an acuatur, quod oportebat inflecti? aut qui minus id, quod dicitur, verum eſt, ſi in numero peccetur, aut caſu, praepoſitione, participio, coniunctione? Pompa iſta ſermonis, et oratio miſſa per regulas, concionibus, litibus, foro, iudiciisque ſeruetur, deturque: illis imo, qui voluptatum delinimenta quaerentes, omne ſuum ſtudium verborum*

i) Vid. ARNOBIVS aduerſus gentes l. 1. init. *k*) Lib. 1. pag. m. 21. *l*) Lib. 1. pag. m. 21.

borum in lumina contulerunt. Cum de rebus agitur ab ostentatione submotis, quid dicatur spectandum est, non quali cum amoenitate dicatur: nec quid aures commulceat, sed quas afferat audientibus vtilitates; maxime cum sciamus etiam quosdam sapientiae deditos non tantum abiecisse sermonis cultum, verum etiam, cum possent ornatius atque vberius eloqui, triuialem studio humilitatem secutos, ne corrumperent scilicet grauitatis rigorem, et sophistica se potius ostentatione iactarent. Enimuero dissoluti est pectoris in rebus seriis quaerere voluptatem - - Quamquam, si verum spectes, nullus sermo natura est integer, vitiosus similiter nullus. Quaenam est enim ratio naturalis, aut in mundi constitutionibus lex scripta, vt hic paries dicatur, et haec sella? cum neque sexus habeant femininis generibus masculinisque discretos, neque quisquam docere doctissimus me possit, ipsum hic et haec quid sint, aut cur ex his vnum sexum virilem designet, femininis generibus id, quod sequitur, applicet. Humana ista sunt placita, et ad vsum sermonis faciendi non sane omnibus necessaria: nam et haec paries forsitan, et hic sella dici sine vlla reprehensione potuisset, si ab initio sic dici placuisset, et a sequentibus seculis communi esset in sermocinatione seruatum. Hoc vero non est se defendere; sed aliis semet ipsum deridendum propinare. Vt sana et vera debet esse cuiusque sententia: ita eam non nisi recta dicendi forma potest cum aliis communicare. Stat sua disciplinis et artibus gloria et honos: nec fingere quicquam pro lubitu mortalibus concessum. Sunt autem in omnibus familiis et gentibus docti et rudes: neque ab sacris et religione sermonis aut elegantia, aut deprauatio dependet. Et omnino distinguendi sunt ab rudiori plebecula, qui liberalioribus disciplinis imbuti, scri-

ptis

ptis monumentis oracula interpretantur diuina, veritates demonſtrant, et vitae Chriſto Seruatori deuotis ſanctitatem commendant. Dandum eſt aliquid vndecunque velut ex fuga confluentibus eccleſiae primitiuae ſociis, linguae Romanae prorſus ignaris, ſellulariis artificibus, aut illis iam ante ſaniora dogmata aetate prouectis, qui cum Latinis peregrini quocunque modo colloqui debent. Sed illos minime gentium a turpi crimine barbariſmorum ſummaque ignorantia vindicare poſſumus, qui ſacris literis incumbunt, et humanitatis ſtudio alto ſtultoque ſupercilio contemnunt. Valeant id genus homunciones miſeri, ſuaque ſapientia elati oris foeditate ſpumantia verba et ſtribliginem inficetam iactare non vereantur. Quantum ipſis condonandum ſacrorum diſcant argumento patrum, qui quoad potuere, linguae caſtitatem ſeruare ſtuduerunt: imo, vbi in phaleras cincinnosque eloquentiae paganae declamant ardentiſſime, ita quoque ipſi oratorios mouent lacertos, vt prope nihil in ſcriptoribus reperias profanis expictum cultius, politius, magnificentius. *m*) Obiiciunt Chriſtianis monumenta publica, inſcriptionibus horridula, etiam Romae parum Romanis. Ita non negamus legi marmoribus inſculptum: *ſpirito ſancto. Qui biſſit. annus LIII. Locus ſe biba emit. Si quis ſepulcrum hunc violauerit.* et ſimilia, quae offerunt pauimenta templorum, et ipſa ARINGI Roma ſubterranea, vnde ſupra quaedam ſatis ridicula depromſimus. Sed ea poſuerunt homines Chriſto quidem deuoti, at literarum plane rudes, qui vt voces plebecula vulgo pronunciare conſueuit, ita illas ſtilo exaratas ſuis voluerunt

m) Confer. OLAI BORRICHII diſſert. de antiqua vrbis Romae facie cap. 7. §. 8.

luerunt inſcribi monumentis. Et, quid ſimulaſſe iuuat? erant fortaſſis homines, qui ſtudio ſe abſtinuere ab literarum elegantia, rebus diuinis magis, quam humanis, intenti; quique crediderunt, ſermonis quoſcunque calamiſtros parum ſacrae profeſſioni conuenire. Attamen, ne Chriſtianis illa ſcribendi ruditas imputetur ſolis, inter omnes conſtat, nullo non Quiritium aeuo, marmorum ſculptores facillime ſibi excidiſſe: nunquam vero, quod ſupra demonſtratum iuimus, hoc genere peccatum grauius, quam vegeta Latinae linguae ſenectute, poſt Hadriani imperatoris tempora. Hinc legimus quoque in marmoribus priſcis monumentorum, quae principis Iuſtiniani collegit ſedulitas: P. CALVIVS P. F. IVSTVS MANCIPS OFICINARVM AERARIARVM QVINQVAE. Item: ME VIVVS FECI MIHI HOC MONVMENTVM. Atqui etiam iſtud apparet in antiquo, et haud dubie optimi aeui, marmore, quod in palatio Ducis Caeſii extat, vbi nitidiſſimis characteribus, iisque grandibus, ita legas: INGRATAE VAENERI SPONDEBAM MVNERA SVPPLEX *n*).

§. XXI.

Illud nemo facile negabit, Chriſto Seruatori deuotos homines, quamprimum ſalutari fuerint initiati doctrina, elegantiores humanitatis literas reliquiſſe, vt ſacris ſemet traderent totos. Exemplo magni ſunt eccleſiae doctores, Arnobius, Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Paulinus, reliqui omnes: quibus ſuae inſtaurator ſalutis omnium inſtar Muſarum fuit. Cum ante vel grammaticae,

n) Pl. confer. OLAVS BORRICHIVS l. c. Das geöfnete Antiquitäten=Zimmer cap. 6. §. 4. et 5. vbi longa erratorum ſeries exhibetur.

cae, vel rhetoricae, vel etiam forenſi eloquentiae darent operam: artium ſecularium inuiſo nomine, flocci omnia coeperunt habere, quamprimum illis diuina arriſit doctrina. Hieronymus ſibi miſere viſus eſt in ſomnio virgis fuſtibusque caſtigari, quod Ciceronianus magis eſſet, quam Chriſtianus. Quod et aliis poſthac ſemper coram atque literis diſſuaſiſſe conſtat. Paulinus Auſonio, cum ex ſolitudine ad literarum neglecta ſtudia et priſtinam conſuetudinem reuocanti, et per humaniter inuitanti, reſpondet:

Quid abdicatas in meam curam, pater,
Redire Muſas praecipis?
Negant Camoenis, nec patent Apollini
Dicata Chriſto pectora.
— — — —
Nunc alia mentem vis agit, maior Deus,
Aliosque mores poſtulat,
Sibi repoſcens ab homine munus ſuum:
Viuamus vt vitae patri.
Vacare vanis, otio, aut negotio,
Et fabuloſis literis
Vetat: ſuis vt pareamus legibus,
Lucemque cernamus ſuam.

Sed tantum Latinae linguae non venit incommodum ab illis, qui elegantioribus literis fuerunt recte imbuti, eamque ſuis ipſi monumentis illuſtrarunt: quantum ab inertibus, ignauis atque ſuperſtitioſis hominibus timendum vel imminet certe periculum inclinatae iam ſuisque viribus deſtitutae ſenectutis ingraueſcentis linguae: cum illis, neſcio qua pietatis et operis diuini perſuaſione, religioni eſſet, vel optima Latinae linguae monumenta deſcribere, vel diſcere artes, quas ſeculares vocabant. Paganorum olim quicquid fuerat, tanquam ſaluti aduerſum

ſum abhorrebant, ſuisque bibliothecis vix ac ne vix quidem ſupereſſe patiebantur. Patrum eccleſiaſticorum ſufficiebant libri, quoad omnis interiret veteris Latii elegantia, ac miſeranda ſuccederet quaſi ex barbarorum inſulis accerſita ſermonis ſtribligo: vt iners ac decrepita, mortique proxima Latinitatem opprimeret ſenectus.

§. XXII.

Poſtquam triſtis paganiſmi ſuperſtitio ſuperata, et coeleſtis verae ſapientiae doctrina, principum fauore, vbique locorum commendata fuerat: eccleſiae miniſtri et Chriſto deuoti ſacerdotes erudiendae iuuentuti vacare coeperunt: quorum fidei ſummorum quoque principum filii committebantur. Ita ex gr. Iulianus, Conſtantini M. ex fratre nepos, valde adoleſcentulus, vna cum fratre Gallo, id genus praeceptoribus et eruditis, et piis, informandus eſt traditus. De Iuliano inde SOZOMENVS: *o) cum parentibus Chriſtianae religioni addictiſſimis ortus eſſet, a puero, iuxta eccleſiae ritum, initiatus, & ſacris literis inſtitutus; ſub epiſcopis denique, et eccleſiaſticis viris educatus fuerat.* Theodoſius imperator Arcadio, filio ſuo primogenito, Arſenium, diaconum, praeceptorem praefecit. Ecquid filiis Chriſtianorum ſalubrius, HIERONYMI *p)* perſuaſione, *vt prius Chriſto conſecrati ſint, quam geniti; ante votis, quam vtero, concepti?* Methodum et ille praeſcribit docendi: *Cypriani opuſcula ſemper in manu teneat. Athanaſii epiſtolas, et Hilarii libros inoffenſo decurrat pede. Illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas*

o) Hiſt. eccleſ. l. 5. c. 2. Confer. BARONIVS ann. 337. n. 58.
p) Epiſtola ad Laetam.

tas fidei non vacillet: ceteros si legat, vt magis iudicet, quam sequatur. Eadem puerorum in tenera formanda aetate seruanda est ratio, quae puellarum. NYSSENVS *q*) vero laudat eam, quae a parentibus non assuefacta poetis, et aliis gentilium libris legendis, sed sacris literis. Nam turpe et indecorum prorsus existimabat, vt tragicis feminarum perturbationibus, vnde scribendi principia et argumenta poetae sumserunt, vel comoediarum foeditatibus, vel pudendis eorum, qui tot aerumnas ad Ilium pertulerant, factis tenerum et bene formatum animum infici, et minus grauibus de feminis narrationibus quodammodo coinquinari.

§. XXIII.

Quomodocunque se Latina lingua, hoc temporis fatali cursu, haberet, vegetae senectutis visa est seruare dignitatem, etiam in oriente, et imperio Romano subiectis prouinciis. Nam non nisi Latine loquebantur, qui in palatio et in comitatu principum et imperatorum erant assidue: vbi, ex virili aetate acceptum, Latinae linguae honorem et vsum amplissimum retinebant. Legatis non nisi Latine respondebant. Iudicia habebantur Latina. Leges, constitutiones, dignitatum formae, acta, testamenta, aliaque omnia, publicae quae erant auctoritatis, etiam in oriente verbis ciuilibus, i. e. Latinis describi debebant. Theodosius Iunior imperator id primum infregisse videtur, facta potestate in testamentis Graeca lingua vtendi. Vnde Graecarum etiam constitutionum licentia fluxit: cum ante eum paucas haberemus.

q) Vit. Macr. t. 2. f. 179.

CAPVT II.

De Principum in rem literariam meritis.

§. 1.

Aelii Hadriani vita. 2. *In Literas merita.* 3. *Antonini Pii vita.* 4. *Merita.* 5. *M. Antonini Philosophi vita.* 6. *Libri.* 7. *In literas merita recensentur.* 8. *L. Antonini Commodi vita.* 9. *Merita.* 10. *Heluii Pertinacis vita.* 11. *Didii Iuliani.* 12. *Septimii Seueri.* 13. *Antonini Bassiani Caracallae et Getae.* 14. *Opilii Macrini.* 15. *Heliogabali.* 16. *Seueri Alexandri fata et* 17. *in literas merita describuntur.* 18. *Maximinus, Gordiani, Balbinus et Pupienus proponuntur.* 19. *Gordiani iunioris vita.* 20. *Trium Gordianorum in literas merita enumerantur.* 21. *Facta Marcii et Hostiliani mentione, Philippi Arabis imperium, et* 22. *in literas merita recensentur.* 23. *Decii.* 24. *Gallus.* 25. *Valerianus.* 26. *Valerianus iunior.* 27. *Gallienus.* 28. *Flauius Claudius.* 29. *Aurelius Quinctillus.* 30. *Domitius Aurelianus.* 31. *Aurelius Tacitus.* 32. *Annius Florianus.* 33. *Aurelius Probus.* 34. *Carus describuntur.* 35. *Diocletianus et Maximianus, eorundemque* 36. *in literas merita proponuntur.* 37. *Constantii Chlori vita.* 38. *merita recensentur.* 39. *Constantini Magni vita.* 40. *merita.* 41. *Constantini, Constantis et Constantii fata.* 42. *merita.* 43. *Iuliani Apostatae vita.* 44. *merita.* 45. *Iouiani vita.* 46. *Valentiniani et Valentis fata.* 47. *merita.* 48. *Gratiani vita.* 49. *Valentis et Gratiani in artium professores liberalitas.* 50. *Valentiniani II vita.* 51. *Theodosii et Valentiniani de literarum professoribus constitutiones.* 52. *Theodosii Magni fata et merita.* 53. *Honorii vita.* 54. *Honorii et Theodosii constitutiones recensentur.*

§. I.

§. I.

Anno post Christum natum CXVII. Traiano imperatori *a*) vita defuncto AELIVS HADRIANVS successit; illius, quem consobrinum, fautorem, magistrum, patronum habuit, adoptione, et militum prouidentia, ad imperium euectus. Romae natus est IX. Kal. Febr. Flauio Vespasiano Augusto septies et Tito sexies coss. *b*) i e. anno V. C. DCCCXXVIII. post Christum natum LXXVIII. Antiochiae Syriae metropoli, quam illi Traianus, aeger discedens, regendam dederat, post eius obitum, literis a senatu petiit, delatum sibi a militibus imperium confirmarent; de quo semet excusauit iudicium ante senatui non dedisse: salutatum praepropere a militibus imperatorem, quod esse resp. sine imperatore non posset. *c*) Pace in oriente conciliata Romam reuertitur, et quouis modo senatus sibi studet comparare fauorem; nullum expetens vel honorem, vel titulum, quem ille non iussisset. Cum triumphum ei senatus, quem Traianus meruerat, singulari beneuolentia detulisset: ipse illum recusauit, et imaginem Traiani curru triumphali vexit. Patris patriae nomen sibi statim, et aliquoties postea delatum distulit: quod Augustus hoc nomen

a) Qui PLINIO teste, panegyrici c. 47. maximum dicendi magistris honorem, maximam dignitatem sapientiae doctoribus habuit: vt sub eo spiritum, et sanguinem, et patriam receperint studia, quae priorum temporum immanitas exiliis puniuerat. Confer. ALEXANDER ab ALEX. gen. dier. L. 2. c. 25. cum TIRAQVELLI annot.

b) SPARTIANVS Hadr. c. 1. Titi quintum cum Vespasiani septimo consulatum coniungit. Capitolinis autem testibus fastis, illius sextus nominandus fuisset. Confer. FVNCCII chronolog. fol. 95. *c*) SPARTIANVS c. 6.

nomen ſero meruiſſet. Optimos quosque de ſenatu in contubernium imperatoriae maieſtatis adſciuit. Amicos ſemper conuiuiis adhibuit, eosque aduerſa laborantes valetudine ipſe viſitauit atque ſuis ſubleuauit conſiliis. Omnia ad priuati hominis modum fecit. Militem perpetuo, ac ſi bellum immineret, bene voluit eſſe praeparatum; tolerantiae documentis eum imbuens: cum et ipſe in propatulo cibis frueretur caſtrenſibus. Sic reſtituta militari diſciplina, Britanniam petiit, eamque prouinciam confirmauit: ac murum, ingenti labore, in Scotiae atque Britanniae finibus, ad maris utrinque littora, per octoginta millia paſſuum duxit: vt barbaros ab Romanis ſepararet, vel iſtorum irruptiones atque latrocinia prohiberet. In oriente pacis ſtudioſiſſimus omnes trans Euphratem ac Tigrim rebellantes populos, a Traiano ſubactos, reliquit, Catonis, vt videri volebat, exemplo: qui Macedones liberos pronunciauit, quia teneri non poterant. Idem de Dacia cogitantem amici deterruerunt: ne multi ciues Romani Barbarorum arbitrio permitterentur: quod Traianus victor eo infinitam ex toto Romano imperio tranſtuliſſet hominum multitudinem: vt agros vrbesque colerent. Quam ob rem eam prouinciam, aliasque rebellantes, praeſidibus miſſis, pacauit. Atrocius nullum habuit Iudaico bellum. Pro euerſa Iudaeorum Hieroſolymitana vrbe, aliam eodem loco condidit, Aeliam Capitolinam ſuo nomine appellatam: adiuncto Iouis Capitolini templo, vbi quondam ſancta Dei domus ſteterat. Imo, teſte CASSIODORO, in fronte eius portae, qua Aelia Bethlehemum ſpectat, in marmore ſus ſculpta fuit: vt ſignificaretur, Iudaeos Romanorum poteſtati ſubiectos eſſe. Gentem quoque vniuerſam genitalia mutilare prohibuit. Ea contumelia mi-

rum

rum quantum irritati Iudaei diu multumque rebellionem agitant, effoſſisque per Palaeſtinam cuniculis et cryptis ſubterraneis, in apertam ſeditionem prorumpunt. Motae ſemel gentis furori acceſſit, incitamento maiori, Barcochabi perſuaſio. Is homo nequam, vt tumultuantibus praeeſſet, de Meſſia vaticinium prae ſe ferens, *d*) *orietur ſtella ex Iacob* etc. *Bencochab*, aut *Barcochab*, i. e. ſtellae filius, dici voluit, atque miſeris priſtinam libertatem reſtituendam promiſit. Eo duce, in tota palaeſtina, et paſſim locorum innumeri ciues Romani a Iudaeis vel caeſi, vel miſere affecti ſuisque facultatibus exuti ſunt. Hadrianus vero, euocato e Britannia Iulio Seuero, iſtos fregit lento bello, et fame praeſertim edomitos, omnes ad exitium coegit. Quinquaginta eorum caſtella munitiſſima, et vici nongenti octoginta quinque funditus euerſi: caeſa in excurſionibus atque praeliis hominum quingenta octoginta millia, demtis, qui fame, peſte, et igne perierunt. Cum expugnaretur Bethoron, munitiſſimum oppidum, interfectus quoque eſt ſeditionis auctor Bencochab, quem poſt eam cladem Iudaei Bencozba, aut Barcozba, i. e. filium mendacii, vocarunt, quod Meſſiam ſe falſo iactaſſet, neque ſtare potuiſſet promiſſis. Miſerae genti ab eo tempore ne patriam quidem ſuam, vel e ſpecula, intueri licuit: ac praeſidiarius miles ab Hieroſolyma eos in perpetuum arcere debuit: nec forſan, niſi numerata pecunia, vt modicum ibi fleret, poſtea quemquam admiſit. Cum etiam intellexerit imperator, Barcochabum non modo Romanis, verum omnibus quoque Chriſto deuotis fuiſſe hoſtem, atque illorum multos crudeliter interfeciſſe; pulſis Iu-

d) Numer. XXIV. 17.

(De Veg. L. L. Sen.)

Iudaeis, voluit iſtos habitare vrbem Aeliam, quam in ruinis Hieroſolymarum aedificare deſinebat. *e*) Inter alia multa crudeliter facta, Seruianum tandem, ſororis maritum, aetatis annum prope agentem nonageſimum, ne ſibi ſuperuiueret, mori coegit: qui, cum vitae faceret finem, precatus eſt, ne Hadrianus, cum id valde cuperet, obtinere poſſit. Et voti poſt fata factus eſt compos. Antequam enim Baiis anno imperii ſupra viceſimum altero miſere interiret ſeptuagenario maior: omnium fere membrorum cruciatu confectus, crebro ſemet miniſtrorum fideliſſimis interficiendum obtulit: neque id omnibus precibus impetrare potuit: imo, ne tandem vitae maximo taedio, furioſa manu, in ſemet ipſum ſaeuiret, chariſſimorum cuſtodia ſeruatus eſt: donec deſperatione plenam efflaret animam, illud peruulgatum exclamans: *multi medici regem perdiderunt.* Imperator fuit bonis malisque artibus inclutus: neque adeo mirum, laudari ab his, culpari ab illis. Vitio inprimis illi vertunt, praeter puerorum amores atque nuptarum adulteria, quod omnia amicorum occulta explorauerit, nec fere cuiquam ſeruarit fidem. Simulare ac diſſimulare omnium maxime didicit: vt ſeuerus, laetus, comis, grauis, laſciuus, clemens, ac ſemper in omnibus rebus varius eſſet. Ad vitia et virtutes quaſi arbiter natus, impetum mentis quodam artificio regens, ingenium inuidum, triſte, luxurians, inſolensque ad oſtentationem ſui tegere nouit callide; continentiam, facilitatem, clementiam ſimulans, diſſimulansque ardorem gloriae, quo flagrabat maximum.

e) Pl. confer. SPARTIANVS Hadr. c. 14. CASSIODORVS chronico. XIPHILINVS Hadrian. EVSEBIVS hiſt. eccleſ. l. 4. c. 6. HIERONYMVS in Eſai. c. 7. et Sophon. c. 1. OROSIVS l. 7. c. 13.

mum. De rebus ab illo gestis SPARTIANVS, XIPHILINVS, AVRELIVS VICTOR, EVTROPIVS, SVIDA, scriptores alii consulendi sunt: quibuscum ex recentioribus conferatur RVPERTVS, obseruationibus ad synopsin Besoldi, *f*) qui imperatorem hunc prae ceteris laudat, ipsique Traiano praefert. Istius vero coniux Sabina, quod prope seruilibus iniuriis afficeretur, tandemque ad voluntariam compelleretur mortem, AVR. VICTORE teste, *g*) palam ipsa dictitare non verita est, quam immane ingenium pertulisset: ac elaborasse, ne ex eo ad humani generis perniciem grauidaretur.

§. II.

Aelius Hadrianus, cum ad eloquentiam et pacis artes, quam ad bellum, esset accommodatior, rebus in oriente compositis, vt mansuetiori vteretur viuendi ratione, reuertitur Romam, et, Graecorum more, artium ingenuarum constituit ludum, *Athenaeum* vocatum. *h*) Viros doctrina excellentes fouit, atque lubentissime sententias dicentes audiuit. In iudiciis consilio vsus est iureconsultorum, maxime Iulii Celsi, Saluii Iuliani, et Neratii Prisci. *i*) Cum adeo Christianos odisset: vt exscindere conaretur omnes, et, pluribus summa pericula adeuntibus, Arrius in Africa illis exprobraret vecordiam, o miseri! inquiens, nonne laqueos et praecipitia ipsi habetis? docti principis impetum viri facile potuerunt sistere eruditissimi, Quadratus Episcopus, et Aristides philosophus, Athenienses ambo, qui scriptis pro veritate religionis Christianae apologiis inclaruere. Et Herennii Graniani, Asiae praesidis, accessit testimonium, nefas esse, quemquam,

f) Cap. 14. p. 305. *g*) Histor. Aug. epitom. c. 14.
h) AVR. VICTOR de Caesaribus c. 14. *i*) SPARTIANVS Hadr. c. 18.

quam, nisi crimine probato, populi acclamationibus ad supplicium dari. *k)* Mox ergo ab eo furore decessit. Multas professoribus quaestiones proposuit, atque propositas ipse dissoluit. Libros statim lectos, et ignotos quidem, plurimis memoriter reddidit. Vno tempore scripsit, dictauit, audiuit, et cum amicis fabulatus est. *l)* Cum Athenis insignes et plurimas aedes fecisset: bibliothecam ibi quoque miri operis exstruxit. *m)* Imperator ab ineunte aetate impensius Graecis studiis imbutus est: ingenio eius ad liberaliorem disciplinam ita declinante, vt Graeculus a nonnullis diceretur. *n)* Cum quaestor esset, Traiano III. et Articuleio Paeto coss. A. V. DCCCLIII. R. S. CIII. atque in senatu orationem imperatoris agrestius pronuncians derideretur: ad summam vsque peritiam facundiamque rhetoribus Latinis operam dedit. *o)* Cum armis potens iam rerum potiretur, dignus Traiani successor: non modo arithmeticae, geometriae, picturae, verum etiam in primis poematum, vt literarum omnium, fuit studiosissimus; adeo quidem vt in voluptate nimius, de suis multa componeret versibus, et amatoria carmina scriberet multa. *p)* Acerrimus ad lacessendum pariter ac respondendum seriis, ioco, maledictis, carmen didicit referre carmini, dictum dicto: quasi ad omnia longe meditatus fuisset. Quod peregrinationis valde esset cupidus: vt quae legerat de omnibus orbis terrarum locis, coram accuratius spectator addisceret ipse: et, quod immensi pene laboris erat, prouincias omnes

k) Vid. TERTVLL. ad Scapul. c. 5. EVSEBIVS chronic. et hist. eccles. l. 4. c. 3. 8. 9. HIERONYMVS scriptor. catalog.

l) SPARTIANVS Hadr. c. 20. *m)* EVSEBIVS chron. olymp. 228. *n)* SPARTIANVS Hadr. c. 1. extr.

o) Idem c. 3. *p)* Idem c. 14.

omnes pedibus circumierit, agmen praeuertens comitantium: Florus poeta quidam ad eum ſcripſit:

Ego nolo Caeſar eſſe,
Volitare per Sicambros,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Imperator vero in continenti reſpondit:

Ego nolo Florus eſſe,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Cum Peluſium veniſſet, Pompeii ſepulchrum hoc verſu inſtaurauit:

Oſſa viri magni tenui quam clauſa ſepulchro!

Et in ipſo mortis agone, perpetuis exagitatus membrorum cruciatibus, non deſinit verſibus modulari triſtibus:

Animula vagula, blandula,
Hoſpes comesque corporis,
Quae nunc abibis in loca;
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, vt ſoles, dabis iocos?

Quamuis autem oratione et verſibus eſſet promtiſſimus, et in omnibus artibus peritiſſimus: illarum profeſſores tamen, vt ſibi videbatur eſſe doctior, ſemper riſit, contemſit, obtriuit. Cum illis et quibuſcunque philoſophis ſaepe, libris carminibusue inuicem editis, certauit. Cum Fauorino cuidam aliquando verbum exprobraret, et ille cederet: amici contra monerent, haud male vſurpatum, quod optimorum auctorum niteretur fide: ſapienter reſpondit: *non recte ſuadetis familiares, qui non patimini, me illum doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones.* Famae cupidiſſimus fuit, libroſque de rebus

 ſuis,

ſuis, a ſe conſcriptos, libertis ſuis dedit literatis, vt ipſorum auctoritate publicarentur. Hinc et Phlegontis libri dicti ſunt eſſe Hadriani. Antimachum imitatus eſt, et libros ſcripſit Catacrianos obſcuriſſimos. Saepius controuerſias declamauit. Genus dicendi amauit vetuſtiſſimum: eaque ſententia Catonem Ciceroni, Ennium Virgilio, Coelium Salluſtio praetulit. Quamuis in bonarum artium profeſſoribus reprehendendis eſſet facilis: eos tamen honorauit omnes, ac diuites fecit: *q*) ſuis vero etiam quaeſtionibus ſemper agitauit. In ſumma familiaritate philoſophos, grammaticos, rhetores, muſicos, geometras, pictores et aſtrologos habuit. Artium doctores, qui profeſſioni ſuae ſufficere non videbantur, ditatos honoratosque a profeſſione dimiſit. *r*) Veſpaſiani exemplum ſecutus Hadrianus imperator, ARCADIO CHARISIO teſte, *s*) quam gratioſiſſime reſcripſit: *magiſtris, qui ciuilium munerum vacationem habent, item grammaticis, et oratoribus, et medicis, et philoſophis, ne hoſpitem reciperent, a principibus fuiſſe immunitatem indultam.* Ad medicos quidem quod attinet, illis immunitatem primus conceſſit Caeſar Octauianus Auguſtus, poſtquam graui et periculoſo morbo ab Antonio Muſa liberatus eſt. *t*) Neque, vt CONRINGIVS *v*) recte monet, iidem ſunt medici, philoſophi, grammatici et oratores, atque illarum artium magiſtri. Sed tamen in vniuerſum quod indultum eſt: id multo magis ad magiſtros pertinere debet. Atque ita diſerte Paulus Iure-con-

q) SPART. Hadr. c. 16. Memoriae lapſu FALSTERVS quaeſtionibus Romanis pag. 184. haec verba Capitolino tribuit.
r) SPARTIANVS Hadrian. c. 15. ſeqq. *s*) L. 18. extr. D. de muneribus et honoribus. *t*) Vid. DIO CASSIVS l. 55. *v*) De antiquit. academ. diſſert. 6. pag. 165.

conſultus: *x*) *angariorum y*) inquit, *praeſtatio*, *et recipiendi hoſpitis neceſſitas*, *et militi*, *et liberalium artium profeſſoribus*, *inter cetera*, *remiſſa ſunt.* Sunt autem profeſſores illi, qui grammaticam, ſeu φιλολογίαν, et rhetoricam docebant.

§. III.

A. C. CXXXVIII. Hadriano imperatori, adoptionis beneficio, ſucceſſit T. ANTONINVS, PIVS cognominatus, vel quod ſocerum, aetate iam feſſum, ſua manu leuauit, praeſente ſenatu: vel quod magnam partem ſenatus, ab Hadriano morti deſtinatam ſeruauit: vel quod ipſi Hadriano defuncto, cui ſenatus propter mandata de necandis ſenatoribus infenſior erat factus, honores diuinos impetrauit: vel quod per omnem vitam clementiae et pietatis ſtudioſiſſimus fuit. Nam et vitam priuatam honeſtiſſime exegit, et in imperio etiam melior ac modeſtior eſt viſus. Nemini vnquam fuit aſper, aut moleſtus, ſed erga omnes beneuolus ac lenis: vt Numae Pompilio propter pacis ſtudium et vitae ſanctitatem, quemadmodum Romulo Traianus propter imperii amplificationem bellique gloriam comparari ſoleat. Bellum ipſe nullum concitauit: et ſi quae fuerunt mota, facile per legatos compoſuit: vt orbem terrarum prope ſine bello, ſola auctoritate rexiſſe videatur. Ita pacificus Romae reſedit, ac fere ſolus inter omnes principes prorſus ſine ciuili ſanguine, aut hoſtili, quantum quidem ad ipſum pertinet, tranquille ac beate vixit. Sibi ſemper fuit ſimilis, atque *adeo probis*, quemadmodum AVRELIVS VICTOR loquitur, *z*) *moribus*, *vt plane docuerit*,

x) L. 10. D. de vacatione et excuſatione munerum. *y*) Angaria ſunt equorum praeſtationes ad curſum publicum.

z) De Caeſaribus c. 15.

cuerit, neque iugi pace ac longo otio abſoluta ingenia corrumpi: eoque demum fortunatas vrbes fore, ſi regna ſapientiae ſint. Reip. negotiis viros bonos praeficiebat, ac illis quam lubentiſſime honores atque diuitias, propter adminiſtrationis fidem et induſtriam, diſtribuebat. Inertibus contra et otioſis ſalaria ſubtrahebat, ratus, nihil eſſe crudelius, quam ab illis arrodi remp. qui nihil in eam labore ſuo conferunt. Ipſe peccata omnia quouis modo euitare ſtudebat: vt nec volens, nec imprudens delinqueret. Sed aliorum peccata, neque curioſe inquirendo, neque acerbius puniendo, ſemper aequo animo ferre poterat: ac dicere ſolebat, tales effici homines, quales habere velis, nullo modo poſſe: iis vero, qui ſint, ad reip. vtilitatem eſſe vtendum. Et ipſa coniugis Fauſtinae ſcelera cum animi dolore compreſſit: quae eo vſque proceſſit petulantiae, vt in Campania ſedens amoena littorum perluſtraret, atque ex nauticis (pleraque enim agere ſolebant nudi) flagitiis aptiores legeret: Septuagenario maior, cum in coena caſeum auidius comediſſet, febri correptus, in ſua apud Larios Hetruriae villa, diem obiit ſupremum, vir, vt CAPITOLINVS *a*) habet, forma conſpicuus, ingenio clarus, moribus clemens, nobilis vultu, et placidus ingenio, ſingularis eloquentiae, nitidae literaturae, praecipue ſobrius, diligens agri cultor, mitis, largus, alieni abſtinens, et omnia haec cum menſura, et ſine iactantia. De annis imperii ſcriptores non conueniunt, de quibus RVPERTVS *b*) conſulendus eſt. Plerique EVTROPIVM ſequuntur, qui diſerte: *obiit apud Lorios*, inquit, *c*) *villam ſuam milliario ab vrbe XII. vitae anno ſeptuageſimo octauo, imperii viceſimo quar-*

a) Antonino Pio c. 2. *b*) Obſeru. in ſynopſin Beſoldi pag. 321. *c*) Hiſt. l. 8.

quarto, atque inter Deos relatus est, et merito consecratus. De rebus gestis pluribus conferantur CAPITOLINVS, XIPHILINVS, AVR. VICTOR, SVIDAS.

§. IV.

Quam maxime liberalis erga bonarum artium doctores fuit M. Antoninus Pius, qui, teste MODESTINO, *d*) decreuit, vt grammatici, sophistae, rhetores, medici, qui περιοδευταὶ, i. e. circulatores vocantur, quemadmodum a reliquis muneribus, ita et a tutela et a cura requiem habeant. Etiam lege numerum rhetorum in vnaquaque ciuitate; qui vacationem munerum habent, et haereses quasdam proposuit. Minores ciuitates iussit quinque medicos immunes habere, et tres sophistas, et grammaticos totidem: maiores autem ciuitates septem, qui curent; quatuor, qui doceant vtramque doctrinam: maximas ciuitates decem medicos, et rhetores quinque, et grammaticos totidem. Philosophorum autem non constituit numerum: quia rari sunt, qui philosophantur. Qui in patria docebat, aut medicabatur, immunitatem habebat; qui extra patriam, non item. Sed tamen qui disciplinis excellebant, etsi supra numerum, et extra patriam morarentur, immunes erant. Romae philosophantes, cum salario, vel sine salario, remissionem onerum habebant publicorum, ac si in patria sua docerent: vt regia vrbs illa, quae communis omnium Ciuium Romanorum videbatur esse patria, sua cuique emolumenta praestaret. Legum doctores, in aliquo praesidatu, seu prouincia, docentes, remissionem non habebant: Romae autem docentes a tutela et cura liberi erant. *e*) Vt IVLIVS

d) L. 6. D. de excusationibus. *e*) Videatur omnino MODESTINVS l. c.

IVLIVS CAPITOLINVS *f*) habet, rhetoribus et philosophis, per omnes prouincias, et honores, et salaria detulit. Quae salaria prouincialia fuisse sexcentos Rom. aureos, seu, vt Latine hoc efferamus, sexagena sestertia, nobis mille quingentos Philippeos, CASAVBONVS *g*) e Tatiano obseruauit, qui, in oratione apologetica philosophorum increpans auaritiam, *vestri*, inquit, *philosophi tantum a contemtu opum absunt*, ὥστε παρὰ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίους χρυσοῦς ἑξακοσίους λαμβάνειν τινάς, *vt a Romano imperatore quidam illorum ad sexcentos annuos aureos accipiant*. Sed haec pro ingenio principum atque meritis doctorum varia, nec eadem semper fuisse videntur. Ita LVCIANVS, *h*) vbi philosophos sugillat, diem ait obiisse quemdam ex peripateticis doctoribus, in cuius locum alii contenderint surrogari: nec immerito, nam stipendium grande ab imperatore constitutum erat singulis philosophorum generibus; decem videlicet millia drachmarum in singulos annos, siue quadragena sestertia, nobis mille Philippei. *i*) Cum Apollonium, quem Chalcide acciuerat, ad Tiberianam domum, in qua habitabat, vocasset, vt ei Marcum Antoninum traderet, atque ille dixisset: *non magister ad discipulum debet venire, sed discipulus ad magistrum:* risit eum, atque dixit: *facilius fuit Apollonio a Chalcide Romam venire, quam a domo sua in palatium*. Atque etiam illius auaritiam mercedibus notauit. *k*)

§. V.

M. ANTONINVS PHILOSOPHVS natus

f) Antonino Pio c. 11. *g*) Animadu. in Sueton. Oth. c. 4. pag. 293. *h*) In Eunucho. *i*) Pl. confer. Celeberrim. WALCHIVS parerg. acad. pag. 123. seqq. *k*) CAPITOLINVS Ant. Pio c. 10.

tus ex Annio Vero, qui frater erat vxoris Antonini Pii, et in praetura deceſſit; ab Adriano imperatore datus eſt Antonino Pio adoptandus, ſimul atque LVCIVS VERVS, Aelii filius. Patri in imperio ſucceſſit anno Chriſti CLXII. ſuumque non natiuitatis, ſed adoptionis lege fratrem fecit imperii conſortem: quod tunc primum coepit duos habere Auguſtos. Vnde factum vt M. Antoninus et L. Verus in iuris ciuilis voluminibus atque hiſtoricorum monumentis *Diui fratres* nominati fuerint. Lucius ille quidem Verus parum literis imbutus luxuriae ſuisque voluptatibus indulgebat. Quamobrem a Marco fratre in Syriam ad bellum aduerſus Parthos gerendum mittebatur: ne quid in vrbe, ciuium ſuorum conſpectu, peccaret; ad frugem rediret meliorem; peregrinationis pluribus incommodis parſimoniae cogeretur ſtudere, tandemque ſe imperatorem eſſe cognoſceret. Sed nullo modo emendanda inueterata libido. Quamprimum enim in Syriam venit, apud Antiochiam et Daphnen deliciis ſuis deditus, effeminatus homo perdidis amoribus et adulteriis, et luxu diffluens, imperium ne capeſſeret, belli ducibus res expediendas commiſit, qui Babyloniam, Mediam, et Armeniam Romano imperio vindicarunt: vnde nomen Armenici, Parthici et Medici venit vtrique fratri, vno vehiculo triumphanti. Sed Lucius Verus tandem apoplexia correptus, non ſine veneni ſuſpitione, certe non ſine inſigni vitiorum macula, anno imperii nono, vel, vt CAPITOLINVS ſcribit, vndecimo, morte immatura extinctus eſt. Marcus Antoninus contra ab ineunte aetate optimis literis et philoſophiae ſtudio ſemet conſecrauerat totum, adeo quidem, vt adſcitus iam in imperatoriam dignitatem non erubuerit, diſcendi cauſſa ad Apollonii et Hermogenis rhetoris domum venire.

nire. Et maxima cum attentione animi Sextum Chaeronensem, Plutarchi nepotem, Herodem Atticum, Iunium Rusticum, Claudium Maximum, Cinnam Catullum, aliosque Stoicos philosophos audiuit: suoque demonstrauit exemplo, verum esse, quod memoriae prodidit poeta, fideliter didicisse artes, emollire mores, nec sinere esse veros. Sic enim factus formatusque est, vt per omnem vitam, quemadmodum eos maxime decet, qui rerum potiuntur, grauis esset sine tristitia, frugi sine contumacia, verecundus sine ignauia. Atque in eo conspirant historici omnes, imperatorem fuisse, quem facilius admireris tacitus, quam laudes, cum nulla oratio viri huius possit aequare virtutes. Cum a prima aetate quietam et constantem vitam sibi delegisset, eodem semper conspectus est vultu, quem neque propter laetitiam, neque propter metum mutauit vnquam. Similis in omnibus semper sibi nullo modo commoueri poterat, ne vxoris quidem Faustinae sceleribus nefandis, quae impudicitia et libidine, vel studio, Messalinam, Claudii coniugem, superare voluit. Optimus erat Princeps, nec simulati quicquam habebat. Quacunque autem re dicebat se iuuari literis et philosophiae studio: et sententiam Platonis nunquam non commendare solebat, resp. florere, si aut philosophi imperarent, aut imperatores cum philosophis conuersarentur. Cum duae imperatorem maxime ornarent virtutes, constantia in rebus perferendis aduersis, quae ferre necesse est; et misericordia erga eos, qui imperantis se subiiciunt potestati, vt parcerent subiectis, et debellarent superbos: M. Antoninus erat durus in hostes omnes, sed misericordiae affectu, debellatis victisque hostibus, ad humanitatem ferebatur. Clementiae testimonium verba perhibent,

bent, quibus ad Faustinam coniugem scribens vtitur: *non est quidquam, quod Imp. Rom. melius commendet gentibus, quam clementia. Haec Caesarem Deum fecit, haec Augustum consecrauit, haec patrem tuum inprimis Pii nomine ornauit* etc. Et ad Senatum scripsit: *vtinam possem multos ex inferis etiam excitare. Non enim vnquam placet in imperatore vindicta sui doloris, quae etsi iusta fuerit, acrior videtur.* Post mortem L. Veri bellum solus tandem confecit Marcomannicum longe grauissimum, et multis Romanorum cladibus funestum, in ea Germaniae regione, quae nunc Morauia dicitur. Et eo bello aiunt Christianam legionem, quae fulminatrix fuerit nominata, Romanorum exercitui pluuiam et victoriam impetrasse. *l*) Quoquo se res habeat modo, imperator iam tum Christianis mitior esse coepit Ephesi in conuentu publico, et satis clementer scripsisse, EVSEBIVS narrat: *m*) *est illis Christianis optabile, vt accusati pro Deo suo mori malle, quam viuere videantur: vnde et victores euadunt, animas suas potius tradentes, quam vobis ad ea, quae petitis, vt faciant obtemperantes. - - Pro quibus et pater noster rescripsit, non esse tales molestandos, nisi quid contra Romanum imperium tentasse deprehendantur. Quod si posthac quisquam negotium talibus, tanquam talibus (i. e. Christianis) facessere perrexerit, is qui defertur, ab accusatione absolutus ac liber sit, etsi talis esse deprehendatur. Delator vero poenae subiaceat.* Commodum filium Caesarem faciens, triumphi de victis Marcomannis habuit socium, eumque

l) Vid. EVSEBIVS hist. eccles. l. 5. c. 5. OROSIVS l. 7. c. 15. TERTVLLIANVS apolog. c. 5. et ad Scapul. c. 4. Confer. OBRECHTI dissertatio de legione fulminatrice.

m) Hist. eccles. l. 4. c. 13.

in imperio fucceſſorem reliquit. AVSONIVS vero *n*) prorſus ait felicem futurum fuiſſe, niſi hunc filium generaſſet:

Poſt Marco tutela datur, qui ſcita Platonis
Fecit ad imperium patre Pio melior.
Succeſſore ſuo moriens (ſed principe prauo)
Hoc ſolo patriae, quod genuit, nocuit.

Vitam priuatam ſic egit, vt nihil ſe ſupra ceteros efferret; nihil etiam adoptione poſtea mutatus. Imperium vtut ſumma cum poteſtate teneret, prorſus ad nullam deflexit inſolentiam: ſed bonus ac moderatus in regendis populis, largus in beneficiis dandis, adeo noluit ſibi ſubiectis ciuibus eſſe oneri: vt, cum, aerario exhauſto, pecunias militibus diſtribuendas non haberet, ſub haſta publice in Traiani foro, per duos continuos menſes, regii cultus vaſa, veſtes, ornamenta, et quicquid rei domeſticae fuit, non ſine opprobrio diſtraxerit. Poſt reportatam victoriam, emtoribus pretia reſtituit, qui, quod parauerant ſibi, reddere maluerunt. Nulli vero, qui emta retinebat, moleſtus fuit. Cum annos imperaſſet duodeviginti, aetatis anno LIX. apud Vidobonam morbo conſumtus eſt. Res domi foriſque, bello et pace ab illo bene geſtas ſigillatim deſcripſerunt CAPITOLINVS, XIPHILINVS, EVTROPIVS, AVR. VICTOR, SVIDAS, ZONARAS, OROSIVS, partim etiam HERODIANVS, qui hiſtoriae ſuae exordio elogia Marco poſt obitum tributa recenſet, quod dixerint eum πατέρα χρηστὸν, ἀγαθὸν βασιλέα, καὶ γενναῖον στρατηγὸν, parentem bonum, probum principem, et fortiſſimum ducem. Cum his omnino meretur conferri RVPERTVS obſeruationi-

n) Caeſarum verſ. 110. confer. CAPITOL. Anton. Philoſ. c. 18.

tionibus ad ſynopſin Beſoldi. *o*) Extat quoque elegans M. Aurelii Antonini vita ex recenſione critica CHRISTOPHORI WOLLII. Placet illius tanti imperatoris nomen in laudati regiminis exemplum ANTONIO GVEVARAE, in Hiſpania epiſcopo Mendenenſi, qui patrio ſermone *horologium principum* edidit, in plures mox linguas translatum. Quod quidem non ad fidem hiſtoriae, ſed ad ingenium boni principis effictum eſt. RITTERSHVSIVS quoque *ſpeculum principis ciuiliter boni* ex huius M. Antonini hiſtoria concinnauit.

§. VI.

Reliquit noſter hic, cui ſtudio philoſophico et oratorio imperatorum nemo comparandus, libros XII. τῶν εἰς ἑαυτὸν, eorum quae de ſe ipſo ad ſe ipſum ſcripſit. Complectuntur vero non tam ipſius vitam, quam viuendi praecepta ſecundum Stoicam philoſophiam. Opuſculum nitidiſſimum egregio commentario THOMAS GATAKERVS illuſtrauit. Ad exemplar Oxonienſe cIↃIↃCCIII. recuſum Lipſiae cIↃIↃCCXXIX. 8vo. Cui praeter vitam imperatoris, a CHRISTOPHORO WOLLIO illuſtratam, IOH. FRANC. BVDDEVS, Theologus Ienenſis, introductionem ad philoſophiam Stoicam ex mente M. Antonini praemiſit. Accedunt aliquot eius epiſtolae. Volunt etiam ſcripſiſſe opus φιλοσοφικώτατον, quod vulgo ſub *itinerarii Antonini* nomine innotuit: ſed dubiae auctoritatis eſt, et cuiuis potius, quam huic imperatori adſcribi meretur. *p*)

§. VII.

Pari modo, atque Pius Imperator M. Antoninus Philoſophus liberalium artium doctoribus per omnes pro-

o) Cap. 14. p. 323. *p*) Vid. VOSSIVS de hiſt. Lat. l. 3. p. 695. FABRICIVS biblioth. Graec. l. 4. part. 2. c. 23.

prouincias honores et ſalaria detulit. Ita certe XIPHILINVS: q) ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις διδασκάλοις ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἐπὶ πάσης λόγων παιδείας, μισθὸν ἐτήσιον φέροντας. Et, teſte AVR. VICTORE, r) Caeſar hic philoſophiae ſtudens, et Graecarum literarum peritiſſimus, permiſit viris clarioribus, vt conuiuia eodem cultu, quo ipſe, & miniſtris ſimilibus, exhiberent. Oratori Latino Frontoni, cui multum detulit imperator in omni vita philoſophiae deditus, et qui vitae ſanctitate omnibus principibus antecellit, ſtatuam in ſenatu petiit. Proculum Siccenſem, Latinum grammaticum vſque ad proconſulatum prouexit, oneribus in ſe receptis. s) Cum Iunio Ruſtico, Stoicae diſciplinae peritiſſimo, omnia communicauit publica et priuata conſilia: et illum ſemper ante praefectos praetorio oſculatus eſt: conſulem iterum deſignauit: ac illi poſt obitum ſtatuas ab ſenatu poſtulauit. Tantum honoris ſemper ſuis detulit magiſtris: vt imagines eorum aureas in larario haberet, ac ſepulchra aditu, hoſtiis, floribusque honoraret. t) Sic ſane, quamuis, CAPITOLINO teſte, v) in largitionibus pecuniae publicae parciſſimus eſſet, quod laudi potius, quam reprehenſioni dabatur, bonis viris tamen pecunias dedit, ac pro meritis cuique opitulari quam liberaliſſime inſtituit.

§. VIII.

Anno reparatae ſalutis CLXXX. optimo patri peſſimus ſucceſſit filius L. ANTONINVS COMMODVS.

q) Dionis epit. huius imperat. vita. Confer. Cl. WALCHIVS parerg. acad. pag. 122. ſeq. r) Epit. c. 16. confer. CAPITOLINVS Anton. Philoſ. c. 17. s) CAPITOLINVS Ant. Philoſ. c. 2. t) CAPITOL. l. c. cap. 3. v) Antonino Philoſ. cap. 23.

DVS, Caligulae aut Neroni ſimillimus, vel etiam vtroque deterior, ſiue libidinem reſpicias, ſiue auaritiam et crudelitatem. De Quadis, in Germania victis, triumphauit. Cetera bella per legatos geſſit: ipſe vero interea temporis domi ſe turpitudinis et crudelitatis omni genere volutauit. Lucillam ſororem occidit: reliquas conſtuprauit, bacchantis inſtar, trecentas inter concubinas, quas ex matronarum et meretricum delectu, ad formae ſpeciem, coegit, in palatio per conuiuia et latebras ſua cumulans ſcelera. Eo tandem impudentiae venit, vt muliebri habitu in ſenatu ſedens publice bibere non erubuerit. Gladiatorem inter gladiatores egit: quos ſub ſpecie pugnae ſaepius trucidauit: donec a Scaeua quodam deterreretur: qui, cum audatia, et robore corporis, et pugnandi peritia valeret, ſpreto gladio, quem inutilem cernebat, ſufficere vtrique, ait, quo imperator ipſe armabatur. Eo metu, ne inter congrediendum, extorto pugione conficeretur, Scaeuam remouit, ſuamque ferociam in feras beſtias conuertit, quarum multa millia ſua manu occidit. Prouinciarum adminiſtrationes publice, et vndecunque pecuniam corradere poterat, vendidit. Suum ipſe repudiauit nomen, et Herculeum ſe, et Iouis filium dici, et Septembrem menſem nomine ſuo Commodum appellari voluit. Abiecto Romanorum habitu, ſe pelle inuoluit leonina, et clauam geſſit, atque ita cum beſtiis et hominibus publice duello congrediebatur. Apud eum Perennis primo, mox ei ſublato Cleander ſuffectus, ex cubiculariis nimium potens, ſcelerumque miniſter, luculentum raro diuturnae potentiae aulicae poſteritati exemplum reliquit. Poſtquam enim aliquandiu crudelitatem et auaritiam exercuit ſuam, ab imperatore populo donatus, et interfectus eſt. Imperatorem

torem tandem cum insatiabilem sanguinis omnes horrescerent: ipse etiam vrbem incendi iussisset, et populum in amphitheatro a militibus classiariis interimi praecepisset, et cubiculario suos pro lubitu occideret: Q. Aelius Laetus, praefectus praetorio, et Marcia concubina, quam Commodus prae ceteris dilexerat, cum aliis in eius necem conspirant. Ita accepto veneno, alui sentiens dolorem ad palaestram properat, a magistro vngendi vero, velut artis exercitio, faucibus nodo validius pressis, enecatur, annos natus XXXII. postquam Romano imperio XII. annos non tam praefuit, quam exitio fuit spurcissimus gladiator et parricida. Quamobrem, imperatoris execrati cadauer senatus vnco in Tiberim trahendum abiiciendumque decreuit. Attamen Pertinacis consilio, in monumentum Hadriani translatum est. Tyranni facinora diserte LAMPRIDIVS et HERODIANVS descripserunt: quibuscum et AVR. VICTOR *x*) conferendus est, et EVTROPIVS. *y*)

§. IX.

Commodus Imperator quamuis homo fuerit nequam, maiorum tamen vestigiis insistens, rem literariam, ni promouere, tueri certe visus est, atque doctorum honores et immunitates firmare. Ita voluit, teste MODESTINO, *z*) *philosophos, rhetores, grammaticos, medicos, immunes esse, gymnasiis sacerdotii stantes; et neque ad frumenti, et vini, et olei emtiones et praepositiones; et neque cogitare, neque legatos esse, neque in militia numerari nolentes; neque ad alium famulatum eos cogi*. Neque silentio praetermittendum, quod Romae res literaria, Commodo imperatore, incommodum senserit. Postquam

x) De Caesar. c. 17. et epit. c. 17. *y*) Lib. 8. *z*) L. 6. D. de excusationibus. §. 8.

quam enim Apollonius, vrbis ſenator, legit ſenatui inſigne volumen, quod de fide Chriſtiana compoſuerat, et capite truncatus eſt: in capitolium fulmen ruit, factaque magna inflammatione, cum multis aedibus vicinis incomparabilis illa bibliotheca concremata eſt. *a*)

§. X.

Commodo extincto poſt Chriſtum natum anno CXCII. Laetus, praefectus praetorio, et cubicularii P. HELVIVM PERTINACEM, vrbis praefectum, intempeſta nocte ad imperium vocant. Natus hic fuit patre libertino, qui eum Sulpicio Apollinari erudiendum dedit, tanto quidem ſucceſſu, vt ipſe Pertinax grammaticam poſt Apollinarem apud Ligures doceret. Sed cum doctrina quaeſtum non faceret vitae ſuſtinendae ſufficientem: per Lollianum Auitum, patris patronum, ducendi ordinis dignitatem petiit. Militari induſtria ad praeturam et conſulatum peruenit. Ex conſulatu Syriam, Moeſiam, Daciamque prouincias obtinuit. Inde redux vrbis Romae praefecturam meruit: tandemque ad imperium vocatus ſexagenario maior, optimorum principum more, vulneribus reip. mederi quouis modo inſtituit. Petenti ſignum primo die tribuno dedit, *militemus*; ſegnitiem exprobrans ſuperiorum temporum. Dum vero multorum Commodi flagitiis corruptam viuendi rationem ſaluberrima voluit emendare diſciplina; et militum praeſertim, nimiae licentiae et ignauiae aſſuetorum, mores coercere: cum Didio Iuliano in imperatoris conſpirant exitium, qui et ipſum Laetum, praetorio praefectum commouit, vt eum in palatio a militibus pateretur trucidari imperii LXXXV. die. Caput interfecti tota

a) EVSEBIVS chron. olymp. 242.

tota vrbe circumuectum milites in castra pertulerunt. Sed Populus mortem eius aequo non potuit ferre animo: quin nomen illi decernerent *Diui*, vocesque in laudem eius ingemiscerent: *Pertinace imperante securi viximus, neminem timuimus. Patri pio, patri senatus, patri omnium bonorum.* Hinc et successor eius Iulianus laceratum cadauer, eius recuperato capite, quam honorificentissime efferri curauit. Consulendi sunt rerum Romanarum scriptores accuratissimi huius temporis IVL. CAPITOLINVS, HERODIANVS, XIPHILINVS, EVTROPIVS, AVR. VICTOR.

§. XI.

Heluio Pertinace V. Kalend. Iul. CXCII. extincto, venum exponitur a militibus praetorianis imperium, quod, pessimo exemplo, emit vigilum praefectus, DIDIVS IVLIANVS, iuris peritissimus, sed eruditione melior, quam animo: cuius auus Saluius ille fuit Iulianus, ICtus nobilissimus, qui sub Hadriano Imperatore floruit, ac edictum perpetuum composuit. Senatu blanditiis, vel metu, in partes suas tracto, populum nullo modo sibi conciliare potuit: quin, post conuicia et lapides in eum coniectos, Pescennium Nigrum, qui iam tum in Syria imperare dicebatur, ad vrbis praesidium vocarent. Mox etiam Seuerus in Illyrico et Pannonia, et Albinus in Britannia defecerunt. Iulianus interea temporis Romae frustra senatum rogabat, vt hostes renunciarentur. Adeo spem inter perpetuo atque metum omnibus assentari, obuiis arridere, multa libero homine indigna, ad conciliandum sibi fauorem multitudinis perpetrare. Sed suspecta erant plerisque immodica officia: tantoque magis malam accusabant imperatoris fidem: qui ne militibus quidem suis promissam poterat soluere pecu-

pecuniam. Albinum Seuerus in Britannia Caesarem dicit: vt securitatis opinione in ea prouincia detineretur. Ipse vero tota deuincta sibi, praeter Byzantium, Europa, Romam infesto agmine contendit: vbi Iulianus milites desides luxuriaque vrbana dissolutos, in armis frustra exercebat. Ratus, Laetum fauere Seuero, eum Marciamque interficit, per quos, vt supra vidimus, interierat Commodus. Pueros mactat non paucos, vt per exta eorum, et sacerdotum ludibria, rerum futuros cognosceret euentus. Crebro mittit ad Seuerum interficiendum: qui omnes transeunt in eius partes. Rebus sic desperatis omnibus, ipsum tandem senatum per milites ad obsequium cogere, aut obtruncare decreuit. Sed mox consilio mutato, offert Seuero imperii societatem: qui prorsus nihil attendens, acie illum prope pontem Miluium vincit. Victus et ab omnibus desertus in palatium fugit: ab senatu vero capitis damnatur, et a milite gregario quodam decollatur, cum annos vixisset LX. et imperasset LXVI. dies. Consulendi sunt AELIVS SPARTIANVS, XIPHILINVS, AVR. VICTOR, EVTROPIVS, HERODIANVS.

§ XII.

CXCII. Iuliano sublato SEPTIMIVS SEVERVS surrogatur, natione Afer, oppido Leptitano natus in Tripolitana prouincia: de quo AVSONIVS: *b*)

Impiger eligendo mouet arma Seuerus ab Istro:
Vt parricidae regna adimat Didio.
Punica origo illi; sed qui virtute probaret,
Non obstare locum, quum valet ingenium.

Ordinis equestris Marci Getae filius ab ineunte aetate Latinis, Graecisque literis optime institutus, vt eruditissi-

b) Caesar. v. 126.

tiſſimos inter numeretur, duodeuiceſimo aetatis anno publice declamauit. Poſtea ſtudiorum cauſſa Romam venit, latumque clauum a diuo Marco impetrauit, Septimio Seuero, affine ſuo, conſulari viro, ſibi fauente. Per omnes dignitatis gradus ad ſummum imperii culmen peruenit: ac vere de ſemetipſo dicere potuit: *omnia fui, et nihil expedit.* Romae quaeſturam diligenter egit: eaque finita Baeticam ſorte accepit prouinciam. Inde rediit in Africam: vt, mortuo parente, rem domeſticam curaret. Interea temporis pro Baetica, quam Mauri iam tum populabantur, Sardiniam accepit. Mox legationem obtinuit Africani proconſulis. Marco imperatore decernente, tribunatum pl. promeruit. A. Marco etiam deſignatus eſt praetor aetatis anno XXXII. et miſſus in Hiſpaniam. Legioni quartae Scythicae deinde praepoſitus eſt circa Maſſiliam. Poſtea ſtudiorum gratia petiit Athenas, quibus, quod ciuium aliquot pertuliſſet iniurias, factus imperator, iraſcebatur. Ex prouincia Lugdunenſi, quam legatus accepit, ſeueritatis et abſtinentiae ſummam laudem reportauit. Pannonias Siciliamque proconſulari imperio rexit. Poſt conſulatum Germanico praefectus exercitui, tandem a Pannonicis et Illyricis legionibus, quod Iulianus audiretur inuitis imperare bonis omnibus, imperator eſt appellatus. Quo facto, Romam armata properat manu, Iuliani vincit exercitum, eodemque ſenatus decreto, quo Iulianus damnatur capitis, in imperatoria dignitate confirmatur. Prima ergo illi cura fuit, praetorianorum coercere inſolentiam. Pertinacis interfectores morte multauit, reliquos exarmatos vrbe eiecit. Eodem tempore Peſcennius Niger in oriente, et Clodius Albinus in occidente imperium affectabant. Hunc ergo Caeſaris lactans honore, illum,

illum, constitutis Romae iudiciis, persequitur bello, atque vt res in oriente componeret, ingenti profectus cum exercitu, tribus proeliis ad Cizycum, ad Nicaeam et postremo ad Issum in Cilicia vincit. Inde Pescennium, qui Antiochiam se receperat, interfici, eiusque caput amputatum pilo circumferri curauit. Expeditionis initio Byzantium toto triennio obsedit, resistentibus illi tanta pertinacia praesidiariis, vt carnibus vesci maluerint humanis, quam victoris amplecti gratiam. Facta deditione, Seuerus iussit demoliri muros. Nec ea vrbs ante instaurata fuit, quam Constantinus M. eam aedificatam suo nomine insigniret. Syriae, Aegypti, et alias ciuitates, quae Pescennii fouerant partes, grauiter multauit. Sed Alexandriam ingressus, teste SVIDA, cum aegre Seuerus ferret, moenibus inscriptum, *Domini Nigri est vrbs:* ciues illi obuiam prodiere, caussamque scite dixerunt ita: *nouimus dixisse nos, Domini Nigri esse vrbem: tu enim es Nigri dominus.* Qua promta defensione imperator placatus illis ignouit. In orientem vlterius progressus Parthos, Adiabenos et Arabes, qui cum Pescennio se coniunxerant, victricibus superauit armis, suaque ab his victoriis cognomina triumpho accepit. Hoc vero etiam inter res Pescennii Nigri memoratu dignas ab AELIO SPARTIANO *c*) notatur, cum imperatori facto quidam veliet recitare panegyricum, illi dixisse: *scribe laudes Marii, vel Hannibalis, vel alicuius ducis optumi vita functi, et dic, quid ille fecerit, vt eum nos imitemur. Nam viuentes laudare, irrisio est, maxime imperatores, a quibus speratur, qui timentur, qui praestare publice possunt, qui possunt necare, qui proscribere. Se autem viuum placere velle, mortuum etiam laudari.* Sublato

c) Pescennio Nigro cap. 11.

lato Nigro, reliquus erat in occidente Albinus, quem parum ex ſententia, parumque vſui fore ſibi arbitrabatur: iam tum maxime vulgato rumore, nimis illum impotenter ac moleſte Caeſaris nomen vſurpare, multosque ſenatores clam eius reditum, datis ad eum literis, ſolicitare, qui eum mallent, quam Seuerum imperatorem eſſe. Duxit ergo aduerſus Clodium Albinum in Galliam exercitum. Dubio primum dimicatur Marte; adeo quidem, vt Seuerus ipſe ictus deficiens animo decideret equo. Mox iterato iuxta Lugdunum proelio Seuerus victor hoſtilem fudit exercitum, captumque Albinum truncauit capite, quod Romae iuſſit publice praefigi: vt exemplo eius eſſet neceſſariis, quid ipſis futurum, ni mandato principi audientes eſſent. In vrbem redux omnem irae animique atrocitatem in Albini effudit amicos, quos crudeliter interfecit ipſos, eorundemque bona publicauit. Sic ergo imperium metu potius, quam beneuolentia tenuit; magisque militum armis, quam ciuium amore nixus eſt. Bellum in Britannia nouiſſimum geſſit, gentesque Britannis infeſtas ſubegit: atque vt perpetuam illis ſecuritatem praeſtaret, murum per tranſuerſam inſulam excitauit vtrinque ad oceani fines. Tandemque deceſſit Eboraci, Britanniae municipio, anno imperii XVIII. aetatis LXV. Quod et crudelis, et vtilis eſſet reip. iactatum vulgo, eum aut nunquam naſci, aut mori nunquam debuiſſe. Ingenium eius bene repraeſentat AVR. VICTOR: *d) fuit bellicoſiſſimus omnium, qui ante eum fuerunt. Acer ingenio, ad omnia, quae intendiſſet, in finem perſeuerans. Beneuolentia, quo inclinaſſet, mirabili ac perpetua. Ad quaerendum diligens; ad largiendum liberalis. In amicos inimi-*

d) Epitom. c. 20.

inimicosque pariter pariter vehemens. Quibuſcum omnino conueniunt, quae XIPHILINVS memoriae prodidit: *erat corpore robuſtus, niſi quod ſenex podagra laborauit. Acies mentis acerrima fuit et validiſſima; doctrinas appetiuit et intellexit; nec garrulus fuit; non ingratus amicis, ſed aduerſus inimicos acerrimus, intentus in ea, quae agenda erant, nihil morabatur fabellas et rumuſculos, qui de illo ſpargebantur.* Pluribus conferantur SPARTIANVS in ipſius Seueri, Didii Iuliani et Peſcennii Nigri vitis, CAPITOLINVS in Clodio Albino, XIPHILINVS, HERODIANVS, EVTROPIVS, AVR. VICTOR.

§. XIII.

Anno Chriſti CCXI. Septimio Seuero filii, ANTONINVS BASSIANVS CARACALLA et GETA, ſucceſſerunt, quos pari poteſtate pater imperio praeeſſe iuſſerat, minime auſpicato. Baſſianus enim conſortem non ferens imperii, Getam fratrem quouis modo excludi cupiebat. Hinc apud milites conqueſtus, ſe fratris circumueniri inſidiis, vt eum hoſtem iudicarent, impetrare non potuit, propter fidem, quam duobus ſe liberis Seueri iuraſſe dictitabant. Mox ipſo patre ſuperbior et truculentior, medicos nutriciosque ſupplicio affecit, quod patris necem non acceleraſſent. Nec alia experti ſunt, qui de ſancienda inter fratres concordia laborarunt. Ea tamen ſimulata ex Britannia cum reliquo patris exercitu Romam contendit, fratre eum comitante Geta; verum ita, vt propter ſuſpitionem veneni, neque eadem menſa, neque iisdem diuerſoriis vterentur. Sic quoque partiti Romae inter ſe fuerunt palatium, et corporis cuſtodes vterque ſibi alios elegit, et ipſa ciuitas in factiones diſtracta fuit. His malis Iulia mater mederi quidem et fratrum gratiam reſtituere quouis modo ſtu-

det, et qui bene vtrique imperatori cupiebant, paterni imperii diuiſionem ſuadent: vt Baſſianus Europae et Africae, Geta vero Aſiae praeeſſet: ſed incaſſum laborantibus bonis, et aucto in dies odio, Caracalla in Getae cubiculum irrumpens, eum nihil metuentem opprimit, atque de matris collo pendentem enecat. Perpetrato paricidio, per palatium caſtraque diſcurrens, magnum ſe clamitat effugiſſe periculum, et infinitas fratris mentitur inſidias, vt euadere vix tandem potuerit. Mox Getae omnes domeſticos et amicos occidere iubet, et Papiniano, vrbis praefecto et celeberrimo Iuris conſulto, dat ſceleris excuſandi negotium: qui, quod facinus defendendum eſſe negabat, neque tam facile teſtabatur excuſari paricidium, quam committi, cum omnibus domeſticis et familiaribus obtruncatur. Referentibus aliis, ſcelus mitigari poſſe, fratrem ſi appellaret diuum: ſit diuus, inquit, dummodo non viuus. Poſtea promiſcue in homines ſaeuiit, in eos maxime, qui vel auctoritate, vel opibus, vel nobilitate praeſtabant. Sic Pertinacem ob rem nullam aliam occidit, quam quod imperatoris filius eſſet. Saeuitiae atque rapinis nuptias minus decoras addidit. Iulia nouerca, praeſtanti corpore et voluptatibus aeſtuans femina, in cuius ſinu modo fratrem occiderat, maxima ſe pectoris parte, quaſi per negligentiam nudauerat. Ad eam Baſſianus accedens, *quam vellem*, inquit, *ſi liceret*. Illa vero, *ſi libet*, reſpondit, *licet. An neſcis te imperatorem eſſe, et leges dare, non accipere.* Sic mulierem impudicam, ſua licet nouerca eſſet, petulantiſſimis verbis ad inceſtum ſe allicientem pro vxore habuit, ac participem fecit imperii, appoſito etiam eius nomine in epiſtolis atque libellis. Tot tantorumque facinorum conſcientia, cum odio ſe haberi ab omnibus ſentiret,

ſentiret, Romam relinquit, et primum ad Danubii ripas, deinde in Macedoniam ſecedit, illic Germanico, hic Macedonico ſumto habitu. Et omnino ſimilis eſſe voluit Alexandro Magno. Hinc et ſcholas Alexandriae Ariſtotelicas euertit, et omnes Ariſtotelis libros abolere conatus eſt: quod philoſophum hunc diceret iuuiſſe conſilium mittendi veneni ad Alexandrum necandum. In Aſia ad Ilium progreſſus exequias fecit Achilli: vt eius videretur eſſe aemulus. Vbique locorum flamma ferroque graſſabatur: in primis ſaeuitiam eius Alexandrini experti ſunt, qui dicteriis imperatorem offenderant, ipſum Oedipum, et Iuliam Iocaſtam nominantes. Quam ignominiam vt vindicaret, ſimulans ex ciuibus ſe legionem lecturum, non numerandam eorum multitudinem, eamque inermem crudeliter trucidare curauit: vt tinctus cruore Nilus ſtagnaret. Hinc ad orientem profectus, Parthici nomen, quod ſua deſperabat comparandum eſſe virtute, non verebatur affectare dolo. Miſſis ad Artabanum regem legatis, filiam eius vxorem petit. Cum Parthus nouo genero, ſumma ſibi religione deuincto, obuiam proceſſiſſet cum ſponſa et multitudine inermi floribusque ornata, dum ſacra faciunt, dato militibus ſigno, omnes fraude circumuentos trucidauit: rege per fugam aegre dilapſo. Tandem in Meſopotamia hibernaturus, apud Carras, Macrini, praetorio praefecti, conſilio, a Martiali centurione, ventri exonerando intentus, per auerſum pugione traiectus eſt, imperii VII. aetatis XLIII. anno. Iulia, Caracallae nouerca et vxor conſpectis defuncti cineribus, ſuper vrnam iacens mortem ſibimet ipſi conſciuit. Videantur huius aeui ſcriptores SPARTIANVS in vita Antonini Caracalli et Getae, XIPHILINVS, HERODIANVS, EVTROPIVS, et AVR. VICTOR.

§. XIV.

Anno Christi CCXVII. Caracallae interfecto OPILIVS MACRINVS successit. Huius propter obscuritatem generis etiam parentes ignorantur. Sub Commodo imperatore fuit tabellio; sub Seuero in Africam relegatus, declamationibus dedit operam, vt caussarum fieret patronus, atque damnationis infamiam tegeret. Sub Bassiano fisci factus est aduocatus, patrocinante inprimis illi Festo liberto. Tandem praefectus praetorio iuris clarior fuit consultus, quam belli dux; tantaque astutia interitum Bassiani procurauit, vt ne consilium quidem ab eo caedis videretur suppeditatum fuisse. Rebus ergo dubiis, cum Artabanus, Parthorum rex, ab Romanis acceptas vlturus esset iniurias, a militibus imperio suffectus, et ab senatu, solo Caracallae odio, confirmatus est, clamantibus fere omnibus, *quemuis magis quam paricidam, quemuis magis, quam incestum, quemuis magis quam impurum, quemuis magis quam interfectorem et senatus, et populi.* Post primum conflictum, a Parthis emit pacem: atque vt imperium seruaret, militibus stipendium solito largius dedit. Ex Mesopotamia Antiochiam profectus luxui, voluptatibus, ludisque maluit vacare, et alios superbia, alios crudelitate offendere, quoad in odium perueniret ipsorum militum suorum, quos nouis seruilibusque suppliciis afficere coeperat. Cum ita se tandem omnibus inuisum sentiret: filium suum Diadumenum consortem imperii fecit, et Antoninum, ad captandam multitudinis beneuolentiam, appellari iussit. Verum ne ita quidem militum studia retinere potuit: qui quamprimum Bassiani filium, qui Heliogabalus postea dictus est, audierant agere in Syria, Macrinum L. annos natum, imperii mense XIV. vna cum filio, facta con-

onſpiratione, proelio victum et fugientem in quodam Bithyniae oppido trucidarunt. Conſulantur CAPITOLINVS in Macrino, LAMPRIDIVS in Diadumeno, EVTROPIVS, XIPHILINVS, AVR. VICTOR, HERODIANVS.

§. XV.

CCXVIII. HELIOGABALVS, *e*) homo omnium nequiſſimus, militum beneficio factus eſt imperator: quibus Meſa Varia, auia eius materna perſuaſerat, filium eſſe Baſſiani, profuſasque largitiones dederat. Solis ille ſacerdos cum ingrederetur Romam idolo ſuo templum et nuptias conſtituit. Ipſe matri obſequentiſſimus fuit, quacum more viuebat meretricio, turpiſſima quaeque gebat; eamque mulierem Caeſarum omnium primus in ſenatu conſulum ſubſellia occupare iuſſit: imo et in colle Quirinali mulierum voluit eſſe ſenatum, et ridicula multa fieri ſenatus conſulta. Inter alias vxores virginem Veſtalem e templo abreptam duxit. Luxuria, libidine, omni omnium hominum turpitudine, ſceleribus atque flagitiis, quae referre pudor prohibet, peſſimos quosque ſuperare ſtuduit. Et mirari ſubit, et deplorare populi Romani fortunam, qui moribus adeo caſtis olim tam ſeruabat tectam libertatem ſuam, nunc peſſimos tolerare principes et illorum ſpurcis voluptatibus ſeruire debebat. Sed tanta monſtri huius inſania non potuit eſſe diuturna. Cum et Maeſa mater, et ſacerdotes, et volentes militum voces maturam illi minarentur necem, in meliorem noluit redire frugem, ſed aurea et pretioſiſſima caedis ſibi comparauit inſtrumenta: quibus militum poſſet anteuertere violentiam, mortem dictitans,

I 3 ſuam

e) De cuius nomine et genere vid. RVPERTVS obſeru. ad ſynopſin Beſoldi pag. 349.

ſuam pretioſam eſſe debere, et ſine exemplo. Matris conſilio tandem imperii conſortem facit conſobrinum Alexandrum Seuerum. Mox milites mittit, qui eum interficerent. Quod cum praetoriani intelligerent, qui Alexandri mores valde probabant, Heliogabali furorem contra ferre diutius non poterant, facto impetu, in latrina iſtum, quo confugerat, trucidarunt. Cadauer deinde per circum et vias vrbis traxerunt, militari addita voce, indomitae et rabidae libidinis catulum fuiſſe: poſtremo in Tiberim abiecerunt, adiecto pondere, ne vnquam emergeret. Occiſa cum eo et mater, et ſcelerum adminiſtri. Senatus conſulto etiam cautum, ne mulier vnquam poſthac ſenatum ingrederetur. Periit aetatis anno XVIII. imperii IV. Hiſtoria eius, non alia re, quam nefaria libidine inſignis, haurienda eſt ex LAMPRIDII Heliogabalo, XIPHILINO, HERODIANO, EVTROPIO, AVR. VICTORE.

§. XVI.

CCXXII. Homini foediſſimo ſucceſſit M. AVRELIVS SEVERVS ALEXANDER, princeps pace belloque optimus, ab Heliogabalo conſobrino adoptatus, Arcena Syriae vrbe natus, patre Vario, matre Mamaea, quae Chriſto dicitur fuiſſe deuota, ſuisque monitis filio etiam imperanti ſubueniſſe, vt prudenter ageret omnia, nec Chriſtianis quicquam aduerſaretur. Nullum diem ſponte ſua paſſus eſt tranſire, quo puer ſe vel optimis literis, vel militari diſciplina non exerceret. Sic ab ineunte aetate liberaliori quacunque diſciplina imbutus, et eleganter doctus, verſibus Graecis principum optimorum vitas deſcripſit: et viros doctos, etiam cum rerum eſſet potitus, ita amplectebatur: vt iudicia eorum reformidaret; ne quid aſperi de ſe proderetur memoriae. Initio

tio principatus, ex aulico ministerio omnes impuros, obscoenos, infames, ab Heliogabalo ornatos, remouit. Ad salutationem non nisi honestos bonaeque famae admisit. Senatorium et equestrem ordinem instaurauit. Iudicia restituit. Pro meritis cuique honores distribuit. Si de iure tractaret, aut de negotiis, solos doctos et disertos adhibebat. Si de re militari, milites veteranos ac bene meritos, et locorum peritos, maxime eos, qui historiam norant, requirens, quid in talibus caussis, quae in disceptatione versabantur, veteres imperatores, vel Romani, vel exterarum gentium, fecissent. Nec facile recipiebat, nisi professionis suae peritos. Singulis meditandi spatium concessit: ne de rebus magni momenti non bene praeparati docere cogerentur. Et sine horum consilio nihil facere solebat: et doctissimos quosque videbatur ferre in oculis; adeo quidem, vt horum illi consuetudine nihil iucundius, qua recreari se magis, pascique profitebatur: quam cibis delicatissimis. Iusti et aequi semper illi fuit, Christianis adeo commendata, regula: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Quod et operibus publicis praescribi, et milites inter voluit sonare praeconem. Non solum flagitia militum, sed tribunorum etiam delicta grauiter vlciscebatur: ac militaris disciplinae tam studiosus fuit, vt Seueri nomen inde pauerit sibi. Quam accuratissime obseruandum hoc eius monitum: *si vis tribunus esse, imo si viuere vis, manus militum contine. Nemo segetes atterat. Nemo salem, ... eum, ligna auferat. Nemo ouem alterius rapiat. Annona sua miles contentus sit: ex praeda hostium, non ex ... crumis prouincialium habeat.* Factum inde est, vt, quocunque exercitum duceret, non milites, verum senatores transire viderentur. De bello eius contra Persas, qui

qui in Parthorum imperio ſucceſſerant, non vnum ſentiunt omnes; aliis victoriam illi tribuentibus; aliis clades eius ingentes memorantibus. Alteram expeditionem in Germaniam ſuſcepit: quod Gallia inde perpetuis vaſtationibus diriperetur. Eo bello a militibus, diſciplinae impatientibus, quos immiſerat Maximinus, aetatis anno XXX. imperii XIII. vna cum matre, cuius inſtinctu credebatur agere multa, occiſus eſt. Pluribus conferendi ſunt LAMPRIDIVS in Alexandro Seuero, HERODIANVS, XIPHILINVS, EVTROPIVS, AVR. VICTOR.

§. XVII.

AELIO LAMPRIDIO teſte, *f*) cum Alexander Seuerus imperator inter ſuos conuiuaretur, aut Vlpianum, illuſtrem eius temporis Iureconſultum, aut doctos homines alios adhibebat: vt haberet fabulas literatas, quibus ſe recreari et paſci dicebat. Etiam in menſa librum habebat, cum priuatim conuiuaretur, et legebat, ſed vt plurimum Graeca. Maxima cum animi voluptate Latinos lectitabat poetas. *g*) Hos aeque ac oratores, non ſibi panegyricos dicentes (quod ſtultum dicebat) ſed alia, et facta inprimis veterum recitantes, libenter audiuit: libentius tamen, ſi quis Alexandri M. laudes, aut bonorum, qui ante eum vixerunt, principum res geſtas, aut magnorum vrbis Romae virum merita enumerauit. Ad Athenaeum, quod Romae Hadrianus imperator conſtituit,

f) Vita Alexandri Seueri c. 34. ſeqq.

g) LAMPRID. Alex. c. 30. *Poſt actus publicos -- lectioni Graecae operam maiorem dabat, de rep. libros Platonis legens. Latina cum legeret, non alia magis legebat, quam de officiis Ciceronis et de rep. nonnunquam et oratores, et poetas, in queis Serenum Sammonicum, quem ipſe nouerat et dilexerat, et Horatium. Legit et vitam Alexandri, quem praecipue imitatus eſt.*

conſtituit, audiendorum et Graecorum, et Latinorum rhetorum, vel poetarum cauſſa, frequenter proceſſit. Sic quoque oratores attente audiuit forenſes, qui vel apud ipſum, vel apud praefectos vrbis, inſigni facundia cauſſas orabant. Statuas ſummorum virorum in foro Traiani collocauit, vndique translatas. *h*) Paulum et Vlpianum in magno honore habuit. *i*) Chriſto templum facere voluit, eumque inter Deos recipere: ſed prohibitus eſt ab iis, qui conſulentes ſacra repererant, omnes Chriſtianos futuros, ſi id optato eueniſſet, et templa reliqua deſerenda. *k*) Eodem AELIO LAMPRIDIO *l*) teſte, rhetoribus, grammaticis, medicis, aruſpicibus, mathematicis, mechanicis, architectis, ſalaria inſtituit, et auditoria decreuit: et ingenuos adoleſcentes, ſed rei familiaris anguſtia preſſos, ſubleuauit. Medicus ſub eo vnus palatinus ſalarium accepit: ceteri omnes, qui vſque ad ſex fuerunt, annonas binas, aut ternas accipiebant. Etiam in prouinciis oratoribus forenſibus multum detulit, plerisque etiam annonas dedit, quos conſtitiſſet gratis agere. Moleſtius aliquando illi erat, nihil peti, quam dare. Et virtute conſpicuos vltro ſaepe inuitabat: *Quid eſt? cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? Pete, ne priuatus de me queraris. m*)

§ XVIII.

h) LAMPRID. Alex. c. 31. *Virgilium Platonem poetarum vocabat, eiusque imaginem cum Ciceronis ſimulacro in ſecundo larario habuit, vbi et Achillis et magnorum virorum. Alexandrum vero Magnum inter diuos et optimos in larario maiore conſecrauit.* *i*) LAMPRID. Alex. Seu. c. 26. *k*) Ibid. c. 43. *l*) Vita Alexandri Seueri c. 44. et 42. *m*) Ibid. c. 46.

§. XVIII.

CCXXXV. Alexandrum excepit MAXIMINVS Thrax, patre Gotho, matre Alana, ex infima ſorte hominum natus, ſed corporis ſtupendo robore et voracitate inſignis. Militari virtute ad ducatum, et a militibus tandem, ſine ſenatus conſenſu, ad imperium euehitur, quod variis modis, ſed perbreue tempus, affligit. Neque adeo mirum immiſſos in imperium promiſcue bonos et malos, nobiles et ignobiles, imo et barbaros, paſſim turbare et confundere omnia: vtpote qui fas putant, perturbam agere pro lubitu, et aliena rapere officia, quae regere nequeunt, quaeque barbarie ſua et bonarum artium ignorantia foede peruertunt. Maximinus cum Alexandri exercitu Germaniam ingreſſus vicos longe lateque incendit, hoſtium vim magnam concidit, multoque plures cepit. Filium Maximinum, quem alii Maximum vocant, pulchritudine celebrem, Caeſarem dixit: vt ſtabilius ſibi pararet imperium. Sed cum, rebus Germaniae pacatis, aduerſus Sarmatas moueret: in Africa exercitus, ſubita et ingenti ſeditione, GORDIANVM reluctantem cum filio GORDIANO imperatorem appellat: quibus et poſtea ſenatus conſulto imperium confirmatum eſt. Maximini contra hoſtes ab Romano ſenatu iudicati ſunt. Sed Gordianus ſenior, audita filii morte, in pugna quadam occiſi, laqueo ipſe vitam finiit *n*). Maximinus iniuriam vindicaturus, habita ad exercitum concione, Romam contendit. Quo cognito, ſenatus anno poſt Chriſtum natum CCXXXVII. BALBINVM et PVPIENVM, Gordianorum loco, imperatores declarat. Pupienus vrbi fuerat praefectus, factusque imperator belli admi-

n) ZOSIMVS tamen Gordianos, in traiectu in Italiam, vi tempeſtatis periiſſe aſſerit.

administrationem aduersus Maximinos suscepit. Balbinus vero interea temporis seditiones Romae vix compescuit; quippe, iuuantibus demum praetorianis, populus laniatus, et vrbis pars magna incensa est. Maximinus, Aquileiam obsidens, dum quiesceret in tabernaculo, vna cum filio, a militibus suis interfectus est. Et ipse Pupienus, post Maximinorum caedem, Romam reuersus, vna cum Balbino, a militibus, qui imperatores oderunt, quod ab ipsis electi non essent, misere trucidatus est, Germanis, eorum stipatoribus ad auxilium sero venientibus. Consulendi sunt CAPITOLINVS in Maximinis et Gordianis, item in Balbini et Pupieni vita, HERODIANVS, EVTROPIVS, AVR. VICTOR, ZOSIMVS. Confer. RVPERTI obseruationes ad synopsin Besoldi *o*).

§. XIX.

Illis occisis imperium solus obtinuit anno CCXXXVIII. GORDIANVS III. senioris illius Gordiani, qui morte voluntaria obiit, nepos, et optimae spei iuuenis. Hic iam tum XIII. annorum puer, imperium vsurpante Maximino, quod populus flagitaret, Caesar appellatus est, et post eius caedem pari potestate cum Balbino et Pupieno Augustus dictus. Vxorem duxit filiam Misithei, viri sapientis et iusti, quem et praefectum praetorio esse voluit, et plerisque in rebus consiliarium habuit. Nec dubitauit aliquando ad eum scribere: *Diis gratias, quod te insinuante, qui nihil vendis, didici ea, quae inclusus scire non poteram. Mi pater, verum audias velim: miser est imperator, apud quem vera reticentur: qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est vt audiat; et vel audita, vel a plurimis roborata confirmet.* Oppressis, qui, Sabiniano duce, in Africa contra ipsum con-

 iura-

o) Pag. 351. seqq.

iurauerant; cum Sapores, Perſarum rex finibus Romanorum infeſtus, iam teneret Antiochiam, et in ipſa Italia timeretur: Perſicam expeditionem ſuſcepit, atque victricibus armis recepta Antiochia, Niſibi, et Carris, Saporem in regnum ſuum retruſit. Huius victoriae laudem, Gordianus ad ſenatum ſcripſit, magna ex parte Miſithei conſiliis deberi: quem et ſenatus propterea hoc titulo, arcui inſcripto, ornauit: *Miſitheo, eminenti viro, parenti principum, praetorii praefecto et totius vrbis, tutori reip. S. P. Q. R. vicem reddidit.* Vti vero perpetua virtutis comes eſt inuidia, vir tantae auctoritatis non potuit carere inſidiis. Vel obtrectatorem, vel laudis aemulum habuit Philippum Arabem, cuius perfidiae tandem ſuccubuit. Cum enim alui laboraret profluuio, atque ventris ſiſtendi cauſſa a medicis poculum accipere iuberetur: eo mutato, quod paratum erat, aliud tinctum accepit veneno, quo exanimatus eſt. Miſitheo ſublato, Philippus Arabs praefectus praetorio, et in locum parentis a Gordiano adſcitus, ipſi imperio inhiat, infeſtos Caeſari reddit milites, in ea loca deductos, quibus annona haberi non poterat. Hinc ſparſae maleuolorum voces, Gordianum eſſe adoleſcentem, regimini imparem, melius eſſe, imperare alium, qui remp. ſciret. Cum et duces corrupiſſet Philippus, effecit tandem, vt ipſe ad imperium poſceretur. Initio quidem a militibus, Gordiani quaſi tuto, pari cum eo poteſtate imperare iuſſus eſt. Sed imperio ſuſcepto, ſuperbiſſime ſe geſſit. Eoque Gordianus tandem redactus eſt, vt aequale ſaltem peteret imperium, quod impetrare non potuit. Petiit deinde, vt Caeſaris loco haberetur, neque id obtinuit. Porro, vt praefecti loco eſſet Philippo: illi vero etiam hoc negatum. Obſecrauit tandem, vt Philippus

lippus cum pro duce haberet, ac viuere pateretur: ad quod Philippus consenserat quidem; sed tamen ratus, posse rerum sibi nocere vicissitudines, mox eum, quod recentes essent militum propter famam irae, conditiones quasvis offerentem ac misere clamantem in conspectu suo trucidari iussit, *p*) anno aetatis XIX. imperii VI. Videantur CAPITOLINVS in Gordiano III. EVTROPIVS, AVR. VICTOR, ZOSIMVS, et HERODIANVS, qui in Gordiani huius initiis deficit.

§. XX.

Tres Gordiani literarum et literatorum amantissimi fuerunt. Senior ille, qui octogenarius imperio admotus, ab ineunte aetate poemata scripsit, atque in his Alcyonas, Vxorium, et Nilum. Reliquit etiam, quemadmodum Virgilius Aeneidos, Statius Achilleidos, multi alii Iliados, ita ille Antoniniados libros XXX. quibus Antonini Pii et M. Antonini Philosophi res priuatim et publice gestas versibus disertissimis descripsit. Vbi adoleuit magis in Atheneo controuersias declamauit, audientibus etiam imperatoribus suis. *q*) Scripsit quoque laudes soluta oratione omnium Antoninorum, qui ante eum fuerunt. *r*) Gordianus Iunior imperator artium et literarum adeo fuit studiosus, vt, CAPITOLINO *s*) teste, in bibliotheca LXII. millia voluminum coaceruarit: quae

p) Valet omnino hic, quod in Eutropium l. I. CLAVDIANVS cecinit:

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum:
Cuncta ferit, dum cuncta timet: desaeuit in omnes,
Vt se posse putent. Nec bellua tetrior ulla,
Quam serui rabies, in libera terga furentis.
Agnoscit gemitus, et poenae parcere nescit,
Quam subiit, dominique memor, quem verberat, odit.

q) CAPITOLINVS in eius vita c. 3. *r*) Ibid, c. 4.

s) Gordiano Iuniore c. 18.

quae Serenus Sammonicus moriens illi teſtamento reliquit: quod eum docendo cognouit eſſe in ſtudiis grauiſſimae opinionis, memoriae ſingularis et bonitatis inſignis: vt literis non minus, quam moribus haberetur clarus. *t*) Et tantae bibliothecae copia et ſplendore donatus, in famam hominum literarum decore peruenit. *v*) Extiterunt CAPITOLINI temporibus *x*) Gordiani dicta, et ſoluta oratione, et verſibus, non magna, non minima, ſed media, et quae appareant eſſe hominis ingenioſi, ſed luxuriantis et ſuum deſerentis ingenium. De grammaticis et oratoribus Gordianus III. Imperator Auguſtus conſtituit, *y*) vt decreto ordinis probati, ſi non ſe vtiles ſtudentibus praebeant, denuo ab eodem ordine reprobentur. Sed eruditionis verae ſtudioſiſſimus fuit, ac literarum incomparabilis patronus; adeo quidem, vt, CAPITOLINO teſte, *z*) vxorem duceret filiam Miſithei, doctiſſimi viri, quem eloquentiae cauſſa dignum parentela ſua putauit, et praefectum eſſe ſtatim voluit. Ipſe laudibus ſummis ad coelum euehitur iuuenis laetus, pulcher, amabilis, gratus omnibus, in vita iucundus, in literis nobilis, prorſus vt nihil praeter aetatem imperio deeſſet. *a*)

§. XXI.

CCXLIV. Senatus Romanus cum et ipſius Gordiani III. mortem accepiſſet, iure ſuo vſus, MARCIVM quemdam e ſenatu, ſapientiae et philoſophiae ſtudiis deditum, imperatorem creauit. Sed is morbo ſtatim in palatio abſumtus eſt. Extat tamen eius apud GOLZIVM in theſauro nummus inſcriptus IMP. CAES. M. MARCIVS. AVG. P. M. TR. P. Succeſſit eorundem patrum ſuffragiis HOSTI-

t) Ibid. c. 17. init. *v*) Ibid. c. 18. *x*) Gord. Iun. c. 20. extr. *y*) L. 1. C. de profeſſoribus et medicis. *z*) Gordiano III. c. 23. *a*) Ibid. c. 31.

HOSTILIANVS, qui et ipſe morbo correptus, mox poſt miſſum ſanguinem fatis conceſſit. In nummo legitur: IMP. CAES. LVCIVS. AVRELIVS. SEVERVS. HOSTILIANVS. *b*) Vtroque breui tempore extincto, ſenatus Philippi accipit literas, illique imperium, quod inuaſerat, nullo iam aemulo facile confirmat. Fuit PHILIPPVS ARABS humili genere ortus, patre nobili latronum ductore. A teneris patrio ſolo relicto militauit, et per gradus ad tantum dignitatis faſtigium aſcendit. Poſt Gordiani paricidium imperator a milite proclamatus, vt e Syria ad vrbem aduolaret, ingens victricium armorum dedecus admittit, ac foedere cum Perſis inito, Meſopotamiam Syriamque hoſtibus relinquit. Et itinere conſortem imperii filium facit C. Iulium Saturnium, patris nomine poſtea dictum M. IVLIVM PHILIPPVM, adeo ſeueri triſtisque animi puerum, vt iam tum ab aetate quinquenni nullo cuiusquam commento ad ridendum ſolui potuerit: imo et patrem, ſecularibus ludis effuſius ridentem, velut eum correcturus, vultu auerſato notarit. Non longe poſt maxima pompa celebratum vrbis natalem Scythae, ſuis limitibus egreſſi, vrbes et agros imperii Romani vaſtare, depopulari, factaque irruptione, vbique locorum rapinis, ferro et flamma graſſari coeperunt. Marinus ergo quidam dux limitis Sarmatici ab Illyrico exercitu imperator ſalutatur. Quod cum Romae eſſet nunciatum: Philippus, aduocato ſenatu, de ingrato Marini animo multa conqueſtus imperium deponere conſtituit. Sed confirmatur a Meſſio Decio, V. Cl. certa ſpe excitata, fore vt Marinus perfidiae mox daret poenas. Hunc ergo, ſed inuitum, aduerſus Scythas cum ſupplemento copiarum mittit. Quamprimum vero ad exercitum Illyricum venit: ipſe communi omnium conſenſu

b) Vid. RVPERTVS obſeruat. ad ſynopſin Beſoldi c. 14. pag. 355.

censensu a militibus imperator dilectus, renuens repugnansque strictis ensibus imperium suscipere cogitur. Decius aliorum periculis cautus, ne locum praeberet calumniis, fidelissimum cum literis Romam mittit nuncium, supplex se excusat, belloque confecto, se suae dignitati abdicaturum promittit. Philippus autem, furore quodam concitus, summis viribus expeditionem parat, ac Decio simul atque Illyricis legionibus internecionem minatur. At militum insidiae praeuenerunt: vt Veronae trucidaretur, imperii anno v. c) Decii comperta Romae victoria, ipse quoque Philippi filius, imperii consors, duodecimum agens aetatis annum, a praetorianis militibus occiditur. Videantur CAPITOLINVS Gordiano III. EVTROPIVS, AVR. VICTOR, ZONARAS, ZOSIMVS, OROSIVS.

§. XXII.

Poetas, Philippus Arabs, imperator Augustus, noluit, vlla immunitatis praerogatiua iuuari. *d*) Vnde patet, reliquis artium professoribus, vt imperatores adhuc voluere, beneficia salua reliquisse. Philippus hic primus dicitur ex Romanis imperatoribus fuisse Christianus. *e*) SCALIGERVS *f*) vero recte iudicat, magnam iniuriam Christiano facere nomini, qui Araba latronem hunc, domini sui innocentissimi interfectorem, ac idolorum cultorem superstitiosissimum, ex cuius vita melioris nihil possit colligi frugis, sacrosanctae affirment addictum fuisse religioni. Fictae sunt Origenis ad eum eiusque vxorem Seueram epistolae. Veniam quidem Eusebius meretur, quod ab aliis deceptus est, ac semet incertitudinis formula, *traditum*

c) CASSIODORVS septem illi tribuit imperii annos, alii sex. *d*) L. 3. C. de professoribus et medicis. *e*) Vid. EVSEBIVS hist. eccles. l. 6. c. 25. conf. ARNOLDVS hist. eccles. et haeret. l. 3. c. 1. *f*) Ad Euseb. n. 2260.

traditum nobis est, ferunt, egregie tuetur. Eusebium OROSIVS *g*) sequitur, quem postea auctor anonymus de Constantio Chloro, Constantino M. et aliis imperatoribus sequitur, ille primum a Valesio cum Ammiano Marcellino editus. Suspicantur alii, factum esse tandem Christianum, postquam imperare coepit. Sed ad finem vsque vitae idololatrica multa commisit, ac post obitum ab religionis profanae statoribus inter diuos relatus est. *h*) Vero hinc similior eorum est coniectura, qui scriptores, rerum nimis securos, Philippum Arabem cum Philippo Augustali, patre S. Eugeniae, confudisse credunt. *i*)

§. XXIII.

CCXLIX. Philippo Arabe vna cum filio sublato, DECIVS e Pannonia inferiore, Sirmiensium vico ortus, ad imperium peruenit, ab exercitu Illyrico electus, et Augustus ab senatu appellatus. Spem indolis optumae ab adolescentia praebuit: quam aduersariam inde in patriam meritis atque virtutibus superauit. Neque ad honores eum effrenata cum ambitione libido, neque suffragiorum consensus emtorum, sed morum sanctitas et flagrans salutis publicae promouendae studium euexit. Sub imperii initium Gallorum motibus extinctis, senatus eum prope Decium filium dignitatis Caesareae coegit adsciscere socium. Ipse vero senatus auctoritatem multum auxit. Contentus enim patriae patris cognomine, proconsulare imperium, tribunitiam potestatem, censuram, et alia, quae inde a Caesarum dominio penes imperatorem fuerant, S. P. Q. R. arbitrio permisit, ac nomen optimi principis meruit: Neque Traiano habitus est inferior, quod libe-

g) Lib. 7. cap. 20. *h*) EVTROPIVS l. 9. *i*) Confer. RVPERTVS obseru. in synopsin Besoldi p. 356. seq.

liberalioribus disciplinis probe imbutus atque virtutis amantissimus excelleret belli pacisque artibus. Sed eam virtutis laudem vna insontium Christianorum persecutione maculauit: qua Romae Fabianus episcopus, Hierosolymis Alexander, Antiochiae Babylas senex, alibi crudeliter alii interfecti, et passim magna Christianorum agmina trucidata fuerunt. *k*) Cuius quidem rei nominis ille Christiani hostis Scythico bello poenas dedit. Scythae, vel Getae, qui Gothi postea dicti sunt, partes imperii Romani septentrionales infestabant. Aduersus istos Decius mouet: atque commendata senatui rep. ipse cum filio ad Thraciam Daciamque liberandam proficiscitur. Victor primis aliquot proeliis hostes iam fractos repulit. Vti vero istos locorum angustiis clausos penitus extirparet: Gallum in Maesiae limitibus ducem ad obsidendos aditus mittit: qui homo perfidus imperatoris consilia hostibus prodit. Hinc ipsi praeter opinionem maxime commoda occupant loca, et imperatorem in paludes deductum circumueniunt. Filius imperatoris prima acie caeditur: de quo consolantibus pater respondit, detrimentum vnius militis sibi

k) Magnas inter haec persecutio septima fuit, atque prioribus saeuior. Et propter atrocitatem huius a Decio motae persecutionis factum est, vt fidem multi abnegarent. Quidam Diis aperte sacrificarunt, qui dicti sunt vel *sacrificati*, vel *thurificati*: quos inter Originem ipsum nominat SVIDAS, et ex eo NICEPHORVS l. 5. c. 32. Quidam vero *libellatici* nominabantur, qui Christum quidem non abnegarunt, sed libellum a praesidibus redemerunt, ne Diis sacrificare cogerentur. Confer. animaduersiones nostrae ad Robecci dissert. de morte voluntaria p. 277. At saniori consilio alii in loca deserta aufugerunt, et aliis, vt fugerent, persuaserunt, quos inter Cyprianus et Gregorius Thaumaturgus fuerunt. Pl. confer. EVSEBIVS hist. eccles. l. 6. c. 39. ROBECK l. c. pag. 272. seq.

ſibi parum videri. Sed vrgente mox pugna ipſe ab hoſtibus circumdatus, vt manus eorum euaderet, in paludis voraginem inſiliit: neque cadauer eius inueniri potuit. Alii, Deciorum antiquiſſimo exemplo, ſemet vtrumque pro victoria Romanorum deuouiſſe, ſcribunt. Imperauit menſes XXX. Confer. EVTROPIVS, AVR. VICTOR, ZOSIMVS, atque ZONARAS.

§. XXIV.

CCLI. Poſt illam Deciorum funeſtam cladem GALLVS ab ea ſibi ſeruata legione et Romanorum reliquiis imperator ſalutatus, cum Scythis pacem iniit genti ſuae turpem et ignominioſam. Promiſit enim barbaris, quod nominis Romani maieſtate indignum, annuum CC. drachmarum aurearum tributum. Romam aduolans ille C. VIBIVS TREBONIANVS GALLVS, vt firmius ſibi pararet imperium, VOLVSIANVM, filium ſuum, Auguſtum dixit, multaque crudeliter et auare fecit. *l*) At Scythae ferociores facti, rupto foedere, Dardaniam, Thraciam, Theſſaliam, Macedoniam, Aſiam depopulantur: et ipſi minantur Italiae, ad Romam, imperii ſedem perrecturi: niſi AEMILIVS AEMILIANVS, Maeſiae praefectus, ad oram Sarmaticam confirmato milite illos fugaſſet, ac longiſſime perſecuturus, fines ipſorum diripuiſſet. Hinc ab exercitu ipſe imperator appellatus: Gallus autem, vt partes

l) Hiſtoriam illorum temporum valde inuolutam eſſe CASAVBONVS queritur ad ſcriptores hiſtoriae Auguſtae p. 202. Eumque RVPERTVS ſequitur obſeruat. ad ſynopſin Beſoldi pag. 361. Viuentibus etiam Deciis, L. Priſcus, Macedoniae praeſes, et Licinianus imperatores appellati fuerunt. Et Gallus Decii filium alterum, ab ſenatu Auguſtum vocatum, Hoſtilianum adoptauit. At ſimultanei fuerunt imperatores, et perbreue temporis ſpatium vixerunt.

tes tueretur suas, obuiam illi profectus, vna cum filio Volusiano, imperii socio, ab suis desertus et oppressus est: cum rerum esset potitus annis duobus. Aemilianus, Lybicus natione, sed qui a pueritia sub Romanis stipendia meruerat, ad summum imperii fastigium euectus, datis ad senatum literis, Thraciam se liberaturum, Mesopotamiam Armeniamque, a Parthis occupatam, recuperaturum, ac hostes vndique nominis Romani depulsurum promisit. Priusquam vero ad bellum proficisceretur, milites, qui in Alpibus erant, Valerianum, nobili genere natum, et per omnes dignitatum gradus euectum, imperatorem faciunt. Quo nuncio accepto, qui cum Aemiliano erant, ne turbis vexarentur nouis, imperatorem suum interficiunt, et nobiliorem Valerianum sequuntur. Interea temporis barbarorum res valde sunt auctae: et miseria Romanorum vix satis deplorari potuit. Videantur ZOSIMVS, ZONARAS, IORNANDES de rebus Geticis, EVTROPIVS, AVR. VICTOR.

§. XXV.

CCLIII. Successit Gallo eiusque filio Volusiano P. LICINIVS VALERIANVS, *m*) Romanorum nobili genere natus, et per omnes dignitatis gradus ad summum imperii fastigium tandem euectus est, aetatis anno septuagesimo. Cum deliberatio olim instituta esset, cuinam Romanorum censura optime ac pro meritis decernatur: hanc enim, vt supra monuimus, Decii imperatores senatus permiserant potestati: omnes vna voce dixerunt, ipsam Valeriani vitam esse censuram, in primis hunc esse eligendum, qui *primus genere, nobilis sanguine, emendatus vita, NB. doctrina clarus, moribus singularis, exemplum antiquitatis.* Ita

m) Vnde patet, Valerii filium in gentem Liciniam adoptatum fuisse.

a TREBELLIVS POLLIO *n*) diserte ex ipso SCto memoriae prodidit. Et quotidiana docemur experientia, omines bene doctos sapientiae et humanitatis in omni vi-esse studiosos. Atque adeo, vt poeta loquitur, fideli-r didicisse artes emollit mores, nec sinit esse feros. At ntra Pollionis fidem AVR. VICTOR *o*) *parentibus*, in-it, *ortus splendidissimis*, *stolidus tamen*, *et multum ers*, *neque ad vsum aliquem publico officii consilio*, *seu tis accommodatus.* Quod CASAVBONVS *p*) etiam ex epi-la quadam Dionysii, episcopi Alexandrini, probat. imuero quis non videt, illum virtutes laudare hominis egri; hunc aetatis accusare vitia, quae et optimos osque pristino robore et animi viribus destituit. Senes pueri. Cum annis grandior in Alpibus exercitui prae-et: suorum non modo militum fauore et iudicio, sed ritis ipsius atque totius quasi orbis consensu factus est perator, et mirum quantum honoratus ab senatu. Mox filium suum, Valerianum iuniorem appellauit Caesa-. Senatus vero etiam Gallienum, Valeriani filium rum, voluit imperii esse participem. Initio prae se bat insignem beneuolentiam erga omnes: et ipsos foue-homines Christo deuotos: imo seruos Domini venera-ur ita, vt EVSEBIO teste *q*) tota eius domus videretur ecclesia Dei. Sed breui post ab Aegyptio mago depra-us, innocuos persequi et interimere coepit Christia-: quod magicis aduersarentur artibus, quibus sedulam auit operam. Et eo vsque nefandi processit furoris: ostias non vereretur mactare humanas. Haudqua-m impune. Non enim calamitosior fuit quam his poribus imperii Romani status: Scythis, Germanis

 atque

n) In vita Valeriani patris & filii c. 1. *o*) Epit. c. 30. *p*) Ad dictum Trebellii Pollionis locum. *q*) Hist. eccles. l. 7. c. 9.

atque Perſis magna vi irrumpentibus. Quam calamitatem in primis ZOSIMVS accurate deſcribit. Expeditione hinc in orientem ſuſcepta contra Perſas, Valerianus a Sapore, Perſarum rege, victus acie et circumuentus, in eius poteſtatem venit, ac miſerrimam ad mancipii conditionem, anno imperii ſexto redactus eſt. Sic decrepitus ille ſenex a ſummo dignitatis faſtigio eo vſque peruenit ignominiae: vt quoties Sapor, Perſarum rex atque victor eius, vellet conſcendere equum, incuruati eius ceruicibus pedem imponeret: tandemque iſtius ſilicernii ac miſerrimi hominis adhuc viuentis cutem, vt AGATHIAS *r*) memoriae prodidit, a ceruice ad pedes detrahere curaret. Conferantur TREBELLIVS POLLIO in Valerianis, EVTROPIVS, AVR. VICTOR, ZOSIMVS atque ZONARAS. Gratum erga bene meritos Valeriani animum ipſius ad Albinum vrbi praefectum epiſtola teſtatur, *s*) qua nihil magis ſignificat in votis habere, quam *ſingulis quibusque deuotiſſimis reip. viris multo maiora deferre compendia, quam eorum dignitas poſtulat; maxime vbi honorem vita commendat. Debet enim quid, praeter dignitatem, pretium eſſe meritorum.*

§. XXVI.

De VALERIANO Iuniore, illius a Perſis victi et foede laniati ſenioris filio, alia quam Gallienus matre genito, TREBELLIVS POLLIO *t*) teſtatur, quod forma fuerit conſpicuus, verecundia probabilis, eruditione pro aetate clarus, moribus periucundus, atque a fratris diſſolutione ſeiunctus. Nihil vero habuiſſe in vita praedicabile, niſi quod fuerit nobiliter natus educatus optime, et miſerabiliter interemtus. Prope Mediolanum ſepultus eſt, Claudii iuſſu addito titulo, *Valerianus imperator.*

§. XXVII.

r) Lib. 4. *s*) Apud VOPISCVM diuo Aureliano c. 9.
t) Valerianis imperatoribus.

§. XXVII.

CCLX. A Sapore capto Valeriano imperatori filius ſucceſſit GALLIENVS, homo ſegnis et abdomini natus, qui interea temporis, quo vagabantur exercitus, murmurabant duces, omnes in moerore erant, quod Romanus imperator a Perſarum rege captus pro mancipio in duriſſima ſeruitute haberetur, gentium quoque aliarum principes quouis eum modo liberare ſtudebant; Romae in ſumma luxuria viuebat: tantumque aberat, vt quicquam pro patre auderet, vt de captiuitate eius potius gaudere videretur. In omnem laſciuiam, neglecta rep. diſſolutus ſe totum libidini ac voluptatibus tradidit, et nullius plane rei, praeterquam gulae ventrisque curam geſſit. Maximo dedecori et inſolentiae cum quotidianas militum adderet caedes: generis humani monſtrum paſſim optimorum ſecuta ſunt odia: vt duces ab eo deficerent per prouincias, Galliam, Hiſpaniam, Pannoniam, Illyricum, Aegyptum, Africam, alias. Sed tanta hominis erat ſocordia et effrenata libido, vt cum de prouinciarum defectionibus et calamitate publica audiret: nunciantibus ridicule ſemper atque contemtim reſponderet. *Quid? ſine lino Aegyptio eſſe non poſſumus? Non ſine trabeatis Gallorum ſagis tuta eſt reſp.* Sic de prouinciis omnibus iocabatur, ac ſi rei viliſſimae iactura quadam afficeretur. Hinc XXX. oriebantur tyranni, qui Romanum imperium miſere diſtrahebant, vaſtabant, depopulabantur. At breui poſt ciuilibus diſſidiis plerique oppreſſi fuerunt. Maior Romanis calamitas imminebat a Scythis, Gothis, aliisque populis, qui cum iſtis ſemet coniunxerant: vt in perniciem eorum CCCXX. hominum millia coniuraſſe dicerentur. Gothi Thraciam occupant, Macedoniam vaſtant, Theſſaliam obſident. Scythae in Bithyniam, Cappadociam et Aſiam

Asiam inuadunt, longe lateque grassantes. Gallienus, propter luxum et ignauiam domi et foris exosus, hostem sibi proximum, Aureolum, cogitur Mediolani obsidere. Sed milites ipsius, quasi adessent hostes, tumultu excitato nocturno, eum telo sauciant, vt breui post prope Mediolanum efflaret animam. Consulendi sunt TREBELLIVS POLLIO in Gallienis et xxx. tyrannis, EVTROPIVS, AVR. VICTOR, OROSIVS, ZOSIMVS, atque ZONARAS.

§. XXVIII.

CCLXVIII. Caeso Gallieno, ab exercitu imperator electus, et ab senatu confirmatus est FLAVIVS CLAVDIVS, e Dalmatis, sed maioribus obscuris ortus: in quo Traiani virtus, Antonini pietas, Augusti moderatio, et magnorum principum bona simul fuerunt omnia: vt spem Romanis excitarit recuperandae salutis longe maximam. Imperii initio Aureolum tyrannum, collatis signis, ab reip. gubernaculis depulit. Extrema deinde rerum vrgente necessitate, aduersus Scythas, Sarmatas, atque Gothos, ingenti copia irruentes expeditionem suscepit. Hos Claudius terrestribus naualibusque proeliis passim locorum ita attriuit: vt insigni accepta clade, in patriam reuerterentur. Victor Syrmium Pannoniae se recipit aegrotans, ducibus conuocatis Aurelianum successorem sibi eligendum commendat, ac mortem anno imperii secundo cum vita commutat. Sunt qui eum peste velint obiisse; alii pro rep. se, Deciorum exemplo, deuouisse. Consulendi sunt TREBELLIVS POLLIO in diuo Claudiano, qui vitam huius imperatoris panegyrico stilo exequitur; EVTROPIVS, AVR. VICTOR, OROSIVS, ZOSIMVS, ZONARAS. Et hoc memoratu dignum, quod cum Gothi, Graecia vastata captisque Athenis, vim librorum ingentem coaceruassent, atque consilium de illis comburendis cepissent;

pissent; ex principibus eorum aliquis id fieri noluerit, qui, *abstineamus*, dixit, *hanc iniuriam ab his codicibus, quibus Graii homines dum studiosius incumbunt, minus ad bella idonei fiunt.*

§. XXIX.

CCLXX. Claudio mortuo, eius ftater M. AVRELIVS QVINCTILLVS imperium sibi omnium iudicio delatum suscepit, qui Claudio simillimus, suis meritis virtutibusque obtinuisset imperium, etiamsi principis defuncti frater non fuisset. Sed perbreui, quo rerum potiebatur, temporis spatio, nihil potuit imperio vel semetipso gerere dignum. Cum enim disciplinae militaris esset quam maxime studiosus, et bonis spem excitaret principatus optumi, XVII. die, ab suis Aquileiae interemtus est. Vel, vt ZOSIMVS memoriae prodidit, Aureliano imperatore creato, quod sibi conatibus eius videretur esse impar, venis sibi incisis, morte voluntaria obiit. Consulendi TREBELLIVS POLLIO *v*) et scriptores supra nominati.

§. XXX.

CCLXX. Quinctillum, Claudii fratrem L. DOMITIVS AVRELIANVS *x*) excipit. Is tam obscuris parentibus fuit natus, vt ne patria quidem eius satis innotuerit. Plerique tamen Sirmii in Pannonia natum fuisse affirmant. Bellicae virtutis documenta priuatus iam dederat multa aduersus Gothos, viribus corporis atque animi tam validus, vt Sarmatas erumpentes in Illyrico trecentis militibus praesidiariis solus attriverit, suaque ipse manu quadraginta

v) Diuo Claudio c. 12. *x*) Ita in Graecis Latinisque nummis et lapidibus apud GRVTERVM p. 276. ab aliis *Valerius Aurelianus* vocatur. Confer. RVPERTVS obseru. ad synopsin Besoldi p. 382.

ginta octo vno die interfecisse; plurimis autem diuersisque diebus vltra nongentos et quinquaginta trucidasse credatur. Factus imperator aduersus Sueuos et Sarmatas feliciter pugnauit. A Marcomannis, qui circa Mediolanum omnia vastabant, ingentes primo quidem apud Placentiam accepit clades: vt metus hinc Romae longe maximus oriretur, quem non paucorum seditio sequebatur: sed pulcherrima breui post reportata victoria, ad vrbem irarum atque vindictae plenus accessit, ac seditionis auctores interemit, quos inter multi senatores etiam periere: vt supra modum excedente medicina, timeri potius, quam amari coeperit. Constitutis rebus vrbanis, et quae ad occidentem solem pertinent, arma aduersus Zenobiam mouet, orientis reginam, illius Odenati Palmyraeni coniugem, quem Gallienus ipse, participato imperio, Augustum appellauit. Post mariti necem haec virago, vt filiis imperium seruaret, Augusta in oriente dicta res maxima cum laude gessit: sed Aureliano inuito, qui, vt prouincias sub potestatem suam redigeret, tremendam aduersus eam expeditionem suscipit. In itinere Illyricum et Thraciam pacat: Gothorum ducem cum quinque millibus occidit: Bithyniam sine pugna obtinet: Tyanam proditione, Antiochiam spontanea deditione capit. Sic via ad Zenobiae regionem aperta, studuit reginae multis modis deditionem suadere: sed ab illa responsionem accepit, virtute faciendum esse, quicquid in rebus bellicis gerendum. Hinc vario pugnatum Marte, donec orientis heroina ad Edessam vinceretur, et Palmyra post difficillimam obsidionem expugnata, fugiens interciperetur. Breui post Aurelianus, recepta quoque Aegypto, quam Firmus sibi vindicabat, in occidentem reuersus Tetricum in Gallia opprimit, qui victas illi statim porrigit manus. Sic Romam rediit

diit tandem, ſine aemulo totius imperii ſecurus, atque pulcherrimum de Zenobia et Tetrico egit triumphum. Occiſus eſt imperii anno ſexto, ob crudelitatem in itinere aduerſus Perſas, inſidiis Mneſtei, qui a literis illi ſecretioribus fuerat. Diſerte vitam eius FLAVIVS VOPISCVS deſcripſit, quocum AVR. VICTOR, EVTROPIVS, ZOSIMVS, ZONARAS atque OROSIVS conferendi ſunt. Quanti Aurelianus ſapientes fecerit, vel vno Apollonii Thyanaei exemplo patet. Cum enim imperator de Thyanae ciuitatis euerſione cogitaret: teſte VOPISCO, *y)* in eius tentorium philoſophus ille celeberrimae famae auctoritatisque venit, et Latina, vt homo Pannonius intelligeret, haec verba dixit: *Aureliane, ſi vis vincere, nihil eſt, quod de ciuium meorum nece cogites. Aureliane, ſi vis imperare, a cruore innocentium abſtine. Aureliane, clementer te age, ſi vis viuere.* Nouerat Aurelianus philoſophi venerabilis vultum; quem in multis iam viderat templis. Statim ergo attonitus, et imaginem, et ſtutuas, et templum eidem promiſit, atque in meliorem rediit mentem. Longinum philoſophum occidit: ſed quia Zenobiae fuit auctor, ne imperatoris ſe committeret fidei, et ſuperbiorem pro deditione ad eum ſcriberet epiſtolam. *z)* Salutaris omnium minime viſus eſt fauere profeſſoribus artis: medicum enim ad ſe, cum aegrotaret, nunquam vocauit: ſed ipſe inedia ſeſe vt plurimum curare ſolitus eſt. *a)*

§. XXXI.

CCLXXV. Interfecto Aureliano, quaeri in exercitu coeptum eſt, quiſnam princeps fieri ex omnibus deberet. Nam odium interceſſit praeſentium et de imperatoris nece valde ſuſpectorum. Literas ergo ad ſenatum mittunt,

y) Diuo Aureliano c. 24. *z)* VOPISCVS diuo Aureliano c. 30.
a) VOPISC. l. c. cap. 50.

vt principem ex ordine ſuo legerent. Senatus vero, experientia doctus, ab ſe lectos principes non placere multitudini, eam rem cauſſamque ad milites retulit. Quod dum ſaepius fit, non triſti, aut inuido, ſed grato et religioſo certamine ſenatum inter atque exercitum, ſex menſium interregnum fuit. Cum rumor eſſet, M. AVRELIVM TACITVM, *b*) illum ab illuſtri hiſtorico oriundum, et primae ſententiae conſularem virum, imperatorem appellandum eſſe: is Roma diſceſſit, aliquot menſibus in Campania commoraturus. Sed inde deductus SCto interfuit, quo vnanimi omnium conſenſu dictus eſt imperator, et ſenatus acclamauit inter alia: *princeps ſenatus recte Auguſtus creatur: primae ſententiae vir recte imperator creatur. Et quis melius, quam grauis imperat? Et quis melius, NB. quam literatus imperat.* *c*) Libenter a populo et ab exercitu receptus, patrum arbitrio permiſit omnia, et Floriano, fratri ſuo, conſulatum, ſed fruſtra, petiit. Qua quidem ſenatus libertate multum laetatus eſt imperator, dixitque: ſcit ſenatus, quem principem fecerit. Tantum vero ſenatus gaudium fuit, quod eligendi principis cura, et rerum ſumma ad ſe rediiſſet: vt ſupplicationes propterea decernerentur; et inuicem ſibi gratulantes ad prouincias ſcriberent: ſenatum principes legere, a ſenatu leges petendas, reges barbaros ſenatui ſupplicaturos, pacem ac bellum ſenatu auctore tractantes. Attamen princeps ille ob modeſtiam in primis laudatus, quod ad rem militarem attinet, nihil memoratu dignum geſſit: ſexto enim imperii menſe, aduerſus Maeotidas barbaros mouens, vel morbo, vel militum inſidiis periit. VOPISCVS de eo conſulendus eſt in vita, quam ſigillatim deſcripſit:

b) Alii *M. Claudium*, vel etiam *P. Annium* vocant.

c) Apud VOPISCVM in Tacito c. 4.

ſcripſit: quocum conferendi ſcriptores, ſupra ſaepius allegati. Quod ad merita huius principis eruditiſſimi literaria attinet: non poſſumus ſilentio praeterire, quod, teſte VOPISCO, *d*) Cornelium Tacitum, hiſtoriae Auguſtae ſcriptorem vtiliſſimum, quem parentem ſuum dicere ſolebat, in omnibus bibliothecis collocari iuſſerit: et ne lectorum incuria periret, eius libros quotannis decies deſcribi, et in bibliothecis poni voluerit. Quod ſeptembrem menſem iuſſerit appellari *Tacitum*, factum non in honorem illius hiſtorici, vt memoriae falſo quidam prodiderunt; ſed quia, vt diſerte VOPISCVS habet, *e*) eo menſe et natus et factus eſt imperator. Ipſe legit, etiam valde ſenex minutulas literas, ad ſtuporem vſque: nec intermiſit vnquam noctem, qua non aliquid vel ſcriberet, vel legeret. *f*)

§. XXXII.

CCLXXVI. Tacito extincto, non germanus, ſed vterinus frater, M. ANNIVS FLORIANVS, cui ante fruſtra conſulatum petierat, imperium, non publica ſenatus, vel exercitus Romani, ſed priuata auctoritate, et proprio motu arripuit, quaſi iam hereditarium eſſet factum. Ecquis mirabitur, minus illi fuiſſe diuturnum? Duobus poſt menſibus rerum potiebatur Probus, quem ſenatus optabat, miles eligebat, populus Romanus acclamationibus amplectebatur; Florianus contra opprimere ſtudebat. Hinc Tarſi Florianum occidunt milites, qui Probum imperare audiuerant. *g*) Videantur VOPISCVS

M 3 in

d) In Tacito imperatore c. 10. *e*) Taciti vita extr. *f*) Ibid. c. 11.

g) Ita cum reliquis ſcriptoribus AVR. VICTOR memoriae prodidit de Caeſaribus c. 37. init. Sed alius VICTOR epitom. c. 33. cum magna pars exercitus equitum Probum militiae peritum legiſ-

in Floriano, AVR. VICTOR, EVTROPIVS, ZOSIMVS, ZONARAS, OROSIVS.

§. XXXIII.

CCLXXVI. In imperio fucceffit, ab fenatu pariter atque ab exercitu confirmatus, AVRELIVS PROBVS, e Sirmio Pannoniae oriundus, nobiliore matre, quam patre, adolefcens moribus adeo inclaruit, vt Valerianus imperator eum vere probum, cum adhuc imberbis effet, tribunum fecerit. Rebus deinde fub Valeriano et Gallieno, Claudio, et Aureliano fortiter geftis tantam auctoritatem laudemque meruit: vt Tacitus, cum ipfi offerretur imperium, in fenatu palam profeffus fit, *principem fieri debere Probum.* Factus in oriente ab exercitu imperator aduerfus Germanos mouit, qui omnem prope Galliam tenebant, eosque infigni virtute repellit. In Illyrico Sarmatas aliasque gentes concidit, et facto per Thraciam itinere, barbaros nominis Romani terrore et rerum ab fe geftarum magnitudine deuinctos habuit, Afiam pacauit, et Parthorum regem fola nominis fui fama ad pacem petendam excitauit. Inde reuerfus in Thraciam, multos ex hoftibus ad folum Romanum colendum transtulit: quorum in fide alii manferunt, alii rebellantes pertinaciae dederunt poenas. Saturninum in oriente, Proculum et Bonofum in Gallia imperium arripientes, barbarorum auxilio, vicit. Sic tandem populis longe lateque pacatis, et quam maxime rep. florente, aliquando dixit: breui futurum vt legionibus atque praefidiis nihil effet opus. Hoc illius dicto milites valde offenfi, melius iudicarunt effe praeuenire, quam praeueniri, ipfumque e medio tollendum imperatorem. Itaque ingreffus iter per Illyricum, vt Perfis inferret

fet, iftum LX. dierum quafi per ludum imperio vfum, incifis a femetipfo venis, effufo fanguine confumtum fuiffe.

ferret bellum, ſexto imperii anno, ab ſuis inſidioſe interfectus eſt: qui ingens tamen ei ſepulchrum elatis aggeribus fecerunt, titulo marmori inciſo: *hic Probus imperator, et vere probus ſitus eſt, victor omnium gentium barbararum, victor etiam tyrannorum.* Conſulendi ſunt VOPISCVS in Probo, Firmo, Saturnino, Proculo, et Bonoſo, EVTROPIVS, AVR. VICTOR, OROSIVS, ZONARAS, et ZOSIMVS, in quo tamen notandus eſt hiatus fine primi et exordio ſecundi libri, a morte Probi ad ſeculares Diocletiani ludos. Belli pacisque artibus clariſſimi imperatoris qui fuerit animus, quam elegantiſſime VOPISCVS *h*) ex voto ipſius demonſtrat, futurum breui, vt milites neceſſarii non ſint. Sic enim futurum, vt populus, qui bellis ciuilibus remp. vexaret, pacis incumberet ſtudiis, et artibus erudiretur.

§. XXXIV.

CCLXXXII. Probi ſucceſſor M. AVR. CARVS *i*) incertum quo loco, aut quibus parentibus fuerit natus. *k*) In literis ſemet Romanum profeſſus eſt. *l*) Romae literarum certe ſtudiis imbutus, eo vſque per omnes dignitatum gradus aſcendit, vt praefectus praetorio ab ipſo Probo imperatore ornaretur, tantaque apud milites auctoritate eſſet, vt ſolus poſt eum imperio dignus haberetur. Factus imperator Probi interfectores grauiſſimis poenis affecit.

h) Probo c. 23. *i*) *Carus* ab ſcriptoribus tantum nominatur: ſed *M. Aurelius Carus* in nummis eſt. Conf. RVPERTVS obſeru. in ſynopſin Beſoldi p. 390. *k*) EVTROPIVS l. 9. Narbonae dicit natum fuiſſe in Gallia. Oneſimus apud VOPISCVM Cari imperatoris vita c. 3. Romae natum et literis eruditum, ſed Illyricianis parentibus. Cerilianus ibid. c. 4 in Illyrico genitum parentibus Poenis. Et VOPISCVS l. c. in ephemeride quadam legit, Mediolanenſem fuiſſe. *l*) Apud VOPISCVM Caro imper. c. 4 et 5.

cit. Sarmatas Probi morte insolentiores factos, ac Italiae minitantes, ingenti clade repressit. Postea bellum Persicum, quod Probus iam tum parare coeperat, consensu militum aggressus est, filiis ante suis, CARINO et NVMERIANO, Caesaribus nuncupatis. Illum ad Gallias destinauit tuendas: hunc belli socium atque rerum gerendarum faciundum participem secum duxit. Ea expeditione, perquam sibi ob seditiones Persarum domesticas prospera, facillimo negotio Mesopotamiam occupat, et Ctesiphontem vsque ipsorum regiam peruenit. Cum vlterius progredi vellet: decumbens ad captandam in tentorio quietem, immani exorta tempestate fulmina inter atque tonitrua exanimatus est. NVMERIANVS, moribus et eloquentia decorus, imo orator et poeta suo tempore praestantissimus, obitum parentis nimium deplorans, oculos perdidit, ac breui post, lecticae vmbraculo radios prohibens solares, clanculum ab Apro socero suo, qui imperium affectabat, occisus est. CARINVS, filius Cari natu maximus, qui viuo etiamnum parente Augustus appellatus est, homo contaminatissimus omni dedecore vitiisque enormibus se polluit. Viros quosque optimos et amicos relegauit, aut interfecit. Pessimos quosque et pestem nefariam patriae amplexus est multisque muneribus ornauit. Mimis, meretricibus, lenonibus, parasitis palatium impleuit, vnice deditus luxuriae. Quae cum pater audiret: *non est meus*, dixit, et de imperio illi abrogando cogitauit. Defuncto patre, etiam se effudit multo licentius, cum luxu et nefanda vitae ratione caedes innocentum cumulans, et nobilium contaminans matrimonia: cum et ipse duxerit ac repudiarit vxores nouem, praegnantibus vtplurimum pulsis. Non ferendum Diocletianus tandem vicit ac interemit apud Murtium, cum a militibus suis

derelictus

elictus esset. Consulatur inprimis VOPISCVS in Caro, meriano et Carino, AVR. VICTOR, EVTROPIVS, OSIVS. Carus inter bonos magis, quam inter malos ncipes collocandus est. Sed longe fuisset melior, si rinum non reliquisset heredem. Ipse literis probe institus bonas literas quouis modo promouere studuit m) los Carini mores quam maxime auersatus est. Filium rum Numerianum perquam solicita doctorum inforione cum lectissimum, tum etiam disertissimum hat. n) Hic, FLAVIO VOPISCO teste, o) moratus egregie et dignus imperio, vsque adeo praepollebat eloquentia, ublice declamarit, et scripta nobilissima ediderit: deationi tamen, quam Tulliano stilo accommodatiora. tas sui temporis omnes vicit. Nam et cum Olympio esiano contendit, et Aurelium Apollinarem, iamboscriptorem excellentissimum, iisdem, quae recitaueditis, velut solis radio obtexit. Huius oratio ad sem missa, tantum dicitur habuisse eloquentiae, vt illi a, non quod Caesar, sed quod rhetor esset, decerner, in Vlpia bibliotheca ponenda, cui subscriptum est: *ieriano Caesari, Oratori temporibus suis potentissimo.*

§. XXXV.

CCLXXXIV. His extinctis imperio DIOCLETIA adınotus est, in Dalmatia ignobili et obscuro parente s, sed qui ab ineunte aetate literis probe imbutus per es militarium dignitatum gradus ad summum fastii peruenit. Cum in Gallia gregarius esset miles, atin caupona quadam moraretur: cum hospita Druiuliere conuictus rationem conficiens increpatus aliquando

m) VOPISCVS Caro imperatore c. 3. n) Ibid. c. 7. o) Numeriano init.

quando fuiſſe dicitur: *Diocletiane nimium auarus, nimium parcus es:* cui reſpondiſſet, non ſerio, ſed ioco: *tunc ero largus, cum imperator fuero.* Illa vero: *Diocletiane iocari noli, imperator eris, cum Aprum occideris.* Apros in venatione, data quauis occaſione, poſtea ſua manu occidit plurimos. Fruſtra. Tandem poſt Numeriani caedem ingens habita eſt concio, factumque imperatoris vindicandi tribunal. Et cum quaereretur, quis iudex iuſtiſſimus, quis reip. dandus bonus princeps: omnium ſuffragiis Auguſtus appellatur Diocletianus: qui conſcendens tribunal, educto gladio, Aprum, praefectum praetorii, oſtendit necis auctorem, Aprum certe ſibi fatalem: eumque percutiens gloriae et ambitionis plenam addidit vocem: *gloriare Aper, Aeneae magni dextra cadis.* Quod VOPISCVS *p*) adeo miratur de homine militari, ſimul atque teſtatur, plurimos plus quam militares, vel Graece, vel Latine, vel comicorum vſurpare dicta, vel ſimilium poetarum. Cum priuatus *Diocles* vocaretur, factus imperator *C. Aurelius Valerius Diocletianus* appellari voluit. *q*) Imperii initio cum profligandus eſſet Carinus, verum ſe praeſtitit patriae patrem, eoque ciuili bello prorſus neminem dignitatibus aut fortunis ſpoliari voluit. Hinc ſummo honore ab S. P. Q. R. exceptus eſt. Breui poſt in prouinciis paſſim locorum excitatis tumultubus, vt tanto facilius compeſcerentur hoſtes, neque tota moles vni incumberet, Auguſtum atque imperii conſortem facit MAXIMIANVM, qui, vt filius patri, ſemper illi obtemperauit. Et horum in omnem poſteritatem memoranda concordia, quae tanta fuit, vt quod honeſta cuperet vterque et quae eſſent e rep. alter nunquam repugnauerit alteri.

p) Numeriani vita c. 15. *q*) Confer RVPERTVS obſeru. ad ſynopſin Beſoldi pag. 391.

alteri. Nec immerito hinc erecti in ſpes triumphi maximas, boni ominis gratia, aſſumſerunt cognomina; Diocletianus *Iouii*, Maximianus *Herculei*. Diocletianus aduerſus Aegyptios mouet, quos Achilleius quidam ad rebellionem concitarat: ſuisque victricibus armis eo rediget, vt caeſo et ad beſtias condemnato rebellionis auctore, datisque excidio duabus ciuitatibus, ceteri omnes quieſcerent, atque intra IX. menſes tota prouincia pacaretur. Maximianus pari felicitate in Gallia oppreſſit Bagandas, qui Amandum et Aelianum, ruſticae multitudinis concurſu armatos, imperatores ſibi et belli duces conſtituerant. Poſtea in Africam profectus Gentianos vicit, qui ob emerita ſtipendia agrorum diuiſionem armis flagitabant. Mox propter ingruentes vndique hoſtes atque tyrannos CCXCI. duo concordes Auguſti Caeſares ſibi adoptarunt duos, Diocletianus GALERIVM MAXIMINVM, Maximianus vero IVLIVM CONSTANTIVM CHLORVM. Adoptio vtrinque firmata affinitate. Bellorum inter ſe diſtribuerunt operas. Galerius aduerſus Narſem, Perſarum Regem, miſſus eſt, aduerſo primum militans Marte. Collectis viribus, res fortiter geſſit, Cteſiphontem expugnauit, Aſſyriam cepit totam, et quinque prouincias trans Tigrim, quae ſtatim poſt Traianum defecerant, priori excitatus ignominia recuperauit. In occidente Conſtantio Chloro graue certamen cum Alemannis fuit: a quibus apud Lingonas fugatus, aliquantisper vnius vrbis moenibus ſeſe tutatus eſt. Mox deſperabundus erupit, hoſtes vicit, Germaniam attriuit, Galliae ſecuritatem praeſtitit, et victoriae quaſi monumentum Spiram ad Rhenum condidit. Maximianus Africae Italiaeque praefuit. Diocletianus res in oriente compoſuit. Inde tranſiit in Europam et grauiſſima bella cum Scythis, Sar-

matis, Alanis, Carpis, Cattis, et Quadis gessit. Post tot victorias maximus triumphus principibus a senatu decretus est. Sed Diocletianus, fastu omnium maxime notandus, diuinae cultum venerationis imperatoribus Augustis deferendum praecepit, et ipse velut numen aliquod coeleste adorari voluit. Cum imperatores ante manus osculandas nobilibus praeberent, et genua plebi: hic ad oscula calceamentorum, auro gemmisque radiantium promiscue omnes adegit. Primus nomen *Domini* in titulum imperatorum intulit, et regio prorsus modo imperare coepit: cum ante eum quotquot fuere S. P. Q. R. quandam libertatis speciem reliquisse videantur. Vna cum Maximiano in Christianos insontes saeuiit, quos ne quidem in legionibus esse voluit, sed misere omnes trucidauit. *r*) Furoris atque caedium pertaesus tandem anno post Christum natum CCCIV. nouo exemplo sese cum collega imperio abdicare decreuit. Simul etiam Maximianus, vtut aspero et ambitioso esset ingenio, collegae sui consilio acquieuit. Vterque igitur imperator eodem die, Diocletianus Nicomediae, et Maximianus Mediolani imperium deposuerunt, atque Caesares suos Constantium Chlorum et Galerium Maximinum Augustos renunciarunt: Diocletiano affirmante, istum diem et vitae, et felicitatis sibi primum illuxisse. Maximianum postea repetendi imperii libido cepit, eoque simul studuit suum perducere collegam, qui, *nolo*, inquit, *peste liberatus, plus imbibere veneni. Satis pro rep laboraui. Tempus adest, vt mihi viuam. Quod tum primum coepisse mihi videor, postquam ipsus in patria mea olera seui. Nec res iam angusta pro dignitate videri debet: quia non est turpe homini, animi*

r) Vid. ad Robecci tr. de morte voluntaria animaduersiones nostrae (bp) (cp) et (dp).

animi bonis felicitatem metienti, honestam profiteri paupertatem. Salonis autem in Dalmatia priuatus agriculturae vacauit, et mortuus est anno aetatis LXXVIII. ita quidem, vt mentis stupore longaque aegritudine confectus animam inter suspiria efflaret. Maximianus, vt imperium recuperaret, rem primo apud Maxentium filium Romae, deinde apud Constantium generum suum in Galliis sed frustra tentauit. Et gener, cognitis ex vxore insidiis, illum Massiliae capi et strangulari iussit. Videantur ZONARAS, ZOSIMVS, AVR. VICTOR, EVTROPIVS, OROSIVS.

§. XXXVI.

Diocletianus et Maximianus, imperatores Augusti, noluerunt cuiquam, decurionum decreto, immunitatem tribui: exceptis, qui liberalium studiorum antistites sunt, et qui medendi cura funguntur. *s*) Et hi imperatores omnium primi vacationem a publicis patriae ciuitatis muneribus, in annum vsque vicesimum quintum, illis largiri voluerunt, qui in academia quadam liberalioribus studiis erant dediti: atque ita Seuerino et aliis Arabiae (forsan Beryti) scholaribus rescripserunt: *t*) *Cum vos affirmetis liberalibus studiis operam dare maxime circa iuris professionem, consistendo in ciuitate Berytiorum, prouinciae Phoeniciae: prouidendo vtilitati publicae et spei vestrae, decernimus, vt singuli vsque ad vicesimum quintum annum aetatis suae studiis non auocentur.* Ante scilicet fas erat semper, quemuis peregre studiis vacantem ad munia reip. capessenda reuocare domum: vt studiorum cursu aliquando, non sine maximo suo dolore ac damno, impedirentur. Qua quidem de re etiam lege sequenti cautum

 est

s) L. 1. C. de decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda. l. 10, tit. 46. *t*) L. 1. C. qui aetate vel professione se excusant. l. 10, tit. 49.

eſt ab iisdem imperatoribus Auguſtis. Neque voluerunt liberalium ſtudiorum profeſſoribus etiam calculatores annumerari: *v*) neque medicos intra numerum praeſtitutum immunitatem habere. *x*) Erga doctores, liberaliori diſciplina excellentiſſimos, imperatores hi quam maxime liberales fuerunt. Quod vel EVMENII rhetoris exemplo patet, qui ſalarium accepit a liberaliſſimis principibus, Diocletiano et Maximiano, in ſexcenis millibus nummum, nobis Philippeorum millia quindecim. Sed ipſum EVMENIVM *y*) audiamus: *ſalarium*, inquit, *me liberaliſſimi principes ex huius reip. viribus in ſexcenis millibus nummum accipere iuſſerunt: non quoniam non amplius tribuere commodis meis vellent, in quem multo maiora et prius, et poſtea praemia contulerunt: ſed vt tercena illa ſeſtertia, quae ſacrae memoriae magiſter acceperam, in honore priuati huius magiſterii addita pari ſorte geminarent.* Ea vero ſumma CASAVBONVM *z*) offendit, qui ſibi perſuadere nullo modo potuit, ſalarium tam amplum vlli rhetori fuiſſe. Hinc ex collatione Graeci ſcriptoris, qui teſtatur annua ſtipendia profeſſorum ſub imperatoribus fuiſſe aureorum ſexcentorum, in ea oratione putat, ſemper *ſexagenis* et *tricena*, non autem *ſexcentenis* et *tercena* ſcribendum eſſe. Sexagena ſeſtertium millia, ſiue ſexagena ſeſtertia, ſunt aurei ſexcenteni, nobis mille quingenti Philippei: quod ſalarium fuiſſe profeſſorum hac aetate, probat ex oratione Tatiani apologetica, vbi philoſophorum increpans auaritiam, veſtri, inquit, philoſophi tantum a contemtu opum abſunt, ὥστε παρὰ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίους χρυσοῦς ἑξακοσίους λαμβάνειν τινὰς εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ὅπως μηδὲ τὸ γένειον δωρεὰν

v) L. 4. C. de profeſſoribus et medicis. l. 10. tit. 52. *x*) Lege ſequenti 5. C. de profeſſ. etc. *y*) Orat. pro reſtaurat ſchol. c. 11. n. 2. *z*) Animadu. in Sueton. Othon. c. 4. pag. 293.

δωρεὰν καθειμένον ἀυτῶν ἔχωσι. Et inprimis notat vocem τινάς: ex qua intelligatur, celeberrimis doctoribus tantum id salarium fuisse datum. Et hoc putat sufficere ad destruendam illam immensam pecuniae summam, quam falsa ingerat apud Eumenium scriptura. Quae cum facile arrideant omnibus, et quindecim millia Philippicorum rhetoribus nunquam videatur conueniens salarium fuisse: GRONOVIVS *a*) tamen, CELLARIVS *b*) et VVALCHIVS, *c*) Viri Clarissimi, sine mendo iudicarunt ipsius Eumenii verba esse, atque adeo retinendum *sexcenis*. Neque silentio praetermittendum est, Diocletianum imperatorem, sublata priori obseruatione, qua in orbe Romano de consulum nominibus tempora signabantur, edicto cauisse, vt anni a primo principatus sui anno numerarentur. Quae quidem aera Diocletiana scriptoribus ecclesiasticis quoque, Epiphanio, Ambrosio, et aliis vsitata ab anno CCLXXXIV. vsque ad annum Christi DXXXII. quo Dionysius Exiguus, annos indignatus numerari ab imperio ecclesiae persecutoris, epocham, qua hodie vtimur, a Christi seruatoris nostri natiuitate substituit. *d*) Quamuis enim Diocletianus et Maximianus profanorum satis fauerent studiis, et rem literariam quouis modo ornarent: Christi Seruatoris nostri tamen doctrinam et religionem delere prorsus, ac velut in cineres redactam sepelire cupiebant. Hinc impii ac furentes tyranni literis publicis praeceperunt, vt non modo Christianorum templa omnia funditus, si quas vsquam tales haberent aedes, euerterentur; verum et sacrae flammis abolerentur scripturae: quas inter suspiria et lacrumas in medio platearum concrematas viderunt. *e*) §. XXXVII.

a) De pecun. veter. l. 4. c. 2. *b*) Obseru. ad Eumen. orat. p. 70.
c) Parergis academicis p. 64. *d*) Vid PETAVIVS l. 11. de doctr. temp. c. 29. 30. CRVCIVS de aera Diocletiani.
e) EVSEBIVS eccles. hist. l. 8. c. 1.

§. XXXVII.

CCCIV. Ab imperatoribus decedentibus, annuente ſenatu, praefecti rerum potiebantur CONSTANTIVS CHLORVS, Romanae gentis ſine dubio nobiliſſimus, et GALERIVS MAXIMINVS, ſiue vt eum vocare alii maluerunt, MAXIMIANVS *Armentarius* cognominatus, quod parentibus agrariis ortus ex Dacia Ripenſi, paſtor primo armentorum fuit. Conſtantio Galliae, Hiſpaniae, Italiae, et Africae adminiſtratio mandata erat. Galerius Illyrico, Graeciae et orienti imperabat. Sed Conſtantius tanti oneris detrectans moleſtias, duabus prouinciis contentus, ſua ſponte Italia et Africa ceſſit. Galerius adoptat FL. VALERIVM SEVERVM atque C. GALERIVM VALERIVM MAXIMINVM, Maximiani imperatoris ex ſorore nepotem. Hunc orienti, illum Italiae et Africae, Caeſaris titulo praefecit. Interea temporis Romae praetoriani milites, pro vſurpata hucuſque licentia, MAXENTIVM, Maximiani filium, nec abnuente ſenatu, imperatorem appellauerant. Quo cognito, Seuerus illi milite et fauore impar, ab vrbe aufugit, et cum ad Galerium contenderet, qui in Illyriis erat, Rauennae captus et occiſus eſt. In eius locum Galerius ſtatim legit LICINIVM, Dacia oriundum, cuius virtus ipſi in bello Perſico ante cognita ſatis fuerat. Eo in Illyriis relicto, Romam aduerſus Maxentium proficiſcitur. Sed cum in itinere de futura militum defectione cognouiſſet, ſi cum Maxentio confligere conaretur: in Illyriam redit, ac Licinium adoptaſſe dolet. Saeuiſſimus Chriſtianorum perſecutor fuit: et faſtu omnes prope imperatores ſuperauit, adeo quidem, vt conceptum ſe a matre ex coitu draconis, ſicut Alexander ab Olympiade, affirmare non erubuerit. Sed in morbum incidit, quo vlcus inguinibus innatum virilia

exedit.

exedit, ac marceſcente tota corporis illa parte vermes pullularunt. Deerant remedia, et ſi qui fuerant medici, qui noua tentaſſent, manus admouere non audebant, metuentes, ne a principe ſaeuiſſimo occiderentur. Ad Chriſtianorum ergo confugit preces, ratus propter eorum perſecutionem tantos ſe iam dolores perpeti, et atrocia aduerſus iſtos reuocat decreta. Mox eo morbo periit. Maximinus in oriente a Licinio victus, ſemetipſum, ne viuus caperetur, Tarſi ſtrangulauit. Conſtantio Chloro, optimo principi, ex voto ſucceſſerunt omnia. Erat natura mitis, placidus, humanus, et frugalitatis in omni vita ſtudioſus: nec volebat amore ſubiectorum populorum ſibi comparare theſauros, quos ad vſus publicos fidelius nouerint cuſtodire ciues ſui. Feruente perſecutione, dum ceteri imperatores immeritis pios afficiebant poenis, nouo ſtratagemate ſuorum de religione animos tentabat. Ex Chriſtianis quicunque dignitatis aliquem locum in miniſterio aulico tenebant, hanc conditionem ſubito ab imperatore accipiebant, vt vel ſacra deorum curando ſartam tectam ſeruarent dignitatem ſuam; vel negligendo eam amitterent. Statim aulicorum turba in duas factiones diſſiliit, altera defectionem a religione ſua, altera conſtantiam profeſſa, quocunque tandem eos iactarit fortuna: vt ſalua, quam Chriſto dederint, fide et virtute, ignominiam et paupertatem exſpectare maluerint. Sed Conſtantius, expoſito conſilio, primorum leuitatem et perfidiam grauiter coarguit. Quomodo, inquit, fidem ſeruabitis imperatori inuiolatam, qui in Deum et ſeruatorem veſtrum perfidi eſtis. Aliorum ſinceram et conſtantem erga Chriſtum mentem laudauit. Illos vt proditores et miniſterio indignos eiecit: hos integritate probatos amplioribus ornauit honoribus. At ſecundo imperii anno Eboraci

in Britannia morbo absumtus est: cum ante obitum vidisset filium Constantinum, qui initiatus Christianorum sacris, ex aula Galerii profugus, ad patrem rediit, et rerum in occidente post eius obitum potitus est. Consulendi sunt ZOSIMVS, ZONARAS, AVR. VICTOR, EVTROPIVS, OROSIVS, Anonymus a Valesio editus et Marcellino adiunctus, Panegyristae, EVSEBIVS de vita Constantini, et ecclesiastica historia.

§. XXXVIII.

Tota optimi principis vita liberalioris disciplinae et omnium virtutum schola fuit. Bonis artibus, vbique locorum exulantibus, vitam et libertatem reddidit. Iuuentutis mores incomparabili consilio formauit. Honorem dicendi magistris, dignitatem sapientiae doctoribus summam habuit: vt sub eo et spiritum, et sanguinem, et patriam recepisse videantur studia, quae barbari eius temporis principes, velut pestem aliquam patriae, auersari et propellere omnes iusserant. Quantam vero Constantius scholis ac literarum officinis tuendis impenderit curam, quamque liberaliter suppeditarit omnia, vt artes et scientiae florerent: vel ex vnius EVMENII rhetoris, *f*) qui eo tempore, cum esset magister sacrae memoriae, scholis Cliuiensium praefectus fuit, oratione, ad Galliarum praesidem habita, laudisque et gratulationis iustissimae plena, intelligi facile potest. Scripsit ad Eumenium literas longa obseruatione dignissimas: *g*) *Merentur et Galli nostri, vt eorum libris, quorum vita in Augustodunensium oppido ingenuis artibus eruditur, et ipsi adolescentes,* *qui*

f) Cuius paulo superius facta est mentio. Confer. FRANC. BALDVINVS Constantino Magno pag. editionis Gundlingianae 124.

g) Quas EVMENIVS recenset oratione pro restaurandis scholis c. 14. Confer. FALSTERVS quaestionibus Romanis p. 94. seqq.

i hilari consensu meum (Constantii Caesaris ex Italia re-rtentis) suscepere comitatum, vt eorum indoli consulere biamus. Proinde quod aliud praemium his quam illud ferre debemus, quod nec dare potest, nec eripere for-na? Vnde auditorio huic, quod videtur interitu prae-toris orbatum, te vel potissimum praeficere debuimus, us eloquentiam et grauitatem morum ex actus nostri ha-nus administratione compertam. Saluo igitur priuilegio nitatis tuae, hortamur, vt professionem oratoriam re-tas, atque in supra dicta ciuitate, quam non ignoras nos ad stinam gloriam reformare, ad vitae melioris studium lescentium excolas mentes, nec putes, hoc munere ante tis aliquid tuis honoribus derogari: cum honesta profes-ornet potius omnem quam destruat dignitatem. Deni-e etiam salarium te in sexcenis millibus nummum ex reip. ibus consequi volumus: vt intelligas, meritis tuis etiam tram constituere clementiam. Vale, Eumeni carissime is. Tantorum principum exhortatione, doctorum mi ad optimas artes excolendas videbantur attolli; psi quodammodo veterum scholarum parietes atque ta consurgere. Vel ex illis Constantii imperatoris Au-ti literis constat, quam honorifica et iucunda fuerit n professoribus scholastica prouincia.

§. XXXIX.

CCCVI. Post obitum Chlori in occidente rerum :itus est FL. VALERIVS CONSTANTINVS, MA-VS a virtute et imperii amplitudine cognominatus, nstantii Chlori filius ex Helena Britannica, priore con-e, quam Zosimus et alii Chlori concubinam vocant; coniugem quidem, non vero matronam et minus no-m, quod ante imperium ducta fuerit, post repudiata erit Flauiae Maximianae Theodorae, Maximiani Her-

culei priuignae. *h*) Pueritiam in oriente sub Galerio imperatore, vel tyranno, exegit: a quo adolescens aduersus Sarmatas missus insignem victoriam reportauit: hostes enim non profligauit modo, verum etiam ducem illorum cepit, vinctumque catenis ad Galerium adduxit. Hic inopinatos Constantini successus admiratur quidem, sed tamen fastu et inuidia, vel tanti herois futuri formidine commotus, eum quouis modo interimere studebat. Non desinebat ergo gloriae cupidum adolescentem hortari, vt cum leone pugnam iniret. Forti animo in arenam descendit, feramque pertinacissime luctatus vicit, ac palmam inter maximos spectatorum applausus meruit. Imperator ipse laetitiam simulabat, mente agitans, quibus illum maioribus obiiceret periculis. Constantinus vero insidiis se peti intelligens, assumtis quibusque fidelissimis, in Britanniam ad patrem profugit. *i*) Hoc mortuo Constantinus ab exercitu imperator salutatus est, et annitentibus, qui aderant, omnibus, et inprimis Eroco, Alemannorum rege, opitulante, Galliarum, Hispaniarum, Alpiumque Cottiarum imperium cepit. Cura haec illi prima fuit, vt quorumque militum sibi conciliaret animos. Agros igitur illis distributos, qui militia pro imperio augendo consenuerant, hereditarios esse, atque etiam ad liberos ipsorum transire iussit. Reliqua in imperio ita disposuit: vt virtutis, iustitiae et clementiae fama vbique locorum diffunde-

h) Vid. ARNOLDI supplem. ad hist. eccles. et haereticor. obseru. 23. §. 7. RVPERTI obseru. ad synopsin Besoldi pag. 415. HARTMANNI V. CL. dissert. de Helena Constantini M. matre.

i) Cum in Britannia Chloro vitae finis immineret: Constantinum filium ad eum profectum esse ex ambitione imperii ZOSIMVS scribit. Quod alii negant, et idoneas allegant caussas, cur id facere necesse habuerit.

funderetur. Romae tunc temporis rerum potiebatur MAXENTIVS, Maximiani Herculii filius, qui ſuperato Seuero, elatus gloria, ciues Romanos primum immoderata libidine et luxu, deinde caedibus vexare, et prope ab omnibus odio haberi coepit: qui clanculum a Conſtantino petunt opem. Mox ab ipſo ſenatu, aduerſus iſtum Romae furentem audacia, et caedibus ſtuprisque polluentem cuncta Maxentium, imperii vindex et aſſertor appellatus, cum ſelecta manu in Italiam venit: et Maxentius quoque, accepto nuncio, exercitum aduerſus eum educit. Commiſſum eſt proelium ingens ad ipſam vrbem anno poſt Chriſtum natum CCCXII. quo caeſae Maxentii maiores ſunt copiae: et ipſe imperator ponte, per quem fugere conabatur in vrbem, armatorum onus non ſuſtinente, in Tiberim praecipitatus periit. Hoc bello ſcriptores Chriſtiani affirmant Conſtantino ſignum crucis apparuiſſe in coelo, cum literis Graecis, ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ, *in hoc vinces:* atque ita Chriſtianum eſſe factum.*k)* Victo Maxentio S.P.Q.R. libe-

k) EVSEBIVS l. I. de vita Conſtantini, ſe narrat ex ore ipſius audiuiſſe, quod die quodam, cum ſol ad medium coelum aſcendiſſet, ac in tempus pomeridianum paulo inclinaſſet, ex lucis ſplendore ſignum crucis figuratum conſpexerit, atque in eo ſcriptum ἐν τούτῳ νίκα. Quae cum animo ſecum agitaret, obdormienti Chriſtum id ſibi praemonſtratum in coelo crucis ſignum, quo vincere poſſet, commendaſſe. Vtrum illo tempore ſtatim, quo Chriſtum religioſius colere coeperit, an ſub vitae finem Chriſtianorum ſacris tandem initiatus, atque, vt loquuntur, baptiſatus fuerit, non vnum omnes ſentiunt. Legi omnino meretur VOSSII diſſertatio de baptiſmo Conſtantini. Scriptores profani de Conſtantini Chriſtianiſmo alia atque alia mentiuntur. Et ZOSIMVS quidem, illi procul dubio propter ſacra mutata iniquior, ſcelerum ait expiandorum gratia factum eſſe Chriſtianum.

ratori vrbis, ac fundatori quietis, Conſtantino arcum triumphalem ex marmore dicauit, et omne imperium illi quam lubentiſſime detulit. Tantoque magis formidandus LICINIO, qui parentibus ruſticis natus, et a Galerio adoptatus, rerum in oriente potiebatur. Ex inuiſa imperii ſocietate et minime ferendis vtrinque moliminibus ineuitabile bellum: quo ad Cibalim, Pannoniae oppidum victus cum fugeret Licinius: eum Conſtantinus perſequitur, ac denuo aggreditur in Thracia: vbi pugnatum eſt dubio Marte; et pacem his conditionibus fecerunt, vt Conſtantinus Illyriis et reliquis occidentalis imperii prouinciis praeeſſet; Licinius Thraciam cum oriente teneret; Valens, quem Licinius Caeſarem dixerat, velut malorum lerna e medio tolleretur; et Chriſtianis vbique locorum parceretur. Foedus affinitate firmatum. Licinius enim Conſtantiam, Conſtantini imperatoris ſororem, in matrimonium duxit. CRISPVS, e concubina natus, et CONSTANTIVS, Conſtantini filii, cum LICINIANO, Licinii filio, Caeſares deſignati ſunt. Sed diuturna non potuit eſſe illa Principum concordia. Licinius mox ad ingenium reuerſus Chriſtianos perſequitur, inſontes interficit, multorum coniuges, liberos, diuitias rapit. Fatigatur hinc Conſtantinus miſere calamitatibus ſuis oppreſſorum precibus: vt pro illorum ſalute intercederet. Licinius pergit agere ferociter, et ſaniora ſuadentibus reſpondet ſuperbe. Hinc bellum inter Conſtantinum et Licinium recruduit, magno vtrinque apparatu ſuſceptum. Victus memorabili proelio ad Hebrum flumen Licinius, fuga ſe Byzantium recipit: vbi a Conſtantino obſeſſus, amiſſa etiam claſſe, Martinianum, officiorum magiſtrum nominat Caeſarem, atque cum eo Chalcedonem proficiſcitur. Hic denuo conſerta manu vincitur atque cum reliquiis copiarum Nicomediam

mediam fugit. Quam quod Constantinus cum milite victore obsideret Licinius supplex illi factus, primo imperium, post tradita potestate imperii titulum, denique cum nihil obtinuisset, vitam petiit. Facta igitur deditione, et purpura posita, imperii anno XVI. Thessalonicam abiit, vt vitam cum vxore priuatam ageret. Quietis vero impatiens et otii, arma resumere studet, exitio suo. Nam a praesidio Constantini oppressus statim, anno Christi CCCXXV. aetatis suae LXX. laqueo vitam finiuit; imperator auaritia et crudelitate omnium pessimus, qui literis atque literatis adeo infestus, vt oratores et philosophos pestem diceret venenumque reip. ipse adeo omnis literaturae ignarus, vt epistolis atque mandatis vix nomen suum subscribere potuerit. *l*) Martinianus statim iussu imperatoris occisus. Anno Christi CCCXXIX. Crispus quoque, ipsius Constantini filius, Faustae nouercae insidiis periit, quae illum accusarat, quod se de stupro solicitasset. Sed Fausta breui post ipsa dedit poenas: quae calumniarum rea, imperatoris iussu, in balneo nimis calefacto suffocatur. Cum vtriusque imperii dignitas penes vnum Constantinum esset: *Magni* cognomen accepit. Factusque maior est, postquam Gothos, Sarmatas, gentesque vicinas, Thraciam diripientes victricibus repressit armis. Pacem illae quidem gentes barbarae inierunt; sed tamen illius violandae in omnes occasiones fuerant intentae. Constantinus ergo contra hostium irruptiones orientis imperium valido pro-

l) AVR. VICTOR epitom. c. 36. *Licinius annum dominationis fere post quintum decimum, vitae prope sexagesimum, occiditur, auaritiae cupidine omnium pessimus, neque alienus a luxu venerio, asper admodum, haud mediocriter impatiens, infestus literis, quas, per inscitiam immodicam, virus ac pestem publicam nominabat, pracipue forensem industriam.*

propugnaculo munire instituit. Quod cum mente agitaret, Byzantium in primis placuit, augustius faciundum. Erat vrbis maxima commoditas, in amplissimo Propontidis freto positae, portubusque duobus firmissimis iam tum satis munitae. Vrbs ergo illa festinatione mira maximisque operibus aedificata est: quam virgini Deiparae sacram ipse voluit Nouam Romam vocari: *m*) sed tamen longo vsu obtinuit, vt a conditore suo *Constantinopolis* diceretur. Vrbs sede Romana, amplitudine et magnificentia, inferior ne esset: aedificia non modo publica maximis sumtibus excitauit, palatium, curiam, circum, porticus, thermas, fora, et quicquid passim fuit in Europa, Asia, et Africa, ornamentorum, eo congessit; verum etiam Roma nobilissimas familias in vrbem suam pellexit. Eoque translata imperii sede, *n*) ciuibus suis omnibus ius impertiuit ciuitatis Romanae, vt quaesturas, aedilitates, praeturas, consulatus possent petere, ac si Romae essent nati. Ita quidem orientis imperium firmatum ornatumque satis fuit: sed occidentis status tanto magis eneruatus paulatim ad interitum vergere coepit. Nouissima Constantini fuit in Persas expeditio, qui perpetuis vastationibus Mesopotamiam infestabant. Sed ea expeditione in morbum incidit, non sine suspicione veneni, quo ingrauescente Nicomediam translatus, haud multo post diem obiit supremum, imperii anno XXXI. Pluribus consulendi sunt

m) Encaenia nouae vrbis Constantinopoleos EVSEBIVS describit l. 3. de vita Constantini. HIERONYMVS in chronico ad annum Christi CCCXXXIV. refert.

n) De translatione sedis imperatoriae diuersa scriptorum iudicia recenset ARTOPOEVS dissert. 7. de summis orbis imperiis § 5. et PETR. GILLIVS de Constantinopoli. Traditio de Constantini M. donatione, olim credita, hodie ne apud ipsos quidem Pontificios fidem inuenit,

ſunt EVSEBIVS, qui σύγχρονος Conſtantini M. vitam deſcripſit; ZOSIMVS, qui vtpote ſcriptor a Chriſtianis alienus, imperatori iniquior; ZONARAS, SOZOMENVS, SOCRATES, EVTROPIVS, AVR. VICTOR. Conferantur ARNOLDVS hiſtor. eccleſ. et haeret. l. 4. c. 2. ſupplem. a pag. 63. et RVPERTVS obſeru. ad ſynopſin Beſoldi p. 414. ſeqq. FRANC. BALDVINVS Conſtantino Magno, qui cum aliis memoratu digniſſimis rebus imperatoris huius leges et conſtitutiones recenſet.

§. XL.

Conſtantinus M. non confirmauit tantum, verum etiam multum auxit priuilegia, doctoribus olim inſigni Caeſarum liberalitate conceſſa. Ita kalendis Auguſti, Sirmio Criſpo et Conſtantino conſulibus, ad Voluſianum ſcripſit: o) *Medicos, et maxime archiatros, vel ex archiatris, grammaticos et profeſſores alios literarum, et doctores legum, vna cum vxoribus et liberis, nec non et rebus, quas in ciuitatibus ſuis poſſident, ab omni functione, et ab omnibus muneribus, vel ciuilibus, vel publicis, immunes eſſe praecipimus: et neque in prouinciis hoſpites recipere, nec vllo fungi munere, nec ad iudicium deduci, nec eximi, vel exhiberi, vel iniuriam pati: vt ſi quis eos vexauerit, poena arbitrio iudicis plectatur. Mercedes etiam eis et ſalaria reddi iubemus, quo facilius liberalibus ſtudiis et memoratis artibus multos inſtituant.* Eadem, ſed multis mutatis, Codice Theodoſiano leguntur p) ita: *Medicos, grammaticos, et profeſſores alios literarum, immunes eſſe, cum rebus, quas in ciuitatibus ſuis poſſident, praecipimus. Et honoribus fungi, in ius etiam vocari eos,* vel

o) L. 6. C. de profeſſoribus et medicis. Confer. FRANC. BALDVINVS Conſtantino M. pag. edit. Gundlingianae 122. ſeqq. 127. ſeqq. p) Eiuſd. tituli l. 1.

vel pati iniuriam, prohibemus. Ita vt, si quis eos vexauerit, centum millia nummorum aerario inferat, a magistratibus vel quinquennalibus exactus, ne ipsi hanc poenam sustineant. Seruus eis si iniuriam fecerit, flagellis debet a suo domino verberari, coram eo, cui fecerit iniuriam: vel si dominus consensit, viginti millia nummorum fisco inferat, seruo pro pignore, donec summa haec exsoluitur, retinendo. Mercedes etiam eorum et salaria reddi praecipimus. Quoniam grauissimis dignitatibus, vel parentibus, vel domini, vel tutores esse non debent, fungi eos honoribus volentes permittimus, inuitos non cogimus. Ita quoque ad populum rescripsit: *Beneficia diuorum retro principum confirmantes, medicos et professores literarum, vxores etiam, et filios eorum, ab omni functione, et ab omnibus muneribus publicis vacare praecipimus: nec ad militiam comprehendi, neque hospites recipere, nec vllo fungi munere: quo facilius liberalibus studiis et memoratis artibus multos instituant.* Literatis omnino omnibus ex religionis mutatione incomparabile fatum. Siquidem abolita hominum profanorum superstitione, et idolorum cultu profligato, sanctior disciplina vbique locorum introducta est. Templa Seruatori deuotis exstructa: docentium atque discentium collegia condita, quibus ad immortalem nominis gloriam imperator, pro insigni liberalitate sua, reditus amplissimos constituit. Sic tandem sanior doctrina et vera sapientia, quae misere adhuc fuerat afflicta, respirare et agere securius, et palam erecto libertatis signo, plurimos ad sacraria sua pellicere coepit. Anno Christi cccxxv. synodum Nicaenam conuocauit, qua Arii haeresis damnata est. In ea synodo imperator sedit inter episcopos non altiore loco, suamque prolixe testatus est erga Christo deuotos et sapientes beneuolentiam, et palam inter alia dixit:

de

de dogmatibus in ecclesia dissensiones quouis bello ciuili periculosiores esse. Extremo postquam symbolo Nicaeno subscripsit, ad episcopos se conuertens, affuisse, inquit, ceu vnum ex ipsis, seque valde laetari, quod fuerit illorum comminister, donec omnium conueniens inquisitio facta, et prolata in lucem veritate, concordia constituta sit. Cum in eadem synodo imperatori offerrentur accusationum libelli, de litibus episcoporum priuatis: obsignatos omnes asseruari iussit, ratus, caussam publicam prius agendam esse: Sub exitum synodi, inspectantibus omnibus, libellos adhuc obsignatos in ignem coniecit, hac addita voce: *sacerdotum crimina in publicum efferenda non esse.* Hac ratione ἀμνηστίαν priuatarum offensionum sanxit, cum diceret: *se sacerdotem, vel in adulterio deprehensum, purpura sua contecturum esse, ne vulgo scandalum innotesceret.* Ecclesiarum ministros ali necesse erat. Sed vt hi multo etiam magis populum verbo Dei pascerent: iuniores clerici omnino erudiri, et ab ineunte aetate Christiana doctrina imbui debent. Voluit ergo Constantinus, Christianae libertatis assertor, vt quaelibet ecclesia suam haberet scholam: qua religionis prima elementa viua traderentur voce, et literarum sacrarum libri enarrentur. Haec doctorum atque discipulorum collegia et ordines, quibus quoddam seminarium quasi et certa propago est ecclesiae, et sine quibus religio nulla persistere potest, imperator studiose tueri, perquam liberaliter augere et omnibus modis ornare visus est. Videbat scilicet, quam pulchre et vtiliter vbique locorum florerent profanorum academiae. Has et plures alias optimarum artium et sanioris disciplinae officinas constituisse: atque in illis tuendis propagandisque Constantinum insignem operam impendisse, adeo mirari non possumus. Et suas Christianis esse biblio-

thecas, consilio nunquam satis laudando, nec sumtuum habita ratione, instituit. Habebat Roma in Capitolio bibliothecam maiorum. Augustus prope templum Apollinis Graecam et Latinam bibliothecam extruxerat. Habebat templum Traiani suam quoque Vlpiam, optimis libris refertam. Domitianus ipse cum templum Iouis Capitolini instaurasset, bibliothecas, incendio absumtas, impensissime reparauit, librorum exemplaribus vndique conquisitis, missisque Alexandriam librariis, qui codices optimos describerent et emendarent. Habebant etiam Smyrnenses, teste STRABONE, q) Homeri sui templo adiunctam bibliothecam. Quas et plerosque alios, Principum cura et iussu, fanis suis addidisse, nouerat: quod religionem sine libris diu conseruari non posse intellexerint. Voluit ergo Constantinus etiam Christianorum templa quam selectissimis ornata esse bibliothecis: in quibus colligendis atque conseruandis plurimum posuit impensarum et industriae. Et priuata auctoritate iam tum episcopi coeperant librorum congerere thesauros. Ita Alexander, Hierosolymitanus episcopus, nobilem ecclesiae suae bibliothecam adiunxit: vnde EVSEBIVS, quod ipse fatetur, r) totius operis sui, et historiae conscribendae materiam sumsit. Idem s) bibliothecam Caesariensem commendat, quam Pamphilus martyr praecipuo et nobili studio composuerit. Et HIERONYMVS, ad Pammachium scribens, t) non obscure innuit, tanto subsidio ecclesias post auspicatissimum Constantini imperium, in primis gauisse. Cum enim Pammachium suum hortatur, vt sedulam sacris literis nauaret operam: *reuolue*, inquit, *omnium, quos supra memoraui commentarios, et ecclesiarum bibliothecis fruere: et magis concito*

q) Geogr. l. 14. r) Ecclesiast. histor. l. 6. c. 16.
s) L. c. cap. 23. extr. t) Oper. tom. 2. epist. 58.

cito gradu ad optata coeptaque peruenies. Ipse EVSEBIVS Imperatori a bibliotheca fuit, certe a consiliis, vt eas quam elegantissime instrueret. Scripsit itaque ad virum hunc eruditissimum de libris sacris exscribendis, qui legis sacrosanctae loco Christianis esse debent, epistolam, in hunc verborum sensum a Iohanne Portesio latine versam: *v*) *in vrbe mihi cognomine multitudo immensa ecclesiae se consecrauit aliqua fati prouidentia. Quapropter increscentibus aliis, etiam noua quaedam aedificia templorum surgere conuenit. Age vero consilium meum, et quid agere in ea re velim, audi. Mihi visum est hoc esse cum tua prudentia coniunctum, vti quinquaginta pellibus adornatis et succinctis, vt legi et portari facile queant, ea describi prouideas e sacro volumine, quorum in ecclesia magnum vsum, atque necessarium esse cognosces. Id autem ab architectis scribendi totum redimi volo. Quaestori nostro, quae necessaria erunt, in eam rem praestet, ego ipse rescripsi. Nam quo citius absolui possint, hoc vnum diligentiae tuae fuerit; vt afferri, curae nostrae. Cuius auctoritate publicis operis ad exportationem duabus vtere. Quo pacto ad nos illa pulchre descripta nullo negotio perferentur, hanc prouinciam adeunte de tuis diaconis aliquo, qui postquam venerit, humanitatem nostram sentiet. Te, charissime frater, asseruet Deus.* Sic sane tantus imperator de sacris literis optime est meritus. Cum adulterina multa, mendosa multa et contaminata longe lateque spargerentur volumina: cum naeniae multae falsis titulis insignitae, et pulchre ad fallendum instructae Christianis obiicerentur: religionis saluberrimae instaurator, ratus, magna hic cautione opus esse, non modo prophetica et apostolica scripta, quibus diuina oracula seruantur; verum et alia rerum ecclesiasticarum monumenta,

v) Apud EVSEBIVM de vita Constantini l. 4.

numenta, acta, similia, quam diligentissime custodiri curauit: ne perirent, aut corrumperentur: neue in has tabulas publicas, quibus impostores multi insidiabantur, falsi quid irrepere, aut coniici posset. Inprimis laudat EVSEBIVS *x*) sapientissimum hunc et vere Christianum principem, quod liberos diligenter suos erudiri voluerit, optimisque eos formandos tradiderit praeceptoribus, non rei tantum militaris, vt fieri vulgo videmus, sed religionis praesertim Christianae, et iuris ciuilis, et bonarum artium probe gnaris. Vt priuatim familiae suae, et imperio publice hoc modo consultum esse voluit: ita etiam alios patres familias ad exempli sui imitationem allicere studuit: et ipse quicquid ad hanc rem videbatur esse necessarium, quam liberalissime suppeditauit: ac teste AVR. VICTORE, *y*) non destitit *nutrire artes bonas, praecipue studia literarum, legere ipse, scribere, meditari, audire legationes et querimonias prouinciarum.* Cum Lactantium Firmianum, qui Nicomediae multis annis bonas literas docuerat, Crispo filio suo in Gallia praeceptorem dedit, praestantem magnumque non eloquentiae modo, verum et Christianae religionis et omnigenae eruditionis doctorem: eumque ipse iam senem, et ab ingratis auditoribus desertum summopere coluit ac perpetuis ornauit beneficiis: satis superque testatum reliquit, se talem omnino esse principem, qualem et populus Christo deuotus et liberaliores Musae vnquam sibi optare potuerunt.

§. XLI.

CCCXXXVII. Constantino M. mortuo tres eius filii successerunt CONSTANTINVS, CONSTANS et CONSTANTIVS, qui iam tum a patre, cum in viuis esset, fuerant Caesares designati. Diuisione imperii tres inter fratres

x) De vita Constantini. *y*) Epitom. c. 37.

tres facta, *Constantino* Alpes Cottiae, Gallia, Hispania, Britannia, Orcades, ac Thule obtigerunt. *Constans* Italiam, Africam cum insulis, Illyricum, Macedoniam et Graeciam obtinuit. *Constantii* oriens cum Thracia fuit. Sed inter fratres mox ruptum concordiae vinculum. Constantinus enim, prouinciis suis non contentus, debellare coepit fratrem suum Constantem interea temporis, quo Sarmatas bello persequebatur. Cum vero ad Aquileiam peruenisset, satis quidem firmo exercitu, et incautius congrederetur: feruente proelio, excutitur ab equo vulnerato, et humi iacens sine purpura multis ictibus confoditur anno Christi CCCXL. nondum finito imperii triennio. *z*) Constantinus anno sibi fatali, Feliciano et Titiano coss. post Christum natum CCCXL. artifices quoscunque, per singulas ciuitates morantes, ab vniuersis muneribus vacare praecepit: siquidem in discendis artibus otium sit accommodandum, quo magis cupiant et ipsi peritiores fieri, et suos filios erudire. *a*) Constans, a bello Sarmatico reuersus, prudenti consilio et forti manu victoriam persequitur, atque omnes fratris prouincias breui temporis spatio adiungit suis. Iustus atque strenuus fuit, quamdiu animum aduersus voluptatum illecebras inuictum praestitit. Istis vero postquam succumbere, ac liberius indulgere coepit: corporis sibi et animi contraxit morbos: vt omnium minime decenti modo imperare potuerit. Grauis et militi, et populo, in conspirationes centurionum incidit, qui, clandestino habito consilio, MAGNENTIVM, Rhetiae praefectum, imperatorem faciunt. Is, percussoribus missis, anno Christi CCCL. Constantem, in tentorio forte quiescentem, truci-

z) Vid. EVTROPIVS l. 10. AVR. VICTOR de Cæsaribus c. 41. Epit. c. 37. seq. ZOSIMVS l. 2. AMMIANVS MARCELLINVS alii.

a) L. 1. C. de excusationibus artificum, l. 10. tit. 64.

trucidauit, cum annos vixiſſet triginta, et tredecim imperio praefuiſſet. Magnentius quibus artibus imperium ſibi parauit, iisdem illud quoque ſibi firmare ſtuduit. Literis Conſtantis nomine miſſis, vndique tribunos praeſidesque prouinciarum ad ſe vocauit: quos in itinere omnes interfici iuſſit: ne qua rebellione caedem imperatoris vlciſcerentur. Interea temporis Conſtantius in oriente bellum aduerſus Perſas gerebat. Qua oportunitate Magnentius vtens, Decentium fratrem ſuum, Caeſarem denominatum Galliis praeficit: ipſe vero Italiam cum ingenti agmine ingreditur, eamque facili negotio, neque multo maiori Africam ſub poteſtatem ſuam redigit. Rebus ſic confirmatis, ad Conſtantium legatos mittit, qui et feliciſſimos armorum ſucceſſus exponant, et eum, quietis publicae cauſſa, oriente ac Thracia contentum eſſe iubeant. At ille nihil reſpondens, Gallum patruelem renunciat Caeſarem, et in oriente ad bellum gerendum relinquit: ipſe cum exercitu aduerſus Magnentium proficiſcitur anno CCCLI. eumque primo ad Murſam Pannoniae vincit tanta ſtrage, vt Conſtantius victor cadaueribus inſpectis grauiter ingemiſceret. Magnentius, inſignibus abiectis, ignoto habitu fugit, vires vndecunque colligit, et in Gallia vltimam exſpectat aleam pugnae: ſatis quidem infelici exitu, vt miſer Lugdunum fugeret, fratrisque et amicorum peracta caede, ne ſolus moreretur, manus ſibimet ipſi inferret. Frater eius Decentius quoque, adeo triſti audito caſu, vt victoris ſe ſubtraheret libidini, ſponte ſua vitam laqueo finiuit. Victo Magnentio pulcherrimum Conſtantius Romae triumphum egit. Poſtea Gallum Caeſarem, quem in oriente reliquerat, omnibus ſe volutantem ſceleribus, vt ad meliorem traduceret frugem, ad ſe per legatos vocat. Renuentem et legatos male multantem edicto

Caeſarea

Caeſarea non modo priuat dignitate, verum et aqua interdicit illi et igni. Et ne longius res protraheretur, percuſſores mittit, qui poſt terga reuincto ceruicem abſciderunt. Neque Sapore, Perſarum rege, quieſcente, arma denuo aduerſus illum conuertere debuit. Quoniam vero ſub hoc ipſum tempus Germani, facta irruptione, XL. Romanorum vrbes ad Rhenum concremarunt, et Galliam longe lateque vaſtarunt: Conſtantius, vtrique bello, tam diſſitis locis gerendo, impar, alterum patruelem ſuum, Iulianum, Galli fratrem, XXIII. annos natum Caeſarem fecit, Helenam ſororem illi ſuam elocauit, atque Galliarum tutelam commiſit. Hic rebus aduerſus Germanos fortiter geſtis, ab exercitu non ſolum Caeſar, verum et imperator, atque hinc Auguſtus ſalutatus eſt, enſibus nudatis etiam ad diadema recipiendum coactus. Qua re Conſtantius valde offenſus, Perſico bello finito, arma aduerſus Iulianum conuertit. In itinere vero, Aſiam nondum egreſſus, febri corripitur ad Tauri montis radices, et Mopſueſtiae anno Chriſti CCCLXI. imperii XXIV. aetatis XL. diem obit ſupremum. Arianorum fautor fuit, quos aduerſus orthodoxos pluribus conciliis defendit. *b*) Vt vt, NAZIANZENO teſte, *c*) eum iam morientem poenituerit trium maxime rerum, quas imperio indignas et pernitioſas agnouerit, quod generum ſuum enecaſſet, quod Iulianum Caeſarem nominaſſet, et quod nouis fidei dogmatibus ſtuduiſſet.

§. XLII.

Conſtantius *d*) et Conſtans imperatores ad Leontium

b) Videantur ſcriptores ſupra citati, et hiſtoriae eccleſiaſticae monumenta. *c*) Oratione in laudem Athanaſii ſcripta. *d*) Perperam

tium, praefectum praetorio, prid. non. Iul. Leontio et Sallustio coss. anno imperii septimo, post Christum natum CCCXLVII. rescripserunt in hunc modum: e) *Mechanicos, geometras, et architectos, qui diuisiones partium omnium incisionesque seruant, mensurisque et institutis opera fabricationibus stringunt, et eos, qui aquarum ductus et inuentos modos docili libratione ostendunt, in par studium docendi atque discendi nostro sermone compellimus. Itaque immunitatibus gaudeant, et suscipiant docendos, qui docere sufficiunt.*

§. XLIII.

CCCLXI. Solus rerum potitus est IVLIANVS *Apostata* cognominatus a Christianis, quod a religione Christiana rursum ad gentilium idololatriam desciuit, ac veritatis confessores quouis modo persequi coepit. Genere fuerat nobilissimo, et forma liberali, et ingenio ad literas pariter atque ad arma accommodato: vt suos inter aequales adolescens excelleret. Datus Eusebio Nicomediae episcopo instituendus, a quo saluberrimam doctrinam probe hausit, et lector in ecclesia Nicomediensi factus est. Clanculum vero Libanium rhetorem et celebriores eius temporis pseudophilosophos amplexus est, qui sensim ad veterum idololatriam et profanam religionem eum traduxerunt. Sic tandem factus imperator idolorum templa, sub Constantino M. eiusque filiis clausa, aperiri, et istis sacra fieri iussit. In numismate etiam sibi symbolum fecit Iouem diadema imponentem, Palladem chlamyde circumdantem, Mercurium sibi sceptrum tribuentem. In rebus omnibus Alexandrum M. imitari voluit, eius facinora se aut

Constantinus legitur in plerisque legum libris, qui hoc tempore nullus fuerat.

e) L. 2. C. de excusationibus artificum. l. 10. tit. 64.

aut ſuperaturum, aut aequaturum certo confiſus: quod metempſychoſi Pythagorica illius in ſe animam tranſiiſſe putaret. Egregius ſimulator fuit: vt lenitate Tito, felicitate Traiano, clementia Antonino, moderatione M. Aurelio, literarum ſtudio ſummis philoſophis exiſtimaretur ſimilis fuiſſe. Etiam prae ſe tantam ferebat auctoritatem: vt hoſtes populi Romani, eo regnante, intra terminos ſe ſuos continerent. Sed omnem laudem, et ſi quae fuerunt praeclarae animi dotes, nefanda ſuperſtitione et peſſimo veritatis odio maculare non veritus eſt. Duo in eius epiſtolis habentur edicta, quorum altero ſcholis Chriſtianos omnes, altero bonis fortuniſque interdicit. In homines Chriſto deuotos atque inſontes ferro et flammis quidem graſſari noluit: mentibus vero illorum et ſtudioſae inprimis iuuentuti veritatis nutrimenta et ornamenta eripere quouis modo conatus eſt: ne quis bonis artibus et diſciplinis erudiretur, aut poetas, oratores, optimos philoſophos legeret, ſuosque conuerteret in vſus. *f*) Remouit omnes Chriſtianos quoque ab omni vel ciuili, vel militari dignitate. Eccleſiarum reditus et ſuas cuique facultates eripiens, vt plurimum cauillatus eſt, hoc ſe agere, vt facilius in regnum coelorum veniant. Nam Galilaeum magiſtrum eorum (ita Chriſtum appellare ſolebat) dixiſſe, beatos pauperes: talium enim eſſe regnum coelorum.

f) AMMIANVS MARCELLINVS lib. 22. *illud autem inclemens obruendum perenni ſilentio, quod arcebat docere magiſtros rhetoricos et grammaticos ritus Chriſtiani cultores.* Lib. 25. *Iura condidit non moleſta, abſolute quaedam iubentia fieri, vel arcentia, praeter pauca, inter quae erat inclemens, quod docere vetuit magiſtros rhetoricos et grammaticos Chriſtianos, ne tranſirent a numinum cultu.* Confer. FALSTERVS quaeſtionibus Romanis p. 93. ſeqq. et p. 185.

Scripsit ipse, vt imperator eruditissimus erat, aduersus Christianos: quorum doctrinam exagitans, in primis vindictae prohibitiones persibilauit, eamque priuatam ad publicam detorsit, atque ita affirmauit tolli magistratus, iudicia, poenas, bella, neruos denique societatis humanae retinendae omnes. Cum aliquando, omnium nomine oblatam Christianorum accepisset apologiam, animo satis maligno eam derisit, et tria subscripsit verba: ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων, *legi, cognoui, damnaui*. Quibus episcoporum reliquorum nomine Basilius respondit: ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως. εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως. *Legisti, sed non cognouisti. Nam si cognouisses, non damnasses.* Athanasius, Alexandria eiectus, auditoribus suis, tristem abitum lugentibus, dixit: *bono animo estote, filii, nubecula est mox transitura.* Alius vir pietate conspicuus Libanio sophistae, Christianos ridenti, quos, Persico finito bello, minatus fuerat ex toto Romano imperio eiecturum, et se roganti, quid nunc fabrifaceret filius; ligneam, respondit, ad mortem imperatoris tui elaborat arcam. Coniectura certe non vana. Persis bellum ipse mouet, ac eius caussa in Asiam proficiscitur. Hic Christianis idolorum sacra pertinaciter aspernantibus; Iudaeis contra imperatori morem quoquo modo gerentibus, templum Hierosolymitanum instaurare coepit irrito conatu. Quod, testibus non modo Christianis, *g*) verum et ipsis gentilibus, *h*) metuendi flammarum globi, prope fundamenta saepius erumpentes, locum fecerunt inaccessum, et aliquot operantes cum instrumentis suis.

g) SOCRATE l. 3. c. 20. SOZOMENO l. 5. c. 22. RVFINO l. 1. c 37. NICEPHORO l 10. c. 32 PHILOSTORGIO l. 7. c. 9. THEODORETO l. 3 c. 20. GREGORIO NAZIANZENO orat. 4. in Iul. CHRYSOSTOMO l. 3. adu Ind. oper. tom. 1.

h) AMMIANO certe MARCELLINO l. 23. princip.

ſuis perdiderunt. Delphicum quoque templum his temporibus fulmine deletum eſt, nec inſtaurari poſtea vnquam potuit. Cum contra Cteſiphontem in ripa Tigridis et Euphratis iam mixti caſtra haberet: dum incautus per agmina errat, excito puluere, ereptus e ſuorum conſpectu, ab obuio hoſtium equite conto per ilia ictus, et inguinum tenus vulneratus, inter nimii ſanguinis effuſionem impiam cunctantem animam efflauit. *i*) Addit NICEPHORVS, *k*) ex vulnere ſanguinem manu concaua hauſiſſe, coelum verſus de ſalute ſua deſperantem conieciſſe, et impia blasphemaque dixiſſe lingua: *viciſti tandem, Galilaee, viciſti.* Sic obiit VI. kalend. Iulias, aetatis anno XXXII. imperii VII. cum rerum potiretur ſolus, anno ſecundo. *l*) Hoc ego ſatis quidem certe ſcio, in recenſendis principum, qui longe ante nos fuerunt, meritis, vt plurimum offendere auctoritatis praeiudicium, et ſanctos eccleſiae patres, bonos aut malos fuiſſe, ſecundum religionis principia et ipſum fauorem, affirmare, quo fuerint ab illis ornati. Pulchrum omnino fateor, imo valde neceſſarium, res natura ſua diſſociatas ſecernere, atque ſingula, vt in ſe ſunt, intueri. Ecquis ierit inficias, vbique locorum et mortalium quibuscunque ordinibus illuſtria extare documenta, ex quibus diſcamus, ineſſe etiam extra lucem illam ſalutarem, quae nobis a Chriſti vultu affulget, in multis non contemnenda diuinitatis ſemina, et omni loco naſci virtutem? Non fuit autem cauſſa PETRO CVNAEO *m*)

 et

i) Vid. RVFI FESTI breuiarium c. 18. AVR. VICTOR de Caeſar. extr. Alius epitom. c. 39 EVTROPIVS l. 10. qui ipſe Iuliani aduerſus Perſas expeditioni interfuit. *k*) Loco ſupra cit. *l*) Vid. praeter auctores ſupra citatos ZOSIMVS l. 3. ZONARAS, et LIBANIVS, doctiſſimus declamator tom. 2. *m*) Praefatione in Iuliani Caeſares, quos Latine vertit. Editi iam tum proſtant cum

et aliis *n*) Iulianum ſummis laudibus ad coelum euehendi, vt omnimodo commendarent eum *laudatiſſimum principem, quem natura omnibus ornatum rebus excellere voluerit.* Recte inita rerum quarumque geſtarum ratione, quoties ſecum aliquis agitat, qualem quantumque eſſe oporteret, qui ſummum inter homines teneret faſtigium: nunquam eius certe, quam Cunaeus prae ſe ferre non veretur, animum ſubire poterit tanta Iuliani veneratio: vt maior in eo atque altior ſpiritus eſſe videretur, quam vt cum cetera imperatorum plebe in ordinem cogi poſſit. Immerito plane CVNAEVS *o*) *eſt quidem*, inquit, *haud exigua res, ab eruditione et ſapientiae nutricibus literis aliquod decus trahere: verum haec vmbratici hominis magis, quam principis laus eſt.* -- Iulianus, *quod paucis fuit quodam deorum munere conceſſum, virtutes diſpares prudentia iunxit, et cum ne in caſtris quidem, interque clangentes tubas philoſophum exueret, aut a prioris vitae recederet conſuetudine, tamen manu ſtrenuus omnibus affuit locis, ſucceſſibusque ſuis inſtitit, et oblata caſu flexit ad conſilium.* Quam ille ſtrenuus fuerit miles, qui armis et conſilio res didicerit peragere feliciter, aduerſa illi teſtantur plurima apud AMMIANVM MARCELLINVM: *p*) atque in primis, *q*) quod exuſtas temere voluerit eſſe naues, omnium fere malorum, quae ſecuta ſunt, cauſſam. Multo vero minus potuit

Nicol. Rigaltii funere paraſitico, Iuſti Lipſii ſatyra Menippaea, et P. Cunaei Sardis venalibus, Lugduni Batauorum 1620. 12. Contrarium vero oſtendit PETAVIVS praefatione Caeſarum eorundem Iuliani, quos cum reliquis operibus edidit. Quem et RVPERTVS ſequitur obſeruat. ad ſynopſin Beſoldi pag. 437. ſeqq. Confer BOECLERI bibliographia critica p. 58. ſeq.

n) LEVNCLAVIVS in apologia pro ZOSIMO. ARNOLDVS hiſt. eccleſ. et haeret. l. 4. c. 1. *o*) L. c. *p*) Hiſt. l. 21. *q*) Ibid. l. 24.

potuit esse philosophus, nedum, vt Cunaei verba facerem mea, vitam semper in sapientiae et optimarum rerum studiis egisse: qui cognita et neglecta, imo turbata veritatis et sapientiae scaturigine, iam tum superstitiosissimis hominibus satis suspectum idolorum studuit instaurare cultum. Quod ipse Cunaeus diffiteri non potuit. *Scio*, inquit, *et doleo medius fidius, fuisse illum religionis nostrae, cui semel sese addixerat, desertorem atque hostem. Turpe profecto facinus, et quod furiarum vltricibus poenis multandum haud negamus.* Haeccine stulta sapientia est, non sapere sibi, et meridiana luce ad summum dedecus, et ingens populi sui detrimentum, quam lubentissime caecutire, atque adeo πρὸς κέντρα λακτίζειν, *aduersus clauos calcitrare? r*) Quae, obsecro, virtus? quae innocentia? vt Cunaeus, Iulianum cum ceteris principibus Graecis Romanisque componens, asserere non dubitauerit, illorum omnium virtutes ita superauisse, vt quae singulis partitim contigere, eas vnus hic habuerit vniuersas. *Rarissimam enim*, addit, *rem, et prope inuidendam, magno studio concupiuit, innocentiam, et (sine inuidia dixerim) assecutus est.* Caesarum, fateor, ante se omnium vitia notasse illa quidem satis elegante satyra, et iudicem quasi de tota antiquitate sedisse: num vero ipse virtutibus istos, censuram agens regnantium, superauerit, aliis iudicandum relinquo. Eloquentiae studiosissimus fuit: si quae sine sapientia potest esse eloquentia. Nemo certe magis sophistas sui temporis coluit; nemo avidius est imitatus; nemo familiarius cum iisdem vixit. Hinc et epistolas, et alia opera, quae profecto ad omnem, pro illorum temporum genio, elegantiam sunt facta, non scribarum, vt mos alioqui est principum, sed sua manu concinnauit.

r) Actor. IX. 5.

nauit. *s*) Et artium magiſtros decenti voluit eſſe facundia inſtructos.

§. XLIV.

Quamprimum ergo factus eſt imperator Auguſtus, Spoleti, xv. kalend. Iulii, Mamertino et Neuitta coss. ita reſcripſit: *t*) *Magiſtros ſtudiorum doctoresque excellere oportet moribus primum, deinde facundia. Sed quia ſingulis ciuitatibus adeſſe ipſe non poſſum: iubeo, quisquis docere vult, non repente, nec temere proſiliat ad hoc munus, ſed iudicio ordinis probatus, decretum curialium mereatur, optimorum conſpirante conſenſu.* Ipſum inter erudititiſſimos fuiſſe, notauimus ſupra. Teſte AVR. VICTORE, *v*) *fuerat in eo literarum ac negotiorum ingens ſcientia. Aequauerat philoſophos et Graecorum ſapientiſſimos.* Conſentit omnino EVTROPIVS, *x*) qui expeditioni eius aduerſus Perſas interfuit. Is enim de eo *liberalibus*, inquit, *diſciplinis apprime eruditus, Graecis doctior, atque adeo, vt Latina eruditione nequaquam cum Graeca ſcientia conueniret. Facundia ingenti, et promta, memoriae tenaciſſimae, in quibusdam philoſopho propior.* Eruditionis monumenta edidit plurima, quae ex SVIDA recenſet G. I. VOSSIVS: *y*) et quaedam hodie magno in pretio habentur. Extat elegantiſſimus liber, quem καίσαρας, *Caeſares*, inſcripſit: non quod Caeſarum vitas contineat; ſed vitia eorum vt plurimum perſtringat. Eſt enim in Caeſares priores, ſatyra, et in libris veteribus κρόνια, *ſaturnalia*, et συμπόσιον in-

s) Confer. MORHOFIVS polyhiſt. liter. l. 6. c. 2. §. 18. *t*) L. 7. C. de profeſſoribus et medicis. Et codice Theodoſiano, eodem titulo l. 5. *v*) Epit. c. 39. *x*) Lib. 10. *y*) De hiſtoricis Graecis l. 2. c. 18. init. Confer. MORHOFIVS polyhiſt. liter. l. 5. c. 2. §. 18.

inſcribitur. z) Extant porro quaedam eius orationes et epiſtolae, miſipogon aduerſus Antiochenos, περὶ βασιλείας, ſiue *de regno* liber, et ὕμνος εἰς βασιλέα ἥλιον, *canticum in ſolem regem*. Iuliani opera Graece et Latine edidit Carolus Cantoclarus Pariſiis 1583. 8. Longe auctiora dedit, ac denuo vertit, notis etiam inſtruxit doctiſſimis Dionyſius Petauius Pariſiis 1630. 4. Cuius diligentiam ſuperauit tandem Ezechiel Spanhemius pleniſſima editione Lipſienſi 1696. folio *a*) Separatim Iuliani Caeſares prodierunt Gothae ex officina Reyheriana 1736. 8. cum integris annotationibus aliquot doctorum virorum, et ſelectis Ezech. Spanhemii, interpretatione Latina et Gallica, additis imperatorum nummis, ex inſtituto et bibliotheca Chriſtiani Sigiſm. Liebe. Accedit Sponii diſſertatio de vſu nummorum in phyſiognomia, et vita Iuliani. Recenſuit, cum codice MSto Auguſtano editisque omnibus contulit, variantes lectiones, obſeruationes et indices adiecit Ioh. Michael Heuſinger. *b*) FRANC. BALDVINO teſte, *c*) extant adhuc Romae in Vaticana bibliotheca Graecae Iuliani Apoſtatae orationes, quibus impius et diſertus conuiciator in Conſtantinum debacchatur. Sunt vero etiam illis adiunctae calumniarum confutationes, ab Artemio Viro Clariſſimo, qui dux militiae fuit ſub Conſtantino, ſcriptae. AMMIANVS MARCELLINVS item teſtatur, Iulianum Conſtantini memoriam, vt nouatoris turbatorisque pri-

z) Male. Satis enim e SVIDA nouimus, aliud plane a Caeſaribus ſcriptum Iuliani κρόνια fuiſſe. *a*) Iuliani imperatoris apoſtatae opera Gr. et Latine, item Cyrilli Alexandrini contra Iulianum libri x. cum notis Dionyſii Petauii et Ezechielis Spanhemii.

b) Confer. Leipz. neue Zeitungen von gelehrten Sachen 1736. pag. 732. *c*) Conſtantino Magno pag. edit. Gundlingianae 94.

priſcarum legum, et moris antiquitus recepti, multis conuiciis vexaſſe.

§. XLV.

CCCLXIII. Extincto Iuliano et circumfuſis vndique hoſtibus IOVIANVS eligitur imperator, qui domeſticorum ordinis fuerat primus, patris, quam ſua, virtute illuſtrior. Is enim Varronianus ordinum comes, agri Syngidonenſis, quem hodie Segedinum vocant, in Pannonia ciuis, qui non ita pridem, onere depoſito militiae, ſemet tranquillitati dederat emeritus, et auitos coeperat colere agros. Ille vero principatum vix iniit, cum ipſi et populo maxima calamitas immineret. Nam in caſtris Romanis tum erat fames et rerum omnium penuria. Perſarum rex Sapor autem victoria et Iuliani obitu elatus a tergo agmen vrgebat. Adeo ſemper aucta inter abeundum trepidatione, foedus tandem Iouianus cum Sapore iniit. Quinque prouinciae trans-Tigridanae, quas Galerius occupauerat, Perſis reſtitutae, et cum his Syngara et Niſibis, vrbes ampliſſimae, et pars Meſopotamiae, ſola Cteſiphonte ſeruata. Atque etiam pacis illius conditione Arſaci, Armeniae regi, fideliſſimo populi Romani ſocio et amico, contra Perſas auxilia non ferenda. Hinc longe maximum imperatori concitatum eſt odium: vt redux, vel tranſitu, cantionibus libellisque famoſis derideretur, in quibus et haec erant: *veniſti e bello: vtinam ibi periiſſes:* et δύσπαρι, *forma praeſtantiſſime:* et alia, quae SVIDAS *d*) commemorat. Etiam anum quandam refert, cum pulchritudinem et proceritatem imperatoris conſpicata eſſet, ex-

d) In Ἰοβιανός. Plur. confer. AMMIANVS MARCELLINVS l. 25 ZOSIMVS l. 3. SOZOMENVS l. 6. c. 6. SOCRATES l. 3. c. 22 OROSIVS l. 7. c. 31. AVR. VICTOR epitom. c. 40. EVTROPIVS l. 10. extr. NAZIANZENVS oration. de Iouiano imperatore.

exclamasse: *quanta longitudo est, et profunditas, tanta est stultitia.* Sed pacis turpitudo, et res infeliciter gestae, ad Iulianum potius referendae sunt, qui maiori fiducia, quam consilio, exercitum eduxit. Noster octauo imperii nondum expleto mense, noctu Datastenae in cubiculo suo exanimatus inuentus est, quod recens fuerat illitum calce. Vnde suffocatum esse creditur. Insidias alii non obscure innuunt. Breue licet Iouiani fuerit imperium, et nihil fere potuerit agere laude dignum: celebrant tamen et laudant ecclesiastici scriptores, quod, orthodoxus cum esset, magna cura et sollicitudine res sacras et episcopos exulantes complexus sit, Athanasium ab exilio reuocarit, partem bonorum ecclesiis restituerit, quae Iulianus ademerat, atque etiam idolorum templa iusserit claudi. Secundum THEODORETVM e) *vir clarus ac nobilis, egregiis facinoribus celeber, corpore ingens, animo excelso, in bello et grauibus certaminibus semper victor, fidem Nicaenam sequebatur.*

§. XLVI.

CCCLXIV. Iouiano extincto, post decem dierum interregnum, VALENTINIANVS, non adeo claris parentibus e Pannonia oriundus, scutariorum militum tribunus, imperator factus est, qui altero post mense fratrem VALENTEM imperii et laborum consortem esse voluit, ita quidem vt hunc orienti praeficeret Augustum Constantinopoli residentem: ipse vero Italiam et occidentem versus prouincias omnes gubernandas sumeret, et imperii sui sedem Mediolanum faceret. f) Anno imperii tertio filium suum GRATIANVM, nouem annorum, appellauit Augustum. Fuit Valentinianus catholicus, Valens contra Arianus et catholicorum acerrimus perse-

e) Hist. eccles. l. 4. c. 1. f) Vid. ARTOPOEVS de summis orbis imperiis dissert. 7. §. 6.

cutor in ditionibus suis. Valentiniano multum negotii fuit cum Alemannis, Galliae incumbentibus, quos aegerrime repressit. Prima tunc temporis mentio facta est Saxonum, quibus truculentior nullus hostis. Hos dicitur non robore tantum et audacia, verum etiam consilio et arte vicisse. Obuiam illi eundum grassantibus vbique Sarmatis, Quadis, aliis Germaniae populis, qui magna vi in Rom. prouincias irruebant. Imperii tandem anno duodecimo, aetatis LV. cum apud Brigionem oppidum, quod Brega Silesiae esse existimatur, Quadorum latrocinia excusantium legationi responderet, subito incensus ira, illos magna vocis contentione obiurgans, vel apoplexia, vel sanguinis vomitu anno Christi CCCLXXV. periit. Dicitur in omni vita fuisse vehemens, seuerus, infestus vitiis, praesertim auaritiae, animo grauis, ingenio solers, moribus Aureliano similis, sermone cultissimus, et tamen ad loquendum parcus. Hadriano etiam in his proximus, quod pingere sciret venustissime, et simulacra e cera aut limo fingere. Valens in oriente cum Persis, mox cum Isauris, Hunnis, Scythis, Gothis varia bella gessit. Tandemque aduersus Gothos pugnans anno Christi CCCLXXVIII. imperii XIV. aetatis L. in tugurio combustus, nec vsquam deinde repertus est. g)

§. XLVII.

Valentiniani et Valentis, Caesarum Augustorum, in hanc sententiam extat rescriptum: h) *Medicis et magistris vrbis Romae sciant omnes immunitatem esse concessam: ita*

g) Vid. AMMIANVS MARCELLINVS l. 26. seqq. ZOSIMVS l. 4. SOZOMENVS l. 6. SOCRATES l. 4. AVR. VICTOR epitom. c. 41. OROSIVS l. 7. c. 32. PAVLLVS DIACONVS historia miscella, siue de gestis Roman. ad Eutrop. addito l. 11. init.

h) Codice Theodosiano de professoribus et medicis.

ita vt etiam vxores eorum ab omni inquietudine habeantur immunes, et ceteris oneribus publicis vacent: eosdemque ad militiam minime comprehendi placeat: sed nec hospites militares recipiant. De philosophis autem Sirmii XIV. kalend. Februarii, Valentiniano et Victore coss. ad Mamertinum ita rescripserunt: *i*) *Reddatur vnusquisque patriae suae, qui habitum philosophiae indebite et insolenter vsurpare cognoscitur: exceptis his, qui a probatissimis approbati, et ab hac debent colluuione secerni. Turpe enim est, vt patriae functiones ferre non possit, qui etiam fortunae vim se ferre profitetur.* Hoc tempore Caesares insignem disciplinae academicae instaurandae curam susceperunt circa annum reparatae salutis CCCLXX. Et notatu dignissimum hoc est ad Olybrium, praefectum vrbis, Valentiniani, Valentis, et Gratiani, Caesarum, qui simul rerum potiebantur, rescriptum de iis, qui studiorum gratia Romam mitterentur. *k*) *Quicunque ad vrbem discendi cupiditate veniunt, primitus ad magistrum census prouincialium iudicum, a quibus copia est danda veniundi, eiusmodi literas proferant, vt oppida hominum, et natales, et merita expressa teneantur. Deinde, vt in primo statim profiteantur introitu, quibus potissimum studiis operam nauare proponant. Tertio, vt hospitia eorum sollicite censualium norit officium, quo ei rei impertiant curam, quam asseruerint expetisse. Iidem immineant censuales, vt singuli eorum tales se in conuentibus praebeant, quales esse debent, qui turpem inhonestamque famam et consociationes, quas proximas putamus esse criminibus, aestiment fugiendas: neue spectacula frequentius adeant, aut appetant vulgo in-*

 tempe-

i) L. 8. C. de professoribus et medicis. *k*) Codice Theodosiano l. 14. tit. 9. Et apud CONRINGIVM de antiquit. acad. dissert. 6. pag. 171. et FALSTERVM quaestionibus Romanis p. 97.

tempestiua conuiuia. Quin etiam tribuimus potestatem, vt si quis de his non ita in vrbe se gesserit, quemadmodum liberalium rerum dignitas poscat, publice verberibus affectus, statimque nauigio superpositus abiiciatur vrbe, domumque redeat. His sane, qui sedulo operam professionibus nauant, vsque ad vicesimum aetatis suae annum Romae liceat commorari. Post id vero tempus, qui neglexerit sponte remeare, sollicitudine praefecturae etiam inuitus ad patriam reuertatur. Verum ne haec perfunctorie fortasse curentur, praecelsa sinceritas tua officium censuale commoneat, vt per singulos menses, qui, vel vnde veniant, quiue sint pro ratione temporis ad Africam, vel ad ceteras prouincias remittendi, breuibus comprehendat. His duntaxat exceptis, qui corporatorum sunt oneribus adiuncti. Similes autem breues etiam ad scrinia mansuetudinis nostrae annis singulis dirigantur: quo meritis singulorum institutionibusque compertis, vtrum quandoque nobis sint necessarii, iudicemus.

§. XLVIII.

CCCLXXV. Valentiniano filius successit GRATIANVS, ille pridem a parente Augustus nominatus, qui et fratrem VALENTINIANVM II. imperii statim consortem fecit. Orientem vero patruus VALENS tenebat. Initia imperii laeta erant patriae et religioni. Nam Alemannos, prouinciis graues, ad Argentoratum ingenti proelio vicit. Et tranquillitate in illis regionibus restituta, Valenti patruo aduersus Gothos affuturus in orientem profectus est anno CCCLXXVIII. Sed antequam illi se coniungeret, victus Valens periit. Quo defuncto, per totum illius imperium orthodoxos ab exilio reuocauit, damnis quibuscunque compensatis, et prorsus exclusis ab ecclesia Eunomianis, Photinianis, et Manichaeis haereticis. Primus Christianae

nae religionis intuitu pontificis maximi ſtolam accipere noluit: cum omnes ante eum principes, etiam Chriſtiani, pontifices maximi fuerint. Quoniam vero Gothi Thraciam Daciamque poſſidebant. Simul atque ab Hunnis et Alanis extremum Romanis periculum imminebat: accitum ex Hiſpania THEODOSIVM, ingentis animi et pietatis virum, quod plurima et longe maxima eius eſſent merita, magiſtrum fecit militum, et cum ſelecta manu aduerſus barbaros miſit. Quos cum feliciter in Thracia repreſſiſſet: ipſum Auguſtum nominatum Thraciae et orienti anno CCCLXXIX. praefecit. Gratianus e Pannonia reuerſus in Galliam, remp. negligens ludis ac venationibus nimium indulget. Alanos etiam, quos ſibi poſt obitum patrui conciliauit, militibus Romanis praeferre non veretur. Imo illis ipſe moribus et habitu placere ſtudet. Hinc ſuorum incurrit odium: vt, cum Maximus dux Romani exercitus, qui iam tum in Britannia tyrannidem arripuerat, Galliam ex improuiſo adoriretur, legiones pene omnes a Gratiano deficerent et Maximum amplecterentur. Cuius inſidiis apud Lugdunum in Gallia periit anno Chriſti CCCLXXXIV. imperii poſt obitum parentis IX. aetatis XXV. *l*) Gratianus eruditiſſimus fuerat princeps, optimis literis ab ineunte aetate haud mediocriter inſtitutus. Praeceptorem Auſonium habuerat, a quo carmina didicit eleganter ſcribere, ornate loqui, et rhetorum more controuerſias explicare. *m*) Hinc et AVR. VICTOR *n*) Gratianum teſtatur cunctis bonis plenum fuiſſe futurum, ſi reſp. illi curae magis

l) Videantur auctores ſupra citati omnes, quibus accedit AVSONIVS in gratiarum actione ad Gratianum pro conſulatu.

m) Confer. VOSSIVS de poetis Latinis pag. 55. *n*) Epitom. c. 43. Quae totidem verbis PAVLVS DIACONVS ad Eutropii Hiſtoriam addito l. 12. extr. exſcripſit.

gis cordique fuisset. Extat eius ad Ambrosium, Mediolanensem Episcopum, *o*) scripta epistola, quo profitetur, se amplecti symbolum Nicaenum, et epiphonema in fine addit, eloqui se de Deo rebusque diuinis, non quantum debeat, sed quantum possit: sic tamen, vt confessionem suam speret ad normam verbi diuini congruere.

§. XLIX.

Habemus Valentis et Gratiani, imperatorum, ad praefectum praetorio Galliarum rescriptum sequens: *p*) *Per omnem dioecesin commissam magnificentiae tuae, frequentissimis in ciuitatibus, quae pollent et eminent claritudine praeceptorum, optimi quique erudiendae praesideant iuuentuti. Rhetores loquimur et grammaticos Atticae et Romanae doctrinae. Quorum oratoribus viginti quatuor annonarum e fisco emolumenta donentur. Grammaticis Latino et Graeco duodecim annonarum deductior paulo numerus ex more praestetur. Vt singulis vrbibus, quae metropoles nuncupantur, nobilium professorum electio celebretur. Nec vero iudicamus, liberum vt sit cuique ciuitati suos doctores et magistros placito sibi iuuare compendio. Treuirorum vero clarissimae ciuitati vberius aliquid putauimus deferendum: rhetori vt triginta, item viginti grammatico Latino, Graeco etiam, si qui dignus reperiri potuerit, duodecim praebeantur annonae.* Annona, quae optimis scriptoribus frumentum est fructusque annuus agrorum, certa videtur esse portio atque mensura annonae. Neque ex ea constitutione obscurum est, scholam in qualibet Galliae metropoli fuisse publicam, imperatorum liberalitate ornatam: atque in illis maxime rhetores atque

o) Qui et suos de fide orthodoxa libros ad Gratianum imperatorem scripsit. *p*) Codice Theodosiano lib. 13. tit. 3. de medicis et professoribus l. 11.

atque grammaticos docuisse. Minime vero inde patet, vt CONRINGIVS q) opinatur, nullos in illis philosophiae, medicinae, iuris, aut theologiae magistros fuisse: vtut non omnes iisdem potuerint gaudere commodis.

§. L.

CCCLXXXIV. Extincto Gratiano rerum in occidente potitur VALENTINIANVS II. qui cum fratre illo suo iam tum anno CCCLXXV. imperii particeps fuit, admodum adolescens. Postquam Cl. Maximus tyrannus in Gallia Gratianum peremit: ipse Valentinianus eundem habuit hostem, qui vel Arianismi caussa, quem Iustina, imperatoris mater, fouebat, exitium illi quoque minabatur. Bis ergo ad tyrannum legatione Ambrosius functus est: vt corpus Gratiani repeteret, et imperatoris nomine foedus cum illo pangeret. Frustra. Neque enim longe post, imperator, insidiis pluribus superatis, Italia eiicitur: vt fuga salutem in oriente apud Theodosium quaereret: qui anno CCCLXXXVIII. Maximum prope Aquileiam captum occidi iubet, vna cum filio Victore, quem Maximus Nobilissimum et Imperatorem nuncupatum Galliae praefecerat. Et Andragathius, Maximi socius, qui Gratianum interfecerat, de illius caede certior factus, in mare se praecipitem dedit. Valentinianus ita in occidentis imperium restitutus, post eam victoriam cum Theodosio Romam proficiscitur, et pulcherrimum agit triumphum. Theodosius Constantinopolin reuertit. Valentinianus in Galliam se contulit, tandemque Viennae anno CCCXCII. ab Arbogaste Franco, qui militum beneuolentia munitus imperatori grauis esse coeperat, noctu in cubiculo suo strangulatus

q) De antiquit. academ. dissert. 1. pag. 17.

tus eſt atque ſuſpenſus, vt ſemetipſum interfeciſſe videretur. *r*)

§. LI.

Extat Theodoſii et Valentiniani II. reſcriptum ad Theophilum, praefectum vrbis, quod Tribonianus ita retulit: *s*) *Grammaticos tam Graecos, quam Latinos, ſophiſtas, et iurisperitos in hac regia vrbe profeſſionem ſuam exercentes, et inter ſtatutos connumeratos, ſi laudabilem in ſe probis moribus vitam eſſe monſtrauerint, ſi docendi peritiam, facundiam dicendi, interpretandi ſubtilitatem, copiamque diſſerendi ſe habere patefecerint, et coetu ampliſſimo iudicante digni fuerint aeſtimati: cum ad viginti annos obſeruatione iugi ac ſedulo docendi labore peruenerint, placuit honorari, et his, qui ſunt ex vicaria dignitate, connumerari. Dat. id. Mart. Conſtantinopoli Theodoſio A. XI. Valentiniano Caeſ. coſs.* In eandem ſententiam eorundem imperatorum ad Theophilum codice Theodoſiano *t*) reſcriptum legitur: *Grammaticos Graecos Helladium et Syrianum, Latinum Theophilum, Sophiſtas Martinum et Maximum, Iurisperitum Leontium, placuit honorari codicillis comitiuae ordinis primi iam nunc a noſtra maieſtate perceptis, ita vt eorum qui ſunt ex vicariis dignitate potiantur. Qua in re quicunque alii ad id doctrinae genus, quod vnus quisque profitetur, ordinentur; ſi laudabilem in ſe probis moribus vitam eſſe monſtrauerint, ſi docendi peritiam, facundiamque dicendi, interpretandi ſubtilita-*

r) ZOSIMVS l. 4. extr. Auctores ſupra citati. AMBROSIVS funebri oratione de obitu Valentiniani. Hic plurimas etiam ad eum epiſtolas ſcripſit. *s*) Lege vnica C. de profeſſoribus, qui in vrbe Conſtantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam. l. 12. tit. 15. *t*) Lib. 6. tit. 21. confer. CONRINGIVS antiquit. acad. diſſert. 6. pag. 168.

tilitatem, copiamque differendi se habere patefecerint, et coetu amplissimo iudicante digni fuerint aestimati, qui in memorato auditorio professorum fungantur officio: hi quoque cum ad viginti annos obseruatione iugi ac sedulo docendi labore peruenerint, iisdem, quibus praedicti viri, dignitatibus perfruantur. Rescripserunt quoque Constantinopoli III. kalend. Mart. Theodosio Augusto XI. et Valentiniano coss. de studiis liberalibus vrbis Romae et Constantinopolitanae: v) *Vniuersos, qui vsurpantes sibi nomina magistrorum, in publicis magistrationibus cellulisque collectos vndecunque discipulos circumferre consueuerunt, ab ostentatione vulgari praecipimus amoueri: ita vt si quis eorum post emissos diuinae sanctionis effatus, quae prohibemus atque damnamus, iterum forte tentauerit, non solum eius, quam meretur, infamiae notam subeat, verum etiam pellendum se ex ipsa, vbi versatur illicite, vrbe cognoscat. Illos vero, qui intra plurimorum domos eadem exercere priuatim studia consueuerunt, si ipsis tantummodo discipulis vacare maluerint, quos intra parietes domesticos docent, nulla huiusmodi interminatione prohibemus. Sin autem ex eorum numero fuerint, qui videntur intra Capitolii auditorium constituti: hi omnibus modis priuatarum aedium studia sibi interdicta esse cognoscant: scituri, quod si aduersus coelestia statuta facientes deprehensi fuerint, nil penitus ex illis priuilegiis consequantur, quae his, qui in Capitolio tantummodo docere praecepti sunt, merito deferuntur. Habeat igitur auditorium specialiter nostrum in his primum, quos Romanae eloquentiae doctrina commendat, oratores quidem tres numero, grammaticos vero decem. In his etiam qui facundia grauitatis pollere noscuntur, quinque numero sint sophistae, et grammatici aeque decem. Et*

S 2 *quoniam*

v) Codicis Iustiniani l. 11. tit. 18.

quoniam non his artibus tantum adolescentiam gloriosam optamus institui: profundioris quoque scientiae atque doctrinae memoratis magistris sociamus auctores. Vnum igitur adiungi ceteris volumus, qui philosophiae arcana rimetur; duos quoque, qui iuris ac legum voluntates pandant: ita vt vnicuique loca specialiter deputata assignari faciat tua sublimitas: ne discipuli sibi inuicem possint obstrepere, vel magistri: neue linguarum confusio permixta, vel vocum aures quorundam, aut mentes a studio literarum auertat.

§. LII.

CCCXCII. Rerum in occidente potitus est THEODOSIVS *Magnus* a rebus gestis nominatus, orientis imperator, dignus certe, qui inter optimos principes numeretur. Genere Hispanus fuit, suamque a Traiano originem duxit, cui corpore, moribus, felici rerum successu, haud dissimilis. Hinc etiam gentes barbarae, quae ante imperio insultabant, pacem ab eo petebant supplices, eiusque gratiam muneribus sibi conciliare studebant. Arbogastus, qui Valentinianum II. oppresserat, iuncto sibi Eumenio, magnae ob eloquentiam auctoritatis viro, quem ex grammatico imperatorem fecit, Alpium insidet angustiis, Theodosium Italiae accessu prohibiturus. Hic vero exercitum intra fauces Alpium duxit, ac proelio acerrimo, quanquam numero militum longe inferiori, hostes vicit CCCXCIV. pugnantibus etiam pro eo ventis, qui sponte hostibus contrarii proruperant, atque sagittas et tela omnia in istos retorquebant. Qua de re elegantes CLAVDIANI *x*) sunt versus:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas acies, cui militat aether,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Euge-

x) Paneg. de 3. consul. Honorii v. 95.

Eugenius captus et ante pedes Theodosii prostratus veniamque petens, a militibus capite truncatus est. Arbogastus sua se iugulauit manu. Victor incomparabili gloria potitus, amplissimo liberati orbis triumpho, subactis vbique locorum tyrannis, duos filios imperii consortes facit, Arcadium orienti, et Honorium occidenti praefectum: quibus, quod aetate minores essent, duces ac moderatores quasi addidit, Arcadio Ruffinum, Honorio Stiliconem. Ipse, quod reliquum erat vitae, Mediolani exegit, vbi templum aliquando ingressus, vt Deo solueret vota, ab Ambrosio exclusus est, quod seditione quadam Thessalonicae orta, promiscue in vulgus saeuire iussisset. Aliquot enim eo missis cohortibus, septem ciuium millia trucidata fuerant. Sed cum instaret dies festus Christi natalis, in ecclesiam Ambrosius eum recepit poenitentem. THEODORETVS y) factum hoc describens subiungit tandem: *tali tantaque virtute et pontifex, et imperator erant illustres. Nam vtrumque ego admiror, illius quidem libertatem, huius vero obedientiam; itemque feruoris flammas illius, et huius fidei puritatem.* Fuit alioqui Theodosius princeps pius, et incomparabilis Christianae religionis fautor. Omnia fana claudi voluit. Idolorum cultum prohibuit. Sacrificia publicis fieri sumtibus prohibuit, atque ita primus idololatriae alimenta subtraxit. Omnia etiam Romae lupanaria sustulit. Mortuus est anno Christi CCCXCV. imperii XVII. aetatis L. z) Vt ipse iuuenis olim ab excellentissimis magistris bene doctus fuit, Arcadium et Honorium,

y) Lib. 5. z) Vid. ZOSIMVS, SVIDAS, PAVLI DIACONI historia miscella, THEODORETVS, SOCRATES, SOZOMENVS, AVGVSTINVS de ciuitate Dei l. 5. c. 26. AMBROSIVS laudatione funebri Theodosii, et epistolis, SYMMACHVS epistolis.

norium, filios ſuos, *a*) quoque voluit accurata Arſenii, Romani diaconi, diſciplina imbui, non vt Caeſares, verum vt diſcipuli; adeo quidem, vt verberibus etiam exciperentur, ſi quid deliquiſſent. Theodoſius aliquando ingreſſus ſcholam, cum, ſedentibus filiis, ſtantem conſpexiſſet docere praeceptorem: mutauit conſuetudinem, filiosque ſtantes iuſſit auſcultari Arſenio ſedenti. *b*) Epiſtola vero eius notatu longe digniſſima eſt, qua ſummam cum in ceteros doctrina et eruditione illuſtres viros, tum in Auſonium poetam et praeceptorem ſuum, quem ideo parentem vocat, beneuolentiam teſtatur, ſuamque optimis literis proficiendi cupiditatem demonſtrat. Epiſtola, vulgo Auſonii operibus praemiſſa, ſic ſe habet: *c*) *Theodoſius Auguſtus Auſonio parenti ſalutem. Amor meus, qui in te eſt, et admiratio ingenii atque eruditionis tuae, quae multo maxima ſunt, fecit, parens iucundiſſime, vt morem principibus aliis ſolitum ſequeſtrarem, familiaremque ſermonem autographum ad te transmitterem, poſtulans pro iure, non quidem regio, ſed illius priuatae inter nos caritatis, ne fraudari me ſcriptorum tuorum lectione patiaris. Quae olim mihi cognita, et iam per tempus oblita, rurſum deſidero: non ſolum, vt, quae ſunt nota, recolam; ſed vt ea, quae fama celebri adiecta memorantur, accipiam. Quae tu de promtuario ſcriniorum tuorum, qui me amas, libens imper-*

a) Honorium vero cum ARCADIO ſimul Arſenii diſciplinae tradidiſſe, valde dubito, qui IIX. prope annis minor. *b*) IOH. CLVVERI hiſtor. totius mundi epitom. p. m. 355. BAYLE dictionaire v. *Arſenius* p. 351. Neu-vermehrtes hiſtoriſch- und geographiſches lexicon v. *Arſenius* p. 268. *c*) Haec epiſtola immerito criticis quibusdam ſuſpecta, et ſatis quidem abſurde a CASP. BARTHIO Aduerſ. l. 12. c. 12. et l. 58. c. 3. Aſcenſio tribuitur. Confer. FABRICIVS biblioth. Lat. vol. 1. p. 584.

impertiare, ſecutus exempla auctorum optimorum, quibus par eſſe meruiſti, qui Octauiano Auguſto, rerum potienti, certatim ſua opera tradebant, nullo fine in eius honorem multa condentes. Qui illos, haud ſciam, an aequaliter, ac ego te, admiratus ſit, certe non amplius diligebat. Vale, parens.

§. LIII.

cccxcv. Theodoſio rebus humanis exemto, cum :obore et dignitate imperii Romani, Latina lingua non :am ſeneſcere, aut ſenectutis quibusdam vitiis laborare, ed decrepita imbecillitate prorſus titubare coepit: neque)rincipum, ad impendentem malorum tempeſtatem ſu-ſtinendam, ſatis aut neruorum, aut animi fuit. Filios :nim Theodoſius Magnus poſt fata imperatores reliquit ninores, ARCADIVM, duodeuiginti annorum, in riente, HONORIVM, decem annorum, in occidente, trumque tot tantisque rebus adminiſtrandis parum ido-ieum, vtrumque, etiam cum eſſent grandiores, vecor-lem, ſuisque deliciis indulgentem magis, quam de rep. niſere vbique locorum affecta, ſolicitum. Inſignis tuto-um Ruffini et Stiliconis erat improbitas, qui infirma im-eratorum, ſuae fidei commendatorum aetate, ipſi ani-ıum certatim ad inuadendum imperium per omnia ſcelera erfide contulerant. Non numeranda erat Gothorum co-ia, qui ſuperiorum imperatorum indulgentia recepti, onoribusque militaribus, excluſis veteribus Romanis, rnati, eo inſolentiae venerunt, vt non iam ſeruire, ſed ominari, et commoda occaſione, quam ipſis ducum raebebat diſcordia, in prouincias irrumpere conſtitue-:nt. Non dicam in oriente quid egerint: ſub initium ſe-ıli poſt Chriſtum natum quinti Alaricus, Gothorum rex, ım per quinquennium Graeciam direptionibus et flagitiis

foedaſſet,

foedasset, in Dalmatiam tandem Pannoniamque transiit. Inde per Noricum saltumque Tridentinum Italiam ipsam ingressus est, et, Pado traiecto, Honorium ad Astam, Liguriae vrbem, obsidione cinxit. Ex ea difficultate Stilico imperatorem explicaturus, subito legiones, ad Gallicos Britannicosque limites dispositas, coegit, ac signa in Gothos auersa direxit. Pugna in ipso paschatis festo committitur. Gothi vincuntur a Stilicone, captisque eorum castris, trans Alpes in Illyricum vsque fugantur victricibus armis. Hanc vna cum Stiliconis virtute calamitatem PRVDENTIVS *d*) describit:

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam, patrio veniens iratus ab Istro,
Has arces aequare solo, tecta aurea flammis
Soluere, mastrugis proceres vestire togatos.
Iamque ruens Venetos turmis prostrauerat agros,
Et Ligurum vastarat opes, et amoena profundi
Rura Padi Tuscumque solum, victo amne premebat.

Pacem Alaricus tandem cum Stilicone iniit, et militarem ab Honorio praefecturam impetrauit, cum xv. librarum millibus: ne in Italiam denuo irrumperet. Radagaisus, seu Radagastus, Gothorum dux alius, id aegre ferens, ducenta amplius millia in Italiam, quarto post Alarici cladem anno, intulit, et locis per eam regionem vastatis omnibus, Romam recta contendit. In Hetruria, vero ad Fesulanas angustias cum peruenisset, ab Stiliconis exercitu circumuentus, ccccv. in aspero aridoque montis iugo, famae et siti suae gentis plurimos amisit: reliqui a Romanis caesi sunt, vel capti, tanta quidem multitudine, vt, vilissimarum instar pecudum, singulis aureis venderentur. Radagaisus ipse, cum filiis captus, in carcere necatus

d) Contra Symmachum lib. poster. v. 695.

ecatus est. Sequenti anno, qui erat ccccvi. tertia barbaorum in occidentem facta impressio, qua Gallia primum, einde Hispania et Africa denique miserum in modum aficta est. Godigisilus enim, Vandalorum rex, qui ad Iaeotidem consederant, vbi Italiam vidit hostium esse lenam, plurimis Germanorum et Sarmatarum assumtis, alliam inuadere constituit, et agmine citato, nemine sistente, ad Rhenum recta processit. Francos resistens nihil moratus, flumine traiecto Galliam biennio perauit, et in Hispanias transiit. Quae clades repente nois reip. turbas dedit. Nam Britannici milites rati, nulla i ex Italia aduersus Vandalos praesidia esse futura, Marm quendam imperatorem fecerunt suum: et eo mox remto, Gratianum substituerunt: quo itidem post artum mensem occiso, ad Constantinum eam dignitan deuoluerunt. Hic militibus in Gallia sibi iunctis, ab o, Honorii legato, vincitur quidem primo vt in Valenm se reciperet, ac diuturnam obsidionem toleraret: sed uis mox copiis auctus non modo repellit exercitum imatoris, verum etiam Constantem, filium suum, Caem creatum, in Hispaniam mittit, qui claustris Pyrei superatis, Didymum et Verinianum fratres, Hoноognatos, peremit, loca regionis occupauit plurima, nis et Sueuis Lusitaniam, Vandalis Boeticam possidenreliquit. Anno ccccviii. mors in oriente imperatoris adii multarum dedit turbarum occasionem. Moritulle Anthemium imperii curatorem constituit: succesvero suo, Theodosio II. octenni filio, Isigerden, Perm regem, centum pacto annorum foedere, tutorem it: vt amoris vinculo detentus, hostis adeo formidan-, ab regionibus suis abstineret, ac irruentes passim teret gentes. Hunc vero in tutela sibi praelatum, Honorius,

norius, occidentis imperator, indignatus, Constantinopolin traiicere constituit. Iter Stilico dissuadet, reip. ratus interesse, vt propter hostium in Gallia motus atque gentium tot migrationes in Italia remaneret: seque promittit Alarium, Gothorum ducem, cum Constantino tyranno in Gallia commissurum, et ipsum breui cum legionibus Romanis, ad res orientis componendas, minori dispendio et periculo profecturum. Nec defuere, qui Stiliconis consilium sinistre interpretabantur, et Honorio persuadebant, eum nulla alia de caussa iter in orientem parare, quam vt, Theodosio iuniore sublato, imperium ipse in Eucherium, filium suum, transferret. Tumultu etiam militari concitato, spes nulla supererat quietis, quam Stilico, dextera imperii manus, ex templo Rauennatensi, quo confugerat, extractus, vna cum filio capite plecteretur. Post eum CCCCVIII. Olympius quidam imperatoris tantam promeruit gratiam, vt pro arbitrio aulam imperiumque administraret, Gothicosque milites omnibus iniuriis afficeret. Quae cum ad Alaricum, Gothorum regem, perferrentur: is Athaulpho, affine suo, cum exercitu ex Pannonia vocato, trans Alpes recta proficiscitur Romam. Honorius Rauennae a viribus atque consiliis imparatus inepte agit omnia. Romani ad extremam famem adacti, quinquies mille libris auri, tricies mille libris, sericarum quatuor millibus tunicarum, et pellium coccinearum tribus millibus oblatis, Alaricum in Tusciam ab vrbis obsidione auertunt. Hic imperatori aequas offert pacis conditiones, quae contemnuntur: vt Romam rediret, ac ciuibus euocatis, multa de Honorio conquestus, postularet, viribus coniunctis secum aduersus illum arma conuertere velint. Quod cum impetrare non posset, vrbem rursum operibus cingit, eoque Romanos adigit, vt

Attalum,

Attalum, vrbis praefectum, imperatorem crearent. Hic Alarico militarem praefecturam, quam Honorius illi ne- gauerat, concedit, eiusque affinem Athaulphum comi- tem domesticorum designat, et Rauennam pergit cum vtroque ad Honorium expugnandum. Sed cum Roma fame et peste vexaretur, et periculum esset, ne Constanti- us, qui rerum in Gallia potiebatur, Honorio succurre- ret; Alaricus, detracta Attalo purpura et diademate, cum Honorio his conditionibus pacem iniit, vt ipsi Ro- mani imperii socio et amico sedes in Gallia concederetur, hostes eius, quotquot essent futuri, oppressuro. Sed mala hic quoque Romanorum fides. Cum in Galliam Go- thi trans Alpes proficisci vellent, Saras praefectus ex insi- diis eos aggreditur, factoque impetu atterere non veretur: et satis irritati, Alarico duce, anno ccccx. Romam repe- terent, occuparent, vastarent. Quamuis etiam Alari- cus ea victoria satis moderate sit vsus, et vrbi, quantum fieri potuit, ex singulari gratia pepercerit: magna tamen et non satis deploranda fuit eius, olim orbis dominae, ca- lamitas atque ex barbarorum irruptione vastatio; Rauen- nae Honorio torpescente, et mortem lugente gallinae, quam, nomine insignitam Romae, perditam esse credi- derat. *e*) Direpta per triduum Roma (nam a caede absti-

T 2 nebat)

e) Epicum poema de capta Roma, ad imitationem Virgilii, sua lingua scripsit DE SCVDERY, celebris Gallus, et Christinae, Suedorum reginae, quod ipsa ex Gothica Stirpe superesset, inscripsit. *Alaric, ou Rome vaincue.* Specialia quoque narrat BARRONIVS ad ann. 410. et BARTHIVS aduers. l. 60. pag. 2832. Valet hic, quod in Rufinum l. 2. CLAVDIANVS cecinit:

Eheu quam breuibus pereunt ingentia fatis!
Imperium tanto quaesitum sanguine, tanto
Seruatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor vnus iners angusto tempore vertit.

nebat) Alaricus in Calabriam digreſſus omnia depopulabatur. Conſentiae vero, quam expugnarat modo, animam efflauit, et in Beſantio amne, aquis de alueo ante deriuatis, ſepultus eſt. Gothorum poſt eum Rex Athaulphus factus eſt, qui nominis Romani prorſus extinguendi gratia Romam repetiturus, a Placidia coniuge mitigatur, blandisque verbis et prudenti conſilio ab excidio illo prohibetur. Formoſa haec et callida femina Honorii erat ſoror, quam Athaulphus, ab Alarico, cui obſes data fuerat, abductam, connubio ſibi iunxit ſtabili, et commoda ſuadentem occaſione lubentiſſime audiuit. Sic tandem relicta Italia, Gothi in Galliam Narbonenſem Hiſpaniamque tranſierunt. Anno ccccxx. Honorius, qui nullum vnquam genuerat filium, Conſtantium, cuius in bellis aduerſus tyrannos egregia opera vſus fuerat, imperii conſortem facit, atque Placidiam, ſororem ſuam, a Wallia, Gothorum rege, qui eam ceperat, redditam, illi deſpondet. Ex quo matrimonio Valentinianus Honorii ſucceſſor natus eſt. Conſtantius vero ſeptimo poſt menſe diem obiit ſupremum. Anno ccccxxiii. Honorius deceſſit, poſtquam inter perpetuas calamitates atque miſerias: imperio Romano duodetriginta annos praefuit. *f*)

§. LIV.

Honorius et Theodoſius, Caeſares Auguſti, Conſtantinopoli pridie kalend. Decembris, Conſtantio et Conſtante

f) Pluribus de eo conſulantur ZOSIMVS, ZONARAS, OROSIVS IORNANDES de rebus Geticis, MARCELLINVS in chronico, CLAVDIANVS de tertio et quarto conſulatu Honorii, in laud. Stiliconis, in Ruffinum, in Eutropium, de bello Getico, et de bello Gildonico, PROCOPIVS de rebus Vandalicis. AVGVSTINVS de ciuitate Dei l. I.

ſtante coss. ad Monachium ita reſcripſerunt: g) *Grammaticos, oratores, atque philoſophiae praeceptores, nec non etiam medicos, praeter haec, quae retrolatarum ſanctionum auctoritate conſecuti ſunt, priuilegia immunitatesque, frui hac praerogatiua praecipimus: vt vniuerſi, qui in ſacro palatio inter archiatros militarunt, cum comitiuam primi ordinis vel ſecundi adepti fuerint, aut maioris gradum dignitatis aſcenderint, nulla municipali, nulla curialium collatione, nulla ſenatoria vel glebali deſcriptione vexentur: et ſeu indepta adminiſtratione, ſeu accepta teſtimoniali meruerint miſſionem, ſint ab omni functione, omnibusque muneribus publicis immunes: nec eorum domus, vbicumque poſitae, militem ſeu iudicem ſuſcipiant hoſpitandum. Quae omnia filiis etiam eorum et coniugibus illibata praecipimus cuſtodiri, ita vt nec ad militiam liberi memoratorum trahantur inuiti. Haec autem et profeſſoribus memoratis, eorumque liberis deferenda mandamus.*

CAPVT III.

De Poetis vegeta Latinae linguae ſenectute illuſtrioribus.

§. 1.

POetae fortius linguae reſtiterunt corruptioni, et vegetam ſenectutem reddiderunt. 2. *Sed illuſtriores fuerunt pauci.* 3. *Sub Hadriano, qui artis poeticae amantiſſimus, Florus, Annianus, et Iulius Paulus fuerunt.* 4. *Sub Antoninis L. Apuleius.* 5. *Artis ſummus fautor Verus imperator,* T 3 *ſub*

g) L. 11. C. de profeſſoribus et medicis. Et codice Theodoſiano, eodem titulo l. 16.

sub quo Marcus Marullus floruit. 6. *Septimii Seueri temporibus Tertullianus.* 7. *Serenus Sammonicus*, *et* 8. *Aemilius Macer.* 9. *Sub Alexandro Seuero et ipso poeta vixit Toxotius.* 10. *Gordianus quoque imperator poemata scripsit.* 11. *Sub Philippo Arabe Cyprianus carmina edidit.* 12. *Et Gallienus Augustus inter poetas celebris.* 13. *Et Numerianus Caesar.* 14. *Sub Caro Nemesianus.* 15. *Et Calpurnius fuerunt.* 16. *Sub Diocletiano Caecilius.* 17. *Sub Constantino M. floruit Rhemnius Fannius.* 18. *Optatianus Porphyrius.* 19. *Et Iuuencus, cuius vita.* 20. *Scripta, quae supersunt.* 21. *Quae perierunt.* 22. *Apud veteres auctoritas.* 23. *Merita.* 24. *Editiones recensentur.* 25. *Sub Constantio floruit Hilarius Pictauiensis.* 26. *Hilarius Arelatensis.* 27. *Marius Victorinus.* 28. *Aquilius Seuerus.* 29. *Lucius et Quintus Aurelii Symmachi.* 30. *Sub Gratiano florentis Ausonii vita.* 31. *Scripta, quae supersunt.* 32. *Scripta perdita et supposita.* 33. *Auctoritas.* 34. *Confessio.* 35. *Petulantia.* 36. *Merita.* 37. *Editiones seculi decimi quinti.* 38. *Decimi sexti.* 39. *Decimi septimi.* 40. *Duodeuicesimi post Christum natum seculi editiones recensentur.* 41. *S. Paulini vita.* 42. *Scripta, quae exstant.* 43. *Quae periere.* 44. *Quae perperam illi tribuuntur.* 45. *Criniti error.* 46. *Paulini apud veteres auctoritas.* 47. *Elegantia.* 48. *Sanctitatis affectatio.* 49. *Vena poetica.* 50. *Editiones seculi decimi sexti.* 51. *Decimi septimi recensentur.* 52. *S. Ambrosii poetica.* 53. *Rufi Festi Auieni vita.* 54. *Scripta, quae extant, atque in his Aratea phaenomena.* 55. *De orbe terrarum, et orae maritimae descriptio.* 56. *Aesopicae fabulae.* 57. *Carmen ad Flauium Murmecium, Sirenum allegoria, et de agro suo ad amicos.* 58. *Scripta Auieni perdita.* 59. *Merita notantur.* 60. *Damasi vita.* 61. *Scripta genuina.* 62. *Supposita.* 63. *Laudes.* 64. *Stilus.* 65. *Editiones.*

66. *La-*

66. *Latronianus.* 67. *Claudiani vita.* 68. *Scripta.* 69. *Auctoritas.* 70. *Sacrorum confessio.* 71. *Imitandi ratio.* 72. *Pictio.* 73. *Ingenium.* 74. *Stilus.* 75. *Editiones seculi post Christum natum decimi quinti.* 76. *Decimi sexti.* 77. *Decimi septimi.* 78. *Duodeuicesimi enumerantur.* 79. *Rutilius Claudius Numatianus laudatur.* 80. *Prudentii vita.* 81. *Scripta.* 82. *Vitia.* 83. *Auctoritas.* 84. *Merita.* 85. *Stilus.* 86. *Editiones seculi decimi quinti.* 87. *Decimi sexti.* 88. *Decimi septimi.* 89. *Duodeuicesimi recensentur.* 90. *Sedulii vita.* 91. *Scripta.* 92. *Auctoritas.* 93. *Merita.* 94. *Vitia.* 95. *Poetae haeretici.* 96. *Editiones recensentur.* 97 *Dracontius laudatur.* 98. *Dracontii alii.* 99. *Paulinus Petrocorius.* 100. *Probae Falconiae fata.* 101. *Scripta.* 102. *Laudes.* 103. *Merita.* 104. *Editiones recensentur.* 105. *Eudoxia laudatur.*

§. I.

Ante omnes Latinae linguae antistites, qui immortalibus ingenii monumentis posteritati rationem loquendi reliquerunt, Musarum sunt nominandi sacerdotes atque poetae. *a*) Hi quoniam metro consueuerunt religiosius aulo alligare veterum flores, quos lectitabant semper atque studio nunquam satis praedicando imitabantur: quod ipsis licuit, prae ceteris longius fortiusue barbarorum insolentiae restiterunt: ac vegetam reddiderunt senectutem eius linguae, cuius elegantiae et suauitati, cum cetera ornamenta, tum veram dignitatem gratiamque diuina poesis dicenda olim retulisse acceptam. Vigore suo spiritus vndique collecta virtute multorum firmarunt, vel

a) Tantoque magis mirandum, ex rescripto Philippi imperatoris Augusti, inter reliquos artium professores, poetas nulla immunitatis praerogatiua iuuari. L. 3. C. de professoribus et medicis.

vel corroborarunt ingenia, quo minus ea ſimul omnia cum cadente Latinitate caderent; ſed vires recipere aliquomodo et reſpirare poſſent. Attamen huius aetatis omnes, in primis qui carminibus res ſacras tradiderunt, etiamſi preſſe antiquiores ſequuntur, multa ex ſui ſeculi vitiis trahunt, barbara miſcent Latinis, eaque affectant orationis ornamenta, quae elegantioribus linguae aetatibus nulla fuerunt. Locutiones multae inauditae: ſermonis habitus, cum vigeret eius maxima gloria, receptus nunquam fuit: et licentiam poetarum plerique maiorem ſibi, quam leges ferunt metricae, in vocibus Latinis, et maxime in Graecis, incauti plane erroris indulgent.

§. II.

Hac quidem ineunte Latinitatis ſenectute vegeta, vt vires coeperunt deficere magis, et varii generis ſemet cumulare morbi; ſub imperatoribus paganae ſuperſtitioni deditis pauciores fuerunt illuſtres poetae: vtut illis quam maxime voluerint fauiſſe videri. Quemadmodum vero lucis, mox mox extinguendae, maior ſemet pauliſper oſtendit ſplendor: et hominis, morti aliquando proximi, ſenſu et intellectu fortior deprehenditur eſſe ſpiritus: ſenectutis Latinae linguae magis ad inertiam atque interitum vergentis inuenti ſunt plures, ad veram artis gloriam adſpirantes, poetae, qui et maiori copia, et illuſtriori opera, felicioribus excitatae et fundatae paſſim in imperio Romano religionis Chriſtianae temporibus, liberaliora ſtudia tractare, et inuicem ſeſe ad eundem laudem excitare coeperunt. Sunt ergo periodum hanc illuſtrantes poetae vel gentiles, vt hodie loquuntur, vel Chriſtiani: neque nos iam religionis habita ratione, partis vtriusque illuſtriores aliquot in medium producemus, qui carminibus ſuis elegantiam Latinae linguae prae ceteris ſolutae orationis

ſcripto-

ſcriptoribus defendere, ſuisque monumentis ſanctius tueri instituerunt. Neque audiendus eſt FALSTERVS V. C. *b*) qui, poſt Alexandrum Seuerum, nobis perſuadere conatur, quod ſequiora tempora vſque ad Conſtantinos & Theodoſios, vt pauca, imo fere nulla praeſtantium poetarum ingenia tulerint, ita neutiquam commendari mereantur. Sed quo quisque vixerit tempore, iam ſigillatim videamus.

§. III.

HADRIANVS imperator poetas quidem dilexit & honorauit: vtpote qui artis ipſe ſtudioſus non raro cum iſtis, velut de palma certauit: *c*) ſed non ſine inuidia et contentione profeſſores omnium artium ſemper, vt doctior riſit, contemſit, obtriuit: adeo quidem, vt libris etiam vel carminibus, inuicem editis, ſemet experirentur. *d*) Iudicio etiam ſatis peruerſo, vt antiquitatis ſtudium affectaret, Ciceroni Catonem, Virgilio Ennium, Salluſtio Coelium praetulit: eademque iactatione de Homero et Platone iudicauit. FLORI, eius tempore celeberrimi poetae, nihil ſupereſt, praeter verſiculos ad Hadrianum, quorum SPARTIANVS *e*) meminit. Neque ANNIANVS poeta, cuius ingenium et eruditionem A. GELLIVS *f*) commendat, ſcriptorum quicquam poſteritati reliquit. Neque carminibus nobis magis notus eſt IVLIVS PAVLVS, qui, eodem GELLIO *g*) iudice, poeta, vir bonus, et rerum literarumque veterum impenſe doctus.

§. IV.

Sub Antoninis, Pio et Philoſopho, L. item Antonino

b) Quaeſtionibus Romanis pag. 280. *c*) SPARTIANVS Hadr. c. 16. *d*) Ibid. c. 15 *e*) L. c. *f*) Noct. Attic. l. 7. c. 7. et l. 20. c. 8. *g*) Noct. Attic. l. 19. c. 7. Laudat eum quoque l. 1. c. 22. et l. 5. c. 4.

tonino Vero imperatoribus floruit L. APVLEIVS Madaurensis Afer, Platonicus philosophus, qui poetica multa vtraque lingua scripsit. Testatur ipse: *h*) *non eo inficias, nec radio, nec subula, nec lima, nec torno, nec id genus ferramentis uti nosse: sed pro his praeoptare me fateor, vno chartario calamo me reficere poemata, omne genus, apta virgae, lyrae, socco, cothurno; item satyras ac gryphos* etc. Versuum meminit suorum in apologia, *i*) atque in his AVSONIVS *k*) epigrammatum, quibus se amatorem praestiterit. Scripsit etiam versibus ludicra: *l*) quae cum reliquis iniuria temporum periere. Extant iambi lasciui e Menandro expressi, qui inscribuntur Apuleii ἀνεχόμενος. Sed carmen istud illi suppositum esse, viri doctissimi credunt. In ipsis de asino libris exordium versibus scriptum est iambicis: et carmina passim latent, quae neglecta et pro libera oratione habita nescio quam prae se videntur ferre duritiem, atque tumorem in prosa oratione minime ferendum. *m*) Memorato milesiar. libri primi initio versus iambicos pridem obseruarunt BEROALDVS atque RVTGERSIVS, et auctoritate codicis Florentini glossaeque veteris interlinearis, in editione sua ELMENHORSTIVS reponi curauit: etsi hoc minus probetur PRICAEO, in cuius tamen editione itidem versus, sed inuito Pricaeo, typographus expressit. De Apuleio vero ipso pluribus inter philosophos agemus. Videri etiam possunt Apuleii vitae a BEROALDO, COLVIO, ELMENHORSTIO et BAYLIO *n*) conscriptae.

§. V.

VERVS imperator summus poetarum fautor et patronus

h) Florid. pagina 346 edit. Elmenhorst. *i*) Pag. 278. *k*) Ad Paullinum edyll. 13. *l*) APVLEI. apolog. p. 276. *m*) Confer. LIPSIVS elect. l. 2. c. 21. *n*) Dictionaire historique et critique v. Apulée tome 1. pag. 270. seqq.

tronus fuisse videtur. Nam et, CAPITOLINO o) teste, amauit in pueritia ipse versus facere, quamuis inuita saepe Minerua. Postea, cum imperator esset, etiam fuit adiutus amicorum ingenio: multosque disertos et eruditos semper secum habuisse dicitur. Illius et M. Antonini Philosophi temporibus MARCVS MARVLLVS mimos docuit. p) Sed quidquid eius fuit, temporum iniuria periit.

§. VI.

Septimii Seueri Augusti temporibus vixit Q. SEPTIMIVS FLORENS TERTVLLIANVS, Carthaginiensis, vir, vt eius aeui conditio ferebat, omni eruditionis genere tinctus. Eius vero, vt inferius suo loco q) monebimus, ingenium fuit asperum, et horridior lingua, omnes respuens dictionis elegantias, compositionem, numerum et ordinem. Scripsit inter alia, etiam ligata oratione, aduersus Marcionem libros quinque: sed quos non absoluit. Sibi enim ereptos queritur, et mendosissime editos. Est ergo poema istud valde dubium, et VOSSIO r) adeo non probatum, vt inter poetas auctori ne quidem relinquat locum. Tertulliani est etiam carmen de Sodoma, quod Cypriano ab aliis tribui solet, carmen item de Iona et Niniue. Forsan et alia, quae aetatem ferre non potuerunt.

§. VII.

Septimio Seuero eiusque filio Caracalla imperantibus, tertio seculo ineunte, floruit Q. SERENVS SAMMO-

o) Veri imperatoris vita cap. 2. p) Vid. IVL. CAPITOLINVS M. Ant. Philosopho c. 8. Et SERVIVS eius meminit eclog. 7. q) Vbi de scriptoribus sacris sermo erit. r) De poetis Latinis p. 52. Confer. P ALLIXIVS differt. de vita & scriptis Tertulliani, qui poematum illi relinquit parum. FABRICIVS biblioth. Lat. vol. I. p. 698.

MONICVS, *s*) vir sui seculi doctissimus, qui non solum arte poetica, verum et salutari, historia et multiplici doctrina, principum sibi gratiam conciliare facile potuit. Hinc opibus affluens, insignem sibi sexaginta et duorum millium librorum comparauit bibliothecam, *t*) nobilissimae iuuentutis praefuit liberalioribus studiis, ac politissima omnigenae eruditionis monumenta edidit. Neque adeo veritus est Alexander Seuerus imperator, eius scripta maxime poetica cum optumis componere, et in manibus semper habere. Nam, AELIO LAMPRIDIO teste, *v*) *post actus publicos, seu bellicos, seu ciuiles, lectioni Graecae operam maiorem dabat, de rep. libros Platonis legens. Latina cum legeret, non alia magis legebat, quam de officiis Ciceronis, et de rep. Nonnunquam et oratores, et poetas, in queis Serenum Sammonicum, quem ipse nouerat et dilexerat, et Horatium.* Discipulos inter illustres ipsum videtur Antoninum Caracallam habuisse, ad quem libros aliquot scripsit, procul dubio de ciuili prudentia, vt eum ad felix imperium praepararet. Atque etiam frater eius Antoninus Geta *Sereni Sammonici libros familiarissimos habuit, quos ille ad Antoninum scripsit.* *x*) Cum vero tyrannus Caracalla in fratrem et omnes illius fautores saeuiret: anno post Christum natum CCXII. cum aliis Sammonicum nostrum Serenum, cuius libri plurimi ad doctrinam extabant, coenantem percussit. *y*) Filium reliquit eiusdem nominis, qui Gordiani Iunioris praeceptor, huic imperatori

s) MACROBIVS Saturn. l. 3. c. 16. Confer. VOSSIVS de histor. Latin. l. 2. c. 2. pag. 175. de poetis Latinis c. 4. p. 52. KOENIG biblioth. vetere et noua pag. 719. FABRICIVS Biblioth. Latin. vol. 1. p. 540. *t*) IVL. CAPITOLINVS Gordiano iuniore c. 18.

v) Alexandro Seuero c. 30. *x*) AELIVS SPARTIANVS Geta c. 5.

y) Idem Caracalla c. 4.

peratori tam carus et acceptus fuit: vt omnes libros Sereni Sammonici, patris sui, qui censebantur ad sexaginta et duo millia, moriens illi testamento relinqueret. Quod eum ad coelum tulit. Siquidem tantae bibliothecae copia et splendore donatus, in famam hominum literarum decore peruenit. z) Cum patre ergo, vt fieri aliquando videmus, non confundendus ille filius. Et a Septimio Sereno distinguendum esse SIDONIVS a) monet, qui Sammonicum nostrum inter matheseos peritissimos conditores cum Firmiano et Saturnino, atque alibi cum Varrone et Censorino laudat. Scripsit multa ad historiam, res naturales reconditas, et Romanas antiquitates pertinentia. b) Ex omnibus vnum superest *carmen de medicina et morborum remediis.* c) Quo quidem carmine heroico dicendi vtitur charactere humili. IVL. CAESAR SCALIGER d) Macro, inquit, *paulo mundior Serenus Sammonicus: verum adeo tenuis, vt nullum vnquam aeque meminerim. Vtitur tamen vocibus valde bonis. - et poeticis, vt* sanescere. *Ausus et componere* dulcacidis, *quae Africani vocant* Muzi. *Verum, vt tumor dicitur, ita ab eodem* duror. *Paucissimis figuris vtitur.* Cum Sereni carmen extrema parte truncum esse videatur: cum ROBERTO CONSTANTINO FABRICIVS e) versus in calce libri Marcelli Empirici de medicamentis pro poematis Sereniani peroratione habet. In lucem prodiit Sereni carmen istud de medicina *Venetiis* 1488. fol.

z) IVL. CAPITOLINVS Gordian. Iuniore c. 18. a) Epistola ad Polemium carmini 13. subiecta, et epist. ad Pontium Leontium, quae carmini 21. adiungitur. b) Laudantur a LAMPRIDIO Alexandro Seuero c. 30. SPARTIANO Caracalla c. 4. et Geta c. 5. ARNOBIO l. 6. MACROBIO Saturn. l. 3. c. 9. 16. et 17. c) Inscribitur ab aliis *praecepta de medicina paruo pretio parabili.* d) Poetices l. 6. seu hypercritico. c. 5. pag. 822. e) Biblioth. Lat. vol. I. pag. 542.

fol. cum Arato, Auieno, et aliis. 1502. et 1528. 4. apud Aldum, cum Celso medico. 1547. fol. inter medicos veteres Aldi. 1566. 8. *Patauii* 1563. 8. *Tiguri* 1540. et 1581. 4. cum Gabr. Humelbergii commentario. *Basileae* 1571. 8. cum breuioribus Georgii Pictorii scholiis. *Lugduni* 1554. 12. *Parisiis* 1567. fol. inter medicos veteres Henrici Stephani. 1590. 12. inter poemata vetera P. Pithoei, recusa *Lugduni* et *Geneuae* 1596. 8. In reliquis poetarum corporibus. Sed reliquis omnibus facile praeferenda est editio *Amstelodamensis* 1668. et 1706. 8. quam Robertus Keuchenius ad MS. codicem castigatam cum notis et commentariis locupletissimis dedit.

§. VIII.

Vulgo ad hanc aetatem referunt AEMILIVM MACRVM, qui verius pseudo dicendus est Macer, quisquis etiam ille fuerit, aut cuiuscunque seculi auctor opusculi, quod extat hodie de herbarum virtutibus. Nouimus illum veterem poetam atque medicum Aemilium Macrum, Ouidii temporibus, atque sub felici Caesaris Octauiani Augusti imperio, poema de herbis scripsisse, quod temporum periit iniuria. *f*) Hinc recentioris aeui poeta suo carmini, quod idem argumentum pertractat, et in vires herbarum inquirit, ad conciliandam antiquitatis auctoritatem, Aemilii Macri praescripsit nomen: quo istud plane indignum esse, tam manifestum hodie, vt probatione non indigeat. Pseudo iste Macer, qui quo vixerit tempore, dici nequit, de viribus herbarum poemate suo RAPHAELI quidem VOLATERRANO *g*) imponere haud difficulter potuit,

f) Vid. comment. de virili aetate Lat. linguae part. 1. c. 4. §. 18. Confer. VOSSIVS de poetis Latinis pag. 28. FABRICII bibliotheca Latina vol. 1. p. 868. *g*) Anthropologia, siue commentariorum vrbanorum l. 17. p. 610. At SIGEBERTVS Gemblacen-

tuit, qui forſan illud non inſpexit, extare autem nouerat, et nomen illud prae ſe magnificum ferre. Vbi notauit, quod Aemilius Macer, Veronenſis poeta, volucres cecinerit et herbarum virtutes, Ouidii tempore, atque etiam opus Homeri perſecutus ſit, quicquid apud Ilium actum vſque ad finem belli: addit tandem, *opus autem hoc de herbis ad noſtram vſque peruenit aetatem.* Atqui pſeudo Macer in illo de herbarum viribus poemate, quod extat, Plinii meminit, qui Neronis tandem et Veſpaſiani temporibus, longe poſt Macri et Ouidii aetatem, floruit. Neque carminis auctor ille poteſt eſſe Macer, *h*) ad quem junioris PLINII aliquot ſcriptae leguntur epiſtolae. *i*) Nam et Galenum citat, qui, Marco Aurelio Antonino imperante, vixit, et Oribaſium, Iuliani imperatoris archiatrum. Et valde vereor, ne veſtigia oſtendat longe recentioris aetatis. *k*) Quoque ſe res habeat modo, audiendus omnino magnus eſt SCALIGER: *l*) *Macrum, qui Augusti fuit tempore, non hunc eſſe, cuius de herbis circumfertur poema, ſatis conſtat, tum ex quibusdam barbaris nominibus, tum ex Plinii aetate: cuius auctoritatem cum ille ſuis verſibus interponit: quanam ratione ab Ouidio inter aequales ſuos recenſeatur? Is igitur, cuius opus in manibus habemus, neque poeta fuit, neque bonus medicus, neque ſincerus verſificator.* Hoc vero Macri cuiuscunque opuſculum ſchola Salernitana variis in locis ſequitur: imo verſus quandoque ex eo transſcribit integros: vt

ſis de ſcriptoribus eccleſiaſticis c. 13. Macrum, qui metrico ſtilo librum de viribus herbarum ſcripſit, homines inter Chriſtianos recenſet. *h*) Quae ſententia IOH. ATRUCIANI fuit. Confer. VOSSIVS de poetis Latinis p. 28. *i*) Lib. 3. epiſt. 5. l. 5. ep. 18. et l. 6. ep. 24. *k*) Vid. THOMAS BARTHOLINVS diſſertatione de medicis poetis. FABRICIVS biblioth. Lat. vol. 1. p. 868.

l) Hypercritico, ſiue poetices l. 6. p. 822.

vt ex. gr. ex illorum collatione patet, quae vtrinque de absynthio, hyssopo, et aliis, memoriae prodita leguntur. Quod extat Aemilii Macri *de herbarum virtutibus* opusculum in aliquibus exemplis etiam inscribitur, *de materia medica* libri quinque, versibus conscripti. Neque est, quod IOH. IACOBVS MANGETVS *m*) opusculum ab vno alterum distinguat. Libro I. et II. agit de herbis ac plantis vulgaribus. III. de plantis peregrinis. IV. de quibusdam plantis, itemque animalium partibus ac terrae speciebus. V. de lapidibus, ac gemmis. Opusculum hexametris versibus exaratum prodiit *Basileae* 1527. 8. cum Ioh. Atrociani commentariis. 1559. 8. apud Henricum Petri. 1581. 8. apud Sebast. Henric. Petri. *Friburgi Brisg.* 1530. 8. apud Emmaeum. *Francofurti* 1540. 8. apud Egenolphum, ex recognitione Iani Cornarii. *Venetiis* 1547. fol. apud Aldum cum medicis antiquis, et Atrociani commentariis longe vtilissimis. *Hamburgi* 1596. 8. hoc titulo: *Henrici Rantzouii editio librorum Macri de virtutibus herbarum, de quibusdam animalium partibus, de terrae speciebus, itemque medicamentis totius corporis humani, iam recenter ex bibliotheca sua Bredensi depromtorum.* Sed opuscula praeter Macri poema de herbis, etiam Sereni Sammonici carmen de medicamentis totius corporis humani, & Strabi Galli hortulum referunt.

§. IX.

Poetarum maximus fautor fuit ALEXANDER SEVERVS imperator, et ipse poeta non inuenustus, qui vitas principum bonorum versibus scripsit: quique Virgilii legitur admirationi ita deditus fuisse, vt imaginem eius cum

m) Bibliotheca scriptorum medicorum tom. 2. part. I. pag. 122. voc. *Macer*.

cum Ciceronis ſimulacro in ſecundo larario haberet. *n*) Floruit eius aetate TOXOTIVS, ordinis ſenatorii vir doctiſſimus et poeta, cui Iunia Fadilla, Antonini proneptis, deſponſata erat: quique poſt praeturam periit. Eius poemata Iulii Capitolini aetate exſtabant: quae hodie nuſquam apparent. *o*)

§. X.

GORDIANVS pater Auguſtus, qui anno poſt Chriſtum natum CCXXXVIII. rerum potitus eſt, ſui temporis poetas non modo beneficiis omnibus cumulauit; verum et ipſe, adoleſcens cum eſſet, poemata ſcripſit, et edidit cuncta illa, quae Cicero ex Demetrio et Arato, et Alcyonas, et Vxorium, et Nilum. Scripſit praeterea, vt Virgilius libros Aeneidos, Statius Achilleidos, et multi alii Iliados, ita ille libros Antoniados, h. e. Antoninum Pium et Antoninum Marcum, verſibus diſertiſſimis: libris triginta vitam illorum, et bella, et publice priuatimque geſta illuſtrans. *p*) Illorum vero prorſus nihil ad aetatem noſtram peruenit.

§. XI.

Sub Philippo Arabe, Decio, Gallo et Voluſiano, tum Valeriano et Gallieno Auguſtis floruit CAECILIVS CYPRIANVS, Carthaginienſis epiſcopus: cui quatuor vulgo tribuuntur carmina, Geneſis, Sodoma, in ſenatorem apoſtatam, hymnus de paſcha domini. Sed valde vereor, ne illa omnia alios auctores agnoſcant. De Cypriano videbimus ſuo loco, vbi de ſcriptoribus ſacris prolixior diſſerendi fuerit occaſio.

§. XII.

n) LAMPRIDIVS Alexandro Seuero cap. 31. *o*) Vid. IVL. CAPITOLINVS Maximino iuniore c. 1. *p*) Vid. IVL. CAPITOLINVS Gordianis c. 3.

§. XII.

GALLIENVS Auguſtus, Valeriani eius filius, qui anno CCLX. a Sapore victus in miſera ſeruitute apud Perſas conſenuit, inter ſui temporis poetas, carmine excelluit. TREBELLIVM POLLIONEM q) audiamus: *fuit Gallienus, quod negari non poteſt, oratione, poemate, atque omnibus artibus clarus. Huius eſt illud epithalamium, quod inter centum poetas praecipuum fuit. Nam cum fratrum ſuorum filios coniugaret, et omnes poetae Graeci Latinique epithalamia dixiſſent, idque per dies plurimos, cum ille manus ſponſorum teneret, vt quidam dicunt, ſaepius ita dixiſſe fertur:*

Ite, ait, o pueri, pariter ſudate medullis
Omnibus inter vos: non murmura veſtra columbae,
Brachia non hederae, non vincant oſcula conchae.

§. XIII.

NVMERIANVS Caeſar, qui cum patre Caro, et fratre Carino, anno poſt Chriſtum natum CCLXXXII. clauum imperii tenebat, in tanta dignitate, carminibus cum optimis poetis certare ac ſemet ſaepius ea tam nobili arte exercere non dubitauit. Ac verſu talis fuiſſe praedicatur, vt omnes poetas ſui temporis vicerit. Nam et cum Olympio Nemeſiano contendit, qui ἁλιευτικὰ, κυνηγετικὰ, et ναυτικὰ ſcripſit, quique omnibus coloniis illuſtratus emicuit, et Aurelium Apollinarem, iamborum ſcriptorem, qui patris eius geſta in literas retulit, iisdem, quae recitauerat, editis, veluti radio ſolis obtexit. r)

§. XIV.

Sub Caro eiusque filiis Carino et Numeriano imperatoribus Auguſtis, circa annum reparatae ſalutis CCLXXXII. M. AVRELIVS OLYMPIVS NEMESIANVS Carthagini-

nienſis,

q) Gallienis c. 11. r) Ita FLAVIVS VOPISCVS Numeriano c. 11.

niensis, poeta celeberrimus floruit: qui tunc temporis inter omnes arte sua inclutos principatum tenuit, ac omnibus coloniis illustratus emicuit: adeo quidem, vt Numerianus imperator ipse, cum omnes sui temporis poetas vicerit, cum eo contendere dignatus fuerit. s) Scripsit, teste VOPISCO, t) ἁλιευτικά, κυνηγετικά et ναυτικά. Ex quibus hodie solum eius *Cynegetica* supersunt, v) carmine heroico, ad Carinum et Numerianum, diui fortissima pignora Cari, scripta. Extant quoque eius *eclogae quatuor*. Poematibus his Nemesianus elegantiae et ingenii summam laudem obtinuit, x) castaque et pura dictione semet, prae omnibus aliis scriptoribus Africanis, commendauit. Neque adeo mirum, etiam barbaris post Carolum Magnum temporibus, in scholis praelegi consueuisse. Ita enim VOSSIO referente, y) illius aetatis scriptor, HINCMARVS Rhemensis Archiepiscopus ad Hincmarum Laudunensem: *aliter*, inquit, *respondere non potui, nisi vt venatores ferae lustra sequentes agere, auditu et lectione puer scholarius in libro, qui inscribitur Cynegeticon Carthaginensis Aurelii didici* etc. Eius scripta vtplurimum coniunctim edi solent cum eclogis Calpurnii, de quibus paragrapho sequenti agemus.

X 2 §. XV.

s) Vid. FLAVIVS VOPISCVS Numeriano init. s. cap. 11. t) L. c.
v) Hunc de venatione librum SCALIGER poet. l. 6. seu hypercritico pag. 825. valde bonum, valdeque luculentum vocat: et cum ipso Gratio in optima poeseos aetate componit. x) Vid. PETRVS CRINITVS de poetis Latinis l. 5. c. 83. FABRICIVS Biblioth. Lat. vol. 1. p. 285. Nemesianum notat cynegetico, s. carmine de venatione, praeter rem gloriari, primum se Latinum poema de venatione condidisse: cum et Gratius poeta olim eandem materiam tractauerit. y) De poetis Latinis c. 4. pag. 53. Confer. BERTRAMI v. c. meletemata literaria differt. 5. §. 11. p. 163.

§. XV.

Eiusdem aetatis est T. IVL. CALPVRNIVS Siculus poeta, cum aliis eiusdem nominis illustribus viris, qui plurimi sunt, non confundendus, z) inter eos excelluit suo tempore, qui carmina bucolica scripserunt. Sed valde modicis facultatibus vixit, quod ex ipsius carminibus satis patet: ac inopia ferme oppressus, ad Olympium Nemesianum, patronum suum, qui multis eum studuit ornare beneficiis, *septem eclogis* carmen suum bucolicum misit. Et sunt, qui putant, Diocletianum imperatorem notari, vbi sub Orniti persona scribit:

Aurea secura cum pace renascitur aetas
Et redit ad terras tandem squalore situque
Alma Themis posito, iuuenemque beata sequuntur
Secula maternis causam qui lusit in vlnis.

Haud incommode vero etiam ad Numerianum haec referri possunt, qui et scribendis carminibus, et eloquentia excelluit, neque dedignatus est de palma cum Nemesiano contendere. a) Et hodie extant Calpurnii *eclogae septem*: quibus non solum artificio et gratia carminis, verum etiam ipsius linguae proprietate et elegantia excelluit. b) GYRALDVS vero c) in Calpurnii eclogis se quidem ait sermonis facilitatem et volubilitatem, sed parum aliquando nerui et con-

z) Et fallitur, nisi me fallunt omnia, etiam VOSSIVS de poetis Latinis pag. 53. qui huius atque Nemesiani apud Vopiscum mentionem fieri putat; *Iunium* innuens, siue, vti GRVTERVS in codice Palatino legi refert, *Iulium Calpurnium* dictatorem memoriae, cuius de Cari morte epistolam ad vrbis praefectum VOPISCVS in Cari imperatoris vita c. 8. producit. Confer. KORNIGII bibliotheca vetus et noua p. 156. v. *Calpurnius Titus*.

a) VOPISCVS Numeriano c. 11. b) Vid. PETR. CRINITVS de poetis Latinis l. 5. c. 82. c) Dialogo quarto de poetis.

concinnitatis offendiſſe. IVLIVS CAESAR SCALIGER *d*) Calpurnio qui poſt Maronem primas deferant, inuenit. Quod iudicium illi neutiquam probatur. Laxus enim illi, et tumidus eſt. *Is tamen*, inquit, *cum verſus ſaepe fundat non contemnendos, permittit me legentem dormitare. Nusquam acuit, nuſquam tenet: adeoque frequenter abſoluere, quae vix dum occoepi videre.* etc. VOSSIVS *e*) Calpurnium Nemeſiano caſtigatiorem eſſe notat: et paulo poſt, alterum, ait, quaedam alteri ſublegiſſe: vt inter alia apud vtrumque legatur:

Te ſine, vae miſero mihi, lilia nigra videntur,
At tu ſi venias, et candida lilia fient.

Sed FABRICIVS *f*) bene obſeruat, hos verſus Calpurnio magis conuenire, vtpote ſatis inopi, *g*) qui ad Nemeſianum, patronum ſuum, ſcripſerit. Huic autem fortaſſis in ora libri e Calpurnio annotatos, tandemque a librariis ipſius carmini inſertos. Calpurnii Siculi eclogae lucem primum adſpexerunt *Parmae* 1478. 4. Deinde cum Nemeſiani, aliorumque eclogis prodierunt *Florentiae* 1504. 8. *Venetiis* 1534. 8. e Sannazarii codice vetuſto et Langobardicis literis ſcripto accurante Paulo Manutio. *Auguſtae Vindelicorum* 1534. 8. *Bononiae* 1554. fol. cum Dominici Guidalotti commentario. *Lugduni* 1575. 8. *Pariſiis* 1590. 12. inter poemata vetera P. Pithoei, recuſa *Lugduni* et *Gene-*

d) Poetices l. 6. ſeu hypercritico c. 5. pag. 823. *e*) Inſtit. poetic. l. 3. p. 34. Calpurnio contra SCALIGER poet. l. 6. ſeu hypercritico c. 5. pag. 824. Nemeſianum longe caſtigatiorem vocat.

f) Biblioth. Lat. vol. 1. p. 546. *g*) Propter egeſtatem ecloga 4. etiam ſuae indignatur Muſae:

Frange, puer, calamos, et inanes deſere Muſas.
- - Quid enim tibi fiſtula reddet,
Quo tutere famem? Certe mea carmina nemo
Praeterquam ſcopulis ventoſa remurmurat Echo.

uae 1596. 8. *Florentiae* 1590. 4. cum Roberti Titii notis. *Geneuae* 1611. 4. corpore omnium veterum poetarum Latinorum. *Hanouiae* 1613. 8. cum Caſpar. Barthii, duodecennis adoleſcentuli, notis. *Lugduni Batauorum* 1645. 12. in venatione nouantiqua, ſeu venaticis et bucolicis poetis Iani Vlitii, qui et in ſcriptores venaticos ab ſe diligenter recenſitos, et docte illuſtratos, curas edidit ſecundas 1655. 12. *Londini* 1699. 8. cum variis lectionibus et notis perpetuis, accurante Thoma Iohnſon.

§. XVI.

Sub Diocletiano et Conſtantino M. imperatoribus floruit L. CAECILIVS, vel vt exempla eum vocant alia, COELIVS, qui a lacteo dicendi genere et ſumma ſuauitate LACTANTIVS a patria FIRMIANVS nominatur. Hic ab ineunte aetate in Africa Siccae fuit diſcipulus, et humanitatis praecipue excelluit ſtudiis; adeo quidem vt Diocletianus imperator eum ad elegantiorum literarum et artis oratoriae profeſſionem, cui vnus omnium maxime videbatur ſufficere, Nicomediam Bithyniae, cum celeberrimis doctoribus aliis pertraheret. Vbi Chriſtianorum initiatus ſacris, cum, propter inſolentiam ciuitatis Graecae, pauciſſimos inter diſcipulos verſaretur, ad ſcribendum ſe contulit, et extrema paupertate vixit. Donec ingraueſcentibus annis a Conſtantino M. praeficeretur Criſpo Caeſari in Gallia, vt Latinas eum literas doceret. Inter alia, quae merito magni fiunt ab eruditis, non pauca etiam verſibus ſcripſiſſe, HIERONYMVS teſtatur. *b*) Nihil vero eorum ſupereſt praeter ſympoſium et Phoenix: quae carmina valde adoleſcentulus in Africa, vel inter ludendum edidit, cum diuina ſapientia nondum eſſet imbutus. Quae illi adſcribuntur

b) De viris illuſtribus c. 80.

buntur de paſchate et paſſione Domini: recentioris ſeculi auctorem haud obſcure produnt. De illis vero pluribus agemus, vbi de Lactantio commodior ſacros inter ſcriptores differendi fuerit occaſio.

§. XVII.

Sub Conſtantino Magno imperatore floruit RHEMNIVS FANNIVS, illuſtris poeta, et Arnobii diſcipulus. *i*) Vtplurimum is perperam cum *Q. Rhemnio Fannio Palaemone*, Vicentino grammatico et poeta, confunditur, qui Tiberii et Claudii Caeſarum temporibus vixit, ac ipſius Perſii poetae praeceptor fuit. *k*) In codice Abbatiae Morbacenſis, atque in editionibus non nullis REMVS FAVINVS vocatur: *l*) ex quo temporis ſucceſſu, quod celeberrimum poetae vetuſtioris nomen eſt, *Rhemnius Fannius* poſtliminio quaſi reſtitutus fuiſſe videtur. Scripſit elegans carmen de medicinalibus, quod ad Lactantium Firmianum miſit. Cuius ne MANGETVM *m*) quidem meminiſſe valde miror. Et forſan illi iure meliori, quam Priſciano, tribuitur liber, hexametro carmine exaratus, de ponderibus ac menſuris. Saepius cum Priſciani operibus prodiit, et *Coloniae* 1528. fol. Inter medicae artis principes apud Aldum *Venetiis* 1547. fol. apud Stephanum *Pariſiis* 1567. fol. Saepius cum Celſo et Sereno Sammonico editus, cum Eliae Vineti notis prodiit Pari-

ſiis

i) Vid. VOSSIVS de poetis Latinis p. 54. KOENIG biblioth. vet. et nou. p. 295. et 687. *k*) Confer. comment. de imminente L. L. ſenectute pag. 100. 254. ſeq. 305. ſeqq. *l*) POLYCARPVS LEYSERVS hiſt. poetarum medii aeui p. 1057. FABRICIVS biblioth. mediae et infimae Latinitatis l. 6. pag. 449. BOECLERVS bibliographia critica p. 588. *m*) Biblioth. medicorum veterum et recent. tom. 1. part. 2. p. 257. vbi Fannius notatur Palamon Rhemnius ex quo habeatur de ponderibus et menſuris liber Salingiac. 8. 1538.

ſiis 1565. 8. et Graeuii theſauro antiquitatum Romanarum tomo II. Cum notis Rob. Conſtantini *Lugduni* 1566. 8. ad calcem Celſi et Sereni.

§. XVIII.

PVBLIVS OPTATIANVS PORPHYRIVS ad Conſtantinum Magnum imperatorem, vicennalia celebrantem, anno poſt Chriſtum natum CCCXXVI. paulo ante Criſpi necem, panegyricum ſcripſit carmine varii generis per acroſtichides et ſimiles literarum luſus, minio diſtinctos, compoſito. Exul carmen iſtud panegyricum compoſuit: quod ipſe auctor non obſcure innuit. *n*) Sed eo meruit ab exilio in patriam reuocari. Quod et HIERONYMVS in chronico *o*) notauit: *Porphyrius, miſſo ad Conſtantinum inſigni volumine, exilio liberatur.* Atque ita poetae ſua Muſa, vt ipſe loquitur, natumque laremque reddidit. Vtrum hic fuerit Optatianus ille, qui anno CCCXXIX. et CCCXXXIII. vrbis Romae praefectus, certe non conſtat. Conſtat vero longe, diuerſum a Porphyrio, philoſopho et acerrimo nominis Chriſtiani hoſte. Hinc Baronium, qui iſtos confundit, IOS. SCALIGER *p*) et LVCAS HOLSTENIVS *q*) caſtigarunt. Et ipſe BARONIVS *r*) errorem ſuum retractauit. Paganis videri poſſet fuiſſe addictus: quod iſtorum hinc inde ſeruat, poetis familiarem dicendi conſuetudinem FVLGENTIVS, *s*) vbi de Venere agit, et omnem libidinem docet rerum pati naufragia, ſatisquidem laſciui meminit Porphyrii epigrammatis: *Nudus, egens, Veneris naufragus in pelago.* BEDA: *t*) *reperiuntur quaedam, et in*

n) Carmine I. et apertius carmine 6. *o*) Anno Chriſti 332.
p) Ad Euſeb. p. 250. *q*) De vita et ſcriptis Porphyrii c. 4.
r) A. C. 325. Confer. VOSSIVS de hiſt. Graecis l. 2. c. 16. et de poetis Latinis p. 54. *s*) Mytholog. l. 2. c. 5. *t*) De arte metrica.

in insigni illo volumine Porphyrii poetae, quo ad Constantinum Augustum misso, meruit de exilio liberari; quae quia pagana erant, nos tangere non libuit. Sed carmina plurima, in primis nonum, satis demonstrant, Christianorum sacris initiatum fuisse. In illo carmine, literarum artificio, non solum monogramma Christiani refert nominis, quo Constantinus in vexillis vtplurimum vti solebat; verum etiam hos versus de numine tribus in personis vno scribit:

Omnipotens genitor, tuque o diuisio mixta,
Filius atque pater, et sanctus spiritus vnum,
Faueas votis. --- ---

Quoquo se res habeat modo, imperatori opusculum valde placuit, adeo quidem, vt poetam non modo liberaret exilii poena; verum etiam literis illi perhumaniter ageret gratias, eumque *fratrem charissimum* appellans, inter alia rescriberet quam clementissime: *vix hoc custoditum pluribus fuit, qui modis quibusdam arctis innexi literarum, distinctionibus versuum, qui ita medium corpus propositi occulte intermeant, vt oculorum sensus interstincta colorum pigmenta delectent, hoc tenuere propositum, vt haesitantiam carmini multiplex legis obseruantia non repararet. Gratum igitur hoc mihi dicationis tuae munus fuit.* etc. Sic certe Porphyrius, miserabili patientia, temeritate vix superanda, et, quantum constat, ante sua tempora nullius exemplo, versibus initio, medio, et fine, vocibus artificiose distinctis, carmina finxit infiniti laboris, quae ad carnificinam ingenii potius, quam ad disciplinam et vsum referenda sunt. Merus sine sensu verborum lusus est, difficillimis passim mixtus nugis, quae plus industriae, quam ingenii requirunt. Inde VOSSIVS,

v) non tam ingenium, inquit, *vel ſpiritum poeticum, in eo laudes, quam ingentem laborem atque induſtriam.* Et MORHOFIVS: *x) vix recenſeri merentur, qui in verſibus quadratis, cubicis, retrogradis, cabaliſticis, excogitandis verſati fuerunt: non enim niſi obſcuri laboris res eſt, et nullius ingenii. Ianus Nicius Erythraeus pinac. 1. imag. 144. nugas transalpinas vocat. E nugis iſtiusmodi conflatus P. Optatiani Porphyrii panegyricus eſt, Conſtantino M. imperatori conſecratus, et ex operoſis ineptiis conſtans.* Poeta ſolum propter antiquitatem ſuſpiciendus eſt, et quia ſui temporis hiſtoriam aliquo modo illuſtrare poteſt. Prodiit Porphyrii ad Conſtantinum imperatorem et huius ad Porphyrium epiſtola, cum laborioſiſſimo illius ad Conſtantinum panegyrico *Auguſtae Vindelicorum* 1595. fol. accurante Marco Velſero, qui opuſcula e Pauli fratris ſui codice recenſuit. Deinde *Norimbergae* 1682. fol. cum M. Velſeri notis et Chriſtiani Daumii ſpicilegio, a Chriſtophoro Arnoldo, Velſeri operibus adiecta ſunt.

§. XIX.

Sanior mente, ac diuina poeſi illuſtrior circa idem tempus fuit IVVENCVS *y)* presbyter. Ita eum HIERONYMVS, *z)* atque ex eo HONORIVS *a)* et TRITHEMIVS *b)* vocant: et egregie falluntur, qui eccleſiae Romanae cardinalem

v) De poetis Latinis p. 54. *x)* Polyhiſt. liter. l. 7. c. 3. §. 7.

y) Simplici hoc nomine a plerisque celebratur. Exempla vulgata *Caium* vocant *Iuuencum.* Et integrum nomen ſibi perſuadent alii codicibus MStis reperiſſe *C. Vettii Aquilini Iuuenci.* vid. DV PIN noua biblioth. eccleſiaſt. auct. tom. 2. p. 44. FABRICIVS annot. ad Hier. de viris illuſtr. biblioth. eccleſ. p. 171. biblioth. Lat. vol. 1. p. 703. biblioth. mediae et infimae Latin. l. 9 p. 624. *z)* De viris illuſtr. c. 84. *a)* De ſcript. eccleſ. l. 1. c. 85. *b)* De ſcript. eccleſ. c. 62.

nalem fuiſſe, nullo antiquitatis teſtimonio, memoriae prodiderunt. c) Natione fuit Hiſpanus, d) atque ſi FVLVIO VRSINO, e) et IOHANNI GLANDORPIO f) habenda eſt fides, et nobili et antiqua Vettiorum familia: vt HIERONYMVS etiam ipſe teſtatur, g) generis nobiliſſimi fuiſſe. Nihil praeterea nobis de illius Chriſto deuoti, nec inelegantis poetae vita conſtat. Neque obſcurum, quando cum ceteris eccleſiae doctoribus carminis diuina modulandi facultate nominis ſibi immortalitatem comparauerit. In quibusdam HIERONYMI de viris illuſtribus h) exemplis legitur: *floruit ſub Conſtantio principe.* Eamque lectionem ipſe MIRAEVS, erroris incautus, ſeruauit. ERASMVS vero, quem et CYPRIANVS, et critici quique doctiſſimi ſequuntur, ex probatae fidei codicibus reſtituit, ſub *Conſtantino Principe. i)* Sic quoque HIERONYMVS epiſtola ad Magnum: *Iuuencus presbyter ſub Conſtantino hiſtoriam domini Saluatoris verſibus explicauit, nec pertimuit euangelii maieſtatem ſub metri leges mittere.* Et chronico poſt Chriſtum natum anno CCCXXXII. *Iuuencus presbyter, natione Hiſpanus, euangelia heroicis verſibus explicat.* Sed Conſtantinus Magnus imperator anno Chriſti CCCXXXVII. diem obiit ſupremum. IVVENCVS ipſe: k)

Haec mihi pax Chriſti tribuit, pax haec mihi ſecli,
Quam fouet indulgens terrae regnator apertae,
Conſtantinus, adeſt cui gratia digna merenti.

Y 2 Con-

c) Vid. NIC. ANTONIVS biblioth. vet. Hiſpanae l. 2. c. 4. d) Teſte HIERONYMO, l. c. e) De familia Vettia p. 273. f) Onomaſtici p. 895. conf. auctor libri Gallici, les amenitez de la critique, qui Pariſiis prodiit 1718. 12. part. 2. g) L. c.

h) Cap. 84. extr. i) Confirmat hoc etiam lectio HONORII Auguſtodunenſis de ſcript. eccleſ. l. 1. c. 85. qui totidem vulgo Hieronymum verbis exſcribere ſolet.

k) De hiſtoria euangelica l. 4. extr.

Conſtat inde, ſub Conſtantini M. Chriſtianis valde iucundo ac felici imperio, finitis iam bellis inteſtinis, circa annum Domini CCCXXXII. a Iuuenco euangelicam hiſtoriam carmine heroico vulgatam eſſe. Neque adeo quis facile ierit inficias, Iuuencum etiam deinceps, et poſt fata Conſtantini M. ſub filiis eius Auguſtis, Conſtantino, Conſtantio et Conſtante, non ſine nominis inſigni fama vixiſſe. *l*) Attamen Hieronymi corrupto codice vſus videtur eſſe PETRVS CRINITVS, *m*) qui eum docet praecipue floruiſſe imperantibus Conſtantio et Conſtante, qua tempeſtate in eloquentia apud Latinos clari fuerint Tiberianus, Nazarius et Flauius Vopiſcus.

§. XX.

Scripſit *hiſtoriae euangelicae libros quatuor*, verſibus hexametris; non, ſicut TRITHEMIVS *n*) ſibi legiſſe videtur, etiam pentametris. Neque ſingulos libros ſingulis impendit euangeliſtis, *o*) ſed Chriſti Ieſu vitam, ſiue hiſtoriam et harmoniam euangelicam quatuor libris ita digeſſit, vt nuſquam a textu ſacro recedat, in primis ducem ſecutus Matthaeum, *p*) quem ex aliis quouis modo ſupplere ſtuduit. E Luca vero ſtatim a Iohannis admiranda promiſſione carmen auſpicatur ſuum; ſacri codicis narrationem ad verbum pene referens. Poematis exordio immortalem ſibi promittit nominis famam: ſiquidem carmina eorum, qui mortalium facta cecinerunt, gloriam acqui-

l) Confer. TRITHEMIVS de ſcript. eccleſ. c. 62. *m*) De poetis Latinis l. 5. c 88. *n*) De ſcript. eccleſ. c. 62. *o*) VOLATERRANVS anthropologia, ſiue comment. vrbanorum l. 16. p. 595. *quatuor euangelia hexametris, totidem libris, tum non nulla alia compoſuit.* *p*) Matthaeum in primis ſequitur, non ſolum, vt VOSSIVS habet de poetis Latinis p. 54. et BORRICHIVS de poetis p. 96.

acquisiuerint tantam: eam se tanto magis exspectare, qui vitam seruatoris descripserit, cuius merita nulla sit vnquam deletura obliuio.

Quod si tam longam meruerunt carmina famam,
Quae veterum gestis hominum mendacia nectunt:
Nobis certa fides aeterna in secula laudis
Immortale decus tribuet, meritumque rependet.
Nam mihi carmen erunt Christi vitalia gesta:
Diuinum in populis falsi sine crimine donum.
Nec metus, vt mundi rapiant incendia secum
Hoc opus. Hoc etenim forsan me subtrahet igni
Tunc, cum flammiuoma descendet nube coruscans
Iudex altithroni genitoris gloria Christus.

Deinde, vt Musas vulgo consueuerunt implorare suo quasi numine elati, ordinis profani poetae, sancti spiritus auxilium deuotis pergit inuocare precibus, vt sibi de gestis aeterni seruatoris dicenti verba largiatur, quae illorum magnitudini respondeant.

Ergo age, sanctificans adsit mihi carminis auctor,
Spiritus, et puro mentem riget amne canentis
Dulcis Iordanis, vt Christo digna loquamur.

Versu primo codices plerique *sanctificus* habent, quo vim fieri metro iudicantes *sanctificans* substituerunt. Atqui etiam vltimo in *Iordanis* tertia producitur: vt passim obseruare licebit, a scriptoribus sacris adeo accurate non semper leges prosodiae custodiri. In operis fine Constantinum imperatorem alloquitur, de pace illi gratias agit ecclesiae reddita, eumque laudat, quod regum omnium vnus ea sibi noluerit tribui nomina, quae Deo soli omnipotenti maximo conueniant.

§. XXI.

Quod vena Iuuenci fertilis admodum fuit, procul

dubio et alia edidit eruditionis monumenta: quae ad aetatem noſtram non peruenerunt. S. HIERONYMO *q*) et HONORIO *r*) teſtibus, etiam nonnulla hexametris verſibus edidit, ad ſacramentorum ordinem pertinentia. Libros TRITHEMIVS ait *s*) de ſacramentis duos reliquiſſe. Hymnorum, quos illi tribuunt, ex veteribus nemo, quantum ego quidem ſcio, mentionem fecit. PETRVS vero CRINITVS: *t*) *idem Iuuencus aliquot hymnos fecit, quibus facile indicauit, ſe optime meritum de religione Chriſtiana.* Si TRITHEMIO *v*) credimus, pro aedificatione legentium tam metro, quam proſa, multa praeclara volumina edidit, quae ne tum quidem cuiquam cognita fuerunt.

§. XXII.

Sacrum poema Iuuenci, hiſtoriam deſcribens metro eleganti euangelicam, docti ſemper magni fecerunt. HIERONYMVS commendat eum, vt eruditum et incomparabilem poetam. In primis admiratur, *x*) quod pulcherrime munerum ſacramenta vno verſiculo comprehenderit:

Aurum, thus, myrrham, Regique, Hominique, Deoque,
Dona ferunt.

Vbi, varians obſeruanda Iuuenci lectio in libris vulgatis, *regique, deoque, hominique.* TRITHEMIO *y*) eſt vir nobilis atque doctiſſimus philoſophus, poeta, rhetor, et theologus inſignis, et non minus conuerſatione, quam ſcientia ſcripturarum eccleſiae venerabilis. BAPTISTA MANTVANVS, *volo*, inquit, *ante iſtorum oculos Iuuencum Hiſpanum ſtatuere, quem inter illuſtres viros, et in doctiſſimorum Chriſtianorum catalogo Hieronymus enumerat, vt acci-*

q) De viris illuſtr. c. 84. *r*) De ſcript. eccleſ. l. 1. c. 85.
s) De ſcript. eccleſ. c. 62. *t*) De poetis Latinis l. 5. c. 88. *v*) L. c.
x) Comment. in Matth. cap. 2. *y*) De ſcript. eccleſ. c. 62.

accidat eis, quod a Persio dicitur, Virtutem videant, intabescantque relicta. Prodite, o Zoili nostri. Videte virum sacris initiatum mysteriis, lauro coronatum, Musis vndique cinctum, lyram tenentem. Currite ad rarum hoc et grande spectaculum. Sed cauete, ne repente culpetis: laudatur ab Hieronymo. Hic igitur immensam euangelicae legis maiestatem versibus includit heroicis. FRANCISCVS PETRARCHA: z)

Mira loquarque supra fidem: sed carmina vidi
Hic hominis pariterque aquilae, bouis atque leonis,
Hispanum nostra modulantem voce Iuuencum.

§. XXIII.

Poema satis quidem pium, et pro temporis ratione elegans: quo labore propemodum Herculeo sacri codicis euangelicam historiam ex quatuor illis limpidissimis fontibus ad verbum reddere studuit. Illud quoque tam arduum opus feliciſſime perfecit: vt dubites, ab alio facilius meliusue ad finem optatum perduci potuisse. Carminis forma profecto non contemnenda: numerus, vt decet, versuum concinnus est. In metro, quod senectutis commune vitium, passim peccatur varie: nec versa ipsa sunt semper poetica, saepius etiam non satis Latina. Vt de compositione et aliis sermonis Latini virtutibus nihil dicam: quae in scriptoribus huius aeui omnibus, in sacris vero, qui res diuinas, sine vllo verborum ornatu, maximo nitore suo, aut sublimiori sensu, explicare maluerunt, quam maxime desiderantur. Nec ab re PETRVS CRINITVS, *a*) euangelicam Iuuenci historiam, versibus hexametris conscriptam, intuens, maiori diligentia vsum fuisse iudicat in seruanda rerum historia, quam in demonstranda ingenii sui elegantia. Secundum BOECLERVM, *b*) non est

z) Bucolicorum ecloga 10. quae laurea occidens inscribitur.

a) De poetis Latinis l. 5. c. 88. *b*) Bibliographia critica p. 135.

est valde eruditus, ob perspicuitatem autem et venerationem antiquitatis, satis celebris. BORRICHIVS: c) *poeta non humillimi spiritus, qui si aliquando sibi excidat in mora syllabarum, ignoscendum erit seculi illius ruditati. Enimuero plures habet huius culpae socios, imo propemodum omnes poetas Christianos antiquos. Dictio eius natiua et simplex, quaeque sibi satis constanter exprimit rerum sensum.*

§. XXIV.

Iuuenci carmina sacra primum edita sunt *Parisiis* 1499. fol. Iacobo Fabro Stapulensi accurante. *d*) Deinde *Venetiis* 1502. 4. apud Aldum, cum Sedulio, Aratore et aliis. *Lipsiae* 1505. fol et 1511. 4. *Rothomagi* 1509. 4. cum scholiis Iodoci Badii. *e*) *Viennae* 1519. 4. *Mediolani* 1569. 8. *Coloniae Agrippinae* 1537. 8. cum Sedulio, ex Reinhardi Lorichii Hadamarii recensione. *Basileae* 1537. 8. cum Aratore et enchiridio Prudentii. Sine anni nota, 8. apud Oporinum, cum Sedulio, Aratore, et quatuor Venantii Fortunati hymnis, curante Theodoro Pulmanno. 1541. 8. additis Aelii Antonii Nebrissensis in Sedulium, et Iodoci Badii in Iuuencum annotationibus. *f*) 1545. 8. cum Sedulio et Aratore. 1562. 4. in Georgii Fabricii poetis Christianis. *Parisiis* 1506. 4. 1545. 12. *Lugduni* 1553. 1566. 1588. 12. apud Ioh. Tornaesium, cum Sedulio et Aratore.

---

c) De poetis Latinis dissert. 2. §. 47. *d*) Qui huius rei ipse meminit praef. ad Aldhelmum de virginitate, editum Dauentriae 1512. 4. *considerans ego fructum illum, qui emersit ex editione illa diui Iuuenci, quem ego ante multos annos primus omnium publicaui.* *e*) Hoc titulo: *Iuuencus presbyter immensam euangelicae legis maiestatem heroicis versibus concludens, ab Iodoco Badio Ascensio elucidatus.*

f) Hanc editionem laudat REIMMANNVS, Theologus et polyhistor Hildesiensis biblioth. Reimmann. part. I. pag. 372.

Aratore. 1603. 4. et 1616. 4. in corpore poetarum veterum Latinorum. Aureliae Allobrogum, siue *Geneuae* 1611. 1627. 1640. 4. in poetarum Latinorum corporibus. *Coloniae Agrippinae* 1618. fol. magna bibliotheca patrum tomo 4. num. 1. *Francofurti* et *Lipsiae* 1710. 8. accurante Erhardo Reuschio, cum integris notis G. Martini Koenigii, Magni Danielis Omeisii, et Christiani Schoetgenii, selectisque Iodoci Badii, Georgii Fabricii, Casp. Barthii et aliorum obseruationibus. *g*) *Londini* 1713. fol. in operibus veterum poetarum Latinorum, a Michaele Maittaire recensitis et iunctim editis.

§. XXV.

Constantio imperatore, seculo post Christum natum quarto medio, poetas inter clarum nomen fuit HILARII, Pictauiensis Episcopi, qui inter multa eruditionis monumenta sacra, de quibus suo loco agemus, hymnorum reliquit librum. *h*) Sed temporum is periit iniuria: nec vsquam reperire potui tres hymnos, quos GERH. IOHANNES VOSSIVS *i*) hodie superesse putat. *k*) Et ille, tanto viro indignus, cuius initium, *Lucis largitor optime*, non Asprae sorori, vt opinatur, sed Abrae filiae inscribitur. *l*) Epistolae et hymno, qui cum illa vulgo coniungi solet, ERASMVS hanc breuem censuram praefixit: *haec epistola merum*

g) Editionem hanc REIMMANNVS biblioth. Reimmannianae part. 1. pag. 366. optimam vocat auctoris optimi, qui omnium poetarum Christianorum sit antiquissimus. *h*) Vid. HIERONYMVS de viris illustribus c. 100. et praefat. epist. ad Galatas.

i) De poetis Latinis pag. 55. *k*) Nam frustra illi quidam tribuunt hymnum de ligno crucis, cuius initium, *pange lingua gloriosi proelium certaminis*; et alterum de S. Iohanne baptista, qui incipit, *vt queant laxis*. *l*) Confer. FORTVNATVS de Hilarii vita lib. 1.

merum eſt nugamentum hominis otioſe indocti. Hymnus eiusdem eſt farinae. Sed bene habet, quod non plures naenias affinxerit S. Hilario. Quapropter et IOH. GILLOTIVS *m*) nihil prorſus Hilarii habere, ſed a Fortunato, qui vitam deſcripſit, confictam eſſe putat. Sed PETRVS COVSTANT, eiusque ſodales Benedictini Monachi, in operum Hilarii recentiſſima editione *n*) pro foetu genuino agnoſcunt. Vix autem hodie quisquam eiusdem metrum in geneſin eſſe affirmarit: de cuius auctore paucis quoque diſſerere nunc operae pretium putamus: vtut paulo poſt ea tempora vixerit, quae hoc libello nobis, pro inſtituti ratione, deſcribenda ſunt.

§. XXVI.

Diuerſus a Pictauienſi Epiſcopo HILARIVS fuit Arelatenſis Epiſcopus, *o*) qui et Narbonenſis dicebatur a prouincia, cuius Arelate vrbs nobiliſſima fuit: quamuis IOH. ALBERTVS FABRICIVS diſtinguere videatur vtrumque. *p*) Anno poſt Chriſtum natum CCCCI. illuſtri genere natus, et optimis literis probe inſtitutus, coenobii Lirinenſis monachus primum, deinde Abbas, et mox, anno ſcilicet CCCCXXIX. Epiſcopus Arelatenſis factus eſt. Concilio Regienſi anno CCCCXXXIX. et Arauſicano CCCCXLI. interfuit. Annis aliquot in epiſcopatu transactis, priſtino vitae ſolitariae deſiderio commotus, Lirinum rediit: *q*) quo quidem tempore ad eum S. EVCHERIVS elegantem de laude eremi

m) Commentatione de S. Hilario, eius operibus praemiſſa. Confer. ANDR. RIVETVS critici ſacri l. 3. c. 12. operum tomo altero pag 1110. *n*) Pariſiis 1693. fol. *o*) Vt tradit PROSPER AQVITANICVS de vita contemplat. l. 2. c. 9. *p*) Bibliotheca mediae et infimae Latinitatis lib. 8. pag. 748. et 754. *q*) Vt ipſe HILARIVS teſtatur homilia de S. Honorato, et SIDONIVS in euchariſtico ad Fauſtum.

eremi libellum ſcripſit. *r*) Erga pauperes quam maxime liberalis, ſuas non modo erogauit diuitias, verum etiam, contra quam eius paterentur vires, egeſtati illorum ſtrenuis manuum ſuarum operibus ſubuenire ſtuduit: donec anno Domini CCCCL. exſpiraret, Valentiniano III. in occidente, et Marciano in oriente imperantibus. *s*) Elogium hoc illi GENNADIVS *t*) ſcripſit: *vir in ſanctis ſcripturis doctus, paupertatis amator, et erga inopum prouiſionem non ſolum mentis pietate, ſed et corporis ſui ſolicitus labore fuit. Nam pro reficiendis pauperibus etiam ruſticationem contra vires ſuas homo genere clarus, et longe aliter educatus, exercuit: ſed nec in ſpiritualibus neglexit. Nam et in docendo gratiam habuit, et absque perſonarum acceptione omnibus caſtigatum opus praedicationis ingeſſit. Ingenio vero immortali aliqua et parua edidit, quae eruditae animae et fidelis linguae indicio ſunt.* Quod totidem verbis in martyrologio ſuo ADO, Archiepiſcopus Treuirenſis *v*) exſcripſit. TRITHEMIVS *x*) tantam viri ait pietatem in pauperes fuiſſe, vt omnibus ſuis in eorum vſus hilariter diſperſis, pater pauperum deinceps vocaretur et eſſet. Qui

 vitam

r) Vid. MIRAEVS ſchol. ad Gennadii lib. de viris illuſtr. c. 63. apud FABRICIVM biblioth. eccleſ. pag. 30. *s*) Ita diſerte GENNADIVS de viris illuſtr. c. 69. extr. et TRITHEMIVS de ſcriptoribus eccleſiaſticis c. 149. FABRICIVS biblioth. mediae et infimae Latinitatis l. 8. p. 748. ait obiiſſe CCCCXLIX. Atqui Marcianus anno tandem ſequenti rerum in oriente potitus eſt. MIRAEVS ad Gennadium l. c. apud FABRICIVM biblioth. eccleſ. p. 32 auctorem ſequitur, qui vitam Hilarii ſcripſit, eumque mortuum eſſe tradidit CCCCXLVI. Leonis I. pontificis decimo. *t*) De viris illuſtr. c. 69. Confer. HONORIVS Auguſtodunenſis de ſcript. eccleſ. l. 2. c. 68. *v*) III. Nonas Maii, apud SVRIVM de probatis ſanctorum hiſtoriis tom. 7. pag. 326.

x) De ſcript. eccleſ. c. 149.

vitam eius reliquerit descriptam, quique praeter eam consulendi sint, FABRICIVS *y*) annotauit. Sermone scripsit soluto varia, vitam S. Honorati *z*) Arelatensis Episcopi, praedecessoris sui, quam GENNADIVS *a*) vocat necessarium opus, et ad multorum vtilitatem compositum: *b*) de miraculo S. Genesii, martyris Arelatensis narrationem atque sermonem: *c*) epistolas ad Eucherium et Augustinum. *d*) Oratione ligata inprimis memorandum eius carmen heroicum in Genesin vsque ad diluuium, ad Leonem I. papam: quem aliquot distichis alloquitur primo:

Paruimus monitis tua dulcia iussa secuti,
Antistes Christi, quae dabas ore pio.
An ego nunc canerem tanti praeconia patris?
Munus opusque Dei dum mihi lingua foret.
Rauca quidem, stridens, et nullis digna coronis,
Ingeniumque iacens, sed libet alta loqui.

Stilo deinde magnifico celsoque orditur opus:

Dignum opus et iustum est, semper tibi dicere grates,
Omnipotens mundi genitor, quo principe cuncta
Natalem sumsere diem, atque exorta repente:
Post tenebras stupido spectarunt lumina coelo,

Gens

y) Bibliothecae mediae et infimae Latinitatis l. 8. p. 748. seq.

z) Non *Honorii*, vt HONORIVS Augustodunensis de script. eccles. lib. 3. c. 18. habet. *a*) De viris illustr. c. 69. Confer. HONORIVS l. c. et ISIDORVS Hispalensis de scriptoribus ecclesiasticis c. 16. VOSSIVS de historicis Latinis l. 2. c. 16. p. 224.

b) Edidit Gilbertus Genebrandus Parisiis 1578. 8. Vincentius Barralis in chronologia sanctorum sacrae insulae Lirinensis Lugduni 1613. 4. Surius et Bollandus in actis sanctorum.

c) Apud SVRIVM de probatis sanctorum historiis d. 25. Aug.

d) Magna bibliotheca patrum Colon. Agripp. 1618. fol. tom. 5. part. 2. num. 10.

Gens hominum pecudesque ferae milleque volucres,
Et quae per liquidos discurrunt agmina campos,
Omnia per temet, ex te qui maxima condis,
Ex te nate pater: nec iam patris est pater alter.

Extat hoc carmen, siue metrum, vt vocatur, in magna bibliotheca patrum: *e*) saepius et editum est in poetis Christianis Georgii Fabricii, et in operibus Hilarii Pictauiensis. Separatim etiam prodiit cum notis Ioh. Weitzii Francofurti 1625. 8. Atqui is et plures alii egregie falluntur, quod Hilarii Pictauiensis hoc carmen esse putant. Hic enim seculo ferme integro e viuis excessit ante, quam Leo, pontifex Romanus, cui metrum istud inscriptum, ecclesiae praeesset. *f*) Auctor ille quidem, vt dixi, sublimia petit, sed in meteoris plerumque versatur, et sui seculi vitiis laborat. De linguae parum solicitus castitate et prosodia, barbaris vocibus sermonem maculat, sententias nondum perfectas abrumpit, breues subinde producit syllabas, et corripit longas. Tribuunt Arelatensi Hilario etiam poemata alia, quae adeo certa non sunt. *g*) Vincentii Lirinensis et Hilarii Arelatensis opera ad codices MStos editionesque praestantiores recognita et notis illustrata a D. Salinas, Neapolitano, prodierunt Romae 1731. 8. Sed nec ipse Arelatensis ille Hilarius huius loci est: cuius

 ideo

e) Loc. cit. *f*) Confer. ANDR. RIVETVS critici sacri lib. 3. c. 12. extr. operum tomo altero p. 1111. REIMMANNVS biblioth. Reimmanniana tom. 1. p. 368. *g*) Non magis certum est, Hilarii huius esse carmen de prouidentia, quod inter S. Prosperi Aquitanici opera legitur, et illi a NORISIO tribuitur: quam auctorem esse carminis de fratribus septem Maccabaeis, quod alias Victorini nomine venit, atque Hilario vindicatur a BARTHIO aduersar. lib. 3. c. 23. Confer. FABRICIVS biblioth. mediae et infimae Latinitatis lib. 8. p. 751.

ideo tantum facta eſt mentio, quod vulgo cum Hilario Pictauienſi confundi ſolet: cum altero poſt eum vixerit ſeculo. Ad antiquiora ergo reuertimur tempora: vt claros vegetae ſenectutis poetas reliquos, ordine quemque ſuo, recenſeamus.

§. XXVII.

Sub Conſtantio principe Ariano floruit MARIVS VICTORINVS Afer, qui Romae rhetoricam docuit, non ſine omnium applauſu, et ſtatuam meruit. Valde ſenex iam Chriſtianorum ſacris initiatus eſt. Praeter rhetorica, grammatica et ſacra plurima, ſcripſit carmen hexametrum, quod exſtat, de ſeptem fratribus Maccabaeis cum matre ab Antiocho Epiphane interemtis. Carmen iſtud BARTHIVS *h*) Hilario Arelatenſi, aliis alii tribuunt. Et DAVMIVS *i*) obſeruat, ita interpolatum eſſe, vt, qui exempla contulerit, iouem lapidem iuraturus ſit, diuerſorum auctorum opuſcula eſſe. Adeo nihil in eo exquiſitum, nihil vere poeticum: ni forſan quaedam ſeruiles Virgilianae imitationes, aut affectatio potius, commendationem merentur. Verſus plerique ſunt humiles et abiecti. Victorinorum opuſcula ſimul omnia prodierunt *Gothae* 1652. 8. Carmen de fratribus Maccabaeis interfectis legitur in corpore poetarum veterum eccleſiaſticorum a Georgio Fabricio recenſitorum et notis illuſtratorum, *Baſileae* 1562. 4. In aliis poetarum corporibus. Extant etiam *Coloniae Agrippinae* 1618. fol. in magna bibliotheca patrum tom. 4. n. 9. opuſcula Victorini contra Arianos, hymni et carmen. Sunt de homouſio recipiendo hymni tres, quorum primo et tertio laudes celebrat ſacro ſanctae trinitatis, quam multis vocabulis explicat: ſecundus oratio ad Deum, proſae, quam ligatae, ſimilior, vt ſymbolum

h) A[illegible] l. 3. c. 23. *i*) Annot. ad Paulinum Petrocorium.

bolum eſt, quod Athanaſio tribuitur. Iudice LAVNOIO, *k*) Victorini tres hymni interpretem in nonnullis benignum exigunt. Scripta reliqua inferius paulo recenſebimus, vbi de rhetoribus huius aeui illuſtrioribus diſſerendi occaſio erit.

§. XXVIII.

Conſtantii, Iuliani, et Valentiniani, Auguſtorum, temporibus inter Chriſtianos poetas claruit AQVILIVS *l*) SEVERVS, de quo HIERONYMVS *m*) ita memoriae prodidit: *in Hiſpania, de genere illius Seueri, ad quem Lactantii duo epiſtolarum ſcribuntur libri, n) compoſuit volumen, quaſi* ὁδοιπορικὸν, *o) totius ſuae vitae ſtatum continens, tam proſa, quam verſibus, quod vocauit* καταστροφὴν, *p) ſiue* πεῖραν, *q) et ſub Valentiniano principe obiit.* *r*) Et pſeudo-Dexter in chronico ad annum CCCLXX. *Aquilius Seuerus, domo Toletanus, ex genere alterius Aquilii Seueri, ad quem Lactantius nuncupauit volumen epiſtolarum, hoc tempore magno in pretio habetur.* Eius vero nihil hodie ſupereſt. Et carmen Seueri Sancti de mortibus boum, quod legitur in collectione epigrammatum et poematiorum veterum, quae Pariſiis 1590. 8. et 1596. 12. cura Petri Pithoei prodierunt, ſecundum ipſius editoris ſententiam, eo videtur eſſe antiquius, cuius Hieronymus meminit. *s*)

§. XXIX.

k) Diſſert. de Victorinis pag. 56. *l*) Codices MSti nomen iſtud diuerſimode exprimunt, *Achilium*, *Acilium*, *Attilium*, *Caecilium*. Vid. VOSSIVS de poetis Latinis p. 55. FABRICIVS ad Hieronym. de viris illuſtr. c. 111. bibliotheca eccleſ. p. 201. *m*) De viris illuſtr. c. 111. *n*) De quibus idem c. 8. Sed iſtae Lactantii epiſtolae nullibi hodie reperiuntur. *o*) i. e. *itinerarium*. Et iſtud hodie non extat. *p*) i. e. *conuerſionem*. *q*) i. e. *experientiam*. *r*) Confer. HONORIVS de ſcript. eccleſ. l. 1. c. 112. *s*) Vid. etiam VOSSIVS de poetis Latinis p. 55.

§. XXIX.

Inter huius aeui poetas etiam locum merentur Viri consulares, Vrbi Romae praefecti, et Pontifices maiores, LVCIVS et QVINTVS AVRELII SYMMACHI, de quibus oratores inter prolixius fuerit differendi occasio. L. AVRELIVS AVIANVS SYMMACHVS pater inter praecipua illius aeui doctrinarum et modestiae exempla nominandus est. *t*) De poetices studio testantur eius epigrammata ex iis, quae in LXXX. illustres sui seculi viros condiderat Quae supersunt de Arcadio Ruffino, de Valerio Proculo, de Anicio Iuliano, de Petronio Probiano, de Verino, epistola ad filium misit. *v*) Q. AVRELIVS SYMMACHVS filius et paternarum dignitatum ex asse heres, qui epistolis maxime inclaruit, etiam versibus aliquando ludere non dubitauit: suarumque deliciarum specimina quaedam ad patrem misit: *x*) quae, dici non potest, quantum indulgentissimo parenti placuerint. *Quid concinnius*, illi rescripsit, *y*) *epistola tua, quam nuper accepi? Quid versuum admixtione iucundius? -- Et ego igitur gratulor, non magis ostreis et peloridibus abdomen, quam pectus tibi eloquio esse satiatum.* Et AVSONIVS *z*) illi Gryphum de ternario numero inscripsit.

§. XXX.

Gratiani, Valentiniani II. et Theodosii Augustorum temporibus diuina poesi et doctrina illustris fuit DECIVS *a*) MAGNVS AVSONIVS, Burdigalensis Gallus. Parentum

t) Vid AMMIANVS MARCELLINVS hist. l. 27. *v*) Quae est inter SYMMACHIANAS l. 1. epistola 2. *x*) Lib. 1. epist. 1. *y*) Lib. 1. epist. 2. *z*) Edyllio 11. *a*) Quem rectius dixeris DECIMVM. Vitam Ausonii descripserunt inter alios PETRVS CRINITVS de poetis Latinis lib. 1. c. 86. IOSEPHVS SCALIGER Ausoniarum lectionum l. 2. c. 33. AVBERTVS MIRAEVS auctario de scriptoribus ecclesiast. c. 36. FABRICIVS biblioth. eccles. pag. 7.

Parentum et neceſſariorum memoriam poeta ipſe parentalium libello conſeruauit. Pater fuit Iulius Auſonius Burdegalae medicus longe celeberrimus: de quo inferius plura dicendi ſuppeditabitur occaſio. Mater Aemilia Aeonia, Caecilii Argicii Arborii filia, quam *fama pudicitiae, lanificaeque manus, coniugiique fides, et natos cura regendi, et grauitas comis, laetaque ſerietas* commendat. *b*) Haud degener filius ab ineunte aetate virtutis ac eruditionis ſpecimina haudquaquam vulgaria dedit. Hinc aui materni Caecilii Argicii Arborii ſpes vna fuit reliqua: *c*) in cuius domo educatus, factusque maturior diſciplinae, formandus traditur auunculo ſuo Aemilio Magno Arborio, Toloſae et Narbonenſis Galliae rhetori excellentiſſimo: quo vſus praeceptore fideliſſimo. dici non poteſt, quantos in optimis artibus et linguis Graeca Latinaque fecerit profectus. *d*) Annos triginta natus Burdigalae primum docuit grammaticam, et rhetoricae mox cathedram obtinuit, Acilio Glabrione grammatico in eius locum ſuffecto. In eo docendi munere permanſit: donec a Valentiniano I. imperatore, in cuius palatio tum fuerat pater Iulius Auſonius medicus, Gratiani et Valentiniani principum ſtudiis praeficeretur. Principes etiam ſuos comitatur in bello: neque deſinit, cum illorum expeditionibus intereſſet saepius, inter arma et ſaeua Martis ſtudia, manſuetioribus litare Muſis. Sic ſane in finibus Sueuorum, magna Alemannorum ſtrage, a Valentiniano patre et Gratiano, victoribus Auguſtis, captam Biſſulam, formaſam Venerem, verſibus ornauit delicatiſſimis. *e*) Mox a Valentiniano patre et Gratiano Auguſtis Quaeſtor conſtitutus, et praefectus

b) Vt AVSONIVS habet parentalium c. 3. *c*) De quo parentalium c. 5. *d*) L. c. cap. 4. *e*) Edyllio 7.

ctus praetorio, duplicem praefecturam accepit, primam Italiae, alteram Galliarum. Cum adhuc Treuiris esset, cuius regionis mira captus amoenitate, delitias Mosellae fluminis descripsit, *f*) absens a Gratiano Sirmii in annum v. c. MCXXXII. qui est post Christum natum CCCLXXIX. cum Hermogeniano Olybrio consul Romanus designatur, et prior nuncupatur. *g*) Atque etiam illi Gratianus grato animo insignia misit cum munera, tum ornamenta consularis dignitatis: inter alia togam palmatam, *h*) in qua diuus Constantius intextus fuerat. *i*) Sic altissimum honoris gradum assecutus, imperatoris maximam liberalitatem expertus est, atque iucundissimos doctrinae fructus percepit. Proconsul Asiae praefuit: mox et vicarius dioeceseos

f) Edyllio 10. *g*) Insolentiae plena sunt verba AVSONII ad Gratianum imperatorem discipulum gratiarum actione pro consulatu: *te consulem designaui, et declaraui, et priorem nuncupaui. Quis haec verba te docuit? ego tam propria et tam Latina nesciui.* *h*) *Toga palmata* vel a pictis appellata est palmis; vel quod ea vterentur, qui palmam, i. e. victoriae atque adeo summi honoris signum meruissent. Vid. LIVIVS l. 30. c. 15. MARTIALIS l. 7. epigr. 1. FERRARIVS rei vest. part. 1. l. 2. 8.

i) AVSONIVS gratiarum actione pro consulatu, ad Gratianum imperatorem: *In Illyrico arma quatiuntur. Tu mea caussa per Gallias ciuilium decorum indumenta dispensas. Loricatus de toga mea tractas. In procinctu, et maxime dimicaturus, palmatae vestis meae ornamenta disponis feliciter et bono omine. Namque iste habitus, vt in pace consulis est, sic in victoria triumphantis -- Munera tua verborum honore prosequeris. Palmatam, inquis, tibi misi: in qua diuus Constantius, parens noster, intextus est. -- Haec est picta, vt dicitur, vestis, non magis auro suo, quam tuis verbis. -- Geminum in vno habitu radiat nomen Augusti. Constantius in argumento vestis intexitur. Gratianus in muneris honore sentitur.*

ſeos Africanae virtutis ſpecimina dedit. Poſtea diu in palatio manſit, omnibusque perfunctus eſt honoribus, quoad in viuis Gratianus imperator erat. Eo, fraude Maximi tyranni, ſublato, etiam inuitus in palatio manere cogitur. Poſteaquam vero Maximus ad Aquileiam caeſus eſt, miſſione a Theodoſio Auguſto impetrata, rerum pertaeſus in patriam rediit: vt ſenex iam, laboribus exantlatis, domeſtica negotia curaret, ac otii literarii ſuauitate perfrueretur. Ita quod reliquum aetatis fuit, molliter et tranquille in aedibus praediisque paternis tranſegit. Tres fundos magnifice inſtructos habuit, Lucaniacum, Nouerogum, et Maroialium. In matrimonio habuit vnice dilectam Attuſiam Lucanam Sabinam, Attuſii Lucani Taliſii, ciuis ſplendidi Burdigalenſis, filiam, quam vix tum XXVIII. natam amiſit, tantoque proſecutus eſt luctu, vt ad vota ſecunda tranſire nunquam voluerit, et XLV. vltra annos poſt eius, ſuauiſſimae coniugis ſuae, mortem coelebs viuere maluerit. *k*) Reliquit illi cum filia vnica duos, amoris pignora, natos. Auſonium patri cognominem amiſit infantem. *l*) Filium alterum, Heſperium Aquilium, ſummis dignitatibus ornatum vidit, ſuisque monumentis eius memoriam conſeruauit. *m*) Hunc proconſulem ipſe praefectus praetorio; et praefectum praetorio conſul vidit. Filia nupſit Valerio Latino Euronio, Thalaſſio iuueni nobiliſſimo, qui praeſes Illyrii et rationalis fuit; ſed immatura morte obiit, lactantis nati vix bene notus pater. *n*) Hunc ſuum ex filia nepotem amore tenerrimo amplexus eſt, ad quem optimis literis imbutum carmen ſuum protrepticon miſit, *o*) de ſtudio puerili, ſuoque eum nomine Auſonium

k) Memoriam eius conſeruauit parental. c. 10. *l*) Parental. c. 11. *m*) Epigr. extr. Edyll. 4. praefat. Epiſt. 2. et 3.
n) AVSON. parental. c. 15. *o*) Edyllio 4.

vocauit. Sed Herculano, suo ex sorore Dryadia nepote, a se primum instituto, deinde successore in cathedra sibi relicto, non parum offendebatur, luxum eius perpetuo, dissolutos mores, ac praeceps ingenium accusans. *p*) Inter amicos praecipue coluit Syagrium Gregorium et Symmachum, epistolarum auctorem, quos filiorum loco habuit, *q*) Tetradium, satyrarum scriptorem, *r*) Clementem Theonem, poetam Medulum, *s*) Axium Paulum rhetorem et poetam Bigerritanum. *t*) Suspiciebat quoque Latinum Drepanium Pacatum Aginnatem, proconsulari dignitate, cuius nobilissima est Theodosio imperatori dicta oratio, et cui noster ludum septem sapientum inscripsit. Sed omnium maxime amplectebatur Pontium Paulinum, quoad secum in Aquitania erat. Posteaquam vero ille Christo, seruatori suo, deuotus, ad solitudinem quasi, in Hispaniam secessit: aegerrime id ferens Ausonius calumniari coepit, et exprobrare beneficia, quibus eum semper cumulauerit: iam vero plane ingrato, et obstinato ad taciturnitatem, animo, toties non sibi respondere scribenti. Multum autem Paulinus infra Ausonii aetatem ab eo institutus olim fuerat, ac in palatium promotus. Quod Paulinus non negabat, sed Ausonio se disciplinam, dignitatem, literas, linguam, togam, famam, et omnia accepta referre manifesto profitebatur, eumque suum patronum, patrem, et praeceptorem vocabat. *v*) Obiit tandem Ausonius, secundum plurimorum sententiam, certi enim statuere quicquam nemo potest, valde senex Burdigalae,

p) Commemoratione professorum Burdigalensium c. 12.
q) Praefat. Edyll. 6. et 11. Epist 17. *r*) Epist. 15. *s*) Epist. 4. 5. 6. *t*) Praefat. Edyll. 7. Epist. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.
v) Vid. PONTII PAVLINI ad Ausonium epistolae, quae huius operibus vulgo subiiciuntur.

galae, Honorio imperante, qui cum Arcadio fratre anno post Christum natum CCCXCV. rerum potitus est, vel paulo ante eum CCCXCII. Ante quadriennium certe quidem in viuis adhuc erat, suisque literis elegantioribus animi vires testabatur. Nam in carmine de Aquileia *x*) mentionem facit de Maximi tyranni nece: qui Aquileiae a militibus suis proditus, et proelio a Theodosio imperatore victus, anno a reparata salute nostra CCCLXXXVIII. VI. kal. Septembris occubuit. Plurima etiam Theodosii rogatu scripsit carmina senex: quorum dedicatione Augusti literis gratia et humanitate plenis respondet:

Scribere me Augustus iubet: et mea carmina poscit,
Paene rogans: blando vis latet imperio.
Non habeo ingenium: Caesar sed iussit: habebo.
Cur me posse negem: posse quod ille putat?
Inualidas vires ipse excitat: et iuuat idem,
Qui iubet. Obsequium sufficit esse meum.

§. XXXI.

Extant hodie Ausonii I. *epigrammata*, quibus praemittitur Theodosii Imperatoris ad Ausonium scripta epistola, gratiae et humanitatis plena, vt carmina ad eum sua perferenda curaret. *y*) Sequitur Ausonii responsio versibus, et duplex libelli dedicatio, vna Syagrio, altera Latino Pacato Drepanio scripta. MICHAEL NEANDER *z*) epigrammatum ait maximam partem a Graecis acceptam mira elegantia parique ingenio transtulisse. Aliis vero illa omnium minime placent. Et IOS. SCALIGER nostrum epigrammata nunquam scripsisse putat. Sunt epigrammata

 nu-

x) Ordine nobilium ciuitatum c. 6. *y*) Epistolam hanc BARTHIVS aduers. l. 12. c. 12. plane spuriam esse iudicat. Confer. PLACCIVS de pseudon. *z*) Erot. Gr. linguae praefat. p. 196. Ita quoque PETRVS CRINITVS de poetis Latinis l. 5, c. 86.

numero CXXXVIII. et quatuor, quibus fastorum, a se digestorum, meminit. 2. *Ephemeris*, siue totius diei negotium, vario carminis genere descriptum. Sed medio poemate multa desiderantur. 3. *Parentalia*, quibus necessariorum piam memoriam conseruare studet, aut *nomina*, vt ipse loquitur, *carorum iam condita funere iusto*. Versibus perbreui oratione praefatus est prosa. 4. *Commemoratio professorum Burdigalensium*. 5. *Epitaphia heroum, qui bello Troiano interfuerunt*: quibus aliquot aliorum sunt addita. Praefatio scripta oratione soluta. 6. *De XII. Caesaribus per Suetonium Tranquillum scriptis monosticha*, Hesperio filio suo dicata. 7. *De iisdem Caesaribus a Iulio Caesare vsque ad tempora sua tetrosticha*. Sed quae Heliogabalum sequuntur ad Theodosium vsque, temporum iniuria periere. 8. *Ordo nobilium vrbium*. 9. *Ludus septem sapientum*: quem Ausonius consul ad Latinum Drepanium Pacatum proconsulem scripsit. 10. Eorundem *septem sapientum sententiae*. 11. *Edyllia XX*. quorum nonnullis epistolae praemittuntur solutae. 12. *Eclogarium* carminum et epigrammatum variorum. 13. *Epistolae XXVI*. quibus soluta miscentur multa. 14. *Ad Gratianum imperatorem discipulum oratio panegyrica*, seu gratiarum actio pro consulatu prosa. 15. *Periochae in Homeri Iliadem et Odysseam*, prosa et ligata oratione.

§. XXXII.

Scripsit alia multa, in quibus nominantur *fasti*, quos ab vrbe condita ad consulatum suum perfecit, *chronica* Corn. Nepotis, *apologi Aesopi*, quos stilo exarauit pedestri, cetera, quae temporum iniuria periere. Perperam illi tribuuntur *tetrasticha in singulos menses*, quae GRAEVIVS thesauri antiquitatum Romanarum tomo octauo inseruit, et Ausonio non indigna esse iudicauit. *Oratio paschalis*

paſchalis verſibus Rophalicis conſcripta. Verſus autem Rophalici dicuntur, quibus voces, clauae more, gradatim ſurgunt, et ſyllabarum numero augentur: *a*) vt orationis verſus docet primus, *Spes Deus aeternae ſtationis conciliator.* Eam SCALIGER operibus Auſonii, inter veterum quorundam carmina, annectit. *Satyra de ſtatu reip. et temporibus Domitiani*, quam ſaniores critici tandem Sulpitiae vindicarunt. *b*) *Catonis diſticha* pueris etiam hodie valde familiaria. *c*)

§. XXXIII.

Incomparabilis ſuo tempore eruditionis fama inclaruit, adeo quidem, vt Valentinianus I. Imperator, eum ſtudiis principum ſuorum praeficere non dubitauerit: Gratianus et Valentinianus II. diſcipuli eius Auguſti aliis ſuper alia muneribus ornarit, quoad altiſſimum dignitatis gradum attingeret. Quanti eum Theodoſius imperator fecerit, ſuis ipſe literis, ad poetam ſcriptis, teſtatus eſt. *d*) Moſellam Auſonii SYMMACHVS ita praedicat, vt libris opinetur non immerito adiungi Maronis.

§. XXXIV.

Fruſtra Auſonius quidem a ROBERTO CARDIN. BELLARMINO, *c*) IOH. GERHARDO, *f*) inter eccleſiaſticos ſcriptores numeratur. Omnium vero minime audiendus eſt IOH. TRIT-

a) A. GELLIVS noct. Attic. l. 14. c. 6. verſus vocat, qui per ſingula vocabula ſingulis ſyllabis increſcant. Pro *Rophalicis* verſibus legunt alii *Euryphallicos*. Conf. TVRNEBVS aduerſ. l. 4. c. 6.

b) Vid. comment. de imminenti Lat. linguae ſenectute c. 3. §. 113. p. 250. *c*) Vid. SCALIGER Auſon. lect. l. 2. c. 32. VOSSIVS de poetis Latinis pag. 55. *d*) Quae vulgo ante Auſonii epigrammata leguntur, et ſuperiori capite altero, vbi de meritis Theodoſii egimus, bona fide exhibentur. *e*) De ſcriptoribus eccleſiaſticis a. 420. *f*) Patrolog. pag. 403.

TRITHEMIVS, *g*) qui aut plures confundit Aufonios, aut fine fide cuiusquam fufficiente affirmat, epifcopum fuiffe Burdegalenfem, virum in diuinis fcripturis eruditiffimum, et in fecularibus literis fuo tempore nulli fecundum, metro excellentem et profa, non minus fanctitate, quam eruditione clarum effulfiffe: qui apud Treuirim in concilio fub Maximo principe vna cum fanctis Martino, Ambrofio Mediolanenfi, et Hieronymo presbytero multa praeclara gefferit. *h*) Inter eius fcripta laudat Mofellam, et laudes patriae. Alia ad nos non perueniffe putat, et maxime clarum fub Maximo fuiffe, anno Domini ccccx. Sed non vno fallitur modo: et noftra non refert, inhaerere nugis. Aufonium vero Chriftianorum facris addictum fuiffe, miror tot tantosque viros ire inficias, et religione ethnicum palam pronunciare. OLAVS BORRICHIVS, *i*) GVILIELMVS CAVEVS, *k*) G. I. VOSSIVS, *l*) EZECH. SPANHEMIVS, *m*) CHRISTOPH. HENDRICH, *n*) LVDOV. ANT. MVRATORIVS, *o*) alii, fibi plane perfuadent, neminem dubitare, quod a religione Chriftiana alienus fuerit. Eius verfus non omnino eam prae fe ferre caftitatem et morum elegantiam, quae Chriftianos decet, facile deprehendimus, etiam conniuenti oculo centonem nuptialem *p*) perluftrantes. Atqui non raro

g) De fcriptoribus ecclefiafticis c. 114. Eumque erroris incautus fequitur GADDIVS de fcriptoribus non ecclef. tom. I. p. 57.

h) De concilio Treuirenfi anno poft Chriftum datum CCCLXXXVI. habito SVLPICIVS SEVERVS teftatur dial. 3. c. 15. Aufonium vero noftrum Burdegalenfem epifcopum huic concilio interfuiffe, nefcio, quo auctore Trithemius fcripferit. Confer. FABRICII biblioth. ecclefiaft. pag. 34.

i) De poetis pag. 75.

k) Hift. liter. fcript. ecclef. part. 2. p. 100.

l) De poetis Latinis p. 55.

m) Tom. 2. de vfu numifm. p. 414.

n) In pandectis Brandenburgicis tom. I. p. 360.

o) Anecdot. biblioth. Ambrofianae p. 114.

p) Edyll. 13.

raro his quoque temporibus fatentur deuoti homines nostri: *lasciua est nobis pagina, vita proba.* q) Symmachi amicitia non Ausonii magis, quam D. Ambrosii doctrinae saniori ac fidei, quam Christo dederant, seruatori suo aduersari videtur. Pontium Paulinum discipulum increpat, non quod nomen dederit Christo, sed quod ingrato animo consuetudinem suam et bonarum artium studia, ac si deuotioni Christianae sint aduersa, reliquerit, et superstitione quadam abreptus in solitudinem secesserit. Ita prima PAVLINVS ad Ausonium scripsit epistola:

Quid abdicatas in meam curam, pater,
Redire Musas praecipis?
Negant Camenis, nec patent Apollini
Dicata Christo pectora.
Fuit ista quondam non ope, sed studio pari,
Tecum mihi concordia,
Ciere surdum Delphica Phoebum specu,
Vocare Musas numina;
Fandique munus, munere indultum Dei,
Petere fonte, nemore, aut iugis.
Nunc alia mentem vis agit, maior Deus;
Aliosque mores postulat,
Sibi reposcens ab homine munus suum:
Viuamus vt vitae patri.
Vacare vanis, otio, aut negotio,
Et fabulosis literis.
Vetat -- -- --

Inter Christianos, non inter religiosos homines Ausonius numerandus est: vt hodie sunt plures elegantioris disciplinae patroni, et Christum vera fide ac deuota mente colunt.

q) MARTIALIS l. 1. epigr. 5.

lunt. Numina vocat Musas, vt vulgo poetae solent, quorum fictionibus, salua meliori doctrina, nimium aliquando indulget. Idololatriae aut superstitionis eum Paulinus nunquam accusauit: eiusdem contra secum testatur confessionis, et Christi cultorem fuisse: *r*)

Inque tuo tantus nobis consensus amore est,
Quantus et in Christo connexa mente colendo.

Esto paschalem orationem, cuius initium, *Spes Deus aeternae stationis conciliator*, Ausonio falso tribui: Ephemeris certe, seu totius diei negotium, genuinus Ausonii foetus, cuius parecbasi:

Nec thus, inquit, *cremandum postulo,*
Nec liba crusti mellei.
Foculumque viui caespitis
Vanis relinquo altaribus.
Deus precandus est mihi,
Ac filius summi Dei,
Maiestas vniusmodi
Sociata sacro Spiritui.

Qui et sequentem legerit orationem, minime profecto Christianum auctorem fuisse negabit. Nec edyllia quisquam fuerit ausus in dubium vocare: quorum quod ordine primum paschale vocatur, et versibus Christum celebrat omnibus: vt plane non ab homine ethnico proficisci potuerit. Initium carminis:

Sancta salutiferi redeunt solemnia Christi:
Et deuota pii celebrant ieiunia mystae.

Fuit ergo Ausonius serio Christianus: alioqui nec piis potuisset placere Augustis, quorum studiis praefectus, et a quibus postea immane quantum honoratus fuit. Neque hinc.

r) PONTIVS PAVLINVS ad Ausonium epist. 2, v. 18.

hinc LILIVS GREG. GYRALDVS, s) PETRVS CRINITVS, t) IOS. SCALIGER, v) PETR. BAELIVS, x) IAC. CHRISTOPH. ISELIVS, y) IOH. ALBERT. FABRICIVS, z) Viri eruditiſſimi, Auſonium Chriſtianis annumerandum eſſe dubitarunt.

§. XXXV.

Haud immerito poetae laſciuia et inſolens petulantia accuſatur: qua ſemet non paucis de peſſima ethnicorum conſuetudine ſuſpectum reddidit. Caſtis profecto Chriſtianorum auribus indigna, quae ad deſignandam ſpurciciem atque nefandam aliquando Veneris improbitatem miſcere non veretur. In primis cento nuptialis atro carbone notandus. HENRICVM STEPHANVM a) audiamus. *Quidni autem*, inquit, *Virgilio centones itidem appellabimus, quos Auſonius, et quos Proba Falconia nobis dederunt? Ex ſolis enim Virgilii verſibus eſſe conſutos videmus. Neque tamen ex Auſonio, vbi quaedam de hac ſcriptione praecepta tradit, conſtare nobis poteſt, ex huius duntaxat poetae verſibus centones conſarcinari conſueuiſſe. Ac ne praecepta quidem eius vsquequaque vera eſſe videntur: illudque potiſſimum, quo monet, ne duo verſus iunctim locentur. Quod idem ſcribit, Virgiliani carminis dignitatem centonibus eſſe dehoneſtatam, merito de iis dicetur, quos ſcripſit, quum ibi nonnullos verſus ad obſcoeniſſimum ſenſum detorqueat. Sed quos Proba Falconia edidit, tantum abeſt, vt hoc nomine nobis diſplicere, vt contra placere ideo debeant, quod Virgilianos magis auguſtos, et velut ſacros ex profanis reddiderint.* De Proba Falconia videbimus

s) Dialogo 10. de poetis. t) De poetis Latinis l. 5. c. 86.
v) Auſon. lect. l. 2. c. 32. x) Diction. v. Auſon.
y) Lex. vniuerſ. v. Auſon. z) Biblioth. Lat. vol. 1. p. 583. ſeq.
a) Centonum et parodiarum exemplis pag. 8.

bimus infra suo loco. Centone Ausoniano autem turpius nihil inueniri potest.

§. XXXVI.

Ausonius poeta quidem fuit Graece et Latine doctus, diligens et ingeniosus: sed tamen elegantioris seculi non potuit attingere virtutes; nedum sermonis Romani seruare castitatem vbique: vt parum aliquando videatur esse Latinus, ac diuersimode nonnunquam lectores offendat. BARTHIO *b*) tamen supra modum placuit, qui eum tanti fecit, vt quicquid apud eum legitur, pro Latino existimauerit habendum esse. *Nihil enim*, inquit, *quicquam sine antiquitatis exemplo posuit*, *c*) *vt fuit erud tior, quam pro eo aeuo, et scriptorum eorum amator, qui nobis ademti sunt, nec sperantur vnquam e tenebris emersuri obliuionis.* Idem Ausonianae poeseos diuinitatem admiratur, *d*) et eum passim huius aetatis scriptoribus longe praefert. Ita quoque BOHVRSIVS *e*) rigidus alias veterum et recensiorum auctorum censor, nihil concinnius epigrammate Ausoniano esse tradit, in quo omnia miro artificio quadrent. Sed FRANC. VAVASSOR: *f*) *repraesentare nobis Ausonius Graecos velle visus est, quippe cum epigrammata scripserit pauca supra centum, a Graecis amplius quinquaginta sumserit, vel vt aemulus, vel vt interpolator.* Acerbiori paulo crisi IVL. CAESAR SCALIGER: *g*) *Ausonius ingenium magnum, acutum: stilus duriusculus. Multa scripsit, non solum varia, sed etiam vanie. Quare quid facere potuerit,*

b) Aduers. l. 3. c. 7. *c*) Neque ideo sibi ab archaismis cauere satis potuit. Confer. SCALIGER Auson. lect. l. 2. c. 21. *d*) L. c. cap. 18. *e*) La maniere de bien penser p. 41.

f) Lib. de epigrammate c. 15. p. 171. confer. MORHOFIVS polyhist. liter. lib. 4. c. 14. §. 15. *g*) Hypercritico s. de arte poetica l. 6. c. 5. pag. 825.

potuerit, non quid fecerit, potius iudicandum. Vtinam epigrammata ne scripsisset. Nam et inculta sunt pene omnia, et omnia dura: quaedam etiam inepta, aut frigida, aut friuola: vt e Graecis satis habuit quae exprimeret. Nonnulla vero adeo foeda atque detestanda, vt neque scriptore, neque auditore digna, non in spongiam incumbere merita sint, sed solis flammis expiari posse videantur. b) Sane sibi multum placuisse constat ex incuria scriptionum futurorum seculorum securum, cum sibi videretur sui esse princeps. Eum vero piguisse castigationis videmus in ipsis iambis: quos cum puriores inchoasset, lutulentos fieri permisit. Et multis paginis demonstratum iuit, esse plurima, in quibus vel vis, vel venustas, vel denique cultus desideretur. Ceterum tanta locorum esse reliquorum merita: vt animos, perfectionis studiosos, voluptate et gratia facile obruere possit. Quamuis illi vitia huius aetatis cum ceteris scriptoribus fuerint communia: vt neque poetas antiquiores spiritu aequauerit et arte; neque puram vbique et aequabilem dictionem adhibuerit, quae sine impetu suauiter fluat: auctor est tamen pro captu seculi acutus et disertus, nec omnino contemnendus poeta. De quo qui

 optime

b) Attamen STOLLIVS introduct. in histor. liter. part. 1. c. 5. §. 61. n. 7. sibi persuadet, fuisse non nulla eius epigrammata eleganter et neruose conclusa. Et ipse MORHOFIVS polyhist. liter. l. 4. c. 14. §. 15. opinatur, Iul. Caesaris filium, IOSEPH. SCALIGERVM, qui singularem huic auctori impendit operam, suasque lectiones Ausonianas edidit, non satis ex dignitate de epigrammatibus Ausonianis iudicasse. Sed ipse vix sui memor, de legendis, imitandis et excerpendis auctoribus pag. 50. seq. *in epigrammatibus*, inquit, *plerumque infelix*; *in dictione poetica non adeo cultus, nisi cum centonem Virgilianum scripsit, in quo mire fuit ingeniosus. Primus enim, quantum constat, hoc poematis genere se exercuit.*

optime meritus est, IOSEPHVS SCALIGER *i*) ridet omnes, quibus hic poeta non placet, ac eos esse dicit, qui Garumnam fluuiolum, Burdigalem oppidulum, Aquitaniam ipsam minorem illis praefecturis, quae vno contineantur episcopatu, alia ridicula et plane absurda affirmare non vereantur.

§. XXXVII.

Ausonius typis primum dicitur fuisse descriptus *Mediolani* 1490. et 1497. fol. cum Terentiano Mauro. *Venetiis* 1496. fol. cum Georgii Merulae praefatione.

§. XXXVIII.

Seculo post Christum natum decimo sexto Ausonius prodiit *Venetiis* 1501. 4. cum Thadaei Vgoleti Parmensis praefatione. 1517. 8. apud Aldum. *Parisiis* 1517. 4. apud Iodocum Badium Ascensium, a Michaele Humelbergio emendatus. 1551. 8. ab Elia Vineto castigatus, curante Vineti amico, Iacobo Goupylo. *Basileae* 1523. cura Valentini Curionis. *Lugduni* 1540. et 1549. 8. apud Gryphium. 1557. 8. cura Ludouici Miraei. 1575. 8. cum Scaligeri, Vineti et aliorum obseruationibus. *Antverpiae* 1567. forma minore, accurante Theodoro Pulmanno. *Burdegalae* 1575. 4. 1580. 4. 1590. 4. et 1599. 4. cum eruditissimis Eliae Vineti commentariis: cui iam tum anno 1573. Iosephus Scaliger duo libros Ausonianarum lectionum inscripserat, simul editos: quibus accessit rerum Burdegalensium chronicon, auctore Gabr. Lurbeo. *Heidelbergae* 1588. 8. apud Commelinum, cum iisdem et aliorum obseruationibus. *Geneuae* 1588. forma minori apud Iacobum Stoer, cum Scaligeri lectionibus Ausonianis, Vineti et aliorum notis.

§. XXXIX.

Seculo post Christum natum decimo septimo Ausonii

i) Epistola ad Vinetum, Ausonianis lectionibus praemissa.

ſonii opera prodierunt *Geneuae* 1608. 12. typis Iacobi Stoer, cum Ioſephi Scaligeri Auſonianis lectionibus, et excerptis Adriani Turnebi, Adriani Iunii, Guilielmi Canteri, Iuſti Lipſii, et Eliae Vineti notis: quae iuſti commentarii inſtar eſſe poſſunt. *Amſtelodami* et *Lugduni Batauorum* 1671. 8. cum integris Scaligeri, Mariangeli Accurſii, k) Freheri, Scriuerii, ſelectis Vineti, Barthii, Acidalii, Gronouii, Graeuii aliorumque notis. Iacobus Tollius recenſuit, et ſuas animaduerſiones addidit. *Amſtelodami* 1699. 16 ſine notis, accurante Iacobo Tollio.

§. XL.

Seculo poſt Chriſtum natum duodeuiceſimo D. Magni Auſonii Burdegalenſis opera, vt fieri potuit, elegantiſſime prodierunt *Pariſiis* 1730. 4. Interpretatione et notis illuſtrauit Iulianus Floridus, canonicus Carnotenſis, iuſſu Chriſtianiſſimi Regis, in vſum Delphini. Recenſuit, ſuppleuit, emendauit, diſſertationem de vita et ſcriptis Auſonii, ſuasque animaduerſiones adiunxit Iohannes Baptiſta Souchay, Regiae inſcript. et human. liter. Academiae ſocius, et Abbas.

§. XLI.

Cum Auſonio videtur omnino coniungendus eſſe diſcipulus, quo valde familiariter vſus eſt, quique ſub Theodoſio M. maxime floruit poetas inter Chriſtianos, S. PAVLINVS, ſiue, vt integrum viri fuerat nomen, MEROPIVS PONTIVS ANICIVS PAVLINVS, Nolanus Epiſcopus in Campania Italica. Romanorum de gente patricia fuit Aquitanicus, anno poſt Chriſtum natum circiter

citer

k) Integras falſo promittit titulus, quae exhibentur ſelectae. Extant vero Mariangeli Accurſii diatribae in Auſonium, Ouidium, et Solinum *Romae* 1524. fol. de quibus vid. FABRICIVS biblioth. Lat. vol. 1. p. 589.

citer CCCLIII. Burdigalae *l*) seu Ebromagi, *m*) in lucem editus, quod oppidum non procul a Burdigala, ad Garunnae fluminis ripam, hodie *Embrau* vocatur. Cum inter Aquitaniae proceres princeps esset natus, et optimis literis a pueritia enutritus, adultior paulo factus, sub Decio Magno Ausonio, illustri poeta, et humanitatis doctore Burdigalensi, summo fautore et magisto suo, *n*) ita profecit: vt ipsam postea praeceptoris sui gloriam arte poetica et oratoria, si non superauit, adaequarit certe, et plurima ediderit haudquaquam vulgaris doctrinae monumenta. Eo discipulo AVSONIVS *o*) postea valde gloriatus est, ad ipsum Paulinum inter alia scribens:

----- Ego sum tuus alter, et ille
Praeceptor primus veterum largitor honorum,
Primus in Aonidum qui te collegia duxi.

Cui PAVLINVS *p*) versibus rescripsit iambicis:

Tibi disciplinas, dignitatem, literas,
Linguae, et togae, et famae decus,
Prouectus, altus, institutus, debeo,
Patrone, praeceptor, pater.

Elegantioribus disciplinis recte imbutus, facundia excellens atque ingenio, diuitiis etiam apprime et ordinis senatorii dignitate ornatus, ad amplissima prouehitur imperii munera,

l) Vt VRANIVS Presbyter memoriae prodidit, qui vitae summam, vel mortem potius descripsit Paulini, apud SVRIVM de probatis sanctorum historiis tom. 3. Iun. pag. 846.

m) Quam ipse PAVLINVS patriam vocat suam. Confer. BEBELIVS antiq. eccles. sec. 4. tom. prior. p. 302.

n) CRINITVS de poetis Latinis l. 5. c. 90. *Quidam putarunt fuisse nepotem Ausonii, quod eum grata ac beneuola quadam appellatione filium nominet. Sed hoc non satis constat, in tam varia et ancipiti rerum obscuritate.*

o) Epist. 23. extr. *p*) Ad Ausonium epist. 1. v. 75. seqq.

munera, et ſummis praeceptori honoribus ſuauis obtingit collega: quod ipſum ita illi proponere legimus: *q*)

Paulinum Auſoniumque viros, quos ſacra Quirini
Purpura, et auratus trabeae velauit amictus,
Non decet inſidiis peregrinae cedere diuae.

Conſulatum innuit ſecum geſſiſſe: cum vero nomen eius in faſtis conſularibus non reperiatur: ſurrogatus vicem videtur conſulari dignitate alius accepiſſe, quem eo munere, nondum anno expleto, defunctum mors intercepiſſet, anno circiter poſt Chriſtum natum CCCLXXIX. poſt Valentis obitum, Decio Auſonio Magno et Hermogeniano Olybrio coss. Vxorem Paulinus etiam ditiſſimam duxit Theraſiam, religioſam et prudentem matronam, quae dotem coniugi ampliſſimam adduxit. Cum adeo ex voto illi ſuccederent omnia: ac nihil prorſus ad ſummam felicitatem deeſſet: ſanioris philoſophiae coepit indulgere ſtudio, et rerum humanarum viciſſitudines obſeruare. Semet variorum vidit negotiorum mole obrutum, ac multis ſine vlla animi voluptate confectum curis: vt ſua magis diſceret experientia, quam vana et improbi laboris plena ſint omnia, et quam raro vera felicitas cum amplioribus fortunae bonis ſoleat eſſe coniuncta. Cum aliquando in Hiſpania Paulus cum Theraſia ſua ageret: eaque poſt longa vota illi filium enixa eſſet, qui ſub octauum ab ortu diem Compluti obiit, viamque parentibus expediuit, vt minime caducam meritorum poſteritatem quaererent. Enixius quod immortale ſibi comparare ſtudebant, et quod vitae reliquum erat, ſeruatori ſuo deuotum eſſe volebant. Ab eo ſeceſſu Paulinum Auſonius quouis modo reuocare ſtudebat, ratus, ſolitudinem iſtam atrae bilis eſſe fructum, aut

q) AVSONII ad Paulinum epiſt. 24. v. 64. ſeqq.

aut coniugis persuasionem, cui nimium obsecundare consueuerit, vt Priscus olim Tarquinius Tanaquili suae. Hinc ad eum inter alia scribit: *r*)

Si prodi, Pauline, times, nostraeque vereris
Crimen amicitiae, Tanaquil tua nesciat istud.
Tu contemne alios, nec dedignare parentem
Adfari verbis. -- ---

Respondet illi vero PAVLINVS: *s*)

--- *Vtinam iustus me carpere liuor*
Incipiat: Christi sub nomine probra placebunt
Non patitur tenerum mens numine firma pudorem:
Et laus hic contemta redit mihi, iudice Christo.
Ne me igitur, venerande parens, his vt male versum
Increpites studiis, neque me, vel coniuge carpas,
Vel mentis vitio. Non anxia Bellerophontis
Mens est, nec Tanaquil mihi, sed Lucretia coniux,
Nec mihi nunc patrii est, vt vis, obliuio coeli.

Christi amor, vitae melior ineunda ratio, et meditatio mortis, solitudinem illi persuasit, vt procul ab omnibus negotiis libertate et iucunda eaque minime interrupta cum Christo consuetudine perfrueretur: rebus caducis haudquaquam ratus patere dicata Christo pectora. Burdigalae anno CCCLXXXIX. sacro tinctus lauacro a S. Delphino, Burdigalensi episcopo, quod vbique locorum in Aquitania nimis notus esset omnibus, neque ex animi voto Christianae pietati vacare posset; vna cum coniuge religiosissima in Hispaniam secessit, ac ibi quatriennium solo Numinis cultu transegit, voluntariam professus paupertatem, ita vt diuendita paulatim sua bona pauperibus distribueret. Tantam opinionem de eo Barcinonensis populus concepit: vt festo natiuitatis Christi, improuidum voluerit pres-

r) AVSONIVS ad Paulinum epist. 23. v. 29. *s*) Ad Auson. ep. 3.

presbyterum ſacrari. Paulinus cum ab incoepto videret populum abduci non poſſe, multum reluctatus a Lampio epiſcopo tandem ſe paſſus eſt ſacerdotem anno CCCXCIII. ordinari: ea tamen lege, vt Barcinone non cogeretur reſidere, ſed liberrima illi proficiſcendi et ſacris in ſeceſſu vacandi concederetur facultas. Anno CCCXCIV. Hiſpania relicta, in Italiam profectus eſt. In itinere Ambroſium Florentiae conuenit, qui eum liberali humanitate et amicitia excepit, et omnibus beneficiis ornatum dimiſit. Romam vero petebat: vbi perquam honorifice quidem ab omnium ordinum hominibus fuit ſalutatus: ſed ipſa illi grauis fama ſanctitatis et literarum gloria, vt Siricii pontificis clerique Romani vix ferendam experiretur inuidiam. Properabat ergo ad Campaniae a faſtu et inſidiis remotiora loca, et Nolae, vbi paternos poſſidebat fundos in tuguriolo commorabatur ruſtico. Transactis ibi XV. prope annis cum Theraſia ſua, quae de coniuge illi facta eſt ſoror, *t*) in literarum ſtudio vitaeque monaſticae exercitiis, anno CCCCIX. electus tandem eſt Nolae epiſcopus. Inepte quidam dubitant de Paulino, Auſonii amico, an fuerit ille Epiſcopus Nolae. AMBROSIVS *v*) enim, ſcriptor coaeuus, diſerte ait, hunc poſtea diuenditis omnibus, quae habebat in Aquitania, cum eadem vxore in Nolanum agrum ſeceſſiſſe. *x*) *Paulinum*, inquit, *ſplendore generis in partibus Aquitaniae nulli ſecundum, venditis facultatibus, tam ſuis, quam etiam coniugalibus, in hos ſe induiſſe cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat, quae redegit in pecuniam, et ipſe pauper ex diuite factus, tanquam deoneratus graui ſarcina, domui, patriae, cognationi quoque vale-*

t) Vt in chronico IDACIVS loquitur. *v*) Epiſt. 36. ſiue lib. 6. epiſt. 1. ad Sabinum. *x*) Vid. IOS. SCALIGER Auſon. lect. l. 2. c. 16. init.

valedicat, quo impensius Deo seruiat. Elegisse autem secretum affirmatur Nolanae vrbis, vbi tumultum fugitans aeuum exigat. Matrona quoque virtuti et studio eius proxime accedit, neque a proposito viri discrepat. Denique transscriptis in aliorum iura suis praediis, virum sequitur, et exiguo illic coniugis contenta cespite, solatur se religionis et charitatis diuitiis. Soboles eis nulla, et ideo meritorum posteritas desiderata. Haec vbi audierint proceres viri, quae loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta praeditum eloquentia, migrasse a senatu. Episcopatus initia illi quidem satis turbulenta fuerunt, irrumpentibus Gothis, qui Nolam expugnarunt. Illo autem sedato tumulto, tranquilliora vixit tempora, vt sine luxu fastuque munere suo persungi potuerit. Pietatis exercitio perpetuo, scripta legit amicorum, et vitae integritate illustrium, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Prosperi, Eucherii, aliorum. Conuersionis initia post Deum S. Felici confessori et martyri accepta referebat: ad cuius reliquias magna illo tempore dicebantur fieri prodigia: vt vndique populus ad eius sepulchrum conflueret Nolam. Et ipse Paulinus in eo secessu quotannis diem S. Felicis natalem, qui XIX. kalendas Februarii celebratur, nouo natalitio carmine, annuum quasi pendens tributum, honorare consueuit. Commendatur inprimis Paulini in miseros liberalitas pietasque incomparabilis, qua non suas tantum, sed et episcopales cunctas opes captiuis atque pauperibus distribuerit. Incredibile dictu, quod S. GREGORIVS *y*) narrat, cum rerum illi prorsus nihil superesset indigentibus erogandum, cum muliere vidua et eius opem implorante in Africam esse profectum, vt filium viduae vnicum, qui a Van-

y) Dialogor. l. 3. c. 1. Et apud SVRIVM de probatis sanctorum historiis tom. 3. Iunio pag. 849.

a Vandalis erat captus, ipse spontanea seruitute sua redimeret. Agnita vero tandem viri dignitate, cum insigni captiuorum multitudine, vt pristina gauderent libertate, a Vandalis dimissum fuisse, postquam illorum plurimos ab Arianorum haeresi in captiuitate sua reuocarit. Sed repugnant fabulosae narrationi cum tempora, quibus hic Nolae episcopus vixit, tum aliae rerum omnes circumstantiae: vt viri doctissimi haud immerito sibi persuadeant esse commentum, istis simile, quae magno numero in S. Gregorii dialogis reperiuntur. Anno CCCCXXXI. Paulinus pleuritide affectus diem obiit supremum, et in templo suo Nolano sepultus est. Apud SVRIVM *z*) d. XXII. Iunii legitur vita S. Paulini, Nolani episcopi, auctore VRANIO presbytero. Item ex tertio dialogorum D. GREGORII papae narratio, et GREGORII Turonensis de gloria confessorum. Eius vita a FRANCISCO SACCHINO S. I. descripta in editionibus operum Paulini extat. Quae praeteriit, PETRVS FRANCISCVS CHIFLETIVS S. I. in Paulino illustrato, *a*) IOH. BAPTISTA LE BRVN in vita Paulini, *b*) FRANCISCVS GIRY, et HADRIANVS BAILLET in vitis sanctorum, Gallice editis, TILLEMONTIVS memoriarum tomo decimo quarto, et MVRATORIVS tomo primo anecdoton Latinorum, *c*) suppleuerunt. Consulendi porro VOSSIVS, *d*) MIRAEVS, *e*) BEBELIVS, *f*) DV PIN, *g*) plures alii, quos enumerare longum est. Paulinos literis illustres alios FABRICIVS *h*) accurate distinguit.

z) De probatis sanctorum historiis tom. 3. Iunio pag. 846 seqq.
a) Diuione 1662. 4. *b*) Separatim Gallice edita Parisiis 1686. 8.
c) Pag. 157 - 169. *d*) De historicis Latinis l. 2. c. 12.
e) Annot. ad Gennadii de viris illustr. c. 48. apud FABRICIVM biblioth. eccles. p. 23. *f*) Antiq. eccles. 4. tom. prior. p. 302. seq. *g*) Bibliotheca noua eccles. auct. tom. 3. p. 267. seqq.
h) Biblioth. Latin. vol. 3. p. 505. seqq. Bibliothecae mediae et infimae Latinitatis l. 15. p. 604 seqq.

§. XLII.

Scripsit noster inter alia, maximam partem epistolas, poetica multa, sermonis elegantia et venustate non contemnenda: maiori quidem castitate, quam in solutis ingenii monumentis, quibus studio nonnunquam a vero stili nitore ad ecclesiasticam consuetudinem declinauit. Carminibus epistolae ad Ausonium tres, ad Gestidium duae, et oratio ad Deum, cuius initium, *omnipotens genitor rerum* etc. in Ausonii operibus leguntur. Et SCALIGER *i*) Paulino epistolam vidicat, quae vulgo ad Paulinum ab Ausonio scripta dicitur, *k*) et incipit: *quarta redit duris haec iam messoribus aestas.* Composuit, vt GENNADIVS *l*) habet, versu breuia, sed multa. Eruditionis monumenta, pro viri magnitudine, modica habemus, eo quod melior pars temporum iniuria periit. Epistolae et poemata, temporis habita ratione extant hoc ordine 1) epistola ad Sulpicium Seuerum paulo post scripta quam presbyter ordinatus est, quod illi narrat, eumque ad se Barcinonem inuitat. 2) epistola ad Amandum, eodem tempore scripta de ordinatione sua. 3) epistola ad Alipium Afrum CCLXCIV. autumno, cum se Nolam primum recepisset: sibi missos Augustini libros laudat, et quod mutuum acceperat, Eusebii chronicon remittit. 4) epistola ad Augustinum, scripta CCCXCIV. autumno, eius in Manichaeos laudat libros, et vitae praecepta petit. 5) epistola ad Seuerum Sulpicium, eodem tempore, vitae rationem commendat, cleri Romani inuidiam, et ipsius pontificis superbiam notat: vnde sedem sibi procul ab vrbe Roma quaesiuerit. 6) epistola ad Augustinum, anno CCCXCV. literarum flagrans desiderium testatur. 7) epistola ad Roma-

ma-

i) Ausonianarum lectionum l. 2. c. 25. *k*) Inter AVSONII epistolas tricesima prima. *l*) De viris illustribus c. 48.

manianum, anno cccxcvi. Auguſtini epiſcopatu laetatur. 8) epiſtola ad Licentium,cccxcvi.carmine et ſoluta oratione eum hortatur, vt Deo ſe totum daret. 9) epiſtola ad Amandum, et 10) ad Delphinum,Burdigalenſem epiſcopum, anno cccxcvi.ſilentium excuſat ſuum. 11) epiſtola ad Seuerum Sulpicium, anno cccxcvii. eum ad ſe inuitat. 12) epiſtola ad Amandum, eodem tempore, per gradus eleganter hominis lapſum, eiusque per Chriſtum redemtionem diſtinguit. 13) epiſtola ad Pammachium, anno cccxcvii. eum conſolatur, vxoris Paulinae obitu. 14) ad Amandum et 15) ad Delphinum, huius recuperatam ſibi gratulatur valetudinem: et liberalitatem vtriusque laudat. 16) epiſtola ad Iouium, cccxcix. de prouidentia agit. 17) epiſtola ad Seuerum Sulpicium, anno ſcripta cccxcix. exeunte, queritur, quod ad ſe nondum venerit: eumque hortatur, vt in patriam ad ſe properet, B. Felici martyri debitum exhibiturus cultum. 18) epiſtola ad Victricium, Rothomagenſem epiſcopum, eodem tempore, eius merita ſummis euehit laudibus. 19) epiſtola ad Delphinum, Burdigalenſem epiſcopum, anno cccc. eius erga ſe beneuolentiam grato animo agnoſcit. 20) eidem ſignificat, quae ab Anaſtaſio Romano, et Venerio, Mediolanenſi, epiſcopis, acceperit ſummi fauoris teſtimonia. 21) eidem, poſt Cardamae laudes, initium euangelii Iohannis exponit. 22) epiſtola ad Seuerum, mundanorum deſcribit luxum effeminatamque mollitiem: monachorum contra frugalitatem commendat. 23) Seuero agit gratias, quod coquum ſibi commodum miſerit. 24) epiſtola ad Seuerum, ſub finem anni cccc. ſcripta, euangelicae paupertatis rationem, et quae in vita ſpirituali tentationes et pericula ſint ſubeunda, exponit. 25) ad virum nobilem, abnegandas mundi voluptates, eamque conuerſionem

ſine

ſine maximo periculo procraſtinandam non eſſe. 26) monachum Sebaſtianum, et Diaconum benedictum laudat, quod ſuo munere fuerint recte perfuncti. 27) epiſtola ad Seuerum Sulpicium, anno cccci. familiariter ſcripta 28) eidem nonnulla ſacrae ſcripturae loca exponit: Victorem commendat: et panegyricum Theodoſio imperatori, carminaque Felici B. martyri ſcripta mittit. 29) epiſtola ad Seuerum, ccccii. ſcripta, illi gratias agit pro veſte, pilis facta camelinis, quam dono acceperat: et remunerationis loco mittit aliam, e vellere agni, quam honeſtiſſimae viduae Melaniae beneficio habuerit. 30) epiſtola ad Sulpicium Seuerum, ccccii. ſcripta, de homine interno et externo, ſtultitiae arguit eum, qui Paulini imaginem petierat. 31) epiſtola ad Seuerum, eodem tempore de vera Chriſti inuenta cruce. 32) epiſtola ad Seuerum, cccciii. ſcripta, carmina reperiuntur in tabulam quandam pictam S. Martini, Sanctique Paulini, quam Seuerus in templo, ab ſe dedicato, collocauit. Ea quidem modeſtia vſus eſt, vt Martinum ſanctos, ſe vero peccatores referre ſignificet. Templum quoque verſibus effingit, quod ipſe Nolae curauit aedificari. Extremo templi vtriusque inſcriptionem facit. 33) epiſtolae ad Alethium, cccciii. ſcriptae, 34) adiectus eſt de eleemoſyna tractatus, quem inſcripſit *theſaurum eccleſiaſticum*. 35) Delphino, et 36) Amando, ad ſupplicationes, fratris ſui animam commendat. 37) epiſtola ad Victricium, Rothomagenſem epiſcopum, ccccIV. ſcripta, eius fidem et vigilantiam laudibus euehit. 38) epiſtola ad Aſperum, eodem anno ſcripta, conuerſionem eius laudat. 39) epiſtola ad Aſperum eiuſque vxorem Amandam, agriculturam cum vita ſpirituali componit. 40) Sancti Amandique epiſtolis reſpondet de peccatis deplorandis. 41) epiſtola ad Sanctum,

ccccv.

ccccv. ſcripta, virginum parabolam de vigilantia Chriſtiana exponit. 42) epiſtola ad Florentium, Cadurci epiſcopum, anno eodem ſcripta, virtutibus laudatis, eius ſe precibus commendat. 43) epiſtola ad Deſiderium, ccccvi. ſcripta, ficus arefactae parabolam exponit. 44) Aſpero coniunctam cum pietate eloquentiam, vxorem, omnibus decoratam virtutibus, atque liberos optimae ſpei gratulatur. 45) Auguſtino circa annum ccccviii. pro libro gratias agit, quem eius nomine a Quinto Romae acceperat. Deinde Melaniam commendat, quae filium morte ſibi ereptum vnicum deplorabat. Eaque occaſione de beatorum poſt reſurrectionem felicitate diſſerit. 48) epiſtolae fragmentum eſt, a Gregorio Turonenſi laudatum: quo ſeculi ſui effrenatos mores et impietatem epiſcoporum aliquot ſanctitati opponit. 49) epiſtola ad Macarium, quam poſt annum ccccx. ſcripſit, cum epiſcopus iam eſſet, Nauarchi, cuiuſdam catechumeni, hiſtoriam enarrat. 50) Auguſtino multas in ſacra ſcriptura interpretanda difficultates proponit. 51) epiſtola ad Eucherium nihil niſi Chriſtianas ſalutationes continet. Epiſtolas xxxii. carmina excipiunt, quorum xv. in laudem Felicis S. Martyris ſcripta ſunt: reliqua ſunt plane diuerſi argumenti. Ex carminibus oratione proſa vitam S. Felicis venerabilis BEDA contexuit, vt ipſe in operis praefatione his verbis teſtatur: *feliciſſimum B. Felicis triumphum, quem in Nola, Campaniae ciuitate, Domino adiuuante, promeruit, Paulinus, eiusdem ciuitatis epiſcopus, verſibus hexametris pulcherrime ac pleniſſime deſcripſit, qui quia metricis potius, quam ſimplicibus habiles ſunt lectoribus, placuit nobis ob plurimorum vtilitatem, eandem ſancti confeſſoris hiſtoriam planioribus dilucidare ſermonibus.* Libellum vero ſuum ita claudit: *explicit liber de vita et confeſſione ſancti Felicis:*

quem ego famulus Christi Beda de metrico opere beati episcopi Paulini simplici sermone transtuli.

§. XLIII.

Inter opera Paulini, quae temporum iniuria periere, sunt 1) Liber de regibus, elegantissime versibus paucis ex Suetonio redditus: quem AVSONIVS *m*) commendat literis ad eum scriptis: *longe iucundissimum poema subdideras, quod de tribus Suetonii libris, quos ille de regibus dedit, in epitomen coegisti, tanta elegantia, solus vt mihi videare assecutus, quod contra rerum naturam est, breuitas vt obscura non esset.* Specimen deinde subiungit, quod illius quidem elegantissimi libelli fragmentum superest vnicum:

Europamque, Asiamque, duo vel maxima terrae
Membra, quibus Libyam dubie Sallustius addit,
Europae adiunctam: possit quum tertia dici.
Regnatas multis: quos fama oblitterat: et quos
Barbara Romanae non tradunt nomina linguae,
Illibanum, Numidamque Auelim, Parthumque Vononem,
Vt Caranum: Pellaea dedit qui nomina regum.
Quique magos docuit mysteria vana Nechepsi:
Et qui regnauit sine nomine mox Sesoostris.

Hoc, vtut iuuenile carmen, Ausonius, sed quantus eo tempore poetarum et artium pene omnium censor, omnino iudicat perite et concinne, modulate et dulciter, ita secundum naturam Romanorum accentuum fuisse pronuntiatum, vt veris tamen ac primigeniis vocibus sua fastigia non perirent. 2) Panegyricus in obitum Theodosii senioris Augusti, *n*) qui anno Christi CCCXCV. a. d. XVI. kalend.

m) Epist. 19. ad Paulinum. *n*) Perperam HONORIVS Augustodunensis de scriptoribus ecclesiasticis l. 2. c. 47. vocat *ad The-*

lend. Februarii deceſſit. Cum ethnici ſcriptores eum variis modis criminarentur: Paulinus, monente Endelechio, viri ſibi amicitia coniunctiſſimo, pro meritis defendendum ornandumque ſuſcepit: eo maxime conſilio, vt in Theodoſio non tam imperatorem, quam Chriſti ſeruum, non dominandi ſuperbia, ſed humilitate famulandi potentem, nec regno, ſed fide principem *o*) praedicaret. Laudationem hanc per Vigilantium, qui tum monachus ſpecie laudandus, poſtea haereticus teterrimus fuit, ad S. Hieronymum in Palaeſtinam miſit. HIERONYMVS vero *p*) illi inter alia reſpondit: *librum tuum, quem pro Theodoſio principe prudenter ornateque compoſitum transmiſiſti, libenter legi; et praecipue mihi in eo ſubdiuiſio placuit: cumque in primis partibus vincas alios, in penultimis te ipſum ſuperas.* Eiuſdem panegyrici etiam CASSIODORVS *q*) meminit, GENNADIVS, *r*) atque TRITHEMIVS: *s*) ad noſtram vero aetatem, quod dolemus, non venit. 3) Perierunt multae ad familiares epiſtolae, quarum ipſe meminit in iis, quae extant. 4) Epiſtolae de contemtu mundi ad ſororem, quas Paulini operibus GENNADIVS *t*) et TRITHEMIVS *v*) accenſent: iisdemque commemoratus *s*) de poenitentia tractatus, et 6) de martyrum laudibus, 7) denique ſacramentarium, et multa alia, quorum, quod interciderunt, inutilis memoria. Illa potius notanda, quae perperam Paulino noſtro ſuppoſita fuerunt.

odoſium imperatorem panaegyricum ſuper victoria tyrannorum. Ita quoque RVFFINVS hiſt. l. 1. c. 27.

o) Vt ipſe PAVLINVS epiſt. 9. loquitur. confer. epiſt. 28.

p) Epiſt. 13. *q*) Sacrar. lect. c. 21. *r*) De viris illuſtribus c. 48. *s*) De ſcriptoribus eccleſiaſticis c. 117. *t*) L. c.

v) L. c.

§. XLIV.

SIGEBERTVS GEMBLACENSIS x) nostrum cum alio Paulino presbytero illo confundit, qui S. Ambrosii vitam ad Augustinum scripsit. *Paulinus*, inquit, *Nolanus episcopus scripsit ad Augustinum episcopum vitam Ambrosii, Mediolanensis episcopi. Scripsit etiam versifice vitam Felicis Nolani.* Sigebertum IACOBVS DV BREVL, monachus S. Germani, vir cetero doctissimus, y) defendit ita: *frustra multi nostra aetate, Honorium Augustodunensem secuti, Paulinos duos faciunt, vnum Nolanum episcopum, alterum presbyterum Mediolanensem, auctorem vitae S. Ambrosii: cum ipse Paulinus in epistola ad Alypium scribat, se licet in Hispania ordinatus fuerit presbyter a Lamprio, episcopo Barcinonensi; tamen beneficio S. Ambrosii assecutum esse, vt vbicunque terrarum degeret, Ambrosii presbyter diceretur.* Quoquo se res habeat modo, presbyter Paulinus fuit alius, qui eam Ambrosii vitam posteritati reliquit, vel immerito tribuitur nostro. Nam, vt recte etiam VOSSIVS z) sentit, dictio neutiquam in vita Ambrosiana spirat elegantiam et venustatem, quam ostendunt Paulini reliqua omnia. Deinde non conueniunt tempora. Ambrosio enim superstite iam, vt ex illius epistola, paulo superius citata, patet, Paulinus noster in agrum Nolanum secessit. Alius vero Paulinus, istius vitae auctor, morienti Ambrosio fuit a manu, ac minoris ordinis clericus sub cura Casti diaconi Mediolani egit: quod de semetipso in Ambrosii vita testatur. 2) Et frustra Paulino, episcopo huic Nolano, tribuuntur libri sex de vita B. Martini, Turonensis episcopi. Eumque VOSSIVS

x) De scriptoribus ecclesiasticis cap. 14. Ita quoque IOH. TRITHEMIVS de script. eccles. c. 117. y) In notis ad Isidorum.

z) De historicis Latinis l. 2. c. 13.

VOSSIVS ipſe *a*) auctorem agnoſcit, fretus GREGORII TVRONENSIS *b*) auctoritate, qui haec memoriae prodidit: *Paulinus quoque beatus, Nolanae vrbis epiſcopus, poſt ſcriptos verſu de virtutibus eius, quas Seuerus complexus eſt, quinque libros, illa comprehendit miracula, quae poſt eius geſta ſunt tranſitum, id eſt in ſexto operis ſui libro.* VENANTII item FORTVNATI, *c*) qui

Stemmate, inquit, *corde, fide, pollens Paulinus, et arte,*
Verſibus explicuit Martini dogma magiſtri.

Opus vero iſtud, quod alius Paulini Petrocorii eſt, vt inferius paulo videbimus, noſtro perperam adſcribi, facile patet. Nam libro ſecundo Paulinus ipſe, velut tertia perſona, citatur. Etiam Perpetui, ſexti poſt B. Martinum Turonenſis epiſcopi, fit mentio, qui longe poſt Paulini epiſcopi Nolani obitum, quinto demum ſeculo exeunte, ordinatus eſt. 3) Dubia quoque S. Geneſii, Arelatenſis epiſcopi, deſcripta paſſio: quamuis DVPINIVS *d*) hanc ſolam agnoſcat ſtilum referre Paulini, eoque viro eſſe dignam ex omnibus, quae nomen illius oſtendant. 4) Epiſtola ad Marcellam, vtut ſtilum ſapiat Paulini, minime tamen conuenit cum illuſtriſſimae huius viduae hiſtoria. Nam ſcribitur ad eam, quaſi recens eſſet conuerſa. Conſtat vero Marcellam hanc diu ante Paulinum conuerſam fuiſſe. 5) Epiſtolae ad Celantiam non vno modo probant, Paulini non eſſe. 6) Poema, quo auctor vxorem ſuam hortatur, vt Deo ſe conſecret, ſcriptum eſt circa annum CCCCVII. quo in occidente omnia variis tumultibus turbisque miſcebantur, Paulino ſuppoſitum fruſtra, cuius vxor dudum ſemet Chriſto deuouerat totam, vt ea hortatione non opus ha-

 buerit.

a) De hiſtor. Lat. l. 2. c. 12. p. 211. ſeq. *b*) Miraculorum Martini l. 1. c. 1. *c*) Initio libri 1. de S. Martini miraculis.
d) Bibliotheca noua eccleſ. auctorum tom. 3. pag. 278.

buerit. Et codicibus MStis melioribus B. Prospero adscribitur. 7) Carmen proxime sequens paraphrasis est eorum, quae B. Bernardus in honorem nominis Iesu edidit: oportet ergo longe post tempora Paulini scriptum fuisse. 8) Neque dignum est episcopo Nolano inter abbatis Anianae regulas responsum ad quaestionem, quae debeat esse monachorum poenitentia. Scripta Paulini a spuriis genuina discernunt DV PIN, *e*) BEBELIVS, *f*) RIVETVS, *g*) BELLARMINVS, *h*) GERHARDVS, *i*) Alii.

§. XLV.

Sed PETRI CRINETI *k*) oscitantiam, vel ignorantiam potius, satis admirari non possumus, qui diuersum putat esse Nolanum episcopum a Pontio Paulino Burdegalensi. *Leguntur*, inquit, *adhuc quaedam ipsius Paulini carmina, in quibus mirifica eruditio, et incredibilis elegantia apparet. Idem Paulinus praeclaris atque honestissimis dignitatibus perfunctus est, et inter principes viros atque nobilissimos habitus. Fuit iisdem ferme temporibus alter Paulinus, pontifex Nolanus, moribusque et singulari continentia clarissimus: cuius epistolae atque epigrammata vulgo leguntur. Quidam existimant, eundem esse habendum, parum diligenter considerantes, quantum inter se differant, et professione vitae, et carminum elegantia.*

§. XLVI.

Vir fuit suo tempore apud omnes eruditionis et pietatis fama illustris, et absens vbique locorum longe maximam auctoritatem sibi conciliauit. Vnde GENNADIVS *l*) eum

e) Noua biblioth. eccles. auctor. tom. 3. p. 268. seqq. *f*) Antiq. eccles. sec. 4. tomo priori p. 302. seq. *g*) Critici sacri l. 4. c. 9. extr. Operum tom. 2. p. 1135. *h*) De script. eccles. a 420. p. m. 138. seq. *i*) Patrologia pag. 405. seqq.

k) De poetis Latinis l. 5. c. 90. *l*) De viris illustribus c. 48.

eum claruisse ait temporibus Honorii et Valentiniani non solum eruditione et sanctitate vitae, sed et potentia aduersum daemones. VENANTIVS autem FORTVNATVS *m*) eum incomparabili hoc ornauit elogio:

Stemmate, corde, fide pollens Paulinus et arte.

Sancti Hieronymus et Augustinus eo inprimis valde familiariter vsi sunt, et iucundo literarum commercio sese ad pietatis exercitia excitarunt inuicem. IOH. TRITHEMIVS *n*) virum vocat in scripturis sanctis eruditissimum, et in secularibus literis nulli suo tempore secundum; non minus sanctitate, quam eruditione clarum: *de quo B. Gregorius papa in tertio libro dialogorum scribit, quod tantae pietatis et miserationis fuerit, vt posteaquam omnia sua in pauperum vsus, et captiuorum liberationem expenderat, etiam se ipsum pro filio cuiusdam viduae tradiderit.* Quae sequuntur, non cohaerent. Doctissimorum quorumque aetatis suae virorum, quascunque tandem partes sequerentur, gratiam singularem amicitiamque coluit ita, vt omnibus plane charus, in nullius offensionem odiumue incurrere vnquam potuerit. Amor fuit, ac deliciae sui seculi. *o*)

§. XLVII.

Paulinus etiam, vt omnes consueuerunt poetae, ligata, quam soluta, oratione vegetior erat. Nam tanta cura, tantoque studio purioris Latinitatis scriptores, maxime poetas, perlegit, vt ad eorum elegantiam proxime accessisse videatur. Ab ineunte aetate, vt seculi fuerat genius, eloquentiam naturali promtitudine, ad omnium prope

m) Initio libri I. de S. Martini historia. *n*) De scriptoribus ecclesiasticis cap. 117. *o*) Elogium Paulini praesertim videatur apud AVGVSTINVM de ciuitate Dei l. I. c. 10. Confer. ad eum locum comment. LVD. VIVIS et LEONH. COQVEI.

prope admirationum, voce literisque ostendit. Nec ipse AVSONIVS *p*) liquido iurare dubitauit, nullum illi ad poeticam facundiam Romanae iuuentutis aequari. Agnoscit eius vegetam et sublimem alacritatem: qua summa sic appetat, vt non decidat; cum aliis, et sibimet ipsi, vel propter senectutis imbecillitatem, consistere sufficiat. Nihil ergo magis, quam tanti iuuenis carminibus et oblectari, et honorari expetit. HIERONYMVS *q*) magnum illi tribuit ingenium, et infinitam sermonis supellectilem. ERASMO *r*) etiam est Christianus Cicero; et NICOL. HEINSIO *s*) scriptor tersus et Latinus. DV PINIO *t*) iudice, in Paulini scriptis multum elucet artis et elegantiae. Eius oratio pressa est et nitida. Verba et pura sunt, et selecta. Sententiis grauis eius stilus nusquam languet. Lectores vbique pungit et excitat. Transitionum ea vis est, vt inscium etiam lectorem ab vna ad aliam materiam transferat. Omnia cohaerent: tantusque vbique elucet ordo, vt singula ex singulis sponte fluant, facilemque lectori ad sequentia viam sternant. Multus in epistolis lepos, multae facetiae. Difficile dictu, quid in illis potissimum eluceat, suauitas, an ingenii quaedam vehementia et feruor; orationis vbertas, an nitor. Sic sane scripta Paulini eodem tempore demulcent ac mouent; et dum flectunt, animos addunt. Viri singularem eloquentiam in epistola quadam admiratur HIERONYMVS, *v*) et *Paulinus*, inquit, *in epistolari studio prope Tullium repraesentans, voce me prouocat ad scribendum, terret eloquentia.*

§. XLVIII.

p) Epist. 19. ad Pontium Paulinum. *q*) Epist. 13. *r*) Argument. epist. Hieron. ad Celant. fol. 18. tom. 1. *s*) Ad Valer. Flaccum pag. 187. *t*) Noua bibliotheca ecclesiast. auctor. tom. 3. pag. 279. *v*) Apud SIXTVM SENENSEM bibliothecae sanctae l. 4. p. 360.

§. XLVIII.

Poſteaquam rebus plane valedixit caducis, et ſacras literas omnes ſibi perſuaſit eruditionis ſuperare theſauros: diuinorum quotquot ſunt oraculorum capita penitus, vt loquuntur, in ſuccum et ſanguinem conuertit. Hoc vero illi vitio vertunt, quod paſſim orationem ſuam infinitis ſcripturae locis diſtinguere quidem conetur: ea vero etiam haud raro ab ſenſu genuino ad cauſſas longe diuerſas detorquere audeat. Cum poſſint velut gemmae pretioſiſſimae non parum orationem ornare: abuſu et copia immoderata deteriorem reddunt; vtut nouum illis ſplendorem atque pretium diſpoſitio ac ordo addidiſſe videatur. Modum certe Paulinus excedit: alluſionibusque vtitur nonnunquam frigidis, et remotioribus allegoriis, quas nemo facile aequo animo ferre poteſt. In cogitationibus eius deſideratur nonnunquam vis atque concinnitas. Fictis ſaepe ſtudet micare luminibus: et ea elegantiae affectatione, quod ſeculi commune vitium, in vocibus non raro pueriliter ludit. In moribus effingendis ille quidem multis aliis palmam praeripit: ſed dogmaticas non penitius rimatur materias, et cum de officiis differit, ea leuiter tantum perſtringit. Cultus ſanctorum et reliquiarum erat obſeruantiſſimus. Hiſtorias, quibus aliquid inerat miraculi auide, vel ſuperſtitioſe nimis excipiebat: eaque credulitate ſibi facile imponi patiebatur.

§. XLIX.

Poetica, vtut Auſonius laudare ſatis nequeat, tanti certe facienda non ſunt; illa praeſertim, quae poſt conuerſionem ſcripſit. IVL. CAESAR SCALIGER *x*) Auſonio ingenium magnum et acutum, ſed Paulino probitatem et aequa-

x) Poetices l. 6. ſeu hypercritico c. 5. p. 825.

aequabilitatem tribuit. *Paulini*, inquit, *probitatem legis in ipsius epistolis; neque solum hoc, sed etiam animi aequabilitatem, quam cum suo stilo communicauit. Fere enim quibus quisque moribus praeditus est, eos etiam transfundit in suam dictionem. Id quod et in Messala notauit, et in Caesare Quintilianus.* CRINITVS y) in quibusdam Paulini carminibus mirificam eruditionem et incredibilem elegantiam deprehendit, quam in aliis valde desiderat. Vnde Pontium Paulinum Burdegalensem alium opinatur esse, atque pontificem Nolanum. Vitio illius seculi potius communi, quam proprio, saepius syllabarum quantitates modulumque negligit. H. vtplurimum ei est consona. Et producenda corripit. Exempla quaedam VOSSIVS z) profert, ex quibus de reliquis facile quisque iudicare potest.

§. L.

Paulini opera primum edita sunt *Parisiis* 1516. 8. Iodoci Badii Ascensii typis, in multis lacera, in nonnullis mutila, vel ab ipso censore Badio deprauata. *Coloniae* 1560. 8. sub praelo Choliniano, Henricus Grauius Dominicanus, ex veteribus MStis codicibus, multis mendis repurgata dedit. *Basileae* 1569. fol. inter orthodoxographos, accurante Iohanne Iacobo Grynaeo. REIMMANNVS, a) Hildesiensis Superintendens de re literaria optime meritus, notat, Pontii Paulini poemata, Prosperi Aquitanici carmina, S. Hilarii et Venantii Fortunati quaedam prodiisse *Antuerpiae* 1560. 12. ex officina Plantiniana, eamque primam opinatur esse Paulini editionem, et perraram.

§. LI.

Seculo post Christum natum decimo septimo Paulini

y) De poetis Latinis l. 5. c. 90. z) De poetis Latinis c. 4. p. 58.
a) Biblioth. Reimmann. tomo I. p. 381.

lini opera prodierunt *Coloniae Agrippinae* 1618. fol. magna bibliotheca veterum patrum et antiquorum ſcriptorum eccleſiaſticorum tomi quinti parte prima num. 3. *Antuerpiae* 1622. 8. ex officina Plantiniana, cum notis Frontonis Ducaei, et editoris Heriberti Rosvveidi, S. I. theologorum. *Pariſiis* 1685. 4. duobus voluminibus, ad plurimos codices MStos collata, notisque et variantibus lectionibus illuſtrata ſtudio Iohannis Baptiſtae le Brun, presbyteri doctiſſimi. *b*) *Mediolani* 1697. 4. Muratorius tomo primo anecdoton Latinorum inedita quaedam Paulini primum in lucem protraxit. *c*)

§. LII.

Sub Theodoſio M. imperatore magnum S. AMBROSII, Mediolanenſis Epiſcopi, ingenium ſecum aliis diſciplinis, tum poeſi diuina oſtendit. Inprimis de eccleſia meruit, et plurimos Numini aeterno ſuoque Seruatori, lingua Latina, cecinit hymnos. Habentur in operibus *d*) hymni diuerſis temporibus concinendi XXXIV. Accedunt, de quibus non idem omnes ſentiunt, precatio pro pluuia impetranda, pro ſerenitate, et canticum ſanctorum Ambroſii et Auguſtini, *Te Deum laudamus* etc. Porro de epiphania Domini, in quadrageſima ad tertiam, in paſcha ad tertiam, de eccleſiae dedicatione, de S. Benedicto, de Apoſtolis Petro et Paulo, de martyribus, de vno martyre, de pluribus virginibus, precatio pro pluuia impetranda, pro ſerenitate, epitaphium Satyri fratris, et diſticha de diuerſis rebus, quae in baſilica S. Ambroſii ſcripta ſunt. Hexaemeri, ſiue ſex hymnorum *e*) de opere creationis,

b) Vid. acta erudit. Lipſ. 1685. p. 482. *c*) Vid. acta erudit. Lipſ. 1698. p. 57. *d*) Edit. Colonienſ. 1616. tomo 5. p. 169.

e) Supra memoratorum XVII -- XXII. VOSSIVS de poetis Latinis pag. 57. ſeptem numerat, quos reperire non poſſum.

tionis, AVGVSTINVS *f*) et BEDA *g*) meminerunt. Alibi AVGVSTINVS *h*) etiam laudat hymnum vesperarum, *veni creator omnium* etc. *i*) Sublestae fidei esse carmina quaedam falso adscripta propter ingenium admirando Ambrosio, nemo facile ierit inficias. Atqui etiam non damnanda sunt omnia, quae Augustinus non recenset. *k*) Ambrosium constat hymnos venustissime non paucos scripsisse: quorum haec fere est ratio, vt quarto quoque versu sententiam absoluant, tantoque facilius decantari possint alternis vicibus. Qui canendi mox huius aeui ecclesiis mire placuit. Hinc factum est, vt omnes hymni ad hunc modum compositi, quorum in ecclesiis vsus est, Ambrosiani dicantur, quemcunque tandem auctorem habeant.

§. LIII.

Gratiani et Theodosii Augustorum temporibus fuit RVFVS FESIVS AVIENVS: quem patria existimant fuisse Hispanum. Assertum vero istud solum coniectura ex Hispaniae et Hispanorum laudibus, et Punicis Himilconis annalibus, ab Auieno citatis petita nititur. *l*) Eorum magis probatur opinio, qui eum affirmant in Italia natum. *m*) Et frustra eum, leuibus certe argumentis, beato Christianorum adscribunt numero. *n*) Sed paganae superstitioni deditum vbique Aratea phoenomena ostendunt, quorum paraphrasin scripsit, carmenque suum auspicatus est ita:

Carminis

f) Confessionum lib. 9. *g*) Libro de re metrica. *h*) Confession. l. 12. et de musica l. 6. c. 9. *i*) In vulgatis, *Deus creator omnium* etc. hymn. 14. *k*) Vid. DV PIN noua bibliotheca ecclesiasticorum auctorum tom. 2. p. 506.

l) Vid. NIC. ANTONIVS bibliothecae veterit Hispanae l. 2. c. 9.

m) Vid. FABRICIVS biblioth. Lat. vol. 1. p. 591.

n) NIC. ANTONIVS l. c.

Carminis inceptor mihi Iuppiter: auſpice terras
Linquo Ioue: excelſam reſerat dux Iuppiter aethram:
Imus in aſtra, Iouis monitu: Iouis omine coelum,
Et Iouis imperio mortalibus aethera pando.

At, inquies, paraphraſtis fuiſſe veſtigiis inſiſtere auctoris ſui: vt Arati exprimeret ſolemne exordium: ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. *a Ioue principium.* Apertius monumentum teſtatur, quod Romae inuentum, et extat apud GVIL. FLEETWOOD: *o*)

R. Feſtus V. C. de ſe ad Deam Nortiam
Feſtus Muſoni ſuboles prolesque Auieni
Vnde tui latices traxerunt Caeſia nomen
Nortia te veneror lare cretus Vulſinienſi
Romam habitans gemino Proconſulis auctus honore
Carmina multa ſerens vitam inſons integer aeuum
Coniugio laetus Placidae numeroque frequenti
Natorum exſultans viuax et Spiritus ollis
Caetera compoſita fatorum lege trahuntur.
Sancto Patri Filius Placidus.
Ibis in optatas ſedes nam Iuppiter aethram
Pandit Feſte tibi candidus vt venias
Iamque venis tendit dextras chorus inde Deorum
Et toto tibi iam plauditur ecce Polo.

Ad Rufum Feſtum Auienum poetam noſtrum pertinere, nullum eſt dubium. Neque enim ſolum eius exprimitur nomen; verum et carminum, quae ſcripſerit, multorum mentionem ipſe facit: et filius Placidus ſatis aperte ad initium Arateorum phaenomenum alludit. Diſcimus inde noſtrum, non Hiſpanum, ſed Volſcum in Hetruria eſſe natum, atque gentili Deae Nortiae deuotum. Nam et Noricae Deae Hetruſcae apud Volſcinienſes templum e LIVIO

o) Inſcriptionum antiquarum ſylloge, pag. 153.

vio notum eſt. Et Vulſcinienſibus Nurſiam, Sutrinis Nortiam, vtrisque in Tuſcia, TERTVLLIANVS tribuit. Legimus porro, eum veniſſe Romam, et literarum ſtudio, ſuisque meritis altiſſimum honoris gradum obtinuiſſe, proconſulis gemino honore auctum. Conſulem fuiſſe ordinarium, in faſtis non reperio. Inſcriptionem vero Graecam in Rufum Feſtum, Graeciae Pro-conſulem, apud GRVTERVM *p*) et FABRETTVM *q*) habemus. Intelligimus denique coniugem habuiſſe Placidam, quae proconſularem poetam et virum probum numeroſae prolis fecerit parentem. Fallitur PETRVS CRINITVS, *r*) qui Auienum poetam noſtrum ad Diocletiani Auguſti tempora referre non dubitat. Toto poſt eum floruit ſeculo, vt dixi imperatorum Gratiani et Theodoſii aetate, cum Macrobio, qui in ſaturnalibus eum inducit iuuenem. Et S. Hieronymus in commentario epiſtolae ad Titum, vbi de Arati phaenomenis loquitur, Auienum ait paulo ante ſua tempora in Latinam linguam conuertiſſe poſt M. Tullium atque Germanicum Caeſarem.

§. LIV.

Multa et varia ſcripſit oratione ligata, quibus non vulgarem ingenii et doctrinae laudem conſecutus eſt. 1) *Aratea phaenomena*, ſiue Arati, ſcriptoris Graeci, paraphraſin, verſibus hexametris: quam auctor poſtremo fortaſſis elaborauit loco, ſcriptorum eius minime poſtremam. *Venetiis* primum prodiit 1488.4. apud Antonium de Strata Cremonenſem, per Thomam de Blauis de Alexandria, vna cum orbis terrae deſcriptione, Germanici et Ciceronis Arateis, et Sereni libro de medicina. 1499. fol. apud Aldum,

p) Inſcript. fol. 464. n. 7. *q*) Inſcript. p. 742. *r*) De poetis Latinis l. 5. c. 79. Confer. VOSSIVS de poetis Latinis pag. 56, de hiſtoricis Latinis l. 2. c. 9. pag. 202.

dum, cum Arato, eiusque metaphrastibus variis. *Parisiis* 1559. 4. apud Guil. Morellum, cum eius castigationibus. Ex officina Sanctandreana 1589. 8. in astronomicis veterum scriptis isagogicis Graecis et Latinis. Graeca sunt Procli sphaera, Arati phaenomena et prognostica, et Leontii constructio Arateae sphaerae. Latina Aratea Ciceronis, Auieni, et Germanici, veterum poetarum fragmenta astronomica, et Hygini poeticon astronomicon. *Lugduni Batauorum* 1600. 4. syntagmate Arateorum, cum notis Hugonis Grotii.

§. LV.

Scripsit 2) *de orbe terrarum*, siue metaphrasin periegeseos Dionysii Alexandrini, versibus hexametris: et 3) *descriptionem orae maritimae* a Gadibus ad Massiliam vsque iambis elegantibus, ad Probum, cognatum suum, quem filii loco habere et diligere testatur. Et hunc virum consularem fuisse, versu primo, et saepius sequentibus indicat. Opus vero aggressus est, Latinis ingeniis intactum, tantaeque difficultatis, vt in eo absoluendo diu multumque ipsi laborandum fuerit. Multa inseruit ex variis atque reconditis auctoribus. Praecipue secutus est, vt ipse testatur, Hecateium Milesium, Hellanicum Lesbium, Philonem Atheniensem, Pausimachum, Euctenum, Cleonem Siculum, aliosque non paucos. Etiam multa ex Punicis annalibus accepit. Sed hodie tantum eius fragmentum extat. Carmen vtrumque prodiit *Venetiis* 1488. 4. per Victorem Pisanum. Sed multa ex veteribus libris in vtroque opere emendatius edidit Petrus Pithoeus *Parisiis* 1590. 8. et 1596. 12. in veteribus poematibus. *Madriti* 1634. 4. recusa sunt opuscula Auieni, quae exstant, omnia, edente ex Ramiresii bibiotheca Petro Melian.

§. LVI.

§. LVI.

Extant 4) Auieni Aesopicae fabulae XLII. carmine elegiaco scriptae, et Theodosio dicatae, non imperatori, s) sed Macrobio illi, qui Auienum ipsum in saturnalibus loquentem inducit. Nec obstat poetam nostrum fabularum esse auctorem, quod in aliis codicibus *Auianus*, *Anianus*, *Anienus*, vel etiam *Abienus*, nominetur: facile enim cuique patet, librariorum hallucinationes esse. Et BARTHIVS t) annotat, in schedis antiquis *Flauium Auianum* vocari: quem VOSSIVS v) etiam ita vocat, Barthium procul dubio secutus: nostram vero ipse alibi x) tuetur sententiam, atque Rufum Festum Auienum affirmat fabulas Aesopicas carmine elegiaco tradidisse. Istis quidem fabellis primum aliquam nominis famam quaesiuisse testatur: y) *dubitanti mihi, - quonam literarum titulo nostri nominis memoriam mandaremus, fabularum textus occurrit.* Neque plures quam XLII. exposuisse ibidem docet: *Phaedrus etiam partem aliquam quinque in libellos resoluit.* z) *De his ergo ad quadraginta et duas in vnum redactas fabulas edidi, quas rudi Latinitate compositas elegis sum explicare conatus.* Prodierunt primum Auieni fabulae cum commento post Christum natum 1494. 4. sine loci notatione. Eodemque

s) Pro Theodosio imperatore GIRALDVS habet. PAVLVS vero COLOMESIVS in cimeliis c. 38. pag. 50. Macrobium esse ostendit, qui a veteribus ἁπλῶς Theodosius vocabatur.

t) Aduers. l. 39. c. 7. et 13. l. 50. c. 7. v) Instit. orator. l. 2. c. 15. §. 5. x) De poetis Latinis pag. 56. de historicis Latinis l. 2. c. 9. pag. 202. seq. y) Praefatione, ad Theodosium scripta, init. z) Hinc error KOENIGII, qui bibliotheca vetere et noua p. 73. v. *Auianus*, nostrum affirmat suas fabulas ex quinque Phaedri libellis, iambico carmine scriptis, contexuisse. Haud difficulter autem quisque, amborum qui legit libellos, fabulas toto coelo diuersas esse, videbit.

Eodemque anno et forma eadem *Dauentriae* sub titulo, Aesopus moralisatus cum bono commento. *Basileae* 1501. fol. opera et impensa magistri Iacobi de Phortzheim, mythologi Aesopi, clarissimi fabulatoris, vna cum Auiani et Remicii quibusdam fabulis, per Sebastianum Brant reuisi, additisque per eum ex variis auctoribus centum circiter et quadraginta elegantissimis fabellis, facetis dictis et versibus, ac mundi monstrosis compluribus creaturis. quae ligneis incisae tabellis, non sine insigni illius temporis sacrificulorum opprobrio. Deficiunt autem in Auieni fabulis, quas fol. o ii exhibet, 4. 10. 12. 16. 21 23. 24. 30. 32. 34. 36. 37. 38. 39. 40. Pluribus annexa epimythia, quae in aliis recentioribus exemplis desiderantur. Et RICHARDVS BENTLEIVS *a*) disticha haec epimythia notat omnia supposititia esse, καὶ κακοῦ κόμματος: eaque in Galei codice comparere negat. Porro Auieni fabulae prodierunt *Lipsiae* 1514. 4. Hadriani Barlandi opera. *Antuerpiae* 1585. 12. a Theodoro Pulmanno e tribus codicibus MSt. castigatae, qui et varias lectiones addidit. *Parisiis* 1590. 8. et 1596 12. in Petri Pithoei poematiis antiquis. *Heidelbergae* 1610. 8. inter fabulas variorum autorum recensitas et illustratas ab Isaaco Nicolao Neueleto. *Lugduni* post alias saepius repetitas editiones 1630. 12. apud Iohannem Tornaesium, typographum regium, cum Aesopi vita et fabulis Gr. et Lat. Gabriae fabellis Gr. et Lat. Homeri ranarum et murium pugna Gr. et Lat. incerti auctoris felium muriumque pugna Gr. et Lat. Illud vero satis mirari nequeo, huic editioni, nescio cuius manu, *b*) post tot tamque varia Auienarum

a) Ad Horatium pag. 433. *b*) Nisi me fallunt omnia THEODORI PVLMANNI, qui Antuerpiae 1585. 12. Auieni fabulas ex tribus codicibus MStis castigatiores edidit. Sed qui scribere po-

rum fabularum exempla, annotatum legi: *has* Aesopi fabulas *quidem nunc primi edimus, cupimusque, ut operam nostram in his fabulis restituendis lectores aequi bonique consulant. Quos et hoc admonitos velim, has olim quidem a Gregorio Gyraldo esse lectas (is enim in suis libris quandam particulam praefationis affert) ab eo autem, aut alio quouis, non esse editas: hac de causa, vt credimus, quod nacti non essent satis emendatum exemplar: nos feliciores, qui nacti fuimus tria exemplaria, quae simul Auienum nobis integrum et quam emendatum exhibuerunt.* Deinde cum Homeri *βατραχομυομαχια* siue ranarum et murium pugna selectisque Aesopi fabulis Graeco-Latinis prodierunt Auieni fabulae *Lugduni Batauorum* 1632. 8. *Madriti* 1634. 4. cum reliquis Auieni poematibus et opusculis omnibus accurante Petro Melian. *Arnhemii* 1649. 8. Rursum inter fabulas variorum ab auctorum Isaaco Nicolao Neueleto recensitas et illustratas *Francofurti* 1660. 8.

§. LVII.

Feruntur praeterea sub Auieni nomine 5) breue carmen ad Flauium Murmecium v. c. *c*) Insignis vero PETRI CRINITI *d*) oscitantia est, qui carmen hoc cum maritimis Auieni confundit, quae Murmecio ab auctore nostro nuncupari putat. 6) Sirenum allegoria: quod non indignum Auieno poemation ab aliis Iuliano cuidam adscribitur, vt puto, ex librariorum errore, qui ex *Auiano*, litera-

tuerit, ante eas non editas fuisse, equidem omnium minime videre possum. *c*) Aliis exemplis *ad Flauianum Myrmecium V. C.* Ita enim VOSSIVS de poetis Latinis p. 56.

d) De poetis Latinis l. 5. c. 79. *Inter amicos praecipue coluit Myrmecium Flauianum, virum clarissimum et probum, cuius virtutem atque probitatem magnopere commendat, dicato illi volumine de maritimis.*

literarum facili permutatione *Iulianum* fecerunt. 7) Carmen ad amicos de agro suo, quod inter Martialis epigrammata olim fuerat editum libro quarto, sed a P. Scriuerio aliisque auctori suo vindicatum. Leguntur haec carmina in Auieni antiquissima editione *Veneta* 1488. 4. Petri Pithoei epigrammatis et poematiis veteribus *Lutetiae* 1590. 8. et 1596. 12. *Madriti* 1634. 4. cum reliquis Auieni opusculis omnibus.

§. LVIII.

Inter alia, quae temporum periere iniuria, sunt 1) fabulae ex Virgilio collectae et iambis expositae: quarum SERVIVS *e)* meminit: 2) fabulae omnes ex Liuio versibus iambicis exornatae. Has idem SERVIVS *f)* laudat ita: *haec fabula nusquam inuenitur in auctoribus. Abienus autem, qui totum Virgilium et Liuium iambicis scripsit, hanc commemorat, dicens, Graecam esse.* Non puto, Liuium Patauinum, historiae Romanae principem, sed Liuium Andronicum *g)* poetam exscripsisse comicum illum, qui omnium primus fabulam dedit suaque carmina in scenam produxit. Vti enim ipse Aesopicarum fabularum prooemio ad Theodosium scribit, nominis memoriam fabularum textu quaesiuit. Et sic operam videtur suam posuisse in omnis generis fabulis explanandis: quarum aliae, vt Arati, ad corpora coelestia pertinent; aliae, vt Virgilii et Liuii Andronici, ad heroes; aliae, vt Aesopi, ad

e) Ad Aeneid. L. 10. v. 273. —— *nocte cometae Sanguinei lugubre rubent* — *Quarum nomina et effectus Abienus, qui iambes scripsit Virgilii fabulas, memorat.*

f) Ad Aeneid. L. 10. v. 388.
...... Rhoeti de gente vetusta
Anchemolum ....

g) De quo comment. de adolescentia Lat. linguae c. 1. §. 6.

ad animalia bruta referuntur. Atque, vt GERH. IOH. VOSSIVS *h*) bene monuit, omnia eius scripta sapiunt vnius hominis genium, qui gauderet aliorum inuenta Latinis numeris reddere.

§. LIX.

CRINITO *i*) Auienus poeta est eruditus et elegans, qui magna doctrina et multiplici rerum scientia praestiterit, et opere inprimis Arateo maximam laudem adeptus sit. Optimum non modo paraphrasten, verum et interpretem Arati agit: multaque huic intacta profert. Aliquando etiam Germanicum Caesarem aliosque consulit, qui eandem materiam pertractarunt. Nec facile quis ierit inficias, quod ex Hugone Grotio FABRICIVS *k*) quoque obseruat, Auieni lacinias quasdam Germanico insertas esse. BARTHIVS *l*) ita iudicat: *Rufus Auienus scriptor luculentissimus, poeta vero adeo excellens, vt nonnunquam sese ipsum vix videatur capere.* Alibi *m*) *magni* eum vocat *oris poetam, sed durum omnino, et se ipsum vix vspiam capientem.*

§. LX.

Valentiniani et sequentium imperatorum temporibus floruit DAMASVS, vrbis Romanae episcopus. Natione Hispanus fuit, natus ineunte Constantini M. principatu, *n*) circa annum Domini CCCVI. patre Antonio, et bonarum artium studio, cum insigni pietate coniuncto, ad honoris summum fastigium peruenit. Defuncto Liberio pontifice, CCCLXVI. factus est Romanus episcopus, et Vrsicinum

h) De histor. Lat. l. 2. c. 9. pag. 202. *i*) De poetis Latinis l. 5. c. 79. *k*) Biblioth. Latin. vol. I. p. 592. *l*) Aduersar. l. 46. cap. 16. *m*) Aduers. l. 44. *n*) Nam HIERONYMO teste, de viris illustribus cap. 103. mortuus est prope octogenarius sub Theodosio, post Christum natum anno CCCLXXXIV. Confer. SVIDAS v. Damasus.

Vrficinum diaconum competitorem habuit in bafilica, quae Sicinini appellatur: vbi multi vtrinque in ipfo templo cecidere: quia res non tam fuffragiis, quam vi et armis tractabatur. Verum non ita multo poft Damafus facerdotum et populi confenfu epifcopus confirmatur, et Vrficinus ad Neapolitanam ecclefiam mittitur. Damafus adulterii etiam accufatus publico concilio cauffam dixit: eiusque cognita et probata innocentia eft abfolutus: Concordius vero et Califtus diaconi, eius calumniatores falfique delatores, damnati, et ab ecclefia reiecti funt. Et cautum eft lege, vt qui falfo quem accufauerit poftea, talionis poenam fubeat. Sic tandem pacata ecclefia, liberali et facro delectatus eft otio, inprimis carminibus fcribendis atque hymnis, qui in ecclefia canerentur. Hieronymo valde familiariter vfus eft. Neque deftitit templa et cultum diuinum augere. Duas bafilicas aedificauit; vnam iuxta theatrum, alteram via Ardeatina ad catechumbas: et loca facra quouis modo ornauit. Primus Hieronymi, qui in viuis adhuc erat, fcriptis auctoritatem longe maximam conciliauit. Cum enim antea LXX interpretum facri codicis tantum legeretur verfio: pontificis commendatione verfio Latina Hieronymi obtinuit, et quam maxime pfalmi in pretio effe coeperunt, fideliter ab illo ex Hebraica lingua traducti, qui apud Gallos potiffimum incompofite legebantur. Sacro muneri poftquam XIIX. annos praefuit, *o*) mortuus eft anno Chrifti CCCLXXXIV. Martyrologio ADONIS, archiepifcopi Treuirenfis, *p*) III. Idus Decembris haec leguntur: *Romae S. Damafi papae, qui rexit ecclefiam annos octodecim, menfes tres, dies vndecim. Hic*

o) PLATINA de vitis pontificum p. m. 118. numerat annos XIX. menfes III. dies XI. *p*) Apud SVRIVM de probatis fanctorum hiftoriis tomo 7. pag. 428.

constituit, vt psalmi die noctuque cancrentur per omnes ecclesias: et in fine, gloria patri, et filio, et spiritui sancto. Hic multa corpora sanctorum requisiuit et inuenit, quorum memoriam etiam versibus declarauit. Qui sepultus est via Ardeatina in basilica sua, iuxta matrem et germanam suam. HIERONYMVS *q*) solum notat, prope octogenarium sub Theodosio principe mortuum esse. Vnde facile cuique patet, viuo Hieronymo, Damasum obiisse. Quod ignorauit, aut certe non meminit impostor ille, qui falsis titulis multa miscuit operibus Hieronymi, atque, de morte Hieronymi ad Damasum scribit, ratus, vt verbis ERASMI *r*) vtar, librum in coelum perferendum. Pluribus conferendi sunt annalium scriptores, et qui vitas pontificum tradiderunt. Inprimis de eo diligenter egerunt MARTIVS MILESIVS SARAZANIVS, qui opuscula edidit, et auctoris vitam descripsit; TILLEMONTIVS, *s*) NIC. ANTONIVS, *t*) et LVCAS HOLSTENIVS. *v*) Vix memoratu digna, quae PETRVS CRINITVS *x*) de eo memoriae prodidit. Notatu vero dignissima reperies apud DVPINIVM, noua bibliotheca ecclesiasticorum auctorum, *y*) et ceteros, qui ex professo de scriptoribus sacris commentati sunt.

§. LXI.

Scripsit, praeter epistolas atque decreta, quorum hodie fragmenta quaedam extant, multa sed breuia metro. Leguntur eius carmina XL. Sarazanii notis illustrata, sacri argumenti: ex quibus epitaphia quaedam apud GRVTERVM etiam

q) De viris illustribus cap. 103. *r*) Ad Hieron. l. c. apud FABRICIVM biblioth. eccles. p. 192. *s*) Memoriarum hist. eccles. tomo 8. *t*) Bibliothecae veteris Hispanae l. 2. v. 6. *v*) In diagrammate chronotactico pontificatus Damasi, in collectione Romana tom. 2. pag. 298. --- 303. *x*) De poetis Latinis l. 5. c. 87. *y*) Tomo 2. pag. 261. seqq.

etiam obuia ſunt. z) Deſiderantur vero eius libelli de virginitate proſa et ligata oratione conſcripti. a) Summa item quorundam voluminum vtriusque teſtamenti, hexametris verſibus breuiter comprehenſa: quam NIC. ANTONIVS, b) in archiuo baſilicae principis Apoſtolorum Romae aſſeruari audiuit: et acta martyrum Romanorum Petri Exorciſtae et Marcellini: de quibus EGINHARTVS: c)

Haec vt geſta referuntur, retuliſſe aſſerunt
Illum ipſum, qui eoſdem interemit martyres,
Et ab illo didiciſſe Damaſum pontificem,
Cum aetate puerili, per eadem tempora
Sub magiſtro miniſtraret, et ad magnum creſceret
Rerum culmen, tunc Romana lector in Eccleſia.
Sed haec cuncta memoraſſe, ac mandaſſe literis,
Cum illius almae ſedis obtineret apicem,
Et in tota principatu polleret eccleſia.

Falſo referunt centuriatores Magdeburgenſes, d) Hieronymum meminiſſe enarrationum Damaſi in XVI. prophetas. Nec dici poteſt, vbi exſtet Damaſi libellus de munificentia Conſtantini M. quem BARONIVS e) laudat: vel carmina in pſalterium, quorum SIMLERVS meminit. f)

§. LXII.

z) Inſcriptionibus Chriſtianis MCIXII. ſeqq. ad MCLXXIV.
a) Quorum HIERONYMVS meminit epiſtola ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis. b) Bibliothecae veteris Hiſpanae tom. I. p. 145. c) Carmine adiuncto libris de ſanctis martyribus Marcellino et Petro, apud SVRIVM de probatis ſanctorum hiſtoriis tom. 3. p. 561. d) Hiſt. eccleſ. cent. IV. 10. pag. 748. e) Ad martyrol. Roman. 18. Nouembr. f) Confer. FABRICIVS biblioth. mediae et infimae Latinit. l. 4. p. 14. ſeq. Sed perperam de omnibus ſimul BOECLERVS bibliographia critica pag. 741. iudicat, quae Damaſi, epiſcopi Romani ferantur, ſuſpecta, aut aliorum auctorum eſſe.

§. LXII.

Damaſi etiam nomine commendatur pontificalis ſiue liber de vitis pontificum Romanorum, *g*) a B. Petro apoſtolo, ad ſua vſque tempora. Sed illius non eſſe, argumenta conuincunt plurima. Hieronymus libri iſtius non meminit, vbi de viris illuſtribus agit. *h*) Et ipſe reclamat ſtilus totaque orationis ſeries. In epiſtolis enim Damaſi, aliisque eius monumentis, pro genio huius temporis, eſt phraſis culta ſatis atque nitida: in iſto vero de pontificibus opuſculo dictio eſt rudis ac impolita. Multa narrantur in ea hiſtoria a veritate aliena, quae viri nullius grauis auctoritate et teſtimonio confirmari poſſunt: ſunt chronographici lapſus plurimi, pugnantia et quae minime conueniunt. Pluribus argumentis facile demonſtrari poteſt, librum iſtum Damaſi non eſſe. PAPYRIVS MASSONVS arbitratur ab alio Damaſo Portuenſi epiſcopo iſtud pontificale opus editum eſſe; illo videlicet, ad quem ab Euſebio Cremonenſi, Hieronymi olim diſcipulo, vita eius ſcripta dicitur. Sed dictioni ea quoque non conueniunt tempora. PANVINIVS, BARONIVS et alii ſuſpicantur, a pluribus, minimum duobus ſcriptoribus conſarcinatum fuiſſe. Quoniam vero ſtilus, tota ſcribendi ratio, methodus et ordo illarum quoque vitarum, quae poſt Damaſi vitam in codice iſto leguntur, omnino videntur conſentire cum ſtilo vitarum priorum: criticis hodie perſuaſum eſt plurimis, vitarum omnium (licet nonnullis in locis adulterina aliorum adiectione, vel detractione, ſint deprauatae) verum et genuinum auctorem eſſe Anaſtaſium S. R. E. bibliothecarium.

g) Geſta ſummorum pontificum ſunt apud IOH. TRITHEMIVM de ſcript. eccleſ. c. 73. Confer. PETRVS CRINITVS de poetis Latinis l. 5. c. 87. PLATINA Damaſi vita p. m. 117. *h*) Cap. 103.

rium. *i*) Eius etiam nomine typis excusae sunt *Moguntiae* 1602. 4. Marco Velsero, Augustanae reip. duumuiro, procurante. *k*) Editionem nitidissimam debemus Schelstrateno, quam exhibet in tomo primo antiquitatis illustratae, *l*) *Romae* 1692. fol. Extat quoque Caroli Annibalis Fabrotti opera, cum historia Anastasii ecclesiastica, *Parisiis* 1649. fol. inter scriptores historiae Byzantinae: qui nouissime recusi etiam prostant *Venetiis*. Et magnificam huius libri pontificalis editionem, auspiciis Clementis XI. Romani pontificis curare coeperunt Franciscus Blanchinus et Iohannes Vignolius, notis et obseruationibus illustratam *Romae* 1718. 1724. 1728. fol. Opus etiam extat totum ex recensione eiusdem Vignolii *Romae* 1724. 4. *m*) Sub idem fere tempus Muratorii studio prodiit *Mediolani* 1723. fol. rerum Italicarum tomo tertio. *n*)

§. LXIII.

Magna inter eum atque S. Hieronymum amicitia intercessit atque frequens literarum commertium. Saepius in caussis fidei Hieronymum a Damaso consultum, vel ex illius epistolis atque praefationibus satis patet. Et Hieronymus illi, quem totum prosequebatur amore, libellum de filio prodigo dedicauit: *o*) dedicaturus illi quoque Didymi librum de spiritu sancto, a se translatum: sed Pauli-

i) Vid. G. I. VOSSIVS de histor. Latinis l. 2. c. 8. extr. p. 200. Et AVB. MIRAEVS ad Hieron. de viris illustr. c. 103. apud FABRICIVM biblioth. eccles. p. 193. *k*) Siue potius ex Velseri bibliotheca accurante Iohanne Busaeo. *l*) Pag. 401 – 496.

m) Confer. Acta Eruditorum Lipsiens. ann. 1719. pag. 425. anno 1725. pag. 153. ann. 1727. pag. 52. ann. 1731. pag. 149.

n) Act. Erudit. Lips. ann. 1724. pag. 377.

o) Quod ipse docet l. 2. contra Iouinianum c. 17.

Pauliniano eum poſtea conſecrauit, quod Damaſus diem ante obiit ſupremum, quam liber in vulgus prodire potuit. Inprimis elegans eius in verſibus componendis ingenium praedicat, multaque teſtatur, *p*) et breuia metro edidiſſe. Et apud SVIDAM *q*) verſificator eſt ingenioſus, qui multa breuiter heroico carmine comprehenſa edidit. IOH. TRITHEMIVS *r*) eum vocat virum in diuinis eruditiſſimum, et in ſecularibus literis egregie doctum, rhetorem et poetam celeberrimum, et in componendis verſibus peritiſſimum, ingenio ſubtilem, vita deuotum atque ſanctiſſimum, diui Hieronymi presbyteri amantiſſimum.

§. LXIV.

Vir fuit eleganti ingenio, praeſertim in verſibus condendis. Phraſis, vt ſenectutis haec ferebant tempora, culta ſatis eſt atque nitida. Sufficiens elucet ſermonis cultus, et minime vulgaris doctrina. CRINITVS *s*) cum ingenium, tum eruditionem laudat, et in carmine ſcribendo promtitudinem; modeſtiam item ceterasque virtutes, quibus ornatus pontificatum obtinuerit. Poemata edidiſſe non vulgari elegantia.

§. LXV.

Ex carminibus Damaſi pauciora prodierunt *Venetiis* 1501. apud Aldum Manutium. Et aliquot ſanctorum elogia *Coloniae Agrippinae* 1618. fol. magna bibliotheca patrum, tomo quarto num. 19. Deinde quotquot haberi poterant, Damaſi ſcripta omnia prodierunt *Romae* 1638. 4. iunctim edita, et Vrbano VIII. pontifici dicata a Federico Vbaldino, qui ea cum notis Martii Mileſii Sarazanii,

p) De viris illuſtribus c. 103. *q*) Lexico v. *Damaſus*, p. m. 212. Confer. HONORIVS Auguſtodunenſis de ſcript. eccleſiaſt. l. 1. c. 104. *r*) De ſcript. eccleſ. c. 73.
s) De poetis Latinis l. 5. c. 87.

razanii, ex bibliotheca Barbarina, quam nitidissime in lucem protulit. Praemissa sunt veterum ac recentiorum de Damaso testimonia, ordine chronologico disposita, vita quoque a Sarazanio, et quatuor antiquis auctoribus scripta. Recusa sunt *Parisiis* 1672. 8. et *Lugduni* 1677. fol. bibliotheca maxima patrum tomo vicesimo septimo. *t*) Sarazanii editionem non vidit Andreas Riuinus, qui pauciora quaedam Damasi ab se recensita et notis illustrata edidit *Lipsiae* 1652. 8.

§. LXVI.

Theodosii imperatoris et Maximi tyranni temporibus floruit LATRONIANVS, quem SOPHRONIVS, Hieronymi Graecus interpres, *v*) Ματρωνιανὸν vocat. Sed *Latronianum* habent Hieronymi codices plerique, vt Gemblacensis, Sigebergensis, et Martiniensis: *x*) sic quoque apud Hieronymum legit HONORIVS: *y*) et hoc nomine celebratur in codicibus SVLPICII SEVERI, *z*) et in PROSPERI chronico. *a*) Fuit natione Hispanus, et Priscilliani Hispani assecla, qui, cum aliis Priscillianistis, Gnosticorum, Manichaeorum, Valentinianorum, et Sabellii haereses revocare conabatur. Laudat HIERONYMVS *b*) inprimis viri summam eruditionem, et orationis ligatae elegantiam; adeo quidem, ut in metrico opere veteribus sit comparandus. Ad suam vero calamitatem augendam cum Priscilliano ad Maximum confugit, qui, Gratiano interemto, tyrannus imperium inuasit. Priscillianus enim in synodo Burdegalensi se damnandum intelligens, ad Maximum imperatorem prouocat.

 Treuiris

t) Pag. 55. *v*) De viris illustrib. c. 122. apud FABRICIVM bibliotheh. eccles. p. 212. Eumque maluit sequi ERASMVS ibid.

x) Teste SVFFRIDO PETRI, et FABRICIO l. c. *y*) De scriptoribus ecclesiasticis l. 1. c. 123. *z*) L. 2. c. 64. *a*) Ann. 388.

b) De viris illustr. c. 122.

Treuiris ergo auditur ab Euodio, praefecto praetorio, et a Maximo damnatur capite, vna cum Latroniano nostro et aliis trucidandus Treuiris anno Christi CCCLXXXV. *c*) Hinc MARIANA *d*) eum arbitratur exitu, quam carminibus pagendis nobiliorem fuisse: quamuis in aliquo poetarum numero sua aetate fuerit. Hieronymi temporibus extiterunt eius opera diuersis metris edita. Scriptum vero eius nullum, ne titulus quidem vnus, aetatem tulit.

§. LXVII.

Theodosii et filiorum, Honorii et Arcadii temporibus, illustres poetas inter maxime floruit CLAVDIVS CLAVDIANVS, Alexandriae in Aegypto natus: *e*) vtut alii eum *f*) Hispa-

c) Vid. PROSPER Aquitanicus chron. anno Christi 388. HIERONYMVS de viris illustr. c. 122. SVLPICIVS SEVERVS l. c. *d*) Lib. 4. c. 20.

e) SVIDAS: Κλαυδιανὸς Ἀλεξανδρεὺς ἐποποιὸς νεώτερος γέγονεν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου τῶν βασιλέων. SIDONIVS APOLLINARIS, qui Claudiano valde familiariter vtebatur, ad Valerianum, *Pelusiaco* eum vocat *satum Canopo.* Ipse CLAVDIANVS eidyllio 4. de Nilo:

Qui rapido, inquit, *tractu mediis elatus ab antris,*
Flammigerae patiens zonae cancrique calentis,
Fluctibus ignotis nostrum procurrit in orbem.

Idem epistola vltima ad Gennadium:

Graiorum populis et nostro cognite Nilo;
Vtraque gens fasces horret amatque tuos.

Agnoscunt haec veterum testimonia LILIVS GREGOR. GYRALDVS de Latinis poetis dialogo 4. PETRVS CRINITVS de poetis Latinis l. 5. c. 85. G. I. VOSSIVS de poet. Lat. p. 57. In primis vero NIC. ANTONIVS biblioth. veteris Hispanae l. 3. c. 5. PARRHASIVS in Claudiani vita. Omnes, qui a FABRICIO laudantur biblioth. Lat. vol. 3. p. 148.

f) FLAVIVS BLONDVS Romae triumphantis l. 7. Conf. FABRICI bibl. Lat. vol. 1. p. 624. et vol. 3. p. 149.

Hispanum, alii g) Gallum, alii h) Florentinum, nulla prorsus ratione commoti faciant. Quam quidem gloriolam ne Florentini suae vrbi arrogare videantur contra ipsius auctoris confessionem: in Aegypto eum fatentur esse natum: sed Florentiae habitasse. Et nullo vetustatis innixi documento, patre aiunt natum mercatore, i) qui, bellis in Italia vbique formidandis, in Aegytum secesserit, ductaque vxore, Claudianum ex ea susceperit, pace mox reconciliata secum Florentiam perductum. Ita RAPHAEL VOLATERRANVS: k) *Claudianum poetam Petrarcha dicit fuisse Florentinum. Sed Posidonius* (poeta Sidonius) *qui fuit Claudiani familiaris, dicit Pelusiacum genitum Canopi. Habeo tamen autores, qui originem dicant e Florentia traduxisse. Nam et pater eius mercaturae gratia Canopum profectus, vxorem ibi duxit, ex qua genuit Claudianum, quod Colutius Pierius memoria patrum nostrorum scriba Florentinorum epigrammate testatur:*

Aegypto genitum noua me Florentia ciuem
Legibus agnouit, magnis iam digna poetis:
Infernos raptus Cereris, pugnasque Deorum,
Caesareas laudes, nec non Stiliconis honores.

Pari modo ANGELVS POLITIANVS l) Claudianum describit:

Aut Pelusiaci missum de plebe Canopi,
Pulchra suum quem nunc Florentia iactat alumnum,
Gaudentem Stygio dominam iunxisse marito,
Magnanimique vagos ducis ostentare labores.

g) LVD. MORERIVS in lexico. h) LANDINVS, PETRARCHA, et alii apud FABRICIVM l. c. i) Claudianum, poetam nostrum, Claudiani philosophi, cuius EVNAPIVS meminit, filium esse, BARTHIVS suspicatur in notis p. 105. k) Comment. vrbanorum l. 14. p. 520. Confer. LIL. GREG. GYRALDVS de Latinis poetis dial. 4. Claudiani vita. l) Nutricia, operum p. 542.

Non adeo quidem videtur esse absurda, quam historica fide destituta vulgi traditio de ciuitate Claudiani Florentina: quandoquidem vero valde est simile, eum non modo Romae, in aulis Caesarum, diu commoratum fuisse, verum et passim in Italia, vt ratio ferebat temporum habitasse et variarum illustrium ciuitatum, vel suo merito gratiaque factum consortem. Latina lingua, quae in Aegypto non minus, quam in Gallia et Hispania adhuc florebat, illi prope vernacula, et ipse, vulgo quod dici solet, poeta natus erat. Ad summa quaeque adspirans et incomparabile ingenium ab ineunte aetate optimis literis incubuit, et omni scientiarum genere immane quantum profecit. Satis etiam mature carminibus excellere coepit, et pluribus aliis eripere palmam. Vt iam tum recitationes obtinebant, ad pompam magis vanamque iactationem, quam ad emendationem, et flagrans proficiendi studium institutae: *m*) noster veritatis studiosus, et elegantiori doctrina imbutus, ipsius quaestoris et magistratus sui, carmina quaedam recitantis, pro ingenii candore et suauitate, vitia indicare non veritus est. Sed et odium, et persecutiones, ex veritate eum sentire et culpam deprecari oportuit: *n*)

Nulla meos traxit petulans audacia sensus,
Liberoor solito, nec mihi lingua fuit.
Versiculos, fateor, non cauta voce notaui,
Heu miser ignorans! quam graue crimen erat!
Orpheos alii libros impune lacessunt.
Nec tua securum te, Maro, fama vehit.
Ipse parens vatum, princeps Heliconis, Homerus
Iudicis excepit tela seuera notae,

Sed

m) Vid. comment. de imminente L. L. senectute c. 1. §. 13.
n) Vid. epigr. 23. deprecatio ad Alethium quaestorem.

Sed non Virgilius, ſed non accuſat Homerus:
Neuter enim quaeſtor, pauper vterque fuit:
En moueo plauſus, en pallidus omnia laudo:
Et clarum repeto terque quaterque ſophos.
Ignoſcat placidus tandem, flatusque remittat,
Et tuto recitet, quod libet, ore: placet.

Caſtra mature ſecutus eſt, et ſtipendium meruit: neque tamen vnquam voluit manſuetiores deſerere Muſas: quae iners aut turpe ipſi non patiebantur ſupereſſe, militibus alias commune, otium. Ingenii excolendi, venae exercendae, et liberalioribus diſciplinis proficiendi, etiam inter arma ſaepius illi fuerat ſuppeditata facultas. Verſibus vtplurimum, quae iuuenis maxima voluptas, ludere, et hominum vitia notare ſolebat. Iuuenis diſerti et aliquando petulantis ſatyra tandem ipſe praefectus praetorio, Hadrianus, offenditur adeo, vt militem miſellum in vincula coniiceret, ac impotentis irae infelicem ſeruaret victimam. Niſi me fallunt omnia, eum ſub Phario, rapacitatis arguerat, epigrammate, quod de Theodoro et Hadriano inſcriptum: *o)*

Mallius indulget ſomno noctesque diesque.
Inſomnis Pharius ſacra, profana, rapit.
Omnibus hoc, Italae gentes, expoſcite votis,
Mallius vt vigilet, dormiat vt Pharius.

Claudianus hinc male habitus, cum praefecti praetorii ſummum adhuc ſenſerit fauorem, calamitate ſua feſſus atque lacrumis, ex carcere ſupplex eleganti carmine *p)* ab irato praefecto ac domino ſuo delicti veniam et libertatem petiuit. Inter alia:

Me,

o) Epigr. 29. *p)* Quod epiſtolarum eſt prima. *Vſque adeone tuae producitur impetus irae?*

Me, precor, heu! me redde mihi: grauibusque medere
Vulneribus, vitamque iube famamque reuerti.
Quae per te cecidit, per te fortuna resurgat.
--- --- ---
Quod si nec precibus, fletu nec frangeris vllo,
Eripe calcatis non prospera cingula Musis.
Eripe militiam: comitem me pelle sodalis.

Neque solum praetorio praefectus cum poeta videtur in gratiam rediisse, verum etiam quouis modo eum ornasse postea: vt alias, per gradus, attigerit post alias militiae dignitates: quoad tribunus fieret militum, *q*) suaque morum et doctrinae elegantia summis principibus magis innotescere potuerit. Anno post Christum natum CCCXCIV. proelio interfuit memorando, quo Theodosius imperator Eugenium tyrannum, quem Arbogastes ex grammatico imperatorem fecerat, ipsa tempestate adiutus, vicit tandem prope Aquileiam, et in conspectu suo trucidari curauit. Hinc noster ad Honorium Imperatorem scripsit: *r*)

--- --- *Victoria velox*
Auspiciis effecta tuis. Pugnastis vterque:
Tu fatis, genitorque manu. Te propter et Alpes
Inuadi faciles. Cauto nec profuit hosti,
Munitis haesisse locis. Spes irrita valli
Concidit, et scopulis patuerunt claustra reuulsis.

Te

q) Diserte monumento *tribunus et notarius* vocatur. Falluntur hinc auctores des compendioesen gelehrten lexici, quod Menckenii et Ioecheri nomine commendari meretur, vt Claudianum *tribunum notariorum* vocare non vereantur. Et hos incautus erroris sequitur Celeb. WEBER historia Lat. linguae p. 278. *r*) De III. consulatu Honorii.

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies, reuolutaque tela
Vertit in auctores, et turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hiemes; cui militat aether,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Anno cccxcv. extincto Theodosio M. Honorii successoris summam gratiam meruit, qui in dies magis cum fortitudine coniunctam eruditionem tribuni sui admirari coepit. In oriente imperator Arcadius quod minor esset aetate, summa potestas erat penes Ruffinum, praefectum eius, qui cum fastu et ambitione statim inhiaret imperio et ipse Gothorum auxiliis niteretur, eodem anno dedit poenas, ab exercitu suo trucidatus. In dignitatibus successit illi cccxcv. Eutropius spado: qui quod in aula Arcadii omnia posset, ac multorum excitaret inuidiam, a Fl. Gainate, exercitus duce, bello ciuili commoto, interemtus est. Duo Claudianus in vtrumque scripsit libros elegantia praestantes. Gildonis quoque notandum in Africa bellum, quod item noster versibus heroicis descripsit: multaque alia dedit minime vulgaris ingenii documenta Anno cccxcvii. Olybrio et Probino coss. ab Honorio Imperatore eiusque praefecto Stilicone Romam accitus et propter elegantiam stili notarius in Caesaris aula constitutus, principum in rep. res gestas atque virtutes carminibus heroicis ornare, non sine maximo ciuium politiorum applausu, allaborauit. Testis sufficiens ipse, vt scribat, ad consulem Probinum scribit: s)

Romanos bibimus primum te consule fontes,
Et Latiae cessit Graia Thalia togae:
Incipiensque tuis a fascibus omnia coepi,
Fataque debebo posteriora tibi.

Vt

s) Epistol. 4.

Vt dixi, anno CCCXCVII. Olybrii et Probini consulatum, CCCXCVIII. consulatum Honorii tertium, eiusdemque anno CCCC. consulatum quartum, CCCCI. Mallii Theodori consulatum, CCCCII. Stiliconis consulatum, et CCCCVI. Honorii consulatum sextum, more solito, i. e. elegantissimo carmine panegyrico, celebrauit. His non modo principum, verum et senatus, imo totius populi fauorem meruit: vt summae auctoritatis virum suspicerent omnes, et imperatores ipsi, rogante senatu, poetae, cum in viuis esset, aeneam curarent in foro poni statuam, ac titulum addi tabulae inscriptum marmoreae: *t*) CL. CLAVDIANO. V. C. TRIBVNO. ET. NOTARIO. INTER. CETERAS. VIGENTES. ARTES. PRAEGLORIOSISSIMO. POETARVM. LICET. AD. MEMORIAM. SEMPITERNAM. CARMINA. AB. EODEM. SCRIPTA. SVFFICIANT. ADTAMEN. TESTIMONII. GRATIA. OB. IVDICII. SVI. FIDEM. D. D. N. N. ARCADIVS. ET. HONORIVS. FELICISSIMI. AC. DOCTISSIMI. IMPERATORES. SENATV. PETENTE. STATVAM. IN. FORO. DIVI. TRAIANI. ERIGI. COLLOCARIQVE. IVSSERVNT. ΕΝ. ΕΝΙ. ΒΙΡΓΙΛΙΟΙΟ. ΝΟΟΝ. ΚΑΙ. ΜΟΥΣΑΝ. ΟΜΗΡΟΥ. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΝ. ΡΩΜΗ. ΚΑΙ. ΒΑΣΙΛΗΣ. ΕΘΕΣΑΝ. Siue vera, siue ficta haec fuerit inscriptio, de statua cum adiuncto titulo ab Imperatoribus Augustis poetae posita certe nemo

t) Anno 1493. Romae vetustum hoc marmor in ruinis iuxta domum Pomponii Laeti in Quirinali repertum est, quod statuae Claudiani suppositum fuisse, ex ipsa inscriptione facile patet. Sunt vero etiam, et hos inter auctores diarii Veneti, Giornale de letterati d'Italia tom. 22. p. 400. qui hanc scriptionem pari modo, vt L. Cuspidii testamentum, a Pomponio Laeto confictam esse putant. Legitur vero in MAZOCHII inscriptionibus p. 8. GRVTERI pag. 341. n. 5. FLEETWOOD p. 163. n. I. VOLATERRANI comment. vrb. L. 14. p. 520. GYRALDI de Lat. poetis dial. 4. FABRICII biblioth. Lat. vol. 3. p. 151.

mo dubitare poteſt. Fallitur autem VOLATERANVS, *v*) qui ſibi perſuadet, adeo dilectum fuiſſe principibus et populo Romano, vt eius ſepulchro inſcriberent huiusmodi elogium. Eius enim poeta ipſe meminit: *x*)

Sed prior effigiem tribuit ſucceſſus ahenam,
Oraque patricius noſtra dicauit honos.
Annuit hunc princeps titulum poſcente ſenatu,
Reſpice, iudicium quam graue, Muſa, ſubis.

De obitu poetae nihil apud veteres auctores legimus. PROSPER *y*) Olybrio et Probino coss. ſcribit Claudianum, poetam inſignem eſſe mortuum. Qui error non ferendus. Nam eo tempore inprimis, vt ſupra vidimus, florere coepit. IOH. SELDENVS *z*) poetam hunc noſtrum putat Claudianum fuiſſe comitem orientis ad quem anno CCCXCVIII. Auguſti reſcripſerint, *ſi quis audeat illuſtrium patriarcharum contumelioſam per publicum facere mentionem, vltionis ſententia ſubiugetur.* *a*) Atqui in editis non Claudianus, ſed tantum Claudius vocatur, vt Gudius ad Gruterum annotauit. *b*)

§. LXVIII.

Scripta eius, pleraque heroico, et nonnulla elegiaco carmine exarata, quae extant, hoc ordine *c*) a Nicolao Heinſio ſunt edita. 1. In Probini et Olybrii fratrum conſulatum panegyris. 2. In Rufinum libri duo. 3. De tertio conſulatu Honorii Auguſti panegyris. 4. De quarto conſulatu Honorii Auguſti panegyris. 5. In nuptias

Honorii

v) Loc. cit. *x*) De bello Getico praefat. *y*) In chronico conſulari. *z*) De iure naturali et gentium iuxta diſciplinam Ebraeorum l. 2. c. 9. pag. 242. *a*) Lege 2. Cod. Theodoſiani de iudaeis, coelicolis et Samaritanis. *b*) Confer. FABRICIVS biblioth. Lat. vol. 3. p. 151.

c) Ordo in aliis alius ſeruatur.

Honorii et Mariae. 6. In nuptias Honorii et Mariae fescennina, Alcaico et Anacreontico versuum genere. 7. De bello Gildonico liber, Carmine heroico. 8. De consulatu Mallii Theodori panegyris. 9. In Eutropium libri duo. 10. De laudibus Stiliconis libri tres. 11. De bello Getico liber vnus. *d*) 12. De sexto consulatu Honorii Augusti panegyris. 13. Laus Serenae Reginae vxoris Stiliconis. 14. Epithalamium Palladii et Celerinae. 15. De raptu Proserpinae libri tres ad Florentinum. 16. Gigantomachia. 17. Fragmentum Graecum ἐκ τῆς γιγαντομαχίας. 18. Epistolae quinque. 19. Eidyllia septem. 20. Epigrammata quadraginta septem. Accedunt tandem anonymi poetae laudes Herculis.

§. LXIX.

Quanta fuerit apud suos auctoritate, vel inde patet, quod ipsi, vt supra vidimus, ab Imperatoribus Augustis in foro Traiano posita columna fuerit: qua velut publico et vno omnium suffragio doctissimi Caesares fatentur, in vno Claudiano et Virgilii mentem, et Homeri Musam fuisse. Memoriam hinc illi ominantur sempiternam, vtpote inter ceteras ingentes artes praegloriosissimo poetae. Viris consularibus valde familiariter vtebatur, et eruditionis monumenta cum illis communicabat sua: eorundemque scripta liberius vrgebat vicissim. *e*) Nec immerito etiam aetate nostra in praetio habetur. CASP. BARLAEVS in primis hoc poeta delectatus est, quod de semetipso fatetur: *f*)

Te sequimur, Phario vates celebrate Canopo,
Solaque laus nostri carminis vmbra tui est.

§. LXX.

d) Qui in aliquibus inscribitur, de victoria Stiliconis contra Alaricum. *e*) Vid. epist. 3. ad Olybrium, et 4. ad Probinum, vt scribant. *f*) Poematum tom. 1. pag. 417.

§. LXX.

Non minor de Claudiani, quam de Aufonii, Chriftianifmo lis orta inter criticos. Sunt inter eius epigrammata, quae Chriftum diferte celebrant, varia, carmen pafchale, εις τὸν Σωτῆρα, εις τὸν Δεσπότην Χριστόν, laus Chrifti, miracula Chrifti. *g*) Nec immerito inde fibi quisquam perfuaferit, faniora eum falutis confilia fecutum. Memorat GREGORIVS LETI, *h*) Mazzam aliquem Claudiani vitam, et quod Chriftianus fuerit, apologiam confcripfiffe. CHRISTOPHORVS LANDINVS *i*) eum Chriftianae pietati addictum fuiffe affirmat; primo quidem tempore Diis gentium initiatum, verum mox mutata in melius fententia, Chriftianum factum. Nec abnuit ipfe BARTHIVS: *k*) qui ferre non poteft, quod Victor Gifelinus, dum Prudentii quaedam loca enarrat, Claudianum et Aufonium Chriftianos fuiffe, fed a Symmacho paganifmo redditos, tam confidenter affirmet, absque vllo tantae affertionis teftimonio. Audiendos contra plerique aiunt venerandos patres coaeuos, S. AVGVSTINVM, *l*) qui, *et poeta Claudianus*, inquit, *quamuis a Chrifti nomine alienus, in eius tamen* (Theodofii) *laudibus dixit:*

O nimium dilecte Deo, cui militat aether,
Et coniurati veniunt ad claffica venti.

Et PAVLVM OROSIVM, *m*) qui, *fortaffe*, inquit, *concedam,*

 vt

g) Epigr. 42. feqq. *h*) Italia regnante part. 4. l. 3. p. 335. vid. etiam MORHOFIVS polyhift. liter. l. 4. c. 14. §. 6. *i*) Apud GYRALDVM de Latinis poetis dialogo 4. Claudiani vita.

k) Claudiani vita et in notis 1070. confer. aduerfar. l. 1. c. 7.

l) De ciuitate Dei l. 5. c. 26. *m*) Aduerfus paganos hiftoriarum lib. 7. c. 35. Accedit PAVLLVS DIACONVS de geftis Romanorum ad Eutropii hiftoriam addito libro 12. *ad cuius* Theodofii *laudem ob infignem victoriam poeta quidam eximius,*

vt non haec fidei Christiani ducis concessa videantur, quamuis ego hoc testimonio non laborem, quando vnus ex ipsis poeta quidem eximius, sed paganus peruicacissimus, huiusmodi versibus et Deo, et homini testimonium tulit, quibus ait: o nimium dilecte Deo etc. Procul dubio testis vterque est fide dignissimus, qui vltimis poetae vixit temporibus. Alioqui ante paganus fuisse, tandem vero seruatori nomen dedisse facilius posset videri. Sunt ergo, *n*) qui mallent ea carmina in Christi honorem scripta tribuere alio Claudiano Mamerco Viennensi ex Gallia, vel etiam Damaso pontifici Romano: vt COLOMESIVS *o*) testatur in quibusdam codicibus Damasi nomen praeferre. Huic etiam Damaso carmina ista ANTONIVS DELRIVS in calce coniecturarum ad Claudianum adscribit. GYRALDVS *p*) vero potius sibi persuadet, ab ipso poeta nostro in Christianissimi imperatoris gratiam fuisse composita. Nam et Tribonianum, si fides habenda Suidae, a Christi religione alienum, ex Iustiniani imperatoris sententia, in pandectis, de Christo et trinitate admiranda scripsisse. Res quoquo se habeat modo, insignis videtur fuisse religionis dissimulator, qui, vt principibus placeret, ac neminem offenderet, perpetuo dedit operam, solam rationem secutus,

sed infidelis inter cetera hos versiculos cecinit: o nimium dilecte Deo etc.

n) VOSSIVS de poetis Latinis p. 57. *Gentilis fuit, ac quidem peruicax --- Nec obstat carmen de Christo, quod in editione Veneta Andreae Asulani, Claudiani nomen praefert. In aliis enim libris assignatur Damaso papae. Nec ignoro etiam in nonnullis MS. Claudiani nomen inueniri. Sed vt Claudiani esset, non huius fuerit, sed Claudiani Mamerti, qui sub Zenone vixit.* *o*) Ad Gyraldum de poetis p. 259.

p) Claudiani vita. Confer. NICOL. ANTONIVS biblioth. vet. Hispanae l. 3. c. 5. et FABRIC. biblioth. Lat. vol. 3. p. 150.

cutus, atque morum elegantiam, quae ipſi non minus a paganiſmo, quam a Chriſtianiſmo abhorrere videbatur. *q*) Nec, ſi vel maxime Oroſius eum habeat paganum peruicaciſſimum, quisquam facile cum GVILIELMO CAVEO *r*) iudicarit, ſcriptis editis fidem Chriſtianam oppugnaſſe: vtut in iis, quae ſuperſunt, nulla veſtigia deprehendantur. Aſſaphum ſcriptorem ſacrum *s*) mihi prope imitari viſus eſt, ubi in Rufinum inuehitur: *t*)

Saepe mihi dubiam traxit ſententia mentem,
Curarent Superi terras, an nullus ineſſet
Rector, et incerto fluerent mortalia caſu.
Nam cum diſpoſiti quaeſiſſem foedera mundi,
Praeſcriptosque mari fines, annisque meatus,
Et lucis noctisque vices: tunc omnia rebar
Conſilio firmata Dei, qui lege moueri
Sidera, qui fruges diuerſo tempore naſci,
Qui variam Phoeben alieno iuſſerit igni
Compleri, ſolemque ſuo: porrexerit vndis
Litora: tellurem medio librauerit axe.
Sed cum res hominum tanta caligine volui
Adſpicerem, laetosque diu florere nocentes,
Vexarique pios: rurſus labefacta cadebat
Relligio etc.
Abſtulit hunc tandem Rufini poena tumultum;
Abſoluitque Deos. Iam non ad culmina rerum
Iniuſtos creuiſſe queror. Tolluntur in altum,
Vt lapſu grauiore ruant. — —

§. LXXI.

q) BARTHIVS contra aduerſar. l. 1. c. 7. ſimulatorem credit fuiſſe, animiue dubium, qui nec a Chriſtianiſmo, nec a paganiſmo abhorruerit. Confer. MORHOFIVS polyhiſt. liter. l. 4. c. 4. §. 6.
r) Hiſt. liter. ſcriptorum eccleſiaſticorum part. 2. *s*) Pſalmo 73.
t) In Rufinum lib. 1. init.

§. LXXI.

Statium ex veteribus in primis imitatus eſt: quod CASP. BARTHIVS *v*) infinitis locis demonſtrat. Triſte Stoicorum videtur ſectari decretum, atque mortem probare voluntariam. *Nonne*, enim inquit, *x*) *mori ſatius, quam vitae ferre pudorem?* Bene et eleganter Caeſari vehementiores diſſuadet affectuum motus: *y*)

Tu licet extremos late dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent:
Si metuis, ſi praua cupis, ſi duceris ira:
Seruitii patiere iugum: tolerabis iniquas
Interius leges. Tunc omnia iure tenebis,
Cum poteris rex eſſe tui. Procliuior vſus
In peiora datur, ſuadetque licentia luxum,
Illecebrisque effrena fauet. Tum viuere caſte,
Aſperius, cum promta Venus, tum durius irae
Conſulitur, cum poena patet. Sed comprime motus:
Nec tibi, quid liceat, ſed quid feciſſe decebit,
Occurrat, mentemque domet reſpectus honeſti.

Poſt alia multa in Honorio Auguſto admiratur: *z*)

Quae pietas, quantusque rigor, tranquillaque magni
Vis animi, nulloque leuis terrore moueri;
Nec noua mirari facilis: quam docta facultas
Ingenii, linguaeque modus --- ---
--- --- *grauibusque latet ſub moribus aetas.*

§. LXXII.

Cel. VVALCHIVS *a*) dictionem Claudiano tribuit, pro ratione aeui illius, bonam: ſed vim carminis, non putat, eum ſemper aſſequi, quoniam fingat ſaepius, quae abſurda

v) Comment. in Statium tom. I. p. 352. *x*) De bello Gildonico. *y*) De quarto conſulatu Honorii. *z*) Loc. cit.
a) Hiſt. critica Lat. ling. c. I. pag. 82.

absurda dici merentur. Ecquid vero, in omni antiquitate, omnibus numeris perfectum atque adeo plane absolutum excogitari potest, vt ne macula quidem vsquam aut leuis error appareat, cui, quicquid humanum, vbique obnoxium esse fatemur? Vel quotusquisque poeta non fingit, quae non aeque omnibus probantur? Nec raro in optimis obueniunt, quae, si rationis rigidum sequamur iudicium, absurda videantur. Sequitur Vir summe Reuerendus haud amicam poetae censuram, vt passim a viris doctissimis ob intemperantem affectationem, et sublimitatis minime sufficiens studium, vulgo notari solet. Secundum VAVASSOREM *b*) is est, *qui ad auream antiquitatem non adspiret, neque dignus, qui conferatur cum Martiale, aut qui peraeque ac Catullus discentium manibus teratur. Sed est*, subindignabundus adiungit, *hoc praeclarum iudicium seculi nostri quorundam, qui quanti pretii quisque apud nos scriptor esse debeat, maxime ignari, summis poetis medios anteponunt, infimos et recentiores vtrisque.* In primis SAMVEL WERENFELSIVS *c*) eum *κακοζηλίας* arguit, atque miratur, a multis, tanquam grandiores, sequioris aeui poetas illis anteponi, qui Augusti tempore et ante eum floruerunt. Aliquibus Claudianum videri libros de raptu Proserpinae auspicari longe sublimiori stilo, quam Virgilius Aeneida, aut Ouidius metamorphoses orditur:

Inferni raptoris equos, afflataque curru
Sidera Taenario, caligantesque profundae
Iunonis thalamos audaci promere cantu
Mens congesta iubet. Gressus remouete profani.

Quod quidem exemplo probat, verborum granditatem facere

b) De epigrammate c. 15. *c*) Differt. de meteoris orationis, opuscul. pag. 612.

facere lectori fucum: vt maius, quam quod legit, sibi legere videatur. Ambitiosa epitheta, *raptor infernus, currus Taenarius, thalami caligantes, Iuno profunda, cantus audax, et mens congesta*, plus sonare, quam significent. Nescit interpretari, *mens congesta iubet promere, cantu equos, et sidera curru afflata*. Poetam mauult cecinisse, infandum Plutonis facinus, crudeles horrendi raptoris manus, durissima brachia, quae Iouis filiam, vnicum Cereris delicium, Deam perpetua luce dignam, nequicquam patrem matremque implorantem, corripuerunt, comprehensamque per immanes specus ad aeternas secum tenebras traxerunt. Miratur, nihil horum in isto Claudiani exordio legi: equos raptoris comparere, post currum sequi: Proserpinam non conspici, nisi in thalamis, cum Iuno iam sit profunda, fortassis ne quem rapta Proserpina commiseratione tangat. Huius nuptias *thalamos* appellari *caligantes*. Neque Iunonem profundam illis videri infelicem, qui in his thalamis lucem non requirant. *d*) Magnam igitur illi poeta neque videtur concepisse, neque verbis expressisse imaginem argumenti sui, in quo equi Plutonis, currus eius, et nuptiae Proserpinae minimum atrocitatis habent. Maximum in hoc raptu esse ipsum raptum. Similemque adeo pictori esse poetam, qui quadrigam nobis depingeret trahentem currum, quo homines velati veherentur: post in alia tabulae parte, tanquam in loco remotiore, lectum in tenebris, cum hac inscriptione: *raptus Proserpinae*. Multo rectius Ouidium ordiri metamorphoses: *in noua fert animus mutatas dicere formas Corpora*: vt paucis verbis, iisque perspicuis, omnem argumenti sui magnitudinem complectatur. Vt silentio

d) Plura minus commode posita collegit SCALIGER hypercritico s. poetices L. 6. pag. 835. seqq.

silentio praeteriret Aeneidos initium, secundique libri Lucretii, quo vix quicquam sublimius esse possit. Alia in Claudiano desiderat MORHOFIVS. *e*) *Est*, inquit, *in carminis eius mensura quid puerile et subsultans, quod imperitorum quidem aures titillat, sed orationis decoro, quod in conuenientia rerum et verborum consistit, parum conuenit. Non potest enim perpetuus in carmine tenor vsurpari: sed debet is varia poeticarum periodorum mensura distingui, quod pulcherrime obseruat Virgilius: cuius alia periodus, alia pedum compositio est in narrationibus, descriptionibus, orationibus, cuius alia est pedum mensura, ratione scilicet mistionis spondaeorum et dactylorum, caesurarum, quae diligentissime notarunt veteres nonnulli Grammatici. Verum Claudianus vnum semper obseruat orationis cursum.* Ad Virgilianam, fateor, non attingit carminis elegantiam. Est tamen etiam Claudiano laus sua, et ipse, contra quod eum accusant, orationis varietate mirum quantum delectat. Et ille poeta profecto moralis et politicus, grauitate facilis et eruditus, qui seculum suum eloquentia plane vicit, et in genere panegyrico, ex mente BOECLERI *f*) est incomparabilis. Quamuis epica illius non aequent laudem veterum: iuris eum tamen commendat studiosis, qui Virgilium et difficiliores per otium legere non possunt. *Hic enim*, inquit, *est explanatior*. Quaerunt etiam critici, rectene factum sit a Claudiano, quod praefationes maximae librorum suorum parti affixerit. Nam quod apud alios non inueniatur, apud illum vitium putant. Primus id ac solus veterum fecit Persius. Nec ab re noster, cum poemata sua recitaturus esset, versiculos illos, citharoedorum more praelusit. Respondemus autem cum SCALI-

 GERO:

e) De legendis, imitandis, et excerpendis auctoribus pag. 49.
f) Sec. IV. p. 386. et bibliographia critica p. 130.

GERO: *g*) *licuit, quia libuit: quae si quem offendant, iis omissis illico iustum opus aggredi ius esto.*

§. LXXIII.

Ingenio excellenti fuit, maximeque apto ad diuinam poesin: vt, quod Naso quondam de semetipso professus fuerat, quicquid auderet dicere, versus esset: quibus assurgit feliciter, variisque figuris ac sententiis mirifice delectat. Neque adeo immerito ad carmina componenda factus, et ab ipsa natura instructus fuisse videtur. Et ipse WERENFELSIVS, *h*) qui satis alioqui Claudiano infensus est, eiusque affectatam sublimitatem atro carbone notat, negare nequit, ingentis spiritus poetam fuisse. Et eius poemata ostendunt, in quibus prae ceteris panegyrici eminent, ab ipsa natura eum ad poesin fuisse factum. *i*) A VOSSIO *k*) poeta magni spiritus vocatur. BOECLERO *l*) iudice, nobilem inter epicos locum tuetur poeta vere politicus, facilis, et fluente eloquentia instructus: in quo et vigorem, et spiritum magnum, et grauissimas sententias admiratur. Insigni prudentia ciuili et morum incomparabili doctrina in Eutropio et Rufino vitia notat aulicorum, et epica sua carmina maxime in panegyricis accommodare videtur eloquentiae studiosis. Instar omnium vero mihi est IVL. CAESARIS SCALIGERI *m*) iudicium: *maximus poeta Claudianus, solo argumento ignobiliore oppressus, addit de ingenio, quantum deest materiae. Felix in eo calor, cultus non inuisus, temperatum iudicium, dictio candida, numeri non affectati, acute dicta multa sine ambitione.* Sed nimium illi concedit,

g) Hypercritico s. poetices l. 6. pag. 835. *h*) De meteoris orationis, opusc. pag. 613. *i*) Confer. STOLLIVS introd. in hist. liter. part. 1. c. 5. §. 53. n. 2. *k*) De poetis Latinis p. 57.

l) Bibliographia critica pag. 129. seq.

m) Hypercritico s. poetices l. 6. pag. 834.

concedit, cetero elegans, IOH. FRID. BERTRAMVS, *n*) qui, *vates hic*, inquit, *vt vocatur*, *praegloriosissimus*, *ad floridam et puram superiorum temporum venustatem ita prope accessit*, *vt Virgilii*, *Horatii*, *et Ouidii latus ex merito tegat*, *statuaque*, *qua ab Honorio Arcadioque imperatoribus honoratus fuit*, *dignus vtique censeri debeat. Cum imo disceptari haud incongrue posset*, *num in poetarum antecedentium vllo tam natiua pariter ac grata Venerum poeticarum flos et vbertas deprehendatur ac in Claudiano. Mirum itaque non est*, *quod praestantissimi nostri aeui poetae et Germani*, *et alii*, *illum prae reliquis in exemplum sibi haud infeliciter elegerint.* Sua Claudianus non potest defraudari laude. Eam vero oportet esse ipso poeta dignam, eiusque virtutibus adaequatam: ne nimis fucata commendatio ipsius meritis tantundem detraxisse videatur. Fuit certe, pro temporis illius ratione, praestantissimus vates, vel etiam aliquando, ad inuidiam vsque aliorum, aeui sui superauit indolem, atque veteres accuratius paulo imitari studuit. Sed tamen cum Virgilio, Horatio, Ouidio, optimis seculi longe omnium felicissimi scriptoribus componi nulla ratione potest.

§. LXXIV.

Stilus Claudiani vltra genium seculi est elegans, facilis, floridus et succiplenus; et si panegyrica poemata consideramus, vere magnificus, et sententiarum maiestate sublimis: vt parum absit, quin ad veterum poetarum laudem peruenerit. Sed accusant eius in phraseologia intemperantiam, et, dum sublime sectaretur, κακοζηλίαν luxurie nimia. *o*) Eam ego, si quid sapio, vel nusquam, vel admodum raro reperire potui. Numerosus est, ver-

Ii 3 borum

n) Meletematum liter. dissert. 5. §. 11. p. 165.

o) Vid. MORHOFIVS polyhist. liter. l. 4. c. 14. §. 16.

borum adiunctis, et dictionum ornamentis, ad facilem ipsius rei expositionem, satis accommodatus, et excitato lectori sua copiosius loquente sapientia haudquaquam molestus. Exemplis videamus, et liberum cuique suum volumus esse iudicium. Nimias vbi docet diuitias esse molestas, eumque felicem, qui sua sorte contentus, *p*) nisi me fallunt omnia, eleganti exaggeratione in Rufinum inuehitur ita:

Quo vesane ruis? teneas vtrumque licebit
Oceanum, laxet rutilos tibi Lydia fontes,
Iungantur solium Croesi, Cyrique tiara.
Nunquam diues eris, nunquam satiabere quaestu.
Semper inops, quicunque cupit. Contentus honesto
Fabricius paruo spernebat munera regum,
Sudabatque graui consul Serranus aratro,
Et c[illegible] *pugnaces Curios angusta tegebat.*
Haec mihi paupertas opulentior: haec mihi tecta
Culminibus maiora tuis. Tibi quaerit inanes
Luxuries nocitura cibos. Mihi donat inemtas
Terra dapes. Rapiunt Tyrios ibi vellera fucos,
Et picturatae saturantur murice vestes.
Hic radiant flores, et prati viua voluptas
Ingenio variata suo. Fulgentibus illic
Surgunt strata toris. Hic mollis panditur herba,
Sollicitum curis non abruptura soporem.
Turba salutantum latas ibi perstrepit aedes:
Hic auium cantus, labentis munera riui.
Viuitur exiguo melius. Natura beatis
Omnibus esse dedit, si quis cognouerit vti.

Ecquid concinnius, quid elegantius ea copia dici potuit? Redundat nihil. Et numerose omnia complet. Quam aptis

p) In Rufinum l. I.

aptis coloribus deuicti curas depingit tyranni: q)

--- Stetit ore gelato,
Incertus, peteretne fugam, veniamne subactus
Posceret: an fidos sese transferret in hostes.
Quid nunc diuitiae, quid fului vasta metalli
Congeries, quid purpureis effulta columnis
Atria, prolataeue iuuant ad sidera moles?
Audit iter, numeratque dies, spatioque viarum
Metitur vitam. Torquetur pace futura:
Nec recipit somnos: et saepe cubilibus amens
Excutitur, poenamque luit formidine poenae.

Et alibi eius ita proponit timorem: r)

Qui terret, plus ipse timet. Sors ista tyrannis
Conuenit. Inuideant claris, fortesque trucident;
Muniti gladiis viuant septique venenis,
Ancipites habeant arces, trepidique minentur.

Quam viuide virtutis praestantiam describit: s)

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque late
Fortunae secura nitet, nec fascibus vllis
Erigitur, plausuue petit clarescere vulgi.
Nil opis externae cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.

Contra iram post multa alia: t)

Seruat inoffensam diuina modestia vocem.
Temperiem seruant oculi: nec lumina feruor
Asperat, aut rabidas suffundit sanguine venas.
Nullaque mutati tempestas proditur oris.
Quin etiam sontes expulsa corrigis ira,
Et placidus delicta domas. Nec dentibus vnquam

In-

q) In Rufinum l. 2. r) De IV. consulatu Honorii.
s) De consulatu Mallii Theodori init. t) Ibid.

Instrepis horrendum, fremitu nec verbera poscis.
Qui fruitur poena, ferus est, legumque videtur
Vindictam praestare sibi: cum viscera felle
Canduerint; ardet stimulis, ferturque nocendi
Prodigus, ignarus caussae. Diis proximus ille,
Quem ratio, non ira, mouet: qui facta rependens,
Consilio punire potest. --- ---

Quam egregie Stiliconis recenset virtutes? Quam concinne paucis quicquid cuique proprium sine fuco inuoluit: *v*)

Iustitia vtilibus rectum praeponere suadet,
Communesque sequi leges, iniustaque nunquam
Largiri sociis. Durum patientia corpus
Instruit, vt nulli cupiat cessisse labori:
Temperies, vt casta petas: Prudentia, ne quid
Inconsultus agas: Constantia, futile ne quid
Infirmumque geras. --- --- ---

Cetera, quae vitiorum dedecora, non sine admiratione et insigni voluptate legenda. Vix vnquam reperies poetae κακοζηλίαν, quam mille gratiis non compenset. Agnoscit ipse VAVASSOR, *x*) quod dulcior sit, structura versuum, quam Ausonius; et syllabarum mensura emendatior, quam Prudentius cum Ausonio. Agnoscit dulciorem esse constructione versuum facili et expedita, et sine vllis salebris, aut elisionum quasi scabritie ac nodis. Sed tamen eum accusare non veretur, quod ea dulcedine parum sit suauis et iucundus; quod idem omnium versuum cursus, idem tenor, nihil, mutatis, quas vocant, caesuris,

v) De laudibus Stiliconis l. 2. *x*) De epigrammate c. 15. vbi miratur et aegre fert, Claudianum vulgo, vt purissimae Latinitatis scriptorem, et poetam exquisitissimum, ad imitationem ab aliis proponi, cum non maior eius sit auctoritas, quam Ausonii et Prudentii.

caesuris, varietur, vt qui tres numero versus legerit, omnes legerit. Periculum faciat, cui lubet, si modo ipsi non omnes contrarientur Veneres, et statim sentiet, quam suauis et iucundus poeta etiam versuum varietate placeat. Equidem Claudianum meum sine maxima voluptate nunquam legi: et ingenue fateor, non me satietate, aut nausea defessum, sed magis magisque incomparabili eloquentia commotum, saepius eadem carminum capita perlegisse. Quantus vero etiam ille sit, quantumue praestiterit, vt mihi minime gentium displiceat, eum cum antiquioribus et optimis tamen componere, vel propter genium seculi, et speciosas, vtut fallaces adultae senectutis vires, nunquam ausus fuerit. Concedunt carmina panegyrica Virgilianae eloquentiae, elegiaca facilitati Ouidianae, epigrammata Martialis acumini: vti quisque ingenio praestat, et arte. Falluntur, mea quidem sententia, egregie, qui Claudiani imitationem Virgilianae anteponunt. Quanquam enim illius dictio sit satis elegans, quanquam numerosissima sint illius poemata, ac semet facili suauitate commendent: quam longissime tamen a Virgilianae poeseos virtutibus abesse videntur.

§. LXXV.

Prodiit primum Claudianus *Venetiis* 1470. fol. *Vicentiae* 1482. et 1498. fol. per Iacobum Ducensem. *Parmae* 1493. 4. opera Angeli Vgoleti.

§. LXXVI.

Seculo post Christum natum decimo sexto Claudianus prodiit *Viennae* 1510. 4. cum commentario Ioh. Camertis. *Venetiis* 1523. 8. apud Aldum. *Parisiis* 1530. 8. Panegyricos Claudiani etiam Plinii epistolis et XII. panegyricis subiecit H. Stephanus 1591. 12. *Basileae* 1534. 8. apud Mich. Isingrinum, insigni studio Mich. Bentini et

Ioh. Honteri Coronensis castigatus. *Florentiae* 1540. et 1549. 8. *Lugduni* 1548. 12. et 1551. 8. *Antuerpiae* 1572. 1585. 1596. 12. apud Plantinum, ex Theodori Pulmanni recensione, cum M. Antonii Delrionis notis. Separatim libri de raptu Proserpinae prodierunt *Mediolani* 1505. fol. cum commentario Iani Parrhasii.

§. LXXVII.

Decimo septimo post Christum natum seculo veste elegantiori Claudianus prodiit *Antuerpiae* 1602. et 1608. 12. cum notis M. Antonii Delrii. *Basileae* 1606. 12. *Parisiis* 1602. 4. cum Stephani Clauerii, Parrhasii, et Delrionis notis, et Ioh. Tornorupaei commentario ad carmen de tertio et quarto consulatu Honorii. 1677. 4. cum interpretatione et notis Guilelmi Pyrrhonis, in Cadomensi academia doctoris eloquentiae, in vsum Delphini. *Flexiae* 1607. 12. cum Thomae Dempsteri annotatis. *Hanouiae* 1612. 8. cum prioribus Casp. Barthii obseruationibus, quas scripsit, cum viginti vix natus esset annos. *Hamburgi et Francofurti* 1650. et 1654. 4. cum posterioribus curis et doctissimo commentario Casp. Barthii. *y*) *Lugduni Batau.* 1616. 12. apud Plantinum. 1641. 12. cum notis Nicolai Heinsii. *z*) 1656. 12. *Amstelodami* 1650. 12. apud Elzeu. ex emendatione Nicol. Heinsii. 1659. et 1665. 8. ex officina Elzeuiriana, cum selectis variorum et integris Heinsii notis, accurante Cornelio Schreuelio. 1688. 12. ex emendatione Nicol. Heinsii. §. LXXVIII.

y) Barthii commentarium vastum MORHOFIVS polyhist. liter. l. 4. c. 14. §. 16. notat mendosissime editum esse.

z) BOECLERVS bibliographia critica p. 130. In editione Nicol. Heinsii, Danielis filii, illud singulare admiratur, quod poetam cum pluribus MS. contulerit, cum in itinere suo Angliae, Galliae, Italiae, Germaniae bibliothecas lustraret: vt quaedam etiam in phrasi, quae sunt huius seculi, eximie explicarit.

§. LXXVIII.

Seculo post Christum natum duodeuicessimo Claudiani opera prodierunt *Lubecae* 1707. 12. cum notis Hartnaccii. *Lipsiae* 1715. 12. cum notis ad modum Minellii. *Venetiis* 1716. 8. duobus voluminibus, Italica metaphrasi donata a Nicolao Beregani.

§. LXXIX.

Honorio imperante, post Stiliconis caedem Romamque ab Alarico captam, quod triste fatum expertam fuisse nouimus anno post Christum natum ccccx. floruit RVTILIVS CLAVDIVS NVMATIANVS, Gallus, vir consularis, praefectus vrbi, tribunus militum, et praefectus praetorio, excellens inter omnes poeta, profanae religioni addictus. Natione Gallum fuisse, ipse his versibus indicat: a)

At mea dilectis fortuna reuellitur oris,
Indigenamque suum Gallica rura vocant.

Attamen ciuitate gaudebat Romana, cuius priuilegia se pridem per omnes imperii Romani prouincias extendisse, vulgo constat. b) Patrem habuit, qui proconsulari potestate praefuit Tusciae: cuius itidem, vbi de Pisarum vrbe loquitur, mentionem facit: c)

Elide deductas suscepit Etruria Pisas,
Nominis indicio testificata genus.
Hic oblata mihi sancti genitoris imago,
Pisani proprio quam posuere foro.
Laudibus amissi cogor lacrumare parentis,
Fluxerunt madidis gaudia moesta genis.
Namque pater quondam Tyrrhenis praefuit aruis,
Fascibus et senis credita iura dedit.

a) Itinerarii l. 1. v. 19. b) Vid. idner. l. 1. v. 13.
c) Lib. 1. v. 573.

Ipſe omnibus fere dignitatibus Romanis ab Honorio imperatore exornatus fuit. Nam et tribunus militum, vt ſupra monuimus, et conſul (ſuffectum intelligas) et praefectus praetorio ipſique vrbi, altiſſimum obtinuit honoris gradum. Nec ipſe diſſimulauit, vbi, *d*)

Si non diſplicui, inquit, *regerem cum iura Quirini*,
Si colui ſanctos, conſuluique patres.
Nam quod nulla meum ſtrinxerunt crimina ferrum,
Non ſit praefecti gloria, ſed populi.

Rurſum: *e*)

Officiis regerem cum regia tecta magiſter,
Armigerasque pii principis excubias.

Et annum denotat, quo praefuit vrbi MCLXIX. Honorio Auguſto XI. et Fl. Conſtantio II. coss. et ſeculi eſt poſt Chriſtum natum quinti XVII. his verbis: *f*)

Quamuis ſedecies denis et mille peractis
Annus praeterea iam tibi nonus eat.

Triſtem imperii Romani faciem deplorat, *g*) quod Stiliconis perfidia eo vſque afflixit: vt Gallia a Francis et Burgundionibus, Italia et ipſa imperii ſedes a Gothis, prouinciae aliae ab aliis gentibus miſere vexarentur. Quos euocarat Stilico ipſe: cum Honorio imperatori ſtrueret inſidias, filioque ſuo Eucherio imperium parare ſtuderet. Poſt expletum praefecturae tempus, cum ex vrbe in Galliam ad agros auitos proficiſceretur, ac inde Romam rediret, carmine elegiaco, ſatis quidem elegante, ad Venerium Rufum, in vrbana praefectura ſucceſſorem ſuum, *h*) *duo* ſcripſit *itinerarii libros*, primum de profectione ex vrbe in Galliam, alterum de reditu ex Gallia Romam. Sed poſterioris libri pars maxima periit. Sunt etiam quaedam traiecta paſſim et confuſa: vt PI-

THOEVS

d) Lib. I. v. 157. *e*) Lib. I. v. 563. *f*) Itiner. l. I. v. 135.
g) Itiner. l. 2. v. 39. ſeqq. *h*) Itiner. l. I. v. 415. ſeqq.

THOBVS atque VOSSIVS *i*) ex ordine nauigationis et itinere obſeruarunt. ONVPHRIVS PANVINIVS, qui haec Rutilii itineraria vrbis Romae deſcriptioni, ſiue reip. Romanae commentariorum libro primo annectere voluit, praefatione *k*) poetam vocat non inelegantem, imo pro temporum conditione eruditum. Deinde: *l*) *praeter multa loca ſcitu digna, quae in vtrisque itineribus accurate et egregie deſcripſit, vrbem quoque Romam -- itinere primo, ita ſcite, ornate, elaborate, vere, et prudenter, elegantiſſimo, eruditiſſimoque encomio celebrauit: vt nihil ab horum temporum ſcriptore elaboratius et ornatius fieri poſſe exiſtimem. -- Liber admodum elegans, quamquam paruus, certe ob variarum rerum cognitionem, quibus refertus eſt, dignus admodum mihi videtur eſſe, vt in hominum manibus aſſidue et lectione verſetur.* Etiam VOSSIVS *m*) carmen agnouit eſſe elegans, ſupra aetatem, qua poeta vixit. Sed iniquum ac plane virulentum animum oſtendit, cum in Chriſtianos, monachos *n*) praeſertim Caprariae et Gorgoniae inſulae; tum in Iudaeos, *o*) quorum ſabbatha homini, in pietatis ac religionis negotio plane caeco, videntur eſſe *laſſati mollis imago Dei. p*) VOLATERRANO teſte, *q*) Rutilii Numatiani itineraria cum aliis libris antiquitate et elegantia commendatiſſimis anno M. CCCC. XCIV. in Bobiano coenobio reperta ſunt. Eſt vero oppidum Bobium ad Apennini iuga ſitum, vbi nobile coenobium a Theodolinda Langobardorum regina exſtructum. Edidit primus Petrus

i) De poetis Latinis p. 58. de hiſtoricis Latinis l. 2. c. 15. pag. 222.
k) Pag. 126. edit. Francofurt. 1597. *l*) Pag. 127.
m) De hiſtoricis Latinis l. 2. c. 15. p. 221. Ita quoque BOECLERVS bibliographia critica p. 164. *n*) Itiner. l. 1. v. 439. ſeqq.
o) Itiner. l. 1. v. 381. ſeqq. *p*) Itiner. l. 1. v. 392.
q) Comment. vrbanorum l. 4. p. 140. et l. 19. p. 693.

Summontius *Neapoli*. Post eum Ioh. Baptista Pius *Bononiae* 1520. 4. in aedibus Hieronymi de Benedictis. Libellum, inscriptum poema de laudibus vrbis, et Etruriae, et Italiae, pontifici Leoni X. dicauit, et carmen elegiacum non inelegans praemisit. Deinde Onuphrius Panuinius Veronensis Rutilium, multis librariorum vitio obortis erroribus sublatis, emendatum, et aliquot versibus, qui in vulgato deerant, locupletatum, Gabrielis Faerni opera, denuo edidit ad calcem libri primi commentariorum reipublicae Romanae, siue ad vrbis Romae descriptionem *Venetiis* 1558. 8. *Parisiis* 1588. 8. et *Francofurti* 1597. fol. apud Andreae Wecheli heredes, Claudium Marnium et Ioh. Aubrium. *r*) Rutilium porro additis lectionibus variis Iosias Simlerus edidit *Basileae* 1575. 12. vna cum Aethici cosmographia et aliis. Iosephus Castalio cum annotationibus suis *Romae* 1582. 8. Petrus Pithoeus *Parisiis* 1590. 12. inter poemata vetera. Iustus Zinzerling *Lugduni* 1616. 8. cum animaduersionibus Theodori Sitzmani Thuringi. Caspar Barthius *Francofurti* 1623. 8. cum commentario suo. Denique Theodorus Iansonius ab Almeloueen *Amstelodami* 1687. 12. cum suis et variorum animaduersionibus. Et nuperrime *Altorfii* 1741. 8. quatuor foliis vnaque geographica mappa, Rutilii Claudii Numatiani Galli, viri consularis, praefecti vrbis, tribuni militum,

r) Memoriae lapsu BOECLERVS bibliogr. critica p. 164. Panuinii loco Sigonium nominat. Quod cum IOH. GOTTLIEB KRAVSE v. c. animaduersionibus p. 856. emendare studet: fallitur ipse quoque, dum negat Panuinii commentarios, quibus insertum esset Rutilii itinerarium, in folio prodiisse. Neque adiunctum est descriptioni ciuitatis, sed vrbis Romanae, commentariorum libro primo, et illius quidem editionis memoratae fol. 126. seqq.

militum, praefecti praetorio, itinerarium cum integris Ioh. Georg. Graeuii et Theod. Ianſ. ab Almeloueen animaduerſionibus, Andreas Goetzius recenſuit.

§. LXXX.

Honorii imperatoris temporibus, excellentiſſimos inter poetas maxime floruit AVRELIVS PRVDENTIVS CLEMENS, genere Hiſpanus eſt, ſed qua vrbe natus, adhuc ſub iudice lis eſt. Sunt qui eum Caeſarauguſtae, quae Saragoſſa hodie vocatur, natum putant: *s*) ac ſententiae ſuae fundamentum in ipſis PRVDENTII *t*) verbis quaerunt:

Bis nouem noſter populus ſub vno
Martyrum ſeruat cineres ſepulchro.
Caeſarauguſtam vocitamus vrbem,
Res cui tanta eſt.

Sic et inferius ille: *v*)

Noſter eſt, quamuis procul hinc in vrbe
Paſſus ignota, dederit ſepulchri
Gloriam victor, prope litus altae
Forte Sagunti.
Noſter et noſtra puer in palaeſtra,
Arte virtutis, fideique oliuo
Vnctus, horrendum didicit domare
Viribus hoſtem.

Loquitur autem de S. Vincentio, qui Caeſarauguſtae natus, et ſaniori doctrina imbutus, extra patriam martyrii coronam inuenit. Alii Calagurritanum poetam vocant, *x*) ex Calagurri Caſtellae oppido, propterea quod ipſe PRV-

s) Vt ALDVS ROMANVS Prudentii vita. DV PIN noua bibliotheca eccleſiaſt. auctor. tom. 3. p. 7. *t*) Periſtephanon hymno 7. init. vbi duodeuiginti Caeſarauguſtanos martyres commendat. *v*) L. c. v. 97. *x*) Vt MARIANA de rebus Hiſpa-

PRVDENTIVS *y*) in honorem ſanctorum martyrum Hemiterii et Chelidonii Calagurritanorum ſcripſerit:

Hoc bonum ſaluator ipſe, quo fruamur, praeſtitit:
Martyrum cum membra noſtro conſecrauit oppido.

Et in laudem duodeuiginti martyrum Caeſarauguſtanorum: *z*)

Noſtra geſtabit Calagurris ambos,
Quos veneramur.

Sed pari eum ratione Tarraconenſem facere poſſent, quod in honorem beatiſſimorum martyrum, Fructuoſi, epiſcopi eccleſiae Tarraconenſis, et Augurii, et Eulogii, diaconorum, conſuetudinem ſeruat ſuam, et vrbis praedicat felicitatem: *a*)

O triplex honor, o triforme culmen!
Quo noſtrae caput excitatur vrbis,
Cunctis vrbibus eminens Hiberis.

Facile hinc patet omnibus, vrbem, cuius gloriam ſibi ſumſerit exponendam, ſuam vocare quamcunque: vt noſtra hodienum vocamus omnia, de quibus loqui inſtituimus. Tantumque abeſt, vt patriam in illis Prudentius deſignauerit ſuam. Natus eſt anno poſt Chriſtum natum CCCXLVIII. ab V. C. MC. Philippo et Salia coſs. Id enim ipſe indicat his verbis: *b*)

Haec dum vita volans agit,
Inrepſit ſubito canicies ſeni,
Oblitum veteris me Saliae conſulis arguens,
Sub quo prima dies mihi.

Haec

niae l. 4. c. 17. extr. FABRICIVS biblioth. Latin. tom. I. p. 696. De Calagurri, Prudentii patria, diatribam auctore G. L. exhibet diarium literarium, quod lingua vernacula vocant Die neue bibliothec XXVI. p. 475.

y) Periſtephanon hymno I. verſ. 115. *z*) Periſtephanon hymno 7. verſ. 31. *a*) Periſteph. hymno 10. culus init. *Felix Tarraco*, verſ. 142. *b*) Cathemerinon prooem. verſ. 22.

Haec vera illius loci nobis arridet sententia, quam et BAYLIVS, *c*) et DVPINIVS, *d*) sequuntur. Plures alii, corrupta lectione impediti, minus recte hunc locum intelligere potuerunt. Cum enim vocabula *me* et *Saliae* coniungerent, ipse ALDVS, SIXTVS SIENNENSIS, POSSEVINVS, P. LABBE, et alii, sibi persuaserunt, Prudentium consulem fuisse vrbis cuiusdam, nomine *Mesaliae*, quam P. LABBE putat esse Massiliam. Sed valde errant viri, cetero docti, qui consulis Flauii Saliae nomen putant esse vrbis, et perperam tribuunt Prudentio, quod ad Saliam pertinet, quo consule, vt dixi, noster poeta natus fuit. Elegantioribus literis ab ineunte aetate imbutus, caussas mature coepit in foro et iudiciis agere, et plurimum valere eloquentia: vt caussarum inter patronos excelleret, suoque genio indulgeret liberalius ac iis vitiis, quae vulgo solent esse Iuuenibus communia. Quod ipse his verbis fatetur ac dolet: *e*)

Aetas prima crepantibus
Fleuit sub ferulis. Mox docuit toga
Infectum vitiis falsa loqui, non sine crimine.
Tum lasciua proteruitas,
Ac luxus petulans (heu pudet, ac piget!)
Foedauit iuuenem nequitiae sordibus, ac luto.
Exin iurgia turbidos
Armarunt animos, et male pertinax
Vincendi studium subiacuit casibus asperis.

Iurisprudentia clarus eligitur iudex, vt in claris duabus vrbibus iusdiceret. Id quod sequentibus ipsius PRVDENTII *f*) docemur verbis:

c) Dictionaire historique et critique art. *Prudence.* *d*) Noua bibliotheca auctorum ecclesiasticorum tom. 3. pag. 9.

e) Καθημερινῶν prooemio vers. 7. seqq. *f*) L. c. vers. 16. seqq.

Bis legum moderamine
Frenos nobilium reximus urbium,
Ius ciuile bonis reddidimus: terruimus reos.

Militiae tandem extra patriam expertus fortunam ac rerum vicissitudines, ab Honorio imperatore, vt propius secum esset, in aula rebus grauissimis praeficitur: vt altissimum honoris gradum attigerit. g) De his quoque versus audiamus poetae: h)

Tandem militiae gradu
Euectum pietas Principis extulit,
Assumtum propius stare iubens ordine proximo.

Quibus quidem verbis innuere quibusdam videtur, ex milite Palatino factum vrbis praefectum, imo, vt ALDVS, LILIVS GR. GYRALDVS et alii autumant, etiam consulem. Falluntur autem, quod paulo inferius videbimus, falsa Prudentii lectione decepti. Sufficit Honorii imperatoris beneficio, ad non poenitendum honoris gradum, quod praedicat, euectum fuisse. Attamen rerum humanarum pertaesus, cum LVII. aetatis annum attigerit, flagranti desiderio semet rebus sacris consecrauit: vt longi temporis iacturam sibi iucundissimis ac saluberrimis futurae felicitatis meditationibus sarciret. Quod ergo reliquum erat vitae hymnis in laudes numinis aeterni, in honorem sanctorum, carminibus item de superstitionis erroribus, et Christo seruatori deuotorum officiis, stilo sanctiori consignandis, impendere secum statuit. i) Eum ergo constat, circa annum Domini CCCCV. iam senescentem sacris literis vacare, suisque carminibus, quae satis luculenta prostant eruditionis et pietatis monumenta, inclarescere coepisse.

g) Palatinum militem GENNADIVS vocat libro de viris illustribus c. 13. apud Fabricium bibliotheca ecclesiastica p. 11. h) L. c. vers. 19. seqq. i) Vid. Cathemerinon prooem. vers. 26. seqq.

coepisse. *k*) At quando in viuis esse desierit, memoriae proditum nusquam legi. Sed de Prudentii vita praeter editores, et eos, qui de scriptoribus ecclesiasticis scripserunt, consulendi sunt BAELIVS, *l*) CLERICVS, *m*) ANTONIVS, *n*) LEYSERVS, *o*) TILLEMONTIVS, *p*) et LVDEWIG. *q*) Affectibus autem totus quantus abreptus suis, LVCAS OSIANDER, *r*) mentitur omnia: *eodem fere tempore* (anno Christi 332.) *clarus fuit --- Prudentius, et ipse Hispanus, ex vrbe Caesaraugusta oriundus. Homo fuit ingeniosus, literarum in adolescentia studiosus: eam aetatem incontinenter et immodeste se transegisse ipse fatetur: postea vero euasit in virum grauem, et bonis moribus conspicuum. Aliquandiu in foro caussas egit. Marsiliae consul fuit: quin etiam, vt quidam putant, sub Honorio, Constantini Magni filio, militauit.* etc.

§. LXXXI.

Prudentii scripta hodie leguntur sequentia, vtplurimum Graecis insignita nominibus. 1) liber καθημερινῶν, siue hymni duodecim omnibus diurnis actionibus conuenientes: vt quae Christianis ante gallicinium, tempore matutino, ante cibum, post cibum, ad incensum lucernae, *s*) ante somnum, intra ieiunii tempus, horis quibus-

 que,

k) Fallitur ergo BELLARMINVS de scriptoribus eccles. anno 390. qui eum notat sub Theodosio seniore floruisse: et qui eum pene exscripsit GERHARDVS patrologia p. 337. et ipse G. I. VOSSIVS de historicis Latinis l. 2. c. 10. p. 203. de poetis Latinis p. 57.

l) Lex. v. Prudent. *m*) Biblioth. vniuers. tom. 12. p. 136. seq.

n) Biblioth. veter. Hispan. l. 2. c. 10. *o*) Histor. poetarum medii aeui. *p*) Memorab. eccles. tom. 10. p. 560. seqq.

q) In vita Prudentii, inter opuscula iunctim edita Halae Saxonum 1710. fol. pag. 494. *r*) Hist. eccles. cent. 4 l. 2. c. 26. p. 193. *s*) Confer. ANDREAS RIVETVS critici sacri l. 3. c. 26. oper. tom. 2. p. 1123.

que, seruatoris natali et epiphania cogitandum. 2) liber περὶ στεφάνων, siue de coronis martyrum hymni quatuordecim, quibus sanctorum martyrum laudes celebrat. 3) ἀποθέωσις, de diuinitate Christi, qua continet multa religionis capita, ad confutandos ethnicorum, Iudaeorum, et haereticorum errores: suamque tractationem resurrectione carnis humanae demonstrata finit. 4) ἁμαρτιγένεια, de origine peccatorum, aduersus Marcionitas. Subiicitur oratio poetae, tanto viro indigna, *t*) qua sufficere sibi ait, si modo in tartara non detrudatur, vtut poenae in purgatorio luendae sint. 5) Ψυχομαχία, siue pugna animae, qua, versibus hexametris, virtutum cum vitiis pugnam, in anima Christiani describit, e. gr. fidei cum idololatria, pudicitiae cum libidine, patientiae cum ira, superbiae cum humilitate, sobrietatis cum luxuria. 6) Libri duo contra Symmachi, vrbis praefecti orationem, cuius fragmenta quaedam inseruntur. Libro priori falsorum numinum originem et dedecus ostendit: et, qua ratione vrbs Roma penitus fuerit conuersa, demonstrat. Posteriori ipsam Symmachi orationem confutare studet: qua iste imperatores rogauerat, vt Victoriae altare, Deorum cultum, et superstitionis paganae ceremonias restituerent. 7) Δίπτυχον, siue tituli historiarum veteris et noui testamenti. Quod quidem opusculum rude ad aliorum Prudentii carminum elegantiam non accedit. GENNADIVS *x*) Prudentium ait composuisse διττοχαῖον *y*) *de tota veteri et nouo testa-*

t) Vid. RIVETVS l. c. *v*) Nam ψυχὴ Latine *animus* et μάχομαι *pugno*. CASP. BARTHIVS ad Claudian. p. 175. diuinum et ingeniosum istud poema vocat. *x*) De viris illustribus cap. 13. apud Fabricium bibliotheca ecclesiastica pag. 10.

y) i. e. nutrimentum duplex, quod veteris et noui testamenti historiam, secundum nomina personarum, scripserit.

testamento, personis exceptis. Commentatus est autem in morem Graecorum hexaemeron de mundi fabrica vsque ad conditionem primi hominis et praeuaricationem eius. Neque videri potest idem esse opusculum, quod perpauca scripturae loca distichis exponit: cum illud non contemnendum opus in vniuersam scripturam sacram extiterit. Illius vero integri operis epitomen exhibet vel enchiridion: quod ipsum Amoeno cuidam adscribitur in codicibus aliquot MStis. Nec ab re DV PINIVS *z*) iudicat, mirandum non esse, quod operis Prudentii epitome, ab Amoeno facta, pro ipso Prudentii opere habita fuerit: quin et illud ipsum forsan caussa fuerit, cur perierit. BARTHIVS vero *a*) et FABRICIVS *b*) arbitrantur Amoeni epitheton Prudentio ab librariis, ob singularem carminum suauitatem et amoenitatem, tributum fuisse. *c*)

§. LXXXII.

Res ecclesiasticas genere metrorum vario, ingeniose quidem, et pro ratione seculi, quo senectutis vitia se prodiderunt plurima, satis eleganter componere instituit: sed tamen ea qua decet, cura et solicitudine musarum sacra custodire noluit: et ipsas non raro spreuit syllabarum quantitates in dictionibus peregrinis, maxime Graecis. Neque adeo semper optima fuit et arte, et carmina pangendi facultate instructus. *d*) Et vere celeberri-

z) Bibliotheca noua auctorum ecclesiasticorum tom. 3. p. 19.

a) Aduersar. l. 8. c. 11. *b*) Biblioth. Lat. tom. 1. pag. 697.

c) Pl. confer. ANDREAS RIVETVS critici sacri l. 3. c. 26. operum tomo 2. pag. 1123. *d*) Hinc GREGOR. GYRALDVS de poetis dialog. 25. *melior omnino Christianus, quam poeta, meo iudicio. Nam, vt ex lectione ipsius auspicari potuimus, iunior quidem antiquorum scriptorum studiosissimus fuit. Verum, vtpote Christianae religioni postea addictissimus, in his studiis, quae gentilium dicuntur, ob incuriam et de-*

mus STOLLIVS *e*) iudicat, eum contra proſodiae interdum monita hymnis peccare ſuis: vt plus in eo Chriſtiani moris, quam verae poeſeos obſeruare liceat: cum et aliis Chriſtianis poetis adeo inſolens non ſit, metri rationem poſthabere. Sic v. gr. mediam corripit *elutam* ſiue, vt Weitzius legit, *erutam*. *f*) Corripit primam in *eneruans*: *g*) mediam in *eremus*. *h*) Penultimam producit in *nouerimus*. *i*) *Cuique* illi dactylus eſt. *k*) Multa alia proſodiae vitia CHRISTOPH. CELLARIVS collegit, et Prudentio, ſuis obſeruationibus illuſtrato, extremo addidit. Vnde et Celeb. WALCHIVS *l*) quaedam annotauit.

§. LXXXIII.

Scriptorem ſuo ſeculo inprimis fuiſſe honoratum, et auctoritatis haudquaquam vulgaris, vel inde patet, quod SIDONIVS APOLLINARIS *m*) illi prope coaeuus, eum cum ipſo Horatio componere non dubitauit. GENNADIVS *n*) virum vocat ſecularis literaturae eruditum: IACOB. PHILIPPVS BERGOMENSIS *o*) poetam Chriſtianum et virum ſecularium literarum ſcientiſſimum: IOH. TRITHEMIVS *p*) virum ſe-

ſuetudinem, ſyllabarum et grammatices exactiorem lineam interdum ipſum ſpreuiſſe crediderim.

e) Introduct. in hiſtor. liter. part. 1. c. 5. §. 51. Confer. BAYLE dictionaire hiſt. et crit. dans l'article Prudence. et IOH. PETRI LVDOVICI elegans diſſertatio de vita Aurel. Prudentii, principis inter Chriſtianos poetae. *f*) Periſtephan. hymno 2. verſ. 362. *g*) Cathemerin. hymno 8. verſ. 64. *h*) Pſichomachiae verſ. 370. *i*) Pſichom. praef. verſ. 58. *k*) Hamartig. verſ. 105. Contra Symmachum l. 1. v. 236. l. 2. v. 89.

l) Hiſtoria critica Latinae linguae c. 1. pag. 81.

m) Lib. 2. epiſt. 9. *nam ſimilis ſcientiae viri, hinc Auguſtinus, hinc Varro; hinc Horatius, hinc Prudentius lectitabantur.*

n) De viris illuſtribus c. 14. apud Fabricium bibliotheca eccleſ. p. 10. *o*) Chron. lib. 9. ad ann. Chriſti 400.

p) Catalogo ſcript. eccleſ.

secularibus literis eruditissimum, et in diuinis scripturis satis peritum, metro excellentem et prosa, qui per LVII. annos mundi amoribus retentus, multa poetarum opuscula legerit et exposuerit; ac de sua vena multa profunda poemata scripserit: tandem vero in senectute, repulsa mundi vanitate, ad sacras scripturas se contulerit, et carmine ac prosa multa vtriusque testamenti abstrusa exposuerit. PETRVS MOSELLANVS, q) *quando parum est aequum*, inquit, *Christianos in gentilium libris esse totos: his diebus, quibus ferias agimus, elegantissimos simul et grauissimos hymnos Aur. Prudentii, grauis et sancti viri, audiemus.* Idem: r) *Prudentius vnus omnium inter poetas Christianos lectores suos pascere sufficit lautissime, siue preciosissimas panis coelestis, hoc est, verbi diuini epulas esurias, siue efficacis eloquentiae condimenta requiras.* ERASMVS ROTERODAMVS: s) *iam si quis Prudentium, vnum inter Christianos vere facundum poetam, volet enarrare, literas etiam arcanas calleat oportet.*

§. LXXXIV.

PETRVS CRINITVS t) eum probat, pro conditione temporum, maxime praestitisse inter Christianos poetas, non modo eruditis verborum figuris, sed etiam grauitate sententiarum. FRID. TAVBMANNVS v) eum fatetur supra omnem Christianorum poetarum prudentiam; et indolem sermonis ipsius non nisi in intimo sapientiae penetrali quaerendam et inuestigandam esse. CHRISTIANVS BECMANVS x) christianissimum iuxta vocat et optimum poetam. In commendando Prudentio nimius est GEORGIVS FABRICIVS

q) Dialogo quodam. r) Epistola ad Matthiam Meinerum.
s) De pueris liberaliter instituendis. t) De poetis Latinis l. 5. c. 89. pag. 511. v) Literis ad Ioh. Weitzium, eius editioni praemissis. x) Literis ad eundem ibid.

CIVS *y*) vbi aliorum iudicia recenſet, et inter alia, *eidem*, inquit, *grauitatem et elegantiam alicubi tribuit Caeſarius; pietatem et animum vere Chriſtianum Riuius. Hunc vnum legendum, cenſet Viues. Tribuunt eidem nonnulli Romanam eloquentiam, aut certe illi propinquam. Leonardi Quercetani, hominis obſcuri, nomen non nouiſſemus, niſi male ſenſiſſet de Prudentio. Lilius ei multam eruditionem ac variam adſcribit: ſed eloquentia ac linguae caſtitate vel parum valuiſſe, vel potius ea neglexiſſe ait. Neutrum homini nec diſerto, nec eleganti, vt et de eloquentia, et de orationis puritate iudicet, concedimus.* FRIDERICO TAVBMANNO *z*) eſt omnium poetarum Chriſtianorum prudentiſſimus et eruditiſſimus. CASP. BARTHIO *a*) Prudentius poeta eſt praeſtantiſſimi ingenii, et pietatis incomparabilis. Prudentium magni ſemper fecerunt viri doctrina meritisque in re literaria illuſtres. I. H. BOECLERVS *b*) poetam vocat ſupra ſeculum ſuum facundum: cuius carmina longe eruditiſſima multa doctrina et cultu, et ſpiritu ad aemulationem antiquorum. Celeberr. D. IOH. PETRVS LVDOVICVS *c*) eum principem vocat inter Chriſtianos poetam. MORHOFIO *d*) ſatis cultus et elegans eſt, qui, vel ob argumentum ſacrum, legi meretur, ſed tamen poſt antiquiores illos, qui ab elegantia et linguae vero nitore commendantur. Hunc poetam LVCAS HOLSTENIVS adeo ſemper miratus eſt, atque in oculis habuit: vt, cum mortis in periculo iam ſe verſari perſentiret, prope et animum ageret, a Ferdinando Furſtenbergio, Paderbornenſi et Monaſterienſi poſtea epiſco-

po

y) Comment. in poetas Chriſtianos p. 17. *z*) In calic. Virg. p. 223. *a*) Ad Claudian. p. 225. *b*) Bibliographia critica p. 135. ſeq. *c*) Diſſert. de vita Prudentii. *d*) De legendis auctoribus pag. 51.

po, hymnum voluerit ex cathemerinis Prudentianis, qui exſequiis defunctorum datur, recitari. Quo facto, mente alacriori, in ſolatium vitae melioris erectus, exſpirauit. e) Neque enim, vt BARTHIVS quoque iudicat, eo diuinius quisquam de Chriſtianis rebus vnquam ſcripſit.

§. LXXXV.

A BENTLEIO f) Chriſtianorum Maro et Flaccus dicitur. Enim vero non ignorat is ſeculi tantus criticus, quam diſtent aera lupinis. Fuit quidem certe poeta Chriſtianus, et morum magiſter haud quaquam contemnendus, qui diuerſo metri genere varia, eaque vtiliſſima, carmina reliquit. Notatu maxime digna, quae de martyrum paſſionibus, et Chriſtianae religionis veritate cecinit: quibus profecto egregie, et inter primos eccleſiaſticam hiſtoriam iuuare videtur. g) Satis apte et accurate cogitat, et ita ſcribit, vt hominem Chriſtianum decet. Et ſunt non pauca, quae ſuauiter lectores elegantia ſua trahunt, eosque ad legendum inuitant. Stilus etiam, pro ratione temporis, quo pene deſitum eſt Latine loqui, tolerabilis. Attamen inficias nemo facile ierit, ſaepius eum barbaris vocibus vti, et a pura Latinitate ſeculi Auguſtei quam longiſſime recedere. Varia facile deprehendes aetatis vitia, quibus cum ceteris huius aeui ſcriptoribus, minime laudanda conſuetudine, abripitur. Rurſum aliquando, neſcio qua eruditionis affectatione, vel nimia Lucretii imitatione, verba reuocat obſoleta, et priſcis loquendi rationibus, ad

e) Vid. NIC. HEINSII ad Ferdinandum epiſtola nuncupatoria. MORHOFIVS polyhiſt. liter. l. 4. c. 14. n. 17. STOLLIVS introd. in hiſt. liter. part. 1. c. 5. §. 51. n. 5. f) Ad Horat. pag. 66.
g) Vid. G. I. VOSSIVS de hiſt. Lat. l. 2. c. 10. p. 203.

ad obfuſcandam orationem indulget. *h*) Tantumque abeſt, vt cum veteribus optimae notae ſcriptoribus componi poſſit. Sidonio facile concedimus ſeculo ſuo conueniens iudicium, quod Horatio ſimilis Prudentius, Varroni Auguſtinus: Sed BENTLEIO, elegantioris literaturae inſtauratori, et criticorum ornamento, aliud cogitanti, verbum iſtud excidiſſe putamus. Chriſtianis Prudentium lectu iucundum eſſe, nemo negabit: Horatii aut Virgilii loco eſſe, illis tantum perſuadere poterit, quibus elegantiora tractare, aut Muſis vacare liberalioribus religio. Intempeſtiua certe pietas illorum eſt, qui, reiectis antiquioribus et optimis poetis, hunc in ſcholas introducere malunt. Salua lectione veterum ac politiori Latinitate, quod et Celeberrimo WALCHIO *i*) placet, ſcholarum ſuperiori ordine, vt Chriſtianae antiquitates non ignorentur, Prudentium nolumus omnino excludi, eius praecipue libros καθημερινῶν et περὶ στεφάνων, quibus et piae ad Deum preces funduntur, et veteris eccleſiae fata explicantur.

§. LXXXVI.

Prudentii opera primum prodiere *Dauentriae* 1472. 4. Et aliam editionem, ſine loci anniue nota, in 4. literis Langobardicis impreſſam FABRICIVS habuit, *k*) ad cuius calcem haec verba legebantur: *Aurelii Clementis Prudentii opera prudens lector hoc ordine impreſſa inuenies. Primum in vtrumque teſtamentum tetraſticha. Deinde eum quem de diuinitate librum ſcripſit, apotheoſinque titulauit. Pſychomachia ſequitur. Hamartigenia his recto ordine additur. Periſtephanon ſubditur, ſic enim Graece liber ad martyrium inuitatorius inſcribitur. Diurnorum*

h) Quod SCIOPPIVS etiam obſeruat conſult. p. 53. *i*) Hiſtoria critica Latinae linguae c. 9. pag. 419.

k) Vid. eius biblioth. Lat. volum. 3. p. 295.

norum vero hymnorum libro (qui et cathemerinon dicitur) et eo quem contra Symmachum, idololatriam defendentem, ſcripſit, pulchro et recto ordine totum opus conſummatur. Et alibi *l*) carmen Rudolphi Langii praemiſſum fuiſſe teſtatur.

§. LXXXVII.

Seculo poſt Chriſtum natum decimo ſexto Prudentii opera prodierunt *Romae* 1501. 4. accurante Aldo Manutio. Neque editio videtur eſſe alia, quae prodiit *Venetiis* 1502. 4. apud Aldum. *Baſileae* 1527. 8. apud Cratandrum, cum Sichardi ſcholiis. 1562. 8. apud Henricum Petri. Acceſſerunt Ioh. Sichardi in totum opus ſcholia, et Eraſmi Roterodami et Iacobi Spiegelii in aliquot hymnos commentaria. 1564. 4. curante Georgi Fabricio, in ſyſtemate poetarum Chriſtianorum. *Antuerpiae* 1540. et 1546. 8. cum Antonii Nebriſſenſis commentario et ſcholiis Ioh. Sichardi, qui ad emendationem auctoris ſex codicibus MStis vſus eſt. 1564. 8. ex officina Chriſtoph. Plantini, cum Theodori Pulmanni et Victorii Giſelini emendationibus et commentariis, ſubiecto ad calcem voluminis Eraſmi in duos hymnos commentario. *Lugduni* 1553. 8. cum Ioh. Sichardi et Deſ. Eraſmi Roterod. notis. *Pariſiis* 1566. ex Giſelini recenſione. *Lugduni Batau.* 1554. forma min. apud Raphelengium, ex recenſione Victoris Giſelini. 1596. forma minore. *Coloniae* 1585. 8.

§. LXXXVIII.

Seculo decimo ſeptimo Prudentii opera prodierunt *Hanouiae* 1613. 8. typis Wechelianis, apud heredes Ioh. Aubrii, nouiter ad Manuſcriptorum fidem recenſita, ab innumeris mendis purgata notisque et indice illuſtrata a Iohanne Weitzio, Gymnaſii Gothani Pro-Rectore. Acceſ-

l) Biblioth. Lat. vol. 1. p. 697.

cesserunt omnium doctorum virorum, quotquot in Prudentium scripserunt, notae, scholia et obseruationes, cum glossis veteribus. Simul ergo separatim exhibet 1. Aelii Antonii Nebrissensis annotationes in hymnos et psychomachiam. 2. Ioh. Sichardi scholia. 3. Erasmi Roterodami commentariolum in duos hymnos. 4. Iacobi Spiegelii interpretationem hymni omnium horarum. 5. Georgii Fabricii hymnorum aliquot expositionem. 6. Adami Siberi scholas. 7. Victoris Giselini commentarium. 8. Georgii Remi notas. 9. Adami Theodori Siberi commentariolum in tres hymnos. 10. Andreae Wilkii expositionem quorundam ex apotheosi versuum. 11. Iohannis Weitzii notas et obseruationes. 12. Isonis Magistri, vt creditur, glossas, ex codicibus Widmanni et Bongarsii a Ioh. Weitzio excerptas. *Coloniae Agrippinae* 1618. fol. magna bibliotheca veterum patrum et antiquorum scriptorum ecclesiasticorum, tomo 4. num. 32. Item corpore omnium veterum poetarum Latinorum *Geneuae* 1611. 4. et *Lugduni* 1616. 4. *Lugduni Batau.* 1625. forma minori. *Luneburgi* 1648. 12. in vsum scholarum ex postrema doctorum virorum recensione. *Amstelodami* 1625. forma minori. 1667. 12. apud Danielem Elzeuirium, ex emendatione et cum notis Nicolai Heinsii. *Parisiis* 1687. 4. in vsum Delphini accurante Stephano Chamillardo. *m*)

§. LXXXIX.

m) De omnium optima Chamillardiana Prudentii editione vid. Actor. Erudit. Lips. tom. 1. suppl. 3. pag. 126. Chamillardus de ceteris ante se Prudentii interpretibus ita iudicauit: Giselinus *sectatus est tantum ea, quae omnium erant facillima, et minime scitu necessaria, lapsus in multis etiam et hallucinatus est.* Nebrissensis *haeret in Prudentio magis, sed est breuior, et singula delibare satis habet: quae ad fabulam, historiam et penitiorem scriptoris cognitionem requiruntur, amittit. Quid quod apotheosin, hamartigeniam, duos con-*

§. LXXXIX.

Seculo post Christum natum duodeuicesimo Prudentii opera prodierunt *Coloniae* 1701. 8. cum notis Nicolai Heinsii et variorum doctorum virorum maxime necessariis, *n*) cum praefatione M. D. Mulleri. *Halae Saxonum* 1703. 8. cum notis Christophori Cellarii. *o*)

tra Symmachum libros, qui sunt prae ceteris tamen dignissimi, qui legantur, non attigit. Restat Heinsius, *cuius variae lectiones in Prudentium, adspersis interdum lectissimis notulis, perquam eruditae sunt, et accuratae: vt, ab Heinsio profectas, facile noris.* Weitzius *cum editas hactenus in Prudentium notas collegisset, addidit etiam suas, easque minime contemnendas: hoc vno ceteris superior, quod veterum auctorum locos indicet, ac eos praecipue sacrae scripturae, quos Prudentius operi suo intexuit. Mitto* Iacobum Spigelium, *cuius notae in oden omnis horae non solum sunt propter nimiam prolixitatem molestae, verum etiam minutis quibusdam ac pene puerilibus nugis, ab ipsa grammatica repetitis, refertae. Mitto etiam* Adamum Siberum, Georgium Remum, Adamum Theodorum Siberum, Andream Wilkium: *quorum alii verba sex interdum, aut septem, protulerunt in hymnos tres, aut quatuor totos; alii in vnum duntaxat: vt merito ab interpretum Prudentii numero sint expungendi. Aliter sentiendum de scholiis* Isonis, *quae quamuis admodum breuia sint, quicquid est tamen grauioris nodi soluunt. Habendus idem honos* Georgii Fabricii *notis in poetas ecclesiasticos, et hymnos quinque Prudentii, quos illustrauit. Claudet agmen interpretum* Erasmus, *qui quamuis in duobus tantum postremis cathemerini hymnis elaborauerit, quia tamen vir fuit, si quis alius sua tempestate, acuti et limati iudicii, operae pretium fecit, ac documento esse potest, quam non Prudentius ab eruditis negligendus sit.*

n) Isonis videlicet Magistri et Antonii Nebrissensis.

o) Vid. Acta erudit. Lips. 1703. pag. 154. seq.

§. XC.

Honorio et Theodosio II. Augustis Christianos inter poetas floruit COELIVS SEDVLIVS presbyter: de quo, praeter excellentioris ingenii monumenta, nihil prorsus memoriae proditum legitur. Attamen IOH. TRITHEMIVS *p*) notauit, natione Scotum fuisse, ac Hildeberti, Scotorum archiepiscopi ab ineunte aetate discipulum. Sed amore discendi Scotiam relinquentem venisse in Franciam, deinde Italiam perlustrasse, et Asiam, postremo Achaiae finibus excedentem in vrbe Roma mirabili doctrina clarum effulsisse. Episcopum denique ordinatum fuisse; cuius ecclesiae vel vrbis ignorari. Claruisse sub Theodosio anno CCCCXXX. IOH. ALB. FABRICIVS *q*) autem recte monet, quod Trithemius in vnum confundat tres Sedulios, poetam seculo quinto clarum, et episcopum, qui anno post Christum natum DCCXXI. et auctorem Hibernum collectaneorum in epistolas Pauli, qui centum post annis vixit. *r*) Duo etiam Sedulios confundit MIRAEVS, *s*) qui C. Caelium Sedulium Schotum Hibernensem presbyterum vocat. Quod ad poetae nomen attinet, *Coelium Sedulium* plerique libri prae se ferunt. In aliquibus melioris notae membranis *Sedulius* tantum, Coelii praenomine omisso, reperitur. *Sedulius* etiam sine praenomine est apud SIGEBERTVM, *t*) ISIDORVM, *v*) Anonymum Mellicensem, *x*) HONORIVM, *y*) TRITHEMIVM, *z*) et alios. Natione Scotum esse, nemo quidem

p) De scriptoribus ecclesiasticis c. 142. *q*) Bibliotheca eccles. ad Trith. l. c. p. 44. extr. *r*) Confer. LABBEVS de script. eccles. tom. 2. p. 330. *s*) Ad Isidori Hispal. de script. eccles. c. 7. confer. FABRICII biblioth. eccles. p. 51. extr. *t*) De script. eccles. c. 6. *v*) De script. eccles. c. 7. *x*) De script. eccles. c. 35. *y*) De script. eccles. l. 3. c. 7. *z*) De script. eccles. c. 142.

quidem facile negabit: quandoquidem ſemet quoque ipſum, TRITHEMIO teſte, *a*) epiſtolarum initio *Sedulium* appellat *Scotigenam*. At quomodo *Scotus* vocatur *Hiberniensis*, vt IACOBO VSSERIO, *b*) et CHRISTOPHORO CELLARIO, *c*) teſtibus, Sedulii in epiſtolas Paulinas annotationes, ex Fuldenſi vetuſtatis adorandae exemplari editae, hanc inſcriptionem praeferunt: *Sedulii Scoti Hiberniensis in omnes epiſtolas Pauli collectaneum*. Atque ita etiam Baſileenſi editione vtraque, et in bibliotheca patrum, tam Coloniae olim, quam poſtremo Lugduni, expreſſum eſt. Patriam inde eius, ſine auctore, CELLARIVS *d*) arbitratur fuiſſe Britanniam: et Hiberniam ſtatim aſſerit. Nec enim illi ea Scotia eſſe videtur, quae nunc ita appellatur, Britannicae maioris inſulae pars ſeptentrionibus obuerſa: quod illa aetate Hibernia fuerit Scotia, et ex illa minori inſula nomen fuerit translatum in maiorem. Simus ergo liberales. Et Scotus, non Hiberniensis eſſet nominandus: ſine tunc quidem iſtud vocabulum fuiſſet auditum. Vel laudatus ille codex manu exaratus nomina dicendus confundere diuerſi temporis, vel patriae diuerſae auctorum. Illorum vero ſententia mihi valde arridet, vel ex diuerſitate ſtili, Sedulium eſſe alium poetam noſtrum, atque in epiſtolas Paulinas annotationum auctorem. Quamuis probe ſciam, accuratiorem illum in ligata, quam in proſa oratione fuiſſe. Neque ſcriptores de honoribus conueniunt. Presbyterum plerique vocant, etiam manu exarati libri. Ita quoque ISIDORVS Hiſpalenſis, *e*) HONORIVS Auguſtodunenſis, *f*) et alii ſcriptores, poetam deſignarunt

a) Loc. cit. *b*) De Britannicarum eccleſiarum primordiis cap. 16. *c*) Praefat. Sedulii, quem ipſe edidit, pag. 13.
d) Loc. cit. pag. 12. *e*) De ſcript eccleſ. c. 7.
f) De S. E. l. 3. c. 7.

runt noſtrum. At SIGEBERTVS, Gemblacenſis monachus, *g*) Sedulium Epiſcopum appellat, non addito loco, cuius eccleſiae praefectus fuiſſet. Eumque TRITHEMIVS *h*) ſequitur. Et Mellicenſis anonymus, libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis, *i*) antiſtitem nominat. In Sedulium gemina exſtat ἀκροστίχις, vna LIBERII, altera BELISARII. Vtrobique et primae, et vltimae verſuum literae conficiunt *Sedulius antiſtes.* *k*) Ita etiam ALCVINVS *l*) hymnum alterum, cuius initium, *a ſolis ortus cardine*, de miraculis Chriſti, *m*) inſcripſit, *hymnus beati epiſcopi Sedulii:* quemadmodum in Pithoeano codice proſae Sedulianae praeſcriptum eſt, *incipit praefatio Sedulii Antiſtitis in ſoluta oratione paſchalis carminis.* Et commemorato iamiam de miraculis hymno ſubſcriptum, *finit ymnus Sedulii venerabilis antiſtitis.* *n*) Antiſtes autem eſt epiſcopus. De loco et ſede epiſcopali altum apud omnes ſilentium: et in medio res ipſa merito relinquitur. Sic quoque in aetate, qua ſcripſerit Sedulius, parum conueniunt docti. SIGEBERTVS Gemblacenſis monachus *o*) eum claruiſſe ſcribit tempore Conſtantis et Conſtantii, filiorum primi Conſtantini imperatoris: TRITHEMIVS vero *p*) ad Theodoſium refert, non maiorem, vt CELLARIVS *q*) opinatur, ſed minorem. Annum enim addit, quo Theodoſius II. cum Valentiniano

g) De ſcript. eccleſ. c. 6. *h*) De S. E. cap. 142. *i*) Cap. 35. apud FABRICIVM bibliotheca eccleſiaſtica pag. 149. *k*) Ex bibliotheca patrum Cellarius Sedulii carminibus adiecit, editionis recentiſſimae. pag. 111. ſeq. *l*) Teſte CELLARIO Sedulii praefat. pag. 13. *m*) Quem et Sedulio tribuit BEDA Presbyter, de metris in iambico tetrametro; et TRITHEMIVS de ſcript. eccleſ. c. 142. *n*) Sedulii edit. Cellar. recent. pag. 110. *o*) De ſcript. eccleſ. c. 6. *p*) De S. E. cap. 142.
q) Sedulii ſui praefat. pag. 14.

niano III. ad clauum dicitur sedisse imperii. *Claruit sub Theodosio anno ccccxxx.* Post Hieronymum floruisse, vel ex epistola ad Macedonium, operi paschali praefixa, constat, vbi, *nec*, inquit, *Hieronymi diuinae legis interpretis, et coelestis bibliothecae cultoris, exempla te pudeat imitari* etc. Neque minus certum, ante Cassiodorum et Fortunatum fuisse, qui operibus suis Sedulium nostrum laudarunt. *r*) Post obitum Sedulii Turcius Rufius Asterius carmina ex eius schedis collegit et edidit, qui et epigramma ad Macedonium, cui Sedulius suum dedicauerat opus, scripsit, ipsius subiectum epistolae *s*) Mihi autem valde est verisimile, Asterium ante initum magistratum longe, cum literis adhuc vacaret, poetae scriptis operam dedisse: quod grauiora viro negotia in consulatu non permisissent. Sed consul fuit, vt in fastis est, cum Protogene, anno post Christum natum ccccxlix. Leuem mihi persuasissem FABRICII *t*) errorem esse in bibliotheca Latina ex transpositione, vbi Asterium scribit A. C. 494. consulem fuisse: nisi in eius supplementis *v*) errorem disserte legissem defendisse ita: *Coelio Sedulio Scoto praemissa epistola est Asterii qui anno Christi 494. consul fuit. Ita legendum pro 449.* Perperam vtrumque. Neque enim Asterius, epigrammatis auctor et carminum editor, eam ad Macedonium scripsit epistolam, quae Sedulium vbique ipsa ostendit. Neque Asterius ille ccccLXXXXIV. sed, vt dixi, ccccXLIX. dignitate consulari ornatus fuit. Confundit autem nostrum cum alio Asterio, qui tunc temporis cum

r) CASSIODORVS de institutione diuinarum literarum cap. 27. FORTVNATVS l. 8. carm. 1. et vita S. Martini l. 1. v. 15. *s*) Edit. Cellar. recent. pag. 10. *t*) Biblioth. Lat. vol. 1. p. 704.
v) Biblioth. Lat. vol. 3. p. 306.

cum Praesidio consulatum gessit. Eum vero etiam legisse oportet, quod IACOBVS SIRMONDVS *x*) notauit: *non minore, mea quidem sententia, in errore versantur, qui Turcium Rufium Asterium V. C. et ipsum consulem ordinarium atque patricium, qui Sedulii poetae versus post eius mortem, ex eius scriniis collectos recensuisse dicitur, cum Asturio Praesidii collega confundunt: quum ad illum Asterium haec pertinere videantur, qui consul fuit cum Protogene anno CCCCXLIX. tum quia haec illi nomina potius congruunt, tum quia id tempus cum Sedulii obitu cohaeret.* etc.

§. XCI.

Scripsit 1) Carmen paschale, siue mirabilium diuinorum libros quinque. Quibus oratione prosa ad Macedonium abbatem *y*) praefigitur epistola: cuius rogatu, idem paschale opus Latine etiam lingua soluta reddidit. Ita enim ipse scribit: *z*) *praecepisti, reuerende mi domine, paschalis carminis textum, quod officio purae deuotionis simpliciter exsecutus vobis obtuli perlegendum, in rhetoricum me transferre sermonem. Quod vtrum placuerit, ideo geminari volueris; an quod offenderit, vt potius arbitror, stilo censueris liberiore describi: sub dubio videor fluctuare iudicio.* De numero librorum non conuenit inter

x) Ad Ennodii lib. 1. epist. 24. Confer. BAYLE dictionaire tome 3. p. 2562. *y*) In aliis codicibus *presbyter* vocatur.

z) Epistola ad Macedonium soluto sermoni praemissa. Inde SIGEBERTVS de script. eccles. c. 6. emendandus, qui ordine inuerso ita: *ad Macedonium presbyterum scripsit libros de miraculis veteris et noui testamenti: quos postea sub metrica lege redactos praetitulauit paschale carmen.* Fallitur IOH. ALB. FABRICIVS quoque bibl. Lat. vol. 1. p. 704. et vol. 3. p. 306. qui praemissam epistolam ad Macedonium Abbatem putat a Turcio Rufio Asterio post Sedulii mortem fuisse additam.

ter ſcriptores. ISIDORVS *a*) et HONORIVS, *b*) totidem verbis vterque, *edidit*, inquiunt, *tres libros, dactylico heroico metro compoſitos: quorum primus ſigna et virtutes veteris teſtamenti potentiſſime reſonat, reliqui vero geſtorum Chriſti ſacramenta et miracula intonant.* Librorum SIGEBERTVS, Gemblacenſis monachus, *c*) non indicat numerum. Anonymus Mellicenſis *d*) memoriae prodidit, ad Macedonium presbyterum, magiſtrum ſuum, libros duos de veteri ſcilicet, et nouo teſtamento metro conſcripſiſſe heroico: quibus et prolixum proſaice ſcriptum praepoſuerit prologum. TRITHEMIVS *e*) carminis paſchalis quatuor libros notat. Etiam SEDVLIVS ipſe: *f*) *quatuor*, inquit, *mirabilium diuinorum libellos, quos ex pluribus pauca complexus vſque ad paſſionem et reſurrectionem aſcenſionemque domini noſtri Ieſu Chriſti, quatuor euangeliſtarum dicta congregans, ordinaui, contra omnes aemulos tuae defenſioni commendo. Huic autem operi, fauente Deo, paſchalis carminis nomen impoſui: quia paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*. *g*) Vndenam libri hodie carminis paſchalis numerantur quinque. Nihil nos iuuat, annotante CELLARIO, *h*) variare codices ſcriptos et typis expreſſos: et quosdam quatuor, alios quinque numerare. *i*) Hinc in epiſtola ad Macedonium putat lapſum in *quatuor*

 ex

a) De ſcript. eccleſ. c. 7. *b*) De S. E. l. 3. c. 7. *c*) Loc. cit.
d) De ſcript. eccleſ. c. 35. apud FABRICIVM biblioth. eccleſ. p. 149.
e) De ſcript. eccleſ. c. 142. *f*) Epiſtola ad Macedonium, carmini praefixa, extr. *g*) Quatuor carminis paſchalis libros etiam FABRICIVS numerat biblioth. Lat. vol. 1. pag. 704. Et VOSSIVS de poetis Latinis pag. 60. *h*) Ad Sedulii cit. loc. p. 8. ſeq. *i*) Inde BARTHIVS aduerſ. l. 10. c. 9. *non videntur bene agere, qui quatuor libellos Sedulii faciunt: tertium adeo extendentes, vt duorum ex reliquis fratribus portionem velit ſolus aequare.*

ex notis esse, quibus veteres vsi fuerint: nisi de solis, vt subiicit, *quatuor euangelistarum* excerptis loquatur. Mendum in Isidoro et ceteris est satis manifestum. Quinque libros esse in Tornaesiana editione: totidem agnoscere Heinsium: prosamque versionem Sedulii in bibliotheca patrum in quinque libros esse distributam: nihil ad rhombum. Vndenam vero hoc, inquam, quod in libris etiam melioribus carminis partes habeantur quinque: cum auctor ipse fateatur fuisse quatuor. Sine auctoris statuendo errore, aut corrupta librarii scriptura, quatuor omnino, cum ista scriberet, carminis fuerunt libri, quos ad Macedonium misit, *vsque ad passionem et resurrectionem ascensionemque domini*: quas libro postmodum quinto addidit: vel in schedis post obitum tandem libris, iam tum vulgatis, ab Asterio superioribus de veteris et noui testamenti miraculis annectendas reliquit. Ita certe, nisi me fallunt omnia, neque aliter, Turcius Rufius Asterius, Sedulii carmina, quae, vt vidimus, iam tum ligata et prosa oratione vulgauerat ipse, post fata eius, collegisse et edidisse, dicendus. Legitur epigramma eius ad eundem Macedonium, cui Sedulius opus suum dedicauerat, carmini paschali praefixum hoc modo:

Sume, pater meritis, veracia dicta poetae,
Quae sine figmenti condita sunt vitio.
Quo caret alma fides, qua sancti gratia Christi,
Per quam iustus ait talia Sedulius.
Asteriique tui semper meminisse iubeto,
Cuius ope et cura edita sunt populis.
Quem quamuis summi celebrent per saecula fasti:
Plus tamen ad meritum est, si viget ore tuo.

Epigramma hoc in Remensi codice post epistolam Sedulii reperitur, eique adscriptum est: *hoc opus Sedulius inter chartulas*

chartulas disperſum reliquit: quod recollectum adornatumque ad omnem elegantiam diuulgatum eſt a Turcio Rufio Aſterio V. C. conſule ordinario atque patricio. Dedicatio ſiue prologus, cuius initium,

Romulidum ductor clari lux altera ſolis,

ad Theodoſium imperatorem, ſiue ad Honorium potius, illi a TRITHEMIO *k*) multisque codicibus tribuitur. Falſo. Nam Virgilio centonis, a Proba Falconia conſcripti, initium eſt, cui pridem a viris eruditiſſimis vindicatum: quod ab imperitis propter argumenti ſimilitudinem paſchali carmini in libris quibusdam praepoſitum fuit. Neque in antiquiſſimis codicibus, neque in proſa Seduliana reperitur. Et verſus, creationis hiſtoriam exprimentes,

--- *Hic tibi mundi*
Principium formamque poli hominemque creatum
Expediet limo,

operi Seduliano conueniunt, in quo nihil eſt de principio, aut ordine creationis. 2) Scripſit etiam hymnum ſiue collationem veteris et noui teſtamenti, per ſchema ἐπαναλήψεως alternis verſibus repetitae, hoc modo

Primus ad ima ruit magna de luce ſuperbus:
Sic homo cum tumuit, *primus ad ima ruit.*

Sic ſingulis diſtichis initium prioris verſus eſt finis poſterioris. 3) Hymnus etiam extat Sedulii iambicus dimeter de Chriſto, ſuccincte ſecundum alphabeti ordinem A. B. C. etc. ab incarnatione vſque ad aſcenſionem ſeruatoris opera complectens. 4) Paſchale opus, quod Macedonii monitu, ex carmine proſa oratione expreſſit. Tribuitur etiam illi commentarius in epiſtolas S. Pauli: qui rectius Sedulio cuidam iuniori vindicandus. *l*) Quod carmina potius, quam ſoluta oratione, ſcribere voluerit.

k) De S. E. c. 142. *l*) Vid. BAYLE dictionaire tom. 3. p. 2562. ſeq.

rit hanc rationem ipse dedit: *m*) *raro, pater optime, --- --- diuinae munera potestatis stilo quisquam huius modulationis aptauit: et multi sunt, quos studiorum secularium disciplina per poeticas magis delicias et carminum voluptates oblectat. Hi quidquid rhetoricae facundiae perlegunt, negligentius assequuntur, quoniam illud haud diligunt: quod autem versuum viderint blandimento mellitum, tanta cordis auiditate suscipiunt, vt in alta memoria saepius hoc iterando constituant et reponant.*

§. XCII.

Vir a TRITHEMIO *n*) vocatur, in scripturis diuinis exercitatus, et in secularibus literis eruditissimus, carmine excellens et prosa. VENANTIO HONORIO FORTVNATO *o*) *Sedulius dulcis* est: et alibi *p*) *conspicui radiauit lingua Seduli.* CASPAR BARTHIVS: *q*) *inter Christianos*, inquit, *poetas Virgilianam phrasin nemo magis comiter seruauit, quoad eius per rerum alienitatem seculique alterationem fieri potuit, quam Sedulius, optimi ingenii inter eorum plerosque: licet naeuos etiam habeat, non tam quidem suos, quam seculi.* FABRICIO *r*) Sedulium *rutili* elogio THEODVLFVS Aurelianensis *s*) mactare videtur, vbi:

Sedulius rutilus, Paulinus, Arator, Auitus,
Et Fortunatus, tuque Iuuence tonans;
Diuersoque potens prudenter ponere plura
Metro, o Prudenti, noster vt ipse parens.

Vnde non mirum Rutili nomen, quod pro alicuius poetae proprio viri docti perperam habeant, inter poetas Christianos, vbi ceteri a Theodulpho celebrati memorantur, non

m) Epist. ad Macedonium carmini paschali praefixa. *n*) De script. eccles. c. 142. *o*) Lib. 8. carm. 1. *p*) Vita S. Martini l. 1. vers. 17. *q*) Aduersar. l. 10. c. 9. *r*) Biblioth. Lat. vol. 1. p. 705. *s*) Carm. l. 4. p. 202.

non occurrere apud VENANTIVM FORTVNATVM libro de vita Martini ſecundo.

§. XCIII.

CELLARIVS *t*) aegre fert, et rem plane iudicat tam erudito ſeculo indignam eſſe, Chriſtianos poetas adeo negligi, vt ne nomen quidem iuuentuti ſcholaſticae ſit cognitum; quum ex illorum multis nitor poeticus aeque, vt ex Romanorum praeſtantiſſimis; eccleſiae autem res, et verus de Deo & Chriſto ſenſus, pietasque vera, vberrime, ac multis in partibus vnice, perdiſcatur. Vnum vero ex omnibus Sedulium, egregium antiquorum imitatorem, mire vel ideo lectorem ſuum afficere: quia et verba Publii Maronis, et contexendi ſuauitatem, ſi quis alius, a ſeculi rebus ad ſacrum argumentum tam ſcite, quam pie accommodauit. Agnoſcit in eo dictionem puram, et veterum imitatricem: quam ſe fatetur non mediocriter delectaſſe. Quam maxime vero argumenti maieſtatem admiratur, in myſteriis aptiſſime expreſſam. Et ipſe nihil intermiſit, quod ad eum, tam ſanctum, tam eruditum auctorem ornandum illuſtrandumque conferre poſſet. BORRICHIVS *v*) dictionem praedicat Sedulii facilem, ingenioſam, numeroſam, perſpicuam, ſic ſatis mundam, ſi excipias proſodica quaedam delicta. BAELIVS: *x*) *on trouue qu'il a du genie, et que le tour de ſon poeme eſt noble et grand, que les penſees ſont poetiques, et que ſes vers ſont aſſez paſſables.* Illud vero in Sedulio obſeruandum, quod plerisque huius aeui ſcriptoribus ſolemne fuit, ſuauiorem in ligata, quam in proſa oratione fuiſſe. Sic durior et affectatae ſublimitatis plena eſt epiſtola eius ad Macedonium, carminibus praefixa. Quod etiam in reliquis ope-

t) Praefat. Sedulii, cum editionem nouam adornaret.

v) Diſſert. de poetis p. 76. *x*) Lex. tomo 3. p. 2563. v. Sedulius.

operibus manifestum. Et ratio in promptu est. Oratione soluta, quicquid obuenire poterat, ex ingenio scribebant: carmina vero non nisi ex lectione et imitatione veterum et optimorum poetarum, composuisse apparet. Hinc adeo mirandum non est, horridulam esse commemoratam epistolam, ac minus castum paschale opus: paschale autem carmen, supra seculi indolem, ita planum, molle, ac suaue, vt ab antiquorum poetarum laude et elegantia propius abesse videatur. Adeo quidem est antiquiorum imitator, vt, iudicante etiam Celeberr. WALCHIO, y) et verba Publii Maronis, et contexendi suauitatem, a seculi ad sacrum argumentum tam scite, quam pie accommodauerit.

§. XCIV.

Aliquando neglecti accentus esse reum, nemo facile negabit: vbi, posthabitis prosodiae legibus, sibimet ipsi nimium indulget. Obseruabis insolentem longarum syllabarum correptionem: vt sunt *ùs* contractum, declinationis quartae. Ita: *z*)

--- *Veteris miracula legis*
Rettulimus, sancti coniuncto spiritus actu.

Et alibi: *a*)

Germanum tractare odium, sed spiritus igne.

Personas corripit singulares secundas coniugationis quartae, in *is* desinentes, vt vltima in *peruenis.* Carmine paschali: *b*).

Peruenis ad Christum, sed Christus peruenit ad te.

Media corripitur in *ablutus*: *c*)

Terra salutaris, quae fontibus abluta sacris.

Contra

y) Hist. crit. Lat. linguae p. 419. *z*) Carm. pasch. l. 1. v. 276. vid. etiam l. 2. v. 120. *a*) Lib. 2. v. 239. *b*) Lib. 5. v. 280. *c*) Carm. pasch. l. 4. v. 269.

Contra meliorum consuetudinem, syllaba illi breuis est secunda in *denarios*, d) secunda in *ecclesia*, e) prima in *enorme*, f) media in *idola*, g) prima in *iugis*, h) secunda in *tibicines*, i) secunda in *vestigiis*. k) etc. E contrario haud raro producit corripienda: ex. gr. vltimam in *tacet*: l)

Hic loquitur nimis, ille tacet; hic ambulat, hic stat.

Saepius etiam obseruanda productio correptarum in caesura, hiatus, et neglecta cum ecthlipsis, tum synalaepha. Et passim alia sunt obuia in versibus Latinis vix ferenda, in quibus non noster Sedulius solum, verum et ceteri linguae senescentis poetae sacri plus iusto sibi tribuerunt. Sic aetatis toleranda sunt vitia: et dandum aliquid esse videtur Seruatori deuoto pectori: dum veteris Latii Musas ad salutis mysteria traducere studet. BEDA sacerdos m) auctoritate, inquit, contemnitur regula grammaticorum. Vt Sedulius in clausula carminis n) quum dixisset,

Gloria magna patri, semper tibi gloria, nate;

subdidit,

Cum sancto spiritu, gloria magna patri.

Spiritus enim primam syllabam habet longam. Sed poeta, vt gloriam sanctae et indiuiduae trinitatis clara voce decantaret, neglexit regulam grammaticae dispositionis. In carmine paschali: o)

Sic ait ipse docens, ego in patre, et pater in me est.

Non ferendo hiatu poetico. Idem: p)

Clarifica

d) L. 2. v. 275. e) L. 5. v. 358. f) L. 3. v. 265.
g) L. 5. v. 145. h) L. 1. v. 18. L. 2. v. 255. L. 3. v. 202. et 239.
i) L. 3. v. 134. k) L. 5. v. 431. l) Lib. 1. v. 315.
m) Libro de metrica ratione. n) Hymni primi.
o) Lib. 1. v. 305. p) Carm. paschal. l. 5. v. 8.

Clarifica, dixit, nomen tuum: magnaque coelo.
Contrahit *tuum* quafi *tūm.*

§. XCV.

Et filentio praetermittere non poffum, quam male ex heroicis Sedulii verfibus, et librariorum errore, boni poetae omnes apud deuotos ecclefiae miniftros et monachos audire coeperunt. Non fine commendatione fcripferat GELASIVS papa: *q*) *venerabilis viri Sedulii pafchale opus, quod heroicis defcripfit verfibus, infigni laude proferimus.* Indocti librarii legerunt, *hereticis defcripfit verfibus.* Hinc omnes poetae, et qui verfibus vtebantur, de haerefi erant fufpecti. Mendum iftud, quod in canonibus, a Gratiano digeftis, erroris plane incauti, retinuerunt, Paulum II. pontificem maximum, ad poetarum capitale odium perduxit, et plurimis aliis, legum profeffloribus, impofuit, vt omnia poemata, quamuis facra, haeretica effe duxerint; piisque poetas, vtut res minime contemnendas tractarent, neutiquam annumerari. Sanctos canoniftas, et doctos religionis cuftodes! Et Hadriano VI. pontifici, Batauo illi, qui Caroli V. imperatoris praeceptor fuit, illa canonis vitiofa lectio perfuafit, vt nullum hominum genus maiori profequeretur odio, quam poetas. Fuerunt et plures alii ecclefiae bene docti praefules, qui deprauata illius loci lectione inducti, neminem facerdotio dignum arbitrati funt, qui vnquam in Parnaffo fomniarit. *r*)

§. XCVI.

Prodiit Sedulius *Parifiis* 4. fine anni nota, ex officina Afcenfiana, et Nicolai Chappufoti recenfione. *Venetiis* 1502. 4. apud Aldum cum Iuuenco, Aratore, et aliis, *Colo-*

q) Diftinctione 15. cap. 3. fect. 25. *r*) Vid. BAELIVS lex. tomo 3. p. 2563. voc. Sedulius.

Coloniae 1537. 8. apud Eucharium Ceruicornum, cum Iuuenco, ex Reinhardi Lorichii Hadamarii recensione. *Basileae* 1528. 1534. et 1537. 8. ex Theod. Pulmanni recognitione. 1541. 8. cum Aelii Antonii Nebrissensis enarrationibus, et Iuuenco per Badium illustrato. *s*) 1548. 8. cum Iuuenco et Aratore. *Lugduni* 1553. 1566. et 1588. 12. apud Ioh. Tornaesium, cum Iuuenco et Aratore. Rursum *Parisiis* 1634. fol. inter poetas Christianos in appendice bibliothecae patrum per Margarinum de la Bigne. Et praesenti, quo viuimus, seculo cum notis elegantissime a Christophoro Cellario editus est *Halae Magdeburgicae* 1704. 8. *t*) Eaque emendatior Cellariana editio repetita est 1739. 8. sumtibus orphanotrophei.

§. XCVII.

Extremis Honorii, et Theodosii iunioris, vel secundi, temporibus inter poetas clarus fuit DRACONTIVS, presbyter Hispanus. Male eum G. I. VOSSIVS *v*) poetis annumerat Latinis incertae aetatis, qui post tempora Caroli M. fuerunt. Sic bonus interdum dormitat Homerus.

s) Hanc editionem Celeberr. REIMMANNVS biblioth. Reimmann. part. I. pag. 372. notat esse infrequentem et habendam in pretio, tum ob auctorum et commentatorum famam, tum ob editoris B. Westhemeri in conferendis exemplaribus studium.

t) Vid. Acta Erudit. Lips. 1704. p. 108. seqq. REIMANNVS loc. cit. p. 372. seq. de Cellarii Prudentio et Sedulio simul iudicat, editiones tersiores, sed tamen non meliores esse praecedentibus: quod in Prudentio, Christianorum Horatio, destitutus fuerit MStis Cellarius; et in Sedulio, Marone nostro, antiquis editionibus et commentatoribus.

v) De poetis Latinis cap. 9. Confer. NICOL. ANTONIVS bibliothecae veteris Hispanae tom. I. Fallitur quoque GEORGIVS MATTHIAS KOENIG bibliotheca vetere et noua pag. 260. qui Dracontium ait sub Iustiniano anno DXL. floruisse.

Homerus. At facile ex ipsis poetae scriptis cuique patet, eum seculo post Christum natum quinto floruisse ineunte, temporibus maxime Theodosii iunioris Augusti, ad quem elegiam scripsit. Atque etiam constat, eum anno Domini et Seruatoris nostri CCCCL. rebus humanis valedixisse. Extant versibus heroicis Dracontii *Hexaemeron*, *x*) siue de fabrica mundi opusculum, et illi subiunctum *carmen elegiacum* versuum CXCVIII. ad Theodosium iuniorem Augustum. In eo veniam ab omnipotente maximo Deo petit, si quid incautus praecedenti opere errasset: preces deinde ad Theodosium conuertit, ac se purgat, quod in eodem carmine de illius triumphis tacuisset. Prodiit Hexaemeron primum e bibliotheca S. Victoris *Parisiis* 1560. 8. cum genesi Claudii Marii Victoris. Postea, mendis aliquot sublatis, Georgius Fabricius in corpore Christianorum poetarum edidit *Basileae* 1564. 4. *Francofurti* 1610. 8. cum Iohannis Weitzii notis et glossario, praemissa Goldasti de Dracontio epistola. *Coloniae Agrippinae* 1618. fol. magna bibliotheca veterum patrum et antiquorum scriptorum ecclesiasticorum, tomi sexti parte priori num. 14. *Parisiis* 1624. fol. bibliotheca patrum tomo 8. Editiones aliae sunt ab Eugenio, Toletano episcopo, interpolatae: qui, iussu Chindasuindi Regis, Dracontianum hexaemeron emendare simul atque supplere instituit: vt longe alia veste, eaque ornatiori, quod sibi persuadebant, in vulgus prodierit. Totum negotium ILDEFONSVS Toletanus *y*) ita describit: Eugenius secundus Toletanus episcopus

x) Meminerunt illius quoque ISIDORVS Hispalensis de scriptoribus ecclesiasticis c. 24. apud Fabricium biblioth. eccles. p. 56. Et HONORIVS Augustodunensis de scriptoribus ecclesiasticis l. 3. c. 28. apud Fabricium l. c. p. 89. *y*) De scriptoribus ecclesiasticis c. 14. apud Fabricium bibliotheca ecclesiastica p. 65.

episcopus in lucem protraxit *libellos quoque Dracontii de creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea, quae inconuenientia repperit, subtrahendo, immutando, vel meliorando, ita in pulchritudinis formam coegit, vt pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnimodo reticendo, semiplenum opus visus est reliquisse; iste et sex dierum recapitulationem singulis versibus renotauit, et de die septimo, quae illi visa sunt eleganter dicta, subiunxit. z*) Istud opus in Gallia primum Sirmondus edidit *Parisiis* 1619. 8. cum Eugenii opusculis. Extat etiam tomo altero operum Sirmondi pag. 890. praemissa Eugenii epistola ad Chindasuintum Regem, qua illius iussu testatur hanc operam in se suscepisse. Et pag. 903. subiecta legitur Dracontii elegia ad Theodosium. In Sirmondi editione hexaemeron DCXXXIV. versibus absoluitur: cum in priori tantum fuerint DLXXV. Sirmondianam editionem secuti sunt Andreas Riuinus, qui notas etiam addidit *Lipsiae* 1651. 8. et bibliothecae patrum editores Lugdunenses tomo XII. pag. 724. Sed recte BARTIVS, *a*) id opus non Dracontio, sed Eugenio tribuendum esse iudicat.

§. XCVIII.

Sunt et alii Dracontii, quibuscum poeta noster non confundendus est. Ad Dracontium quemdam S. ATHANASII extat epistola, *b*) cum turbulentis ecclesiae temporibus se vellet subtrahere episcopatui. Dracontius ab illis longe diuersus fuit ille, qui a PALLADIO *c*) vir ἔνδοξος et θαυμαστὸς vocatur. Alius quoque Dracontius, Pergami

 episcopus

z) Confer. FABRICII bibliotheca mediae et infimae Latinitatis l. 4. p. 189. *a*) Ad Claudian. p. 507.
b) Operum tomo I. num. 36. *c*) In Lausiaca p. 24.

episcopus depositus, cuius SOCRATES *d*) et SOZOMENVS *e*) mentionem faciunt.

§. XCIX.

Ad hanc quoque Latinitatis aetatem, alter ille poetas inter celeberrimus Paulinus referendus est, qui, accuratissimis docentibus criticis, integro nomine, BENEDICTVS PAVLINVS PETROCORIVS, siue *Petricoria f*) dictus. Natione Aquitanus fuit, et Petricoriensis episcopus. Scripsit autem carmine heroico sex libros de vita S. Martini, quos Perpetuo, Turonensi episcopo, *g*) dedicauit. Hanc Martini vitam, erroris incauti, adhuc scriptores plurimi Paulino Nolano episcopo tribuerunt. Et quod magis mirandum, seculo altero eiusdem sedis episcopus, GREGORIVS Turonensis, *h*) ipse testatur, res gestas S. Martini scriptas esse carmine a S. Paulino, Nolano episcopo, quinque libris, eundemque sextum adiecisse de miraculis post obitum editis. Quod ipsum etiam VENANTIVS FORTVNATVS *i*) affirmare videtur. At si verum est, quod codices prae se ferunt omnes, poema istud Perpetuo, Turonensi episcopo, dedicatum fuisse; imo, quod GREGORIVS *k*) ait, Paulinum a Perpetuo mutuatum esse, quae libro sexto de miraculis S. Martini conscripserit: omnino asserendum est, alium esse Paulinum ab illo Nolano episcopo: cum ab obitu S. Martini vsque ad sedem Perpetui, ex supputatione ipsius Gregorii, anni numerentur sexaginta quatuor:

d) Hist. eccles. l. 2. c. 42. *e*) Lib. 4. c. 24. *f*) Teste LABBEO biblioth. noua MS. p. 63. et FABRICIO biblioth. Lat. vol. I. p. 714. in MS. S. Germani de Pratis *Paulinus Petricoria* dicitur. Petricorium hodie *Perigueux* vrbs Aquitaniae in Gallia non ignobilis. *g*) Quem patronum suum vocat. *h*) De miraculis S. Martini c. 2. *i*) Vita sancti Martini l. I. et 2. extr. *k*) Loc. cit. cap. 3.

tuor: ad quod tempus ille Paulinus peruenire non potuit: *l*) qui diem obiit ſupremum anno poſt Chriſtum natum CCCCXXXI. S. Perpetuus vero epiſcopus etiam anno CCCCLXXXII. ſynodo Turonenſi praefuit. *m*) Vel ſi quis viri extremam velit ſtatuere ſenectutem: ſufficit ingenua et euidens auctoris confeſſio, *n*) ſe exemplo illius Paulini, Nolani epiſcopi, oculorum lumine curatum eſſe a S. Martino. Auctorem ergo diuerſum eſſe oportet ab illo. De ſeniore autem Paulino Nolano, cum oculis laboraret, S. Martini opera, priſtinae valetudini reſtituto, etiam SVLPICIVS SEVERVS *o*) teſtatur. Paulinus iunior quoque, pari vt ſenior modo, S. Martini beneficio, cum prope caecutiret, oculorum vitiis liberatus, animo grato rependit carmen iſtud heroicum de Martini vita et miraculis, ſex libris diſtinctum. *p*) Franciſcus Iuretus ex codice MSto Petri Pithoei anno 1585. primum edidit. Poſtea ſanctorum patrum bibliothecis inſertum. Tandem omnium accuratiſſime Chriſtianus Daumius *Lipſiae* 1681. 8. recenſuit, ſuisque et Franciſci Iureti, et Caſp. Barthii, et Ioh. Frid. Gronouii notis illuſtratum edidit. Acceſſit Paulini Pellaei, Auſonii nepotis, euchariſticon, et Tertulliani carmen de Io-

na

l) Confer. quae ſupra de Paulino Nolano diximus. BARONIVS atque SPONDANVS ann. 402. cap. 15. *m*) Vid. BARON. atque SPONDANVS ann. 482. c. 6. Emendandus inde FABRICIVS biblioth. mediae et infimae Latin. l. 15. p. 608. qui concilio Turonenſi ſcribit praeſediſſe anno 401. *n*) PAVLINI in vita S. Martini l. 2. *o*) S. Martini rebus geſtis. *p*) Et Venantius Fortunatus, oculis penitus iam caligine obductis, et lumine mox reſtituto, poſtquam eos oleo vnxerat, quod ritu antiquo in lychno ad imaginem illius ſancti ardebat; vt gratiam referret, carminis de vita illius conſcribendi conſilium iniit. Quod ipſe in operis fine teſtatur. Confer. SPONDANVS annal. eccleſ. ex Baron. anno 402. c. 15. extr.

na et Niniue. Libris de vita Martini, perperam adhuc ſub nomine Paulini Nolani editis, ſubiicitur etiam carmen ad Nepotulum, et epigramma, baſilicae Martini apud Turones inſcriptum.

§. C.

Antequam deſinamus differere de illuſtribus huius aeui poetis, duae non praetermittendae ſunt feminae eruditiſſimae, quae cum multis aliis poſteritati poſſunt eſſe documento, quam egregie viros aliquando etiam ſuperauerit ſexus, vt aiunt, ſequioris virtus. Proba Falconia atque Eudoxia, incomparabiles adhuc conſiderandae veniunt poetriae. Honorio imperante Romanas inter illuſtriores matronas non minus arte poetica, quam pietate, ſui ſexus ornamentum fuit longe maximum PROBA FALCONIA. Quae fuerit illa clariſſima femina, inter doctos non ſatis conuenit. ISIDORVS Hiſpalenſis *q*) Probam vocat vxorem Adolphi Proconſulis. Eumque HONORIVS Auguſtodunenſis, *r*) SIGEBERTVS Gemblacenſis, *s*) et IOH. TRITHEMIVS, *t*) ſequuntur. Editiones antiquiſſimae leguntur inſcribi *Probae Falc. Centronis opuſculum.* Hinc IVL. CAES. SCALIGER *v*) opinatur Probae poetriae Chriſtianae ab opere Centone cognomen eſſe factum. *Falconiam* alii *Flatoniam Vecciam*, alii *Faltoniam Aniciam*, alii *Valeriam Faltoniam Probam*, alii *Probam Valeriam*, vocant. Vt de nomine, ſic de patria variorum ſententiae ſunt variae. LIL. GYRALDVS *Romanam*, *x*) BOCCATIVS ex oppido *Orthi* oriundam

q) De ſcriptoribus eccleſ. c. 5. *r*) De ſcript. eccleſ. l. 3. c. 5.
s) De ſcript. eccleſ. c. 52. *t*) De ſcript. eccleſ. cap. 152.
v) Poetices l. 1. c. 43. pag. 116. Confer. STEPHANVS centonum et parodiarum exemplis pag. 71. *x*) De poetis hiſt. dial. 5. Sic quoque BAPTISTA CAMPOFVLGOSVS exempl. l. 7. c. 3. et IOH. RAVISIVS TEXTOR in officina. LEHMS Teutſchlands galante poetinnen append. p. 202. ſeqq.

oriundam facit. IVLIVS autem ROSCIVS, innixus Philippi Bergomatis testimonio, aliisque indiciis, communi videlicet gentis consensu, et inueterata ciuium opinione, *Hortinae* vrbi plane eam restituit, et hoc ornauit elogio:

Insignis cithara celebretur Lesbia Sappho,
Claruit et docta quaeque puella lyra:
Tu tamen emineas cunctis, Falconia, per quam
Hortanum prisca relligione viget,
Cypridis insanos aliae cecinere furores,
Et damnata orco numina falsa Deûm:
Tu rerum artificem canis, auctoremque salutis,
Quaeque vetus scribit pagina, quaeque noua.

Scripsit etiam IVSTVS FONTANINVS dissertationem de Proba Falconia, *y*) qua demonstrare conatur, testibus illam in rem citatis Ioh. Boccatio, Aldo Manutio Iun. Iulio Roscio, et codice Falconiae manu exarato, *Horta* oriundam fuisse Probam, grauiterque errasse omnes, qui Romanam existimarint, ac deceptos esse Aniciae Faltoniae Probae nomine, a Falconia plane diuersae. Mihi autem vero valde videtur simile, vt BARONIO quoque, *z*) anonymo veteri, *a*) VOSSIO, *b*) MIRAEO, *c*) FABRICIO, *d*) MEIBOMIO, *e*) multis aliis visum, illustrissimae feminae verum nomen esse ANICIAE FALTONIAE PROBAE: quae consulis filia, consulum mater, consulis item dilectissima coniux. Memoria matronae

y) Quam prodire voluit lib. 2. operis eruditissimi de antiquitatibus Hortae Coloniae Etruscorum *Romae* 1708. 4.

z) Annal. an. 395. c. 1. et 2. *a*) Magna biblioth. patrum Colon. tom. 4. p. 1061. *b*) De poetis Latinis p. 60. *c*) Ad Isidori de script. eccles. c. 5. *d*) Bibliotheca Lat. vol. 1. p. 230. *e*) Schol. ad Probae Falconiae Hortinae Virgilio centones.

matronae longe omnium feliciſſimae ſeruatur tribus antiquitatis non contemnendae monumentis. Prima Romae in aedibus Caeſiorum his fuerat concepta verbis: *f*)

ANICIAE. FALTONIAE
PROBAE. AMNIOS. PINCIOS
ANICIOSQVE. DECORANTI
CONSVLIS. VXORI
CONSVLIS. FILIAE
CONSVLVM. MATRI
ANICIVS. PROBINVS. VC.
CONSVL. ORDINARIVS
ET. ANICIVS. PROBVS. VC.
QVAESTOR. CANDIDATVS
FILII. DEVINCTI
MATERNIS. MERITIS
DEDICAVERVNT.

In eadem Caeſia domo. ANICIAE. FALTONIAE. PROBAE. FIDEI. NOBILITATIS. ANTIQVAE. ORNAMENTO. ANICIANAE. FAMILIAE. SERVANDAE. ET. DOCENDAE. CASTITATIS. EXEMPLO. CONSVLVM. PROLI. CONSVLVM. MATRI. ANICIVS. HERMOGENIANVS. OLYBRIVS. V. C. CONSVL. ORDINARIVS. ET. ANICIA. IVLIANA. C. F. EIVS. DEVOTISSIMI. FILII. DEDICARVNT. Tertia itidem Romae extitit in aede Vallen.

ANICIAE. FALTONIAE
INLVSTRISSIMAE. ET
SANCTISSIMAE.
CASTISSIMAE. FEMINAE
HERMOGENIANVS. OLYBRIVS
V. C. CONSVL. ORDINARIVS.
ET. ANICIA. IVLIANA. CF.
D. D.

Haec

f) Vid. GVIL. FLEETWOOD inſcriptionum antiquarum ſylloge p. 152.

Haec ergo Anicia Faltonia Proba, incomparabilis matrona, coniux fuit Olybrii illius Probi, qui praefectus vrbis ſub Valentiniano Caeſare floruit, ea quidem animi integritate, vt AMMIANVS MARCELLINVS *g*) eum appellauerit virum grauiſſimum et calumniarum inſectatorem. Probus ille fuit, qui, cum eſſet praefectus praetorio Aemiliam atque Liguriam prouincias D. Ambroſio delegauit. Conſulatum geſſit cum D. Magno Auſonio, ſub Gratiano Auguſto, anno ab V. C. MCXXXII. poſt Chriſtum natum CCCLXXIX. In faſtis Hermogenianus Olybrius vocatur: cuius procul dubio etiam fuit cognomen Probi. Eum vero cum patre Sexto Petronio Probo confundunt BARONIVS *h*) et anonymus, qui Falconiae vitam ſcripſit. *i*) Fuerat is quoque proconſul Africae, praefectus praetorio, et conſul factus eſt ordinarius cum Gratiano Auguſto, anno ab V. C. MCXXIV. poſt Chriſtum natum CCCLXXI. Et laudatur ab AVSONIO *k*)

Stirpis nouator Amniae
Paribusque comit infulis
Aniciorum ſtemmata.
Probum loquor, ſcis optime:
Quem nemo fando dixerit,
Qui non prius laudauerit.

Nec facile quisquam negauerit, ex Anicio Probos atque Olybrios accepiſſe genus: quod tantae auctoritatis fuit Romae, vt teſte etiam HIERONYMO, *l*) ex ea Aniciorum

g) Hiſt. l. 28. *h*) An. 395. c. 1. ſeq. *i*) Biblioth. patrum tom. 4. p. 1061. *k*) Epiſt. 16. carmine ad librum, vt eat ad Probum. *l*) Epiſt. ad Demetriada puellam, Olybrii ex Tyrannia Iuliana coniuge filiam part. 3. tr. 5. epiſt. 17. edit. Baſil. 1497. *Si licet nunc mihi, Proborum et Olybriorum clara repetenda ſunt nomina, et illuſtris Anicii ſanguinis*

familia aut nullus, aut rarus fuerit, qui non meruerit consulatum. Ita CLAVDIANVS: *m*)

His neque per dubium pendet Fortuna fauorem,
Nec nouit mutare vices; sed fixus in omnes
Cognatos procedit honos. Quemcunque requires
Hac de stirpe virum, certum est de consule nasci.
Per fasces numerantur aui, semperque renata
Nobilitate virent, et prolem fata sequuntur.

Addit CASSIODORVS, eam familiam vere nobilem fuisse dictam, quando ab ea actionis probitas non recessit. Datum quoque, CLAVDIANO *n*) teste, huic familiae a senatu priuilegium dicendae primo loco sententiae. Cum primis Anicius, forsan ipsius Constantini M. imperatoris temporibus, relicta superstitione pagana, Christi Seruatoris amplexus est sacra, et sui ordinis multos pietate et iustitia superauit. Inde PRVDENTIVS: *o*)

Exultare patres videas, pulcherrima mundi
Lumina; conciliumque senum gestire Catonum
Candidiore toga, niueum pietatis amictum
Sumere, et exuuias deponere pontificales.
Iamque ruit, paucis Tarpeia in rupe relictis,
Ad sincera virum penetralia Nazareorum,
Atque ad Apostolicos Euandria curia fontes,
Anniadum soboles, et pignora clara Proborum.
Fertur enim ante alios generosus Anicius vrbis
Illustrasse caput. --- ---

Ex Hermogeniano Olybrio Probo Consulari viro Anicia Faltonia

genus: in quo aut nullus, aut rarus erit, qui non meruerit consulatum. Aut proferendus Olybrius virginis nostrae pater, quem immatura morte subtractum Roma congemuit.

m) In Probini et Olybrii fratrum consulatum init. *n*) Loc. cit.

o) Contra Symmachum libro priori v. 546. seqq.

Faltonia Proba nostra tres suscepit filios Sextum Anicium Petronium Hermogenianum Olybrium, Sextum Anicium Probinum, et Sextum Anicium Probum: qui singuli ad consularem dignitatem prouecti sunt; ita tamen, vt Olybrius et Probinus, inusitato plane exemplo, magistratum gererent simul, et puerili quidem aetate, anno ab V. C. MCXLVIII. post Christum natum CCCXCV. Extat in fratrum istorum Probini et Olybrii consulatum elegans CLAVDIANI poetae panegyris. *p)* Tertius filius Probus cum Arcadio Augusto consul fuit ordinarius anno ab V. C. MCLIX. post Christum natum CCCCVI. Olybrio consuli Faltoniae Probae nostrae et Olybrii Probi consulis filio nupsit Iuliana, pia et nobilis femina: ex quo matrimonio nata est Demetrias, Christo deuota puella: ad quam D. HIERONYMVS scripsit: *q)* *Proba illa, omnium dignitatum et cunctae nobilitatis in orbe Rom. nomen illustrius: cuius sanctitas, et in vniuersos effusa bonitas, etiam apud barbaros venerabilis fuit: quam trium liberorum, Probini, Olybrii, et Probi non defatigarunt ordinarii consulatus.* Extat etiam D. AVGVSTINI *r)* ad eam exarata epistola. Neque CLAVDIANVS *s)* virtutem feminae satis praedicare potuit.

--- --- *Credas*, inquit, *ex aethere lapsam*
Stare pudicitiam, vel sacro ture vocatam
Iunonem Inachiis oculos aduertere templis.
Talem nulla refert antiquis pagina libris,
Nec Latiae cecinere tubae, nec Graeca vetustas:
Coniuge digna Probo: nam tantum coetibus exstat
Femineis, quantum supereminet ille maritos:
Ceu sibi certantes, sexus quid possit vterque,
Hunc legere torum. -- --- --- Sunt,

p) Confer. SYMMACHI lib. 5. epist. 65. 66. 67. 68. 69.
q) Part. 3. tract. 5. epist. 17. edit. Basil. 1497.
r) Epist. 179. *s)* De Probini et Olybrii consulatu

Sunt, qui ex PROCOPIO nobis persuadere conantur, *t*) huius Probae opera Romam in Gothorum potestatem venisse anno ab eius fundatione MCLXIV. post Christum natum CCCCX. Quum enim Alaricus, Gothorum Rex, biennio ciuitatem graui obsidione cingeret, ac boni ciues intra muros cum fame ac morbis colluctarentur: lugubre spectaculum miserata Proba Gothis portam aperuisse dicitur, salubrius rata ciuibus esse, vrbem eneruatam penitus atque exhaustam victricibus tradi hostium armis, quam obstinata rebellione, summa rerum penuria et peste omnes incolas interire. Vndenam vero mulieri vetulae tanta potestas? Vel si cum aliis conspirasse dicatur: omnibus probata illius obstat virtus: quae interire profecto maluisset cum ceteris, quam insigni perfidia, ad maiorem calamitatem certamque necem, barbaris saeuientibus tradere satis adhuc misere afflictam patriam. Sibi saltem perfida suisque opibus prospexisset, ac opimum proditionis accepisset praemium. Constat vero Probam Faltoniam nostram cum suis passam esse longe maximam bonorum iacturam, et vix truculentis hostium temulentorum manibus euasisse. Patuit autem ad fugam Africa: quo semet Proba eiusque nurus Iuliana, viduae ambae, et Demetrias, Iulianae filia, virgo se receperunt: postquam a Gothis primum tentae, et quod Christo se profiterentur esse deuotas, dimissae fuerunt. Sua vero etiam miseras in Africam fuit comitata calamitas. Heraclianus comes, qui, sub specie tutandi aduersus barbaros imperii, Africae arripuit tyrannidem: et cum in alios omnes saeuissimas exercuit rapinas et crudelitates, tum Roma cum suis venientem Probam

t) IOH. BAPT. EGNAT. pr. Rom. l. I. THOM. DE SIMEONIBV: dissert. de duabus Probis, in cuius calce cento ipse exhibetur, *Bononiae* 1692. 4.

bam non, nisi magno persoluto pretio, Carthagine habitare permisit. *v*) Sufficit D. HIERONYMI testimonium, qui epistola ad Demetriadem priori, *x*) suadens virginitatem puellae, *Proba*, inquit, *illa* (Demetriadis auia) *omnium dignitatum et cunctae nobilitatis in orbe Romano nomen illustrius --- quam trium liberorum, Probini, Olybrii, et Probi non fatigarunt ordinarii consulatus, et incensis direptisque domibus in vrbe captiuitas: nunc habitas venundare dicitur possessiones, et facere sibi amicos de iniquo mammona, qui se recipiant in aeterna tabernacula. Vt erubescat omnis ecclesiastici ministerii gradus, et cassa nomina monachorum emere praedia, tanta nobilitate vendente. Vix barbarorum effugerat manus, et auulsas de complexu suo virgines fleuerat; cum subito intolerabili, et quod nunquam timuerat, amantissimi filii y*) *orbitate percutitur: et quasi futura virginis Christi auia, spe futurorum, mortiferum vulnus excepit.* Quam dura barbaros inter, Romam occupantes, illustris familiae fuerit captiuitas, et quam inter manus truculentas hostium sancta periclitauerit feminarum castitas: paulo superius Demetriadis sermocinatione exposuerat: *nescis, misera, nescis, cui virginitatem tuam debeas: dum inter barbaras manus tremuisti: auiae matrisque sinu et palliis tegebaris. Vidisti te captiuam, et pudicitiam tuam non tuae potestatis. Horruisti truces hostium vultus: raptas virgines Dei gemitu tacito conspexisti. Vrbs tua, quondam orbis caput, Romani populi sepulchrum est: et tu in Lybico litore exulem virum exul ipsa accipies.* etc. Quam liberaliter autem profugae in Africa

v) Confer. BARONIVS atque SPONDANVS annal. 410. cap. 4. et 7.
x) Part. 3. tract. 5. epist. 17. edit. Basil. 1497.
y) Olybrii, qui Demetriadis fuit pater: cuius etiam supra non sine laude maxima mentionem fecerat.

Africa ab Romano praeside fuerint exceptae, indicat sequentibus: *Quae* Proba *de medio mari fumantem viderat patriam: et fragili cymbae salutem suam suorumque commiserat; crudeliora inuenit Africae litora. Excipitur enim ab eo, quem nescias vtrum auarior an crudelior fuerit: cui nihil dulce praeter vinum et pretium: et qui sub occasione partium clementissimi principis saeuissimus omnium extitit tyrannorum.* In Africa videtur matrona post graue rei domesticae naufragium, quod vitae fuit reliquum, ad extremam vsque senectutem, cum nuru Iuliana, et Demetriade, Iulianae filia, et nepte sua, Christo deuota virgine, pietatis exercitio perpetuo, ac distributione facultatum suarum transegisse. Quamobrem D. HIERONYMVS literis suis, quibus Demetriadi virginitatem commendat, z) et quarum hactenus fide stetimus, auiae passim non sine honoris significatione mentionem facit. Initio literarum statim, *quod implere non possum*, inquit, *negare non audeo: tanta est auiae eius et matris, insignium feminarum, in iubendo auctoritas, in petendo fides, in extorquendo perseuerantia.* Paulo post de virginitatis voto innuit, quod Demetrias nihil ita fuerit metuens, quam auiam matremque offendere: quarum cum incitaretur exemplo, voluntate et studiis deterritam fuisse. Deinde: *Pretiosa monilia, et graues censibus vniones, ardentesque gemmae redduntur scrineis: vili tunica induitur: viliori tegitur pallio: et insperata auiae genubus repente prouoluitur fletu: tanto moerore planctibusque quae esset ostendit. Obstupuit sancta et grauis femina, alienum habitum inepte conspiciens. Mater gaudio stabat attonita* etc. Alterius epistolae initio: a) *scribendum est ad Demetriadem, virginem Christi, virginem nobilem, virginem diuitem, et, quod his maius est, ardore*

z) Part. 3. tract. 5. epist. 17. a) Part. 3. tr. 5. ep. 18.

re fidei nobilitatem diuitiasque calçantem. Quando Proba noſtra Faltonia viuendi fecerit finem, nuſquam memini memoriae proditum legiſſe. Hoc vero epitaphium GEORGIVS FABRICIVS *b*) deſcriptum poſteritati reliquit:

CONSIMILES. FRATRVM. TRABEIS. GESTAMINA. HONORVM.
TERTIA. QVAE. DEERANT. ADDIDIMVS TITVLIS.
DILECTAE. PROBVS. HAEC. PERSOLVO. MVNERA. MATRI.
RESTITVENS. STATVIS. PRAEMIA. QVAE. DEDERAT.

Noui quae in partem contrariam adducant. Sed omnia illorum argumenta mihi ne tanti quidem eſſe videntur. Pro auctoritate dicta reperies multa; pro ſufficiente ratione pauca, vel nihil. IVSTVS FONTANINVS, Foroiulienſis, *c*) id ſolum agit, vt verbis magnificis, et illuſtri antiquitatum apparatu, Hortinam faceret. Illud vero valde deſideramus, vt ad oculum omnia demonſtraret, ac vinceret ante, quam magnos viros, Baronium, Aldum Manutium Iuniorem, Simeonium, Voſſium, Barthium, Reineſium, Dupinium, aliosque in triumpho duceret captiuos. Haud difficulter ISIDORI *d*) in voce *Adelphii* proconſulis, pro *Olybrii*, deprehenditur error: quem poſtea reliqui omnes fuerunt ſecuti. Nec ſibi certe conſtant ſemper adeo, quin veritatis ſubobſcura nonnunquam veſtigia prodant. Ad calcem codicis MSti centonum, ſeculo X. exarati, qui extat in bibliotheca monaſterii S. Benedicti

b) Antiquitatis monumentis lib. 2. n. 26. *c*) De antiquitatibus Hortae, Coloniae Etruſcorum, libro 2. Confer. Acta Erudit. Lipſ. 1709. pag. 6. ſeq. Ille ſcilicet contendit, poetriam Falconiam Probam, ciuem Hortanam, diuerſam eſſe a Valeria Proba, vxore Adelphii proconſulis, nec minus ab Anicia Faltonia Proba. Eumque ſuo facile patimur abundare ingenio.
d) De ſcriptoribus eccleſiaſt. c. 5. Orig. l. 1. c. 38.

nedicti Padolironensis, non procul a Mutina, teste BERNHARDO DE MONTFAVCON, *e*) haec leguntur: *Proba, vxor Adelphi, mater* NB. *Olibrii et Aliepii, cum Constantii bellum aduersus Magnentium conscripsisset, conscripsit et hunc librum.* Multa quidem REINESIVS de proconsule Adelphio in medium proferre studuit. Sed incerta sunt pleraque, et si temporum velis inire rationem, prorsus falsa.

§. CI.

Quoquo se res habeat modo, Proba clarissima femina *centonem* edidit *Virgilianum* et eo res notatu maxime dignas codicis vtriusque sacri, i. e. veteris et noui testamenti expressit. Centones, parodiis haud absimiles, sensum alium deducunt a pristino versuum sensu: quorum versuum membra, hinc inde collecta, quum assuantur, rapsodiae nomen repraesentant: atque idcirco centones appellati sunt a centonibus, quibus stragula fiunt. *f*) Tale Ausonii quoque poema valde ingeniosum et lepidum habemus, ex frustis Virgilianis coagmentatum. Nostra vero, quae in numerato habuit omnes Virgilii versus, argumento longe omnium difficillimo, istos ad obsequium fidei perpulchre et eleganter retorquere potuit. Inscripsit opusculum Honorio imperatori. Ab aliis vero etiam haec siue praefatio, siue dedicatio, tribuitur Caelio Sedulio, cuius operibus vt plurimum praemitti solet. Occurrunt vero in ea, quae cum Sedulii carmine haud quaquam conueniunt. Eamque Iulius Roscius tandem optimo iure huic Probae centoni vindicauit. Et hoc suum carmen, viuente marito, scripsisse, ex illius fine intelligimus, vbi,

cele-

e) Diario Italico p. 36. Confer. FABRICIVS biblioth. mediae et infimae Latin. l. 6. p. 439. *f*) Vid. SCALIGER poetices l. 1. c. 43. p. 116. Pluribus consulatur HENR. STEPHANVS centonum et parodiarum exemplis p. 2. seqq.

--- *celebrate*, ſcribit, *fauentes*
Hunc ſocii morem ſacrorum: hunc ipſe teneto,
O dulcis coniunx, et, ſi pietate meremur,
Hac caſti maneant in religione nepotes.

Scripſiſſe et alia, ex prooemio patet: et ſigillatim bellorum ciuilium a ſe deſcriptorum meminit. Eorum vero hodie nihil extat. Sunt, qui Homerocentonem etiam illi tribuere velint: id quod nullo modo probari poteſt. Eudoxia vero ſcripſiſſe videtur. Cento Virgilianus Probae Falconiae eſt.

§. CII.

Nec ſua laude caret. Feminam ISIDORVS *g*) inter viros eccleſiaſticos poſuit ſolam, quod in laude Chriſti verſata centonem iſtum compoſuerit: nec tam eius ſtudium miratur, quam ingenium laudat. Alibi *h*) centonem affirmat illum ex Virgilio de fabrica mundi et euangeliis pleniſſime expreſſiſſe: materia ſecundum verſus compoſita, et verſibus ſecundum materiam concinnatis. *i*) IOH. TRITHEMIVS *k*) mulierem vocat elegantiſſimam, feminam in ſecularibus literis eruditiſſimam, et diuinarum ſcripturarum non ignaram, mirabili ſtudio feruentem, ſexum viciſſe eruditione, Graecis ac Latinis literis ad perfectum inſtructam, metroque excellentem et proſa: quum Virgilium mente teneret ad verbum, cogitaſſe ex illius verſibus vetus et nouum teſtamentum deſcribere, et, quaſi ſic ille ſenſiſſet, ſuis carminibus demonſtrare. Aggreſſam fortiter opus mente repoſitum, omnes Virgilii libros ſolicite percurrentem, nunc iſtum, nunc illum verſum, aliquando dimidium, non nunquam particulas minores verſuum aſſumentem,

g) De ſcript. eccleſ. c. 5. *h*) Orig. l. 1, c. 38. *i*) Ita quoque SIGEBERTVS Gemblacenſis de ſcriptor. eccleſ. c. 52.
k) De ſcript. eccleſ. cap. 152.

tem, mirabili industria, seruata vbique mensura pedum, catholica volumina poetae carminibus descripsisse. Nescio quo auctore BAPTISTA CAMPOFVLGOSVS *l*) Probam dixerit iuuenem Romanam, et IOH. RAVISIVS *m*) Romanam puellam. Illud satis superque patet, Graecis atque Latinis literis eruditissimam fuisse, et memorandum nobis reliquisse ex versibus Virgilianis opus nobilissimum: quod certe miro artificio est concinnatum. Duumuirum Stephani et Sixti elogia merentur integra legi. HENRICVS STEPHANVS: *n*) *quaecunque*, ait, *fuerit denique haec Proba (de qua, quod ad sacrum Musis certamen attinet, dici potuit, audetque viris concurrere virgo) magna laude dignam esse dico, suoque nomine non indignam feminam fuisse arbitror. Atque adeo, si postea, tot annorum spatio, nullus vir huius feminae in hoc genere laboris simul et argumenti aemulus inuentus est, id certe gloriam eius apud nos augere multum debet. Nisi forte nulli in hanc arenam descendere voluerunt, ne hanc ex illo ipso Virgilio sumtam parodiam (aut ei similem) audirent:*

Egregiam vero laudem, et spolia ampla refertis,
Vna viri ingenio si tandem femina victa est.

SIXTVS SENENSIS: *o*) *Proba Falconia, illustris femina, Adelphi Romani proconsulis vxor, rari et elegantis ingenii matrona, Graece et Latine ad summum erudita, diuinarum literarum amantissima, et quasi altera Christianorum Latina Sapho, prima omnium excogitauit ex versibus Virgilii, quem totum memoria tenebat, varios vtriusque testamenti locos metrice describere.* etc.

§. CIII.

Quamuis pium fuerit feminae institutum: hoc opus tamen

l) Exemplor. l. 7. c. 3. *m*) In officina. *n*) Centonum et parodiarum exemplis pag. 95. *o*) Bibliothecae sanctae l. 4. pag. 368.

tamen inter apocrypha ecclesiae numeratur: *p*) quoniam Virgilius nunquam ad Christi honorem, vel ad religionem et diuina oracula versiculos suos existimauit referendos esse: et huius negotii non propria, sed ficta Probae studio, atque adeo assumta interpretatio fuit. *q*) Illius vero ne habita quidem ratione, vt STEPHANVS *r*) recte iudicat, Probae Faltoniae centones, vel propter argumentum, sacros appellare licebit. Illustris profecto feminae labor, eo nomine centoni Ausoniano longe praeferendus est: imo ne quidem cum eo componendus esse videtur. In Ausonii opere dignitas carminis Virgiliani valde imminuitur, et versus plerique ludibrio exponuntur. In sacro autem Probae instituto tantum abest, vt dignitatis aut maiestatis aliquid versibus decedat: vt maior illis gratia et suauitas concilietur, et sacri quodammodo ex augustis reddantur. In concinnando opusculo tam lepido et laborioso, pio certe, Proba sibi paulo magis indulsit, quam Ausonius, qui argumento profano idem scribendi genus sectatur. Sed illa tanto maiorem meretur veniam: quod materiae difficultati et varietati historiarum aliquid tribuendum fuit.

§. CIV.

Probae cento Virgilianus primum prodiit *Venetiis* 1472. fol. hoc titulo: Ausonii Peonii poetae disertissimi epigrammaton libri. Probae Centonae, clarissimae feminae, excerptum e Maronis carminibus, ad testimonium veteris nouique testamenti. Ouidii consolatio ad Liuiam. Calphurnii bucolicum carmen. Publ. Greg. Tiferni hymni et

p) GELASII decreto dist. 15. *sancta Romana.* c. 3. *Centimetrum de Christo, Virgilianis compaginatum versibus, apocryphum.*
q) TRITHEMIVS de script. eccles. c. 152. *r*) Centonum et parodiarum exemplis p. 60. et 69.

et alia poemata. *Romae* 1481. 4. *Antuerpiae* 1489. per Gerhardum Leonis. *Brixiae* 1496. 8. *Venetiis* 1501. 4. apud Aldum vna cum Sulpicio Seuero, Homerocentonibus, Iuuenco etc. *Dauentriae* 1505. 4. *Parisiis* 1509. 4. apud Iohannem Petitum. 1543. 8. apud Franciscum Stephanum. 1578. 12. apud Henricum Stephanum, cum Homericis centonibus, et Nonni paraphrasi euangelii Iohannis. Idem Stephanus multa sigillatim egregie illustrat centonum et parodiarum exemplis, quae edidit. *s*) *Lugduni* 1516. 8. cum Mantuano et aliis, per Stephanum de Basignana Gorgonum. *t*) *Oppenheimii* 1517. *Francofurti* 1541. 8. curante Petro Brubachio, vna cum Homero centonibus et Nonno. *Romae* 1588. 12. curante Iulio Roscio, qui ex codicibus Vaticanis et Hortano castigauit, praefationem Probae restituit, quam Sedulio alii perperam tribuerant. *Helmstadii* 4. *v*) non constat quo anno, quod libri titulus nullum praescriptum habet. Titulus vero hic est: *Probae Falconiae Foeminae CL. cento Virgilianus, post editiones clarissimorum virorum, Aldi Manutii Itali, Pet. Brubachii Germani, Henr. Stephani Galli, Iulii Roscii Itali, et Ioh. Plateani Haedui, relectus et emendatus ab Henrico Meibomio Lemgouiensi.* Addidit Meibomius scholia ad Falconiam, et subiecit illi Ausonii centonem nuptialem, Laelii Capilupi centouirgilianos, et a se compositos e Virgilio centones plurimos. *Coloniae* 1601. 8. 1618. fol. magna bibliotheca patrum tomo 4. pag. 1061. seqq. *Bononiae* 1692. 4. in calce dissertationis, quam de duabus Probis

s) Parisiis 1575. 8. *t*) Titulus sic se habet: *Probae Centonae vatis clarissimae a D. Hieronymo comprobatae de fidei nostrae mysteriis e Maronis carminibus excerptum opusculum.*

v) FABRICIVS biblioth. mediae et infimae Lat. lib. 6. p. 442. editionis annum notat 1597.

bis Thomas de Simeonibus edidit. *Halae Magdeburgicae* 1719. 8. recensuit notulisque ac indice instruxit Ioh. Henricus Kromayerus. Hoc vero in primis praestitit, vt signaret accurate ad singulos versus Virgilii et libros et versus, quibus centones illi constant.

§. CV.

EVDOXIAE hic mentionem ideo facere debemus, quod Latinis pariter atque Graecis carminibus suo tempore dicitur inclaruisse: adeo quidem, vt, frustra licet, ab aliquibus illi etiam cento Virgilianus tribuatur, quem a Proba Falconia scriptum esse, modo vidimus. Felix poetria, Theodosii II. imperatoris coniux, Athenais ante fuit dicta: formae et ingenii incomparabilis filia Leontii, sophistae, aut philosophi Atheniensis. Doctus pater filiam, quae ab incunabulis raram parentibus excitauerat cum beneuolentiam, tum exspectationem, omnibus disciplinis, non sine successu, erudiuit. Cum forma praestaret, ac omnes philosophiae partes in numerato haberet: ab Leontio patre exheredata est qui paulo antequam e vita discederet, heredibus institutis vtroque filio Aetio et Valerio, scripsit in testamenti tabulis: desideratissimae filiae meae dari volo centum nummos tantum: sufficit enim illi forma et eruditio, quibus vniuersum sexum suum antecellit: ratus opimi instar illi futuram esse patrimonii fortunam et gratiam, quam ex doctrina haberet. Quod et contigit. Puella subtristis et abiecta, cum ex testamento praeter aeris tantillum a fratribus nihil obtinere posset: Constantinopolin proficiscitur: atque de iniuria insigni fratrum conquestura venit ad Pulceriam, Theodosii II. imperatoris sororem. Haec miserae puellae admiratur cum animi dotes, tum corporis praestantiam, sibi adoptat filiam, dexteritatem atque ingenium probat in dies magis, tandemque

rogat

rogat fratrem, Theodosium imperatorem, vt tam excellentis formae et eruditionis virginem in matrimonium duceret. Hic Athenaidis captus amore, totam amplectitur, et illi persuasit, vt ab Attico episcopo Constantinopolitano probe instituta fonte Christiano tingeretur, atque nuberet sibi. Tunc Εὐδοκία nominata fuit, quia licet humili esset loco nata, ob eximias tamen corporis et animi dotes ita placuisset imperatori, vt eam sibi connubio iungere dignaretur. Hoc factum est cum et ipsa mulier, et imperator vicennes essent. Anno sequenti peperit Eudoxiam, quae postea imperatori Valentiniano III. nupsit. Vigesimo quarto aetatis anno renunciatur Augusta. Postquam felix per viginti annos atque laetum fuit matrimonium: bona Eudoxia XLIV. aetatis anno in Theodosii coniugis Augusti indignationem incidit, deprehensa in mendacio ob μῆλον Ἔριδος, vt NICEPHORVS loquitur, i. e. malum Eridis, quod perperam vulgo *contentionis ouem* vertunt. Cum Eudoxia ob singularem pudicitiam formamque egregiam marito charissima esset: hic pomum sibi rarae magnitudinis oblatum, quod valde admirabatur, vxori mittit dono. Imperatrix pomum quoque admirata, istud aegrotanti mittit Paulino, status ministro, et eruditissimo viro, eamque ob rem sibi charissimo et familiari. Paulinus, rerum plane ignarus, pomum, velut rem nouam, imperatori offert. Attonitus ille pomum tanto magis admiratur, agnoscit, occultat, vxorem, data occasione, rogat, vbinam, quod miserit, esset malum, Eudoxia tandem verita, ne suspicaretur maritus, quod iam suspicabatur, se comedisse respondet. Illo acrius vrgente, iureiurando affirmat, se comedisse. Imperator vero, ira percitus, pomum profert, ac suspicionem, coniuge in manifesto mendacio perfidiaque deprehensa, confirmari putat. Paulinus insons occiditur.

Eudoxia

Eudoxia longe acerbiſſimum ſentit odium : quae cum ſe inuiſam eſſe cerneret : Hieroſolymam abeundi facultatem petit. Quo cum magnis opibus onuſta veniſſet : templa aedificauit, eiusque loci monaſteriis pauperibus multa dedit. Imperator anno CCCCL. obit, zelotypia et aegritudine conſumtus. Eudoxia vero in Palaeſtina vitae finem fecit CCCCLIX. aetatis anno LIX. cum ante iuraſſet, ſe puram eſſe criminis a Paulino, et non ſine magna opinione ſanctitatis deceſſit, x) Hieroſolymis in S. Stephani templo ſepelienda. Quantum carmine valuerit, SOCRATES y) quoque docet, vbi diſertam ἐλλόγιμον vocat eam, atque teſtatur, a patre Leontio inſtitutam fuiſſe in omni literarum genere, et, cum maritus victoriam a rege Perſarum reportaſſet, poema feciſſe de ea heroico carmine. Ex PHOTIO z) diſcimus, octoteuchum carmine heroico reliquiſſe : et ſimili artificio metricam condidiſſe μετάφρασιν Zachariae et Danielis prophetarum; tres item carmine libros in laudem B. Cypriani martyris. IOH. TRITHEMIVS a) auctor eſt, mulierem hanc in Chriſtiana religione deuotiſſimam, et tam in diuinis ſcripturis, quam in ſecularibus literis eruditiſſimam, et carmine ſimul atque proſa excellentem, ad imitationem Probae, quae, vt vidimus, centones Virgilianos edidit, Homeri carmina ad fidem Chriſtianam reflexiſſe, eaque Home-

x) Vid. SOCRATES hiſtoriae eccleſiaſt. tripartitae l. 11. c. 17. p. 575. hiſt. eccleſ. l. 7. c. 21. Auctor chronici paſchalis ad olymp. CCC. EVAGRIVS l. 1. c. 10. NICEPHORVS l. 14. ZONARAS l. 13. PHOTIVS in bibliotheca. MENAGIVS hiſt. mulier. philoſ. LEHMS Teutſchlands galante poetinnen. append. p. 16. ſeqq. SIXTVS SENENSIS biblioth. ſanctae l. 4. p. 282. ſeq. VOSSIVS de poetis Graecis p. 78. HENR. STEPHANVS centon. et parod. exemplis ſelectis et illuſtratis paſſim. y) Hiſt. eccleſ. l. 7. c. 22.

z) Cod. 183. ſeq. a) De ſcript. eccleſ. c. 153.

Homerocentonas inſcripſiſſe. Sic ſane non centones Virgilianos ipſos, ſed ad imitationem illorum ὁμηρόκεντρα coniux imperatoris auguſta, eruditionis gloria inter omnes ſui ſeculi poetas excellens, conſcripſit, et verſuum ex Homero particulis, ingenio haud quaquam vulgari, et induſtria admirabili, plurimas veteris et noui foederis hiſtorias compilauit, ſeruata pedum menſura, et Homerici carminis maieſtate. *b*) Atqui etiam IOH. ZONARAS, Graecus auctor, memoriae prodidit Patricium presbyterum quendam, doctumque virum, opus iſtud primum collegiſſe, ſed imperfectum ac indigeſtum reliquiſſe: Eudociam vero tandem abſoluiſſe, et in ordinem redegiſſe. Procul dubio ante Probam Eudociamque fuerunt, qui ex vtroque poetarum principe centones colligere inſtituerunt. *c*) Neque mihi perſuadere poſſum, vel Probae Virgilii, vel Eudoxiae Homeri centones ab HIERONYMO *d*) notari, vbi, *quidam*, inquit, *non dignantur ſcire, quid prophetae, quid apoſtoli ſenſerint: ſed ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia: quaſi grande ſit, et non vitioſiſſimum docendi genus, deprauare ſententias, et ad voluptatem ſuam ſcripturam trahere repugnantem: quaſi non legerimus Homerocentones et Virgiliocentones, ac non ſic etiam Maronem ſine Chriſto poſſimus dicere Chriſtianum, quia ſcripſerit: iam redit et virgo, redeunt Saturnia regna.* Homerici et Virgiliani

b) HENR. STEPHANVS ad Cratonem praefat. editionis Pariſ. 1578. 12. *nihil*, inquit, *iucundius eſſe poteſt, quam illius poetae verſus tam ingenioſe ex ſua ſede in altam multo honorificentiorem translatos videre, plerumque abſque vlla, interdum cum leui mutatione.* *c*) Nam et Pomponius quidam poeta ex Virgilio Tityrum in honorem Chriſti compoſuit, libroſque Aeneidos. vid. SIGEBERTVS Gemblacenſis de ſcript. eccleſ. c. 53.

d) Ad Paulinum epiſt. 1. tom. 3.

giliani centones vtplurimum ſimul edi conſueuerunt: et aliquando Probae, vel Eudociae, tribuuntur omnes. Haec de Poetis annotaſſe ſufficiat. Latinos iam lubet perluſtrare grammaticos.

CAPVT IV.

De Grammaticis vegeta Latinae linguae ſenectute illuſtrioribus.

§. I.

Barbariem imminentem pro viribus impediuerunt Grammatici. 2. Eorum dignitas. 3. Ab imperatoribus immunitate aliisque beneficiis ornata. 4. M. Antonini Philoſophi ab ineunte aetate magiſtri laudantur. 5. Auli Gellii vita. 6. Scripta. 7. Laudes. 8. Vitia. 9. Eruditio. 10. Stilus. 11. Verba inſolentia. 12. Editiones ſeculi poſt Chriſtum natum decimi quinti. 13. Decimi ſexti. 14. Decimi ſeptimi. 15. Duodeuiceſimi recenſentur. 16. Alexandri Seueri literatores. 17. Cenſorinus. 18. Rhemnius Fannius. 19. Marius Victorinus. 20. Aelii Donati vita. 21. Grammatica varia. 22. Terentii interpretatio. 23. In Virgilium annotationes. 24. Scripta ſuppoſita. 25. Merita recenſentur. 26. Aurelius Auguſtinus. 27. Macrobii vita. 28. Scripta. 29. Laudes. 30. Plagium. 31. Stilus. 32. Editiones ſeculi poſt Chriſtum natum decimi quinti. 33. Decimi ſexti. 34. Decimi ſeptimi. 35. Duodeuiceſimi recenſentur.

§. I.

Crux et labor fuit bonis grammaticis ſui ſeculi ingraueſcens barbaries, qui nec ſibimet ipſis a tot tantisque ſermonis Latini vitiis recte ſatis ſemper cauere potuerunt. In dies magis obſeruabant, quae iam veteribus adeo com-

 mendatis,

mendatis, adeo ſua ſe elegantia et virtute probantibus ſuccederet aetas incomta dictione horreſcens, faſtidioque et incuria hominum infeliciter mutata. Deplorabant, ab Hadriani temporibus ad Honorium vſque et captam a barbaris vrbem Romam, ad euertendam Latinam linguam alias ſuper aliis calamitates cumulari, quoad concideret tandem decus atque integritas ſermonis Romani cum ipſius imperii maieſtate. Inclinantibus ſcilicet iam tum adeo venerandae vrbis rebus, inclinauit ſimul Latina lingua in barbaram peregrinitatem. Sedebant raro ad imperii clauum principes docti et boni, atque adeo priſci ſplendoris ſeduli cuſtodes: ſub quorum felici moderamine olim caſtitas et gloria linguae ad tantum faſtigium prouehi facillime potuit. Verus interiit dudum nitor: ac nullum plane ſuperfuit ornatus affectati et neglectae dignitatis decus. Principibus bonas artes aſpernantibus, eorundemque exempla imitante populo, veternus ciuitatem Latinam occupauit, vſque adeo, vt innumeris propemodum ſcoriis priſtinae linguae aurum foedari, et miſerandum in modum violari coeperit. Ad rationes enim temporum atque hominum ingenia vulgo ſermones inflecti ſolent. Cum Afri, Pannonii, Thraces, Arabes, Dalmatae, et alii, rerum potirentur: ſuaeque gentis quisque homines rebus gerendis praeficeret: in aulam et forum, imo in omnes prouincias intruſa eſt hiſpida ſermonis peregrinitas, quae anguis inſtar vbique totam Latinam linguam peruaſit. Huic pro viribus, nec ſine ſucceſſu aliquando, grammatici obicem ponere ſtuduerunt: hoc ſibi negotium rati eſſe datum, vt ſartam tectam, quoad liceret, ſeruarent linguam ſuam, et priſtinam reuocarent ad vſum veteris Latii dignitatem. Sua etiam opera dici non poteſt quantum profecerint: dum ſtudioſam formarent iuuentutem:

bene

bene loquendi rationes traderent ac veterum consuetudinem: linguam denique pro viribus emendarent ipsam: vt supra aeui indolem, et multorum inuidiam, hominum eruditissimorum accederet industria, quae senectutis sustinuit vigorem, atque Musas fugam meditantes Latinas tantisper retardauit. Ad vanitatem vsque aliquando de rebus minimis fuerunt soliciti, et aliis docendo saepius tempore non satis oportuno molesti. Cuiusmodi doctorem A. GELLIVS †) describit, qui in aedium Palatinarum vestibulo et confluxu hominum Fauorinum philosophum, sibi minime familiarem, vultus vocisque grauitate composita, tanquam interpres et arbiter Sibyllae oraculorum, allocutus est multisque demonstrare instituit, penus variis generibus dictum. At cum nimis odiose sibi placeret: placide Fauorinus intercessit: et *iam bone*, inquit, *magister, quicquid est nomen tibi, abunde multa docuisti, quae quidem ignorabamus, et scire haud sane postulabamus. Quid enim refert mea, eiusque quocum loquor, quo genere penum dicam: aut in quas extremas literas declinem, si nemo id non nimis barbare fecerit? sed hoc plane indigeo addiscere, quid sit penus, et quo sensu id vocabulum dicatur*, etc.

§. II.

Iam seculis superioribus aliquoties monuimus, non exiguam esse Grammaticorum gloriam, a quibus solidiora eruditionis fundamenta capimus. Hinc DIOMEDES: *a*) *artium genera sunt plura, quarum grammatice sola literalis est, ex qua rhetorice et poetice consistunt. Idcirco literalis*

†) Noct. Attic. l. 4. c. 1.

a) De oratione, et partibus orationis et vario genere metrorum l. 2. apud PVTSCHIVM Grammaticae Latinae auctoribus antiquis p. 414. extr. Confer. FABIVS instit. orat. l. 2. c. 14.

dicta, quod a literis incipiat. Nam et grammaticus Latine literatus est appellatus, et grammatica literatura, quae formam loquendi ad certam rationem dirigit. Disciplina haec, quae et critica vocatur, per omnes artes, quasi clauum tenet, et omnia ad rectam dicendi consuetudinem dirigit. *b*) Et his temporibus illam veterem seruarunt literatos inter atque literatores differentiam. Γραμματικοὶ, siue *literati* poetarum aliorumue auctorum habebantur interpretes; γραμματισαὶ vero et *literatores*, qui primas pueros docebant literas. *c*) SVETONIVS: *d*) *appellatio grammaticorum Graeca consuetudine inualuit: sed initio literati vocabantur. Cornelius quoque Nepos in libello, quo distinguit literatum ab erudito, literatos quidem vulgo appellari ait eos, qui aliquid diligenter et acute scienterque possint aut dicere, aut scribere: ceterum proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui a Graecis γραμματικοὶ nominentur: eosdem literatores vocitatos, Messalla Coruinus etc. Sunt qui literatum a literatore distinguant, vt Graeci grammaticum a grammatista: et illum quidem absolute, hunc mediocriter doctum existiment.* Ita quoque APVLEIVS: *e*) *prima cratera literatoris, ruditatem eximit, secunda grammatici, doctrina instruit.* Literatores hac aetate *litteriones*, *f*) *magistri literarii,*

b) QVINTILIANVS l. 2. c. 1. *grammatice, quam in Latinum transferentes literaturam vocarunt, tenuis a fonte, assumtis poetarum historicorumque viribus, pleno iam satis alueo fluit: cum praeter rationem recte loquendi, non parum alioqui copiosam, prope omnium maximarum artium scientiam amplexa sit.* *c*) SVIDAS in γραμματικη.

d) De illustribus grammaticis c. 4. Confer. IVL. CAPITOLINVS in M. Antonino Philosopho c. 2. et LAMPRIDIVS in Alexandro Seuero c. 3. *e*) Floridis. Conferatur IOANN. A WOWER de polymathia c. 4. p. 27. seq. WALCHIVS hist. crit. Lat. linguae c. 4. §. 3. *f*) AMMIAN. MARCELLINVS l. 17. c. 22.

terarii, g) *primi magistri*, h) et *magistri ad prima elementa* i) vocabantur. Grammatica ergo in duas quasi scholas diuisa fuit, quarum altera rudior ac pene popularis, quae a posteris dicta fuit grammatistica, et a Romanis literatio; k) altera perfectior, quae pertineret ad politiores, cuius nomen fuit grammatica, quam Romani etiam *literaturam* dixerunt. Hinc *studium literarum*, quod profitentur ii, qui grammatici vocantur. Hos et *magistros* et *professores* appellari solitos, veteres docent inscriptiones, et illa apud SVETONIVM, l) qui Palaemonem, osculum sibi ingerentem in via, refugiens alloquitur: *vis tu, magister, quoties festinantem aliquem vides, alligurire.* Idem SVETONIVS m) de M. Valerio Probo, *nunquam*, inquit, *ita docuit, vt magistri personam sustineret*. De Orbilio: n) *reliquit filium Orbilium, et ipsum grammaticum professorem.* Et professores appellati sunt omnes, qui se magistros artium liberalium publice profitebantur, grammatici et rhetores: quod satis constat ex SVETONIO, qui memoriam illustrium grammaticorum prosecuturus, o) *clari*, inquit, *professores, et de quibus prodi possit aliquid duntaxat a nobis, fere hi fuerunt* etc. Idem de claris rhetoribus p) acturus: *illustres professores, et quorum memoria aliqua extet, non temere alii reperientur, quam de quibus tradam.* Ita AVSONII professores Burdigalenses, quos descripsit, omnes in singulis carminum argumentis, rhetores, oratores, aut grammatici vocantur. Sed differunt ab illis literatores, siue ludi magistri, de quibus VLPIANVS: q) *ludi literarii magistris,*

g) VOPISCVS in Tacito c. 6. h) AVGVSTINVS confess. l. 3.
i) IVL. CAPITOLINVS in M. Antonino philos. c. 2. k) VARRO apud ISIDORVM orig. l. 1. c. 3. l) De illustr. grammaticis c. 23. extr. m) Loc. cit. c. 24. n) Ibid. c. 9. o) Cap. 4. extr.
p) Cap. 1. extr. q) §. 6. L. 1. D. de extraordinariis cognitionibus. l. 50. tit. 13.

magistris, licet non sint professores, tamen vsurpatum est, vt his quoque ius dicatur: iam et librariis, et notariis, et calculatoribus, siue tabulariis. Neque vacationem munerum habent, qua grammatici siue literarum professores gaudebant. Nam et MODESTINO *r*) annotante, eos, qui primis literis pueros imbuunt, non habere vacationem, D. Magnus Antoninus Commodus rescripsit.

§. III.

Grammaticos, seu oratores, decreto ordinis probatos, si non se vtiles studentibus praebeant, denuo ab eodem ordine reprobari posse, imperator Gordianus rescripsit. *s*) Vti vero longe maxima in omnibus, literarum praecipue studiosis, est libertatis cupido, vt sine ea etiam ipsis nulla videatur esse viuendi conditio: Constantinus Magnus imperator cum alios literarum professores, tum grammaticos et legum doctores, vna cum vxoribus et filiis, rebusque suis, quas in ciuitatibus possident, ab omni functione, et ab omnibus muneribus, vel ciuilibus, vel publicis, immunes esse praecepit; neque in prouinciis hospites recipere; neque vllo fungi munere, neque ad iudicium deduci, vel iniuriam pati: vt, si quis eos vexarit, poena iudicis arbitraria plectatur. Illis etiam mercedes et salaria reddi iubet, quo facilius liberalibus studiis et artibus multos instituant. *t*) Iam tum aliquot ante seculis D. Vespasianus et D. Hadrianus rescripserunt, *v*) magistris, qui ciuilium munerum vacationem habent, item grammaticis et oratoribus, et medicis, et philosophis, ne hospitem reciperent, a principibus fuisse immunitatem indultam.

Cum

r) §. vlt. L. 11. D. de muneribus et honoribus. l. 50. tit. 4.

s) L. 2. C. de professoribus et medicis l. 10. tit. 52. *t*) L. 6. C. de professoribus et medicis. *v*) §. 30. L. 18. D. de muneribus et honoribus. l. 50. tit. 4.

Cum recipiendi hoſpitis neceſſitate, liberalium artium profeſſoribus etiam angariorum *x*) praeſtatio remiſſa fuit. *y*)

§. IV.

M. Antoninus Philoſophus imperator, ab ineunte aetate, magnis praeceptoribus traditus magiſtris ad prima elementa vſus eſt EVPHORIONE literatore, et GEMINO comoedo: quibus, vt diſciplinarum auctoribus, plurimum detulit. Vſus praeterea eſt grammaticis quotidianis Latinis TROSIO APRO, et POLLIONE, et EVTYCHIO PROCVLO Siccenſi. *z*) Proculum vſque ad proconſulatum prouexit; oneribus in ſe receptis.

§. V.

Quae ad philologiam Romanam ſpectant, noctibus Atticis multa differit AVLVS GELLIVS, quem alii perperam *Agellium* vocant. *a*) Grammaticos inter quam maxime claruit Antonini Pii temporibus. Ad imperatoris Hadriani aetatem refertur a G. I. VOSSIO, *b*) vbi Feneſtellam notat de magiſtratibus Romanis libello mentionem facere non tantum Plinii, ſed Gellii quoque noſtri, qui Hadriani aeuo fuerit. Poſt Hadrianum vero ſcripſiſſe, vel inde patet,

x) *Angaria* ſunt equorum praeſtationes ad curſum publicum. Poſt-Pferde oder Vorſpanne. *y*) §. 2. Lib. 10. de vacatione et excuſatione munerum. l. 50. tit. 5. *z*) Vid. IVL. CAPITOLINVS in M. Antonino Philoſopho c. 2.

a) *Agellium* eſſe dicendum, IVSTVS LIPSIVS demonſtrat epiſtol. quaeſt. l. 5, epiſt. 8. SALMASIVS quoque in commentario inchoato MS. ad Arnobium. Pro *Gellio* militant LVPVS FERRARIENSIS ep. 1. et 4. BOECLERVS bibliogr. critica p. 458. LAMBECIVS in prodromo lucubrationum ad A. Gellium. Et FABRICIVS bibl. Lat. vol. 3. p. 1. ſeqq.

b) De hiſt. Lat. l. 1. c. 19. p. 101.

tet, quod imperatorem illum vocat diuum. *c*) Alia quoque passim habet, ad imperium Antoninorum referenda. Natione quidem videtur Romanus fuisse, ex illustri Gelliorum gente: quae iam tum libera inclaruerunt rep. Nam L. Gellius, vir censorius in senatu Ciceronem consulem corona ciuica donari e rep. censuit: quod eius opera Catilinae atrocissima coniuratio detecta et vindicata esset. *d*) Romae adolescentulus priusquam Athenas concederet, quoties ipsi erat a magistris scholisque obeundis otium Cornelii Frontonis institutione rhetorica vsus est, eiusque sermonibus purissimis ac eruditissimis ita captus: vt, quod ipse fatetur, *e*) eum non audiuerit loquentem, quin cultior atque doctior redierit. Etiam Romae tenerrima aetate, cum scholas frequentaret Grammaticorum audiuit Apollinarem Sulpicium, quem in primis sectabatur. *f*) Tum quoque, vt ipse testatur, *g*) magistro vsus est T. Castricio rhetore, qui vir summa auctoritate et grauitate, a diuo Hadriano in mores atque literas spectatus, Romae declamandi ac docendi principem locum habuit. Athenis Taurum philosophum, Stoicis inimicissimum, audiuit, atque cum aliis eius discipulis non modo habuit post quotidianas lectiones, quod vellet, quaerendi potestatem; verum etiam in itinere philosopho illi se comitem praebuit: *h*) et coena saepius ab illo praeceptore suo liberaliter acceptus est. *i*) Tunc temporis philosophum quoque Peregrinum, qui Proteus postea cognominatus est, virum grauem atque constantem, extra Athenas in tugurio quodam

c) Noct. Attic. l. 3. c. 16. l. 11. c. 15. l. 13. c. 20. Confer. NORISIVS in cenotaphiis Pisanis pag. 464. *d*) A. GELLIVS noct. Attic. l. 5. c. 6. *e*) Lib. 19. c. 8. init. *f*) A. GELLIVS l. 6. c. 6. l. 13. c. 16. l. 20. c. 6. init. *g*) Lib. 13. c. 20. init.
h) Lib. 1. c. 26. et lib. 12. c. 5. *i*) Lib. 17. c. 8. init.

quodam diuersantem, multa dicere vtiliter et honeste audiuit. *k*) Romam redux adolescens a praetoribus in iudices lectus est: vt, a poetarum fabulis, et a rhetorum epilogis ad lites vocatus, iudicia susciperet, quae priuata appellantur. Enimuero etiam tum percupidus discendi quam lubentissime suos audiuit magistros, atque inde a subselliis properauit ad homines doctissimos, in primis ad Fauorinum philosophum suum, quem Romae tunc temporis plurimum sectabatur: *l*) adeo quidem vt cum illo totos plerumque esset dies, et quoquo iret, ambulantem prosequeretur. *m*) Cum Romae a consulibus iudex extra ordinem datus pronunciare intra kalendas iussus esset, Apollinarem Sulpicium, doctorem suum, adiit percunctatum: ratus, istis, qui populo consulerent, quam maxime opus esse consilio. *n*) Primis M. Antonini Philosophi annis mortuus esse creditur.

§. VI.

Extant eius *noctes Atticae*, seu vigiliae Atticae, xx. libris distinctae. Ita suas de rebus variis multa eruditione refertas lucubrationes inscripsit: quod longinquis, vt ipse loquitur, *o*) per hyemem noctibus, in agro terrae Atticae commentationes hasce ludere ac facere exorsus fuit. Capita rerum, quae cuique libro seu commentario insunt, ipse exposuit, et noctibus Atticis addidit vniuersa: vt statim declaretur, quid quoque in libro quaeri ac inueniri

k) Lib. 12. c. 11. *l*) Lib. 14. c. 2. *m*) Lib. 16. c. 3.
n) Lib. 12. c. 13. *o*) Lib. 20. c. 11. Aut operis praefatione potius, quae suo loco mota, et postliminio restituta, in Olseliana et Gronouianis Gellii editionibus, non in fine, sed initio commentariorum apparet: vbi multis consilium, qua occasione et quo ordine commentationes hae fuerint scriptae exponit.

possit. Attamen argumenta, quae hodie habemus, ambigunt multi, num ipsius sint Gellii, an Auieni potius, qui in codice quodam manuscripto Gellium recensuisse dicitur. Ita HENR. STEPHANVS noctibus Parisinis Atticis Auli Gellii vigiliis inuigilatis, de titulis capitum a quopiam pseudogellio imperite scriptis, ac de illorum reformatione agit. Sed merito IACOBVS GRONOVIVS *p*) a Stephani sententia recedit. Pauca initio libri sexti desiderantur. Totus vero liber octauus, XV. capitibus distinctus, temporum iniuria periit, cuius argumenta ad nos tantum peruenerunt.

§. VII.

Gellium alii iusto nimis euehunt. Et VAVASSOR *q*) aequo non potuit ferre animo, illum a Scioppio ad ferream aetatem ablegari: cum, ipso teste *r*) post Diui Hadriani tempora vixerit. LIPSIVS eum quoque Latinitatis optimae auctorem vocat. *s*) SALMASIVS, *Antoninorum*, inquit, *aeuo Agellius politissime et elegantissime scripsit, et prorsus ἀρχαϊκὸν dicendi modum imitatus est. t*) BOECLERVS: *v*) *Auli Gellii liber est aureus, ornatus erudito et ingeniose excogitato titulo noctium Atticarum, quia in eo de varia eruditione tractat. Neque quisquam negauerit, aureum esse scriptum, cuius auctoritate perpetuo nituntur restauratores antiquitatis, Onuphrius Panuinius, Sigonius etc. Stilus eius est optimus, neque ob antiquorum vsum vocabulorum desinit esse Latinissimus.*

§. VIII.

p) Ad Gellium pag. 12. et 743. Pl. conferatur FABRICIVS biblioth. Lat. volum. 3. pag. 3. seq. *q*) De ludicra dictione pag. 270.

r) Noct. Attic. l. 11. c. 15. l. 13. c. 20. init. et l. 3. c. 16.

s) Apud MORHOFIVM polyhist. liter. l. 4. c. 14. §. 2.

t) De Hellenistica pag. 37. *v*) Bibliographia critica pag. 458. et IV. seculorum historia p. 159.

§. VIII.

Alii immerito Gellium nimis vitiorum arguunt, eiusque operam vſque quaque contemnunt. Ita LVDOVICVS VIVES *x*) eum vocat hominem rhapſodum plane, congeſtorem potius, quam digeſtorem, et oſtentatorem, quam peritum, loquaculum ſine eruditione, in verbis ac ſententiis putidulum: legendum quidem, ſed ita, vt te rem leuem inſpicere ſcias. Quae de ſignificatu vocum diſſeruerit, friuola eſſe, et plerumque imperita ac falſa. Contra quam Viuis iniquam cenſuram HENRICVS STEPHANVS *y*) apologiam ſcripſit, quae vtplurimum Gellii editionibus annectitur. Hinc et IOS. SCALIGER, *z*) Viuem, ait, malo animo de Gellio iudicaſſe: at mirari ſatis non poſſum, quod addat, *ſed tamen bene. a*) At IVSTVS LIPSIVS quam maxime oblitus ſui, cum in electis paſſim Agellium ſuum commendarit, emendarit, ac ſaluberrima reſtituerit manu, iudicio ſuper Seneca philoſopho eiusque ſcriptis, quod operibus vulgo praemitti ſolet, magis quam declamatoria voce eundem accuſat, et inter alia, vnicam, ait, Senecae epiſtolam vtiliorem eſſe, quam omnes Gellii fructus; logodaedalum eſſe, et in vna lingua polienda occupatum: cuius ſcripta tenuem et macram laudem habeant: animum vero a Seneca auerſum, a quo et ſtilo nimium diuerterit. Gellium nil niſi veteres comicos et Latii puritatem ſectari et exprimere etc. Sed, vt dixi, Lipſius ipſe de Gellio noſtro bene meritus eſt, eumque non modo legit aſſidue, verum etiam vna cum annotationibus ſuis edere promiſit: *b*) et inter alia anno MDLXXX. ad Theodorum

x) De diſciplinis l. 3. *y*) Noctibus Pariſinis Atticis A. Gellii vigiliis inuigilatis init. *z*) In excerptis Putean. p. 253.

a) Confer. MORHOFIVS polyhiſt. liter. l. 4. c. 14. §. 2.

b) Electorum l. 2. c. 3.

rum Canterum scripsit: *Agellius meus paratus est: differo tamen propter commentarium Cornelianum* (in Cornel. Tacitum) *quem priorem extrudere volo.* Parum ergo considerate IOH. HENR. BOECLERVS *c*) iniquae huius censurae caussam esse putat, quod ex omnibus antiquis scriptoribus Senecam sibi et Tacitum delegerit, vt reliquos omnes, qui contra hos aliquid dicunt, vehementer castigaret. Ex illis, quae supra monuimus, etiam facile patet, quam credulus in plerisque RAPHAEL VOLATERRANVS *d*) Aulum Gellium memoriae prodiderit noctium Atticarum scriptorem fuisse tempore Traiani: Fauorinum philosophum maxime coluisse: quicum Athenis vna vixerit homo Romanus: quamuis grammaticum non excesserit: laudem habuisse tantum in eo scribendi genere, quod eodem fere tempore Aelianus Romae tentarit homo Graecus. LAVRENTIVS VALLA *e*) quoque Antonium Raudensem accusat, quod tam saepe Aul. Gellium pro teste afferat, hominem curiose nimis ac superstitiose loquentem.

§. IX.

Haud ab re S. AVGVSTINVS *f*) virum elegantissimi eloquii et multae ac facundae scientiae vocat. Fuit certe literarum et antiquitatis peritissimus, et illustris meretur nomen grammatici. Nam censor vocum antiquarum incorruptus et accuratissimus obseruationes vndique collegit, quas, orbis literati maximo commodo, noctium Atticarum nomine vulgatas, reliquit. Lucubrationibus istis multa venerandae antiquitatis monumenta, multa historica, multa grammatica, aliis scientiis inseruientia multa,

c) Secul. IV. hist. p. 159. et bibliographia critica p. 458.
d) Commentariorum vrbanorum l. 16. pag. 572.
e) Annotationibus in errores Antonii Laudensis p. m. 44.
f) De ciuitate Dei l. 9. c. 4.

multa, quae longa obliuione iam deleta fuiſſent, ex monumentis deperditis conſeruauit. Vocibus infinitis locum dedit in iucundiſſimis noctibus Atticis, quae in ea aetate noctem ſaperent potius quam diem: adeo tenebroſa, aut obſcura erant, et vix illius temporis hominibus intellecta. Nec immerito apud eruditiſſimos homines elegans Latinae linguae auctor hodie habetur, et olim habitus eſt; paſſim a grammaticis tanquam ſcriptor idoneus citatus, a quibusdam multis etiam in locis ad verbum paene tranſcriptus. *g*) Sic ſane non contemnendus eloquentiae, philologiae et philoſophiae antiquae theſaurus in hoc ſcriptore latet.

§. X.

Quod ad Gellii ſtilum attinet, terſus ille quidem et elegans: ſed tamen non vbique eadem venuſtas apparet, quae in ceteris optimae latinae linguae aetatis ſcriptoribus. Quoddam quaſi florilegium dare ſtuduit, quo veterum prope verba et phraſes retinuit. Cum ergo circa particulas obſeruationum grammaticarum, legum, ac rituum venerandae antiquitatis verſetur: eadem ſemet orationis forma inſinuare nequit, qua nos vtplurimum iucunda retinent ac pleniori informatione, qui vna ſerie, nec adeo interrupta ſcriptione ſtilum exercere didicerunt. Lectoris ille iam tum ſatis exercitatum ingenium iudiciumque maturum requirit: vt vetuſtiores et obſoletas a Latinitate optima dictiones ſeparare, ſeculi obſeruare idiotiſmos, et omnia cum aliquo ſalis grano ad verum vſum ſeruare poſſit. Eoque pertinet IOH. HENR. BOECLERI cenſura: *h*) *verſatur et is circa particulas antiquitatum et obſeruationum,*

g) Vid. SALMASIVS de Helleniſtica pag. 85.

h) Bibliographia critica pag. 459. et de compar. Latinae linguae facultate c. 1. §. 38. Confer. WALCHII v. c. hiſtoria critica Latinae linguae pag. 67.

num, adeoque tam commode iis iungi non poterat, qui ſcriptione magis continua et perpetua ſtilum plenius informant. Eſt autem in medio genere, ſiue potius in primo et ſimpliciſſimo, hoc potiſſimum nomine legendus, vt nos de facie antiquioris ſtili admoneat. Neque ſine cautione interim: non pauca enim ſunt, quae nolim in quouis argumento admittere.

§. XI.

Verba inſolentia apud GELLIVM haec ſunt, ab illo tantum, praeter dicendi conſuetudinem, vſurpata. *Geſtuoſae manus.* i) *Imperſpecte, imperſpectius.* k) *Frequentamenta vocum.* l) *Indeprecabilis poena*, quae nullis precibus auerti poteſt. m) *Diſplicita eſt* eius ſententia, pro diſplicuit. n) *Diatriba* locus vocatur, vbi diſputantes conueniunt. o) *Innominabilis.* p) *Parere et obſequi aliquid*, pro aliqua re. q) *Septentrionarius* pro ſeptentrionalis. r) *Pulli plumantes*, qui plumas emittere incipiunt. s) *Obſequibilis.* t) *Vndabundum mare.* v) *Dubioſus.* x) *Legumentum.* y) *Incentio.* z) *Impolitia* pro incuria. a) *Viuaciſſimus curſus* de equo Bucephalo. b) *Incoibilis*, non coniungendus. c) *Impellia.* d) *Penetro me in ſpecum* pro confero me. e) *Infortunitas.* f) *Tempeſtiua virgo*, quae viro matura. g) *Inauditiuncula.* h) *Ignoſcentiae.* i) *Inorus* ſine ore. k) *Sacerdotiſſa.* l) *Vſitati ſunt*, pro vſi ſunt. m) *Indiſſimulabilis veritas.* n) *Exculcata verba*, quae obſoleta ſunt.

i) L. 1. c. 5. k) L. 1. c. 7. l) L. 1. c. 11. m) L. 1. c. 13. n) L. 1. c. 21. o) L. 1. c. 26. p) L. 2. c. 5. q) L. 2. c. 7. r) L. 2. c. 22. s) L. 2. c. 29. t) Ibid. v) L. 2. c. 30. x) L. 3. c. 3. et l. 4. c. 10. y) L. 4. c. 11. z) L. 4. c. 13. et l. 16. c. 11. a) L. 4. c. 12. b) L. 5. c. 2. c) L. 5. c. 2. d) L. 5. c. 5. e) L. 5. c. 14. f) L. 6. c. 1. g) L. 6. c. 8. h) L. 6. c. 21. i) L. 7. c. 3. k) L. 7. c. 6. l) L. 10. c. 15. m) L. 10. c. 21. n) L. 10. c. 21.

ſunt. o) *Inuulgatus* pro non vulgatus. p) *Quire* pro poſſe. q) *Tortuoſae res*, anxiae. r) *Inuitabilis* iucundus. s) *Egeo multa*. t) *Fallacioſus*. v) *Inadulabilis*, qui adulationi non obnoxius. x) *Parcere ſibi vitam*. y) *Prolubium* voluntas. z) *Coibilis*. a) *Calorificus*. b) *Incongelabilis*. c) *Inopinabile*, quod quis ſibi perſuadere nequit. d) *Impeccabilis*. e) *Aeſtimatio bona*, fama bona. f) *Aes manuarium*, quod quis in manibus habet. g) *Leuare tempus*, pro tranſigere. *Extrilidus*, ſine tricis aut rugis, exporrecta fronte. h) *Molliti venti*, qui tranſiere. i) *Iactabundum mare*. k) *Egregie improbus*, pro valde. l) *Partiendum corpus*, quod in partes ſecandum. m) *Cognobilis*, notus. n) *Intoleratius* pro intolerabilius. o) *Intercutia vitia*, quae quis ſecum fouet. p) *Vegetare memoriam*. q) *Obſeruitare*, ſaepius obſeruare. r) *Adminiculatior*. s) Alia.

§. XII.

Gellii noctes Atticae in lucem primum prodierunt *Romae* 1469. fol. in domo Petri de Maximis a Conrado Sweinheim et Arnoldo Pannartz. Rurſum 1474. fol. *Venetiis* 1472. fol. per Nicolaum Ienſon Gallicum, ex aedibus Petri de Maximis. 1477. fol. per Andream Iacobi Catharenſem. 1486. et 1491. fol. 1500. 4. apud Ioh. de Tridino cum praefatione Philippi Beroaldi ad Sigiſmundum Hoenlohum, ſcholaſticum Germanum. *Brixiae* 1485.

o) L. 11. c. 7. p) L. 11. c. 7. q) L. 9. c. 9. r) L. 13. c. 11. s) Ibid. t) L. 13. c. 23. v) L. 14. c. 1. x) L. 14. c. 4. y) L. 16. c. 19. z) Ibid. a) Ibid. b) L. 16. c. 29. c) Ibid. d) L. 17. c. 9. et 12. e) L. 17. c. 19. f) L. 18. c. 1. g) L. 18. c. 22. h) L. 19. c. 1. i) Ibid. k) Ibid. l) L. 20. c. 1. m) Ibid. n) L. 20. c. 4. o) L. 13. c. 8. p) Ibid. q) L. 17. c. 2. r) L. 10. c. 15. s) L. 20. c. 11.

1485. fol. per Boninum de Boninis de Ragusa, correctore Marco Scaramucino de Palatiolo. In ea Brixiensi editione versus leguntur:

Si quem Cecropia clarum Latiaque Camoena
Esse iuuat, Geli scripta probanda legat.
Attica nox luci nunquam cessura diurnae
Ad varias artes quam bene monstrat iter.
En tibi, docta cohors, Marcus correxit ad vnguem,
Quem tulit Adriaco Brixia Marte potens.
Si quid erit falsi, veniam dabis, inscia turba
Forsitan huic nocuit, dum celerabat opus.

§. XIII.

Seculo post Christum natum decimo sexto Gellius prodiit *Venetiis* 1509. fol. ex Philippi Beroaldi recognitione. 1515. 8. apud Aldum. 1537. 1544. et 1573. 8. *Florentiae* 1513. 8. Philippi Iuntae. *Parisiis* 1511. 4. in aedibus Ascensianis, ad exemplar recognitionis Beroaldinae. 1515. 4. ex recensione Ioh. Connelli, cum praefatione Philippi Beroaldi. 1524. fol. apud Ascensium. 1532. 8. cum notis Petri Mosellani. 1536. fol. cum scholiis Badii Ascensii ex annotatis Aegidii Maserii Parisiensis et Petri Mosellani. 1565. 12. 1584. forma minore. 1585. 8. apud Henricum Stephanum, cum eiusdem notis, emendationibus, et noctibus Parisinis, quibus et apologia pro Gellio aduersus Ludouicum Viuem comprehenditur. *t*) *Lugduni* 1534. 1539. 8. 1546.

t) Stephanum accusat MORHOFIVS polyh. liter. l. 4. c. 14. §. 2. quod Carrionis notas, quas perfectas iam, vt typis mandaret, acceperat, imperfectas reliquit. Cuius rei caussam hanc aperit THVANVS in libris de vita sua, quod ob rei familiaris angustias, cum iam non amplius sufficeret Gellio, Stephanus suis typis edendo, ad conducendos ab alio typos fuerit coactus. Ortis autem inter vtrumque rixis (vt erat plane morosus ille

1546. 1550. 1555. 1559. 12. 1561. et 1566. 8. apud Gryphium. 1571. et 1585. 12. apud Barthol. Vincentium. 1592. 12. ex. officina Tornaesiana. *Basileae* 1506. fol. 1519. fol. apud Andream Cartandrum, cum indicibus variis et interpretatione locorum, quae obueniunt, Graecorum Latina. 1549. et 1561. 8. cum Petri Mosellani notis. *Argentinae* 1517. fol. ex aedibus Iohannis Knoblouchi, ductu Matthiae Shurerii. 1521. 8. *Coloniae* 1526. fol. apud Eucharium Ceruicornum. 1526. 8. apud Soterem. 1533. 1537. 1549. et 1566. 8. cum Petri Mosellani annotationibus.

§. XIV.

Seculo decimo septimo Auli Gellii noctes Atticae prodierunt *Francofurti* 1603. 8. ex officina Zachario-Paltheniana, cum Henrici Stephani apologia et noctibus aliquot Parisinis. *Geneuae* seu Aureliae Allobrogum 1609. ex H. Stephani recensione, cum notis variorum breuibus excerptis. 1621. forma minore. *Parisiis* 1681. 4. in vsum Delphini illustrauit Iacobus Proust. *Amstelodami* 1651. et 1665. 12. ex emendatione Ioh. Frid. Gronouii. *Lugduni Batauorum* 1666. 8. cum selectis variorum notis, accurante Antonio Thysio, et cum ille ante opus perfectum vitam cum morte commutarit, Iacobo Oiselio. 1687. 8. cum notis et emendationibus Ioh. Friderici Gronouii.

§. XV.

Seculo praesenti elegantissimam Gellii editionem *Lugduni Batauorum* 1706. 4. Iacobus Gronouius curauit, cum suis, patris, et variorum notis. *Curiae* 1741. Auli

Stephanus) Carrionis egregias animaduersiones supprimere tandem coactus fuit. BARTHIVS vero aduersar. l. 35. c. 6. Carrionem putat ipsummet suas notas ad finem perducere non potuisse.

Gellii noctium Atticarum libri xx. accuratissime recensiti, distincto quoque capite, articulis minoribus veterum, quae excitantur locis, ex hodierno more nominatis, Graecis, quam potuit fieri, ad verbum Latine redditis, ad marginem adscriptis aliis veterum idem tractantium, praemissa dissertatione de auctore et opere, cum regulis potioribus in genere ad auctorem hunc recte euoluendum, et indice locupletissimo, quo simul notata in opere sufficienter illustrantur a Paullo Daniele Longolio.

§. XVI.

Alexander Seuerus imperator a pueritia literatores habuit VALERIVM CORDVM, et TITVM VETVRIVM, et AVREL. PHILIPPVM, patris libertum, qui vitam eius postea memoriae prodidit. Romae inter grammaticos Latinos habuit SCAVRINVM, Scaurini filium, doctorem celeberrimum. *v*)

§. XVII.

CENSORINVS, qui anno Christi CCXXXVIII. Gordiani imperatoris primo, libellum de die natali scripsit, etiam merito grammaticis annumeratur. Nam et ille de accentibus scripsit: *x*) et a PRISCIANO *y*) doctissimus artis grammaticae appellatur. Adscriptum illi fragmentum de metris apud HELIAM PVTSCHIVM inter auctores grammaticae Latinae antiquos extat. *z*) Sed plura de eo dicemus in philosophorum ordine.

§. XVIII.

Constantini M. imperatoris aetate scripsit RHEMNIVS FANNIVS quidam, insignis grammaticus et poeta, de quo et superiori capite facta est mentio, artis grammaticae

v) Vid. AELIVS LAMPRIDIVS in Alexandro Seuero c. 3.

x) Teste CASSIODORO de musica, et de geometria. *y*) Lib. 14.

z) Pag. 2723. seqq.

maticae institutionem: quam inter veteres grammaticos legimus a PVTSCHIO editos *Hanouiae* 1605. 4. Et ante excusa fuerat *Basileae* 1527. 8. apud Adamum Petrum, vna cum aliis quibusdam antiquis grammaticis. *a*) Sed perperam ille, quisquis fuerit, auctor cum Q. Rhemnio Fannio Palaemone Vicentino grammatico *b*) confunditur. Cui diutius immorari, vix operae puto fore pretium. Hoc annotasse sufficiat, artem, vt volunt, Palaemonis grammaticam, etiam PRISCIANO laudatam, a Iouiano Pontano primum in lucem ex tenebris fuisse protractam. Id certe versus testantur, quibus Palaemon ipse fingitur loqui:

Grammaticae partes, casus et nomina monstrat
Ars mea, quoque modo dictio tota fluat,
Quidue sequens, possis verborum noscere formas,
Aut quonam fuerint verba premenda iugo.
Caetera sunt paruo carptim memorata libello,
Plenius ante artes quae docuere meae.
At me confectum carie, turpique senecta,
Rodebat murum dente timenda cohors.
Sensissetque iterum crudelia fata Palaemon,
Iuuisset pietas ni, Iouiane, tua.
Cuius nunc meritis optata perfruor aura,
Antoni doctos iussus adire lares.

§. XIX.

Constantio imperante circa annum Domini CCCLX. Romae illustris floruit rhetor MARIVS VICTORINVS, Afer, qui, quod senatores multos egregie imbuit arte dicendi, statuam in foro Traiani meruit aeneam. Valde senex tandem sub Iuliano principe nomen Christo dedit.

 Scripsit

a) Quos enumerat FABRICIVS biblioth. Lat. volum. 3. p. 736.
b) De quo vid. comment. de imminente L. L. senectute p. 100. 254. seq. et 303. seqq.

Scripſit vero inter alia, quae recenſemus vbi de rhetoribus agitur, etiam libros grammaticos quatuor de orthographia et ratione metrorum: quos Adamus Petri c) edidit *Baſileae* 1527. 8. Ioachimus Camerarius *Tubingae* 1537. 4. et 1584. 8. Commelinus cum aliis opuſculis grammaticis. Et qui eum ſecutus eſt, Elias Putſchius *Hanouiae* 1605. 4. inter grammaticos veteres, pag. 2450. Exhibet ille etiam Maximi Victorini, dubium eiusdem an diuerſi, tres libros, de re grammatica vnum, alterum de carmine heroico, et tertium de ratione metrorum pag. 1937. 1955. et 1963.

§. XX.

Seculo poſt Chriſtum natum quarto medio, Conſtantii Auguſti temporibus, Romae celebris grammaticus floruit AELIVS DONATVS: cuius vitam ex ſchedis Petri Danielis, qui eam ex veteri codice Regis Galliae deſcripſerat, FABRICIVS bibliothecae Latinae inſeruit. d) Eamque, ne verbulo quidem mutato, vtut inſulſam ridiculamque et nulla fide dignam, lectoribus noſtris communicamus. *Incipit vita Donati Grammatici. Flaccus Rebius Minutio Rutilo ſalutem. Rogatus a conſodalibus vitam Donati Grammatici breuiter commentaui, eſſetne cuiquam incognita nobiscum degentium, tibique obtuli legendam. Ita enim ſe habet eius vita et conuerſatio, vt ſubiecta docet narratio*

c) ADAMVS PETRI praefatione queritur: *exemplarium tanta erat diſſenſio, quorum duo e Lauriſſa, tertium e Murbachio nobis Sicbardus communicauerat: vt nec eiusdem quidem auctoris omnia crederemus, praeſertim cum Lauriſſanum exemplar ſua Maximo cuidam Victorino, aliud vero contra Mario aſſerat, quem conſtat eruditione celebri Lactantii temporibus Romae, cum Afer eſſet, rhetorica docuiſſe.*

d) Volum. 3. p. 740. ſeqq.

ratio. Donatus natione Romanus, grammaticae professionis industria claruit, σύγχρονος, vt fertur, rhetoris Victorini. Hic perpauculo conductus peculio cuiusdam viduae capellas pauci numero pascendas excepit, septa sibi ab vrbe miliario secundo vindicans. Hinc operae pretium infatigatum promulgare labor est. Hic dum in alendis capellis moraretur, aestu, calente tempore, laborabat intolerabili, vtpote capillorum ab aure vsque ad aurem defensione priuatus. Et quia remotior erat a Tiberi, sitim sibi ingruentem laçunis e cloaca fluentibus, capellarum quoque temperabat vrina. Hiemis autem tempore, solo canente pruina, carice --- compacto solabatur tugurio. Frequentius autem humi accubitabat sub diuo, permodico obsonatus edulio, quae nimirum frugalitas non innata, sed egestate concreuerat. Quia vero effoetis visceribus paene cutis desuper lapsa rigebat, frigoris vt vitaret enormitatem, partim teterrima, partim rufa inducebatur pellicia. Oculum autem et iuramentum Martis ademit, quod persoluit, vt peculatus aboleret infamiam. Quadam namque die Aeolicum ingressus consistorium digna sibi nacta cauillatione cum magno pudore delituit, quem ita quidam Graeco lepore insultans suapte aggressus est --- --- --- quod dicitur Latine, cede loco rustice modicarum opilio ouium. Qui maturato rediens, discendae pueritiae studens Aedili innotuit Ciceroni, a quo toga donatus est, quod erat signum libertatis. Eadem igitur tempestate Aemilius senator hominem exiuit, cuius in locum pileatus meruit surrogari, et a Cicerone ordinatim sextum in senatu subiit locum. Igitur quia habitum corporis eius breuiter perstrinximus, libet per singula eum paene membra designare. Erat quippe statura pusillus, capite rotundo in modum vesicae porci, capillis admodum rasis et scabiosis, atque melancholico humore madentibus. Facie adeo rustica, vno oculo luscus, altero

altero lippus, collo gracili et grosso, brachiis breuibus et contractis, genibus latis, tibiis oppido curtis et grossis, pedibus latis, et spissis, et quid morandum, omnia habitudine seruo consimilis. Hic calaumaco caput fouens, super quauis ratione consultus breuiter omnia et furibunde explicabat, ita vt nec quidem a discipulis interrogari auderet. Quo circa dum saepe furore perstreperet, quippe cui a naso obscoenitas defluebat assidua, senatu pulsus, cuiusdam macellarii famulitio susceptus est. Plura pudet referre. Obiit XIV. kal. Ianuarii, et proiectum est cadauer eius in fossam, quo peregrini aggregabantur. Explicit vita domini Donati Grammatici. Nugas nemo non facile intelligit, et absonum ingenii minime nobilis abortum. Hoc vero constat arte sua illustrem Donatum liberaliori disciplina Romae multos instituisse. Eum Hieronymus in Grammaticis praeceptorem habuit: quod ipse in Eusebiano chronico testatur, vbi: *e*) *Victorinus rhetor et Donatus grammaticus, praeceptor meus, Romae insignes habentur.* Et in apologia priore aduersus Ruffinum: *puto quod puer legeris Aspri in Virgilium et Sallustium commentarios, Vulcatii in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, et in Terentii comoedias praeceptoris mei Donati, aeque in Virgilium, et aliorum in alios.* MARIANVS VICTORIVS Reatinus in vita Hieronymi: *f*) *didicit Romae non solum Latinas, sed Graecas pariter literas, optime Quintiliani sententiam recolens, qua iungendas eas inuicem praecipit, vt quod in Graecis duriusculum, ac veluti barbarum est, Latinae linguae amoenitate ac dulcore temperetur. Praeceptorem in grammatica habuit Donatum, eum ipsum, qui in Virgilium et Terentium commentarios edidit.* Hinc et

e) Anno Christi 360. *f*) Cap. 3. apud SVRIVM de probatis sanctorum historiis tom. 5. Septembr. d. 30. pag. 496.

et GOTFRIDVS VITERBIENSIS chronici parte decima ſexta: *g*)

Nunc quoque grammaticae ſummus Donatus in arte
Hieronymo cum diſcipulo docet edere partes,
Nos quoque diſcipulos condecet eſſe ſuos.

§. XXI.

Scripſit Aelius Donatus grammatica varia. Editione prima de voce, litera, ſyllaba, pedibus, tonis, et poſituris: editione ſecunda de partibus orationis, de nomine, comparatiuo et generibus nominum, de pronomine, verbo, aduerbiis, participio, coniunctione, praepoſitione, et interiectione. Item de barbariſmo, ſoloeciſmo, ceteris vitiis: de metaplaſmo, de ſchematibus, atque tropis. Viri tanta fuit ſuo tempore auctoritas: vt quaelibet etiam artis grammaticae praecepta Donati nomine veniant. VOLATERRANVS *h*) hinc eum ſcripſiſſe ait artem, quae in manibus extet puerorum, quanquam in epitomen redacta. Omnium primo prodiit *Harlemi* ſed tabulis ligneis inciſis. Deinde *Moguntiae* 1450. teſte Mariangelo Accurſio, *i*) qui libro Donati ex membranis confecto, et impreſſo, haec ſua manu adſcripſit in priori pagina: *Ioannes Fauſt, ciuis Moguntinus, auus maternus Ioannis Schoeffer, primus excogitauit imprimendi artem typis aereis: quos deinde plumbeos inuenit: multaque ad artem potiendam addidit eius filius, Petrus Schoeffer. Impreſſus autem eſt hic Donatus, et confeſſionalia primum omnium*

g) Apud PISTORIVM Germanicorum ſcriptorum tomo altero p. 390. *h*) Comment. vrbanor. l. 15. p. 547.

i) Apud ANGELVM ROCCHAM appendice bibliothecae Vaticanae de typographiae inuentione p. 411. Confer. STOLLII introd. in hiſt. liter. part. 1. de hiſtoria literaria generatim ſpectata §. 30.

omnium anno 1450. Admonitus certe fuit ex Donato Hollandiae prius impresso in tabula incisa. Atqui vt ANGELVS ROCCHA *k)* testatur, non parum haec Donati grammatica, quantum ad ordinem pertinet, ab ea distat, qua in Italia tum vtebantur. Imo principium fere est simile institutioni grammaticae Guarini, qui ab eo multa accepisse iudicatur. Codicis illius typi, et imminutus imprimendi modus rudem illam inuentionem prae se ferunt. Characteres enim a primis illis inuentoribus non ita eleganter et expedite, vt a nostris iam fieri solet, verum in litterarum foramen immisso filo connectebantur. Donatus deinde prodiit cum aliis grammaticis *Venetiis* 1491. 1511. et 1522. fol. *Mediolani* 1513. fol. *Parisiis* 1516. fol. Separatim cum Seruii et Sergii commentario *Parisiis* 1543. 8. apud Robertum Stephanum. *Lipsiae* 1511. 4. cum Hermanni Buschii commentario. *l*) *Cracouiae* 1559. 8. cum Polonica et Germanica interpretatione. *Camerini* 1601. 8. Liber de barbarismo, soloecismo, schematibus et tropis, emendatior editus est ab Adamo Petri *Basileae* 1527. 8. et a Ioh. Caesario recensitus cum Diomede *Coloniae* 1536. et *Lipsiae* 1542. 8. Editio prima et secunda, de barbarismo etc. de schematibus et tropis cum ceteris grammaticae Latinae auctoribus antiquis, opera Heliae Putschii, prodierunt *Hanouiae* 1605. 4.

§. XXII.

Scripsit porro in sex P. Terentii Afri comoedias examinatam interpretationem: quae cum illo comico prodiit *Argentinae* 1503. fol. cura Sebastiani Brant.

§. XXIII.

Habemus etiam Aelii Donati grammatici in Virgilium annotationes, quae cum Seruii, Landini, et Calderini

k) Loco citato. *l*) Vid. IACOB. BVRCKARDVS Buschii vita p. 218.

derini commentariis Virgilio ſunt additae *Norimbergae* 1492. fol. apud Anthonium Koberger. *Venetiis* 1495. fol. per Bartolomeum de Zanis.

§. XXIV.

Perperam illi tribuitur vita Terentii, quae potius Suetonio vindicanda; *m*) et vita Virgilii Maronis, quae alius forſan Donati, minoris et famae, et iudicii. Quando quidem in Fabriciana editione illius vitae auctor etiam vocatur Tiberius Claudius Donatus. *n*) Etiam ad Donatum argumenta metamorphoſeon Ouidianarum referri videas, idoneo nullo auctore.

§. XXV.

Secundum BOECLERI *o*) ſententiam, Aelius Donatus ille grammaticus vir fuit magni ingenii et eruditionis: ſed ab aliena manu plurimae nugae acceſſerunt. Et ſummus SCALIGER, *p*) *grammatici*, inquit, *in cymbis quidem ſunt, marisque transmittunt ſuperficiem Maroniani: nihil tamen expiſcantur. Solus Donatus meritus eſt, qui poetarum anima diceretur.* HIERONYMVS, qui paſſim eum laudat, eiusque diſcipulus fuit, hoc eius dictum affert: *q*) *pereant, qui ante nos noſtra dixerunt.* Iſtud vero nunc fruſtra in eius ad Terentium commentariis quaeres. Quod et multa alia ſatis docent, Donati ſcripta non minus truncata, quam interpolata ad nos perueniſſe.

§. XXVI.

Theodoſii et filiorum Honorii et Arcadii Auguſtorum temporibus inter grammaticos illuſtris fuit AVRELIVS

m) Vid. VOSSIVS de hiſtor. Latin. l. 1. c. 31. et l. 3. c. 2. p. 743.
n) VOSSIVS de hiſtor. Lat. l. 3. c. 2. p. 743. et inſtit. orator. l. 6. c. 2. p. 432. Confer. FABRICIVS biblioth. Latin. volum. 1. p. 788. *o*) Bibliographia critica p. 24.
p) Poetices l. 3. p. 288. *q*) Comment. in Eccleſiaſtis c. 1.

LIVS AVGVSTINVS, Hipponenſis epiſcopus, maximae inter eccleſiae patres Latinos auctoritatis. Natus eſt Tagaſtae in Numidia CCCLIV. parentibus Patricio et Monica, tenuioris fortunae hominibus, ſed Chriſto deuotis, qui filium, nec ſumtuum habita ratione, liberalioribus diſciplinis enutriri voluerunt. Annum aetatis vigeſimum praeteruectus incidit in Manichaeorum haereſin: quorum erroribus fere per duo luſtra implicitus haeſit, non ſine maximo piae matris dolore, quae lacrumari non deſiit precata Deum, donec filium ad meliorem frugem redire et ſalutaria eccleſiae dogmata amplecti videret. Conuerſioni eius non leue momentum addidit D. Ambroſius, Mediolanenſis epiſcopus, quem non hauriendae veritatis, ſed eloquentiae admirandae cauſſa, cum in ea ciuitate humanitatis ſtudia inprimis foueret, quam lubentiſſime audiuit. Relicta haereſi, vt ſacro tinctus lauacro, ſimul etiam rhetorices profeſſionem reliquit, et Mediolano in patriam reuerſus, tandem Hipponenſis factus eſt epiſcopus, et immortalem acquiſiuit nominis famam, cum vitae innocentia et ſanctitate, tum ingenii acumine et in diſputando ſolertia. Quibus plane diuinis dotibus chriſtianae religionis veritatem propugnauit contra ſui ſeculi haereticos, Manichaeos inprimis et Pelagianos, quibuscum iſti acerrimae contentiones fuerunt. Obiit vero ſex ſupra ſeptuaginta annos natus CCCCXXX. cum Ambroſio, Hieronymo, et Gregorio, quatuor cardinales inter eccleſiae patres Latinos numerandus. Pluribus de eo agemus, cum ſacros huius aeui ſcriptores recenſebimus. Hic ſaltem notandum, quod inter multa alia etiam de grammatica librum ſcripſerit: *r*) qualem vix tum reperiri poſſe mirabatur, cum retractationum libros concinnaret. Legitur etiam

r) Quod ipſe in retractationibus teſtatur.

etiam hodie operum tomo primo de grammatica libellus: quem et HELIAS PVTSCHIVS exhibet inter grammaticae Latinae auctores antiquos. *s*) Sed meliori consilio doctissimi S Benedicti ordinis monachi, in recentiori et nitidissima operum editione, libellum istum inter supposititios reiiciunt: quod alio sit scriptus stilo, aliaque methodo, quam Augustini esse dici possit. *t*)

§. XXVII.

Sub finem seculi post Christum natum quarti, et quinti initium, Honorii et Theodosii Iunioris imperatorum temporibus, eruditione illustris fuit MACROBIVS AMBROSIVS AVRELIVS THEODOSIVS: quem Parmenses suum mallent esse ciuem. *v*) Sed extra Italiam esse natum, neque Latinae linguae satis peritum, ipse innuit, *x*) et veniam petit a lectoribus suis, sicubi sub alio ortum coelo Latinae linguae vena non adiuuet: vt aequi bonique consulant, si in sermone suo natiua Romani oris elegantia desideretur. Neque adeo de patria eius certo constat. ERASMVS *y*) eum putat fuisse Graecum. Attamen non immerito grammaticos inter Romanos recensetur, qui Romanis disciplinis innutritus fuit. Et sua virtute constat altissimum honoris gradum obtinuisse: qui vir consularis vbique in veterum monumentis vocatur, et illustris. Theodosii autem Iunioris Augusti sacro praefectum fuisse cubiculo,

s) Hanouiae 1605. 4. *t*) Videatur etiam DV PIN noua bibliotheca ecclesiasticorum auctorum tom. 3. p. 316. seq.

v) Patria Parmensem scribit RICCIOLVS in Almagesto, vbi recte reprehendit Genebrandum, Sansouinum, et Theuetum, qui eum ad seculum secundum a Christo nato referunt; et confectores indicis bibliothecae Vaticanae, qui scriptorem fuisse credunt seculi decimi. *x*) Saturnal. l. 1. praef.

y) Ciceroniano pag. 84. apud Hallbauerum, collectione praestantissimorum opusculorum de imitatione oratoria.

culo, etiam ex illius, de dignitate facri cubiculi praefecto-rum, ad Florentium, vrbis praefectum, refcripto patet. *z*) Chriftianae religionis in omnibus Macrobii fcriptis ne vestigium quidem apparet, ni forfan illud, quod infanticidii Bethlehemitici meminit, *a*) *cum* Auguftus *audiffet, inter pueros, quos in Syria Herodes, Rex Iudaeorum, intra bimatum iuffit interfici, filium quoque eius occifum, ait, melius effe, Herodis porcum effe, quam filium.* Sunt tamen, qui eum Chriftianorum adfcribunt ordini: quos inter BARTHIVM *b*) nominare fufficit. SPANHEMIVS *c*) contra eum hominem vocat ethnicum. Cui et FABRICIVS *d*) affentitur. Sed GROTIVS *e*) et HVETIVS *f*) haerent ambigui, neque adeo quicquam definire conantur. Diuerfus a noftro Macrobius presbyter, de quo CAVEVS ad annum Chrifti CCCXLIV. in hiftoria literaria fcriptorum ecclefiafticorum agit.

§. XXVIII.

Exftant 1. eius *commentariorum in fomnium Scipionis, a Cicerone defcriptum, libri duo*: quibus profecto magnum eruditionis apparatum oftendit. Et ipfe, commentatione extrema, vere pronuntiandum putat, nihil hoc opere perfectius, quo vniuerfa philofophiae continetur integritas. Agitur de anima hominum, et illius poft feparationem a corpore ftatu, etiam de mundi anima. Tractantur et nonnulla, quae ad phyficam et aftronomiam peculiari quadam ratione

z) Codicis Theodofiani lib. 6. tit. 8. De dignitatibus, quas Macrobius geffit, confulendi funt IACOBVS GOTHOFREDVS ad Cod. Theod. et REINESIVS epiftolis ad Rupertum pag. 460. feqq. et 492. vbi eum in fumma dignitate vel praefecturae praetorianae, vel proconfulatus Africae vixiffe exiftimat. *a*) Saturnal. l. 2. c. 4.
b) Aduerfar. p. 2258. *c*) Dub. euang. tom. 1. p. 533. *d*) Biblioth. Lat. vol. 1. p. 620. STOLLIVS quoque introd. in hift. liter. part. 2. c. 3. §. 8. *e*) Comment. in Matth. c. 2. v. 16.
f) Demonftratione euangel. propof. 9. c. 15. pag. 789.

ratione pertinent. Somnium hoc Scipionis pars eſt libri ſexti Ciceronis de rep. de cuius conſtitutione MACROBIVS ipſe g) conſulendus eſt. Illius expoſitione res multae illuſtrantur, quae ad Platonis philoſophiam pertinent, atque adeo a Cicerone olim adoptatae fuerunt. Et ipſam theologiam gentilem inde non parum dilucidari videmus. 2. *Saturnaliorum conuiuiorum libri ſeptem*, ad Euſtathium filium, ſunt variae diſſertationes, aut conuiuarum colloquia ſuper variis iucundae ac reconditae doctrinae argumentis. Libri ſunt totidem dies, quibus ad couiuia venerunt, de rebus vtilibus amice inter ſe conferentes. Conferunt autem multa de veterum antiquitatibus ritibusque notatu maxime dignis, deorum cultu, et religione gentili; multa, quae ad hiſtorias pertinent, vel ad Latinae linguae rationem et conſuetudinem apprime faciunt. Diſcutiunt philoſophica, et alia lectu ſcituque haudquaquam iniucunda. Sed ea forſan non ſatis elaborata dedit: vel iniuria temporum multa interciderunt. Quod VALLENSIS h) iam tum notauit in fine operis: *qui finem primi libri, cum fine ultimi contulerit, facile animaduertet, quaedam adhuc operis huius abſolutioni deeſſe. Verum ea, autorne ipſe ſiue aliis praepeditus, ſiue morte praereptus, haud dum adiecerit, an librariorum incuria interciderint, facile dici non poteſt.* Et BARTHIVS: i) *ſomnii commentationem partem eſſe Saturnaliorum ſuſpicari faciunt manu exaratae membranae, in quarum antiquiſſimis reperio: Macrobii Theodoſii, Viri conſularis et illuſtris commentariorum tertiae diei Saturnaliorum liber primus incipit. Vt non in libros opus illud ſuum, ſed in dies diſtribuiſſe videatur Macrobius; ſingulorum autem dierum operas aliquot libris diſtinxiſſe, quorum tertium occuparint hi de ſomnio Scipionis enarrato commentarii.*

g) Lib. 1. c. 1. h) Lugdun. 1542. 8. i) Ad Claudian. p. 791.

tarit. Quae res et reliquorum tenori congruit, qui non aliter interiores Maronis sensus et doctrinam inquirunt, quam iste M. Tullii. Potest autem, vt ante exordium tertii huius Saturnaliorum libri exciderit minutum quoddam epistolium, quod hos commentarios ordini operis instituti conciliauerit; tertius vero quartusque, vt hodie positi sunt, vix vnum librum faciunt, vbi cum praecedentibus et sequentibus comparaueris. Nec tertius omnino secundum, talis quidem, sequi debet: cum finis secundi dicat alterius diei operas apud Symmachum disceptandas esse, principium autem tertii de Vettii domo vbi conuentum fuerit, sermonem habeat. Omnino aliis libris inuentis opus erit, vt is auctor concilietur ordini suo etc. 3. *Liber de differentiis et societatibus Graeci et Latini verbi.* Sed re vera is Macrobii non est, et excerpta tantum continet ex alio huius argumenti libro Macrobiano, auctore quodam Iohanne, forsan, vt P. PITHOEVS et IACOB. VSSERIVS *k*) suspicantur, Erigena Scoto, qui Caroli Calui temporibus vixit. *l*) Hic libellus seorsim primum prodiit *Parisiis* 1588. 8. cum notis Ioh. Obsopoei. Deinde *Hanouiae* 1605. 4. inter Grammaticos veteres, ab Helia Putschio editos. *m*) Occurrit etiam in Macrobii editionibus, quae post vulgatum hunc libellum prodiere.

§. XXIX.

Virum suo tempore non vulgaris eruditionis fama illustrem, et magna auctoritate fuisse, vel inde patet, quod RVFVS FESTVS AVIENVS, cuius poetas inter superius facta est mentio, et ipse vir consularis, et eruditissimorum nulli secundus, Aesopicas illi suas inscripsit fabellas, quarum

k) In epistolis Hibernicis. *l*) Vid. VOSSIVS Aristarchi L. 1. c. 4. FABRICIVS biblioth. Lat. vol. 1. p. 622. *m*) Pag. 2727 -- 2770.

rum prooemio, inter alia ad Theodosium (illum videlicet Macrobium nostrum) *quis*, scribit, *tecum de oratione, quis de poemate loqueretur? quum in vtroque literarum genere, et Atticos Graeca eruditione superes, et Latinitate Romanos.* CAELIVS RHODIGINVS auctorem excellentissimum, et virum reconditissimae scientiae nominat. Sed patrocinium longe maximum sibi a IOH. HENRICO BOECLERO, incomparabili polyhistore, promittere potest. Verba viri politissimi dabimus integra: *n*) *Macrobius*, inquit, *valde contemnitur a Iouiano Pontano in Antonio suo, et Scaligero in poeticis: luculentissimi tamen sunt eius commentarii in somnium Scipionis. Nec minus difficillimum opus est aggressus in Saturnalibus: quae etsi non vbique exacte tractauit, magnis tamen excidit ausis, et viam monstrauit aliis vlterius de eo meditandi. Lipsius certe fuit inter eos, qui eum valde aestimant. Editio Isaaci Pontani sine controuersia est optima, qui praeclarissime de Macrobio est meritus.* Et eum porro laudat, decore et perspicue loquentem.

§. XXX.

Suis cum sermonibus saturnaliorum conuiualibus, tum in Scipionis a Cicerone conscripto somnio, aliorum scrinia egregie expilare nouit: eosque non tam imitatus est, quam exscripsit totos. Inprimis Gellii et Plutarchi thesauros, non sine plagii crimine, fecit suos, ne sermonis quidem habitu mutato: vt iamdudum factus sit furti reus. *o*) Hinc ERASMVS *p*) bene, cum illi proponeretur Macrobius, *Aesopicam*, inquit, *corniculam mihi nominas, ex aliorum pannis suos contexuit centones: itaque sua lingua non loquitur, et si quando loquitur, Graeculum Latine balbutire credas.*

n) Bibliogr. crit. p. 25. *o*) Dictus inde fur et simia Gellii.
p) Ciceroniano p. 84. apud Hallbauerum de imitatione oratoria.

das. Vtut multa ex Gellii libris surripuerit, et librum septimum pene totum ex Plutarchi sympoſiacis transtulerit: FABRICIVS *q*) eum tamen plagiariis propterea noluit annumerare. Et BARTHIVS *r*) agnoſcit, quod vtilis ſit ſcriptor, quamlibet aliorum excerptor: cum ſic etiam non pauca nos doceat, nullibi antiquitatis iam exſtantia. De eo, quod Macrobius ex Seneca, Valerio Maximo, ſcriptoribus aliis, A. Gellio praecipue, etiam cum auctores ſuos non nominat, multa mutuatus eſt, IACOBVS THOMASIVS *s*) et HIERON. MERCVRIALIS *t*) conſulendi ſunt. Et iam tum ANGELVS POLITIANVS *v*) obſeruauit, quod Macrobius dapibus partim emendicatis, partim ſubfuratis ſuas coenas inſtruxerit. PETRVS CRINITVS *x*) de praetexta in ſaturnalibus ait multa referri, quae Macrobius e Gellianis noctibus maiore ſtudio, quam iudicio transtulerit: cum ſit obnoxiae mentis, et ingenii maxime infelicis nunquam fateri, per quos auctores profeceris. Alibi *y*) de modeſta et ſobria Diogenis eloquentia agens, *hoc etiam*, inquit, *Macrobius, vt alia complura, e penu Gellianae eruditionis in ſuas coenas depromſit, homo ſatis quidem eruditus, ſed ingenio maxime ingrato, ac prope impudenti, vt qui in tanto aeris alieni cumulo nuſquam creditoris nomen profiteatur.* Quamuis ita varie et vehementer paſſim ille doctis vapulet: ſupra tamen laudatis ſcriptoribus, et MORHOFIO, *z*) et STOLLIO, *a*) et iuſtis rerum aeſtumatoribus aliis inter plagiarios collocandus eſſe minime gentium videtur: cum ipſe in praefatione ſuum

q) Biblioth. Latin. vol. 1. pag. 622. *r*) Ad Claudianum p. 791.
s) De plagio literario §. 503. *t*) Variar. lect. l. 3. c. 5.
v) Lib. 12. epiſt. 22. *x*) De honeſta diſciplina l. 20. c. 7. extr.
y) De honeſta diſciplina l. 22. c. 9. extr. *z*) Polyhiſt. liter. l. 4. c. 14. n. 19. *a*) Introd. in hiſt. liter. prooemio de hiſtoria literaria generatim ſpectata §. 64. n. 2.

fuum colligendi inftitutum haudquaquam diffimulauerit.

§. XXXI.

Stilum Macrobii IOH. SARISBERIENIS *b*) valde admiratur, et fatis praedicare nequit. Eft illi *confpicuus in fententiis, in verbis floridus, et tanta rerum venuftate redundans, vt in inftitutione conuiuii et difpenfatione Socraticam videatur dulcedinem propinare.* Scilicet pro ingenio quisque fuo iudicat. Et qui veram linguae cum elegantiam, tum maieftatem non capiunt, fordes et maculas pro virtutibus commendant. Emunctae naris criticus ire maluit in alia omnia: cui Macrobius variorum videtur contexere centones, et fi quando ipfe loquitur, Graeculus balbutire Latine. *c*) Facile vbique deprehendes ftilum eius effe minime cultum, et varium, vt aliena magis, quam fua tradit, et cum rebus ipfis veterum quoque dictionem exprimere ftudet. Neque adeo omnia, pro ratione feculi, videntur effe inepta. Dicendi normam LAVRENTIO VALLENSI Macrobium obiicit ANTONIVS RAVDENSIS. *d*) Sed ille potius Ciceronis teftimonia requirit: omnium vero minime Macrobii iudicium agnofcit, qui ipfi vir quidem doctus, fed nequaquam ex eloquentibus. Et ipfe MACROBIVS *e*) fatetur, non fe Latinae linguae vena iuuari, et omnino in fermone fuo natiuam Romani oris defiderari elegantiam. Quod fupra, vt ipfe diferte loquitur, de Macrobii peregrinitate expofuimus: HADRIANVS Cardinalis *f*) vero fibi perfuadet, tempora fua hac imperfectione infecta fignificare. De ea quidem non eft quod dubitemus,

b) Policrat. l. 8. c. 10. *c*) ERASMVS Ciceroniano p. 84.

d) Vid. LAVRENTII VALLENSIS in errores Antonii Raudenfis annotationes p. 40. feq. *e*) Saturn. l. 1. praef.

f) De fermone Latino p. 11.

mus, sed auctoris sententiam longe aliam fuisse, verba demonstrant, *sub alio ortum coelo*, neque ab lectoribus suis veniam petiisset, si communia seculi voluisset accusare vitia. Attamen grammaticus noster suis libris passim profert, quae philologiam Romanam illustrant, quamuis vberior sit rerum philosophicarum et antiquitatum in illis seges, atque adeo eruditionis omnigenae haudquaquam contemnenda messis.

§. XXXII.

Macrobii somnium Scipionis ex Ciceronis libro de rep. excerptum; eiusdem conuiuia Saturnalia primum edita sunt *Venetiis* 1472. fol. per Nic. Ienson. Rursum 1482. et 1492. fol. 1500. fol. typis Philippi Pincii, Mantuani. *Brixiae* 1483. fol.

§. XXXIII.

Seculo post Christum natum decimo sexto Macrobius prodiit *Bononiae* 1501. fol. *Florentiae* 1515. 8. e Nicol. Angelii castigatione. *Basileae* 1519. fol. ex emendatione Ioh. Riuii, Veneti. 1535. fol. emendatus et suppletus e codicibus insignibus MStis a Ioachimo Camerario, apud Heruagium. *Coloniae* 1521. fol. ex Arnoldi Vesaliensis recensione, qui lacunas suppleuisse, Graeca addidisse, capita distinxisse, commata discriminasse, innumera emendasse, ipsumet se profitetur, nullo MSto codice adiutum. *g*) Nae is veterem Aristarchum vicit, Oedipo coniectore

g) Nam ita in praefat. scribit: *en tibi Macrobium ex foedo nitidum, ex obscuro apertum, expeditum ex intricato, ex confuso digestum.* -- -- *Nulla exemplarium vetustas, nullae chartae excussae pulueribus, nullae dispunctae membranae, vt fieri solet, nostram hanc opellam promouerunt: sed si quid praestitimus, id sedulo labore et crebris lucubrationibus elimatum est.*

iectore excellentior criticus. 1526. fol. 1527. 8. *Venetiis* 1528. 8. apud Aldum. *Lugduni* apud Sebaſt. Gryphium 1532. 1538. 1542. 1548. 1555. 8. 1560. et 1585. 12. *Parisiis* 1515. fol. apud Aſcenſium, a Ioh. Riuio reſtitutus, cum iudicio et amplo, et veridico. 1585. 8. accurante Henrico Stephano. *Lugduni Batau.* 1595. 8. *Geneuae* 1597. 8.

§. XXXIV.

Decimo ſeptimo poſt Chriſtum natum ſeculo Macrobius prodiit *Lugduni Batauorum* 1628. 8. cum Ioh. Iſaaci Pontani notis, et Ioh. Meurſii caſtigationibus. 1670. 8. cum ſuis et aliorum notis, accurante Iacobo Gronouio. *Londini* 1694. 8. accurante Iacobo Gronouio, cum notis variorum: ſunt autem praeter Gronouii in ea editione integrae Iſaaci Pontani et Ioh. Meurſii obſeruationes.

§. XXXV.

Duodeuiceſimo poſt Chriſtum natum ſeculo Aurelii Macrobii Ambroſii Theodoſii V. C. quae extant omnia emendata et cum optimis editionibus collata prodierunt *Patauii* 1736. 8. accurante Volpio, apud Ioſephum Cominum.

CAPVT V.

De claris vegetae ſenectutis rhetoribus.

§. I.

Vtiliſſima rhetorum opera. 2. Sub Hadriano Iulius Seuerianus laudatur. 3. Sub Alexandro Seuero Frontinus, Macrinus, et Granianus. 4. Sub Decio Cyprianus. 5. Arnobius et Lactantius. 6. Marii Victorini vita. 7. Scripta. 8. Laudes. 9. Obſcuritas notantur. 10. Titianus. 11. Hie-

11. *Hieronymus.* 12. *Et Augustinus artem rhetoricam professi sunt.*

§. I.

Qui bonis artibus proficere studebant, e scholis grammaticorum ad rhetores, inde porro ad philosophos transire solebant. Hinc lepidam A. GELLIVS *a*) annotauit fabellam, quod arguerit Taurus philosophus seuera et vehementi obiurgatione adolescentem a rhetoribus et a facundiae studio ad disciplinas philosophicas transgressum: quod factum ab eo quidem dixerit esse inhoneste et improbe. Fecisse non ibat ille inficias: sed id solitum esse fieri defendebat; turpitudinemque delicti exemplorum vsu et consuetudinis venia deprecabatur. At Taurus hoc defensionis genere multo magis offensus, homo, inquit, stulte ac nihili, si te a malis exemplis auctoritates et rationes philosophiae non abducunt; ne illius quidem Demosthenis vestri sententia tibi in mentem venit, quae quia lepidis et venustis vocum modis vincta est, quasi quaedam cantilena rhetorica, memoriae tuae facilius adhaerere potuit? Verba sunt aduersus eum, qui, vt tu nunc facis, peccatum suum peccatis alienis purgare volebat: ne dicas, sic esse actum saepenumero, sed hoc fieri ita debere. Non enim si quid aliquando contra leges actum est, et tu id sequeris, iure propterea euadere potes. etc.

§. II.

Hadriani, imperatoris Augusti, temporibus rhetores inter clarissimos fuisse videtur IVLIVS SEVERIANVS, cuius syntomata, siue praecepta artis rhetoricae summatim collecta de multis apud FRANCISCVM PITHOEVM inter antiquos rhetores Latinos *b*) leguntur. Neque satis certe scio,

a) Noct. Attic. l. 10. c. 19.

b) Pag. 302. seqq. editionis Parisinae: de qua BOECLERVS biblio-

ſcio, an OPORINVS ea primum edi curauerit. *c*) Hoc ſcio, eundem eſſe libellum, quem SIXTVS A POPMA, Phryſius, Aurelio Cornelio Celſo, rhetori vetuſtiſſimo et clariſſimo, tribuit, ac primum, vt ipſi videbatur, in lucem edidit Coloniae 1569. 8. Vnde FABRICIVS ſibi imponi paſſus eſt: ratus in Franciſci Pithoei collectione rhetorum Latinorum praetermiſſum eſſe, perinde vt in omnibus Aurel. Cornel. Celſi editionibus, vetuſtiſſimi illius, et Quintiliano ac Curio Fortunatiano laudati ſcriptoris compendium rhetorices: vt totum iſtud, iam diu deſideratum, bibliothecae Latinae volumini tertio insereret. *d*) Eumque ſecutus Vir ſumme Reuerendus et Celeberrimus, CHRISTOPH. AVGVSTVS HEVMANNVS, Goettingenſis Theologus atque Polyhiſtor, poeciles tomo primo *e*) libellum, aut reliquias potius libelli A. Corn. Celſi de arte dicendi, emendatas ſuisque animaduerſionibus illuſtratas dedit. Nec me piguit tantae auctoritatis Viros audire, et Celſo tribuere, quod illi iamtum ab antiquitate veneranda tributum perſpexi. *f*) Errorem vero notat Vir ſumme Reuerendus et celeberrimus, D. IACOB. FRID. REIMMANNVS, eccleſiarum Hildeshei-menſium

graph. p. 46. *minores rhetores --- in vnum corpus collegit Cl. Petrus Pithoeus, cuius Pariſina editio raro reperitur, facilius Geneuenſis, non tamen crebro.* Sed errorem correxit celeber. KRAVSE animaduerſionibus p. 838. *collegit hos rhetores non Petrus Pithoeus, qui iam anno* 1596. *obierat, ſed frater eius Franciſcus Pithoeus, ediditque Pariſiis* 1599. 4. *Editionem vero eorundem, Geneuenſem prorſus ignoro, pro qua rectius in locis adiectis nominatur Baſileenſis, quae apud Frobenium* 1521. 4. *prodiit.*

c) Vid. KOENIGII biblioth. vetus et noua p. 750. v. *Seuerianus.* BARTHIVS in Claudian. p. 348. *d*) Pag. 759. ſeqq.

e) Pag. 378. ſeqq. *f*) De imminente Lat. linguae ſenectute c. 6. §. 10. pag. 337. ſeq. et c. 10. §. 10. pag. 631.

mensium Superintendens, et orbis literati decus, *g*) et recte miratur, Fabricium mirari, libellum hunc in Pithoei rhetoribus desiderari: qui omnino, sed non sub Celsi, verum sub Iulii Seueriani nomine, in ea Pithoeana collectione extat. Hunc etiam credit verum esse huius foetus parentem, non Celsum. Nec meum est tantas componere lites: quandoquidem non licuit eius codicem inspicere MStum. Alii procul dubio, vt in Pithoei collectione, nomen prae se ferunt auctoris *Iulii Seueriani*: et rursum alii, qualem Popma inuenit, auctorem indicant *Celsum*. Si quid coniectura valet: salua partis vtriusque auctoritate et inscriptione, istius quidem non inelegantis libelli auctor est *Celsus*: sed non *Aurelius Cornelius*, de quo in commentario de imminente L. L. senectute *h*) egimus; verum *Iulius*, qui vel ex adoptione, vel ex alia caussa, *Seuerianus* cognominatus fuit: cum familia vtraque tunc temporis consularis fuerit. Et iuris inter consultos non infimi nominis Hadrianus imperator Iulium Celsum habuit: *i*) cuius nominis fuerunt et alii, quorum dicto loco *k*) mentionem fecimus. Sed in re minus cognita antiquiori nihil definire audemus.

§. III.

Alexander Seuerus imperator a pueritia rhetores habuit Romae Latinos, IVLIVM FRONTINVM, et BAEBIVM MACRINVM, et IVLIVM GRANIANVM, cuius declamationes Aelii Lampridii aetate legebantur. *l*)

§. IV.

g) Catalogi bibliothecae Reimmannianae tomo 2. p. 495. seqq.
h) Cap. 6. §. 10. et cap. 10. §. 6. seqq.
i) Vid. AELIVS SPARTIANVS Hadr. c. 18.
k) De imminente L. L. senectute c. 10. §. 7. pag. 627.
l) LAMPRIDIVS in Alexandro Seuero c. 3.

§. IV.

Seculo post Christum natum tertio medio, sub Decio imperatore, inter rhetores sui temporis non infimi nominis fuit S. CYPRIANVS Carthaginiensis Afer. Hic enim antequam suum Christo daret nomen, in Africa maximo cum applausu bene dicendi artem docuit: et forensibus caussis, quam scholastica disciplina detineri maluit. De illo vero inter sacros scriptores ac seruatori deuotos patres agemus. *m*)

§. V.

Sub finem tertii, et initium quarti post Christum natum seculi ARNOBIVS Afer Siccae in Numidia rhetoricam docuit. De illo quoque paulo inferius singulari capite pluribus agemus, quo sanctorum ecclesiae patrum merita nobis recensenda sunt. Et hunc eadem disciplina excipit, discipulus Arnobii, LACTANTIVS FIRMIANVS ille, qui Christianorum vulgo nominatur Cicero. Hic enim Diocletiani quoque temporibus primum Nicomediae in Bithynia, deinde Romae rhetoricam docuit: et extrema aetate Crispum, Constantini M. filium, ab ipso patre suo postea interemtum, optimis literis instituit. Et nescio, an satis sincerum ANTONII GALATEI *n*) de eo incomparabili ecclesiae doctore iudicium, plus elocutioni, quam eruditioni studuisse. Sed de eo etiam suo loco.

§. VI.

Sub Constantio imperatore MARIVS VICTORINVS, *o*) Afer, rhetoricam Romae docuit. Vitiose HIERONYMI

m) Confer. CYPRIANI liber ad Donatum init. Et ex hist. Magdeb. cent. 3. c. 10. IOH. SCHOEPFFIVS academia l. c. p. 44.

n) Libro de Lapygiae situ.

o) Vt plurimum in libris *Marius Victorinus*, vel etiam, prae-

NYMI *p*) editiones quaedam, pro *Constantio* principe, *Constantinum* habent, ſub quo dicendi arte quammaxime inclaruerit. Vnde illud etiam, apud TRITHEMIVM, *q*) in vrbe Roma ſub Conſtantino imperatore diu rhetoricam docuiſſe. Attamen ille ſub finem recte monet, claruiſſe Romae ſub Conſtantio imperatore ſecundo, anno CCCLX. Nam et HIERONYMVS hoc anno in chronico, qui Conſtantii imperatoris eſt vltimus, annotauit, Victorinum rhetorem, cum Donato grammatico et praeceptore ſuo, Romae inſignem in foro Traiani ſtatuam meruiſſe. In Africa natus eſt, et poſtquam Romae multos annos rhetoricam docuit, ſuaque doctrina immortalem ſibi nominis famam comparauit; imo in rep. ſummi honoris monumentum accepit: ingraueſcente iam ſenectute circa annum Domini CCCLXII. Chriſtianorum ſacris initiatus fuit. Tempus haud obſcure AVGVSTINVS *r*) innuit, quo Iulianus imperator Chriſtianos Romana literatura et arte oratoria inſtitui prohibuit. *Loquacem*, inquit, *ſcholam deſerere maluit, quam verbum tuum, Domine, quo linguas infantium facis diſertas.* Studium ſapientiae et aſſidua Platonis lectio, cuius libros ex Graeca in Latinam linguam transtulit, inſtar manuductionis illi fuit in ſcripturam ſacram. Hanc ipſe legendo admiratur, et Chriſtianae religionis veritatem amplectitur. Simpliciano, amicorum ſuauiſſimo, mentem aperit ſuam, qui hortatur eum, vt Chriſtianorum ingrederetur coetus, atque ſalutaris

nomine omiſſo Victorinus vocatur. Integrum nomen, vulgo vt ſcribitur, FABRICIVS biblioth. Lat. vol. 1. p. 702. et vol. 3. p. 421. notat *Fabius Marius Victorinus Afer.* Sed HIERONYMVS prooem. in epiſt. ad Galatas, oper. tom. 6. p. 267. edit. Pariſ. 1579. nominat *Caium Marium Victorinum.*

p) De viris illuſtribus c. 101. *q*) Deſcript. eccleſ. c. 71.

r) Confeſſion. L. 8. c. 5.

taris doctrinae, doctorum ecclesiasticorum institutione et opera se fieri certiorem curaret, quoad dignum corpori beato adiungeretur membrum, cuius felicitatem agnoscere iam tum et laudare coeperit. Victorinus, existimans, sufficere, quod Christianae religionis veritatem intellexerit, Simpliciano, illudens quasi hominis simplicitati, respondet, an etiam parietes faciant Christianos. Sed in fide confirmatus, cum in sacra euangelii historia legerit, Christum Iesum extremo post fata iudicio, ad se pertinere, vt beneficiorum fierent participes, negaturum, qui eum coram hominibus profiteri dubitent; Simpliciano, amico suo, tandem dixit: eamus in ecclesiam. Sic aliquandiu in cathecumenorum fuit numero, et publice venerabilis senex, Christiano applaudente populo, baptismatis, quod vocant, Sacramentum accepit. *s*) Sic suae gentis eruditissimus homo, *qui*, vt AVGVSTINVS *t*) loquitur, *philosophorum tam multa legerat, et diiudicauerat, et dilucidauerat, doctor tot nobilium senatorum, qui etiam, ob insigne praeclari magisterii, statuam in Romano foro meruerat et acceperat; non erubuit esse puer Christi tui, et infans fontis tui, subiecto collo ad humilitatis iugum, et edomita fronte ad crucis opprobrium.* Discimus inde, senatorum fuisse multorum magistrum: ordinis ipsum fuisse senatorii, nusquam me legisse memini, nedum consularem dignitatem obtinuisse. Eumque solus forsan TRITHEMIVS *v*) virum consularem vocat. Auctores lexici vniuersalis *x*) admodum vero simili rasione, ex illo supra citato Augustini loco scribunt: die ansehnlichste Rathsherren, welche seine Schüler

s) Historiam hanc AVGVSTINVS confessionum l. 8. c. 2. refert, eamque se ab Ambrosio accepisse dicit. *t*) L. c.

v) De script. eccles. cap. 71. *x*) Quod ISELIVS edidit Basileae 1727. tom. 4. pag. 755. voc. *Victorinus.*

Schüler waren, richteten ihm zu Ehren auf dem offentlichen Marckplatze zu Rom eine Statue auf, um sich dardurch gegen ihn öffentlich danckbar zu erzeigen. Romae Victorinum aiunt *y*) in rhetoricis, vt Donatus in grammaticis, S. Hieronymi magistrum fuisse. Alii contra *z*) valde dubitant, Hieronymum Victorino praeceptore vnquam fuisse vsum: quod quidem diserte in eius scriptis nullibi legimus. In Eusebiano chronico, *a*) *Victorinus rhetor*, inquit, *et Donatus grammaticus, praeceptor meus, b*) *Romae insignes habentur. E quibus Victorinus etiam statuam in foro Traiani meruit.* Sic sane alterum, Donatum scilicet, ait sibi praeceptorem fuisse, non vtrumque, dicturus alioqui fuisset, *praeceptores mei.* Ad eandem coniecturam facit, quod idem nec in catalogo scriptorum illustrium, nec vsquam alibi, Victorini mentionem faciens, praeceptorem appellat. Imo nec ipse Hieronymus Victorini dictionem approbasse videtur; quod satis patet ex epistola, quam ad Paulinum monachum scripsit, vbi inter alia, *incluto Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non potest.* Et in catalogo scriptorum illustrium: *c*) *Victorinus, natione Afer, Romae sub Constantio principe rhetoricam docuit: et in extrema senectute Christi se tradens fidei, scripsit aduersus Arium libros more dialectico valde obscuros, qui, nisi ab eruditis, non intelliguntur, et commentarios*

y) Inter alios CRINITVS de honesta disciplina l. 6. c. 6. SIXTVS SENENSIS bibliothecae sanctae l. 4. pag. 301. *z*) Quos inter ERASMVS Hieronymi vita. MARIANVS VICTORIVS, Reatinus, Hieronymi vita, apud SVRIVM de probatis sanctorum historiis tom. 5. Septembr. p. 496. *a*) Anno Domini 360.

b) Exemplo autem corrupto auctor vitae D. Hieronymi, operum tom. 9. p. 721. edit. Paris. 1579. legit: *Victorinus rhetor, et Donatus grammaticus, magistri et praeceptores mei, Romae insignes habebantur.* *c*) Capite 101.

rios in apoftolum. Quicquid praeterea de Victorino eft notatu dignum, fcituque iucundum, doctiffimus LAVNOIVS differtatione de quinque Victorinis congeffit.

§. VII.

Scripfit expofitionem in rhetorica Ciceronis, fiue duos de inuentione libros. Commentatio haec vtilis et elegans eft, neque obfcuritatis vitio laborat: cuius alia Victorini fcripta vulgo accufari vidimus. Edita eft primum expofitio haec rhetorica *Venetiis* 1481. fol. per Baptiftam de Tortis. Saepius deinde feparatim, et cum Ciceronis de inuentione libris prodiit. Extat quoque inter Francifci Pithoei antiquos rhetores Latinos *Parifiis* 1599. 4. pag. 79. --- 239. Scripfit etiam Poemata, tres hymnos et carmen hexametrum de feptem Maccabaeis cum pia matre ab Antiocho Epiphane interfectis. Grammatica quoque, de quibus fuo loco iam monuimus quaedam. Indicanda reftant philofophica et facra, quae fenex, cum Chriftianam effet amplexus fidem, fed obfcuriora, edidit. Tefte AVGVSTINO, *d*) Platonis aliquot libros in Latinam linguam transtulit, quos ille fua aetate legit, vt ad humilitatem Chrifti excitaretur. Eiusmodi vero nihil forfan hodie fupereft. In Porphyrii ifagogen de praedicabilibus, a Victorino translatam, extant Boethii commentarii, inter eius opera faepius vulgati. Extant quoque Victorini de S. S. Trinitate libri quatuor aduerfus Candidum Arianum, quorum HIERONYMVS, *e*) HONORIVS, *f*) et TRITHEMIVS, *g*) mentionem fecerunt, cum feparatim, tum inter alia ecclefiaftica monumenta, in orthodoxographis, Heroldi haerefiologia, et in bibliothecis patrum. *h*) DVPINIVS *i*) de iftis bene iudicat

d) Confeffion. l. 8. c. 2. *e*) De viris illuftribus c. 101. *f*) De fcript. ecclef. l. 1. c. 102. *g*) D. S. E. cap. 71. *h*) Vid. FABRICIVS biblioth. Lat. vol. 3. p. 422. *i*) Noua biblioth. eccl. auctor. tom. 2. p. 173.

cat ita: *probat diuinitatem verbi, et consubstantialitatem tuetur, sed modo adeo scholastico, insuperque adeo intricato, vt vix ratiocinia ipsius percipi possint. Multae circa trinitatis mysterium locutiones ibi occurrunt, alienae a sana ratione, et a modo loquendi, qui scripturae et ecclesiae familiaris est.* Scripsit etiam commentarios in epistolas Apostoli Pauli: qui sine magno ecclesiae damno interiere. *k*) Nam ita de illis HIERONYMVS: *l*) *non quia ignorem, C. Marium Victorinum, qui Romae me puero rhetoricam docuit, edidisse commentarios in Apostolum: sed quod occupatus ille eruditione secularium literarum, scripturas omnino sanctas ignorauerit, et nemo possit, quamuis eloquens, de eo bene disputare, quod nesciat.* Librum aduersus Iustinum Manichaeum, et de principio diei, edidit Iacobus Sirmondus tomo primo opusc. dogmatic. veterum Parisiis 1630. 8. Extant etiam in operibus Sirmondi Parisiis 1696. fol. tom. 1. p. 409. --- 422. et bibliotheca patrum Lugdun. tomo 4. p. 289 --- 292. Reliqua edidit Andreas Riuinus Lipsiae 1652. 8.

§. VIII.

Omnium aetatum laudes meruit. Auctoritatem, quam doctrina sibi Romae conciliauerat, aenea in foro Traiani artis rhetoricae doctori posita statua testatur. AVGVSTINVS *m*) illum senem doctissimum vocat, et omnium liberalium doctrinarum peritissimum. TRITHEMIO *n*) est rhetor omnium suo tempore celeberrimus, qui Romae propter excellentiam doctrinae statuam promeruerit.

§. IX.

k) Nisi quod SIRMONDVS oper. tom. 1. ante pag. 345. testatur, commentarios Victorini in epistolas Pauli ad Galatas et Philippenses delitescere MSt. in bibliotheca monasterii Herceuallensis in Gallia. *l*) Praefat. in epist. ad Galatas. *m*) Confession. l. 8. c. 2. *n*) De script. eccles. c. 71.

§. IX.

Desiderant in eius libris quam maxime perspicuitatem: quos, vt HIERONYMVS *o*) loquitur, more dialectico scripsit valde obscuros: vt, nisi ab eruditis, non intelligantur. Totidem verbis id quoque affirmat HONORIVS Augustodunensis. *p*) TRITHEMIVS *q*) tractatus vocat eius more dialectico satis obscuros, et viris doctissimis vix peruios. BOECLERVS: *r*) *Marius Victorinus Afer, rhetor quam theologus melior; reliquit tamen quaedam theologica, in bibliotheca patrum, caute legenda: sero enim ad Christianismum venit.*

§. X.

Gratiani et Theodosii Augustorum temporibus rhetores inter maxime floruit TITIANVS, qui scholis passim maxima cum laude praefuit. Inde AVSONIVS, *s*) *Quintilianus*, inquit, *consularia per Clementem ornamenta sortitus, honestamenta nominis potius videtur, quam insignia potestatis habuisse. Quomodo Titianus magister? Sed gloriosus ille municipalem scholam apud Visontionem Lugdunumque variando, non aetate quidem, sed vtilitate consenuit.* Praeter rhetorica, etiam Iambicis senariis, siue trimetris apologos scripsit. Hinc idem AVSONIVS, epistola ad Probum, praetorio praefectum: *t*)

Aesopiam trimetriam,
Quam vertit, exili stilo
Pedestre concinnans opus,
Fandi Titianus artifex.

Scriptorum vero prorsus nihil hodie superest. §. XI.

o) De viris illustribus cap. 101. Confer. eiusd. praef. in epist. ad Galatas oper. tom. 6. p. 267. edit. Paris. 1579. *p*) De script. ecclesiast. l. 1. c. 102. *q*) De script. eccles. cap. 71.
r) Bibliographia critica pag. 736. *s*) Gratiarum actione c. 10.
t) Epist. 16. v. 77.

§. XI.

Eiusdem aetatis eſt S. HIERONYMVS, qui publice quidem ipſe, quantum memini, rhetoricam non docuit, ſed Romae tamen inſigni ſtudio elegantioribus literis, atque inprimis bene dicendi ſedulo incubuit arti. Orationes crebro, ingenii excolendi gratia, pro concione habuit, fictisque cauſſis ſemet exercendo forum frequentauit, ac ſaepius aliorum eloquentia proficere ſtuduit. Vt pluribus infra docebimus ſuo loco, vbi de ſcriptoribus ſacris fuerit dicendi occaſio. Sufficit hic monuiſſe, illum etiam inter ieiunia Tullium legiſſe, prophetarum contra incultum ſermonem horruiſſe, et miſerum aliquando per ſomnium vapulaſſe, quod Ciceronianus eſſe mallet, quam Chriſtianus: vt ipſe lepidam hanc fabellam, vt virginitatem ſeruaret, ad Euſtachium ſcripſit. *v*)

§. XII.

Theodoſii M. imperatoris quoque temporibus inter rhetores floruit S. AVRELIVS AVGVSTINVS, poſtea Hipponenſis in Africa epiſcopus. Pater eius, cui nomen erat Patricio, nullis ſumtibus pepercit, vt fori excelleret ſtudio. Iactis Tagaſtae, quae vrbs illi patria, literarum fundamentis, Madaurae et Carthagine ſedulam rhetoricae dedit operam; tanto quidem ſucceſſu, vt ipſe annum agens viceſimum quintum, ſub finem CCCLXXIX. docere coeperit Carthagine, et maximo cum applauſu omnium tradere artem dicendi. Tandem Carthaginienſium ſcholaſticorum petulantiae pertaeſus, Romam profectus eſt, vbi cum eruditione et doctrina innoteſceret, ſuos facile inuenit diſcipulos. Mox autem ciuitatis Mediolanenſis proceres a Symmacho, Romae praefecto, probe exercitatum poſtulant rhetoricae profeſſorem. Eamque prouinciam Auguſti-

v) Part. 3. tract. 5. epiſt. 16.

Auguſtinus, a Symmacho commendatas, obtinet, ac ornat, donec Ambroſii, Mediolanenſis epiſcopi, manuductione CCCLXXXIX. aetatis anno triceſimo ſecundo ſemet Chriſto deuoueret totum. Circa annum Domini CCCLXXXI. de ſcientiis ſcribere inſtituit, quod ipſe in retractationibus teſtatur. E multis, quos aggreſſus eſt, libris de logica, de rhetorica, de geometria, de arithmetica, et de philoſophia, ſolum de grammatica librum abſoluit. Hos omnes libros vix tum reperiri poſſe, mirabatur Auguſtinus: cum retractationum libros ſcriberet. Eodem tempore ſex de muſica libros auſpicatus eſt, quod perfecit tandem CCCLXXXIX. poſtquam in Africam rediit. Libro primo de muſica agit in genere; ſecundo de ſyllabis et pedibus: tribus libris ſequentibus de metro, de numero, et de verſibus agit. Vltimo oſtendit, quod muſica cor animumque ad harmoniam coeleſtem attollere debeat. Hi de muſica ſex libri extant. Et FRANCISCVS PITHOEVS *x*) antiquos inter rhetores Latinos retulit Auguſtini principia rhetorices, quorum initium eſt: *oratoris officium eſt, propoſita quaeſtione* etc. Leguntur haec quoque rhetorices principia, cum libro de grammatica, dialecticae principiis, et decem categoriis, Auguſtini operum tomo primo ſtatim poſt retractationum et confeſſionum libros. Doctiſſimi vero Benedictini monachi inter opera ſuppoſititia ad voluminis calcem reiecerunt quatuor iſtos libellos, quos Auguſtino adſcripſerunt, quod ipſum intellexerant in retractationibus monuiſſe, ab ſe aliquid de his diſciplinis ſcriptum. Atqui haec Auguſtinus in modum dialogi ſcripſit, vt illum quoque tractatum de muſica, quo docet, illa ſcientia ad animos noſtros coelum verſus deliciasque diuinas attollendos, vtendum. Iſti vero libelli neque dialogis

x) Pariſiis 1599. 4. pag. 290.

dialogis scripti sunt, neque ad animos diuinis meditationibus assuescendos. Stilus longe diuersus, aliaque methodus. Multa denique in istis Augustino indigna, imo eius sententiae aduersa reperiuntur.

CAPVT VI.

De nobilissimis vegetae senectutis oratoribus.

§. 1.

Eloquentiam commendat sapientia. 2. *Quae caussarum patronis propria.* 3. *Valde corrupta.* 4. *Affectatio inepta.* 5. *Speciem dignitatis quandam prae se ferunt orationes principum.* 6. *Sub Hadriano Calpurnius Flaccus fuit.* 7. *Sub Antoninis Fronto Cornelius.* 8. *Et L. Apuleius.* 9. *Sub Valeriano et Gallieno Postumius Iunior.* 10. *Sub Maximiano Claudius Mamertinus.* 11. *Eumenius.* 12. *Auctor panegyrici incertus, qui Constantino Augusto Treuiris dictus.* 13. *Nazarius.* 14. *Mamertinus iunior.* 15. *Ausonius.* 16. *Latinus Pacatus Drepanius.* 17. *Veterum panegyricorum editiones seculo decimo sexto.* 18. *Decimo septimo.* 19. *Duodeuicesimo.* 20. *Symmachi vita.* 21. *Scripta.* 22. *Symmachi alii.* 23. *Nostri auctoritas.* 24. *Laudes.* 25. *Eruditio.* 26. *Stilus.* 27. 28. *Editiones recensentur.* 29. *Plures fuerunt oratores, quorum memoriam alii custodire studuerint.*

§. I.

Mater vt artium reliquarum, ita eloquentiae inprimis est Philosophia, quae recte homines sapere, recte sentire, atque adeo recte dicere, et sine fuco rerum germana pulchritudine res populo copiosius proponere docet. Ora-

Orationem oportet esse castam et elegantem, virginis instar adultae ac pudicae, quae non turgida et maculosa, verum naturali quodam ornatu semet omnibus commendat. *a*) Ex interiori philosophia ergo rationes suas, ea qua decet concinnitate, protrahere debet: sine qua dicentis moderatrice, vana quidem potest insurgere loquentia, neutiquam vero mascula consistit eloquentia. Quid enim, etiam TVLLIO teste, *b*) est tam furiosum, quam verborum, vel optimorum atque ornatissimorum, sonitus inanis, nulla subiecta sententia, nec scientia? Sapientiae autem studio, velut communi vinculo, omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, quibusque orator debet esse quam maxime instructus, *c*) necessario continentur. Nec ab re Mnesarchus, apud summum eloquentiae magistrum, *d*) oratorem opinatur, nisi qui sapiens esset, esse neminem: atque ipsam eloquentiam, quod ex bene dicendi scientia constaret, vnam quandam esse virtutem: atque adeo illum, qui esset eloquens, virtutes habere omnes, atque sapientem esse. Et ipse PLATO, scientias omnes miro consensu concentuque conuenire, et quodam societatis vinculo colligari, *e*) et initiis caussisque, philosophia duce, perspectis rerum omnium cognitio mire consequitur. Apparet hinc stultitia eorum, qui auditores ad vulgaria artis praecepta

a) Vid. comment. de lectione auctorum classicorum p. 7. seq.

b) De orat. l. 1. c. 12. *c*) CICERO de oratore l. 1. c. 6. *Mea quidem sententia nemo poterit esse omni laude cumulatus orator, nisi erit omnium rerum magnarum atque artium scientiam consecutus. Etenim ex rerum cognitione efflorescat et redundet oportet oratio: quae, nisi subest res ab oratore percepta et cognita, inanem quandam habet elocutionem, et pene puerilem.* *d*) De oratore l. 1. c. 18.

e) Confer. CICERO orat. pro Archia c. 1. Et GRAVINA orat. de sapientia vniuersa, oper. p. 656.

inania mittentes, ac philoſophiam prorſus ab oratoria diuellentes, illos iuxta ſecum vel ſomniare, vel inſanire compellunt: vt a verbis ſententias, velut a corpore mentem ſeiungant: quaſi vero poſſit aliquis recte dicere, niſi iam tum recte ſapere et cogitare didicerit; aut absque rerum notitia res poſſit aliquis explicare, moribusque humanis et affectionum cauſſis ac motibus ignoratis, hominum animos delinire ac permouere dicendo. Virili et ſummo aetatis robore eloquentia philoſophiae nitebatur et ſurgebat radicibus: neque ad voluptatem aut oſtentationem magis, quam ad negotia ciuilia, et publicos priuatosque vſus, conferebatur. Nullos tum alienos et aduentitios captabat colores, ingenua pulchritudine atque candore contenta natiuo. In meliorum orationibus vbique ſententiarum maieſtas et argumentorum pondera, nuſquam artis fucus, aut ſeſquipedalia verba et ornatus inanis, imo ſtulta affectatio, elucefcunt. Cum aut res familiaris, et amicorum, aut publica, imo ſalus aliquando patriae, vel cauſſa capitalis in diſcrimen venit: ipſa negotiorum ratio, et rerum ciuilium vſus, hominum ſtudia ab ludicris ad ſeria, ab inani iactantia ineptiisque ad grauitatem et maximam dicendi vim abducebat: Inuerſa eſt tandem ratio tota. Temporis ſucceſſu, et ingraueſcente Latinae linguae ſenectute, maſcula vis artis defiit atque caſtitas inſignis: illi vero emendicata et perperam affectata elegantiae ſpecies, et ſola fere argutiarum cura ſucceſſit. Imo generoſa dicendi ſuauitas in vanum litigandi pruritum et vix tolerandas ineptias degenerauit.

§. II.

Aduocati, quos cauſſarum vocamus patronos, oratores adhuc fuerunt excellentiſſimi, ac principatum ſemper in arte dicendi optima tenuere. Florebant elegantiae priſcae patrociniis tribunalia; quum oratores facundiſſimi literarum

terarum ſtudiis, ingenio, fide, induſtria, omnibus dicendi ornamentis eminebant. Iam vero cum linguae ornatu virtutem ipſam poſuiſſe videntur. AMMIANVS MARCELLINVS *f*) certe hominum ignauiam, inſidias, et auaritiam, non ſatis atro carbone depingere valet, ac temporis ſui deplorandam calamitatem. *Videre eſt*, inquit, *per omnes tractus violenta et rapaciſſima genera hominum, per fora omnia volitantium, et ſubſidentium diuites domos --- In his primus eſt coetus eorum, qui ſeminando diuerſa iurgia, per vadimonia mille iactantur, viduarum poſtes, et orborum limina deterentes, et auidi inter diſcordantes amicos, aut propinquos, vel affines ſimultatum ob leuia ſcrinii receptacula odia ſtruentes infeſta --- Inter rapinas inſatiabiles inopes, ad capiendam verſutis orationibus iudicum fidem, quorum nomen ex iuſtitia natum eſt, ſicam ingenii diſtringentes. Horum obſtinatione libertatem temeritas, conſtantiam audacia praeceps, eloquentiam inanis quaedam imitatur fluentia loquendi.* --- Alius *eorum eſt ordo, qui vt in profeſſione turbulenta clareſcant, ad expugnandam veritatem, ora mercenaria procudentes, per proſtitutas frontes vilesque latratus, quo velint, aditus ſibi patefaciunt crebros: qui inter ſollicitudines iudicum per multa diſtentas, irreſolubili nexu vincientes negotia, laborant, vt omnis quies litibus implicetur, et nodoſis quaeſtionibus de induſtria iudicia circumſcribunt.* etc. Porro genus aduocatorum accuſat impudens, peruicax, et indoctum: *qui quum ſemel vmbraticis lucris et inhiandae vndique pecuniae ſeſe dederint, litigare fruſtra quoslibet innocentes hortantur: et ad defendendam cauſſam admiſſi, --- ſuſcepti nomen, et vim negotii, ſub ore diſceptatoris inter ipſos conflictuum articulos inſtruuntur, circumlocutionibus indigeſtis ita ſcatentes, vt colluuionis teterrimae audire exiſtimes*

f) Hiſt. l. 30, c. 4.

mes vlulabili clamore Therſiten. --- E quibus ita ſunt rudes nonnulli, vt nunquam ſe codices habuiſſe meminerint: et ſi in circulo doctorum auctoris veteris inciderit nomen, piſcis aut edulii peregrinum eſſe vocabulum arbitrantur: ſi vero aduena quisquam inuſitatum ſibi antea Marcianum verbotenus quaeſierit oratorem, omnes confeſtim Marcianos appellari ſe fingunt. --- Quumque intra cancellorum venerint ſepta, et agi coeperint alicuius fortunae, vel ſalus, atque laborari debeat, vt ab inſonte gladius, vel calamitoſo detrimenta pellantur: corrugatis hinc inde frontibus, brachiisque hiſtrionico geſtu formatis, vt concionaria Gracchi fiſtula poſt occipitium deſit, conſiſtitur altrinſecus diu. Tandemque ex praemeditato colludio per eum, qui eſt in verba fidentior, ſuaue quoddam principium dicendi exſeritur, pro Cluentio, vel pro Cteſiphonte, orationum aemula ornamenta promittens: et in eam concluſionem cunctis finem cupientibus deſinit: vt nondum ſe patroni poſt ſpeciem litis triennium editam cauſſentur inſtructos etc.

§. III.

Vera eloquentia, quae nihil aliud quam eleganter et copioſe loquens ſapientia, ſenectutis imbecillitate, pro maſcula virtute, accepta, in dies ita deformari viſa eſt: vt ſibimet ipſa grauis tandem in exitium rueret. Ita S. HIERONYMVS *g*) cum Romae ad tribunalia iudicum veniſſet, diſertiſſimos oratores tanta inter ſe vidit acerbitate contendere: vt omiſſis ſaepe negotiis in proprias contumelias verterentur, et ioculari ſe inuicem dente morderent. Solas adamare coeperunt aurium blanditias. Orationis ſanitas in adulationes conuerſa eſt. Nitor veterum vix ac ne vix quidem arridere cuiquam potuit amplius: corrupta nimis vbique locorum obtinente di-

g) Comment. in Epiſtolam ad Galatas c. 2. operum tom. 6. edit. Pariſ. 1579. p. 288.

dicendi ratione. Hinc artis oratoriae, cuius olim tanta maiestas, nunc in senium vergentis, facies satis rugosa, apparet, suamque deformitatem ne fuco quidem, aut genarum delinimentis celare potest. In omnibus panegyristis, qui vegeta Latinae linguae hac senectute vixerunt, et satis quidem eruditi, nec indiserti fuerunt, haud difficulter videre licebit, quantum stili facies mutauerit. Quamquam enim valerent ingenio, suam tamen non potuerunt vincere aetatem, aut emendare senectutis vitia. Conantur saepe ad grauitatem optimi seculi assurgere; sed conantur tantum: et deprehendimus facile in imitationis pari studio successum disparem. Legimus, quae, pro ingeniorum ac temporum captu, vel in ipsa veterum aemulatione, in obliquum deflexa, aut declamatorie depicta, aut quomodocunque a ciuili rectitudine immutata fuerunt. Sic in ortu suo emergens Latine scribendi consuetudo in formam corruptissimam tandem ematurescit: dum a fonte semper disceditur longius: nec a riuis hausta riuos student bona fide referre.

§. IV.

Iam pridem eloquentiam deterioris seculi homines in sensus paucissimos et angustas sententias detruderant, velut expulsam regno suo; vt, quae olim omnium artium pulcherrimo comitatu pectora implere consueuerat, nunc tandem circumcisa et amputata, sine apparatu, sine honore, pene dixerim sine ingenuitate, velut vna ex sordidissimis artibus discatur. Accedit alia deprauatae eloquentiae culpa ex adulationibus aulicis. Cum enim principibus quique suis quammaxime placere studerent: istorum quoque vitia nescio quibus coloribus ad coelum euehere non dubitabant: neque sibi ab immoderata laudatione temperare poterant. Diuinum quid, ac numen ipsum vbique

volebant

volebant apparere. Hinc illuſtriores ſolito translationes. Hinc neſcio quae ſublimitatis affectationes: vt, quae olim conſecrationis fuerant, tanquam maieſtatis dignitatem veraque honoris inſignia retinerent, etiam quum Chriſtianis ritibus imperatores iam eſſent publice addicti: cuius vel ille pontificatus maximus Gratiani, de quo in panegyrico eſt, argumentum luculentiſſimum exhibere videtur. Omnia, ex illius ſuſpicioſiſſimi temporis peruerſa ratione, altius erant efferenda: neque oratores verba inuenire poterant, quibus ſatis reuerenter de Caeſaribus loquerentur. Hinc dum nouas inuenire coeperunt voces, veteres perdiderunt cum omnibus gratiis, ac turpiſſime vtplurimum lapſi dedecus ſibimet ipſis et orationi concitarunt. Oppreſſa libertate Romana, imperatore ſuos quidem ornabant oratores: cum vero negotia non ratione publica, neque dicentis ingenio, agerentur, ſed principis vnius auctoritate procederent: eloquentia ipſa, ſuo munere et dignitate deſtituta, e foro in declamatorum ſcholas relegata eſt: atque vt, dominatione vnius, vel paucorum, orta, ad aſſentandum conuenerunt omnia, maieſtas eloquentiae regia in adulationis ingenioſum condimentum a principibus ambitioſis aduocata, vel ſub iugum quaſi redacta fuiſſe videtur. Sic magis magisque oratores, ſub graui ſeruitutis onere, dominos ſuos ad coelum euehere laudibus, cetero garrire potius, vel argutari coeperunt. Nunc principes optimi maximi dicti ſunt: cuius quidem adulationis veſtigia ad nauſeam vſque in omnibus huius aeui monumentis reperiuntur. Senatusconſulto *h*) Hadrianus Auguſtus imperator maximusque princeps vocatur. PAPINIANVS *i*) optimos maximosque principes ait conſtituiſſe, vt iuris periti, qui ipſis a conſiliis, a tutela liberentur. Idem

k) Seuerum

h) L. 20. §. 6. D. de hereditatis petitione.

i) L. 30. D. de excuſationibus.

k) Seuerum Augustum optimum maximumque principem vocat. Tandem et principes κατ' ἐξοχὴν magni dicebantur. APVLEIVS: *l*) *literas ad magnum scriptas principem Romam perlaturum.* Rursum: *m*) *de literis fausta vota praefatus principi magno, senatuique et equitibus totique populo Romano.*

§. V.

Eloquentiae sic tristis quidem habitus: et nulla pristinae vel dignitatis, vel libertatis species superesse videbatur: more antiquo tamen saepius adhuc in senatu Principum orationes audiebantur, *n*) quae non tam castae virginis gratiam, quam rugae senilis quandam quasi venerationem prae se ferebant. Erant autem in senatu recitandae a principibus, eorundemue legatis, diuersorum generum orationes. Cum principatum suscipiebant, moris erat, vt senatum publice compellarent, de collato sibi honore gratias agerent, atque imperium se ad patrum et populi sententiam administraturos sponderent. Et HERODIANVS *o*) de Seuero testatur, cum imperium suscepisset, curiam intrasse, ibique orationem habuisse plenam optimae spei: venisse in vrbem, vt occisum Pertinacem vlcisceretur: daturum operam, vt status optumatium fundamenta, se principe, iacerentur: nullum nisi iudicio damnatum capite bonisque mulctatum iri: non passurum delatores: aemu-

k) L. 8. D. de vacatione et excusatione munerum. Confer. l. 39. extr. D. de poenis. et l. 17. D. de quaestionibus.

l) Asin. aur. l. 10. *m*) Ibid. *n*) De principum orationibus elegantem CHR. OTTONIS A BOECKELEN commentationem lege, in SLEVOGTII opusculis de sectis et philosophia Iurisconsultorum p. 110. seqq. Et IOH. HENR. BOECLERI dissertationem 37. Dissert. academ. tomo posteriori pag. 1120. seqq. *o*) Lib. 2. c. 14.

aemulum ſe Marci futurum gerendo imperio : neque ſolum Pertinacis cognomen, ſed mentem quoque habiturum. Ineptiſſimas de ſe ſuisque laudibus Iuliani et Commodi orationes XIPHILINVS deſcribit. Dicebant aliquando obiurgatorias, quibus ſenatum neglecti officii accuſabant: qualis eſt Seueri apud HERODIANVM. *p*) Aliquando ſemet excuſabant in ſenatu, quod ſuorum exſpectationi ſatisfacere non potuerint: qualis Antonini oratio eſt apud HERODIANVM. *q*) Erant varii generis orationes, quas hoc tempore a principibus habitas, ex omnibus hiſtoriae auguſtae ſcriptoribus facile indicare poſſemus, ſi diſquiſitionis modus pateretur. Sed quae maximi erant momenti, ad ciuitatis ac reip. ſtatum potiſſimum ſpectabant, et nihil aliud in ſe continebant, quam argumenta et rationes, quibus principes aliquid ad ſalutem patriae vel decernendum, vel abrogandum, patribus perſuadere conabantur: vt ſi quid facere inſtituerint, ſenatus conſulto confirmatum, omnibus placere, et communi patriae patrum conſilio agi videretur. Hinc et SCIPIO GENTILIS *r*) recte monet, hoc primum imperatores iuris condendi ſimulacrum vſurpaſſe, quod valde videretur populare, et ex veteris reip. imagine relatum: quaſi enim rogatio quaedam erat hoc orationum inſtitutum. Qui de re quapiam in ſenatu orationem habebant, eius rei auctores fieri dicebantur. Quod non ſolum ex antiquioris hiſtoriae ſcriptoribus patet, verum etiam hoc tempore manſiſſe, et vſu comprobatum legimus. VLPIANVS: *s*) *cum hic ſtatus eſſet donationum inter virum et vxorem, quem antea retulimus: imperator noſter Antoninus Auguſtus, ante exceſſum Diui Seueri, patris ſui, oratione in ſenatu habita, auctor fuit ſenatui cenſendi, Fuluio Aemi-*

p) Lib. 3. c. 8. *q*) Lib. 4. c. 5. *r*) Orat. 3. de L. Reg. pag. 52.
s) L. 32. pr. D. de donationibus inter virum et vxorem.

Aemiliano et Nummio Albino coss. vt aliquid laxaret ex iuris rigore. DIOCLETIANVS et MAXIMIANVS *t*) mentionem faciunt senatusconsulti, quod auctore Diuo Traiano factum. M. ANTONINVS philosophus *v*) laudat senatus consultum, auctore Diuo Hadriano, auo suo, factum. ALEXANDER: *x*) *libertos a tutela, vel cura liberorum patroni, seu patronae nullam excusationem impetrare posse, amplissimus ordo, auctore Diuo Marco, censuit.* Hinc principes Romani, si quid literis tribuebant, eloquentiam inprimis sibi voluerunt esse commendatam: vtpote quam in non leue decoris et gloriae augmentum esse valituram crediderunt. SYMMACHVS *y*) *nos humi*, scribit, *reptamus, socco magis idonei, quam cothurno, postquam facundia res esse coepit imperii, Musis in palatio loca lautiora data.* Nec immerito eloquentia praesertim inter principum laudes a scriptoribus ponitur. Idem SYMMACHVS *z*) ad Antoninum scribit: *non incognito nobis eloquii splendore nituisti; sed magnis rebus accommodata, et maiestate scripti aptata, gloriam, quam ante quaesiuisti, recens auxit oratio. Nam praeter loquendi phaleras, quibus te natura ditauit, simile quiddam, planeque conueniens auribus patrum, grauitate sensuum, verborum proprietate sonuisti.* Ad Gratianum AVSONIVS: *a*) *aliqua decoratoriis virtutibus tuis dicerem, nisi vererer mihi gratificari. Non enim Sulpicius acrior in concionibus, nec maioris Gracchi commendabilior fuit modestia, nec patris grauior auctoritas* etc. De Numeriano VOPISCVS: *b*) *moratus egregie et vere dignus imperio, eloquentia etiam praepollens; adeo vt publice declamauerit,*

 feran-

t) L. 5. C. de magistratibus conueniendis. *v*) L. 1. C. de petitione hereditatis. *x*) L. 5. C. de excusationibus tutorum. *y*) Lib. 10. epist. 21. *z*) Lib. 1. epist. 89. *a*) Gratiar. action. pro consulatu. *b*) Numeriano init.

feranturque eius scripta nobilia etc. Post pauca : *Huius oratio fertur ad senatum missa, tantum habuisse eloquentiae, vt illi statua, non quasi Caesari, sed quasi rhetori decerneretur ponenda in bibliotheca Vlpia, cui subscriptum est: Numeriano Caesari, oratori temporibus suis potentissimo.* Ad Constantinum panegyrista: *c*) *dicerem plura de diuinis orationibus tuis, de oblata potius, quam impetrata benignitate: nisi mallem dicta reticere, dum propero facta laudare: quamlibet verba tua in senatu habita nobis nota sint.* etc. Neque solum ipsi principes coram senatu orationes suas recitare solebant: verum etiam absentes, aut aliis negotiis impediti, ab legato istas patribus praelegi curabant. Quod munus quaestoris fuisse, non modo ex DIONE, *d*) SVETONIO, *e*) et SVIDA, *f*) intelligimus; verum etiam post ea tempora vlterius vsu venisse, SIDONIVS APOLLINARIS *g*) testatur:

--- Cuius dignatur ab ore
Caesar in orbe loqui, licet et quaestore diserto
Polleat - -

Et CASSIODORVS: *h*) *o quam arduum est, subiectum verba dominantis assumere, loqui posse, quod nostrum credatur? si quid dubitamus, a quaestore requirimus, qui est thesaurus famae publicae, armarium legum, paratus semper ad subita; et, vt ait Tullius, magister eloquentiae. Nam si oratoris proprium est, grauiter et ornate dicere, vt possit animos iudicum commouere, quanto facundior debet esse, qui ore principis populos noscitur admonere? Talem denique oportet esse Quaestorem, qualem portare principis decet imaginem. Nam si nos, vt adsolet, causam audire contingat, quae auctoritas erit linguae,*

c) Nescio quis panegyri Constantino dicta de victoria aduersus Maxentium cap. 20. *d*) Hist. l. 54. in Augusto. *e*) In Tit. cap. 6. *f*) In voc. Κλαύδιος. *g*) In paneg. maior. v. 62.
h) Lib. 6. epist. 5.

guae, quae sub oculis regalem genium implere possit? Sed et alios haud raro adhibuerunt, qui plurimum apud ipsos vel amicitia, vel eloquentia valebant. De Hadriano AEL. SPARTIANVS: *i) Traiani ei familiaritas creuit, caussa praecipue orationum, quas pro imperatore dictauerat.* De semetipso ad Gratianum SYMMACHVS, *k) scio,* scribit, *amore factum, quo summates viros plerumque dignamini, vt sacrae orationi vestrae lector adhiberer. Sed cum intelligo, sermonem illum praeminere omnimodo scriptis, quaecunque ad hoc locorum senatus audiuit, me quoque arbitror pluris habitum, quam ceteros.* Qui Principum orationes, epistolas, decreta, constitutionesque in senatu recitabant, quae dignitas primordium erat honorum et sententiae in senatu dicendae, Principis vocabantur candidati. Ex his enim praetores, prouincias recturi creabantur. *l)* De Alexandro Seuero AELIVS LAMPRIDIVS *m)* memoriae prodidit, quaestores candidatos ex sua pecunia iussisse munera dare populo, sed vt post quaesturam praeturas acciperent, et inde prouincias regerent. Candidati vero a candida veste sunt appellati, qua induebantur: quemadmodum regum Babyloniae et Aegypti familiares a purpurea veste, quam gerebant, purpurati sunt dicti. *n)* Et illi quidem principum candidati nominabantur, quod ex eorum commendatione, absque ambitu, aut repulsa, designandi essent. Inde iocus apud QVINTILIANVM, *o)* vbi negligenter pilam petenti dixit alter, *sic petis tanquam Caesaris candidatus.*

Aaa 3 §. VI.

i) Hadrian. c. 3. extr. *k)* Lib. 10. epist. 2. *l)* Vid. PANCIROLVS comment. ad notit. vtriusque imperii part. 1. c. 72. p. 109.

m) Alex. Seu. c. 43. *n)* TERTVLLIANVS de idololatria: *qui familiaritate Regum vtebantur, purpurati Regum vocabantur, sicut apud nos a toga candidati.*

o) Instit. orat. l. 6. cap. 3.

§. VI.

Sub Hadriano et Antonino Pio imperatoribus *p*) vixit CALPVRNIVS FLACCVS rhetor, cuius hodie supersunt LI. excerptae decem rhetorum minorum declamationes. Istas inscriptio distinguit ab excerptis Senecae patris, quae sunt decem rhetorum maiorum. Quod ad aetatem referendum existimem. Caussae tractantur vtrinque ad stilum exercendum confictae: cuiusmodi et plures habemus declamationes Quinctiliani, de quibus suo loco egimus. *q*) Edidit primus Petrus Pithoeus Quinctiliani minoribus subiectas declamationibus *Parisiis* 1580. 8. *Heidelbergae* 1594. 8. apud Commelinum. *Geneuae* 1636. 8. apud Iacob Stoer. Post Petrum Pithoeum Ioh. Frider. Gronouius et Ioh. Schultingius illustrarunt, quorum obseruationes etiam leguntur in Quintiliani editione Schreueliana, et nouissima Petri Burmanni, qui suas quoque et Almelouenii quasdam aspersit, et minime contemnendas addidit Eliae Obrechti emendationes, qui Calpurnii excerpta denuo recensuit. Sed vt, quid sentiam, ingenue fatear, in illis declamationum excerptis parum eloquentiae, multo vero etiam minus elegantiae elucescit.

§. VII.

M. Antoninus Philosophus imperator ab ineunte aetate Latino oratore vsus est FRONTONE CORNELIO, cui et multum detulit, et statuam in senatu petiit. *r*) HIERO-

p) Quod ex ICtorum libris GRONOVIVS obseruauit. Confer. FABRICIVS biblioth. Lat. vol. I. p. 431. VOSSIVS autem de rhetorices natura et constitutione pag. 108. prorsus se fatetur habere nihil, quod de aetate Calpurnii Flacci afferret. *q*) De imminente L. L. senectute c. 6. §. 17. Confer. VOSSIVS instit. orator. l. I. p. 180. *r*) Vid. IVL. CAPITOLINVS in M. Antonino Philos. c. 2.

RONYMVS *s*) sub M. Aurelio: *Fronto orator insignis habetur, qui M. Antoninum Verum Latinis literis erudiuit.* Cuius modi genus dicendi secutus sit MACROBIVS memoriae prodidit: *t*) *quatuor sunt genera dicendi: copiosum, in quo Cicero dominatur: breue, in quo Sallustius regnat: siccum, quod Frontoni adscribitur: pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nullo veterum minor noster Symmachus luxuriatur.*

§. VIII.

Sub Antoninis Imperatoribus L. APVLEIVS Madaurensis Afer, Platonicus philosophus, oratorem se praestitit non modo in caussa sua de artibus magicis reus, et *apologia*, quae inter eius opera hodie legitur, quam accuratissime dicendi rationem, sophismata et stratagemata oratoria expressit; verum etiam *Floridis* excerpta exhibet variarum orationum, quas diuersis temporibus dixit: vt florida auditores eloquentia demulceat. Plura vero inter philosophos de Apuleio dicenda erunt.

§. IX.

Sub Valeriano et Gallieno, tertio post Christum natum seculo medio, declamationes perperam Quintiliano tributae videntur VOSSIO *v*) fuisse a POSTHVMIO Iuniore conscriptae. Is vnus ex XXX. tyrannis fuit, teste TREBELLIO POLLIONE, *x*) *ita in declamationibus disertus, vt eius controuersiae Quintiliano dicantur insertae.* Sunt tamen, qui censeant esse M. FLORI: cui etiam MSti aliquot codices tribuunt. Quis autem fuerit ille Florus, aut quando vixerit, dicere nemo facile potest.

§. X.

s) Chron. Euseb. ad annum Domini 166. *t*) Saturn. l. 5. c. 1.
v) De rhetorices natura ac constitutione p. 108. Confer. de imminente L. L. senectute comment. c. 6. §. 17. *x*) In Posthumio iuniore.

§. X.

Sub Maximiano Herculeo eloquentia maxime floruit CLAVDIVS MAMERTINVS ſenior ille, vir magnae auctoritatis, multisque imaginibus iam nobilis, qui maiorum gloriam ſuis meritis augere ſtuduit. Iactabant ſe origine fabuloſa in Sicilia Mamertini. *y*) Quem noſter apud principes habuerit locum, ſuperſtites eius duae teſtantur orationes, quae inter XII. panegyricos veteres agmen ducunt. Cum Diocletianus in oriente eſſet, in Galliis autem Maximianus Herculeus Treuiris ageret, in ipſa Treuirorum vrbe Mamertinus, coram imperatore, oratione prima Romanae vrbis natalem XI. kalend. Martii A. Chriſti CCXCII. celebrauit. Altera, quae genethliaca, Treuiris Maximiani natalem, non imperii, ſed vitae coram ipſo imperatore, poſt eius quinquennalia, eodem poſt Chriſtum natum anno CCXCII. commendauit: et maximas principis vtriusque laudes enarrauit; ſatis quidem pro illius ſeculi genio eleganter; at non ſine adulationis turpi vitio. Nam Maximianum Herculeum, principem male moratum, atque etiam Diocletianum, ſupra modum mortalitatis euehit.

§. XI.

Sub finem tertii et initium quarti poſt Chriſtum natum ſeculi eloquentia inprimis floruit EVMENIVS *z*) Auguſtodunenſis rhetor: quo loco eius natali etiam auus, Athenis ortus, et Romae diu celebris, octogenario maior, nobiliſſimae iuuentutis ingenia bene dicendi arte inſtruxit. *a*) Et flagrans iuueni Eumenio doctrinae et eloquentiae deſiderium videtur innatum fuiſſe, qui ſatis mature in patria aui

y) EVMENIVS gratiarum actione, Conſtantino Auguſto, Flauienſium nomine dicta, c. 3. *z*) Quem MORERII et BVDEI lex. vniuerſ. edit. prior. perperam leges *Eumonium* vocari. *a*) EVMENIVS panegyr. pro reſtaurandis ſcholis c. 17.

aui ſui cathedram obtinuit eaque excelluit arte: vt Conſtantii Chlori, qui rerum in Gallia tunc temporis potiebatur, ſummam gratiam mereretur: qui eum in aulam vocauit, vt ipſi a manu eſſet, ac literas ſecretiores ſcriberet. Sacrae memoriae vocabatur magiſter, eoque dignitatis gradu tercena ſeſtertia accipiebat. *b*) Miles ipſe nunquam ſtipendia meruit, vt multi ex oratione eius male intellecta ſibi perſuadent, ſed magiſter ſacrae memoriae, vt officii ratio poſtulabat, imperatorem in expeditionibus comitari debebat: vt rebus ab eo in Alamannia fortiter geſtis, fortunae et victoriarum teſtis, intereſſet. *c*) Sic caſtra Conſtantii aliquando ſecutus fuerat. Sed cum illius viri opera Auguſtoduni, vbi ſcholae penitus videbantur eſſe collapſae, inprimis eſſet neceſſaria, neque illas alius poſſent erigere conſilia: Conſtantius imperator, cui vna eius ciuitatis ſalus curae cordique fuit, ſuum ſacrae memoriae magiſtrum ad muſas Auguſtodunenſes, non ita pridem a ſe derelictas redire paſſus eſt, eumque ex viribus reip. ſalarium in ſexcenis millibus nummûm, ſiue ſeſtertiûm, accipere iuſſit: *d*) vt tercena illa ſeſtertia, quae ſacrae memoriae magiſter acceperat, in honore priuati magiſterii, addita pari ſorte, geminarentur. Principis magna certe liberalitas: neque minor fuit Eumenii virtus, qui ſalarium iſtud adoratum i. e. grato animo ac debita cum veneratione accepit, atque adeo in accepti ratione perſcripſit: expenſum vero patriae retulit, ac deſtinauit ad ſcholarum reſtitutionem, quoad vſus popoſcit. *e*) Supra iam CASAVBONI *f*) notauimus errorem,

b) EVMENIVS l. c. cap. 11. *c*) EVMENIVS panegyrico Conſtantio Caeſari, recepta Britannia, dicto c. 2. *d*) Ea de re merentur legi Caeſaris literae ad Eumenium datae, paneg. pro reſtaurandis ſcholis c. 14. *e*) EVMENIVS panegyr. pro reſtaurandis ſcholis c. 11. *f*) In Sueton. Oth. c. 4.

rem, cui nimium videtur hoc professoris salarium, et *sexagenis* legendum censet. Enim vero sic dimidium eius minus erit, quam pro dignitate magistri sacrae memoriae. Et Eumenii dignitas studiumque, pro Caesarum summa gratia, ita nequidem satis remunerandum fuit. Neque in vrbe conueniunt, cuius restaurandis scholis imperatores Eumenium praefecerint. Renouatum Cliuenses in porta vrbis mediastina ostendunt Eumenii statuam, quam ante in frontispicio palatii interioris Principum Cliuensium in muro conspiciebatur. Statuae effigiem accuratam TESCHENMACHERVS in annalibus Cliuiae g) exhibet: in cuius basi haec verba leguntur: *Eumenius Rhetor, qui ad praesidem Galliarum oratione panegyrica habita, a Romanis Gallicae iuuentuti, in Augusto Cliuorum oppido, annuo sexc. sext. salario praefectus fuit. Hic istiusmodi habitu, tunicae talaris, balthei bullati, calceorum fenestratorum, comae vita constrictae, ferulae magisterii, massae aureae, erga discipulos liberalitatis indicibus. In arcis aulaei magni, ubi extat, vrbisque Cliuensis, inque hac portae mediastinae renouatae monumentum exhibetur. Sub consulatu I. a Ringelberg consf. 4. procurante G. Rhatio successore.* Adiuncta haec ibidem legitur inscriptio alia:

TEMPORIBVS.
C. IVL. CAES. DICT. ARCIS. CLIVENSIS.
FVNDATORIS. OCTAV. AVGVST.
SVCCES. QVI. PRAESIDIO. MVNIVIT.
VLP. TRAIANI. QVI. IN. COLON. REDEGIT.
HELII. ADRIANI. QVI. IN FORMAM. VRBIS.
AMPLIAVIT.
HIC. EVMENIVS. RHETOR.
QVI. IN. AVGVST. CLIVENSIVM. OPPIDO.

AD.

g) Cum annotationibus DITHMARI pag. 26.

AD. PRAESIDEM. GALLIARVM.
POST. EORVM. IN. BATAVIAM. INGRESSVM.
ORATIONE. PANEGYRICA. HABITA.
SCHOLIS. PRAEFECT. ANNO. SEXCENT.
SESTERT. STIPENDIO. GALLICAM.
IVVENTVTEM. INSTITVIT.
HAC. STATVA ICONICA. TRIPEDANEA.
ID. EST.
VESTITV. SVI. TEMPORIS. TVNICA. TALARI.
COMA. DECVRT. VITTA. CONSTRICT. BALTHEO.
BVLLATO. CALCEIS. FENESTRAT.
MASSA. AVREA. AD. LIBERALITATEM. PRAESENTAT.
ET. FERVLA. MAGISTERII. INSIGNI.
AD. ANTIQVITATIS. MONVMENTVM.
VRBIS. ET. HVIVS. PORTAE. RENOVATIO.
POSTERITATI. POSVIT. *h*)

Cliuiam ea prisca aetate amplissimam ciuitatem et coloniam Romanorum fuisse, PIGHIVS *i*) cum aliis argumentis, tum hoc praesertim probare conatur, quod panegyrica Eumenii rhetoris oratione, quam in patria sua Cliuia, Diocletiani et Maximiani imperatorum temporibus, coram praeside Galliae habuit, Augusti Cluuensium oppidi mentio aliquoties fieret. Eumenium vero hunc, vt scholis praeesset, ex comitatu Constantii Chlori, Caesaris a Maximiano adoptati, missum, in ea vrbe Gallicam iuuentutem arte oratoria instituisse, et annuum sexcentorum sestertium stipendium accepisse: quod cum liberaliter patriae remisisset, ad scholas instaurandas, quas Maenianas vocant: ea statua a Cliuensibus ornatum fuisse, quae adhuc

h) Inscriptionem hanc leges quoque apud BENED. BALDVINVM de calceo antiquo p. 109. edit. Lips. 1733. 12.

i) Hercule Prodicio pag. 5.

huc in palatio principum exſtaret, et quam, vt fieri potest accuratiſſime deſcribit. Eoque TESCHENMACHERVS *k*) inclinare videtur. Pighium quoque HERM. STANGEFOL *l*) ſequitur, et *anno Chriſti*, inquit, *CCC. Imperatore Diocletiano VII. et Caeſare Galerio Maximiano VI. Coss. Caeſar Conſtantius ſcholae Cliuenſi --- praepoſuit praeceptorem Eumenium, cui pro annuo ſalario attribuit ſexcenta millia nummum, h. e. ſexcenta ſeſtertia, ſiue* 600000. *ſolidos, ſiue ſex millia coronatorum, quam ſummam Eumenius praedictus liberaliter in extructionem ſiue reparationem ſcholae Cliuenſis ciuibus contribuit: qui pro gratiarum actione in memoriam perpetuam Eumenio ſuam ſtatuam adiuncta forma ſiue idaea Cliuis erexerant.* Notandum vero, imaginem illam ligno inciſam differre ab aenea Teſchenmacheri ita, vt haec dextra, illa ſiniſtra maſſam corbula ſuſtineat auream: haec laeua, illa dextra demittat, non ferulam, ſed cochleare. *m*) Neque STANGEFOL ipſe ſatis ſibi conſtat, qui eandem figuram quoque S. Bonefacio tribuit. *n*) Et habitus viri totaque ſtatua quemuis alium potius, quam Eumenium rhetorem repraeſentare poteſt. Magis ergo placet LIPSII, *o*) CELLARI, *p*) DITHMARI, *q*) FABRICII, *r*) et aliorum ſententia, ſcholis Eumenium praefuiſſe Auguſtoduni in Gallia, quod oppidum hodie vocatur *Autun*, non vero Cliuenſium oppido ad Rhenum. Falluntur ſe, quod

k) Annal. Cliu. p. 27. editionis nouiſſimae cum eruditiſſimis DITHMARI annotationibus. *l*) Annalibus circuli Weſtphalici l. 1. p. 121. ſeq. *m*) Statua Eumenii iconica etiam exhibetur, et varie ex accuratiori eius inſpectione emendatur apud BENEDICTVM BALDVINVM de calceo antiquo p. 109. edit. Lipſ. 1733. 12. *n*) Annal. circuli Weſtphalici l. 2. p. 69. *o*) Comment. ad l. 3. annal. Taciti c. 43. pag. m. 166. ſeqq. *p*) Geogr. antiq. p. 215. *q*) Annot. ad Teſchenmacheri annal. Cliu. p. 27. *r*) Biblioth. Lat. vol. 2. p. 769. extr.

quod LIPSIVS *s*) ſatis clare demonſtrat corrupta Eumenii lectione: cum in aliquibus vulgatis pro *Auguſtodunenſium oppido* ſubſtituerint *Auguſtocliuenſium oppido*; et pro *Bacaudicae rebellionis* ſatis quidem oſcitanter *Batauicae rebellionis*. Atqui tunc temporis Bataui rebelles non fuerunt; ſed Bacaudae, quibus et agreſtium, et latronum nomina rectius competunt, quam Batauis. *t*) Oppidum Cliuenſe antiquis plane ignotum; aut ſi forſan extitit, ſcholae fuit ineptum, vtpote quod in barbarorum confinio Martis, quam artis, officinam facilius aperire potuiſſet. Nulla ibi veſtigia Capitolii, aquaeductuum, templi Apollinis, quibus ſcholae ſuae locum Eumenius deſcribit. Illa vero omnia Auguſtoduno in Gallia conueniunt. Nec abſonum, quod Eumenius ſcribit: *v*) *ciuitatem iſtam et olim fraterno populi Romani nomine gloriatam*: conſtat enim, Aeduos, quorum Auguſtodunum metropolis eſt, Romanorum ſocios fuiſſe. Nihil porro de Maenianis apud Cliuenſes habetur: ſed de Auguſtoduno TACITVS *x*) refert, nobiliſſimam Galliarum ſobolem liberalibus ſtudiis ibi operatum. Ex porticu tandem illa Auguſtodienſi, in qua omnium locorum ſitus, ſpatia, interualla deſcripta fuiſſe, EVMENIVS *y*) teſtatur, reliquiae adhuc quaedam extant, ineunte hoc ſeculo inuentae et obſeruatae. *z*) Eumenii panegyricus I. eſt pro reſtaurandis ſcholis Auguſtodunenſibus, quibus ipſe rhetor, ante magiſter ſacrae memoriae in aula Conſtantii Caeſaris, perquam honorifice, duplicato ſalario, praefectus erat. Dixit anno poſt Chriſtum

s) Loc. cit. *t*) Vid. AVR. VICTOR de Caeſaribus c. 39. n. 17.
v) Panegyrico Conſtantino Aug. dicto c. 22. n. 4. *x*) Annal. l. 3. c. 43. *y*) Panegyrico pro reſtaurandis ſcholis cap. 20.
z) Vid. memoriae literariae Dombenſes, ſiue Treuoltinae anno 1706. pag. 2097. ſeq. FABRICII biblioth. Latin. vol. 2. p. 770.

natum CCXCVII. Constantio Caesare, nondum Augusto, coram optimo viro, prouinciae Lugdunensis praeside: a quo petit, vt instaurationem Maenianae scholae, Bagaudico tumultu vastatae, principibus commendet. Sumtum ipse, quamquam sobolis numerosae pater, ex abundantia salarii conferre pollicetur. II. Panegyricus Constantio Caesari dictus, recepta Britannia, anno Christi CCXCVI. absentibus duobus Augustis, Diocletiano et Maximiano, ipsoque Galerio Caesare. Primum gratulatur Constantio Caesari de Francis eiectis et imperio Romano vindicata Batauia: maxime vero deinde gaudet Britannia, oppressis Carausio et Allecto tyrannis, in libertatem asserta. Vicit autem Constantius fortunatus per Asclepiodotum praefectum, nebula bis partes suas adiuuante: vt imperator verius ad triumphum, quam ad pugnam in eam insulam traiecerit. *a*) Eiusdem Eumenii, vel incerti potius auctoris, est III. qui inter panegyricos veteres quinto loco legitur, epithalamius, in nuptiis Constantini Augusti cum Fausta, Maximiani Imperatoris filia, anno post Christum natum CCCVIII. dictus, vt videtur, in Treuirorum vrbe, nuptiarum loco, quo Maximianus se ex Lucaniae secessu contulerat. IV. Panegyricus Eumenii Constantino Augusto dictus, in natali vrbis Treuirorum, anno Christi CCCIX. paulo post natale festum Constantini, quod VIII. kalend. Augusti celebrandum. Treuiros Augustodunensium nomine videtur missus fuisse, Constantino imperatori adolescenti gratulatum: quem etiam rogat, Augustodunensium vrbem inuisere velit. Cum ergo priori orationis parte Constantium Chlorum, Constantini patrem, altera ipsum Constantinum imperatorem laudasset: extremo liberos suos Constantino commen-

men-

a) Confer. EVTROPIVS l. 9. c. 13, 14. et AVR. VICTOR de Caesaribus cap. 39.

mendat quinque, et in his vnum, iam tum ſumma fiſci patrocinia tractantem, in quem pietate ſemet totum transtulerit. V. Eumenii panegyricus Conſtantino Auguſto dictus eſt Treuiris anno poſt Chriſtum natum CCCXI. Flauienſium nomine, ſiue Auguſtodunenſium, haec enim eſt Flauia Aeduorum vrbs primaria, quae nomen iſtud Conſtantini imperatoris gentile, in memoriam acceptorum ab eo principe beneficiorum, accepit. Hinc & ſatis aperte orationem auſpicatur: *Si Flauia Aeduorum, tandem aeterno nomine nuncupata, ſacratiſſime imperator, commouere ſe funditus, atque huc venire potuiſſet: tota profecto coram de tuis in ſe maximis pulcherrimisque beneficiis vna voce loqueretur: tibique reſtitutori ſuo, imo, vt verius fatear, conditori, in ea potiſſimum ciuitate gratias ageret, cuius eam ſimilem facere coepiſti.* Egit autem publico Auguſtodunenſium nomine Conſtantino gratias, exeunte eius imperii anno quinto: quod ipſis quinque annorum reliqua, et plus quam cenſus publici partem quartam remiſit: vt Flauienſium nomine ſemet illi totos debere profiterentur. Moderatior paulo eſt in laudandis principibus, quam Mamertinus, ſuaque non defraudandus eloquentiae commendatione, ſed qui ad veterum virtutem maſculam atque adeo ſummum robur adſpirare non potuit.

§. XII.

Octauo loco, inter panegyricos veteres, incerti auctoris *b*) legitur oratio, Conſtantino Auguſto Treuiris anno Chriſti CCCXIII. dicta, quum Conſtantinus, Maxentio victo, in Gallias et ad Rhenum reuertiſſet. Auctor hiſtoriam

b) FABRICIVS biblioth. Lat vol. 2. p. 771. ſuſpicatur *Nazarii* eſſe. Confer. eiusd. bibliotheca mediae et infimae Latinitatis l. 13. p. 284. voc. *Nazarius.*

historiam belli cum Maxentio in Alpibus, in Transpadana, et cis Padum, tandemque ad Tiberim gesti, clarissime describit: ac huius victoriae clementiam cum aliis bellorum ciuilium quam diligentissime componit.

§. XIII.

Constantino Magno imperante floruit etiam NAZARIVS, quem HIERONYMVS c) rhetorem vocat insignem: eiusque filiam Eunomiam alibi d) testatur virginem Christianam fuisse in eloquentia patre non inferiorem. Et Nazarii apud AVSONIVM e) facta est mentio, cui delata fuerit inprimis quondam excellens illa gloria fandi. Extat inter veteres panegyricus Nazarii, dictus Constantino M. Augusto, eiusque filiis Caesaribus: cum ille absens esset, f) hi vero candidissimum celebrarent natalem quintum, kalendis Martii, Romae, anno Constantini imperantis XV. qui erat post Christum natum CCCXXI. Agit praecipue de bello aduersus Maxentium, et Constantini victoris clementia: vt liberationem illi Roma acceptam referat. Ita orator historiam illius temporis egregie illustrat. Principio et fine g) Crispi et Constantini Caesarum laudes annectit. Sed moderatior longe est, quam Mamertinus ille senior: qui nefariae adulationis pridem factus est reus. Valet noster inprimis acumine ingenii et iucunda cogitandi profunditate: vt ex crebris illius sententiis facile omnibus patet.

§. XIV.

Sub Iuliano Caesare eloquentia inprimis floruit MAMERTINVS iunior, qui cum illo seniore Claudio Mamertino, Maximiani Herculei comite, vulgo confundi solet.

c) Chronico Eusebiano ad annum Christi 328. d) Chronic. A. C. 339. e) Commemoratione professorum Burdigalensium epigr. 15. v. 9. f) Panegyrici c. 3. n. 1.
g) Cap. 3. 4. 36.

let. *h*) At sexaginta circiter anni intercedunt: vt quamuis senex dixerit, *i*) maioris aetatem vix attingere potuerit. A Iuliano apostata noster praefectus est aerario: quod ipse *k*) arroganter satis non sine virtutum suarum commendatione significat: *quum me aerarium publicum curare voluisti, quum quaereres virum animi magni aduersus pecuniam, liberi aduersus offensas, constantis aduersus inuidiam, me, qui tibi viderer eiusmodi, dilegisti, idque eo tempore, quo exhaustae prouinciae* &c. Idemque AMMIANVS MARCELLINVS *l*) innuere videtur, vbi imperatorem notat Mamertino largitiones curandas commisisse. Eius vero characterem minime laudandum exprimit, *m*) quod nec vita, nec splendore, nec vsu, nec gloria, horum cuiusquam similis, quibus magistratum detulerat amplissimum Constantinus; contra inconsummatus fuerit, et subagrestis, et, quod minus ferendum, celsa in potestate crudelis. Idem Iulianus Mamertinum praetoriis praefecit, eiusque fidei per Illyricum prouincias commisit. *n*) Mox cum Neuita in annum Vrbis MCXV. post Christum natum CCCLXII. designatus est consul: *o*) quam dignitatem Iuliano cum insigni gratiarum actione acceptam refert eo panegyrico, qui vnus ex omnibus eius scriptis hodie legitur decimo loco in XII. panegyricis veterum. Cum Neuita collega kalendis Ianuarii magistratum ingreditur

h) Errore hoc ipse haesit VOSSIVS de rhetorices natura ac constitutione p. 108. Quem plures alii incauti sequuntur.

i) Panegyr. c. 17. *k*) Panegyr. c. 1. n. 4. *l*) Lib. 21. c. 8.

m) Lib. 21. c. 10. extr. *n*) Vid. MAMERTINVS panegyr. c. 1. extr. Confer. AMMIANVS MARCELLINVS lib. 21. c. 12. extr.

o) Consulendus est modo laudatus integer MAMERTINI panegyricus. AMMIANVS l. c. et l. 21. c. 10. extr.

ingreditur infolentius: et ipfe princeps humilior eft vifus in officio, pedibus gradiendo cum honoratis: quod laudabant alii, quidam vt affectatum et vile carpebant. Magnificos Mamertinus edit circenfes ludos, multaque agit, quae AMMIANVS *p*) annotare non dubitauit. Valentiniano et Valente imperantibus, praefecti poteftate Italiam cum Africa et Illyrico rexit. *q*) Tandem Auitianus Mamertinum praefectum praetorio, cum ab vrbe receſſerit, quo correcturus quaedam perrexerat, ex vicario peculatus reum detulit: vt illi Vulcatius Rufinus fuccederet. *r*) Panegyricus, quem reliquit, fua laude non caret: fed fuae aetatis retinet communes fere naeuos, et mafculae veteris eloquentiae monumentum repraefentare nequit.

§. XV.

Gratiani et Valentiniani II. Auguftorum temporibus maxime floruit DEC. MAGNVS AVSONIVS Burdegalenfis, primum in vrbe patria grammaticus et rhetoricus profeſſor. Poftquam a Valentiniano I. Imperatore principibus liberaliori difciplina imbuendis praefectus eſſet, alium poft alium dignitatis gradum obtinuit, praefectus praetorio, proconful, prouinciarum praefes, conful: tandemque grandaeuus, vt otio frueretur honefto, in patriam rediit, et placida morte obiit. Fuit is quidem vir Graece et Latine fatis eruditus, et fcripfit multa oratione ligata et foluta: fed arte nec poetas antiquiores aequare; nec eloquentia fummam, quae feculo Augufteo fuit quafi propria, oratorum gloriam attingere potuit. Scripfit praeter carmina etiam epiftolas oratione profa; et panegyricum fiue gratiarum actionem pro confulatu ad Gratianum Auguftum. Cum enim illius fuiſſet ab adolefcentia praece-

p) Lib. 22. c. 7. init. *q*) AMMIANVS l. 26. c. 5.
r) Idem l. 27. c. 7. init.

praeceptor: magnis a grato discipulo fuerat affectus honoribus, post quaesturam, praefecturamque praetorii, etiam consul et ea quidem dignitate prior in castris ad Sirmium designatus. Hinc Gratiano gratias agit oratione panegyrica, et virtutes eius, in primis domesticas, sibi satis perspectas, praedicat: alias breuiter perstringit, argumento copiosiore in aliud tempus reiecto. Extat ea non modo in Ausonii operibus, quae supra, vbi de poetis, recensuimus; verum etiam inter XII. panegyricos veteres ex seculo a Diocletiano ad Theodosium superstites loco vndecimo legitur.

§. XVI.

Theodosio Magno imperante floruit, eloquentia vt generis splendore ac dignitate clarissimus, LATINVS PACATVS DREPANIVS. Proconsulem AVSONIVS vocat, ac illi ipse vir consularis, imo consul, ludum septem sapientum, ac duodecimum edyllium inscripsit, velut Aristarcho et eruditissimo homini, qui illa aetate inter doctos principatum teneat.

Pone, inquit, s) *obelos igitur, spuriorum stigmata votum:*
Palmas, non culpas, esse putabo meas.
Et correcta magis, quam condemnata vocabo:
Apponet docti quae mihi lima viri.
Interea arbitrii subiturus pondera tanti,
Optabo, vt placeam: sin minus, vt taceam.

Nitiobrigem, ex Aginno Nitiobrigum metropoli, fuisse SIDONIVS APOLLINARIS t) innuit. E Gallia missus Romam, cum Theodosius Magnus imperator, interfecto Aquileiae Maximo tyranno, triumphans in vrbem reuertisset; panegyricum, qui duodecimo inter veteres exhibetur loco, Romae Theodosio victori publico nomine gratulaturus,

 spectante

s) Ludo septem sapientum dedicat. v. 13. t) Lib. 8. epist. 11.

ſpectante ſenatu, dixit kalend. ſeptembris CCCLXI. et primum priuatas imperatoris, deinde publicas virtutes, vt fieri potuit ea aetate, quam elegantiſſime commendauit. Seorſim panegyricus ille Iohannis Schefferi commentario illuſtratus prodiit Holmiae 1651. 8. Miris laudibus effertur a CASPARO BARTHIO, *v*) qui ſcriptorem Plinio non inferiorem, et orationem eius omnium huius aeui ſcriptorum numeroſiſſimam, cultiſſimam, eloquentiſſimam, ingenioſiſſimam vocat. Vt ſtili concinnitate propius ad antiquos accedit: ita etiam inter omnes huius aeui oratores maxime ſibi a nimia laudatione, vel adulatione potius, temperare videtur, et explicatiorem eloquentiam oſtendit.

XVII.

Veteres panegyricos, a nobis hactenus recenſitos, ſimul omnes primus edidit B. Rhenanus *Baſileae* 1520. 8. et poſt eum Paulus Nauius *Venetiis* 1576. 8. Porro Henricus Stephanus *Pariſiis* 1581. 12. et 1591. 12. cum Plinii epiſtolis 1599. 12. et 1600. 4. per Paulum Stephanum. *Duaci* 1595. 8. ex officina Balthaſaris Belleri, Latino - Attici oratores. *Antuerpiae* 1599. 8. per Ioh. Laeuineium, Laeuini Torrentii ſororis filium.

§. XVIII.

Seculo poſt Chriſtum natum decimo ſeptimo veteres panegyrici prodierunt *Pariſiis* 1605. 12. et 1611. 12. per Paulum Stephanum. 1643. 12. 2. volum. cum notis variorum. 1677. 4. cum interpretatione et notis Iacobi de la Baune S. I. in vſum Delphini. *Francofurti* 1607. 12. accurate recenſuit Ianus Gruterus, qui et ſuas, et Laeuineii, et Acidalii, et Rittershuſii notas emendationesque addidit. *Viennae Auſtriae* 1694. 12.

§. XIX.

v) Comment. in Claudian. p. 559.

§. XIX.

Noſtro ſeculo panegyrici veteres prodierunt *Amſtelodami* 1701, 8. *Halae Magdeburgicae* 1703. 8. cum annotationibus Chriſtophori Cellarii. *x*) *Venetiis* 1708. 8. Laurentius Patarol panegyricos ad quinque codices MStos caſtigatos cum verſione Italica notisque hiſtoricis et numiſmatibus imperatorum, quibus panegyrici dicti ſunt, ad exemplum Iacobi le Baune edidit. *y*)

§. XX.

Sub Valentiniano, Theodoſio, et filiis imperatoribus, Romae inclaruit ſummae auctoritatis orator, vtpote praefectus vrbis et conſularis Vir, Q. AVRELIVS SYMMACHVS, Romae, illuſtri loco natus. Pater eius fuit L. Aurelius Auianus Symmachus, Romanus ſenator, qui variis apud principes pro ſenatu functus eſt legationibus, a Iuliano in Maeſia honorifice exceptus, ſub Valentiniano tandem vrbis praefecturam obtinuit: ac rebus praeclare geſtis, cum Romae, tum Conſtantinopoli meruit ſtatuam, cum inſcriptione, quae dignitatum ac meritorum ſeriem, prudentiae item et eloquentiae laudes ſignificabat. *z*) Matrem habebat Acyndini, conſulis Romani ſoro-

x) Confer. Acta Erudit. Lipſ. 1703. p. 155. *y*) BOECLERI deſiderio bibliograph. p. 73. ſic tandem factum eſt ſatis, qui opus orationum iſtud dignum iudicauit, in quod vir aliquis eruditus, cui otium ſuppeteret, curas ſuas intenderet, et phraſes difficiliores ex hiſtoria explicaret. Quae enim adhuc in illas ſcripta, varias tantum eſſe lectiones. Putat difficultate deterritos pleroſque, vt nollent hiſtoriam illius temporis perſcrutari. *z*) AMMIANVS MARCELLINVS hiſt. l. 27. *Symmachus* in praefectura *Aproniano ſucceſſit, inter praecipua nominandus exempla doctrinarum atque modeſtiae, quo inſtante vrbs ſacratiſſima otio copiisque abundantius ſolito frue-*

sororem germanam. Ab ineunte aetate, quae Constantii principatum attigit, liberalioribus disciplinis probe imbu-

fruebatur, et ambitioso ponte exultat atque firmissimo, quem condidit ipse, et magna ciuium laetitia dedicauit, ingratorum, vt res docuit apertissima: qui consumtis aliquot annis domum eius in Transtiberano tractu pulcherrimam incenderunt, ea re perciti, quod vilis quidam plebeius finxerat, illum dixisse, sine indicio vllo vel teste, libentius se vino proprio calcarias extincturum, quam id venditurum pretiis quibus sperabatur. Auctoritate, qua suis praefuit, maxima, statuas sibi vidit erectas Romae: quarum vni, teste ONVPHRIO PANVINIO reip. Romanae commentariorum l. 2. p. 199. inscriptum: LVCIO. AVRELIO. AVIANIO. SYMMACHO. V. C. PONTIFICI. MAIORI. XV. VIRO. SACRIS. FACIVND. Sed haec reperta Bosphorii. apud GVIL. FLEETWOOD. inscriptionum antiquarum pag. 158. L. AVR. AVIANO. SYMMACHO. V. C. PRAEFECTO. VRBI. CONSVLI. PROPRAEFECTIS. PRAETORIO. IN. VRBE. ROMA. FINITIMISQ. PROVINCIIS. PRAEFECTO. ANNONAE. VRBIS. ROMAE. PONTIFICI. MAIORI. XV. VIRO. SACR. FACIVND. MVLTIS. LEGATIONIBVS. PRO. AMPLISSIMI. ORDINIS. DESIDERIIS. APVD. DIVOS. PRINCIPES. FVNCTO. QVI. PRIMVS. IN. SENATV. SENTENTIAM. ROGARI. SOLITVS. AVCTORITATE. PRVDENTIA. ATQ. ELOQVENTIA. PRO. DIGNITATE. TANTI. ORDINIS. MAGNITVDINEM. LOCI. EIVS. IMPLEVERIT. AVRO. ILLVSTREM. STATVAM. QVAM. A. DOMINIS. AVGVSTISQ. NOSTRIS. SENATVS. AMPLISSIMVS. DECRETVS. FREQVENTIBVS. IMPETRABIT. IDEM. TRIVMFATORES. PRINCIPES. NOSTRI. CONSTITVI. ADPOSITA. ORATIONE. IVSSERVNT. QVAE. MERITORVM. EIVS. ORDINEM. AC. SERIEM. CONTINERET. QVORVM. PERENNE. IVDICIVM. TANTO. MVNERI. HOC. QVOQVE. ADDIDIT. VT. ALTERAM. STATVAM. PARI SPLENDORE ETIAM. APVD. CONSTANTINOPOLIM. COLLOCARET. DEDICATA. III. KAL. MAIAS. D. N. GRATIANO. IIII. ET. MEROBAVDE. COSS. Tanti Viri eloquentiam laudatam probat vna ad filium epistola, cui et poeseos quaedam specimina addidit. Hanc epistolam cum versiculis Symmachi patris SCHOPPIVS verisimil. lib. primum pluribus mendis purgatam edidit. Vnde eam IAC. LECTIVS. Symmachi filii lib. 1. epistolae 2. subiecit.

butus, artem bene dicendi a sene quodam rhetore Aquitano didicit. Vnde postea Gallicanae facundiae percupidum se, coeloque Gallico, quicquid sciret, debere, ingenue professus est. Valentiniani et Gratiani Imperatorum temporibus, vt plurimum in ipsorum comitatu, castra secutus, Treuiris in Gallia Belgica Ausonii Burdigalensis, qui Gratiani tum fuerat magister, tyro veterani, *a*) intimam amicitiam et familiaritatem meruit: adeo quidem, vt frequenter illius conuiuiis interesset. Circa annum seruatoris nostri CCCLXVIII, Lucaniae et Brutiorum correcturam obtinuit. Biennio post CCCLXX. Africam pro Consule rexit; ea quidem sanctitate, vt statuam promeruerit. Vir consularis in pontificum quoque adscitus collegium, parentis sui loco, pontifex maior factus esse videtur. Certe paganam superstitionem pro viribus, et animi summa contentione defendit, nominis Christiani infensissimus hostis. Quod Symmachi esset incomparabilis facundia, in senatu iussus est, omnium nomine et autoritate de Principum victoriis dicere: qua quidem oratione eorum insignem iniit gratiam. Sed cum a senatu ad Gratianum Imperatorem mitteretur, vt de ara victoriae in senatu diruta, detractisque ceremoniarum sumtibus, priuilegiis atque stipendiis Vestalium quereretur: et admirabili eloquentia Principi cum reliqua, tum Victoriae aram in senatu restituendam, suadere coepisset: eum statim ab aspectu suo re-

a) Hinc eum l. 1. epist. 32. filium eum AVSONIVS vocat suum. *Expertus es*, ad eum scribit, *fidem meae mentis atque dictorum, cum in comitatu deguimus ambo aeuo dispari: vbi tu veteris militiae praemia tyro meruisti, ego tyrocinium iam veteranus exercui. -- -- Ibi me et parentem, et amicum, et si quid vtroque charius est, chariorem fuisse sensisti.*

remotum in centesimo lapide, eo die, manere iussit. *b*) Anno Christi CCCLXXXIV. a Valentiniano II. imperatore Praefecturam Vrbanam accepit: in qua dignitate quid memoratu dignum gesserit, ipse relationibus suis, quae libro epistolarum decimo extant, quam fidelissime narrat. Inprimis Symmachi notandus feruor animi et flagrans, aduersus Christianorum faustos successus, paganae superstitionis conseruandae desiderium. Neque enim illi sufficiebat, repulsam a Gratiano tulisse: velut iussus ab senatu, cuius pars potior adhuc a Christianorum sacris aliena, longam scripsit ad Valentinianum II. Theodosium, et Arcadium, Augustos epistolam, *c*) vt victoriae aram senatui, cerimoniarum sumtus cum priuilegiis atque stipendiis Romae Vestalibus virginibus restituerent. Sed irrito conatu. Res fieri aliter non potuit: postquam idolorum vanitas, et populi superstitio suspecta satis principibus reddita fuit. His etiam Symmachi literis *Ambrosius* Mediolanensis episcopus binas ad Imperatorem Valentinianum scriptas, *d*) et AVRELIVS PRVDENTIVS elegantissimum carmen opposuit. Postea Symmachus Maximo tyranno, qui, Gratiano imperatore caeso, Galliis praeerat, et iam Italiae imminebat, apertius fauere coepit, eumque publica panegyri laudare et commendare senatui. Sed breui post victo caesoque Maximo, Theodosius victor gloriosus Romam venit: Symmachus autem maiestatis reus in ecclesiam confugit, vt mortem sibi imminentem, quodam quasi asylo, deprecaretur. Veniamque, rogantibus amicis, ab im-

b) PROSPER AQVITANICVS de promissionibus Dei part. 3.
c) Quae est l. 10. epist. 61. in aliis 54. vel etiam alibi inserta. Eius Init. *vbi primum senatus amplissimus* etc. *d*) Conferatur eiusdem AMBROSII epistola ad Imperatorem Eugenium scripta de Symmachi postulatione iniqua.

imperatore impetrat: cui a crimine liber, apologetico ſcripto, gratias agit, eumque vocat conſeruatorem ſuum. *e*) Haec poſt Chriſtum natum anno CCCLXXXIX. geſta ſunt. Anno ſequenti ad auſpicia conſulatus Valentiniani Mediolanum euocatur. Anno ab V. C. MCXLIV. qui eſt Chriſti CCCXCI. conſulatum ipſe cum Tito Fabio Titio obtinuit a Theodoſio imperatore, quem ideo honorum vocat alicubi ſuorum patronum. Sub initium imperii filiorum Theodoſii, qui CCCXCV. obiit, ſenatus nomine legationibus interfuit ſaepius, et cum Stilicone aliquando legationis ſocio Mediolanum venit ad Honorium imperatorem: vt periclitanti exoraret vrbi opem. Et cum delegationibus in vrbe frequens eſſet ambitus, inter ſenatores contentionibus ortis, res illius arbitrio permittebatur. Vita priuata fuit ſatis modeſtus et liberalis. Laudis fuit ſemper ſed verae ſtudioſus: et dicere conſueuit, *vt vera laus ornat, ita falſa caſtigat. f*) Et hoc CASSIODORVS *g*) commendat eximium Symmachi dictum: *ſpecto feliciter virtutis eius augmenta, qui differo laudare principia.* Quamuis enim patriae ſuperſtitionis eſſet defenſor acerrimus, et famem, morbos, omniaque mala, quae remp. tunc temporis vrgebant, neglectis adſcriberet ſacris: *h*) Chriſtianorum tamen non recuſauit amicitiam, quibuſcum ſaepius humanitatis officia miſcuiſſe, inter alia ipſius ad Auſonium et Ambroſium epiſtolae teſtantur. Inter amicos coluit Stiliconem, Eutropium, Ricomerem, Bauconem, Auſonium,

e) CASSIODORVS hiſtor. tripart. l. 9. c. 23. SOZOMENVS hiſt. eccleſ. l. 5. c. 14. NICEPHORVS l. 12. c. 21. *f*) SIDONIVS APOLLINARIS l. 8. ep. 10. *g*) Variar. l. 11. epiſt. 1. *h*) Cui quidem Symmachi calumniae ex omnium ſeculorum hiſtoriis S. AVGVSTINVS atque OROSIVS reſponderunt.

ſonium, Latinum Pacatum Drepanium, Protadium, Mineruium, Florentinum. Neque ipſi defuerunt inimici et aemuli, quorum factionibus et ſtatuae illius deiectae fuerunt. In patria ciuis boni officia quaeque omnibus viribus implere ſtuduit, atque etiam extra praefecturam ſolicite geſſit curam annonae, ob cuius caritatem frequentes illis temporibus erant turbae, et pulſi Roma peregrini emigrare debebant. In matrimonio habuit Ruſticianam, Orfiti, praefecti vrbis, filiam: ex qua illi natus filius vnicus, Q. Flauius Memmius Symmachus Pueri huius ſtudia ſic ipſe curauit: vt ſemet illis velut aequalem adiungeret. Et fructus tantae ſolicitudinis tulit minime poenitendos. Vidit enim filium quaeſtorem, & praetorem vrbanum: cuius nomine etiam munera ſatis magnifica dedit. Valetudinis gratia ſaepe vſus eſt ruſticatione in praediis, quae illi et ampla, et multa fuere. Sed Romae habitauit in Coelio monte, antiquae frugalitatis quammaxime ſtudioſus. Eum valde ſenem obiiſſe conſtat. Nec ab re IACOBVS GOTHOFREDVS *i*) iudicat, eum non eſſe mortuum ante annum Domini CCCCIV. neque diu poſt praeturam filii vixiſſe: qui hanc patri memoriam poſuit: *k*) Q. AVRELIO. SYMMACHO. V. C. QVAEST. PRAET. PONTIFICI. MAIORI. CORRECTORI. LVCANIAE. ET. BRITTIORVM. COMITI. ORDINIS. TERTII. PROCONS. AFRICAE. PRAEFECT. VRB. CONS. ORDINARIO. ORATORI. DISERTISSIMO. Q. FAB. SYMMACHVS. V. C. PATRI. OPTIMO.

§. XXI.

Symmachi CASSIODORVS *l*) teſtatur multos reperiri libros. Orationes procul dubio ſcripſit non paucas: ex quibus

i) Q. Aurelii Symmachi vita, quam ad Ioh. Philipp. Pareum ſcripſit. *k*) Apud GVIL. FLEETWOOD inſcriptionum antiquarum ſylloge pag. 158. *l*) Hiſt. tripart. l. 9. c. 23. pag. 518.

quibus CASSIODORVS *m*) indicat *Maximi laudem*, et *apologeticum librum ad Theodosium*. De ciuilibus quoque et bellicis Theodosii laudibus egit. Agorium Praetextatum defendit. *n*) Aduersus Christianos Vestalium caussam orauit, atque in senatu victoriae aram restituendam saepius a principibus postulauit. Ex omnibus vero eius scriptis extant solum *libri X. epistolarum ad diuersos*, quas post eius obitum filius, Q. Flauius Memmius Symmachus v. c. edidit. Liber postremus epistolas continet, siue relationes, quas de rebus grauissimis ad imperatores scripsit. Nescio, quid REINESIVM mouerit, vt has, eodem quas hodie habemus X. librorum systemate, epistolas iudicarit non vnius Symmachi, vnius tamen seculi esse. Nam stilus vbique eundem sapit. Nec ipse filius, qui sua in patrem pietate illustris, et epistolas post fata illius collegit ac edidit, omnesque quam accuratissime discernere potuit, alienas in hunc epistolarum a parente suo conscriptarum thesaurum, sine auctoris nomine expresso, admiserit vnquam.

§. XXII.

Scripsit Symmachus quidam historiarum libros, ex quorum quinto IORNANDES *o*) luculentum fragmentum affert de Maximini imperatoris mira fortitudine, et qua ratione ex gente Gothica natus ad imperium peruenerit. Sed num idem ille, cuius epistolas habemus, an pater eius, aut alius, historicum istud confecerit opus, nemo facile dixerit: quandoquidem historia ipsa pridem iniuria temporum interiit. VOSSIVS *p*) tamen Symmachum illum, quisquis etiam fuerit, a nostro epistolarum auctore diuersum fuisse opinatur. Sunt plures diuersarum aetatum Symmachi, qui ab aliis nonnunquam confundi solent:

m) L. c. *n*) SYMMACHI l. 1, ep. 52. *o*) In Geticis c, 15.
p) De historicis Latinis l. 3. pag. 724.

facile autem hoc modo difcerni poffunt. Fuit alius L. AVR. SYMMACHVS anno poft Chriftum natum CCCXXX. cum Gallicano Conful. L. AVRELIVS AVIANVS SYMMACHVS, Vir itidem confularis, factusque anno CCCLXIV. a Valentiniano imperatore praefectus vrbi, noftri parens. Q. AVR. SYMMACHVS, qui confulatum anno Chrifti CCCXCI. obtinuit, Lucii filius, epiftolarum auctor. Q. FLAVIVS MEMMIVS SYMMACHVS, Q. Aurelii noftri filius vnicus, vrbi praefectus CCCCXV. Q. AVR. SYMMACHVS, cum Aetio, tertium confule, conful CCCCXLVI. Q. AVREL. MEMMIVS SYMMACHVS, Conful anno reparatae falutis CCCCLXXXV. Rufticianae pater, quae altera fuit Boethii coniux. Et huius nepos Q. AVREL. ANICIVS SYMMACHVS conful fuit anno Chrifti DXXII. *q*) cum Seuerino Boethio Anicio Manlio. Vtrique viro confulari Theodorici, Regis Italiae, imperium fatale. Temporibus illis fufpiciofiffimis, vel ex aliorum calumniis, Regi habebantur inuifi: quod Albinum, maieftatis reum, fummis eloquentiae viribus defendiffent, et Arianis, ex Theodorici mandato, in vrbe templa concedere noluerint. Hinc anno DXXVI. Symmachus et Boethius V. C. in vincula coniecti, bonisque publicatis, fecuri percuffi funt. Sed breui poft Regi pifcis caput ingens in menfa proponitur: quod obftupefcens Symmachi fibi videbatur videre caput, horribili rictu, oculisque flammeis, minitans caedis miferandae poenam. Hinc lethali morbo correptus, triftis, tremensque lectum petit, ac diem mox obit fupremum. De aliis Symmachis, qui plures funt, ac toto coelo ab epiftolarum fcriptore noftro diuerfi, REINESIVS, *r*) SIRMONDVS,

q) Hunc IOH. TRITHEMIVS de fcriptoribus ecclefiafticis c. 196. cum antiquiore noftro epiftolarum fcriptore confundit: neque plures, quam vnum, potuit reperire libros epiftolarum ad diuerfos. *r*) Epift. ad Bofium p. 133. 141.

MONDVS, *s*) IAC. GOTHOFREDVS, *t*) PETRVS RELANDVS, *v*) et IOH. ALBERT. FABRICIVS, *x*) consulendi sunt.

§. XXIII.

Quanta Symmachus noster suo tempore fuerit auctoritate in rep. et hominum eruditissimorum societate, veterum passim multa scientiis et artibus conspicua monumenta docent. AVSONIVS *y*) ex eius literis tandem fatetur intellexisse, quam mellea res sit oratio, quam delenifica, et quam suada facundia: suauissimum agnoscit eius atque floridissimum sermonem. *An quisquam*, scribit, *ita nitet, vt comparatus tibi non sordeat? Quis ita ad Aesopi venustatem, quis ita ad sophisticas Isocratis conclusiones, quis ita ad enthymemata Demosthenis, aut opulentiam Tullianam, aut proprietatem nostri Maronis accedat? Quis ita affectet singula, vt tu imples omnia? Quid enim aliud es, quam ex omni bonarum artium ingenio collecta perfectio?* Vniuersae eruditionis censori Gryphum inscripsit, siue edyllium vndecimum, cui nihil neque non lectum, neque non intellectum. *z*) Summam viri consularis, vtut suae genti iniquioris, eloquentiam agnoscit AVREL. PRVDENTIVS: *a*)

O linguam miro verborum fonte fluentem,
Romani decus eloquii, cui cedat et ipse
Tullius, has fundit diues facundia gemmas!
Os dignum aeterno tinctum quod fulgeat auro,
Si mallet laudare Deum, cui sordida monstra
Praetulit, et liquidam temerauit crimine vocem.

s) Ad Sidonium p. 34. Ad Ennodii l. 7. ep. 25. *t*) In prosopographia codicis Theodosiani p. 386. *v*) In fastis consularibus. *x*) Biblioth. Lat. vol. 3. p. 170. seqq.

y) Ad Symmachum epistola, quae est 32. l. 1. Inter Ausonianas epistola 17. *z*) AVSONII Grypho praefixa epist. extr.

a) Contra Symmachum l. 1.

Poſt pauca:

Illaeſus maneat liber, excellensque volumen
Obtineat partam dicendi fulmine famam.

Et alibi *b*) tanto viro neminem tunc temporis quidem fatetur fuiſſe diſertiorem: cui exultanti, frementi, intonanti, omnes cedere debuerint. MACROBIVS *c*) cum dicendi generibus aliis, copioſo, breui, ſicco, pingue et floridum componit, in quo Plinius Secundus olim, ſua vero aetate nullo veterum minor Symmachus luxuriauerit. SIDONIVS APOLLINARIS *d*) Symmachi rotunditatem laudat; CASSIODORVS *e*) facundiam: et PROSPER AQVITANICVS *f*) affirmat, eum mirabili eloquio et ſcientia praeditum fuiſſe. CASSIODORVS *g*) quoque *Symmachus*, inquit, *inter Senatores praecipuus habebatur, eratque Romani eloquii eruditione mirabilis.* Sed peruerſo aliquid dandum eſt huius ſeculi iudicio: cum doctiores et emunctae naris critici facile perſpiciant, quantum diſtent aera lupinis. Tanta celebritate cum eſſet conſularis orator: viri doctiſſimi quique eum conſulere inſtituerunt, atque libros ex eius bibliotheca petere. Sic Protadio Treuirenſi indicium fecit eorum, qui Gallorum memorias ſcripſiſſent. Auſonio Burdegalenſi, amicorum integerrimo, Plinii hiſtoriam naturalem, Valerio Liuium commodauit. Hinc et Macrobius eum ſaturnalibus ſuis inducit loquentem. Ipſe literas et literatos ſummo fauore proſecutus eſt. Rhetores, Philoſophos, Medicos, Hiſtoricos inſigni iuuit opera, et pro meritis cuiusque libellos commendauit.

§. XXIV.

Laudat IACOBVS GOTHOFREDVS *h*) in Symmachi epiſtolis

b) Contra Symmachum l. 2. praef. *c*) Saturn. l. 5. c. 1.
d) Lib. 1. epiſt. *e*) Variar. l. 11. ep. 1. *f*) De promiſſionibus Dei part. 3. *g*) Hiſt. tripart. l. 9. c. 23. pag. 518.
h) Symmachi vita.

ſtolis Laconicum ſcribendi genus rotundum et floridum, crebra potiſſimum ſententiarum admixtione; DAVID CHYTRAEVS filius, *i)* Symmachi epiſtolarum circiter CCCL. breuem, eruditam, et preſſam orationem, paucis verbis res multas complectentem. Quo quidem nomine etiam IOH. CVSPINIANVS *k)* illas prae aliis ſtudioſae iuuentuti commendatiſſimas eſſe voluit. Inter alia Symmachum, virum conſularem, et vrbi praefectum eloquentiſſimum et doctiſſimum, annotat ſcripſiſſe epiſtolas familiares elegantiſſimas, mirae breuitatis et rotunditatis, *quae*, addit, *pro Caroli et Caſparini epiſtolis certe ſunt iunioribus legendae, et quas noſtri ſeculi duo clariſſima lumina, Pomponius Laetus et Angelus Politianus, mire laudarunt. Habent enim elegantiam concinnam cum breuitate amabili, et huius temporis geſta nonnulla explicant. Lege, lector, et laetaberis.* Dixerim, epiſtolas, ſuo ſe Laconiſmo commendantes, non a tyronibus et Romanae eloquentiae ſtudioſis, quorum adhuc flexilis neque ſatis robuſta eſt dictio, ſed a viris conſtantibus atque magiſtris legendas eſſe, qui maturiori iudicio ab virtutibus vitia diſcernere valent. Ita BOECLERVS quoque et Cl. WALCHIVS, *m)* qui eius ſententiam facit ſuam, notarunt, male vulgo fieri, quod has epiſtolas deligant imitationis exemplum. Declinare ſtilum Symmachi non modo a ſtilo veterum, ſed etiam ab ipſa huius ſeculi eloquentia, quod ex panegyriſtis liqueat. Ambroſium longe etiam Symmacho eloquentiorem eſſe. Sententioſum hunc quidem, et accuratos habere ſenſus: ſed ſtilum eius immerito commendari.

§. XXV.

i) Praefatione epiſtolarum, quas a patre ſuo ſcriptas edidit.
k) In commentario conſulum. *l)* Hiſt. vniuerſ. ſec. IV. ſect. 5. n. 6. Bibliographia critica p. 86. *m)* Hiſt. critica L. L. c. 1. p. 82.

§. XXV.

Sunt certe superstites Symmachi epistolae propter omnigenam eruditionem, illius temporis specialiorem historiam, atque inprimis ciuilis et publici iuris Romani cognitionem, magnifaciendae. Nec ab re BARTHIVS *n*) Symmachum eruditionis tam literariae, quam publicae, penu vocat. Et STOLLIVS *o*) recte iudicat, qui iurium studio sese consecrarunt, has epistolas non sine fructu perlustrare. Ita iam diu quoque ante eum BOECLERVS: *p*) *hoc praecipuum est in eo aestimandum, quod plurima habet iuridica. Fuit enim vir πολιτικώτατος, et ciuilis prudentiae peritissimus. Multa quoque particularia et historica illius temporis conseruauit, quae alibi non exstant. Studiosis iuris merito debet esse commendatus.*

§. XXVI.

Dictionis veteris semper studiosissimus fuit: quod ipse pluribus locis testatur: *q*) eiusque formam simpliciorem amplecti, quam titulorum, qui mos tum obtinebat, pompam fastumque obseruare, aut scriptis suis exprimere, maluit. Vtinam vero meliores sibi ex veteribus imitandos proposuisset: a quibus, quod elegit, breuissimis elatum flosculis, et crebra sententiarum admixtione dissolutum, dicendi genus Laconicum quam longissime abesse videtur. Vulgo notissimum hoc sermonis Latini vitium, quod quam maxime perspicuitati aduersatur. Nihil eo scribendi genere breuissimo, vel ornatus, vel dexteritatis inesse potest: vt veteres dudum etiam, cum virile subsisteret linguae robur, stilum istum Laconicum exulare iuberent: quem

n) In Claudianum p. 322. Confer. eiusd. comment. in 2. Theb. Papin. Statii p. 350. *o*) Introd. in hist. liter. part 1 c. 4. §. 33.
p) Hist. vniuers. sec. IV. sect. 5. n. 6. Et bibliographia critica p. 86. *q*) Lib. 3. epist. 11. et 44.

quem Symmachus vbique epistolis suis exprimere studet. Characterem bene et eleganter Anticlaudiani auctor describit, r) quem FABRICIVS, s) et alii ALANVM esse volunt;

Symmachus in verbis parcus, sed mente profundus:
Prodigus in sensu, verbis angustus: abundans
Mente, sed ore minor: fructu, non fronte beatus,
Sensus diuitias verbi breuitate coarctat.

Adeone sermo sufficiens sensus interpres: vt plura instituerit lectori suo celare, quam proloqui, quae scire vtriusque interesset? Optimum vero illud dicendi genus est, quo nihil deficit, ad facilem dicendorum cognitionem, nihil redundat. Cum inter alios maxime Plinium imitari vellet, vt testatur aequalis eius MACROBIVS: t) ab Attica elegantia, rerum suarum nimis securus, ad insolens Laconismi vitium digredi facile potuit. Hinc merito ERASMVS v) *Symmachum*, inquit, *admirentur, quibus studio est moleste potius, quam bene dicere.* Et OLAVS BORRICHIVS: x) *stylus non raro offendit aures melioribus seculis assuetas.*

§. XXVII.

Symmachi epistolae primo *Argentinae* prodierunt 1510. 4. Cuius quidem editionis auctor, non fouit, vt FABRICIVS y) putat, sed correxit multorum errorem, qui nostrum cum alio Symmacho, Boëthii socero confundunt. z) Additae sunt epistolae Magni Turci, interprete Laudino, equite Hierosolymitano. *Basileae* 1549. 8. *Parisiis* 1580.

r) Lib. 3. p. 167. s) Biblioth. Lat. vol. 1. pag. 633.
t) Saturn. l. 5. c. 1. conf. VOSSIVS de rhetorices natura et constitutione c. 15. p. 109. v) In Ciceroniano. x) In conspectu praestantiorum auctorum Latinae linguae p. 22. y) Bibl. Lat. vol. 1. pag. 633. z) Confer. IOH. GOTTLIEB KRAVSE animaduers. in Boecleri bibliographiam criticam p. 844.

1580. cum notis Francifci Iureti. *a*) *Geneuae* 1587. et 1598. 8. cum Iacobi Lectii et Francifci Iureti notis.

§. XXVIII.

Seculo poft Chriftum natum decimo feptimo Symmachi epiftolae prodierunt *S. Geruafii* 1601. 12. fumtibus heredum Euftathii Vignon, editio tertia, cum Iac. Lectii et Franc. Iureti notis. *Parifiis* 1604. 4. cum Iureti notis auctioribus, additis X. mifcellaneorum libris. *Moguntiae* 1608. 4. cum notis Cafpar. Scioppii, qui animaduerfiones fuas Oberto Gifanio furripuiffe dicitur. *b*) *Neapoli Nemetum* 1617. et 1628. 8. ex noua recenfione Ioh. Philippi Parei. Accefferunt, praeter variantes in margine lectiones, Symmachi vita a Iacobo Gothofredo defcripta. Ioh. Philippi Parei calligraphia Symmachiana, in qua omnes phrafes, et formulae elegantiores, in gratiam et vfum philologiae ftudioforum, inprimis eorum, qui principibus ab epiftolis effe cupiunt, per certos titulos locorum communium colliguntur. Eiusd. lexicon Symmachianum. Eiusdemque electa Symmachiana, in quibus quicquid rerum memorabilium antiquitatisque Romanae occurrit, certis titulis locorum communium refertur. *Francofurti* 1642. 8. Ioh. Phil. Parei. *Lugduni Batau.* 1653. 12. Et nouam Symmachi editionem Celeberrimus D. Trotzius, Fautor et Amicus nofter, cum obferuationibus

a) Iuretum plagii Petrus Faber falfo accufauit. vid. THOMASIVS de plagio liter. §. 425. et 477. MORHOFIVS polyh. lir. l. 4. c. 14. §. 14. *b*) MORHOFIVS polyhift. liter. l. 4. c. 14. §. 14. plagium accufat Scioppii, qui Oberto Giphanio, hofpiti fuo, integrum codicem MS. Symmachi furripuerit, et ex eo poftmodum fuas emendationes magnam partem haufent: quas in editione fua, et verifimillum libris oftendit.

nibus suis edendam promisit, *c*) quam nunc auide exspectamus.

§. XXIX.

Alios cum rhetores et grammaticos, tum oratores, qui circa haec tempora vixerunt, ac sua eloquentia illustres nominis meruere immortalitatem, HIERONYMVS in chronico annotauit. Praecipue Burdigalenses professores et data opera singulari libello AVSONIVS versibus celebrauit. Et memorandus est SIDONII APOLLINARIS *d*) locus, quo illustres aliquot rhetores ac declamatores recenset: *tua tam clara, tam spectabilis dictio est, vt illi diuisio Palaemonis, grauitas Gallionis, abundantia Delphidii, Agraecii disciplina, fortitudo Alcimi, Adelphidii teneritudo, rigor Magni, dulcedo Victorii, non modo non superiora, sed vix aequiparabilia scribantur. Sane ne videar tibi sub hoc quasi hyperbolico rhetorum catalogo blanditus quippiam, gratificatusque, solam tibi acrimoniam Quinctiliani, pompamque Palladii, comparari non ambigo, sed potius acquiesco.* Nos vero in illis acquiescimus, quorum et doctrinae, et eloquentiae monumenta, nescio quo beneficio seculi, ad aetatem nostram peruenerunt.

CAPVT VII.

De clarissimis vegetae senectutis Iureconsultis.

§. I.

Hadrianus Imperator iuris ciuilis studiosissimus fuit. 2. Quod in scholis publice docebatur. 3. Et iuris-

c) Leipz. neue Zeitungen von gelehrten Sachen 1737. p. 194.
d) Lib. 5. epist. 10.

consultorum dignitas magna erat. 4. *Inprimis Hadriano imperante Neratius Priscus floruit.* 5. *Cuius scripta, atque ex illis fragmenta recensentur.* 6. *Publius Iuuentius Celsus, cuius scripta, atque ex illis fragmenta recensentur.* 7. *Saluius Iulianus.* 8. *Auctor edicti perpetui.* 9. *Eius auctoritas.* 10. *Naeui.* 11. *Merita.* 12. *Fragmentorum collectiones.* 13. *Reliqua Iuliani scripta et quae supersunt ex illis fragmenta recensentur.* 14. *An auctor Saluiani edicti.* 15. *De edicto prouinciali.* 16. *Sub Antoninis floruit Sextus Caecilius Africanus.* 17. *Cuius scripta et fragmenta enumerantur.* 18. *Terentius Clemens.* 19. *Aburnius Valens.* 20. *L. Volusius Maecianus.* 21. *Cuius scripta notantur.* 22. *Iunius Mauricianus.* 23. *Vlpius Marcellus.* 24. *Titus Caius.* 25. *Eius scripta laudantur.* 26. *Papirius Iustus.* 27. *Q. Ceruidius Scaeuola.* 28. *Eius scripta recensentur.* 29. *Q. Claudius Saturninus.* 30. *Tarruntenus Paternus.* 31. *Q. Septimius Florens Tertullianus.* 32. *Arrius Menander.* 33. *Aemilius Papinianus.* 34. *Eius scripta.* 35. *Auctoritas.* 36. *Ingenium.* 37. *Stilus laudantur.* 38. *Sextus Pomponius.* 39. *Eius scripta enumerantur.* 40. *Aelius Marcianus.* 41. *Eius scripta indicantur.* 42. *Domitius Vlpianus.* 43. *Eius scripta.* 44. *Auctoritas atque merita.* 45. *Vitia.* 46. *In Christianos odium.* 47. *Philosophia.* 48. *Aemulatio.* 49. *Stilus considerantur.* 50. *Iulius Paulus.* 51. *Eius scripta, et quae ex illis supersunt fragmenta recensentur.* 52. *Eiusdem auctoritas.* 53. *Aemulatio.* 54. *Studium linguae Graecae.* 55. *Stilus examinantur.* 56. *Herennius Modestinus.* 57. *Eius scripta et* 58. *Auctoritas.* 59. *Furius Anthianus.* 60. *Iulius Aquila.* 61. *Rutilius Maximus.* 62. *Florentinus.* 63. *Claudius Thryphoninus.* 64. *Q. Venuleius Saturninus.* 65. *Callistratus.* 66. *Licinius Rufinus.* 67. *Aemilius Macer.*

68. *Aure-*

68. *Aurelius Arcadius Charisius.* 69. *Hermogenianus denique laudantur.* 70. *Quorum in pandectis nulla mentio, illi, vtut fuerint plurimi silentio praetermittuntur.*

§. I.

Fuit Hadrianus imperator magni ingenii, linguarum gnarus, et gloriae auidissimus, vt quasuis scientias intelligere simularet, omnesque vel eruditissimos viros antecellere cuperet. Is inter reliqua facinora, quibus immortalitatem sibi comparare studuit, iuris emendationem meditatus est, magis quidem ex ambitione, quam probo consilio, vt Numae saltem, veteris Romanorum regis, famam meritaque referret. Sic Romana iurisprudentia nouam quasi ab illo accepit faciem: et officiorum, quae iurisdictionem concernebant, ingens facta est conuersio. Atque adeo ab huius imperatoris aetate noua iurisprudentiae Romanae periodus inchoanda est: qua iuris antiqui capita pleraque immutata fuerunt. *a)* Neque solum nouas condidit leges, verum etiam sua auctoritate veteres renouauit, confirmauit, atque formam istis indidit legum perpetuarum. Erat tunc temporis Saluius Iulianus, qui Sabinianae scholae famam vnus omnium maxime illustrem reddidit. Tanta enim illius apud Imperatorem auctoritas erat: vt condendi perpetui edicti cura huic Iurisconsulto relinqueretur soli. Et felix profecto iurisprudentiae praedicandum erat studium, quod viri eruditissimi, et Latinae linguae non minus, quam Iuris vniuersi statores excellentissimi certatim magno numero in legum libris conscribendis operam insignem collocabant. Laetum

 successit

a) Consulendus in primis RENATI BOTTEREAV, in supremo Galliarum senatu caussarum patroni, Hadrianus legislator, qui Pictauii 1690. prodiit: et historiae iuris volumini secundo pag. 129. seqq. a CHRIST. GODOFR. HOFFMANNO adiunctus est.

ſucceſſit iureconſultorum agmen, Antonini Pii, Diuorum Fratrum, et ſequentium imperatorum aetate, quos inter aemulationes occultas interceſſiſſe, nulli dubitamus: vt pro ſe quisque ſtrenue incomparabili iuris ſtudio laboraret, ſuaque exaſciata doctrinae vulgaret documenta: quibus paulatim iurisprudentia maturitatem ſuam obtinuiſſe dicenda. Sic principatum inter reliquos oppido multos huius ſeculi doctores cum immortali nominis fama tenuerunt Maecianus, Gaius, Pomponius, Cerbidius Scaeuola, Papinianus, Paulus, Vlpianus, Modeſtinus. Coeperunt deinde Iurisconſultorum oracula obmuteſcere quaſi: cum eo vſque diuina ſcientia videretur perueniſſe, vt nulla pateretur amplius incrementa. Et paulatim magis ex auctoritate praeſidum, placitoque imperatorum, quam ex ipſis Iuſtitiae fontibus ius reddere conſueuerunt. *b*) Primus autem de iure reſpondendi facultatem iureconſultis Conſtantinus M. imperator ademit. Is enim III. Nonas Decembribus Sabino et Rufino coss. anno poſt Chriſtum natum CCCXVI. ſolis principibus reſcripſit quid inter ius et aequitatem interſit diſpiciendum eſſe. *c*) Quam legem Iuſtinianus imperator poſtea confirmauit. *Si enim*, inquit, *d*) *in praeſenti leges condere ſoli imperatori conceſſum eſt: et leges interpretari, ſolo dignum imperio eſſe oportet. Cur autem ex ſuggeſtionibus procerum, ſi dubitatio in litibus oriatur, et ſeſe non eſſe idoneos vel ſufficientes ad deciſionem litis illi exiſtiment, ad nos decurratur? et*

b) Confer. IAC. GOTHOFREDVS manual. iuris pag. 26. MERILLVS obſer. l. 1. c. 5. et 6. CVIACIVS obſeru. l. 10. c. 4. A BOECKELEN de diuerſis familiis veterum iureconſultorum, SLEVOGTII opuſculis de ſectis et philoſophia iurisconſultorum p. 107.

c) L. 1. C. de legibus et conſtitutionibus principum.

d) L. vlt. C. eodem titul.

et quare omnes ambiguitates iudicum, quas ex legibus oriri euenit, aures accipiunt nostrae, si non a nobis interpretatio mera procedit? Vel quis legum aenigmata soluere, et omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is, cui soli legislatorem esse concessum est? Explosis itaque his ridiculis ambiguitatibus, tam conditor, quam interpres legum solus imperator iuste existimabitur: nihil hac lege derogante veteris iuris conditoribus: quia et eis hoc maiestas imperialis permisit. Sic veteris meminit iuris conditorum: vt recentioribus illam quidem potestatem haudquaquam conuenire testetur. Veteres autem illi etiam laudantur iuris conditores, *e*) et iuris auctores: *f*) vt eorum fide omnes de iure sententias consistere pateat. Sed posteriores, qui Constantini Magni temporibus et postea vixerunt, sola iuris docendi ex legibus prouincia, Romae, Constantinopoli, vel Beryti, fungebantur: neque amplissimo illo decorabantur titulo, *g*) verum potius legum *doctores*, *h*) et iuris ciuilis *professores i*) audiebant. Quod nomen primo rhetoribus tributum: vt QVINTILIANVS *k*) Porcium Latronem rhetorem primum clari nominis *Professorem* vocat: et SVETONIVS *l*) magnam scribit *Professorum* atque *Doctorum* profluxisse copiam. At illi, qui in foro caussas agebant, nouo nomine *togati* nominabantur. Sic IVVENALIS: *m*)

--- Veniet de plebe togata
Qui iuris laqueos et legum aenigmata soluet.

AMMIANVS MARCELLINVS *n*) homines vocat rigidos et cupientes

---

e) L. 25. C. de nupt. l. 1. C. de comm. seruo manumiss.
f) L. 9 :. D. de act. emt. l. 17. D. de iure patron. l. 23. C. de procurat. *g*) Confer. STRAVCHIVS exercit. 2. ad 50. decis. Iust. cap. 1. num. 13. seqq. *h*) L. 6. §. 12. D. de excus.
i) L. 5. §. 5. D. de extraordin. cognit. *k*) Instit. orat. l. 10. c. 5.
l) De claris rhetor. c. 1. *m*) Satyr. 4. *n*) Lib. 30. c. 4. init.

pientes audire lites: quos APVLEIVS *o*) eleganter vulturios togatos appellare non veretur, forenſes rabulas et leguleios, in medio foro latrocinia facientes. Sed miſſis omnia turbantibus rabulis, de quibus ſatis multa AMMIANVS *p*) queritur, cum generale fuerit ciuium quorumque Romanorum nomen, *κατ᾽ ἐξοχὴν togati* his temporibus nominari coeperunt iuris periti, et qui cauſſas aliorum in foro agebant. IVSTINIANVS imperator *q*) Dioſcorum et Praeſentinum diſertiſſimos commendat togatos fori ampliſſimi praetoriani. *r*) De aduocatis autem, qui eo nomine tantum inſigniri videntur, ſuperius eo capite memini iam ſatis dixiſſe, quo artis oratoriae ſeneſcentis fata exponere ſtudui. Quamuis etiam reſponſa prudentum deſierint vim obtinere iuris: atque adeo plurimum derogatum fuerit eorum auctoritati: vt publice reſpondendi prorſus nulla bonis relinqueretur facultas: iuris tamen fuerunt ſemper conſulti, qui priuatim conſulentibus de iure ſolebant reſpondere, praeſcribere formulas, ſuoque patrocinio tueri clientes: quemadmodum et hodie, vt M. TVLLIVS noſter loquitur, *s*) domus iurisconſulti eſt totius oraculum ciuitatis: vtut haud raro etiam multa iureconſultorum ingeniis corrumpi ac deprauari videantur. Hinc ſub Valentiniano et Valente imperatoribus AMMIANVS MARCELLINVS *t*) eorum accuſat perfidiam, *qui iuris profeſſi ſcientiam,*

o) Aſini aurei lib. 6. Sic quoque *homo vulturius* pro rapace, apud CICER. orat. in Piſon. c. 16. qui et Gabinium et Piſonem imperatores, pretio nundinantes omnia *paludatos vulturios* dixit orat. pro Sextio c. 33. Confer. COEL. RHODIGINVS lection. antiq. l. 8. c. 18. *p*) Loc. cit. *q*) Conſtit. 1. de nouo codice faciendo, ad Senatum vrbis Conſtantinopolitanae §. 1. extr. *r*) Confer. L. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 15. C. de aduocatis diuerſorum iudiciorum. *s*) De orat. lib. 1. c. 45. Confer. eiusd. orat. pro Muraena c. 14. *t*) Hiſt. l. 30. c. 4.

ſcientiam, quam repugnantium ſibi legum aboleuere diſſidia, velut vinculis ori impoſitis, reticente iugi ſilentio, vmbrarum ſunt ſimiles propriarum. Hi velut fata natalitia praemonſtrantes, aut Sibyllae oraculorum interpretes, vultus grauitate ad habitum compoſita triſtiorem, ipſum quoque venditant, quod oſcitantur. Hi, vt altius videantur iura callere, Trebatium loquuntur, et Caeſellium, et Alfenum, et Auruncorum Sicanorumque iamdiu leges ignotas, cum Euandri matre abhinc ſeculis obrutas multis: et ſi voluntate matrem tuam finxeris occidiſſe, multas tibi ſuffragantes abſolutionem lectiones reconditas pollicentur, ſi te nummatum ſenſerint.

§. II.

Vt tanto iucundior eſſet iurisprudentiae meſſis, atque viri ſemper docti et probi copia ſufficienti conſulentibus reſponderent, vel eorum ſuſciperent cauſſas: his temporibus gymnaſia aperiebantur, quibus ſtudioſa iuuentus publice ea rebus publicis ſaluberrima diſciplina enutriri ac recte formari ſolebat. Et quantum memini, tres tantum in orbe Romano fuerunt ſcholae, in quibus licebat interpretandis legibus nauare operam, Romana, Conſtantinopolitana et Berytienſis. Et, quod notatu dignum, duo tantum Romae, totidemque Conſtantinopoli, ſed Beryti quatuor Iuris profeſſores erant. Primum facile patet ex titulo de ſtudiis liberalibus vrbis Romae et Conſtantinopolitanae: *v*) alterum vero coniicere licet ex conſtitutione Iuſtiniani de iuris docendi ratione, ad octo anteceſſores ſcripta, *x*) Theophilum, Dorotheum, Theodorum, Iſidorum, Anatolium, Thalleleum, Cratinum, et

v) In codice Theodoſiano et Iuſtinianeo.

x) Digeſtorum praefatione de iuris docendi ratione.

et Salaminium. Cum enim anteceſſores duos tantum Roma, duosque Conſtantinopolis haberet: quatuor reliquos ſequitur Berytienſes fuiſſe. Qui trium ſcholarum auctores fuerint atque ſtatores, dictu quidem difficile: ſed ante Iuſtiniani imperatoris tempora floruiſſe: loco iam citato de iuris docendi ratione diſertis verbis ipſe monet: *y*) *haec autem tria volumina, a nobis compoſita, tradi eis tam in regiis vrbibus*, Roma et Conſtantinopoli, *quam in Berytienſium pulcherrima ciuitate, quam et legum nutricem bene quis appellet, tantummodo volumus: quod iam et a retro principibus conſtitutum eſt, et non in aliis locis, quae a maioribus tale non meruerint priuilegium: quia audiuimus etiam in Alexandrina ſplendidiſſima ciuitate, et in Caeſarienſium, et in aliis, quosdam imperitos homines deuagare, et doctrinam diſcipulis adulterinam tradere: quos ſub hac interminatione ab hoc conamine repellimus, vt, ſi auſi fuerint in poſterum hoc perpetrare, et extra vrbes regias et Berytienſium metropolim hoc facere, denarum librarum auri poena plectentur, et reiiciantur ab ea ciuitate, in qua non leges docent, ſed in leges committunt.* Has celeberrimas Iureconſultorum ſcholas ante imperatoris Hadriani tempora inſtitutas fuiſſe non putamus: quandoquidem ſcriptorum, qui temporibus iſtis vixerunt, memoriae nemo prodidit. Primus vero, quantum conſtat, GREGORIVS THAVMATVRGVS, *z*) qui Alexandro Seuero imperante claruit, Berytienſis ſcholae meminit.

§. III.

Idem hoc aeuo erat Iureconſultorum honor, eademque auctoritas: vt viris principibus, et paſſim in prouinciis

y) §. 7. Confer. AEGIDIVS MENAGIVS iuris ciuilis amoenit. c. 24. p. 132. ſeq. STRAVCHIVS tr. de metrop. Beryto.

z) Oratione panegyrica ad Originem.

uinciis imperatoribus, a consiliis, et a manu essent. Tenacius etiam Latinae linguae proprietatem et verum vsum, formulis verbisque, vt agere consueuerant omnia, conceptis seruabant, et religione tuebantur insigni: quod vel ex vno diligentissimi BRISSONII de formulis thesauro facile omnibus patet. Alioqui vitia vegetae senectutis communia etiam illis adhaerebant: quod itidem satis clare in superstitibus illorum fragmentis apparet: dummodo ad nos sana et incorrupta recentiorum studio peruenerunt. Neque est, quod I. V. GRAVINAE *a*) opponam sententiae. *Dum philosophia veritatis amorem amittebat, et eloquentia natiuum succum et incorruptum nitorem cum fuco meretricio commutabat; e defluentibus harum viribus atque facultatibus creuit adoleuitque iurisprudentia; quae de philosophia priscam sententiarum vtilitatem, et e prisca eloquentia vim atque temperantiam orationis arripuit. Eaque dici potest propria et peculiaris Romanorum sapientia, et ciuilis atque operaria philosophia, quae vetustissimis temporibus e pontificum collegio primum exoriens, et a Sempronio, Coruncano, Catone, Bruto, Q. Mutio, Seruio Sulpicio, Tuberone, Trebatio laudabiliter exculta, sola sub principibus imperauit, studiisque refulsit doctissimorum ea aetate Iurisconsultorum, Scaeuolae praecipue, Iuliani, Papiniani, Vlpiani, Pauli, atque hisce similium: qui, Latinitate inclinata, germanum Latini eloquii candorem, et Attici stili pudicitiam in constuprata eorum temporum eloquentia custodierunt: ita vt vna Iurisconsultorum schola, in ea corruptione doctrinarum et artium, solidioris philosophiae fuerit, atque sanctioris eruditionis, et purioris eloquentiae confugium.*

a) Oratione de sapientia vniuersa. Oper. p. 657.

§. IV.

Hadriano imperante inprimis claruit NERATIVS PRISCVS, qui Labeonis ſcholam per Celſum patrem poſtremus accepit. Eum Traianus tanta beneuolentia et honore amplexus eſt, vt multorum iudicio imperium illi traditurus videretur. Nam et prouincias illi commendauit, ſi quid ſibi fatale contigiſſet. Attamen Neratio ſpem abſtulit Hadrianus, Plotinae forſan maiori fauore: vt honoris habuerit ſatis, ab Hadriano in conſilium adhiberi. *b*) Conſulem fuiſſe POMPONIVS *c*) teſtatur. Sed frater eius fuit Neratius ille Marcellus, qui eam dignitatem anno ab V. C. DCCCLXXXI. poſt Chriſtum natum CXXX. cum Iuuentio Celſo geſſit. VLPIANVS enim, *d*) Neratium noſtrum, ait, Marcello fratri conſulenti reſpondiſſe. VENVLEIVS *e*) auctor eſt, Neratio Priſco et Annio Vero conſulibus, factum SCtum, vt qui ſeruum caſtrandum tradiderit, pro parte dimidia bonorum multetur. Conſulem ergo fuiſſe oportet ſuffectum anno ab V. C. DCCCLXXIII. poſt Chriſtum natum CXXII. In faſtis enim hoc anno M. Annius Verus et Augur notantur. Hic quidem mirifice hallucinatur GROTIVS, *f*) qui Verum hunc ſibi perſuadet, tertium conſulem fuiſſe, primo quidem cum Siluano, ſub Veſpaſiani imperio. Sed is Verus Pollio fuit. Nec verus illi placet annus,

b) Vid. SPARTIANVS Hadriano c. 4. et 18. Pl. confer. EBERLINVS de orig. iuris c. 47. p. 384. ſeqq. RVTILIVS vitis ICtorum c. 59. BERTRANDVS de iuris peritis l. 1. c. 8. GROTIVS de vitis ICtor. l. 2. c. 3. PANZIROLVS de claris legum interpr. l. 1. c. 35. RVPERTVS animadu. in enchirid. Pomponii l. 3. c. 13. ſect. 4. apud VHLIVM opuſc. ad hiſt. iuris pertinent. p. 213. GRAVINA orig. iuris l. 1 c. 80. Alii. *c*) L. 2. D. de orig. iuris.

d) L. 12. §. 43. D. de inſtructo vel inſtrumento legato.

e) L. 6. D. ad leg. Cornel. de ſicariis.

f) De vitis ICtorum l. 2. c. 3. §. 2.

annus, quem indicauimus: credit potius tertii consulatus collegam fuisse Neratium nostrum, anno ab V. C. DCCCLXXVIII. post Christum natum CXXVII. At non Annius eo anno, sed Vespronius Candidus Verus cum Ambiguo Bibulo consul fuit.

§. V.

Scripsit 1) membranarum libros septem. 2) Regularum libros quindecim. 3) Responsorum libros tres. 4) Libros ex Plautio. 5) Epistolarum libros quatuor. Ex omnibus nonnisi fragmenta quaedam extant in Digestis Iustinianeis. Ex *membranarum libro primo* l. 53. ad leg. Aquil. *g*) l. 4. in quib. caussis pign. vel hypoth. tac. contr. *h*) l. 9. de curatoribus furioso dandis. *i*) l. 54. de hered. instit. *k*) l. 64. de furtis. *l*) l. 4. de vacat. et excusat. muner. *m*) Ex *membranarum libro altero* l. 14. si quis cautionib. *n*) l. 8. de condict. caussa data. *o*) l. 18. depositi. *p*) l. 15. de impensis in res dotal. factis. *q*) l. 59. de acquir. vel omitt. heredit. *r*) Ex *libro membranarum tertio* l. 58. de pactis. *s*) l. 17. de Publiciana in rem actione. *t*) l. 44. de vsufructu. *v*) l. 54. familiae ercifcundae. *x*) l. 31. de action. emt. et vend. *y*) l. 53. de iure dotium. *z*) l. 17. de statu liberis. *a*) l. 6. de aqua cottid. et aestiu. *b*) l. 16. iudicatum solui. *c*) l. 9. ad municipalem. *d*) Ex *libro quarto membranarum* l. 21. de exceptionibus. *e*) l. 11. de doli mali except. *f*) l. 11. rem pupilli saluam fore. *g*) Ex *libro quinto membranar.* l. 35. mandati. *h*) l. 5. de lege commissor. *i*) l. 2. de iuris et facti ignorantia. *k*) l. 44. de donat. inter vir.

Fff 3 et

g) 9. 2. *h*) 20. 2. *i*) 27. 10. *k*) 28. 5. *l*) 47. 2. *m*) 50. 5. *n*) 2. 11. *o*) 12. 4. *p*) 16. 3. *q*) 25. 1. *r*) 29. 2. *s*) 2. 14. *t*) 6. 2. *v*) 7. 1. *x*) 10. 2. *y*) 19. 1. *z*) 23. 3. *a*) 40. 7. *b*) 43. 20. *c*) 46. 7. *d*) 50. 1. *e*) 44. 1. *f*) 44. 4. *g*) 46. 6. *h*) 17. 1. *i*) 18. 3. *k*) 22. 6.

et vx. *l*) l. 124. de legat. et fideic. 1. *m*) l. 14. de acquirendo rerum dominio. *n*) l. 5. pro ſuo. *o*) l. 41. de iniur. et famoſ. libellis. *p*) Ex *libro ſexto membran.* l. 21. de legib. *q*) l. 41. de condict. indebiti. *r*) l. 48. de euict. et duplae ſtipul. *s*) l. 16. de impenſis in res dotal. factis. *t*) l. 9. de Carbon. edicto. *v*) l. 47. de damno infecto. *x*) Ex *libro ſeptimo membran.* l. 57. de hered. petitione. *y*) l. 18. de in rem verſo. *z*) l. 39. mandati. *a*) l. 13. vt legat. ſeu fideic. ſeru. cauſſa caueatur. *b*) l. 41. de vſurp. de vſucap. *c*) l. 27. de except. rei iud. *d*) Ex *libro tertio regularum* l. 18. de tutelis. *e*) l. 2. de confirmand. tut. vel curat. *f*) Ex *libro quarto regularum* l. 2. de ſeruitut. praed. ruſtic. *g*) Ex *libro quinto regularum* l. 15. de acquirendo rerum dominio. *h*) l. 40. de vſurpat. et vſucap. *i*) Ex *libro ſexto regularum* l. 13. de acquir. rer. dominio. *k*) Ex *libro decimo regularum* l. 118. de legat. et fideic. 1. *l*) Ex *reſponſorum libro primo* l. 55. de peculio. *m*) l. 30. depoſiti. *n*) l. 6. de praeſcriptis verbis. *o*) l. 52. de adminiſtr. et peric. tutor. *p*) l. 50. de operis libertor. *q*) l. 43. de mortis cauſſa donat. *r*) l. 83. de furtis. *s*) Ex *reſponſorum libro ſecundo* l. 61. de vſufructu. *t*) l. 24. de legat. et fideic. 3. *v*) l. 23. de inſtruct. vel inſtrumento legato. *x*) l. 22. et 24. de ſtipulat. ſeruorum. *y*) l. 8. de incend. ruin. naufr. *z*)

§. VI.

Eiusdem aetatis fuit PVBLIVS IVVENTIVS *a*) CELSVS,

l) 24. 1. *m*) 30. 1. *n*) 41. 1. *o*) 41. 10. *p*) 47. 10. *q*) 1. 3. *r*) 12. 6. *s*) 21. 2. *t*) 25. 1. *v*) 37. 10. *x*) 39. 2. *y*) 5. 3. *z*) 15. 3. *a*) 17. 1. *b*) 36. 3. *c*) 41. 3. *d*) 44. 2. *e*) 26. 1. *f*) 26. 3. *g*) 8. 3. *h*) 41. 1. *i*) 41. 3. *k*) 41. 1. *l*) 30. 1. *m*) 15. 1. *n*) 16. 3. *o*) 19. 5. *p*) 26. 7. *q*) 38. 1. *r*) 39. 6. *s*) 47. 2. *t*) 7. 1. *v*) 32. 1. *x*) 33. 7. *y*) 45. 3. *z*) 47. 9.

a) Aliis *Iubentius*, ex vſitata literarum V. et B. permutatione, de qua conſulendus illuſtris D. EVERARDVS OTTO theſaur. iuris Rom.

CELSVS, clari eiusdem nominis ICti filius, qui adolescentis nomine in iuris codicibus a patre diſtinguitur. Fuit Hadriano imperatori a conſiliis inter Iurisconſultos alios, quos approbante ſenatu, ſibi adiungere conſueuit. *b*) Conſul erat primo ſuffectus, deinde ordinarius cum Neratio Marcello anno ab V. C. DCCCLXXXI. poſt Chriſtum natum CXXX. Scripſit digeſtorum libros triginta nouem. 2) Commentariorum libros ſeptem. 3) Epiſtolarum libros vndecim. 4) Quaeſtionum libros duodecim. Ex quibus tantum fragmenta quaedam in pandectis Iuſtinianeis hodie ſuperſunt. Ex *libro primo digeſtorum* l. 33. de pactis. *c*) l. 9. de probat. et praeſumtionibus. *d*) l. 47. de donat. inter vir. et vxor. *e*) l. 25. de nouat. et delegat. *f*) Ex *libro ſecundo digeſtorum* l. 28. de minoribus. *g*) l. 37. de receptis. *h*) l. 51. de acquirendo rerum dominio. *i*) Ex *libro tertio digeſtorum* l. 17. de officio praeſid. *k*) l. 12. de transaction. *l*) l. 38. de rei vindicat. *m*) l. 16. de condict. cauſſa data. *n*) l. 39. de re iudicata. *o*) l. 51. de obligat. et action. *p*) l. 26. de nouat. et delegat. *q*) Ex *libro quarto digeſtorum* l. 45. de hered. petit. *r*) Ex *libro quinto digeſtorum* l. 4. de legibus. *s*) l. 9. de ſeruitutibus. *t*) l. 6. quemadmod. ſeruit. amitt. *v*) l. 32. de rebus credit. *x*) l. 11. de re iudicata.

tom. 1. praef. p. 13. Nec immerito interpretes SPARTIANI Hadrian. c. 18. *Iuuentium* pro *Iulio* reponunt.

b) Vid. SPARTIANVS Hadriano. c. 18. Pl. confer. auctores de vitis ICtorum ſupra citati. De Celſo patre quaedam notauimus in libro de imminenti Lat. linguae ſenectute c. 8. §. 14. IOH. G TTL. HEINECCIVS progr. de P. Iuuentio Celſo. *Francof.* 1727. IOH. STRAVCH vita vtriusque Celſi. patris et filii inter programmata *Ienae* 1723. 8. edita. *c*) 2. 14. *d*) 22. 3. *e*) 24. 1. *f*) 46. 2. *g*) 4. 4. *h*) 4. 8. *i*) 41. 1. *k*) 1. 18. *l*) 2. 15. *m*) 6. 1. *n*) 12. 4. *o*) 42. 1. *p*) 44. 7. *q*) 46. 2. *r*) 5. 3. *s*) 1. 3. *t*) 8. 1. *v*) 8. 6. *x*) 12. 1.

dicata. *y*) l. 86. de verb. signif. *z*) Ex *libro sexto digestorum* l. 42. de rebus creditis. *a*) l. 47. et 48. de condictione indebiti. *b*) l. 6. de peculio. *c*) l. 17. de probat. et praesumt. *d*) l. 15. de legat. et fideic. 2. *e*) l. 13. de re iudicata. *f*) Ex *libro septimo digestorum* l. 48. mandati. *g*) l. 11. de precario. *h*) l. 184. de diuers. reg. iuris. *i*) Ex *libro octauo digestorum* l. 59. de contrah. emt. et vend. *k*) l. 38. de action. emt. et vend. *l*) l. 2. de praescriptis verbis. *m*) l. 185. de diuers. reg. iuris. *n*) Ex *libro nono digestorum* l. 24. de legibus. *o*) l. 48. de donat. inter vir. et vx. *p*) l. 79. de legat. et fideic. 3. *q*) Ex *libro decimo digestorum* l. 6. de collat. bonorum. *r*) Ex *libro vndecimo digestorum* l. 32. depositi. *s*) l. 11. de probat. et praesumt. *t*) l. 60. de iure dotium. *v*) l. 11. de tutor. et curat. datis. *x*) l. 7. de magistratib. conueniend. *y*) Ex *libro duodecimo digestorum* l. 15. de condict. furtiua. *z*) l. 30. de operis libertorum. *a*) l. 67. de furtis. *b*) l. 186. de diuers. reg. iuris. *c*) Ex *libro decimo tertio digestorum* l. 7. de collat. bonor. *d*) l. 189. de diuers. reg. iuris. *e*) Ex *libro decimo quarto digestorum* l. 50. ad leg. Falcid. *f*) Ex *libro decimo quinto digestorum* l. 75. pro socio. *g*) l. 22. de ritu nuptiar. *h*) l. 27. qui testam. facere possunt. *i*) l. 43. de legat. et fideic. 3. *k*) l. 6. de censibus. *l*) Ex *libro decimo sexto digestorum* l. 24. 26. et 59. de hered. instit. *m*) l. 21. de condit. instit. *n*) l. 25. si quis omissa caussa testam. *o*) l. 16. de legat. et fideic. 2. *p*) l. 187. de diuers. reg. iuris. *q*) Ex *libro decimo septimo digestorum*

y) 42. 1. *z*) 50. 16. *a*) 12. 1. *b*) 12. 6. *c*) 15. 1. *d*) 22. 3. *e*) 31. 1. *f*) 42. 1. *g*) 17. 1. *h*) 43. 26. *i*) 50. 17. *k*) 18. 1. *l*) 19. 1. *m*) 19. 5. *n*) 50. 17. *o*) 1. 3. *p*) 24. 1. *q*) 32. 1. *r*) 37. 6. *s*) 16. 3. *t*) 23. 3. *v*) 25. 3. *x*) 26. 5. *y*) 27. 8. *z*) 13. 1. *a*) 38. 1. *b*) 47. 2. *c*) 50. 17. *d*) 37. 6. *e*) 50. 17. *f*) 35. 2. *g*) 17. 2. *h*) 23. 2. *i*) 28. 1. *k*) 32. 1. *l*) 50. 15. *m*) 28. 5. *n*) 28. 7. *o*) 29. 4. *p*) 31. 1. *q*) 50. 17.

digestorum l. 5. de legibus. r) l. 12. de probat. et praesumt. s) l. 62. de legat. et fideic. 1. t) l. 18. de legat. et fideic. 2. v) l. 53. ad leg. Falcid. x) l. 188. de diuers. reg. iuris. y) Ex *libro duodeuicesimo digestorum* l. 49. de rei vindicat. z) l. 2. de vsufructu. a) l. 10. de seruitutibus. b) l. 19. de legat. et fideic. 2. c) l. 14. de vsu et vsufr. legato. d) l. 88. de verb. signif. e) Ex *libro vndeuicesimo digestorum* l. 58. de iure dotium. f) l. 20. de legat. et fideic. 2. g) l. 13. et 25. de peculio legat. h) l. 7. de suppellect. legat. i) l. 3. de aur. arg. mund. legat. k) l. 93. de verb. signif. l) Ex *libro vicesimo digestorum* l. 18. de iure codicill. m) l. 21. de legat. et fideic. 2. n) l. 32. ad SC. Trebellianum. o) l. 87. de solut. et liberat. p) l. 94. de verb. signif. q) Ex *libro vicesimo primo* l. 22. de legat. et fideic. 2. r) l. 2. ad SC. Trebellian. s) Ex *libro vicesimo secundo* l. 17. de adim. vel transfer. legat. t) l. 25. de rebus dubiis. v) l. 49. de condit. et demonstrat. x) l. 23. de statuliberis. y) Ex *libro vicesimo tertio digestorum* l. 39. de legibus. z) l. 12. quemadmod. seruitutes amitt. a) l. 18. de acquir. vel amitt. possess. b) Ex *libro vicesimo quarto digestorum* l. 3. de curatore bonis dando. c) l. 69. de solut. et liberat. d) l. 190. de diu. reg. iuris. e) Ex *libro vicesimo quinto digestor.* l. 2. de eo, qui pro tutore vel

curat.

r) 1. 3. s) 22. 3. t) 30. 1. v) 31. 1. x) 35. 2. y) 50. 17. z) 6. 1. a) 7. 1. b) 8. 1. c) 31. 1. d) 33. 2. e) 50. 16. f) 23. 3. g) 31. 1. h) 33. 8. i) 33. 10. k) 34. 2. l) 50. 16. m) 29. 7. n) 31. 1. o) 36. 1. p) 46. 3. q) 50. 16. r) 31. 1. s) 36. 1. t) 34. 4. v) 34. 5. x) 35. 1. y) 40. 7. z) 1. 3. a) 8. 6. b) 41. 2. c) 42. 7. d) 46. 3. e) 50. 17.

curat. *f*) l. 14. de re iudicata. *g*) l. 7. de itin. actuque priuato. *h*) l. 18. quod vi aut clam. *i*) l. 12. de precario. *k*) l. 6. de censibus. *l*) l. 96. et 158. de verb. signif. *m*) Ex *libro vicesimo sexto digestor.* l. 17. de legibus. *n*) l. 26. de rebus dubiis. *o*) l. 97. de verb. obligat. *p*) l. 70. de solut. et liberat. *q*) Ex *libro vicesimo septimo digestorum* l. 31. de iudiciis. *r*) l. 11. de seruit praed. rustic. *s*) l. 12. de action. emt. et vend. *t*) l. 10. et 62. de euict. et duplae stipulat. *v*) l. 71. de solut. et liberat. *x*) Ex *libro vicesimo octauo digestorum* l. 5. de adopt. et emancip. *y*) l. 7. de suis et legit. hered. *z*) l. 21. de donationibus. *a*) Ex *libro vicesimo nono digestor.* l. 18. de legibus. *b*) l. 19. de statu hominum. *c*) l. 60. de heredibus instit. *d*) l. 19. de manumissis vindicta. *e*) Ex *libro tricesimo digestor.* l. 13. de probat. et praesumt. *f*) l 23. de ritu nuptiar. *g*) Ex *libro tricesimo secundo digestor.* l. 97. de verb. signif. *h*) Ex *libro tricesimo tertio digestor.* l. 19. de legibus. *i*) l. 191. de diu. reg. iuris. *k*) Ex *libro tricesimo quarto digestor.* l. 27. de legat. et fideic. 2. *l*) Ex *libro tricesimo quinto digestor.* l. 80. de legat. et fideic. 3. *m*) l. 1. de regul. Caton. *n*) Ex *libro tricesimo sexto digestor.* l. 29 de legat. et fideic. 2. *o*) Ex *libro tricesimo septimo digestor.* l. 30. de legat. et fideic. 2. *p*) l. 11. de custod. et exhibit. reorum. *q*) l. 21. de poenis. *r*) Ex *libro tricesimo octauo digestor.* l. 50. mandati. *s*) l. 99. de verb. obligat.

f) 27. 5. *g*) 42. 1. *h*) 43. 19. *i*) 43. 24. *k*) 43. 26. *l*) 50. 15. *m*) 50. 16. *n*) 1. 3. *o*) 34. 5. *p*) 45. 1. *q*) 46. 3. *r*) 5. 1. *s*) 8. 3. *t*) 19. 1. *v*) 21. 2. *x*) 46. 3. *y*) 1. 7. *z*) 38. 16. *a*) 39. 5. *b*) 1. 3. *c*) 1. 5. *d*) 28. 5. *e*) 40. 2. *f*) 22. 3. *g*) 23. 2. *h*) 50. 16. *i*) 1. 3. *k*) 50. 17. *l*) 31. 1. *m*) 32. 1. *n*) 34. 7. *o*) 31. 1. *p*) 31. 1. *q*) 48. 3. *r*) 48. 19. *s*) 17. 1.

obligat. *t*) l. 193. de diuerſ. reg. iuris. *v*) Ex *libro triceſimo nono digeſtor.* l. 7. de adopt. et emancip. *x*) l. 3. ne quid in loco publico. *y*) l. 98. de verb. ſignif. *z*)

§. VII.

Sub Hadriano Imperatore SALVIVS IVLIANVS quammaxime floruit inter Iureconſultos, et immortale ſibi nomen edicto, quod Caeſarea condidit auctoritate, perpetuo ſuisque in illud commentariis parauit. Nobili genere ortus ſua nobilior factus eſt progenie: quacum ipſe haud raro confundi ſolet. AELIO SPARTIANO teſte, *a*) fuit proauus Didii Iuliani imperatoris, bis conſul, praefectus vrbi, et iurisconſultus: quod magis eum nobilem fecit. Vt clarius paterent omnia, poſt Gruterum atque Reineſium CHRISTOPHORVS ADAMVS RVPERTVS *b*) hoc nobis clariſſimorum Iulianorum ſchema reliquit: quod ea concinnitate, qua fieri poteſt, communicare ſtudebo.

t) 45. 1. *v*) 50. 17. *x*) 1. 7.
y) 43. 8. *z*) 50. 16.
a) Didio Iuliano init.
b) Animaduerſ. in enchiridion Pomponii IC. de origine iuris p. 215. VHLII ſiue HEINECCII opuſculis ad hiſtoriam iuris pertinentibus. Tabulam quoque genealogicam illuſtris HEINECCIVS exhibet diſſert. de Saluio Iuliano p. 8.

SALVIVS IVLIANVS Celeberrimus noſter ICtus, e colonia Hadrumetina Afer.

|

Filia, coniux C. Vibii Iuuentii,

SALVIVS IVLIANVS auunculus Didii Saluii Iuliani, praefectus praetorio, exercitum duxit et occiſus eſt a Commodo

|

Filius, cuius pudicitiam Commodus tentauit

Vibia Saluia Vara Coniux quam Spartianus perperam vocat Claram Aemiliam = Petronii Didii Seueri

Didius Seuerus, Inſuber Mediolanenſis

|

Didius Seuerus

|

Petronii Didii Seueri

NVMIVS ALBINVS.

NVMIA VARA.

DIDIVS PROCVLVS.

|

Filius, cui a Didio Iuliano filia deſponſata.

P. DIDIVS SALVIVS IVLIANVS SEVERVS Auguſtus, natus anno ab v. c. 890. poſt Chriſt. natum 139. homo perditiſſimus. Vxor Manlia Scantilla

|

DIDIA VARA Aug. nupta Cornelio Repentino, praefecto vrbi.

Fuit ergo Saluius Iulianus noſter Didii Iuliani imperatoris proauus, quod etiam SPARTIANVS in Iuliano teſtatur: gente Africanus, Adrumeti natus. *c*) Falluntur ergo, qui eum cum EBERLINO, *d*) RVTILIO, *e*) BERTRANDO, *f*) GROTIO, *g*) FREYMONIO, *h*) GRAVINA, *i*) et aliis, Mediolanenſem faciunt.

c) Apud GRVTERVM inſcript. pag. CCCCLVIII. HEINECCIVM antiq. Roman. ad inſtit. prooem. §. 14. HOFMANNVM hiſt. iuris part. 1. pag. 209. *d*) De orig. iuris p. 396. *e*) Vit. iureconſ. c. 66. *f*) De iuriſperitis l. 1. c. 1. §. 9. *g*) De vitiis iuriſconſultorum l. 2. c. 6. §. 1. *h*) Symphonia p. 257.

i) Orig. iuris ciuilis l. 1. c. 86.

ciunt. Nec aliud huius assertionis fundamentum habent, quam quod Didius Iulianus, nostri pronepos, famosus imperator ille, ortu Mediolanensis fuerit. Sed hoc nihil prorsus ad Saluii Iuliani patriam. *k*) Neque, vt iidem scriptores tradiderunt, *Seuerus* cognominatus est: et satis aperte, vt schema genealogicum demonstrat, paternum Didii Iuliani proauum cum materno, i. e. Didium Seuerum Mediolanensem cum Saluio Iuliano Adrumetino confundunt. Praeceptorem habuit Iauolenum iureconsultum: cui et ipse, vt apud POMPONIVM *l*) est, in ea celeberrima iuris schola successit. Diserte magistri mentionem facit, lege quinta de manumissis vindicta: *an apud se manumittere possit is, qui consilium praebeat, saepe quaesitum est. Ego, cum meminissem Iauolenum, praeceptorem meum, et in Africa, et in Syria, seruos suos manumisisse, cum consilium praeberet, exemplum eius secutus, et in praetura, et in consulatu meo quosdam ex seruis meis vindicta liberaui; et quibusdam praetoribus, consulentibus me, idem suasi.* Atque etiam inde patet Sabinianae addictum fuisse, *m*) non Proculianae scholae, quod sibi HVGO DONELLVS *n*) persuasit. Cum iurisprudentia inter omnes excelleret, atque insignem sibi comparauerit sapientiae laudem: Hadriano imperatori coepit esse familiaris, atque ab eo cum paucis aequalibus magno pretio haberi. Et SPARTIANO *o*) teste, *cum iudicaret, in consilio habuit non amicos suos aut comites solum, sed iurisconsultos, et praecipue Iulium Celsum, Saluium Iulianum, Neratium Priscum, aliosque: quos tamen senatus omnis probasset.*

 Sic

k) Confer. MENAGII iuris ciuilis amoenit. c. 24. init.

l) L. 2. §. vlt. de origine iuris. *m*) L. 57. D. de manumiss. testam. *n*) Lib. 5. comment. iuris ciuilis cap. 25.

o) In Hadriano.

Sic nostro imperator ad expedienda maximi momenti negotia saepius prae ceteris vsus est: et iuris illi notandam emendationem imposuit. Etiam viri merita perquam liberaliter remuneratus est: vt, qui summus in rep. erat, honoris gradum obtineret. Nam praetor, imperatori a sanctioribus consiliis, bis consul, et vrbi praefectus fuit. *p*) De praetura et consulatu ipse testatur, loco supra citato. *q*) Quibus vero annis fasces penes illum consulares fuerint, difficile dictu. Si fastos consulimus, Antonini Pii imperatoris anno decimo, post Christum natum CXLIX. M. Saluius Iulianus cum Torquato, et M. Antonini Philosophi anno decimo quinto, post Christum natum CLXXVI. cum Calpurnio Pisone consul fuit. Et hos IANVS VINCENTIVS GRAVINA *r*) sequi nullus dubitauit: quamuis sibi persuadeat, tacentibus fastis consularibus, magis credere Spartiano. Errorem vero pridem IOH. BERTRANDVS *s*) et GVIL. GROTIVS *t*) odorati sunt: qui ex annorum longa serie, vnius viri aetatem excedente, iudicarunt, primo Hadriani temporibus fuisse consulem suffectum: et secundo iam tum valde senex consularem dignitatem cum Torquato habuisse. Viginti septem post annis cum Pisone alium fuisse consulem Saluium Iulianum, nostri ex filia nepotem, et Didii Iuliani auunculum: *v*) quem vtplurimum cum ICto nostro confundere solent. Et Aquitaniam rexisse, ALTESERRA *x*) scribit: idemque PANCIROLVS *y*) asserit, ac nuper

HOF-

p) AELIVS SPARTIANVS Didio Iuliano init. *q*) L. 5. D. de manumissis vindicta. *r*) Originum iuris ciuilis l. 1. c. 86. p. 69.

s) De iurisperitis l. 1. c. 1. §. 8. *t*) De vitis iureconsultorum l. 2. c. 6. §. 2. *v*) Confundit vtrumque ANGELVS POLITIANVS etiam l. 5. epist. 9. operum pag. 70. vbi florentem Hadriani temporibus Saluium Iulianum nostrum Didii Iuliani, postea principis, auunculum vocat: qui proauus erat.

x) Rerum Aquitanicarum l. 4. c. 11. *y*) In Saluii Iuliani vita.

HOFMANNVS. z) Scilicet de Saluio Iuliano iurisconsulto accipiunt haec CALLISTATI: a) *Saluio quoque legato Aquitaniae idem princeps* (Diuus Hadrianus) *scripsit* etc. Et mihi omnino in nostrum quadrare videntur. At eruditissimo ANTON. AVGVSTINO, b) et AEGIDIO MENAGIO c) de alio Saluio accipienda videntur. Neque hic probat, quod PANCIROLVS d) addit, Belgicam quoque, Dalmatiam, Germaniam, atque Baeticam administrasse: hoc enim, ait, sine vllo testimonio affirmare, neque diuinandum, quibus argumentis in hanc sententiam adductus esset. Eum in Aegypto fuisse constat, vel ipso teste. e) Num vero priuatus, an cum imperio ibi fuerit, diuinare non possum. Neque tempus, quo diem obiit supremum, satis constat. Ex AELIO LAMPRIDIO f) intelligimus, a Commodo filium Saluii Iuliani, qui exercitibus praeerat, ad impudicitiam frustra tentatum fuisse, atque hinc patri factas insidias: eumque tandem conspirationis reum cum Paterno et Vitruuio Secundo interfectum. Ecquis vero dixerit, Saluium Iulianum Iurisconsultum nostrum fuisse? Nam historiarum series illius ex filia nepotem, atque Didii Iuliani auunculum fuisse demonstrat: vt BERNARDINI RVTILII g) oscitantiam non satis admirari possimus, qui, *Saluium*, de nostro scribit, *ad Commodi vsque tempora peruenisse, ab eoque inter principes viros caesum, memoriae proditur a Graecis h) quibusdam auctoribus: quorum fidei temporum interualla non satis congruunt, nisi ad extremam senectam*

z) Historia iuris part. 1. p. 209. a) L. 12. D. de custodia et exhibitione reorum. b) Libro de propriis nominibus pandectarum. c) Iuris ciuilis amoenit. c. 24. p. 128. d) L. c. e) L. 36. D. de solutionibus et liberationibus. extr. f) Commodo Antonino cap. 3. et 4. g) Vitis Iureconsultorum c. 66.
h) Quare a Graecis? LAMPRIDIVS, vt dixi, memoriae prodidit.

senectam venerit. Idemque GRAVINA *i*) cetero elegans iureconsultus, et antiquitatum studiosissimus, asserere non veretur. Ad extremam certe peruenit hominum aetatem, et octogenario proximus egregie de rebus in iure controuersis scripsit: imo discendi suam testatus est maximam cupiditatem. *Ego*, inquit, *k*) *discendi cupiditate, quam solam viuendi rationem optimam in octauum et septuagesimum annum aetatis duxi, memor sum eius sententiae, qui dixisse fertur.* Κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι βουλοίμην. *i. e. etsi alterum pedem in tumulo haberem: non pigeret aliquid addiscere.* Valde senex ergo, si quid coniicere licet, breui post alterum consulatum, Antonino Pio imperante, medio post Christum natum seculo altero, mortuus est, et milliario quinto via Lauicana sepultus est in monumento, quod sibi suisque ad longam posteritatem exstruxit. *l*)

§. VIII.

Circa annum reparatae salutis CXXX. *m*) Hadriano imperante, Saluius noster Iulianus, non Didius Iulianus imperator,

i) De ortu et progressu iuris ciuilis part. 1. c. 86.

k) L. 20. D. de fideicommissariis libertatibus.

l) Vid. AELIVS SPARTIANVS Didio Iuliano c. 8. extr. Confer. BERTRANDVS de iurisperitis l. 1. c. 1. §. 9. et GROTIVS de vitis iurisconsultorum l. 2. c. 6. §. 7. et HOFMANNVS hist. iuris vol. 1. pag. 209. IOH. GOTTLIEB HEINECCIVS progr. de Saluio Iuliano. *Halae* 1733. IOH. STRAVCHIVS singul. de Saluio Iuliano, in programmatibus, cura celeberrimi D. BVDERI *Ienae* 1723. edit.

m) HIERONYMVS, in chronico Eusebiano, annum notat Hadriani XV. Domini CXXXII.

perator, *n*) edicta praetorum *o*) collegit, vel ex multis potius, vnum concinnauit edictum, quod perpetuum vocabatur. *p*) De eo IVSTINIANVS imperator: *q*) καὶ πρός γε Ἀδριανὸς ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, ὅτε τὰ παρὰ τῶν πραιτώρων κατ' ἔτος ἕκαστον νομοθετούμενα, ἐν βραχεῖ τινι συνῆγε βιβλίῳ, τὸν κράτιστον Ἰουλιανὸν πρὸς τοῦτο παραλαβὼν etc. *Sed et diuus Hadrianus piae memoriae, quando ea, quae a praetoribus quotannis edicta fuerant, breui complexus est libello, assumto ad id optimo Iuliano.* Et postquam hoc in lucem prodiit edictum perpetuum: eo praetores ita vsi sunt, vt desierint ipsi proponere noua.

§. IX.

n) Vt HVGO GROTIVS *florum spars.* p. 641. ex Aurelii Victoris quodam loco, male inspecto, coniecerat. Confer. MENAGIVS *iuris ciuilis amoenitat.* c. 24. pag. 123. seqq. et Illustris SCHMINCKIVS noster syntagmatis critici variorum auctorum praefat. SPANHEMIVS in orbe Roman. c. 8. BERTRANDVS et GROTIVS Iureconsultorum vitis.

o) POMPONIO teste, l. 2. §. 44. D. *de origine iuris*, Sulpicius quidam primum ad praetoris edictum commentari coepit. Sed breuissimum illud notat fuisse opusculum, Bruto dedicatum: ex quo fragmentum habemus l. 5. §. 1. D. *de institor. actione.* Deinde C. Aulus Ofilius Iureconsultus, Augusto imperante, praetorum edicta collegit ac interpretatus est: eodem teste POMPONIO l. c. et l. 1. §. 2. D. *ne quis eum, qui in ius vocabitur.* Sed opus fuerat priuato consilio susceptum, neque adeo publicam auctoritatem vnquam obtinuisse videtur: tantoque facilius periit, postquam Iuliani edictum perpetuum accessit. Vid. MENAGIVS *amoenit. iur.* c. 42. pag. 413. seqq. HEINECCIVS antiquit. Rom. ad instit. prooem. §. 13. p. 12.

p) EVTROPIVS *hist. Rom.* l. 8. c. 9. l. 1. §. 18. C. *de vet. iure enucl.* l. 10. C. *de condict. indebiti.* HEINECCIVS l. c. §. 14.

q) De confirmatione digestorum ad magnum senatum et populum §. 18.

§. IX.

Summae auctoritatis fuisse iureconsultum, passim veterum monumentis docemur. Nominant virum sapientissimum; *r*) maximae existimationis virum, et disertissimum iurisperitum; *s*) iuris sublimissimum testem, summae auctoritatis hominem, et praetorii edicti ordinatorem; *t*) summum auctorem iuris scientiae; *v*) πάντων τῶν ἐν νομοθέταις ηὐδοκιμηκότων σοφώτατον, omnium iuris conditorum, qui vnquam fuerunt, prudentissimum. *x*) Diui Fratres M. ANTON. PHILOSOPHVS et L. ANTON. VERVS imperatores *y*) eum amicum suum et clarissimum virum vocant. IOH. BERTRANDVS *z*) nostrum etiam opinatur eum esse Iulianum, qui, anthologiae Graecae *a*) quodam epigrammate, iurisprudentiae lumen et ingens naturae miraculum appellatur. Sed diuersum esse, et minime veram Bertrandi sententiam, pluribus GVIL. GROTIVS, *b*) AEGIDIVS MENAGIVS, *c*) et alii demonstratum iuerunt. Sufficit magnam Saluii Iuliani auctoritatem fuisse: nec immerito imperatorum et iureconsultorum in coelos euehi summis laudibus: qui nobilis praesertim suaque gloria illustris, ob illam minime vulgarem iuris ciuilis cognitionem, ab AELIO SPARTIANO *d*) praedicatur: vt eius etiam maxime opera in edicto perpetuo conficiendo Hadrianus imperator vti voluerit.

§. X.

Neque tamen Iuliani edictum perpetuum suis naeuis caruisse

r) Nouell. 74. *s*) L. 5. C. de bonis quae lib. *t*) L. 10. C. de condict. indeb. *v*) L. 15. C. de vsufr. et habit.

x) De confirmatione digestorum ad magnum senatum et populum §. 18. *y*) L. 17. D. de iure patronatus. *z*) De iurisperitis l. 2. c. 1. §. 4. *a*) Lib. 1. tit. 1. *b*) De vitiis iurisconsultorum l. 2. c. 6. §. 4. *c*) Iuris ciuilis amoenit. c. 24. p. 131. seqq. *d*) Didio Iuliano init.

caruisse aiunt. Quaedam enim addidit de suo, quae praetor nunquam edixerat. *e*) Quaedam detraxit, velut illa, quae de iure iurando vestalibus et famini Diali remittendo praetor edixerat. *f*) Quaedam pro lubitu correxit: *g*) vt VLPIANVS bene moneat, olim praetoris edictum aliter fuisse conceptum, antequam Iulianus, Hadriani praecepto, illud ordinasset. Quaedam denique contra receptam iurisconsultorum sententiam scripsit, vt CALLISTRATVS *h*) testatur his verbis: *an bona, quae soluendo non sint, ipso iure ad fiscum pertineant, quaesitum. Labeo scribit, etiam ea, quae soluendo non sint, ipso iure ad fiscum pertinere. Sed contra sententiam eius edictum perpetuum scriptum est.*

§. XI.

Sed eum facile excusat Hadriani imperatoris auctoritas: cuius auspiciis edictum perpetuum edidit. Laudi vero Hadrianus sibi duxit, leges ferre nouas. Imo hinc alterum Numam videri voluisse, ex AVREL. VICTORE Schotti praeclare HENR. DODVVEL *i*) obseruauit. Certe Iuliani labor tantam in foro auctoritatem obtinuit: vt Diocletianus et Maximianus imperatores ipsi illud ius perpetuum vocare non dubitauerint. *k*) Neque adeo mirum, certatim iureconsultos ex eo tempore, Furium Anthianum, Pomponium, Callistratum, Paulum, Vlpianum, et alios ad edictum perpetuum commentatos fuisse. Iuris praetorii indigesta moles, ex tot variantibus praetorum edictis

 orta,

e) L. 3. D. de coni. cum emanc. lib. *f*) A. GELLIVS noct. Attic. l. 10. c. 15. *g*) L. 1. §. 1. D. commod. l. 1. D. quod metus caussa. *h*) L. 1. D. de iure fisci. *i*) Praelect. Cambden. 7. p. 294. Confer. HEINECCIVS antiquit. Rom. ad instit. prooem. §. 14. p. 14. Atqui etiam NICEPHORVS hist. eccles. l. 3. c. 24. Hadrianum, scribit, leges ad Draconis et Solonis Atheniensium legislatorum imitationem promulgasse.

k) L. 5. C. de appellat.

orta, formam omnino aliam requirebat: vt vix illa ſuperanda confuſio, quam mutata quotannis fere noui magiſtratus placita in iure proferebant, tandem ſummi magiſtratus auctoritate ac noua, eaque perpetua formula tolleretur. Sic certe addenda, abolenda, et immutanda erant plurima: cum imperator conſilium iniret de compilando edicto perpetuo: quod praetoriam poteſtatem infringeret, ne quid poſthac noui iuris, eius publicata hac velut norma, proferrent. Ante quidem edicta praetorum etiam perpetua dicebantur: quia ex illis edictis, ſub initium praeturae ab ſe publicatis, per id temporis ſpatium, quo praetores erant, perpetuo ius dicere debebant. Hoc vero edictum perpetuum nominabatur, quod omnibus temporibus valeret ex ipſius principis auctoritate, qui illud non in vnius anni, ſed perpetuum vſum promulgauerat. *l*) Sed errat, mea quidem ſententia, GVIL. GROTIVS, *m*) qui, nuſquam, affirmat, ante Hadriani tempora perpetui edicti vocem repertam fuiſſe.

§. XII.

Edictum perpetuum hoc temporis periit iniuria. Sed fragmenta hinc inde quaedam in digeſtis extant: quae Eguinarius Baro in libris manualium collegit. IACOBVS autem GOTHOFREDVS *n*) parum honorifice de collectione iſta ſentit: eiusque auctorem notat ſaepe data opera fingere edicta, quae nunquam fuerint, multaque eo referre, quae ex iureconſultorum placitis, moribus antiquis, ac nouis principum inſtitutis deſcendant. Nec inutilem Guilielmus Ranchinus iuris ſtudioſis praeſtitit operam, qui edicti perpetui reliquias ex multis veterum monumentis, velut ex naufragio

l) Confer. SPANHEMIVS orbis Rom. c. 8. *m*) De vitis iurisconſultorum l. 2. c. 6. §. 5. extr. *n*) Bibliotheca iuris.

fragio tabulas, collegit, easque methodo Iuſtinianea diſpoſuit. Prodierunt, cum variarum lectionum tribus libris, Pariſiis 1597. 8. Et, viri illuſtris IOH. HERMANNI SCHINCKII opera, ſyntagmate critico variorum auctorum, Marburgi Cattorum 1717. 4. *o*) At Iacobus Gothofredus, qui maluit edicti perpetui antiquum et genuinum ſeruare ordinem, in digerendo potius, quam concinnando opere, omnium induſtriam longe ſuperauit, et quatuor fontibus iuris ciuilis ſeriem librorum edicti perpetui exhibuit. Et GERARDVS NOODT *p*) huic edicto perpetuo ex libris iuris ciuilis et antiquitatibus Romanis priſtinam faciem reddere inſtituit. CHRIST. GODOFR. HOFFMANNVS *q*) quoque fragmenta edicti perpetui, in corpore iuris Romano-Iuſtinianei diſperſa, ad mentem virorum clariſſimorum, Ranchini, Gothofredi, Noodii, aliorumque, collecta et emendata dedit. Tandem Vir Ampliſſimus D. ABRAHAMVS WIELING, Fautor et Amicus noſter, fragmenta edicti perpetui cum obſeruationibus ſuis edidit Franequerae 1733. 4.

§. XIII.

Scripſit Saluius Iulianus praeter edictum perpetuum 1) de ambiguitatibus librum ſingularem, 2) ad edictum, 3) digeſtorum libros nonaginta, *r*) 4) ad Minicium Natalem libros ſex, 5) ad Vrſeium Ferocem libros quatuor. Ex libro *de ambiguitatibus* in corporis Iuſtinianei digeſtis

o) Pag. 120. ſeqq. *p*) Elegantiſſimo ad digeſta commentario.

q) Hiſtoria iuris volum. ſecundo pag. 305. ſeqq.

r) Ita diſerte ICtorum catalogus qui digeſtis praemittitur. Male ergo BERTRANDVS de iurisperitis l. 1. c. 1. §. 10. libros illi tribuit nonaginta nouem. Et l. 32. de legibus, vbi nonageſimus quartus notatur digeſtorum liber, mendum ſatis aperte oſtendit: et niſi me fallunt omnia, legendum LXXXIIII.

leges desumtae sunt 31. de vulgari et pupillari substitutione. *s*) l. 62. de legatis et fideicommissis 3. *t*) l. 13. de rebus dubiis. *v*) Ex libro *ad edictum* lex scripta est 1. de his, qui notantur infamia. *x*) Ex *libro primo digestorum* 8. de officio praesidis. *y*) l. 5. de iurisdictione. *z*) l. 25. et 27. de iudiciis. *a*) l. 19. commodati. *b*) Ex *libro digestorum secundo* l. 3. de eo, per quem factum erit. *c*) l. 200. de verborum significatione. *d*) Ex *libro digestorum tertio* l. 75. de procuratoribus et defensoribus. *e*) l. 6. et 30. de negotiis gestis. *f*) Ex *libro digestorum quarto* l. 47. et 49. de receptis. *g*) l. 15. de obligationibus et actionibus. *h*) Ex *libro quinto* l. 3. de officio eius, cui mandata est iurisdictio. *i*) l. 74. de iudiciis. *k*) l. 79. de legatis et fideicommissis 1. *l*) l. 60. de re iudicata. *m*) Ex *libro sexto* l. 54. de hereditatis petitione. *n*) l. 62. de diuersis regulis iuris. *o*) Ex *libro septimo* l. 34. de rei vindicatione. *p*) l. 3. si vsusfructus petatur. *q*) l. 32. et 37. de seruitutibus praediorum vrbanorum. *r*) l. 27. de seruitutibus praediorum rusticorum. *s*) l. 16. si seruitus vindicetur. *t*) l. 22. de actionibus emti et venditi. *v*) l. 25. de vsuris et fructibus. *x*) l. 12. de statuliberis. *y*) Ex *libro octauo* l. 7. si pars hereditatis petatur. *z*) l. 9. finium regund. *a*) l. 51. familiae erciscundae. *b*) l. 24. communi diuidundo. *c*) l. 3. de condictione sine caussa. *d*) Ex *libro nono* l. 39. de noxalibus actionibus. *e*) l. 8. ad exhibendum. *f*) l. 12. de iureiurando. *g*) l. 24. de exceptione rei

s) Digest. libro 28. tit. 6. *t*) 32. 1. *v*) 34. 5. *x*) 3. 2. *y*) 1. 18. *z*) 2. 1. *a*) 5. 1. *b*) 13. 6. *c*) 2. 10. *d*) 50. 16. *e*) 3. 3. *f*) 3. 5. *g*) 4. 8. *h*) 44. 7. *i*) 1. 21. *k*) 5. 1. *l*) 30. 1. *m*) 42. 1. *n*) 5. 3. *o*) 50. 17. *p*) 6. 1. *q*) 7. 6. *r*) 8. 2. *s*) 8. 30. *t*) 8. 5. *v*) 19. 1. *x*) 22. 1. *y*) 40. 7. *z*) 5. 4. *a*) 10. 1. *b*) 10. 2. *c*) 10. 3. *d*) 12. 7. *e*) 9. 4. *f*) 10. 4. *g*) 12. 2.

rei iudicatae. *h*) Ex *libro decimo* l. 18 de religiosis et sumtibus funerum. *i*) l. 19. de rebus creditis. *k*) l. 39. de iureiurando. *l*) l. 11. de condictione caussa data. *m*) l. 20. et 32. de condictione indebiti. *n*) l. 6. de sepulchro violato. *o*) Ex *libro vndecimo* l. 2. et 23. de pecunia constituta. *p*) l. 28. de pigneratitia actione. *q*) l. 12. de institoria actione. *r*) l. 8. de tributoria actione. *s*) l. 28. de peculio. *t*) Ex *libro duodecimo* l. 25. communi diuidundo. *v*) l. 12. de tributoria actione. *x*) l. 14. de senatusconsulto Macedoniano. *y*) l. 12. 14. 16. 28. et 37. de peculio. *z*) l. 14. ad senatusconsultum Velleianum. *a*) l. 83. ad legem Falcidiam. *b*) l. 11. de fideiussoribus et mandatoribus. *c*) Ex *libro decimo tertio* l. 40. de iureiurando. *d*) l. 15. depositi. *e*) l. 30. mandati. *f*) l. 10. de in diem addictione. *g*) l. 23. de actionibus emti et venditi. *h*) l. 7. de euictionibus et duplae stipulatione. *i*) l. 84. ad legem Falcidiam. *k*) l. 36. de acquirendo rerum dominio. *l*) l. 36. de acquirenda vel amittenda possessione. *m*) l. 18. de precario. *n*) l. 16. de obligationibus et actionibus. *o*) l. 15. de nouationibus et delegationibus. *p*) l. 32. de solutionibus et liberationibus. *q*) Ex *libro decimoquarto* l. 31. mandati. *r*) l. 3. de praescriptis verbis. *s*) l. 2. de obsequiis parentibus et patronis praestandis. *t*) l. 13. de fideiussoribus et mandatoribus. *v*) Ex *libro decimo quinto* l. 12. de legibus. *x*) l. 39. de contrahenda emtione et venditione. *y*) l. 17. de in diem addiction. *z*) l. 18.

h) 44. 2. *i*) 11. 7. *k*) 12. 1. *l*) 12. 2. *m*) 12. 4. *n*) 12. 6. *o*) 47. 12. *p*) 13. 5. *q*) 13. 7. *r*) 14. 3. *s*) 14. 4. *t*) 15. 1. *v*) 10. 3. *x*) 14. 4. *y*) 14. 6. *z*) 15. 1. *a*) 16. 1. *b*) 35. 2. *c*) 46. 1. *d*) 12. 2. *e*) 16. 3. *f*) 17. 1. *g*) 18. 2. *h*) 19. 1. *i*) 21. 2. *k*) 35. 2. *l*) 41. 1. *m*) 41. 2. *n*) 43. 26. *o*) 44. 7. *p*) 46. 2. *q*) 46. 3. *r*) 17. 1. *s*) 19. 5. *t*) 37. 15. *v*) 46. 1. *x*) 1. 3. *y*) 18. 1. *z*) 18. 2.

l. 18. de hereditate vel actione vendita. *a*) l. 5. de rescindenda venditione. *b*) l. 24. de actionibus emti et venditi. *c*) l. 16. et 18. locati, conducti. *d*) l. 8. de euiction. et duplae stipulat. *e*) l. 5. de tritico, vino, vel oleo legato. *f*) Ex *libro decimo sexto* l. 7. de condict. caussa data. *g*) l. 11. de sponsalibus. *h*) l. 18. de ritu nuptiarum. *i*) l. 44. et 46. de iure dotium. *k*) l. 7. de fundo dotali. *l*) l. 30. soluto matrimonio. *m*) l. 53. de verborum obligat. *n*) Ex *libro decimo septimo* l. 13. et 21. de pactis dotalibus. *o*) l. 4. et 37. de donatione inter virum et vxorem. *p*) l. 1. et 14. de donationibus. *q*) l. 13. de mortis caussa donat. *r*) l. 63. de diuersis regulis iuris. *s*) Ex *libro duodeuicesimo* l. 20. de rebus creditis. *t*) l. 47. de iure dotium. *v*) l. 18. de pactis dotalibus. *x*) l. 31. soluto matrimonio. *y*) l. 85. ad legem Falcidiam. *z*) l. 14. de mortis caussa donat. *a*) Ex *libro vndeuicesimo* l. 22. de actione rerum amotarum. *b*) l. 2. de agnoscendis et alendis liberis. *c*) Ex *libro vicesimo* l. 20. de excusationibus. *d*) Ex *libro vicesimo primo* l. 3. de confirmando tutore vel curatore. *e*) l. 18. de administratione et periculo tutorum. *f*) l. 12. et 13. de auctoritate et consensu tutorum. *g*) l. 4. vbi pupillus educari vel morari debeat. *h*) l. 2. et 4. de contraria tutelae et vtili actione. *i*) l. 3. et 5. de magistratibus conueniendis. *k*) l. 7. de curatoribus furioso dandis. *l*) Ex *libro vicesimo secundo* l. 16. et 40. de noxalibus actionibus. *m*) l. 14. de condictione furtiua. *n*) l. 11. et 23. de operis libertorum. *o*) l. 54. de verborum

a) 18. 4. *b*) 18. 5. *c*) 19. 1. *d*) 19. 2. *e*) 21. 2. *f*) 33. 6. *g*) 12. 4. *h*) 23. 1. *i*) 23. 2. *k*) 23. 3. *l*) 23. 5. *m*) 24. 3. *n*) 45. 1. *o*) 23. 4. *p*) 24. 1. *q*) 39. 5. *r*) 39. 6. *s*) 50. 17. *t*) 12. 1. *v*) 23. 3. *x*) 23. 4. *y*) 24. 3. *z*) 35. 2. *a*) 39. 6. *b*) 25. 2. *c*) 25. 3. *d*) 27. 1. *e*) 26. 3. *f*) 26. 7. *g*) 26. 8. *h*) 27. 2. *i*) 27. 4. *k*) 27. 8. *l*) 27. 10. *m*) 9. 4. *n*) 13. 1. *o*) 38. 1.

borum obligatione. *p*) l. 5. de duobus reis constituendis. *q*) l. 56. de furtis. *r*) l. 4. si familia furtum fecisse dicatur. *s*) Ex *libro vicesimo tertio* l. 13. de bonorum possessione contra tabulas. *t*) l. 2. 4. et 6. de legatis praestandis. *v*) l. 3. de collatione bonorum. *x*) l. 7. de bonorum possessione secundum tabulas. *y*) l. 2. si familia furtum fecisse dicatur. *z*) Ex *libro vicesimo quarto* l. 2. de inspiciendo ventre. *a*) l. 25. de vulgari et pupillari substitutione. *b*) l. 5. de bonorum possessione contra tabulas. *c*) l. 4. et 7. de Carboniano edicto. *d*) l. 8. de bonorum possessione secundum tabulas. *e*) Ex *libro vicesimo quinto* l. 19. de hereditate vel actione vendita. *f*) l. 106. de conditionibus et demonstrationibus. *g*) l. 20. de bonis libertorum. *h*) Ex *libro vicesimo sexto* l. 41. de acquirenda vel omittenda hereditate. *i*) l. 11. 13. et 21. de bonis libertorum. *k*) l. 6. et 8. si quid in fraudem patroni. *l*) Ex *libro vicesimo septimo* l. 15. de legibus. *m*) l. 20. de testament. milit. *n*) l. 21. si quis omissa caussa testam. *o*) l. 23. de bonis libertorum. *p*) l. 2. si tabulae testam. nullae extabunt. *q*) l. 1. et 4. vnde legitimi. *r*) l. 3. vnde cognati. *s*) l. 15. de mortis caussa donat. *t*) Ex *libro vicesimo octauo* l. 1. quibus non competit bonorum possessio. *v*) l. 4. quis ordo in possess. seru. *x*) Ex *libro vicesimo nono* l. 13. de liberis et postum. *y*) l. 37. de heredib. instit. *z*) l. 26. de vulgari et pupillari substit. *a*) l. 11. de conditionib. institut. *b*) l. 16. de mortis caussa donat. *c*) l. 64. de diuersis reg.

p) 45. 1. *q*) 45. 2. *r*) 47. 2. *s*) 47. 6. *t*) 37. 4. *v*) 37. 5. *x*) 37. 6. *y*) 37. 11. *z*) 47. 6. *a*) 25. 4. *b*) 28. 6. *c*) 37. 4. *d*) 37. 10. *e*) 37. 11. *f*) 18. 4. *g*) 35. 1. *h*) 38. 2. *i*) 29. 2. *k*) 38. 2. *l*) 38. 5. *m*) 1. 3. *n*) 29. 1. *o*) 29. 4. *p*) 38. 2. *q*) 38. 6. *r*) 38. 7. *s*) 38. 8. *t*) 39. 6. *v*) 38. 13. *x*) 38. 15. *y*) 28. 2. *z*) 28. 5. *a*) 28. 6. *b*) 28. 7. *c*) 39. 6.

reg. Iuris. *d*) Ex *libro tricesimo* l. 7. 16. 22. 38. et 40. de heredib. instit. *e*) l. 19. et 27. de vulgarl et pupillari substit. *f*) l. 13. de conditionib. institut. *g*) l. 43. de acquirenda vel omittenda hereditate. *h*) Ex *libro tricesimo primo* l. 14. de auctoritate et consensu tutor. *i*) l. 22. si quis omissa caussa testam. *k*) l. 18. de legatis et fideicommissis 1. *l*) l. 21. de condit. et demonstrat. *m*) Ex *libro tricesimo secundo* l. 81. de legatis et fideicommissis 1. *n*) l. 9. de optione legat. *o*) l. 8. de adim. vel transfer. legat. *p*) l. 15. de manumiss. testam. *q*) Ex *libro tricesimo tertio* l. 6. 82. et 84. de legatis et fideicommissis 1. *r*) l. 10. de liberat. legat. *s*) l. 17. de obligat. et actionib. *t*) Ex *libro tricesimo quarto* l. 28. de seruitut. praed. rustic. *v*) l. 76. et 86. de legat. et fideic. 1. *x*) l. 59. de legat. et fideic. 3 *y*) l. 3. de dote praelegata. *z*) l. 10. de optione legata. *a*) Ex *libro tricesimo quinto* l. 55. de pactis. *b*) l. 41. ex quibus caussis maiores. *c*) l. 34. de vsufructu. *d*) l. 4. de vsufructu accrescendo. *e*) l. 7. et 17. quibus modis vsusfructus vel vsus amittatur. *f*) l. 6. de vsufructu earum rerum, quae vsu consumuntur. *g*) l. 4. si vsusfructus petatur. *h*) l. 22. de conditionibus et demonstrationibus. *i*) l. 16. quando dies legat. cedat. *k*) Ex *libro tricesimo sexto* l. 75. de iudiciis. *l*) l. 89. et 91. de legat. et fideic. 1. *m*) l. 11. de optione legat. *n*) l. 11. de liberat. legat. *o*) l. 11. de rebus dubiis. *p*) l. 17. quando dies legat. cedat. *q*) l. 17. de legat. praestand. *r*) l. 16. de manumiss. testam. *s*) l. 55. de verborum obligat.

d) 50.17. *e*) 28.5. *f*) 28.6. *g*) 28.7. *h*) 29.2. *i*) 26.8. *k*) 29.4. *l*) 30.1. *m*) 35.1. *n*) 30.1. *o*) 33.5. *p*) 34.4. *q*) 40.4. *r*) 30.1. *s*) 34.3. *t*) 44.7. *v*) 8.3. *x*) 30.1. *y*) 32.1. *z*) 33.4. *a*) 33.5. *b*) 2.14. *c*) 4.6. *d*) 7.1. *e*) 7.2. *f*) 7.4. *g*) 7.5. *h*) 7.6. *i*) 35.1. *k*) 36.2. *l*) 5.1. *m*) 30.1. *n*) 33.5. *o*) 34.3. *p*) 34.5. *q*) 36.2. *r*) 37.5. *s*) 40.4.

obligat. *t*) Ex *libro tricesimo septimo* l. 2. de iure codicill. *v*) l. 12. de peculio legat. *x*) l. 10. de adimend. vel transferend. legat. *y*) l. 11. et 18. quando dies legat. cedat. *z*) Ex *libro tricesimo octauo* l. 6. vt in possess. legat. *a*) Ex *libro tricesimo nono* l. 33. de condictione indebiti. *b*) l. 3. de iure codicill. *c*) l. 60. 92. 94. et 96. de legat. et fideic. 1. *d*) l. 12. de liberat. legat. *e*) l. 23. et 25. ad senatusconsultum Trebellianum. *f*) Ex *libro quadragesimo* l. 34. de condict. indebiti. *g*) l. 86. ad legem Falcidiam. *h*) l. 27. ad senatusconsultum Trebellianum. *i*) Ex *libro quadragesimo primo* l. 14. communia praedior. *k*) l. 6. et 13. de operis noui nunciat. *l*) l. 4. de aqua cottidiana et aestiua. *m*) Ex *libro quadragesimo secundo* l. 12. qui testamentum facere possunt. *n*) l. 97. de legat. et fideic. 1. *o*) l. 4. et 5. de manumissis vindicta. *p*) l. 17. de manumissis testamento. *q*) l. 47. de fideicommissariis libertatibus. *r*) Ex *libro quadragesimo tertio* l. 20. de probat. et praesumtion. *s*) l. 23. de condit. et demonstrat. *t*) l. 13. de statu liberis. *v*) l. 6. ne quid in loco publico. *x*) l. 12. de fideiuss. et mandat. *y*) Ex *libro quadragesimo quarto* l. 29. de pignerat. action. *z*) l. 37. de acquirendo rerum dominio. *a*) l. 38. de acquirenda vel omittenda possessione. *b*) l. 33. de vsurpat. et vsucap. *c*) l. 7. de emtore. *d*) l. 2. pro herede vel possess. *e*) Ex *libro quadragesimo quinto* l. 41. de minoribus. *f*) l. 35. de condict. indebiti. *g*) l. 61. de re iudicata. *h*) l. 36. de iniur. et famos. libellis. *i*) Ex *libro quadragesimo sexto* l. 6.

t) 45. 1. *v*) 29. 7. *x*) 33. 8. *y*) 34. 4. *z*) 36. 2. *a*) 36. 4. *b*) 12. 6. *c*) 29. 7. *d*) 30. 1. *e*) 34. 3. *f*) 36. 1. *g*) 12. 6. *h*) 35. 2. *i*) 36. 1. *k*) 8. 4. *l*) 39. 1. *m*) 43. 20. *n*) 28. 1. *o*) 30. 1. *p*) 40. 2. *q*) 40. 4. *r*) 40. 5. *s*) 22. 3. *t*) 35. 1. *v*) 40. 7. *x*) 43. 8. *y*) 46. 1. *z*) 13. 7. *a*) 41. 1. *b*) 41. 2. *c*) 41. 3. *d*) 41. 4. *e*) 41. 5. *f*) 4. 4. *g*) 12. 6. *h*) 42. 1. *i*) 47. 10.

de ſeparationibus. *k*) Ex *libro quadrageſimo ſeptimo* l. 44. de acquirenda vel omittenda hereditate. *l*) l. 17. de mortis cauſſa donat. *m*) l. 5. de curatore bonis dando. *n*) l. 14. de fideiuſſ. et mandat. *o*) Ex *libro quadrageſimo octauo* l. 8. ſi pars heredit. petatur. *p*) l. 42 de lege Aquilia. *q*) l. 21. de rebus creditis. *r*) l. 7. ne quid in loco publico. *s*) l. 17. de vi et vi armat. *t*) Ex *libro quadrageſimo nono* l. 16. de ſeruitutibus. *v*) l. 2. et 14. de operis noui nunciat. *x*) l. 15. et 17. quae in fraudem creditor. *y*) l. 19. de precario. *z*) l. 1. de Saluiano interdicto. *a*) Ex *libro quinquageſimo* l. 12. de rebus dubiis. *b*) l. 13. de exceptionibus. *c*) Ex *libro quinquageſimo primo* l. 10. finium regundorum. *d*) l. 15. ad ſenatusconſultum Velleianum. *e*) l. 8. 10. 16. et 25. de except. rei iudicatae. *f*) l. 15. de fideiuſſ. et mandat. *g*) Ex *libro quinquageſimo ſecundo* l. 98. de legat. et fideic. 1. *h*) l. 24. de operis libertor. *i*) l. 56. de verborum obligat. *k*) l. 6. de duobus reis conſtituendis. *l*) l. 1. et 10. de ſtipulat. ſeruorum. *m*) l. 33. de ſolut. et liberat. *n*) Ex *libro quinquageſimo tertio* l. 57. de verborum obligat. *o*) l. 7. et 16. de fideiuſſ. et mandat. *p*) Ex *libro quinquageſimo quarto* l. 25. de actionibus emti et venditi. *q*) l. 11. de adimenda et transferenda legat. *r*) l. 18. de obligat. et action. *s*) l. 58. de verborum obligat. *t*) l. 13. et 34. de ſolut. et liberat. *v*) l. 17. de acceptilatione. *x*) l. 65. de diuerſis regulis iuris. *y*) Ex *libro quinquageſimo quinto* l. 20. de legibus. *z*) l. 13. ſi quis

k) 42. 6. *l*) 29. 2. *m*) 39. 6. *n*) 42. 7. *o*) 46. 1. *p*) 5. 4. *q*) 9. 2. *r*) 12. 1. *s*) 43. 8. *t*) 43. 16. *v*) 8. 1. *x*) 39. 1. *y*) 42. 8. *z*) 43. 26. *a*) 43. 33. *b*) 34. 5. *c*) 44. 1. *d*) 10. 1. *e*) 16. 1. *f*) 44. 2. *g*) 46. 1. *h*) 30. 1. *i*) 38. 1. *k*) 45. 1. *l*) 45. 2. *m*) 45. 3. *n*) 46. 3. *o*) 45. 1. *p*) 46. 1. *q*) 19. 1. *r*) 34. 4. *s*) 44. 7. *t*) 45. 1. *v*) 46. 4. *x*) 46. 4. *y*) 50. 17. *z*) 1. 3.

quis cautionibus. *a*) l. 52. et 55. de rei vindicat. *b*) l. 24. de condit. et demonstrat. *c*) l. 4. et 14. iudicatum solui. *d*) Ex *libro quinquagesimo sexto* l. 22. ratam rem haberi. *e*) Ex *libro quinquagesimo septimo* l. 39. de euictionibus et duplae stipulatione. *f*) Ex *libro quinquagesimo octauo* l. 40. et 43. de euictionibus et duplae stipulatione. *g*) l. 42. de damno infecto. *h*) Ex *libro quinquagesimo nono* l. 10. de legibus. *i*) l. 6. et 8. de suis et legitimis heredibus. *k*) Ex *libro sexagesimo* l. 55. de hereditatis petitione. *l*) l. 2. de donationibus. *m*) l. 18. de mortis caussa donat. *n*) l. 66. de diuersis regulis iuris. *o*) Ex *libro sexagesimo primo* l. 51. et 87. ad legem Falcidiam. *p*) Ex *libro sexagesimo secundo* l. 11. de ritu nuptiarum. *q*) l. 6. de diuort. et repud. *r*) l. 28. de vulgari et pupillari substit. *s*) l. 48. de fideicommissariis libertatibus. *t*) l. 22. de captiuis et de postliminio. *v*) Ex *libro sexagesimo tertio* l. 4. de iure codicill. *x*) Ex *libro sexagesimo quarto* l. 18. quod metus caussa. *y*) l. 42. de heredibus instituendis. *z*) l. 9. si quid in fraudem patroni. *a*) l. 5. qui et a quibus manumissio. *b*) Ex *libro sexagesimo quinto* l. 25. de operis libertorum. *c*) l. 24. de bonis libertorum. *d*) Ex *libro sexagesimo octauo* l. 14. quod vi aut clam. *e*) Ex *libro sexagesimo nono* l. 26. de statu hominum. *f*) l. 25. de condit. et demonstrat. *g*) l. 23. de captiuis et postliminio reuersis. *h*) Ex *libro septuagesimo* l. 26. de adoptionibus. *i*) l. 99. de legatis et fideic. 1. *k*) l. 9. quando dies legat. cedat. *l*) Ex *libro septuagesimo tertio* l. 19. de

Iii 3 obligat.

a) 2. 11. *b*) 6. 1. *c*) 35. 1. *d*) 46. 7. *e*) 46. 8. *f*) 21. 2.
g) 21. 2. *h*) 39. 2. *i*) 1. 3. *k*) 38. 16. *l*) 5. 3. *m*) 39. 5.
n) 39. 6. *o*) 50. 17. *p*) 35. 2. *q*) 23. 2. *r*) 24. 2. *s*) 28. 6.
t) 40. 5. *v*) 49. 15. *x*) 29. 7. *y*) 4. 2. *z*) 28. 5. *a*) 38. 5.
b) 40. 9. *c*) 38. 1. *d*) 38. 2. *e*) 43. 24. *f*) 1. 5. *g*) 35. 1.
h) 49. 15. *i*) 1. 7. *k*) 30. 1. *l*) 36. 2.

obligat. et actionibus. *m*) Ex *libro ſeptuageſimo ſeptimo* l. 100. de legatis et fideic. 1. *n*) Ex *libro ſeptuageſimo octauo* l. 56. de rei vindicat. *o*) l. 30. de vulgari et pupillari ſubſtitutione. *p*) l. 101. de legatis et fideicomm. 1. *q*) l. 10. de vſu et vſufruct. legat. *r*) l. 1. de his, quae pro non ſcriptis habentur. *s*) Ex *libro octogeſimo* l. 19. de mortis cauſſa donat. *t*) l. 201. de verborum ſignif. *v*) Ex *libro octogeſimo primo* l. 102. de legat. et fideic. 1. *x*) l. 13. de liberatione legata. *y*) Ex *libro octogeſimo ſecundo* l. 26. de condit. et demonſtrat. *z*) Ex *libro octogeſimo tertio* l. 103. de legat. et fideic. 1. *a*) Ex *libro octogeſimo quarto* l. 32. de legibus. *b*) Ex *libro octogeſimo quinto* l. 27. de adoptionibus. *c*) Ex *libro octogeſimo ſexto* l. 47. et 51. ad legem Aquiliam. *d*) l. 6. de lege Rodia de iactu. *e*) l. 5. de lege Iulia de adulteriis. *f*) l. 5. ad legem Corneliam de falſariis. *g*) Ex *libro octogeſimo ſeptimo* l. 67. de diuerſis regulis iuris. *h*) Ex *libro octogeſimo octauo* l. 59. de verborum obligat. *i*) Ex *libro octogeſimo nono* l. 17. de fideiuſſ. et mandat. *k*) Ex *libro nonageſimo* l. 11. de legibus. *l*) l. 2. de compenſationibus. *m*) l. 18. de fideiuſſ. et mandat *n*) Ex Iuliani libris ſex ad Minicium Natalem in digeſtis Iuſtinianeis leges deſumtae ſunt variae. Ex *primo* l. 67. de vſufructu. *o*) l. 105. de legat. et fideic. 1. *p*) l. 11. de vſu et vſufruct. legat. *q*) l. 1. de ſeruitut. legat. *r*) l. 12. de optione legat. *s*) l. 30. de condit. et demonſtrat. *t*) l. 27. de operis libertor. *v*) Ex *ſecundo* l. 22. et 34. de ſeruitut. praed. vrban. *x*) l. 31. de ſeruitut.

m) 44. 7. *n*) 30. 1. *o*) 6. 1. *p*) 28. 6. *q*) 30. 1. *r*) 33. 2. *s*) 34. 8. *t*) 39. 6. *v*) 50. 16. *x*) 30. 1. *y*) 34. 3. *z*) 35. 1. *a*) 30. 1. *b*) 1. 3. vbi vulgo quidem male indicatur digeſtorum liber LXXXXIIII. *c*) 1. 7. *d*) 9. 2. *e*) 14. 2. *f*) 48. 5. *g*) 48. 10. *h*) 50. 17. *i*) 45. 1. *k*) 46. 1. *l*) 1. 3. *m*) 16. 2. *n*) 46. 1. *o*) 7. 1. *p*) 30. 1. *q*) 33. 2. *r*) 33. 3. *s*) 33. 5. *t*) 35. 1. *v*) 38. 1. *x*) 8. 2.

ſeruitut. praed. ruſtic. *y*) l. 8. de lege Rodia de iactu. *z*) l. 10. depoſiti. *a*) l. 39. de acquirenda vel amittenda poſſeſſ. *b*) l. 8. et 10. pro emtore. *c*) l. 7. pro derelicto. *d*) l. 62. de verbor. obligatione. *e*) Ex *tertio* l. 39. de acquirendo rerum dominio. *f*) l. 21. de obligat et action. *g*) l. 59. de furtis. *h*) l. 10. arborum furtim caeſarum. *i*) Ex *quarto* l. 22. de rebus creditis. *k*) l. 33. mandati. *l*) l. 29 de action. emt. et vend. *m*) l. 32. locati, conducti. *n*) l. 50. de aedilit. edicto. *o*) l. 5. de aqua cottidiana et aeſtiua. *p*) l. 19. de fideiuſſ. et mandat. *q*) Ex *quinto* l. 76. de procurat. et defenſ. *r*) l. 49. de iure dotium. *s*) l. 39. de donat. inter virum et vxorem. *t*) l. 25. de aqua et aquae pluu. arc. *v*) l. 30. de liberali cauſſa. *x*) l. 23. ratam rem haberi. *y*) Ex *ſexto* l. 56. de pactis. *z*) l. 59. et 61. de rei vindicat. *a*) l. 18. ſi ſeruitus vindicetur. *b*) l. 26 de vſuris et fructibus. *c*) l. 206. de verborum ſignificatione. *d*) Perperam Iulianus libro decimo apud Minicium citatur l. 11. §. 15. de action. emt. et vend. *e*) Et quatuor librorum ad Vrſeium Ferocem quaedam in digeſtis ICtorum fragmenta leguntur. Sunt enim ex *libro primo* l. 35. de vſufructu. *f*) l. 32. de vulgari et pupillari ſubſtit. *g*) l. 45. de acquir. vel omittenda heredit. *h*) l. 104. de legat. et fideic. 1. *i*) l. 63. de legatis et fideic. 3. *k*) l. 29. de condit. et demonſtrat. *l*) l. 25. de bonis libertor. *m*) l. 20. de mortis cauſſa donat. *n*) l. 36. de ſolut. et liberat. *o*) Ex *libro ſecundo* l. 41. de noxalibus actionibus. *p*) l. 52. familiae erciſcundae. *q*) l. 5. communi

y) 8. 3. *z*) 14. 2. *a*) 16. 3. *b*) 41. 2. *c*) 41. 4. *d*) 41. 7. *e*) 45. 1. *f*) 41. 1. *g*) 44. 7. *h*) 47. 2. *i*) 47. 7. *k*) 12. 1. *l*) 17. 1. *m*) 19. 1. *n*) 19. 2. *o*) 21. 1. *p*) 43. 20. *q*) 46. 1. *r*) 3. 3. *s*) 23. 3. *t*) 24. 1. *v*) 39. 3. *x*) 40. 12. *y*) 46. 8. *z*) 2. 14. *a*) 6. 1. *b*) 8. 5. *c*) 22. 1. *d*) 50. 16. *e*) 19. 1. *f*) 7. 1. *g*) 28. 6. *h*) 29. 2. *i*) 30. 1. *k*) 32. 1. *l*) 35. 1. *m*) 38. 2. *n*) 39. 6. *o*) 46. 3. *p*) 9. 4. *q*) 10. 2.

ni diuidundo. *r*) l. 48. de iure dotium. *s*) l. 22. de pactis dotalibus *t*) l. 32. et 59. soluto matrimonio. *v*) l. 8. de heredibus instituendis. *x*) l. 21. de mortis caussa donat. *y*) l. 6. de manumiss. vindicta. *z*) l. 18. de manumiss. testament. *a*) l. 7. qui et a quibus manumiss. *b*) l 61. de verborum obligatione. *c*) l. 37. de solut. et liberat. *d*) Ex *libro tertio* l. 5. de condictione ob turpem vel iniustam caussam. *e*) l. 37. de condict. indebiti. *f*) l. 20. commodati. *g*) l. 32. mandati. *h*) l. 41. de contrahenda emt. et vend. *i*) l. 13. de pericul. et commod. rei vend. *k*) l. 28. de action. emt. et vend. *l*) l. 19. de manumiss. testam. *m*) l. 35. de vsurpat. et vsucap. *n*) l. 9. pro emtore. *o*) l. 6. pro derelicto. *p*) l. 14. de stipulat. seruorum. *q*) Ex *libro quarto* l. 47. de procurat. et defens. *r*) l. 34. de noxalibus actionibus. *s*) l. 18. de interrogationibus in iure faciendis. *t*) l. 16. ad senatusconsultum Velleianum. *v*) l. 15. de exceptionibus. *x*) l. 58. de furtis. *y*) Quibus praeterea citetur locis, neque numero, neque nomine librorum notato, apud virum celeberrimum ABRAHAMVM WIELINGIVM *z*) videatur.

§. XIV.

Plerisque adhuc visum est, Saluianum nostrum in praetura Saluiani interdicti auctorem extitisse. Ita CLAVDIVS COLOMBETTVS, senator Parisiensis, et iureconsultus celeberrimus, *a*) politioris item iurisprudentiae instaurator,

r) 10. 3. *s*) 23. 3. *t*) 23. 4. *v*) 24. 3. *x*) 28. 5. *y*) 39. 6. *z*) 40. 2. *a*) 40. 4. *b*) 40 9. *c*) 45. 1. *d*) 46. 3. *e*) 12. 5. *f*) 12. 6. *g*) 13. 6. *h*) 17. 1. *i*) 18. 1. *k*) 18. 6. *l*) 19. 1. *m*) 40. 4. *n*) 41. 3. *o*) 41. 4. *p*) 41. 7. *q*) 45. 3. *r*) 3. 3. *s*) 9. 4. *t*) 11. 1. *v*) 16. 1. *x*) 44. 1. *y*) 47. 2.

z) Iurisprudentia restituta pag. 75. seqq.

a) In paratitlo ad titulum D. de Saluiano interdicto.

tor, et verum ſui ſeculi ornamentum, IACOBVS CVIACIVS *b*) et plures alii ſatis confidenter affirmabant: quos etiam erroris plane incautus AEGIDIVS MENAGIVS *c*) ſequitur. Illuſtris vero CORNELIVS VAN BYNKERSHOEK *d*) quam eruditiſſime demonſtrat, Iuliano antiquius eſſe id interdictum: quod ipſe IVLIANVS, digeſtorum libro quadrageſimo nono, *e*) fuerit interpretatus, eoque ſatis noto et antiquo nomine Saluianum dixerit.

§. XV.

Etiam Hadriano imperatori HENRICVS DODWEL *f*) edictum prouinciale tribuit, a iureconſulto, neſcio quo, concinnatum. Quod HEINECCIO *g*) tamen valde eſt dubium, et vero videtur ſimilius, quod ſub Marco in lucem prodierit. Sed quoquo ſe res habeat modo, parum ab edicto praetoris perpetuo iſtud prouinciale ius diſcrepaſſe dicendum. Conſtat enim, ab antiquiſſimis temporibus quoque in prouinciis proconſules, atque propraetores vrbana edicta plerumque in iure dicundo ſecutos fuiſſe. *h*) Atque etiam Caii fragmenta ex commentariis ad edictum prouinciale tantum non in omnibus fragmentis aliorum ex libris ad edictum praetoris reſpondent: ita quidem, vt Gothofredus in ordinando edicto perpetuo Caii fragmentis quoque vti nullus dubitauerit. Integrum vero iſtud edictum prouinciale, magno iurisprudentiae incommodo, periit.

§. XVI.

b) In paratitlo ad eundem titulum. *c*) Iuris ciuilis amoenitatibus c. 24. pag. 129. *d*) Obſeruationum iuris Romani l. 1. c. 24. p. 66. ſeq. *e*) L. 1. D. de Saluiano interdicto. *f*) Ad Spatian. Hadr. *g*) Antiq. Rom. ad inſtit. prooem. §. 15. p. 14. Confer. HOFFMANNVS hiſt. iuris vol. 1. pag. 213. ſeq.

h) CICERO Verrin. orat. 1. c. 46. ad Attic. l. 6. epiſt. 1. EZECHIEL SPANHEMIVS orb. Rom. exercit. 2. c. 12. p. 97. IVSTINIANVS imperator de conceptione digeſtorum ad Tribonianum §. 10.

§. XVI.

Sub Antoninis floruit Iuliani discipulus, SEXTVS *i*) CAECILIVS AFRICANVS, qui tantum praeceptori suo tribuit, vt Africani ore videatur Iulianus, tanquam Apollo ex tripode, oracula fudisse. Omnia enim fere de Iuliani sententia summa fide pronunciat verbis, *ait*, *existimauit*, *negauit*, *putauit*, *inquit*, *respondit*, *placet*, *notat*, similibus. Adeo sapientiae gloriam doctori suo non inuidebat vir alioqui diuini humanique iuris peritissimus. Siquidem Caecilius ille fuit, quem A. GELLIVS *k*) vocat in disciplina iuris, atque legibus populi Romani noscendis interpretandisque, scientia, vsu, auctoritateque illustrem: quemque aduersus Fauorinum philosophum ius decemuirale propugnantem inducit. Pluribus quidem negat AEGIDIVS MENAGIVS, *l*) eundem Sextum Caecilium esse, atque Africanum Iurisconsultum: quae communis ante fuerat doctorum opinio. Attamen huius assertionis veritatem BERN. HENR. REINOLDVS *m*) docte et eleganter demonstrauit, atque CVIACII *n*) vindicauit sententiam: quam GVIDO PANCIROLVS *o*) quoque cum multis aliis, nec immerito amplexus fuerat. Sed confundendus non est cum Iulio Africano, qui sub Maximo imperatore consul fuit;

i) Hoc illi praenomen fuisse constat ex L. 3. §. 4. D. de agnoscendis et alendis liberis. Confer. IACOBVS CVIACIVS tract. 1. ad Africanum init. et obseruat. l. 7. c. 2. ANTON. AVGVSTINVS de nom. propr. pandect. CRINITVS de honesta discipl. l. 8. c. vlt. GOEDDAEVS ad l. 207. de verbor. signif. Pl. consulendi sunt EBERLINVS de orig. iuris c. 48. §. 21. seqq. BERTRANDVS de iurisperitis l. 1. c. 16. GROTIVS de vitis ICtorum l. 2. c. 6. §. 8. GRAVINA orig. iur. l. 1. c. 90. IOH. STRAVCHIVS progr. de Africano. Alii.

k) Noct. Attic. l. 20. c. 1.

l) Iuris ciuilis amoenitat. c. 23.

m) Ad leg. 23. de reg. iuris p. 9. seq.

n) Tract. 1. ad Afric. init. et obseruat. l. 7. c. 2.

o) De claris legum interpretibus l. 1. c. 41.

fuit; neque cum eo Africano, qui, LAMPRIDIO teste, *p*) Alexandro Seuero a consiliis, et Papiniani discipulus fuit.

§. XVII.

Scripsit Africanus noster 1) quaestionum libros nouem. 2) Epistolarum libros viginti. De ceteris nihil constat. Neque ex memoratis quidquam, praeter fragmenta quaedam in pandectis Iustinianeis, hodie superest. Ex *libro quaestionum primo* l. 46. de acquirenda vel omitt. heredit. *q*) l. 10. si quid in fraud. patr. *r*) l. 22. de mortis caussa donat. *s*) l. 20. de manumissis testamento. *t*) Ex *libro quaestion. secundo* l. 23. de rebus creditis. *v*) l. 46. de hered. instit. *x*) l. 33. de vulg. et pupill. substit. *y*) l. 15. de iure codicill. *z*) l. 107. de legat. et fideic. 1. *a*) l. 2. et 5. de aur. arg. mund. legat. *b*) l. 31. et 42. de condit. et demonstrat. *c*) l. 26. de bonis libertor. *d*) l. 23. de mortis caussa donat. *e*) Ex *libro quaest. tertio* l. 77. de iudiciis. *f*) l. 8. de eo, quod cert. loc. *g*) l. 18. de in diem addict. *h*) l. 8. qui et a quibus manumissi. *i*) l. 22. de obligat. et action. *k*) l. 10. rem pupilli saluam fore. *l*) l. 6. ad leg. Cornel. de falsis. *m*) l. 3. de legationibus. *n*) l. 207. de verbor. signif. *o*) Ex *libro quaestionum quarto* l. 56. de hered. petit. *p*) l. 17. et 19. ad SC. Velleianum. *q*) l. 14. et 16. de liberis et postumis. *r*) l. 47. de hered. instit. *s*) l. 34. de vulgar. et pupill. substit. *t*) l. 21. de testamento militis. *v*) l. 47. 49. et 51. de acquirenda vel omitt. hered. *x*) l. 14. de bonor. possess. contra tabulas. *y*) l. 18. de legat. praestand. *z*) l. 4. de

p) Alexandro Seuero c. 68. *q*) 29. 2. *r*) 38. 5. *s*) 39. 6. *t*) 40. 4. *v*) 12. 1. *x*) 28. 5. *y*) 28. 6. *z*) 29. 7. *a*) 30. 1. *b*) 34. 2. *c*) 35. 1. *d*) 38. 2. *e*) 39. 6. *f*) 5. 1. *g*) 13. 4. *h*) 18. 2. *i*) 40. 9. *k*) 44. 7. *l*) 46. 6. *m*) 48. 10. *n*) 50. 7. *o*) 50. 16. *p*) 5. 3. *q*) 16. 1. *r*) 28. 2. *s*) 28. 5. *t*) 28. 6. *v*) 29. 1. *x*) 29. 2. *y*) 37. 4. *z*) 37. 5.

collatione. *a*) l. 8. de Carbon. edicto. *b*) l. 27. de bonis libert. *c*) l. 21. de manumiss. testam. *d*) l. 4. de liberis exhibend. *e*) l. 208. de verb. signif. *f*) Ex *libro quaestionum quinto* l. 36. de vsufructu. *g*) l. 2. et 9. de vsufr. adcresc. *h*) l. 17. de vsu et habitat. *i*) l. 35. de vulgar. et pupill. substit. *k*) l. 108. de legat. et fideic. 1. *l*) l. 4. de dote prelegat. *m*) l. 5 de option. vel elect. legat. *n*) l. 16. de pecul. legat. *o*) l. 88. ad leg. Falcid. *p*) l. 13. de bonor. possess. *q*) l. 19. de legat. praestand. *r*) l. 7. de confessis. *s*) l. 24. ratam rem haberi. *t*) Ex *libro quaestionum sexto* l. 78. de procurat. et defens. *v*) l. 32. de seruit. praed. rustic. *x*) l. 28. de noxal. action. *y*) l. 34. de aedilitio edicto. *z*) l. 24. et 46. de euictionibus. *a*) l. 109. de legat. et fideic. 1. *b*) l. 64. de legat. et fideic. 3. *c*) l. 28. ad SC. Trebell. *d*) l. 63. de verborum obligat. *e*) l. 15. iudicatum solui. *f*) l. 25. ratam rem haberi. *g*) Ex *libro quaestionum septimo* l. 18. de iurisdictione. *h*) l. 46. de negot. gestis. *i*) l. 4. de minorib. *k*) l. 20. et 43. ex quibus caussis maiores. *l*) l. 37. de vsufructu. *m*) l. 9. communi diuidundo. *n*) l. 16. depositi. *o*) l. 20. de hered. vel action. vend. *p*) l. 23. de pactis dotal. *q*) l. 33. soluto matrimonio. *r*) l. 40. de acquirendo rerum dominio. *s*) l. 40. de acquir. vel amitt. possess. *t*) l. 11. pro emtore. *v*) l. 23. de obligat. et action. *x*) l. 64. de verbor. obligat. *y*) l. 21. de fideiuss. et mandat. *z*) l. 38. de solut. et liberat. *a*) l. 60. de furtis. *b*) Ex *libro quaestionum octa-*

uo

a) 37. 6. *b*) 37. 10. *c*) 38. 2. *d*) 40. 4. *e*) 43. 30. *f*) 50. 16.
g) 7. 1. *h*) 7. 2. *i*) 7. 8. *k*) 28. 6. *l*) 30. 1. *m*) 33. 4.
n) 33. 5. *o*) 33. 8. *p*) 35. 2. *q*) 37. 1. *r*) 37. 5. *s*) 42. 2.
t) 46. 8. *v*) 3. 3. *x*) 8. 3. *y*) 9. 4. *z*) 21. 1. *a*) 21. 2.
b) 30. 1. *c*) 32. 1. *d*) 36. 1. *e*) 45. 1. *f*) 46. 7. *g*) 46. 8.
h) 2. 1. *i*) 3. 5. *k*) 4. 4. *l*) 4. 6. *m*) 7. 1. *n*) 10. 3.
o) 16. 3. *p*) 18. 4. *q*) 23. 4. *r*) 24. 3. *s*) 41. 1. *t*) 41. 2.
v) 41. 4. *x*) 44. 7. *y*) 45. 1. *z*) 46. 1. *a*) 46. 3. *b*) 47. 2.

uo l. 49. de negot. geſtis. *c*) l. 41. de rebus creditis. *d*) l. 4. de condict. ſine cauſſa. *e*) l. 21. commodati. *f*) l. 31. de pignerat. action. *g*) l. 7. de exercitoria actione. *h*) l. 38. de peculio. *i*) l. 17. de in rem verſo. *k*) l. 20. ad SC. Vellei. *l*) l. 34. et 37. mandati. *m*) l. 30. et 44. de action. emt. et vend. *n*) l. 33. et 35. locati, conducti. *o*) l. 24. de praeſcriptis verbis. *p*) l. 9. qui potior. in pign. *q*) l. 51. de aedilitio edicto. *r*) l. 47. de euictionibus. *s*) l. 27. de vſuris et fructibus. *t*) l. 50. de iure dotium. *v*) l. 9. et 11. de fundo dotal. *x*) l. 34. ſoluto matrimonio. *y*) l. 23. de action. rerum amotarum. *z*) l. 23. de teſtamentaria tutela. *a*) l. 110. de legat. et fideic. 1. *b*) l. 39. de ſolut. et liberat. *c*) l. 61. de furtis. *d*) Ex *libro quaeſtionum nono* l. 33. de ſeruit. praed. ruſtic. *e*) l. 38. de condict. indebiti. *f*) l. 32. de condit. et demonſtr. *g*) l. 15. de operis noui nunciat. *h*) l. 44. de damno infecto. *i*) l. 24. de mort. cauſſa donat. *k*) l. 22. de manumiſſis teſtam. *l*) l. 49. de fideicommiſſ. libertat. *m*) l. 15. de ſtatuliberis. *n*) l. 16. et 18. de exceptionibus. *o*) l. 26. de except. rei iudicatae. *p*) l. 6. de diuerſ. tempor. praeſcript. *q*) Ex *quaeſtionum libro incerto* l. 1. de his, quae poenae cauſſ. *r*)

§. XVIII.

Eiusdem aetatis fuit TERENTIVS CLEMENS, Iuliani ſectator, quem in ſuis ſcriptis atque reſponſis ſaepe citat, imo ſatis familiariter nominare conſueuit. *Sed hoc ita interpretari Iulianus noſter videtur*, *s*) Ita vtplurimum

 ex

c) 3. 5. *d*) 12. 1. *e*) 12. 7. *f*) 13. 6. *g*) 13. 7. *h*) 14. 1. *i*) 15. 1. *k*) 15. 3. *l*) 16. 1. *m*) 17. 1. *n*) 19. 1. *o*) 19. 2. *p*) 19. 5. *q*) 20. 4. *r*) 21. 1. *s*) 21. 2. *t*) 22. 1. *v*) 23. 3. *x*) 23. 5. *y*) 24. 3. *z*) 25. 2. *a*) 26. 2. *b*) 30. 1. *c*) 46. 3. *d*) 47. 2. *e*) 8. 3. *f*) 12. 6. *g*) 35. 1. *h*) 39. 1. *i*) 39. 2. *k*) 39. 6. *l*) 40. 4. *m*) 40. 5. *n*) 40. 7. *o*) 44. 1. *p*) 44. 2. *q*) 44. 3. *r*) 34. 6. *s*) L. 6. D. de vulgari et pupill. ſubſtit.

ex Iuliani auctoritate et ſententia quaeſtiones ſuas ſoluere, aut diſtractionis lege componere ſtuduit. Ex eius monumentis innotuere tantum ad legem Iuliam et Papiam libri viginti: ex quibus in pandectis Iuſtinianeis fragmenta quaedam ſuperſunt. Ex *libro ſecundo* l. 5. de iuris et facti ignorantia. *t*) l. 146. de verbor. ſignif. *v*) Ex *libro tertio* l. 16. de probat. et praeſumt. *x*) l. 21. de ritu nuptiar. *y*) l. 61. de iure dotium. *z*) l. 52. de legat. et fideic. 2. *a*) l. 147. de verbor. ſignif. *b*) Ex *libro quarto* l. 72. de hered. inſtit. *c*) l. 6. de vulg. et pupill. ſubſtit. *d*) l. 53. de legat. et fideic. 2. *e*) l. 62. de condit. et demonſtr. *f*) l. 67. ad leg. Falcid. *g*) Ex *libro quinto* l. 25. de donat. inter vir. et vx. *h*) l. 64. de condit. et demonſtr. *i*) l. 31. qui et a quibus manumiſſi *k*) l. 151. de verbor. ſignif. *l*) Ex *libro octauo* l. 48. de ritu nuptiar. *m*) l. 14. de operis libert. *n*) l. 32. qui et a quibus manumiſſi. *o*) Ex *libro nono* l. 10. de iure patron. *p*) l. 38. de bonis libertorum. *q*) l. 24. qui et a quibus manumiſſi. *r*) Ex *libro decimo* l. 39. de bonis libertor. *s*) Ex *libro vndecimo* l. 153. de verbor. ſignif. *t*) Ex *libro duodecimo* l. 21. de liberatione legata. *v*) l. 40. de bonis libertor. *x*) l. 10. de aſſign. libert. *y*) Ex *libro decimo tertio* l. 54. de legat. et fideic. 2. *z*) Ex *libro decimo quinto* l. 59. de legat. et fideic. 2. *a*) l. 16. de optione legat. *b*) Ex *libro decimo ſexto* l. 82. de acquirenda vel omitt. hered. *c*) Ex *libro decimo ſeptimo* l. 22. de liberis et poſtum. *d*) l. 17. de optione legat. *e*) Ex *libro duodeuiceſimo* l. 5. de operis ſeruorum. *f*) l. 1. de ademt. libertat. *g*)

§. XIX.

t) 22. 6. *v*) 50. 16. *x*) 22. 3. *y*) 23. 2. *z*) 23. 3. *a*) 31. 1. *b*) 50. 16. *c*) 28. 5. *d*) 28. 6. *e*) 31. 1. *f*) 35. 1. *g*) 35. 2. *h*) 24. 1. *i*) 35. 1. *k*) 40. 9. *l*) 50. 16. *m*) 23. 2. *n*) 38. 1. *o*) 40. 9. *p*) 37. 14. *q*) 38. 2. *r*) 40. 9. *s*) 38. 2. *t*) 50. 16. *v*) 34. 3. *x*) 38. 2. *y*) 38. 4. *z*) 31. 1. *a*) 31. 1. *b*) 33. 5. *c*) 29. 2. *d*) 28. 2. *e*) 33. 5. *f*) 7. 8. *g*) 40. 6.

§. XIX.

ABVRNIVS VALENS, qui Prifco Iauoleno fucceffit, *h*) et Antonino Pio imperatori a confiliis fuit, *i*) nominis immortalitatem meruit feptem libris actionum, et feptem libris fideicommiſſorum. Paucula vero tantum ex illis fragmenta fuperfunt in Iuftinianeis pandectis. Ex *libro actionum feptimo* l. 15. vt in poffeff. legat. *k*) Ex *libro fideicommiſſorum primo* l. 12. de legat. et fideic. 3. *l*) l. 22. de aliment. vel cibar. legat. *m*) l. 87. et 89. de condit. et demonftr. *n*) l. 29. quando dies legat. cedat. *o*) Ex *fideic. libro fecundo* l. 10. et 94. de legat. et fideic. 3. *p*) l. 25. de annuis legat. *q*) l. 4. de adminiftr. rerum ad ciuitatem pertinentium. *r*) Ex *fideic. libro tertio* l. 67. ad SC. Trebellian. *s*) Ex *fideic. libro quarto* l. 68. ad SC. Trebell. *t*) Ex *fideic. libro quinto* l. 19. de legat. et fideic. 3. *v*) l. 28. de adim. vel transfer. legat. *x*) l. 46. de operis libertor. *y*) l. 42. de iure fifci. *z*) Ex *fideic. libro fexto* l. 33. de minoribus. *a*) l. 37. ad leg. Falcid. *b*) l. 47. de operis libertorum. *c*) Ex *fideic. libro feptimo* l. 15. de annuis legatis. *d*)

§. XX.

LVCIVS VOLVSIVS MAECIANVS Antonini Pii imperatoris temporibus floruit, qui inter alios eo vfus eft iurisperito. *e*) Hadriano vero etiam, quod POLITIANVS notat, *f*) a confiliis fuiffe, nufquam reperio. Nec Antonini Pii praeceptorem fuiffe, POLITIANVS *g*) fcribit, fed BERTRANDI *h*) error eft. Diferte CAPITOLINVS *i*) ait, quod M. Antoninus Philofophus,

h) POMPONIVS l. 2. D. de orig. iuris. *i*) CAPITOLINVS Antonino Pio cap. 12. *k*) 36. 4. *l*) 32. 1. *m*) 34. 1. *n*) 35. 1. *o*) 36. 2. *p*) 32. 1. *q*) 33. 1. *r*) 50. 8. *s*) 36. 1. *t*) 36. 1. *v*) 32. 1. *x*) 34. 4. *y*) 38. 1. *z*) 49. 14. *a*) 4. 4. *b*) 35. 2. *c*) 38. 1. *d*) 33. 1. *e*) CAPITOLINVS Antonino Pio cap. 12. *f*) Lib. 5. epift. vlt. oper. pag. 70. *g*) L. c. *h*) De iuris peritis l. 1. c. 13. init. *i*) Antonino Philofopho cap. 3.

Philoſophus, cum iuri ſtuderet, Lucium Voluſium Maecianum audiuerit. Vnde iurisconſulti non mediocris gloria: quandoquidem optimus princeps non ſolum coleret artes, quae ad humanitatem pertinent, verum etiam magiſtros inprimis honoraret: quorum imagines in larario aureas habere, et mortuorum ſepulchra, hoſtiis floribusque adhibitis, ornare conſueuit. Quanti autem noſtrum fecerit imperator Philoſophus, verba reſcripti declarant, quod, VLPIANO teſte, *k*) Diui Fratres ediderunt: *Voluſius Maecianus, amicus noſter, vt et iuris ciuilis practer veterem et bene fundatam peritiam anxie deligens, religione reſcripti noſtri ductus, ſicut coram nobis affirmauit, non arbitratum ſe aliter reſpondere debere: ſed cum, et ipſo Maeciano, et aliis amicis noſtris, iurisperitis, adhibitis, plenius tractaremus, magis viſum eſt* etc. Sed Voluſium noſtrum fuiſſe conſulem, non facile quis affirmarit cum BERTRANDO. *l*) Eius certe in faſtis nulla mentio. Neque eſt, quod ſuffectum ſtatuamus. Ex lege allegata *m*) nihil conſtat: neque in ea Diui Fatres Maeciano, ſed Proculo et Munatio, vel, vt alii libri habent, Mutiano reſcripſerunt. Auctor nihilominus potuit eſſe Voluſiani ſenatusconſulti, quo in tertia parte bonorum puniuntur, qui in alienam litem coeuntes, quicquid ex condemnatione redactum fuerit, inter ſe diuidunt. *n*) Nec ſatis liquet, vt GVIL. GROTIVS opinatur, *o*) Alexandriae fuiſſe praefectum, qui, VVLCATIO GALLICANO teſte, *p*) Auidiariae coniurationis conſcius ab exercitu eſt caeſus, inuito atque ignorante impe-

k) L. 7. D. de iure patronatus. *l*) De iurisperitis l. 1. c. 13. §. 2. *m*) L. 27. D. *n*) Vid. PANCIROLVS de claris legum interpretibus. GRAVINA orig. iuris ciuilis l. 1. c. 93. Celeberr. WIELING iurisprud. reſtit. p. LXXXII. *o*) De viris iurisconſultorum l. 2. c. 7. §. 11. *p*) In Auidio Caſſio c. 7.

imperatore. Omnium vero minime cum illo Metiano confundendus eſt, quem AELIVS LAMPRIDIVS *q*) inter Papiniani diſcipulos et Alexandri Seueri imperatoris conſiliarios nominat.

§. XXI.

Scripſit 1) fideicommiſſorum, aut quaeſtionum de fideicommiſſis, libros ſedecim. 2) De lege Rhodia, non quidem Graece, vt MENAGIVS voluit, *r*) ſed Latine, quod illuſtris Curiae Batauinae Praeſes D. CORN. VAN BYNKERSHOEK *s*) eruditiſſime demonſtrauit. 3) De publicis iudiciis libros quatuordecim. 4) Ad quendam Cenſorem de aſſis diſtributione libellum, quem IACOB. CVIACIVS olim ad calcem codicis Theodoſiani edendum curauit: atque etiam FRIDERICVS GRONOVIVS doctiſſimo ſuo de ſeſtertiis commentario addidit. *t*) Ex reliquis eius libris tantum fragmenta quaedam in pandectis Iuſtinianeis reperiuntur. Ex *fideicommiſſorum libro primo* l. 9. de legat. et fideic. 3. *v*) l. 28. ad leg. Falcidiam. *x*) l. 18. de caſtrenſi peculio. *y*) l. 93. de diuerſis reg. iuris. *z*) Ex *fideicommiſſorum libro ſecundo* l. 13. 15. 17. et 95. de legat. et fideic. 3. *a*) l. 91. de condit. et demonſtrat. *b*) l. 55. de manumiſſis teſtamento. *c*) l. 31. de obligat. et action. *d*) l. 103. de ſolut. et liberat. *e*) Ex *fidei-*

q) Alex. Seuero c. 68. Pl. confer. IOH. STRAVCHIVS vita Maeciani, inter programmata, *Ienae* 1723. 8. a Celeberrimo D. BVDERO edita. *r*) Iuris ciuil. amoenit. c. 5. p. 33. *s*) Opuſcul. tom. 1. pag. 190. ſeqq. *t*) CVIACIVS ad l. 21. §. 2. de annuis legatis: *Voluſius Maecianus, Iuriſconſultus, in libro illo ſingulari et pulcherrimo de aſſe, qui iuris ſtudioſis prius addiſcendus eſt, quam inſtitutiones. Et meo iudicio ſane temere accedunt ad iuris diſciplinam, quibus non bene nota eſt diſtributio aſſium.*
v) 32. 1. *x*) 35. 2. *y*) 49. 17. *z*) 50. 17. *a*) 32. 1. *b*) 35. 1. *c*) 40. 4. *d*) 44. 7. *e*) 46. 3.

fideicommiss. libro tertio l. 6. de rebus dubiis. *f*) l. 86. de condit. et demonstrat. *g*) l. 58. de manumissis testam. *h*) Ex *fideic. libro quarto* l. 62. de condictione indebiti. *i*) l. 14. de testamento militis. *k*) l. 28. si quis omissa caussa testam. *l*) l. 7. et 64. ad SC. Trebellian. *m*) Ex *libro quinto* l. 65. d. t. *n*) Ex *libro sexto* l. 5. d. t. *o*) Ex *fideic. libro septimo* l. 86. de hered. instit. *p*) l 42. de fideicommissariis libertatibus. *q*) Ex *fideic. libro octauo* l. 45. de relig. et sumt. funer. *r*) l. 30. ad leg. Falcid. *s*) l. 69. ad SC. Trebell. *t*) l. 104 de solut. et liberat. *v*) Ex *libro nono* l. 32. ad leg. Falcid. *x*) Ex *libro decimo* l. 8. si cui plus, quam per leg. Falcid. *y*) l. 71. ad SC. Trebell. *z*) Ex *fideic. libro duodecimo* l. 9. si cui plus, quam per leg. Falcid. *a*) l. 12. vt in possess. legat. *b*) l. 96. de diuersis regulis iuris. *c*) Ex *fideic. libro decimo tertio* l. 23. de SC. Silanian. *d*) l. 73. ad SC. Trebell. *e*) Ex *libro decimo quinto* l. 32. et 35. de fideicommiss. libertat. *f*) Ex *libro decimo sexto* l. 36. et 54. d. t. *g*) *De lege Rhodia* l. 9. h. t. *h*) Ex *libro quinto de publicis iudiciis* l. 8. ad leg. Iul. de vi publica. *i*) Ex *libro decimo* l. 11. de public. iudiciis. *k*) Ex *libro vndecimo* l. 14. de SC. Silanian. *l*)

§. XXII.

Sub Antonino Pio ac deinceps floruit IVNIVS *m*) MAVRICIANVS, quod ex duobus eius locis coniicere licet. *Et hoc*, inquit, *n*) *nuper imperator Antoninus ad libellum*

f) 34. 5. *g*) 35. 1. *h*) 40. 4. *i*) 12. 6. *k*) 29. 1. *l*) 29. 4. *m*) 36. 1. *n*) ibid. *o*) ibid. *p*) 28. 5. *q*) 40. 5. *r*) 11. 7. *s*) 35. 2. *t*) 36. 1. *v*) 46. 3. *x*) 35. 2. *y*) 35. 3. *z*) 36. 1. *a*) 35. 3. *b*) 36. 4. *c*) 50. 17. *d*) 29. 5. *e*) 36. 1. *f*) 40. 5. *g*) ibid. *h*) 14. 2. *i*) 48. 6. *k*) 48. 1. *l*) 29. 5.

m) Non *Iulius*, vt eum BERTRANDVS perperam nominat de iurisperitis l. 1. c. 14. *k*) L. 23. D. de vsu et habitat. legat.

libellum rescripsit. Rursum: *Diuus Hadrianus in Plotinae, et proxime imperator Antoninus in Faustinae Augustae persona constituit.* Deficere sc. legatum, quod quis Augustae reliquerit, postquam ea in viuis esse desierit. Quae si conferantur cum lege praecedente, quae Gaii est, facile patebit, vtrobique de Pio sermonem esse, qui aliud ius in principe, aliud in Augusta statuerit. Imo satis clare patet in Faustinae mentione, quam vxorem Antoninus imperator ille Augustam appellari a senatu permisit: ac ipse Pii appellationem recepit. *p*) Frustra ergo eum ANTONIVS AVGVSTINVS ad tempora Antonini Caracallae referre studet: ac vitioso BERTRANDVM *q*) oportet vsum fuisse Lampridii exemplo, quo sibi legisse persuadet, Mauricianum Alexandro Seuero fuisse in consilio: cum ego ne nomen quidem in omnibus historiae augustae scriptoribus legisse meminerim. Scripsit 1) ad legem Iuliam et Papiam libros sex. 2) De poenis libros duos. 3) Ad Iulianum notas. Paucula ex omnibus tantum fragmenta supersunt in Iustinianeis pandectis. Ex *libro secundo ad legem Iuliam et Papiam* l. 57. de legat. et fideic. 2. *r*) l. 23. de vsu et vsufr. legat. *s*) Ex *libro tertio* l. 15. de iure fisci. *t*) Ex *libro secundo de poenis* l. 3. de edendo. *v*)

§. XXIII.

Eiusdem aetatis fuit VLPIVS MARCELLVS, qui Antonino Pio imperatori a consiliis fuit. *x*) Etiam sub M. Antonino Philosopho vixit, cuius recentem sententiam

Lll 2 citat,

o) L. 57. D. de legat. et fideic. 2. Confer. PANCIROLVS de claris legum interpretibus c. 44. et GROTIVS de vitis ICtorum l. 2. c. 8.

p) Vid. CAPITOLINVS Antonino Pio c. 5. *q*) De iurisperitis l. 1. c. 14.

r) 31. 1. *s*) 33. 2. *t*) 49. 14. *v*) 2. 13. *x*) Vid CAPITOLINVS Anton. Pio cap. 12. Confer. CVIACIVS comment. ad Vlp. Marcellum.

citat, *y*) Pudente et Pollione coss. i. e. anno ab v. c. DCCCCXVIII. post Christum natum CLXVII. qui sextus est diuorum fratrum: a quibus et alibi *z*) dictae orationis meminit. Dubium, an ille Commodi quoque attigerit tempora, et, quae BERTRANDI *a*) atque GROTII *b*) fuit sententia, belli dux vigilantissimus, ne pane recenti nimis oneraretur, eo consueuerit aliquot ante dies cocto vti: quem post res in Britannia prospere gestas, propter virtutem Commodus neci dare voluerit: quique legatus fuerit Caesaris, et praefectus praetorio Pannoniae inferioris. Plures certe fuerunt eiusdem nominis Marcelli, qui non temere confundendi. Et RVTILIVS *c*) eum non veretur Seueri imperio vindicare: quod LAMPRIDIVS *d*) cuiusdam meminit Quintilii Marcelli, quo meliorem ne historiae quidem contineant. Ecquis certe poterit affirmare cum BERTRANDO *e*) filium fuisse Marcelli, qui sub Domitiano adhuc iuuenis apud centumuiros eloquentiae fama vigebat, et rei militaris non imperitus erat. Scripsit 1) digestorum libros triginta et vnum. 2) Ad legem Iuliam et Papiam libros sex. 3) De officio praesidis librum vnum. 4) Publicorum libros duos. 5) Responsorum librum singularem. 6) De officio consulis libros. 7) Notas ad libros digestorum Iuliani. 8) Notas ad Pomponii librum regularum. Ex omnibus paucula tantum fragmenta supersunt in pandectis Iustinianeis. Ex *digestorum libro primo* l. 30. de iudiciis. *f*) l. 12. de curat. furioso dand. *g*) l. 15. de appellat. et relat. *h*) l. 31. ad municipalem

y) L. 3. D. de his, quae in testamento delentur. *z*) L. 19. D. de testamentaria tutela. *a*) De iurisperitis l. 1. c. 17. *b*) De vitis iurisconsultorum l. 2. c. 8. §. 5. Conferatur PANCIROLVS, de claris legum interpretibus l. 1. c. 46. *c*) Vitis ICtorum c. 63. *d*) Alexandro Seuero c. 68. *e*) De iurisperitis l. 1. c. 17.
f) 5. 1. *g*) 27. 10. *h*) 49. 1.

nicipalem. *i*) l. 85. de verb. signif. *k*) Ex *digest. lib. secundo* l. 10. de re iudicata. *l*) Ex *digest. lib. tertio* l. 2. de senatoribus. *m*) l. 7. de in integr. restitut. *n*) l. 3. 5. et 10. de inofficioso testam. *o*) l. 10. de probat. et praesumt. *p*) l. 37. de re iudicata. *q*) l. 9. de exceptionib. *r*) l. 94. de verbor. obligat. *s*) l. 183. de diuers. reg. iuris. *t*) Ex *digest. lib. quarto* l. 10. de seruit. praed. vrban. *v*) l. 11. quemadmod. seruitut. amitt. *x*) l. 12. de re iudicata. *y*) Ex *digest. libro quinto* l. 35. de relig. et sumt. fun. *z*) l. 16. commodati. *a*) l. 22. depositi. *b*) l. 27. de pignorib. et hypoth. *c*) l. 95. de verbor. obligat. *d*) Ex *digestorum libro sexto* l. 11. si seruitus vindicetur. *e*) l. 49. mandati. *f*) l. 60. de contrah. emt. et vend. *g*) l. 47. locati, conducti. *h*) l. 2. de diuers. temporal. praescript. *i*) Ex *digestorum libro septimo* l. 59. de iure dotium. *k*) l. 49. de donat. inter vir. et vxor. *l*) l. 57. soluto matrimonio. *m*) l 20. de action. rer. amotar. *n*) l. 10. de Carbon. edicto. *o*) l. 1. si ingenuus esse dicetur. *p*) Ex *digestorum libro octauo* l. 8. de in litem iurando. *q*) l. 48. locati, conducti. *r*) l. 61. de euict. et duplae stipulat. *s*) l. 28. et 29. de administr. et peric. tutor. *t*) l. 68. et 70. de furtis. *v*) l. 5. si famil. furtum fecisse dic. *x*) Ex *digestorum libro nono* l. 75 de acquir. vel amitt. hered. *y*) l. 9. de iure codicill. *z*) l 52. ad Leg. Falcid. *a*) l. 25. de legat. praestand. *b*) l. 3. de coniung. cum emancip. liberis. *c*) l. 4. si a parentib. quis manumissus. *d*) l. 31. de bonis libertor. *e*)

 l. 5.

i) 50. 1. *k*) 50. 16. *l*) 42. 1. *m*) 1. 9. *n*) 4. 1. *o*) 5. 2. *p*) 22. 3. *q*) 42. 1. *r*) 44. 1. *s*) 45. 1. *t*) 50. 17. *v*) 8. 2. *x*) 8. 6. *y*) 42. 1. *z*) 11. 7. *a*) 13. 6. *b*) 16. 3. *c*) 20. 1. *d*) 45. 1. *e*) 8. 5. *f*) 17. 1. *g*) 18. 1. *h*) 19. 2. *i*) 44 3. *k*) 23. 3. *l*) 24. 1. *m*) 24. 3. *n*) 25. 2. *o*) 37. 10. *p*) 40. 14. *q*) 12. 3. *r*) 19. 2. *s*) 21. 2. *t*) 26. 7. *v*) 47. 2. *x*) 47. 6. *y*) 29. 2. *z*) 29. 7. *a*) 35. 2. *b*) 37. 5. *c*) 37. 8. *d*) 37. 12. *e*) 38. 2.

l. 5. quis ordo in possess. seru. *f*) Ex *digestorum libro decimo* l. 8. et 29. de testam. militis. *g*) l. 17. de legat. et fideic. 2 *h*) l. 32. de bonis libertor. *i*) Ex *digest. libro vndecimo* l. 24 de rebus dubiis. *k*) Ex *digest libro duodecimo* l. 23. de condition. institut. *l*) l. 5. et 7. si quis omissa caussa testam. *m*) l. 16. de SC. Silan. *n*) l. 96. de verbor. obligat. *o*) l. 87. de verbor. signif. *p*) Ex *digestor. libro decimo tertio* l. 20. de vsu et habitat. *q*) l. 31. de testament. militis. *r*) l. 83. de legat. et fideic. 1. *s*) l. 23. de legat. et fideic. 2. *t*) l. 15. de vsu et vsufructu legat. *v*) l. 2. de seruit. legat. *x*) l. 67. de solut. et liberat. *y*) Ex *digest. libro decimo quarto* l. 19 de iure. codicill. *z*) l. 47. de condit. et demonstrat. *a*) l. 95. de verb. signif. *b*) Ex *digestor. libro decimo quinto* l. 25. de legat. et fideic. 2. *c*) l. 48. de condit. et demonstr. *d*) l. 54. ad leg. Falcid. *e*) l. 44. ad SC. Trebell. *f*) l. 22. de operis noui nunciat. *g*) l. 9. de fideicommissar. libertat. *h*) Ex *digestor. libro decimo sexto* l. 26. de legat. et fideic. 2. *i*) l. 42. de manumissis testamento. *k*) l. 10. de fideicommissar. libertat. *l*) l. 24. de statu liberis. *m*) l. 68. de solut. et liberat. *n*) Ex *digestor. libro decimo septimo* l. 71. de vsufructu. *o*) l. 13. quemadmodum seruitutes amitt. *p*) l. 19. de acquir. vel amitt. possess. *q*) l. 17. de vsurpat et vsucap. *r*) Ex *digest. libro decimo octauo* l. 12. quae in fraud. credit. *s*) Ex *digest. libro decimo nono* l. 20. de acquir. vel amitt. possess. *t*) l. 12. de vi et de vi armata. *v*) l. 19. de except. rei iudicat. *x*) Ex *digestorum libro vicesimo* l. 61. de contrah. emt.

f) 38. 15. *g*) 29. 1. *h*) 31. 1. *i*) 38. 2. *k*) 34. 5. *l*) 28. 7. *m*) 29. 4. *n*) 29. 5. *o*) 45. 1. *p*) 50. 16. *q*) 7. 8. *r*) 29. 1. *s*) 30. 1. *t*) 31. 1. *v*) 33. 2. *x*) 33. 3. *y*) 46. 3. *z*) 29. 7. *a*) 35. 1. *b*) 50. 16. *c*) 31. 1. *d*) 35. 1. *e*) 35. 2. *f*) 36. 1. *g*) 39. 1. *h*) 40. 5. *i*) 31. 1. *k*) 40. 4. *l*) 40. 5. *m*) 40. 7. *n*) 46. 3. *o*) 7. 1. *p*) 8. 6. *q*) 41. 2. *r*) 41. 3. *s*) 42. 8. *t*) 41. 2. *v*) 43. 16. *x*) 44. 2.

emt. et vend. *y*) l. 55. ad leg. Falcid. *z*) l. 98. de verb. obligat. *a*) l. 38. de fideiuſſ. et mandat. *b*) l. 72. de ſolut. et liberat. *c*) Ex *digeſt. libro viceſimo primo* l. 34. et 36. ad leg. Aquil. *d*) l. 30. de adminiſtr. et peric. tutor. *e*) l. 5. ſi cui plus, quam per leg. Falcid. *f*) l. 17. ratam rem haberi. *g*) Ex *digeſt. libro viceſimo ſecundo* l. 6. de his, quae vt indign. aufer. *h*) l. 2. et 56. ad leg. Falcid. *i*) l. 20. de donationib. *k*) l. 2. pro donato. *l*) l. 1. de captiu. et de poſtlim. reuerſ. *m*) Ex *digeſtor. libro viceſimo tertio* l. 15. de manumiſſionib. *n*) Ex *digeſt. libro viceſimo quarto* l. 4. de ſeruis exportand. *o*) l. 2. quibus ad libertatem proclamare non licet. *p*) Ex *digeſt. libro viceſimo quinto* l. 12. ad leg. Iul. peculat. *q*) Ex *digeſt. libro viceſimo ſexto* l. 18. 20. 38. de adoptionib. *r*) l. 41. de ritu nuptiar. *s*) l. 57. ad leg. Falcid. *t*) Ex *digeſtor. libro viceſimo octauo* l. 2. de mortuo inferendo. *v*) l. 10. de iure deliberandi. *x*) l. 50. de legat. et fideic. 2. *y*) l. 34. de mortis cauſſa donat. *z*) Ex *digeſtorum libro viceſimo nono* l. 3. de his, quae in teſtam. delentur. *a*) l. 28. de legat. et fideic. 2 *b*) l. 3. de ſeruitut. legat. *c*) l. 192. de diuerſ. reg. iuris. *d*) Ex *digeſt. libro triceſimo* l. 73. de ſolut. et liberat. *e*) l. 26. ad leg. Corn. de falſis. *f*) Ex *digeſt. libro triceſimo primo* l. 73. de ſolut. et liberat. *g*) Ex errore forſan notatur *digeſtorum liber triceſimus nonus* l. 2. de captiu. et poſtliminio reuerſis. *h*) Ex *libro primo ad leg. Iul. et Papiam* l. 32. et 49. de ritu nuptiar. *i*) l. 8. de agnoſcend. et alend. liberis. *k*) l. 38. de mortis cauſſa donat. *l*) Ex *libro tertio ad leg. Iul. et Papiam*

y) 18. 1. *z*) 35. 2. *a*) 45. 1. *b*) 46. 1. *c*) 46. 3. *d*) 9. 2. *e*) 26. 7. *f*) 35. 3. *g*) 46. 8. *h*) 34. 9. *i*) 35. 2. *k*) 39. 5. *l*) 41. 6. *m*) 49. 15. *n*) 40. 1. *o*) 18. 7. *p*) 40. 13. *q*) 48. 13. *r*) 1. 7. *s*) 23. 2. *t*) 35. 2. *v*) 11. 8. *x*) 28. 8. *y*) 31. 1. *z*) 39. 6. *a*) 28. 4. *b*) 31. 1. *c*) 33. 3. *d*) 50. 17. *e*) 46. 3. *f*) 48. 10. *g*) 46. 3. *h*) 49. 15. *i*) 23. 2. *k*) 25. 3. *l*) 39. 6.

Papiam l. 33. et 50. de ritu nuptiar. *m*) Ex *libro de officio praesidis* l. 43. de minoribus. *n*) Ex *libro publicorum secundo* l. 22. de his qui notantur infamia. *o*) Ex *responsorum libro singulari* l. 24. de pecun. constitut. *p*) l. 34 de pignerat. action. *q*) l. 38. mandati. *r*) l. 38. soluto matrimonio. *s*) l. 21. de administr. et peric. tut. *t*) l. 53. de heredib. instit. *v*) l 25. de testam. milit. *x*) l 123. de legat. et fideic. 1. *y*) l. 69. de legat. et fideic. 3. *z*) l. 6. de aur. arg. mund. leg. *a*) l. 36. de condit. et demonstrat. *b*) l. 3. de obseq. parentib. et patronis praestand. *c*) l. 28. de mortis caussa donat. *d*) l. 56. de fideicommissar. libertat. *e*) l 24. de fideiuss. et mandat. *f*) l. 48. de solut. et liberat. *g*) Ex *notis ad libros digestorum Iuliani* l. 14 de in rem verso. *h*) l. 20. de condit. et demonstrat. *i*) l. 5. de hered. instit. *k*) l. 80. de legat. et fideic. 1. *l*) l. 75. ad leg. Falcid. *m*) l. 34. d tit. *n*) Ex *notis ad Pomponii librum regularum* l. 63. de acquirenda vel omitt. hered. *o*)

§. XXIV.

Veteres inter Iurisconsultos, quorum longa posteritate perennat eruditionis gloria, duo *Caii* fuerunt, qui ambo in pandectis Florentinis *Gaii* nominantur, *p*) et passim a viris doctis confundi solent. Alius et is quidem antiquior est *Caius Cassius Longinus*, auctor sectae Cassianae: alius *Titus Caius*, qui vulgo notissimas institutiones scripsit. De vtroque multis et docte AEGIDIVS MENAGIVS

m) 23. 2. *n*) 4. 4. *o*) 3. 2. *p*) 13. 5. *q*) 13. 7. *r*) 17. 1. *s*) 24 3. *t*) 26. 7. *v*) 28. 5. *x*) 29. 1. *y*) 30. 1. *z*) 32. 1. *a*) 34. 2. *b*) 35. 1. *c*) 37. 15. *d*) 39. 6. *e*) 40. 5. *f*) 46. 1. *g*) 46. 3. *h*) 15. 3. *i*) 35. 1. *k*) 28. 5. *l*) 30. 1. *m*) 35. 2. *n*) ibid. *o*) 29. 2. *p*) Conferantur politioris iurisprud. instauratores, quos Celeberr. ABRAH. VVIELING indicat iurisprudentia restituta pag. LXXIV.

GIVS q) agit. Nos quoque r) Caium Caſſium Longinum alibi laudauimus. TITVS CAIVS Iuliani diſcipulus fuit, Hadriano imperante: ſub Antoninis autem maxime floruit. Nec obſcure aetatem ipſe ſuam notat. Scribit enim: s) *et noſtra quidem aetate Serapias, Alexandrina mulier, ad Diuum Hadrianum perducta eſt cum quinque liberis, quos vno foetu enixa eſt.* Alibi: t) *ſacratiſſimi principis noſtri oratione cauetur, vt matris inteſtatae hereditas ad liberos, tametſi in aliena poteſtate erunt, pertineat.* Sacratiſſimus ille princeps eſt M. Antoninus Philoſophus, ſub cuius imperio Tertullianum et Orficianum ſenatusconſultum factum eſt. Quod autem POMPONIVS v) Caium hunc appellat *ſuum*: prorſus nihil demonſtrat. Nam, vt infra docebimus, Pomponius ille Alexandro Seuero a conſiliis fuit. Neque ſolum qui inuicem ſe familiariter vtuntur, ita ſe appellare ſolent: verum etiam, quos auctores ſequimur, de quibus in praeſenti loquimur, et quorum ſcriptis delectamur, vel amoris cauſſa, vtplurimum vocamus noſtros. Alioqui Caius hic etiam Iuſtiniani imperatoris temporibus vixit. Diſerte enim ſcribit: x) *quas*

q) Iuris ciuilis amoenitat. c. 43. r) De imminente Latinae linguae ſenectute c. 8. §. 11. s) L. 7. D. de rebus dubiis. t) L. 9. D. ad SC. Tertyllianum. v) L. 39. D. de ſtipulatione ſeruorum.

x) §. penult. prooem. inſtitutionum. Confer. CVIACIVS ad d. l. et HIER. ALEXANDER praefat. ad inſtit. Caii. De libris T. Caii praeſertim conſulendus eſt MENAGIVS iur. ciuilis amoenit. c. 43. pag. 431. ſeqq. Vir Ampliſſimus, D. FRANC. CAROL. CONRADI progr. de Caii libris rerum quotidianarum, *Witeb.* 1728. quas meditationes ſuas erudiriſſimas etiam parergis inſeruit, *Helmſtad.* 1735. 8. editis. Et hic politioris iurisprudentiae ſtator, Iuliae Academiae hodie ornamentum, ſingulari obſeruatione de vera Caii aetate in Lipſienſibus actis eruditorum Latinis diſputauit anno 1727. pag. 57.

quas ex omnibus antiquorum institutionibus, et praecipue ex commentariis Caii nostri, tam institutionum, quam rerum quotidianarum etc.

§. XXV.

Scripsit 1) aureorum, siue rerum cottidianarum libros septem. 2) De casibus librum singularem. 3) Dotalitiorum librum singularem. 4) Ad edictum aedilium curulium. 5) Ad edictum praetoris vrbani. 6) Ad edictum praetoris vrbani de aqua pluuia arcenda. 7) Ad E. P. V. de damno infecto. 8) Ad E. P. V. de liberali caussa. 9) Ad E. P. V. de liberali caussa libros duos. 10) Ad E. P. V. de praediatoribus. 11) Ad E. P. V. de publicanis. 12) Ad E. P. V. qui neque sequantur, neque ducantur. 13) Ad E. P. V. de re iudicata. 14) Ad E. P. V. de testamentis. 15) Ad edictum prouinciale triginta duo libros. 16) Ad edictum vrbicum libros decem. 17) Ad edictum vrbicum de operis noui nunciatione. 18) Duos fideicommissorum libros. 19) De formula hypothecaria librum singularem. 20) Institutionum libros quatuor. 21) Ad edictum praetoris de legatis libros tres. 22) Ad legem duodecim tabularum libros sex. 23) Ad legem Gliciam librum singularem. 24) Ad legem Iuliam et Papiam libros quindecim. 25) De manumissionibus libros tres. 26) Regularum librum singularem. 27) Regularum libros. 28) Librum singularem ad SC. Orficianum. 29) Librum singul. ad SC. Tertyllianum. 30) De verborum obligationibus libros tres. 31) Commentarium. Ex omnibus tantum extant fragmenta in pandectis Iustinianeis. Ex *libro primo aureorum* l. 4. de mortis caussa donat. *y*) l. 7. de manumissis vindicta. *z*) l. 24. de manumiss. testam. *a*) l. 10. qui et a quibus manumiss. *b*) Ex *libro secundo aureorum* l. 5. de

y) 39. 6. *z*) 40. 2. *a*) 40. 4. *b*) 40. 9.

de diuiſ. rer. et qualit. *c*) l. 3. de vſu fructu. *d*) l. 11. de vſu et habitat. *e*) l. 16. communia praedior. *f*) l. 2. et 4. mandati. *g*) l. 72. pro ſocio. *h*) l. 2. et 15. de peric. et comm. rei vend. *i*) l. 2. locat. cond. *k*) l. 28. de vſur. et fruct. *l*) l. 1. 3. 5. 7. et 9. de acquirendo rerum dominio. *m*) l. 36. et 38. de vſurp. et vſucap. *n*) l. 1. de obligat. et action. *o*) Ex *libro tertio aureorum* l. 4. et 5. de obligat. et action. *p*) l. 6. de extraordin. cognit. *q*) Ex *libro de caſibus* l. 63. de condict. indebiti. *r*) l. 88. de heredibus inſtit. *s*) l. 107. de condition. et demonſtr. *t*) l. 22. de iure patron. *v*) l. 49. de operis libertor. *x*) l. 37. de ſtatuliberis. *y*) l. 8. de ſtipulat. ſeruor. *z*) Ex *libro dotalitiorum* nihil prorſus ſupereſt. Ex *libro primo ad edictum aedilium curulium* l. 3. 13. 18. 20. 22. 24. 26. 28. 45. de aedilitio edicto. Ex *libro altero ad edictum aedil. curul.* l. 32. de aedilitio edicto. *a*) l. 57. de euictionibus. *b*) Ex *libro ad edictum praetoris vrbani* l. 6. de liberali cauſſa. *c*) l. 139. de diuerſ. reg. iuris. *d*) *De aqua pluuia arcenda* l. 13. h. t. *e*) *De damno infecto* l. 8. et 19. h. t. *f*) l. 30. de noxalib. action. *g*) *De liberali cauſſa* l. 2. 4. 9. 11. 13. et 25. h. t. *h*) l. 13. ad exhibendum. *i*) Ex *libro ſecundo ad edict. praet. vrb. de liberali cauſſa* l. 4. de operis ſeruor. *k*) l. 30. de bonis libertor. *l*) l. 1. de colluſione deteg. *m*) l. 10. de vi et vi armat. *n*) *De praediatoribus* l. 54. de iure dotium. *o*) *De publicanis* l. 19. de action. emt. et vend. *p*) l. 5. de public. et vectigal. *q*) *Qui neque ſequantur, neque ducantur* l. 48. de verb. ſignif.

c) 1. 8. *d*) 7. 1. *e*) 7. 8. *f*) 8. 4. *g*) 17. 1. *h*) 17. 2. *i*) 18. 6. *k*) 19. 2. *l*) 22. 1. *m*) 41. 1. *n*) 41. 3. *o*) 44. 7. *p*) 44. 7. *q*) 50. 13. *r*) 12. 6. *s*) 28. 5. *t*) 35. 1. *v*) 37. 14. *x*) 38. 1. *y*) 40. 7. *z*) 45. 3. *a*) 21. 1. *b*) 21. 2. *c*) 40. 12. *d*) 50. 17. *e*) 39. 3. *f*) 39. 2. *g*) 9. 4. *h*) 40. 12. *i*) 10. 4. *k*) 7. 7. *l*) 38. 2. *m*) 40. 16. *n*) 3. 16. *o*) 23. 3. *p*) 19. 1. *q*) 39. 4.

gnif. *r*) *De re iudicata* l. 7. h. t. *s*) l. 2. de action. rer. amot. *t*) Ex *libro primo ad E. P. V. de testamentis* l. 32. de hered. instit. *v*) l. 16. de condit. et demonstr. *x*) Ex *libro secundo* l. 33. de hered. instit. *y*) l. 14. 16. et 18. si quis omissa caussa testam. *z*) l. 55. de diuers. reg. iuris. *a*) Ex *libro primo ad edictum prouinciale* l. 8. et 11. de iurisdictione. *b*) l. 4. quod quisque iuris in alter. *c*) l. 3. et 5. qui satisdare cogantur. *d*) l. 1. si quis cautionibus. *e*) l. 10. de edendo. *f*) l. 18. 20. 28. et 30. de pactis. *g*) l. 2. de postulando. *h*) l. 3. de his, qui notantur infam. *i*) l. 4. de iudiciis. *k*) l. 6. de damno infecto. *l*) l. 3. de exceptionibus. *m*) l. 29. ad municipalem. *n*) l. 11. de verbor. signif. *o*) l. 107. de diuers. reg. iuris. *p*) Ex *libro secundo* l. 8. de iudiciis. *q*) l. 1. de noxal. actionibus. *r*) l. 111. de diuersis regulis iuris. *s*) Ex *libro tertio* l. 7. de postulando. *t*) l. 18. de his, qui notantur infam. *v*) l. 9. 12. 21. 34. 46. et 48. de procurat. et defens. *x*) l. 1. quod cuiuscunque vniuers. *y*) l. 2. et 22. de negot. gest. *z*) l. 5. de interrog. in iure faciend. *a*) l. 41. mandati. *b*) l. 13. de curat. furioso. *c*) l. 39. de obligat. et action. *d*) l. 16. de verb. signif. *e*) l. 113. de diuers. reg. iuris. *f*) Ex *libro quarto* l. 4. et 6. de calumniatoribus. *g*) l. 6. 10. et 19. quod metus caussa. *h*) l. 6. 8. 23. 26. 28. de dolo malo. *i*) l. 12. 15. 25. et 27. de minoribus. *k*) l. 1. et 8. de capite minutis. *l*) l. 25. ex quibus caussis maiores. *m*) l. 1. 3. et 7. de alienat. iud. mut. *n*) l. 28. de

pecunia

r) 50. 16. *s*) 42. 1. *t*) 25. 2. *v*) 28. 5. *x*) 35. 1. *y*) 28. 5. *z*) 29. 4. *a*) 50. 17. *b*) 2. 1. *c*) 2. 2. *d*) 2. 8. *e*) 2. 11. *f*) 2. 13. *g*) 2. 14. *h*) 3. 1. *i*) 3. 2. *k*) 5. 1. *l*) 39. 2. *m*) 44. 1. *n*) 50. 1. *o*) 50. 16. *p*) 50. 17. *q*) 5. 1. *r*) 9. 4. *s*) 50. 17. *t*) 3. 1. *v*) 3. 2. *x*) 3. 3. *y*) 3. 4. *z*) 3. 5. *a*) 11. 1. *b*) 27. 1. *c*) 27. 10. *d*) 44. 7. *e*) 50. 16. *f*) 50. 17. *g*) 3. 6. *h*) 4. 2. *i*) 4. 3. *k*) 4. 4. *l*) 4. 5. *m*) 4. 6. *n*) 4. 7.

pecunia constit. *o*) l. 26. de action. rerum amotar. *p*) l. 10. quod falso tutore. *q*) l. 9. de vsurpat. et vsucap. *r*) l. 22. de verb. signif. *s*) Ex *libro quinto* l. 1. et 9. qui satisdare cogantur. *t*) l. 6. 20. et 35. de receptis. *v*) l. 2. et 5. naut. caup. stabul. *x*) l. 1. 21. et 27. de iureiurando. *y*) l. 40. locat. cond. *z*) l. 30. de fideiuss. et mandat. *a*) l. 53. de solut. et liberat. *b*) l. 122. et 125. de diuers. reg. iuris. *c*) Ex *libro sexto* l. 4. si ex noxal. caus. ag. *d*) l. 1. 3. 10. 15. 17. 21. 35. 39. et 41. de hered. petit. *e*) l. 2. si pars hered. petatur. *f*) l. 2. de possess. hered. petit. *g*) l. 2. et 7. de his, qui effud. vel deiec. *h*) l. 15. 23. 25. 27. 29. de noxal. action. *i*) l. 15. de seruo corrupto. *k*) l. 1. pro emtore. *l*) l. 24. de verb. signif. *m*) Ex *libro septimo* l. 13. de iudiciis. *n*) l. 18. 20. 24. 28. 30. 36. 40. et 76. de rei vindicat. *o*) l. 8. et 13. de Publiciana in rem action. *p*) l. 6. 39. 45. et 74. de vsufr. *q*) l. 5. de vsufr. adcrescend. *r*) l. 19. et 30. quibus modis vsus vel vsusfr. amitt. *s*) l. 2. et 7. de vsufr. earum rerum. *t*) l. 3. de operis seruor. *v*) l. 1. et 13. de vsu et habitat. *x*) l. 5. de seruitut. *y*) l. 2. 6. et 8. de seruit. praedior. vrban. *z*) l. 8. de seruit. praed. rustic. *a*) l. 3. communia praed. *b*) l. 1. et 3. quemadmod. seruitutes amit. *c*) l. 3. si quadrup. pauperiem fecisse dicatur. *d*) l. 2. 4. 8. et 32. ad leg. Aquil. *e*) l. 20. de noxal. action. *f*) l. 3. finium regund. *g*) l. 1. 3. 5. 17. 19. 26. 28. familiae erciscundae. *h*) l. 2. et 11. communi diuidundo. *i*) l. 49. de euict. et duplae stipul. *k*) l. 7. testa-

o) 13. 5. *p*) 25. 2. *q*) 27. 6. *r*) 41. 3. *s*) 50. 16. *t*) 2. 8. *v*) 4. 8. *x*) 4. 9. *y*) 22. 2. *z*) 19. 2. *a*) 46. 1. *b*) 46. 3. *c*) 50. 17. *d*) 2. 9. *e*) 5. 3. *f*) 5. 4. *g*) 5. 5. *h*) 9. 3. *i*) 9. 4. *k*) 11. 3. *l*) 41. 4. *m*) 50. 16. *n*) 5. 1. *o*) 6. 1. *p*) 6. 2. *q*) 7. 1. *r*) 7. 2. *s*) 7. 4. *t*) 7. 5. *v*) 7. 7. *x*) 7. 8. *y*) 8. 1. *z*) 8. 2. *a*) 8. 3. *b*) 8. 4. *c*) 8. 6. *d*) 9. 1. *e*) 9. 2. *f*) 9. 4. *g*) 10. 1. *h*) 10. 2. *i*) 10. 3. *k*) 21. 2.

testament. quemadmodum aper. *l*) l. 43. et 45. de acquir. rer. dom. *m*) l. 30. de verb. signif. *n*) l. 132. de diu. reg. iuris. *o*) Ex *libro octauo* l. 1. et 3. de gradib. et affin. *p*) l. 31. de mortis caussa donat. *q*) l. 74. de verbor. obligat. *r*) l. 26. de fideiuss. et mandat. *s*) l. 133. de diu. reg. iuris. *t*) Ex *libro nono* l. 4. de condict. tritic. *v*) l. 1. et 3. de eo, quod certo loco. *x*) l. 18. commodati. *y*) l. 10. et 12. de pignerat. action. *z*) l. 2. de exercitor. action. *a*) l. 2. 8. et 10. de institor. actione. *b*) l. 11. de tributoria actione. *c*) l. 1. quod cum eo, qui in aliena potestate. *d*) l. 13. ad SC. Macedon. *e*) l. 10. 27. et 29. de peculio. *f*) l. 4. et 12. de in rem verso. *g*) l. 5. et 13. ad SC. Vellei. *h*) l. 5. et 8. de compensat. *i*) l. 14. depositi. *k*) l. 27. mandati. *l*) l. 9. de pignorib. et hypoth. *m*) l. 2. quibus modis pign. vel hypoth. solu. *n*) l. 5. de curatorib. furioso dandis. *o*) l. 42. de diu. reg. iuris. *p*) Ex *libro decimo* l. 13. mandati. *q*) l. 2. 22. 34. 66. 68. pro socio. *r*) l. 35. de contrah. emt. *s*) l. 12. et 15. de hered. vel act. vend. *t*) l. 9. de peric. et commod. rei vend. *v*) l. 6. 25. et 34. locat. cond. *x*) l. 22. de praescript. verb *y*) l. 6. de euict. et duplae stipul. *z*) l. 49. de furtis. *a*) l. 46. de diuers. reg. iuris. *b*) Ex *libro vndecimo* l. 8. de sponsalibus. *c*) l. 17. 53. et 55. de ritu nupt. *d*) l. 42. de iure dotium. *e*) l. 15. de pactis dotal. *f*) l. 4. de fundo dotali. *g*) l. 6. 8. 10. 30. 42. et 61. de donat. inter vir. et vx. *h*) l. 2. de diuort. et repud. *i*) l. 27. soluto matrimonio.

l) 29. 3. *m*) 41. 1. *n*) 50. 16. *o*) 50. 17. *p*) 38. 10. *q*) 39. 6. *r*) 45. 1. *s*) 46. 1. *t*) 50. 17. *v*) 13. 3. *x*) 13. 4. *y*) 13. 6. *z*) 13. 7. *a*) 14. 1. *b*) 14. 3. *c*) 14. 4. *d*) 14. 5. *e*) 14. 6. *f*) 15. 1. *g*) 15. 3. *h*) 16. 1. *i*) 16. 2. *k*) 16. 3. *l*) 17. 1. *m*) 20. 1. *n*) 20. 6. *o*) 27. 10. *p*) 50. 17. *q*) 17. 1. *r*) 17. 2. *s*) 18. 1. *t*) 18. 4. *v*) 18. 6. *x*) 19. 2. *y*) 19. 5. *z*) 21. 2. *a*) 47. 2. *b*) 50. 17. *c*) 23. 1. *d*) 23. 2. *e*) 23. 3. *f*) 23. 4. *g*) 23. 5. *h*) 24. 1. *i*) 24. 2.

nio. *k*) l. 32. de acquir. rerum dominio. *l*) Ex *libro duodecimo* l. 16. de tutelis. *m*) l. 1. de testament. tutel. *n*) l. 9. de legit. tutor. *o*) l. 5. de tutor. et curat. dat. *p*) l. 13. de administr. et peric. tutor. *q*) l. 9. de auctorit. et conf. tutor. *r*) l. 14. de tutel. et rationib. *s*) Ex *libro decimo tertio* l. 13. de noxal. action. *t*) l. 11. vt legat. seu fideic. seru. caussa caueatur. *v*) l. 13. de public. et vectig. *x*) l. 2. 8. 51. et 54. de furtis. *y*) l. 2. si is, qui testam. liber esse iussus. *z*) l. 9. arborum furtim caesar. *a*) l. 34 de iniur. et fam. libell. *b*) Ex *libro decimo quarto* l. 11. de bonor. possess. *c*) l. 7. 9. et 12. de bonor. possess. contra tab. *d*) l. 2. de dotis collat. *e*) l. 5. de ventre in possessionem mittendo. *f*) l. 19. et 22. de operis libertorum. *g*) Ex *libro decimo quinto* l. 11. de auctorit. et conf. tutor. *h*) l. 22. de vulg. et pupill. substit. *i*) l. 2 et 17. de testam. militis. *k*) l. 64. de legat. et fideic. 1. *l*) l. 2. si a parent. quis manum. *m*) l. 5. et 7. de bonis libert. *n*) l. 51. de diu. reg. iuris. *o*) Ex *libro decimo sexto* l. 2. vnde cognati. *p*) l. 196. de verb. signif. *q*) Ex *libro decimo septimo* l. 6. de transaction. *r*) l. 56. de vsufr. *s*) l. 6. et 8. qui testamentum facere possunt. *t*) l. 30. de liberis et postum. *v*) l. 31. de hered. instit. *x*) l. 1. et 3. testam. quemadmodum aper. *y*) l. 13. 15. 17. 19. si quis omissa caussa testam. *z*) l. 9. et 25. de SC. Silan. et Claud. *a*) Ex *libro duodeuicesimo* l. 22. de condit. institut. *b*) l. 66. 68. et 70. de legat. et fideic. 1. *c*) l. 2. et 4. de peculio legato.

---

k) 24. 3. *l*) 41. 1. *m*) 26 1. *n*) 26. 2. *o*) 26. 4. *p*) 26. 5. *q*) 26. 7. *r*) 26. 8. *s*) 27. 3. *t*) 9. 4. *v*) 36. 3. *x*) 39. 4. *y*) 47. 2. *z*) 47. 4. *a*) 47. 7. *b*) 47. 10. *c*) 37. 1. *d*) 37. 4. *e*) 37. 7. *f*) 39. 9. *g*) 38. 1. *h*) 26. 8. *i*) 28. 6. *k*) 29. 1. *l*) 30. 1. *m*) 37. 12. *n*) 38. 2. *o*) 50. 17. *p*) 38. 8. *q*) 50. 16. *r*) 2. 15. *s*) 7. 1. *t*) 28. 1. *v*) 28. 2. *x*) 28. 5. *y*) 29. 3. *z*) 29. 4. *a*) 29. 5. *b*) 28. 7. *c*) 30. 1.

legato. *d*) l. 18. de condit. et demonstrat. *e*) l. 73. 77. 79. et 81. ad leg. Falcid. *f*) l. 57. de diu. reg. iuris. *g*) Ex *libro vndeuicesimo* l. 5. 7. 9. 13. 29. de relig. et sumt. fun. *h*) l. 20. de damno infecto. *i*) Ex *libro vicesimo* l. 26. de liberali caussa. *k*) Ex *libro vicesimo primo* l. 28. de rebus creditis. *l*) l. 20. de action. emt. et vend. *m*) l. 2. de public. et vectig. *n*) l. 1. et 5. de vsurp. et vsuc. *o*) l. 5. vi bonor. rapt. *p*) l. 2. et 5. de incend. ruin. naufr. *q*) l. 41. de verb. signif. *r*) Ex *libro vicesimo secundo* l. 50. de procurat. et defens. *s*) l. 26. qui testam. facere possunt. *t*) l. 12. et 19. de iniur. et famosis libellis. *v*) l. 4. de lege Fabia de plagiariis. *x*) l. 44. de verb. signif. *y*) Ex *libro vicesimo tertio* l. 6. de iure deliberandi. *z*) l. 57. de acquir. vel omitt. hered. *a*) l. 1. 3. 7. 13. de rebus auctorit. iud. possidendis. *b*) l. 51. de verb. signif. *c*) Ex *libro vicesimo quarto* l. 16. et 21. de rebus auctor. iud. possid. *d*) l. 58. de verb. signif. *e*) l. 147. de diuers. reg. iuris. *f*) Ex *libro vicesimo quinto* l. 9. de acquir. vel amitt. possess. *g*) l. 2. de superficie. *h*) l. 3. de precario. *i*) Ex *libro vicesimo sexto* l. 15. de acquir. vel amitt. possess. *k*) l. 5. quae in fraud. credit. *l*) l. 9. de precario. *m*) l. 2. de migrando. *n*) l. 62. de verb. signif. *o*) l. 158. de diu. reg. iur. *p*) Ex *libro vicesimo septimo* l. 39. de dolo malo. *q*) l. 16. vt legat. seu fideic. seru. caussa caueatur. *r*) l. 6. rem pupilli saluam fore. *s*) l. 7. iudicatum solui. *t*) Ex *libro vicesimo octauo* l. 53. de contrah. emt. *v*) l. 54. de euict. et duplae

d) 33. 8. *e*) 35. 1. *f*) 35. 2. *g*) 50. 17. *h*) 11. 7. *i*) 39. 2. *k*) 40. 12. *l*) 12. 1. *m*) 19. 1. *n*) 39. 4. *o*) 41. 3. *p*) 47. 8. *q*) 47. 9. *r*) 50. 16. *s*) 3. 3. *t*) 28. 1. *v*) 47. 10. *x*) 48. 15. *y*) 50. 16. *z*) 28. 8. *a*) 29. 2. *b*) 42. 5. *c*) 50. 16. *d*) 42. 5. *e*) 50. 16. *f*) 50. 17. *g*) 41. 2. *h*) 43. 18. *i*) 43. 26. *k*) 41. 2. *l*) 42. 8. *m*) 43. 26. *n*) 43. 32. *o*) 50. 16. *p*) 50. 17. *q*) 4. 3. *r*) 36. 3. *s*) 46. 6. *t*) 46. 7. *v*) 18. 1.

duplae ſtipulat. *x*) l. 2. 29. et 32. de damno infecto. *y*) Ex *libro viceſimo nono* l. 8. ſi quis cautionibus. *z*) l. 44. de rei vindicat. *a*) Ex *libro triceſimo* l. 31. de iure iurando. *b*) l. 15. et 17. de except. rei iud. *c*) l. 6. de doli mali et metus except. *d*) Ex *libro ſecundo ad edictum vrbicum* l. 5. de adim. vel transfer. legat. *e*) Ex *libro ad edictum vrbicum de operis noui nunciatione* l. 9. h. t. *f*) Ex *lib. de tacitis fideicommiſſis* l. 23. de his, quae vt indign. aufer. *g*) Ex *fideicommiſſorum libro primo* l. 2. et 14. de legat. et fideic. 3. *h*) l. 29. de vſu et vſufr. *i*) l. 5. et 7. de rebus dubiis. *k*) l. 88. et 90. de condit. et demonſtr. *l*) Ex *fideic. libro ſecundo* l. 40. famil. erciſc. *m*) l. 96. de legat. et fideic. 3. *n*) l. 10. 41. et 63. ad SC. Trebellian. *o*) Ex *libro de formula hypothecaria* l. 4. et 15. de pignor. et hypoth. *p*) l. 2. quae res pign. vel hypoth. *q*) l. 11. qui potiores in pign. et hypoth. *r*) l. 7. quibus modis pign. vel hypoth. ſolu. *s*) l. 4. de fide inſtrument. *t*) Ex *libro primo inſtitutionum* l. 9. de iuſtitia et iure. *v*) l. 1. 3. et 6. de ſtatu hominum. *x*) l. 1. de his, qui ſui vel alieni iuris. *y*) l. 2. et 28. de adoptionib. et emancip. *z*) l. 7. de legitim. tutor. *a*) Ex *inſtitutionum libro ſecundo* l. 1. de diuiſ. rer. et qualit. *b*) l. 4. qui teſtam. facere poſſunt. *c*) l. 13. de iniuſto, rupto, irrito. *d*) l. 10. de acquir. rer. domin. *e*) l. 37. de vſurpat. et vſucap. *f*) Ex *inſtitutionum libro tertio* l. 2. de obligat. et action. *g*) Ex *libro primo ad edictum praetoris de legatis* l. 65. et 67. de legat.

x) 21. 2. *y*) 39. 2. *z*) 2. 11. *a*) 6. 1. *b*) 12. 2. *c*) 44. 2. *d*) 44. 4. *e*) 34. 4. *f*) 39. 1. *g*) 34. 9. *h*) 32. 1. *i*) 33. 2. *k*) 34. 5. *l*) 35. 1. *m*) 10. 2. *n*) 32. 1. *o*) 36. 1. *p*) 20. 1. *q*) 20. 3. *r*) 20. 4. *s*) 20. 6. *t*) 22. 4. *v*) 1. 1. *x*) 1. 5. *y*) 1. 6. *z*) 1. 7. *a*) 26. 4. *b*) 1. 8. *c*) 28. 1. *d*) 28. 3. *e*) 41. 1. *f*) 41. 3. *g*) 44. 7.

gat. et fideic. 1. *h*) Ex *libro ſecundo* l. 69. de legat. et fideic. 1. *i*) l. 15. de dote praelegat. *k*) l. 17. de condit. et demonſtr. *l*) l. 3. qui et a quib. manumiſſi. *m*) Ex *libro tertio* l. 73. de legat. et fideic. 1. *n*) l. 8. de vſu et vſufr. legat. *o*) l. 72. 74. 76. 78. et 80. ad leg. Falcid. *p*) l. 11. de donationibus. *q*) l. 56. de diu. reg. iuris. *r*) Ex *libro primo ad legem duodecim tabular.* l. 1. de origine iuris. *s*) l. 18. 20. et 22. de in ius vocando. *t*) l. 6. ſi quis cautionib. *v*) l. 2. arborum furtim caeſar. *x*) l. 233. de verbor. ſignif. *y*) Ex *libro ſecundo XII. tab.* l. 234. de verb. ſignif. *z*) Ex *libro tertio XII. tabul.* l. 48. de pactis. *a*) l. 43. ad leg. Iul. de adulter. *b*) l. 235. de verb. ſignif. *c*) Ex *libro quarto XII. tab.* l. 13. finium regund. *d*) l. 9. de incend. ruin. naufrag. *e*) l. 4. de colleg. et corporib. *f*) l. 236. de verb. ſignif. *g*) Ex *libro quinto XII. tab.* l. 237. de verb. ſignif. *h*) Ex *libro ſexto XII. tab.* l. 19. de vſuris et fructib. *i*) l. 3. de litigioſis. *k*) l. 238. de verb. ſignif. *l*) Ex *libro incerto XII. tab.* l. 4. arbor. furtim caeſar. *m*) Ex *libro ad legem Glitiam* l. 4. de inofficioſo teſtamento. *n*) Ex *libro primo ad legem Iuliam et Papiam* l. 17. de ſponſalibus. *o*) l. 29. de poenis. *p*) Ex *libro ſecundo* l. 30. de ritu nuptiar. *q*) Ex *libro tertio* l. 5. de vulgari et pupillari ſubſtit. *r*) l. 63. de condit. et demonſtrat. *s*) Ex *libro quarto* l. 5. de teſtibus. *t*) Ex *libro quinto* l. 8. de annuis legatis. *v*) l. 23. de rebus dubiis. *x*) Ex *libro ſexto* l. 7. de cenſibus. *y*) Ex *libro octauo* l. 46. de ritu nuptiar. *z*) l. 4. de bonor. poſſeſſ. *a*) l. 148. de verb. ſignif. *b*)

Ex

h) 30. 1. *i*) 30. 1. *k*) 33. 4. *l*) 35. 1. *m*) 40. 9. *n*) 30. 1.
o) 33. 2. *p*) 35. 2. *q*) 39. 5. *r*) 50. 17. *s*) 1. 2. *t*) 2. 4.
v) 2. 11. *x*) 47. 7. *y*) 50. 16. *z*) 50. 16. *a*) 2. 14.
b) 48. 5. *c*) 50. 16. *d*) 10. 1. *e*) 47. 9. *f*) 47. 22. *g*) 50. 16.
h) 50. 16. *i*) 22. 1. *k*) 44. 6. *l*) 50. 16. *m*) 47. 7. *n*) 5. 2.
o) 23. 1. *p*) 48. 19. *q*) 23. 2. *r*) 28. 6. *s*) 35. 1. *t*) 22. 5.
v) 33. 1. *x*) 34. 5. *y*) 50. 15. *z*) 23. 2. *a*) 37. 1. *b*) 50. 16.

Ex *libro nono* l. 150. de verb. ſignif. *c*) Ex *libro decimo* l. 13. de ſuis et legit. hered. *d*) l. 55. de legat. et fideic. 2. *e*) l. 149. et 152. de verb. ſignif. *f*) Ex *libro vndecimo* l. 11. teſtam. quemadmodum aper. *g*) l. 16. de iure fiſci. *h*) Ex *libro duodecimo* l. 73. de hered. inſtit. *i*) l. 55. de legat. et fideic. 2. *k*) l. 18. de manumiſſionib. *l*) Ex *libro decimo tertio* l. 73. de hered. inſtit. *m*) l. 69. de condit. et demonſtr. *n*) l. 14 de ſuis et legitim. hered. *o*) l. 31. de ſtatuliberis. *p*) Ex *libro decimo quarto* l. 53. de acquir. vel omittenda hered. *q*) l. 56. et 58. de legat. et fideic. 2. *r*) Ex *libro decimo quinto* l. 10. de his, quae vt indign. aufer. *s*) Ex *libro primo de manumiſſionibus* l. 17. de curatorib. furioſo dandis. *t*) l. 25. de manumiſſionibus. *v*) l. 25. de manumiſſis vindicta. *x*) l. 29. qui et a quibus manumiſſi. *y*) Ex *libro tertio de manumiſſ.* l. 57. de manumiſſis teſtamento. *z*) Ex *regularum libro ſingulari* l. 21. de adopt. et emancip. *a*) Ex *libro primo regularum* l. 100. de diuerſis reg. iuris. *b*) Ex *libro tertio regularum* l. 43. de iniur. et famoſis libellis. *c*) Ex *libro ad SC. Orficianum* l. 9. ad SC. Tertyllianum. *d*) Ex *lib. ad SC. Tertyllianum* l. 8. h. t. *e*) Ex *libro primo de verborum obligationibus* l. 4. commodati. *f*) l. 70. de fideiuſſ. et mandat. *g*) l. 232. de verb. ſignif. *h*) Ex *libro ſecundo de verb. obligat.* l. 141. h. t. *i*) l. 15. de duobus reis conſtit. *k*) l. 106. de ſolut. et liberat. *l*) Ex *libro tertio de verb. obligat.* l. 39. de negot. geſtis. *m*) l. 16. de duob. reis conſtit. *n*) l. 28. de ſtipulat. ſeruor. *o*) l. 72. de fideiuſſ. et mandat. *p*) l. 34. de nouat. et delegat. *q*) l. 22. de acceptilat. *r*)

c) ibid. *d*) 38.16. *e*) 31.1. *f*) 50.16. *g*) 29.3. *h*) 49.14. *i*) 28.5. *k*) 31.1. *l*) 40.1. *m*) 28.5. *n*) 35.1. *o*) 38.16. *p*) 40.7. *q*) 29.2. *r*) 31.1. *s*) 34.9. *t*) 27.10. *v*) 40.1. *x*) 40.2. *y*) 40.9. *z*) 40.4. *a*) 1.7. *b*) 50.17. *c*) 47.10. *d*) 38.17. *e*) 38.17. *f*) 13.6. *g*) 46.1. *h*) 50.16. *i*) 45.1. *k*) 45.2. *l*) 46.3. *m*) 3.5. *n*) 45.2. *o*) 45.3. *p*) 46.1. *q*) 46.2. *r*) 46.4.

§. XXVI.

Sub Diuis fratribus floruit inter Iurisconſultos PAPIRIVS IVSTVS, diuerſus a Papirio, cuius apud POMPONIVM *s*) fit mentio; a Papirio item Frontone, quem CALLISTRATVS *t*) citat. Scripſit noſter conſtitutionum libros viginti: ex quorum duobus tantum prioribus in pandectis Iuſtinianeis leges quaedam deſumtae ſunt. Ex *libro primo conſtitutionum* l. 14. de ſeruit. praed. vrban. *v*) l. 17. de ſeruit. praed. ruſtic. *x*) l. 71. de contrah. emt. et vend. *y*) l. 30. de reb. auct. iud. poſſid. *z*) l. 4. de curatore bonis dando. *a*) l. 3. de leg. Iul. de annon. *b*) l. 18. ad SC. Turpillianum. *c*) l. 21. de appellat. et relat. *d*) Ex *libro conſtitutionum altero* l. 37. de pactis. *e*) l. 7. de public. et vectig. *f*) l. 35. de re iudicata. *g*) l. 38. ad municipalem. *h*) l. 13. de decurionibus. *i*) l. 9. de adminiſtr. rer. ad ciuit. pertin. *k*) l. 13. de pollicitationibus. *l*) Ex *libro conſtitut. octauo* l. 60. de pactis. *m*)

§. XXVII.

QVINTVS *n*) CERVIDIVS *o*) SCAEVOLA maxime ſub M. Antonino Philoſopho imperatore floruit, qui, CAPITOLINO teſte, *p*) Scaeuola praecipue vſus eſt iurisperito. Viri laudem, quam doctrina et dignitate meruit, ſplendor viſus eſt cumulare diſcipulorum: in quibus ipſe fuit Septimius Seuerus, poſtea imperator, et magnus Papinianus,

s) L. 2. §. 36. D. de orig. iuris. *t*) L. 220. §. 1. D. de verb. ſignif.
v) 8. 2. *x*) 8. 3. *y*) 18. 1. *z*) 42. 5. *a*) 42. 7. *b*) 48. 12.
c) 48. 16. *d*) 49. 1. *e*) 2. 14. *f*) 39. 4. *g*) 42. 1. *h*) 50. 1.
i) 50. 2. *k*) 50. 8. *l*) 50. 12. *m*) 2. 14.

n) Hoc enim illi praenomen fuiſſe, PAVLVS docet l. 38. §. 1. D. de vulgari et pupillari ſubſtit. *o*) Aliis ex literarum B. et V. notiſſima permutatione *Cerbidius* vocatur. *p*) M. Anton. Philoſ. c. 11. extr.

pinianus, tanti principis amicissimus, *q*) et plures alii, qui singularem iuri ciuili suis libris auctoritatem conciliarunt. PAVLVS *r*) eum familiari et amoris plena voce *nostrum* appellat. Cum Paulo et Vlpiano ab HERENNIO MODESTINO *s*) *legum coryphaeus prudentum*: ab ARCADIO et HONORIO imperatoribus, *t*) propter magnam in iure ciuili auctoritatem, *prudentissimus* vocatur. Cum, vt diximus, eius consilio M. Antoninus Philosophus in legibus decretisque condendis plurimum iuuaretur: nihil huius responsis grauius, nihil priscae sanctitati similius, nihil propius ad caussae veritatem accessit. Nam ex ipsius facti recessibus, quo ingenio penetrabat, responsorum vim et rationem extulit. Vnde solemne apud Scaeuolam illud, *secundum ea, quae proponerentur*. Peritis enim, illucescente facto, ius confestim occurrere oportet. Et inter aurea eius dicta legimus, *v*) quod hodie in omnium ore, *iura vigilantibus scripta* esse. Pl. conferantur PANCIROLVS, *x*) GRAVINA, *y*) RVTILIVS, *z*) BERTRANDVS, *a*) GROTIVS, *b*) OTTO, *c*) WIELING, *d*) alii.

§. XXVIII.

Scripsit 1) digestorum libros quadraginta. 2) Notas ad libros digestorum Iuliani. 3) De quaestione familiae librum singularem. 4) Quaestionum libros viginti. 5) Quaestionum publice tractatarum librum singularem. 6) Regularum libros quatuor. 7) Responsorum libros sex.

 8)

q) Vid. SPARTIANVS Antonino Caracalla c. 8. *r*) L. 38. D. de vulgari et pupillari substit. *s*) L. 13. §. 2. D. de excusationibus. *t*) L. 3. Cod. Theod. de testam. *v*) L. 24. extr. D. quae in fraudem creditorum. *x*) De claris legum interpretibus l. 1. c. 48. *y*) Orig. iur. ciu. l. 1. c. 98. *z*) Vitis ICtor. c. 69. *a*) De iurisperitis l. 1. c. 18. *b*) De vitis ICtor. l. 2. c. 8. §. 7. *c*) Praef. thesaur. iuris Romani tom. 1. p. 15. *d*) Iurisprud. restit. pag. LXXVIII.

8) Ὁρῶν librum singularem. 9*) Notas apud Marcellum. Ex omnibus tantum fragmenta quaedam supersunt in pandectis Iustinianeis. Ex *libro primo digestorum* l. 47. de pactis. *e*) l. 3. de transactionibus. *) l. 12. de legationibus. *f*) l. 6. de decret. ab ord. faciend. *g*) Ex *libro secundo digestorum* l. 32. de dolo malo. *h*) l. 39. de minoribus. *i*) l. 44. de receptis. *k*) l. 24. ad municipalem. *l*) Ex *libro tertio digestor.* l. 58. de hered. petition. *m*) Ex *libro quarto digest.* l. 20. si seruitus vindic. *n*) l. 22. de interrogat. in iure faciend. *o*) l. 9. de rescind. vendit. *p*) l. 56. de administr. et peric. tutor. *q*) Ex *libro quinto digest.* l. 67. de condict. indebiti. *r*) l. 31. de pecun. constitut. *s*) l. 43. de pignerat. action. *t*) l. 20. de institutor. action. *v*) l. 58. de peculio. *x*) l. 21. de in rem verso. *y*) l. 80. ad SC. Trebell. *z*) l. 88. de solut. et liberat. *a*) Ex *libro digestorum sexto* l. 62. mandati. *b*) l. 10. in quibus caussis pign. vel hypoth. l. 14. de distract. pignor. *c*) l. 15. quibus modis pign. vel hypoth. solu. *d*) l. 27. de instruct. vel instrum. legat. *e*) l. 45. de fideiuss. et mandat. *f*) Ex *libro digestor. septimo* l. 81. de contrah. emt. et vend. *g*) l. 8. de lege commissor. *h*) l. 10. de rescind. vendit. *i*) l. 10. de seru. exportand. *k*) l. 52. de action. emt. de vend. *l*) l. 61. locat. conduct. *m*) Ex *libro digestor. octauo* l. 85. de iure dotium. *n*) Ex *libro digestor. nono* l. 47. de vsur. et fructib. *o*) l. 29. de probat. et praesumt. *p*) l. 66. de donat. inter vir. et vx. *q*) Ex *libro digestorum decimo* l. 34. de testam. tutela. *r*) l. 57. de administr.

et

e) 2. 14. *) 50. 7. *f*) 2. 15. *g*) 50. 9. *h*) 4. 3. *i*) 4. 4. *k*) 4. 8. *l*) 50. 1. *m*) 5. 3. *n*) 8. 5. *o*) 11. 1. *p*) 18. 5. *q*) 26. 7. *r*) 12. 6. *s*) 13. 5. *t*) 13. 7. *v*) 14. 3. *x*) 15. 1. *y*) 15. 3. *z*) 36. 1. *a*) 46. 3. *b*) 17. 1. *c*) 20. 5. *d*) 20. 6. *e*) 33. 7. *f*) 46. 1. *g*) 18. 1. *h*) 18. 3. *i*) 18. 5. *k*) 18. 7. *l*) 19. 1. *m*) 19. 2. *n*) 23. 3. *o*) 22. 1. *p*) 22. 3. *q*) 24. 1. *r*) 26. 2.

et peric. tutor. *s*) l. 20. de auctorit. et conſenſ. tutor. *t*) Ex *lib. digeſt. vndecimo* l. 58. de adminiſtr. et peric. tutor. *v*) Ex *lib. digeſt. decimo tertio* l. 20. de iniuſt. rupt. et irrit. *x*) Ex *lib. digeſt. decimo quarto* l. 32. de legat. et fideic. 3. *y*) l. 18. de annuis legat. *z*) l. 31. de adim. vel transfer. legat. *a*) l. 31. quando dies legat. cedat. *b*) Ex *lib. digeſt. decimo quinto* l. 33. de legat. et fideic. 3. *c*) l. 32. de vſu et vſufr. legat. *d*) l. 14. de dote praelegata. *e*) l. 23. de peculio legato. *f*) l. 13. et 15. de aur. arg. mund. legat. *g*) Ex *lib. digeſt. decimo ſexto* l. 34. et 101. de legat. et fideic. 3. *h*) l. 6. de inſtruct. vel inſtrum. legat. *i*) l. 28. de liberat. legat. *k*) Ex *lib. digeſt. decimo ſeptimo* l. 35. et 102. de legat. et fideic. 3. *l*) l. 19. de annuis legat. *m*) l. 33. de vſu et vſufr. legat. *n*) l. 22. de optione legat. *o*) l. 15. de aliment. vel cibar. legat. *p*) l. 40. de auro, argent. mund. legat. *q*) Ex *libro digeſtor. duodeuiceſimo* l. 37. de legat. et fideic. 3. *r*) l. 20. de annuis legat. *s*) l. 34. de vſu et vſufr. legat. *t*) l. 16. de aliment. vel cibar. legat. *v*) l. 16. de auro, arg. mund. legat. *x*) l. 29. de rebus dubiis. *y*) l. 75. ad SC. Trebell. *z*) l. 243. de verb. ſignif. *a*) Ex *libro digeſt. vndeuiceſimo* l. 38. de legat. et fideic. 3. *b*) l. 17. de alim. vel cibar. legat. *c*) l. 108. de condit. et demonſtr. *d*) l. 76. ad SC. Trebell. *e*) Ex *libro digeſt. viceſimo* l. 4. de inſpic. ventr. *f*) l. 11. de confirm. tutor. vel curat. *g*) l. 39. de legat. et fideic. 3. *h*) l. 18. de alim. et cibar. legat. *i*) l. 30. de adim. vel transfer. legat. *k*) l. 109. de condit. et demonſtr. *l*) l. 77. ad SC. Trebell.

s) 26. 7. *t*) 26. 8. *v*) 26. 7. *x*) 28. 3. *y*) 32. 1. *z*) 33. 1.
a) 34. 4. *b*) 36. 2. *c*) 32. 1. *d*) 33. 2. *e*) 33. 4. *f*) 33. 8.
g) 34. 2. *h*) 32. 1. *i*) 33. 7. *k*) 34. 3. *l*) 32. 1. *m*) 33. 1.
n) 33. 2. *o*) 33. 5. *p*) 34. 1. *q*) 34. 2. *r*) 32. 1. *s*) 33. 1.
t) 33. 2. *v*) 34. 1. *x*) 34. 2. *y*) 34. 5. *z*) 36. 1. *a*) 50. 16.
b) 32. 1. *c*) 34. 1. *d*) 35. 1. *e*) 36. 1. *f*) 25. 4. *g*) 26. 3.
h) 32. 1. *i*) 34. 1. *k*) 34. 4. *l*) 35. 1.

Trebell. *m*) l. 17. de doli mali except. *n*) l. 20. iudicatum ſolui. *o*) Ex *libro digeſt. viceſimo primo* l. 40. de legat. et fideic. 3. *p*) l. 94. et 95. ad leg. Falcid. *q*) l. 78. ad SC. Trebell. *r*) Ex *libro digeſt. viceſimo ſecundo* l. 48. de vſur. et fruct. *s*) l. 41. de legat. et fideic. 3. *t*) l. 21. de annuis legat. *v*) l. 35. de vſu et vſufr. legat. *x*) l. 21. de optione legat. *y*) l. 7. de inſtructo vel inſtrum. legato. *z*) l. 19. de alim. vel cibar. leg. *a*) l. 18. de auro, arg. mund. legato. *b*) l. 24. de lege Corn. de falſis. *c*) Ex *lib. digeſt. viceſimo tertio* l. 28. de inſtructo vel inſtrum. legat. *d*) l. 29. et 59. de manumiſſ. teſtam. *e*) l. 18. de fideicommiſſ. libertat. *f*) Ex *lib. digeſt. viceſimo quarto* l. 60. de manumiſſis teſtam. *g*) l. 19. de fideicommiſſ. libertat. *h*) l. 40. de ſtatuliberis. *i*) Ex *libro digeſt. viceſimo quinto* l. 36. de vſu et vſufr. legat. *k*) l. 14. pro emtore. *l*) l. 3. pro dote. *m*) l. 64. de re iudicata. *n*) l. 28. de appellat. et relat. *o*) Ex *libro digeſt. viceſimo ſexto* l. 59. de adminiſtr. et peric. tutor. *p*) l. 21. de auctorit. et conſenſu tutor. *q*) l. 98. de acquir. vel omittenda heredit. *r*) l. 90. de ſolut. et liberat. *s*) Ex *libro digeſt. viceſimo ſeptimo* l. 34. de pignor. et hypothec. *t*) l 21. qui potiores in pign. et hypoth. *v*) l. 17. de doli mali exceptione. *x*) Ex *libro digeſt. viceſimo octauo* l. 61. de obligat. et action. *y*) l. 122. de verbor. obligat. *z*) Ex *libro digeſt. viceſimo nono* l. 18. vt legat. ſeu fideic. ſeru. cauſſa caueatur. *a*) l. 89. de ſolut. et liberat. *b*) Ex *lib. digeſt. trigeſimo primo* l. 35. de donationibus. *c*) Ex *lib. digeſt. triceſimo ſecundo* l. 23. quae

m) 36. 1.	*n*) 44. 4.	*o*) 46. 7.	*p*) 32. 1.	*q*) 35. 2.	*r*) 36. 1.
s) 22. 1.	*t*) 32. 1.	*v*) 33. 1.	*x*) 33. 2.	*y*) 33. 5.	*z*) 33. 7.
a) 34. 1.	*b*) 34. 2.	*c*) 48. 10.	*d*) 33. 7.	*e*) 40. 4.	*f*) 40. 5.
g) 40. 4.	*h*) 40. 5.	*i*) 40. 7.	*k*) 33. 2.	*l*) 41. 4.	*m*) 41. 9.
n) 42. 1.	*o*) 49. 1.	*p*) 26. 7.	*q*) 26. 8.	*r*) 29. 2.	*s*) 46. 3.
t) 20. 1.	*v*) 20. 4.	*x*) 44. 4.	*y*) 44. 7.	*z*) 45. 1.	*a*) 36. 3.
b) 46. 3.	*c*) 39. 5.				

quae in fraud. credit. *d*) Ex *lib. digest. tricesimo tertio* l. 27. de probat. et praesumt. *e*) l. 42. de legat. et fideic. 3. *f*) l. 37. de vsu et vsufr. legat. *g*) Ex *lib. digest. tricesimo quarto* l. 26. de SC. Silanian. *h*) Ex *notis ad librum XXII. digest. Iuliani* l. 54. de pactis. *i*) Ex *libro primo quaestionum* l. 9. et 35. de negot. gestis. *k*) l. 38. de rebus creditis. *l*) l. 19. ad municipalem. *m*) Ex *libro secundo quaestionum* l. 20. de inofficioso testam. *n*) l. 46. de relig. et sumt. funer. *o*) l. 4. et 6. de SC. Maced. *p*) l. 51. de peculio. *q*) l. 22. de compensationibus. *r*) l. 69. de euiction. et duplae stipulat. *s*) l. 43. soluto matrim. *t*) Ex *libro tertio quaestionum* l. 31. de pactis dotalibus. *v*) l. 56. de donat. inter vir. et vx. *x*) l. 16. ad leg. Falcid. *y*) Ex *libro quarto quaestion.* l. 18. de condict. furtiu. *z*) l. 31. de testam. tutela *a*) l. 44. de operis libertor. *b*) l. 69. de furtis. *c*) l. 6. si famil. furtum fecisse dic. *d*) Ex *libro quinto quaestion.* l. 18. de iniust. rupto, et irrit. *e*) l. 10. de collat. bonor. *f*) l. 6. de coniung. cum emancip. liber. *g*) l. 7. si quid in fraud. patr. *h*) l. 127. de verbor. obligat. *i*) l. 88. de diuers. reg. iuris. *k*) Ex *libro sexto quaestion.* l. 29. de liberis et postum. *l*) l. 19. de iniusto, rupt. et irrit. *m*) l. 17. ad leg. Falcid. *n*) Ex *libro octauo quaestion.* l. 14. de iure codicill. *o*) l. 10. de dote praelegat. *p*) l. 21. de peculio legat. *q*) l. 80. de condit. et demonstr. *r*) l. 19. ad leg. Falcid. *s*) Ex *libro nono quaestionum* l. 20. d. t. *t*) Ex *libro duodecimo quaestionum* l. 37. familiae

d) 42. 8. *e*) 22. 3. *f*) 32. 1. *g*) 33. 2. *h*) 29. 5. *i*) 2. 14. *k*) 3. 5. *l*) 12. 1. *m*) 50. 1. *n*) 5. 2. *o*) 11. 7. *p*) 14. 6. *q*) 15. 1. *r*) 16. 2. *s*) 21. 2. *t*) 24. 3. *v*) 23. 4. *x*) 24. 1. *y*) 35. 2. *z*) 13. 1. *a*) 26. 2. *b*) 38. 1. *c*) 47. 2. *d*) 47. 6. *e*) 28. 3. *f*) 37. 6. *g*) 37. 8. *h*) 38. 5. *i*) 45. 1. *k*) 50. 17. *l*) 28. 2. *m*) 28. 3. *n*) 35. 2. *o*) 29. 7. *p*) 33. 4. *q*) 33. 8. *r*) 35. 1. *s*) 35. 2. *t*) Ibid.

familiae ercifcundae. *v*) l. 45. de damno infecto. *x*) l. 129. de verb. obligat. *y*) Ex *libro decimo tertio quaeftion.* l. 7. quando ex facto tut. vel cur. *z*) l. 9. de acquir. vel omitt. hered. *a*) l. 18. de optione legat. *b*) l. 131. et 133. de verb. obligat. *c*) l. 19. de ftipul. feru. *d*) l. 4. ratam rem haberi. *e*) Ex *lib. decimo quinto quaeft.* l. 82. de hered. inftit. *f*) l. 29. de vulg. et pupill. fubftit. *g*) l. 23. de peculio legato. *h*) l. 23. ad leg. Falcid. *i*) Ex *lib. decimo fexto quaeft.* l. 6. qui et a quibus manumiffi. *k*) Ex *libro decimo octauo quaeftion.* l. 83. de heredib. inftit. *l*) l. 57. de fideiuff. et mandat. *m*) Ex *libro vndeuicefimo quaeftion.* l. 47. foluto matrim. *n*) Ex *libro fingulari quaeftionum publice tractatarum* l. 65. foluto matrimonio. *o*) l. 48. de vulg. et pupill. fubftit. *p*) l. 103. de legat. et fideic. 3. *q*) l. 96. ad leg. Falcid. *r*) l. 79. ad SC. Trebell. *s*) l. 24. quae in fraud. credit. *t*) l. 14. de diuerf. temporal. praefcript. *v*) l. 93. de folut. et liberat. *x*) l. 21. iudicatum folui. *y*) Ex *libro primo regularum* l. 45. ex quibus cauffis maiores. *z*) l. 20. 22. et 24. quemadmod. feruit. amittantur. *a*) l. 54. de ritu nuptiar. *b*) l. 22. de excufationibus. *c*) l. 5. de munerib. et honor. *d*) l. 5. de legationib. *e*) Ex *libro fecundo regularum* l. 7. de affign. libertis. *f*) Ex *libro tertio regularum* l. 3. de vacat. et excufat. munerum. *g*) Ex *libro quarto regularum* l. 8. de teftibus. *h*) l. 7. de gradib. et affinib. *i*) l. 38. de iniur. et famofis libellis. *k*) l. 4. ad leg. Iul. maieftat. *l*) l. 14. ad

v) 10. 2. *x*) 39. 2. *y*) 45. 1. *z*) 26. 9. *a*) 29. 2. *b*) 33. 5. *c*) 45. 1. *d*) 45. 3. *e*) 46. 8. *f*) 28. 5. *g*) 28. 6. *h*) 33. 8. *i*) 35. 2. *k*) 40. 9. *l*) 28. 5. *m*) 46. 1. *n*) 24. 3. *o*) 24. 3. *p*) 28. 6. *q*) 32. 1. *r*) 35. 2. *s*) 36. 1. *t*) 42. 8. *v*) 44. 3. *x*) 46. 3. *y*) 46. 7. *z*) 4. 6. *a*) 8. 6. *b*) 23. 2. *c*) 27. 1. *d*) 50. 4. *e*) 50. 7. *f*) 38. 4. *g*) 50. 5. *h*) 22. 5. *i*) 38. 10. *k*) 47. 10. *l*) 48. 4.

ad leg. Iul. de adulter. *m*) l. 2. ad leg. Iul. de vi publica. *n*) l. 2. ad leg. Iul. de vi priuata. *o*) l. 2. de leg. Pomp. de paricid. *p*) l. 2. de leg. Iul. repetund. *q*) l. 2. de appellat. recipiend. *r*) Ex *libro primo responsorum* l. 70. de procurat. et defens. *s*) l. 47. de minoribus. *t*) l. 43. de receptis. *v*) l. 67. de rei vindicat. *x*) l. 41. de seruit. praed. vrban. *y*) l. 39. familiae ercisc. *z*) l. 30. communi diuidundo. *a*) l. 26. de pecun. constitut. *b*) l. 7. quod cum eo, qui in al. potest. *c*) l. 54 de peculio. *d*) l. 20. de in rem verso. *e*) l. 28. ad SC. Velleian. *f*) l. 28. depositi. *g*) l. 60. mandati. *h*) l. 31. de pignorib. et hypoth. *i*) l. 18. qui potiores in pign. vel hypoth. *k*) l. 11. de distract. pignor. vel hypoth. *l*) l. 13. de vsuris et fructib. *m*) l. 30. de probat. et praesumt. *n*) l. 27. de vsu et vsufructu legato. *o*) l. 60. de acquirendo rerum dominio. *p*) l. 21. quae in fraud. credit. *q*) l. 30. de obligat. et action. *r*) l. 60. de fideiuss. et mandat. *s*) Ex *libro secundo responsorum* l. 14. de transactionib. *t*) l. 6. de lege commissor. *v*) l. 22. de hered. vel actione vendit. *x*) l. 8. de rescindend. vendit. *y*) l. 48. de actione emt. et vendit. *z*) l. 12. de euict. et duplae stipulat. *a*) l. 6. et 31. de probat. et praesumt. *b*) l. 29. de pactis dotalib. *c*) l. 58. de donat. inter vir. et vx. *d*) l. 50. soluto matrimonio. *e*) l. 26. de tutorib. vel curat. dat. *f*) l. 47. de administr. et peric. tutor. *g*) l. 37. de excusationibus. *h*) l. 85. de hered. instit. *i*) l. 47. de vulg. et pupill. substit. *k*) l. 14. de Carbon. edicto. *l*) l. 45.

m) 48. 5. *n*) 48. 6. *o*) 48. 7. *p*) 48. 9. *q*) 48. 11. *r*) 49. 5.
s) 3. 3. *t*) 4. 4. *v*) 4. 8. *x*) 6. 1. *y*) 8. 2. *z*) 10. 2.
a) 10. 3. *b*) 13. 5. *c*) 14. 5. *d*) 15. 1. *e*) 15. 3. *f*) 16. 1.
g) 16. 3. *h*) 17. 1. *i*) 20. 1. *k*) 20. 4. *l*) 20. 5. *m*) 22. 1.
n) 22. 3. *o*) 33. 2. *p*) 41. 1. *q*) 42. 8. *r*) 44. 7. *s*) 46. 1.
t) 2. 15. *v*) 18. 3. *x*) 18. 4. *y*) 18. 5. *z*) 19. 1. *a*) 21. 2.
b) 22. 3. *c*) 23. 4. *d*) 24. 1. *e*) 24. 3. *f*) 26. 5. *g*) 26. 7.
h) 27. 1. *i*) 28. 5. *k*) 28. 6. *l*) 37. 10.

de operis libertor. *m*) l. 48. de bonis libertor. *n*) l. 10. vnde cognati. *o*) Ex *libro tertio responsorum* l. 13. de inofficioso testam. *p*) l. 58. de vsufructu. *q*) l. 88. de legat. et fideic. 2. *r*) l. 93. de legat. et fideic. 3. *s*) l. 17. et 38. de vsu et vsufr. legat. *t*) l. 12. et 17. de dote praelegata. *v*) l. 20. de instructo vel instrum. legat. *x*) l. 26. de peculio legat. *y*) l. 7. de penu legata. *z*) l. 20. de aliment. vel cibar. legat. *a*) l. 36. et 38. de auro, arg. mund. legat. *b*) l. 31. de liberat. legat. *c*) l. 85. de condit. et demonstr. *d*) l. 27. quando dies legat. cedat. *e*) Ex *libro quarto responsorum* l. 89. de legat. et fideic. 2. *f*) l. 13. de annuis legat. *g*) l. 13. de alim. vel cibar. legat. *h*) l. 26. de liberat. legat. *i*) l. 25. ad leg. Falcid. *k*) l. 62. ad SC. Trebell. *l*) l. 28. quando dies legat. cedat. *m*) l. 18. de iure patron. *n*) l. 26. de aqua et aquae pluu. arc. *o*) l. 54. de manumissis testam. *p*) l. 41. de fideicommiss. libertat. *q*) l. 26. qui et a quibus manumissi. *r*) Ex *libro quinto responsorum* l. 44. de pactis. *s*) l. 61. de condict. indebiti. *t*) l. 32. de pign. et hypoth. *v*) l. 19. qui potiores in pign. vel hypoth. *x*) l. 8. quando ex facto tutor. vel curat. *y*) l. 26. ad leg. Falcid. *z*) l. 32. de donat. *a*) l. 13. pro emtore. *b*) l. 5. pro donato. *c*) l. 44. de re iudicata. *d*) l. 22. quae in fraud. creditor. *e*) l. 4. ne quid in loco publico. *f*) l. 4. de fluminibus. *g*) l. 15. de doli mali exceptione. *h*) l. 135. de verbor. obligat. *i*) l. 62. de fideiuss. et mandat. *k*) l. 102. de

m) 38. 1. *n*) 38. 2. *o*) 38. 8. *p*) 5. 2. *q*) 7. 1. *r*) 31. 1. *s*) 32. 1. *t*) 33. 2. *v*) 33. 4. *x*) 33. 7. *y*) 33. 8. *z*) 33. 9. *a*) 34. 1. *b*) 34. 2. *c*) 34. 3. *d*) 35. 1. *e*) 36. 2. *f*) 31. 1. *g*) 33. 1. *h*) 34. 1. *i*) 34. 3. *k*) 35. 2. *l*) 36. 1. *m*) 36. 2. *n*) 37. 14. *o*) 39. 3. *p*) 40. 4. *q*) 40. 5. *r*) 40. 9. *s*) 2. 14. *t*) 12. 6. *v*) 20. 1. *x*) 20. 4. *y*) 26. 9. *z*) 35. 2. *a*) 39. 5. *b*) 41. 4. *c*) 41. 6. *d*) 42. 1. *e*) 42. 8. *f*) 43. 8. *g*) 43. 12. *h*) 44. 4. *i*) 45. 1. *k*) 46. 1.

de solut. et liberat. *l*) l. 5. ratam rem haberi. *m*) l. 24. de appellat. et relat. *n*) l. 92. de diuers. reg. iuris. *o*) Ex *libro sexto responsorum* l. 5. de nautico foenore. *p*) l. 39. de vsu et vsufr. legat. *q*) l. 27. ad leg. Falcid. *r*) l. 3. de natal. restit. *s*) l. 63. de fideiuss. et mandat. *t*) Ex *libro singulari* ἱερῶν l. 8. de aqua cottid. et aestiu. *v*)

§. XXIX.

Circa eadem tempora floruit QVINTVS CLAVDIVS SATVRNINVS, qui, VLPIANO teste, *x*) praetor fuit: sed austeri ingenii, vt seorsim plurimum ab aliis sentiret. Vnde plerasque eius sententias Vlpianus notauit: *y*) caussamque praebuit BALDO *z*) dicendi, Saturninos eos in scholis appellari, qui absurdas et parum probatas sententias proferrent. Scripsit de poenis paganorum librum singularem, ex quo vnica lex superest in digestis Iustinianeis 16. de poenis. *a*)

§. XXX.

Sub Commodo imperatore TARRVNTENVS *b*) PATERNVS fuit illustris iurisconsultus, praetorio praefectus, vir maximae auctoritatis, et imperatori a consiliis. Ab ea administratione vero primum honoris specie, mox coniurationis praetextu a Commodo cum aliis ipsi familiaribus interfectus est. *c*) Miranda hinc oscitantia eorum, qui,

l) 46. 3. *m*) 46. 8. *n*) 49. 1. *o*) 50. 17. *p*) 22. 2. *q*) 33. 2. *r*) 35. 2. *s*) 40. 11. *t*) 46. 1. *v*) 43. 20.
x) L. 6. §. 7. D. mandati vel contra. *y*) L. 1. D. de senatoribus.
z) In l. 1. C. de sacros. eccles. Confer. IOH. GOTTL. HEINECCII programma de variis Saturninis ICtis. *Francof.* 1731. *a*) 48. 19.
b) Perperam eum alii *Tarantinum*, vel *Taruntium* vocant. Confer. Celeberr. D. OTTO tom. 1. thes. iuris Romani praef. p. 16. et Celeb. D. WIBLING Iurisprudentia restituta pag. XCII.
c) LAMPRIDIVS Commodo Antonino cap. 4. Confer. GROTIVS de vitis ICtorum l. 2. c. 11. §. 4. Et BERTRANDVS de iurisperitis l. 1. c. 32.

qui, cuius aetatis fuerit, liquere negant. Et egregie falluntur, qui nostrum, cum PANCIROLO, *d*) ad Alexandri Seueri tempora non dubitant referre. Nam et MACER, *e*) qui sub Alexandro vixit, hunc velut scriptorem vetustiorem laudat: vt ex eo, quod commemorauimus, satis pateat, diuersum a Iurisconsulto nostro fuisse Paternum, cui Alexander, Iuliano et Crispino coss. rescripsit. *f*) Ex monumentis eius nihil superest, quam fragmenta quaedam quatuor librorum, quos de re militari scripsit, etiam VEGETIO *g*) laudatos, qui Paternum appellat diligentissimum rei vel iuris militaris assertorem. Ex *libro primo de re militari* in pandectis Iustinianeis est l. 6. de iure immunitatis. *h*) Ex *libro secundo* l. 7. de re militari. *i*)

§. XXXI.

Sub imperatoribus Septimio Seuero et Antonino Caracalla celebris inter Iurisconsultos fuit Q. SEPTIMIVS FLORENS TERTVLLIANVS. Is quidem videtur esse, eiusdem et nominis, et aetatis, quem in scriptoribus sacris infra laudabimus: *k*) diuersissimum tamen esse, BERTRANDVS, *l*) MENAGIVS, *m*) HAHNIVS, *n*) OTTO, *o*) WIELING, *p*) alii demonstrarunt. Tantum constat, neque sacrum illum scriptorem,

d) De claris legum interpretibus l. 1. c. 2. p. 13. *e*) L. 12. §. 1. D. de re mil. *f*) L. 2. C. de magistratibus conueniendis.

g) Lib. 1. cap. 8. *h*) 50. 6. *i*) 49. 16.

k) Et eundem esse crediderunt IAC. CVIACIVS obseru. l. 7. c. 2. ANTON. AVGVSTINVS lib. de propriis nominibus pandectarum. PANCIROLVS de claris legum interpret. l. 1. c. 50. GROTIVS de vitis ICtorum l. 2. c. 9. §. 6. Plures alii. RVTILIVS vitis ICtorum c. 65. GRAVINA origin. iuris ciuil. l. 1. c. 94. et alii, nihil certi affirmare conantur. *l*) De iurisperitis l. 1. c. 23. *m*) Iuris ciuil. amoenitat. cap. 12. *n*) De vsu chronol. §. 40. seqq. p. 137.

o) Thes. iuris Rom. tom. 1. praef. pag. 15.

p) Iurisprud. restituta pag. XCII.

criptorem, neque iurisconſultum noſtrum conſulem fuiſſe, et perperam cum iſtis Tertullum confundi, qui ſub Antonino Pio vixit, cuiusque ad relationem Senatus conſultum Tertullianum *q*) factum eſt. Scripſit 1) quaeſtionum libros octo. 2) De caſtrenſi peculio librum ſingularem. Ex quibus pauca in pandectis Iuſtinianeis fragmenta ſuperſunt. Ex *libro quaeſtionum primo* l. 27. de legibus. *r*) l. 28. de acquirenda vel amittenda poſſeſſ. *s*) Ex *libro ſingulari de caſtrenſi peculio* l. 23. et 33. de teſtamento militis. *t*) l. 4. de caſtrenſi peculio. *v*)

§. XXXII.

Septimii Seueri et Antonini Caracallae imperatorum temporibus floruit etiam inter Iurisconſultos ARRIVS MENANDER, ille conſiliarius, ſui principis negotiis adeo implicatus, vt excuſationem a tutela meruerit. Ita enim diſerte VLPIANVS: *x*) *cum enim ſuſceptam tutelam non alii ſoleant deponere, quam qui trans mare reip. cauſſa abſunt, vel hi, qui circa principem ſunt occupati, vt in conſiliarii Menandri Arrii perſona eſt indultum* etc. BERTRANDVS *y*) eum quidem ſcribit conſiliarium fuiſſe Alexandri: ſed GROTIVS *z*) ſatis clare demonſtrat, Antonini Caracallae conſiliarium fuiſſe: quod Vlpianus libros ad edictum, ex quibus iſte locus deſumtus eſt, ſub imperio Antonini ſcripſiſſe aliunde *a*) colligatur: tum quod MACER,

q) *Tertyllianum* vulgo ſcribitur, notiſſima *y* et *u* vocalium permutatione. Confer. Celeberr. OTTO. l. c. *r*) 1. 3. *s*) 41. 2.

t) 29. 1. *v*) 49. 17. Pl. confer. IOH. HENR. BLVMBACHII liber eruditiſſimus de SCto. Q. Septimio Florente Presbytero, et ICto Tertullianis. *Lipſiae* 1735. 4. *x*) L. 11. §. 2. D. de minoribus viginti quinque annis. *y*) De iurisperitis l. 1. c. 28.

z) De vitis Iurisconſultorum l. 2. c. 9. §. 16.

a) L. 1. D. ſi is, qui teſtamento liber eſſe iuſſus erit etc.

CER, *b*) qui ſub Alexandro ſcripſit, Menandri huius ſemel iterumque meminerit, velut auctoris vetuſtioris atque probati. Scripſit de re militari libros quatuor, ex quibus pauca tantum fragmenta in pandectis Iuſtinianeis superſunt. Ex *libro primo* l. 29. de liberali cauſſa. *c*) l. 2. et 4. de re militari. *d*) Ex *libro ſecundo* l. 5. de re militari. *e*) Ex *libro tertio* l. 6. d. t. *f*) l. 1. de veteranis. *g*)

§. XXXIII.

Septimio Seuero imperante, ſub finem ſecundi ac initium tertii poſt Chriſtum natum ſeculi, Iureconſultos inter maxime illuſtris fuit AEMILIVS PAPINIANVS, *h*) de quo eleganter BALDVINVS *i*) monet difficile eſſe, vel ſcribere, vel non ſcribere. Scribere de eo difficile, de quo ſcriptores hiſtorici, veterumque annalium monumenta, quae commemorentur, perpauca ſuppeditent. Nihil vero ſcribere de viro tanto, veterumque prudentum principe, non minus eſſe difficile, praeſertim homini iurisprudentiae ſtudioſo, qui in legum libris tot et tam praeclara illius reſponſa legat, et admiretur. Venerandae antiquitatis leguntur monumenta, quae ſi cum optimis huius aeui

b) L. 1. D. de veteranorum et militum ſucceſſione. L. 13. §. 5. D. de re militari. *c*) 40. 12. *d*) 49. 16. *e*) Ibid. *f*) Ibid. *g*) 49. 18.

h) GROTIVS de vitis Iurisconſultorum l. 2. c. 9. §. 1. eum *L. Aemilium Papinianum* vocat. Veteri monumento ſepulchrali *Aemilius Paulus Papinianus* legitur: perperam vero FRANC. BALDVINI Papiniano pag. 197. *Aemilius Iulius Papinianus*. Sunt etiam qui eum *Papianum* vocant. Confer. illuſtris EVERHARDVS OTTO, Syndicus Reip. Bremenſis longe meritiſſimus, in vita Papiniani c. 2. Et Clariſſimus Vir, ABRAH. WIELING iurisprudentia reſtituta; ad indic. ICtorum alphabeticum annot. pag. LXXXV.

i) Papiniano p. 196. Ita quidem SPARTIANVS Antonino Caracallo cap. 8. init. imitatur, vbi, *ego malui*, inquit, *veritatem* (at ille *varietatem* legit) *opinionum edere, quam de tanti viri caede reticere*.

aeui hiſtoricis componantur, haud exiguam vitae Iurisconſulti propius inſpiciendae lucem affundere videntur. Melioris notae inſcriptio haec eſt.

D. M.
AEMILIO. PAVLO. PAPINIANO.
PRAEF. PRAET. IVR. CONS.
QVI. VIX. ANN. XXXVI. M. IIII. D. X.
HOSTILIVS. PAPINIANVS.
EVGENIA, GRACILIS.
TVRBATO. ORDINE. IN. SENIO.
HEV. PARENTES. INFELICISS.
FILIO. OPT. P. M.
FECERVNT.

Et ſua aetate, cum Sixtus Pontifex Maximus rerum potiretur, SOCCINVS *k*) Romae teſtatur, vrnam argenteam a ruſtico, agrum fodiente, repertam, cum hac inſcriptione: AEMILII. PAPINIANI. I. C. ET. PRAEFECTI. PRAETORIO. REQVIESCVNT. HIC. OSSA. CVI. INFELIX. PATER. ET. MATER. SACRVM. FECERVNT. MORTVO. ANN. SVAE. AETATIS. XXXVIII. Mihi quidem videtur ex monumento primo, ad conſeruandam tanti viri memoriam, inſcriptiones in vaſis, marmoribus, aliiſue vtenſilibus factas eſſe plurimas. Sic et ANDR. GRYPHII Papiniano aere inciſa conſpicitur vrna feralis argentea ex monumentis ſepulchralibus Ribiſii, ſed cum inſcriptione illa priori, paucis mutatis, Papiniani quoque et Plautiae effigies, ex amethyſto Fuluii Vrſini: vt parum omnibus ſit tribuendum fidei. Mirum, quod Papiniano ſex atque triginta tantum adſcribantur vitae anni, qui tot tantosque

k) In l. 102. *cum auus* etc. D. de conditionibus et demonſtrationibus. Confer. GVIDI PANZIROLI de claris legum interpretibus l. I. c. 55.

tantosque viros et discipulos habuerit, et in iudicio assessores: imo reliquerit filium, a Caracalla cum patre interemtum, qui ante triduum quaestor munus opulentum dederat. Et aliae sunt caussae, quod BALDVINVS, *l*) GALVANVS, *m*) illustris Dominus EVERARDVS OTTO, nostri temporis Papinianus, et insigne iurisprudentiae ornamentum, *n*) HOFFMANNVS, *o*) et alii, ea vetustatis monumenta valere nolunt. Contra RVTILIVS, *p*) BERTRANDVS, *q*) GROTIVS, *r*) GRAVINA, *s*) A BOECKELEN, *t*) et alii auctoritatis quicquam istis abrogare verentur. Ex eo, quod in priori monumento XXXVI. in altero XXXVIII. annos vixisse dicitur: *v*) coniicere licet, scriptum fuisse XXXXVI. vt, parte literarum inferiori laesa, vltimum X. abruptum V. et sequens V. solutum II. repraesentarit, cum litera finali altera I. Quae coniectura si vera est: Papinianus, sub diuis fratribus M. Antonino Philosopho et L. Antonino Vero, natus est anno Domini CLXVII. Prudenti et M. Vitrasio Pollione coss. ab vrbe condita DCCCCXVIII. Parentes fuerunt Hostilius Papinianus et Eugenia Gracilis. De familia et genere nihil constat: nisi quod imperatoris Seueri fuerit affinis per secundam vxorem: *x*) quae fuit Iulia Domna Aemesena Syra, Getae mater. Si eius gentis

l) Papiniano p. 198. *m*) Differt. de vsufructu c. 13. p. 134.
n) Papiniano, siue de vita, studiis, scriptis, moribus, et morte Aemilii Papiniani, ICtorum Coryphaei, comment. *o*) Historia iuris vol. 1. p. 153. *p*) Vitis ICtorum c. 70. extr. *q*) De iurisperitis l. 1. c. 2. init. *r*) De vitis Iurisconsultorum l. 2. c. 9. §. 1. *s*) Orig. iuris ciuilis l. 1. c. 99. oper. pag. 73. *t*) De diuersis familiis veterum iureconsultorum, SLEVOGTII opusculis de sectis et philosophia iurisconsultorum pag. 106. *v*) Quod etiam RVTILIVS obseruat, vitis ICtorum c. 70. extr. et BALDVINVS Papiniano p. 198. Sed GRAVINA orig. iuris ciuilis l. 1. c. 99 posterius monumentum ex priori perperam emendare studuit.
x) AELIVS SPARTIANVS Antonino Caracallo c. 8.

tis Papinianus, posset Syrus videri: vt Vlpianus se quoque Tyrium fuisse profitetur. Est illius quidem lingua tam Latina, vt eum plane Romanum indicet. Est vero etiam Vlpiani Tyrii oratio Latinissima: et Papinianus non minus eleganter Graece scripsit: de quo μονόβιβλος ἀστυνομικός testari potest, eius saltem fragmentum, quod in pandectis legitur. *y*) Ab ineunte aetate optimarum artium studio omnes fere condiscipulos superauit, ac satis mature inprimis omnigenae eruditionis nomine commendari coepit. Inter praeceptores maxime veneratus est Ceruidium Scaeuolam, quo Iurisconsulto vsus est M. Antoninus Philosophus, *z*) quique iuris celeberrimus eo tempore doctor inter Sabinum et Proculum aequissimus fuit arbiter, *a*) et ipsum quoque Seuerum imperatorem docuit, Papiniani amicissimum. *b*) Et hic inter condiscipulos clarius exsplendescebat, quam eorum pars aequo animo ferre posset: pars vero etiam ipsius, dum iuris scholam valde iuuenis aperiret, ab eius ore dependere non verebantur. Inter eum certe, Paulum, ac Vlpianum magna aemulatio fuit: *c*) quos vt et multos alios auditores aeque ac condiscipulos habuit. Nam AELIO LAMPRIDIO teste, *d*) in Alexandri Seueri imperatoris consilio fuerant Fabius Sabinus, Domitius Vlpianus, Aelius Gordianus, Iulius Paulus, Claudius Venatus, Pomponius, Alphenus, Aphricanus, Florentinus, Martianus, Callistratus, Hermogenes, Venuleius, Triphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus, et

 hi

y) BALDVINVS Papiniano p. 197. seq. *z*) IVLIVS CAPITOLINVS M. Anton. Philos. c. 11. extr. *a*) Vid. GOTFRIDI MASCOVII v. c. de sectis Sabinianorum et Proculianorum in iure ciuili diatr. pag. 151. seq. *b*) AELIVS SPARTIANVS Caracallo c. 8. *c*) Vid. CHR. OTT. A BOECKELEN de diuersis familiis veterum ICtorum in SLEVOGTII opusculis de sectis et philosophia Iurisconsultorum p. 58. et 66. *d*) Alexandro Seuero c, 68.

hi omnes iuris profeſſores diſcipuli fuerunt ſplendidiſſimi Papiniani, vt Alexandri Seueri imperatoris quoque familiares et ſocii. Septimio Seuero, antequam rerum potiretur, in aduocatione fiſci ſucceſſit. *e*) Quo quidem tempore ſub Commodo, imperatore inſano ac furente, magna remp. oppreſſit calamitas: vt aliae ex aliis difficultates ab aduocato fiſci ſuperandae eſſent, qui iuſtitiam et aequitatem, cum de iure fiſci ageretur, ſartam tectam ſeruare ſtudet. Maius etiam poſt Commodi principatum, anno CXCII. ſuboriebatur periculum, quod, ſublato Pertinace, Didius Iulianus, Peſcennius Niger, Clodius Albinus, plures alii, gladiatorio animo viam affectabant ad imperium et funeſtiſſimae paſſim factiones erant. Cum tandem Septimius Seuerus, tyrannis oppreſſis, remp. ſolus ordinare videretur, at ſaeuus auarusque eſſet ac indulgeret Plautiano: noſtrum tamen fiſci aduocatum iniquas ac illiberales eorum cupiditates conſtanter repreſſiſſe, pulcherrima ipſius de iure fiſci reſponſa teſtantur. Imo et Seuerum aliquando in hoc genere liberaliorem reddidit, quam aut iuris ſeueritas poſtularet, aut ipſe ſperare auderet. *f*) Fuit etiam libellorum magiſter, qui ſupplicibus libellis reſpondendo principis nomine ſubſcribebat: *g*) aſſidens imperatori Seuero, cum in ſacro, quod appellabant, auditorio ius diceret ac iudicaret. Eumque tunc temporis ex cauſſa nouam ſaepe ſententiam in conſilio, eaque auctoritate, conſiliariis reclamantibus aliis, dixiſſe patet, vt imperator velut dictata magiſtri exciperet. *h*) Aſſeſſores quoque habuit

e) AELIVS SPARTIANVS Antonino Caracallo c. 8. *f*) Vid. l. 18. D. de his, quae vt indignis auferuntur. *g*) Id enim dicebatur *agere libellos*. Vid. l. 12. pr. D. de diſtractione pignorum et hypothecarum. *h*) Confer. l. vlt. D. de iure fiſci, et l. 97. D. de acquirenda hereditate.

buit procul dubio in eodem iudicio Paulum et Vlpianum Iureconſultos, quos ab ineunte aetate et condiſcipulos et auditores habuiſſe monuimus. *i*) Tandem et praetorio fuiſſe praefectum, qui ſummus erat a principe honoris gradus, ipſe innuit, *k*) et PAVLVS teſtatur: *l*) vnde eum quoque IVSTINIANVS imperator cum aliis ornat honorum vocabulis, tum virum ſublimiſſimum vocat praefectorium Papinianum. *m*) Neque eſt, quod cum BERTRANDO *n*) ſtatuamus, Baſſiani temporibus demum praefecturam praetorianam geſſiſſe; neque cum RVTILIO, *o*) GRAVINA, *p*) et aliis, a Septimio Seuero ſtatim poſt ſuſceptum imperium praetorio fuiſſe praefectum. Fecit autem, SPARTIANO teſte, *q*) ſtatim praefectum praetorio Flauium Iuuenalem: quem etiam Iulianus tertium praefectum praetorii ſibi aſſumſerat. Vnde patet, plures tunc temporis fuiſſe praefectos: cum et ipſe PAPINIANVS *r*) plurium meminerit. Sic ante Commodus quoque praefecturam praetorianam dicitur poſt necem Perennis duobus dediſſe, vt eam imbecilliorem redderet. *s*) Initio certe Seuerus, cum rerum potiretur, praetorianis valde infenſus erat, qui Iuliano eam dignitatem ante vendiderant: vt magna cum miſeria et periculis iam tum videretur fuiſſe coniuncta. Vero hinc credo ſimilius, quod, rebus iam ordinatis, poſt alia atque alia munera meritaque cumulata Papinianum tandem praetorio praefecerit ſolum: quandoquidem imperator

i) AELIVS LAMPRIDIVS Alexandro Seuero c. 26. AELIVS SPARTIANVS Peſcennio Nigro c. 7. *k*) Apud SPARTIANVM Antonino Caracallo c. 8. *l*) L. 40. pr. D. de rebus creditis. *m*) Epiſt. de conceptione digeſtorum ad Iurisconſultos §. 4. *n*) De iurisperitis l. 1. c. 2. §. 5. *o*) Vitis ICtorum c. 70. §. 1. *p*) De ortu et progreſſu iuris ciuilis l. 1. c. 99. *q*) Seuero imper. c. 6.

r) L. 3. D. de vſuris. Confer. VLPIANVS l. 1. D. de legat. lib. 3.

s) Vid. LAMPRIDIVS Commodo Antonino c. 6.

eo vno contentus esset, eiusque maximam valere auctoritatem facile pateretur. Hic obiter notandus ANGELI POLITIANI *t*) error, qui eum scribit fuisse praefectum vrbi, ac potentiorem in aula, quam voluerit: vt saepe nocituram potentiam deponere sit frustra conatus. Habuit praefectus praetorio auditorium suum, et cum assessoribus de caussis ciuilibus et criminalibus iudicauit: vt eius imperium cum iurisdictione coniunctum, non modo vrbanum, sed inprimis etiam militare esset: quandoquidem togatus simul atque solemni ceremonia gladio a principe ornatus praeerat exercitui. *v*) Fuit Bula quidam seditiosorum dux et archipirata, qui sexcentorum collecta latronum manu horrendas dedit in media Italia turbas, ipsum imperatorem Seuerum terruit, ac illi nescio quibus praestigiis illusit. Tandem captus ad praetorianum Papiniani tribunal adductus est. A Papiniano interrogatus, cur latrocinium fecisset, superbissime respondit, et tu cur praefectus es? Sed damnatus et bestiis obiectus magno Italiam metu et periculo liberauit. *x*) Postea Seuerus in Britanniam, vbi motus audiuerat esse nouos, cum exercitu traiecit, ac comitem Papinianum suum habuit praetorio praefectum. *y*) Quales tunc essent in ea insula turbae, quales quantique seditionum fluctus, quantus barbarorum furor, vel inde coniicere licet, quod DIO, sufficiens huius rei testis, narrat, quinquaginta Romanorum millia interiisse. Seuerus autem omnia victricibus subegit armis: neque desiit in castris, Papiniani consilio vsus, ferre leges, atque passim de iure implorantibus respondere. Commorabatur in ea insula

t) Lib. 5. epist. 9. oper. p. 71. *v*) Officium praefecti praetorio pluribus describit BALDVINVS Papiniano p. 206. seqq. *x*) DIO epit. lib. 76.

y) Quod item DIONIS testimonio constat. Confer. BALDVINI Papinianus p. 212. seqq.

ſula triennium totum, quo quidem temporis ſpatio cum reliquis prouinciis Roma inſigni gaudebat tranquillitate: vt hiſtoriae nonniſi de Britannia loquantur. Oportet ergo ſuperſtites in codice Iuſtinianeo leges ab imperatore editas Caracalla III. et Geta II. conſulibus, qui cum patre in Britannia erant, deinde Pompeiano et Lolliano Auito coss. ac tandem Fauſtino et Macro Rufiniano coss. Anno Domini CCIX. ſeqq. illic eſſe natas. HERODIANO teſte, *z*) vbi Seuerus intellexit, ſatis ſibi ex ſententia promta ac parata eſſe omnia, iuniorem filium, Getam, in parte inſulae Romanis ſubiecta reliquit, vt iuri dicundo rebusque ciuilibus adminiſtrandis praeeſſet: eique conſiliarios ex amicis natu grandibus reliquit, Antonino Caracalla ſecum aduerſus barbaros educto. Ecquis dubitabit, inter hos ipſum quoque Papinianum fuiſſe: cui, vt SPARTIANVS *a*) memoriae prodidit, vterque filius praecipue a Seuero commendatus fuit? Mirandum hinc, quod Herodianus nullam Papiniani vnquam fecerit mentionem, qui magnum ſui temporis ornamentum, neque pars minima imperii fuit. Non ego quidem hiſtorici illius, neque Dionis puto accuſandam eſſe inuidiam, *b*) qui narrat, cum in Britannia Caracallus aliquando patrem occidere tentaſſet, Seuerum, illi paricidium exprobrantem, id eum, dixiſſe, Papiniano mandare debuiſſe, qui facile obſecuturus fuiſſet. Sed patris, ſi fabula vera eſt, ironiam intelligo: qui optimi viri fidem, prudentiam, animi magnitudinem, atque conſtantiam ſaepius expertus fuerat, ita quidem, vt cum filiis remp. ipſam illius tutelae quaſi committere nullus dubitauerit. Non is fouere lites, nedum paricidia probare aut patrare didicerat. SPARTIANO teſte, *c*) fratrum

z) Lib. 3. c. 14. *a*) Antonino Caracallo c 8.
b) Vid. BALDVINVS Papin. p. 114. ſeq. *c*) Antonino Caracallo c. 8.

trum fouit concordiam, atque hoc egit, ne occideretur Geta, cum iam de insidiis eius Bassianus quereretur. Tandem Seuerus in Britannia CCXII. moerore magis, quam morbo, consumtus, annis duodeuiginti gesto imperio, decessit, suisque dissidentibus filiis, vt pari potestate regnarent, ingentes reliquit opes. *d*) Getae minori Caracalla perpetuo struxit insidias, easque sibi ab illo fieri non veritus est conqueri. Vnde HERODIANVS, *e*) iuuenes, consecrato parente domum reuersos, discordias quotidie et simultates exercere, insidiari inter se, moliri, parare omnibus modis, et ea tantum in animo habere, quibus alter dolo caperetur: postremo quacunque via grassari ad singulare imperium, ac nihil inuicem praetermittere, vt consortem potestatis expungerent. Sed maior in Geta probitas, moderatio, et humanitas, qui interea temporis, quo frater ambitiose et auare, imo crudeliter agebat omnia, studia amplectebatur honestissima, et viros secum frequentes habebat disciplinarum laude celeberrimos, vt, spe excitata felicioris imperii, amorem populi fere totius mereri videretur. Iulia Seueri vidua, Caracallae nouerca, et Getae mater, nostri vero Papiniani cognata, quae et maritum in Britanniam secuta fuerat, de conciliandis fratribus, filio et priuigno suo, valde solicita, inprimis Papiniani, cognati sui, consiliis vtebatur: vt salua cum suis et exercitu Romam reuerteretur. Postquam frustra diu de conciliandis fratrum animis laborauit, quorum magis magisque in dies ingrauescebant odia: morae tandem impatiens Caracalla et insana totius imperii capessendi cupidine instigatus, magnum instituit facinus aut exsequi, aut pati, et caedem quocunque modo experiri. Factum ergo V. kal. Martii anno post patris mortem proximo,

Aspris

d) HERODIANVS L. 3. c. 15. *e*) Lib. 4. c. 3.

Aſpris duobus coss. poſt Chriſtum natum CCXIII. vt Getam Caracalla, perrupto fratris cubiculo, nihil minus exſpectantem, in amplexu contremiſcentis Iuliae matris, multo vndantem ſanguine, ſaeuus obtruncaret. Quo facto exilit tyrannus ſtatim, ac per totam regiam currens clamitat, magnum ſe periculum effugiſſe, vix incolumem euaſiſſe. Militibus vero palatii cuſtodibus imperat, vt in caſtra ſe continuo deducerent, vbi tutius aſſeruetur: ſe periturum dictitans, ſi moram diutius in aedibus iſtis trahat. *f*) Mox et in alios pergit ſaeuire omnes, quos fratri ſuſpicabatur non fuiſſe inimicos: vt ſine probatione, ſine accuſatore, atque adeo ſine crimine, praeſtantiſſimi et innocentiſſimi quique in vrbe viri iugularentur. Ipſa Iulia nouerca neci iam deſtinata, niſi, dolore diſſimulato, tyrannum ad laſciuiam et meretricios amores pellexerit. Eo quidem triſti rerum ſtatu, non potuit non etiam praetorio praefectum, Papinianum, adoriri, qui ſemper adhuc fraternae reconciliationis auctor fuerat: nullaque indignationis vel odii habita ratione, boni fortisque viri officio ſatisfecerat: cum ſibi ſuisque rebus, aliorum exemplo, melius proſpicere, diſcordiam alere, atque interea temporis, quod ambitioſi homines facere ſolent, opibus omnes ſuperare potuiſſet. Sed longe alia Papiniani mens fuit: vt praemium referret, quod vulgo ſolet eſſe virtutis. Nam et Caracalla hunc praefectum ſuum ad ſupplicium rapere iuſſit: quia ſtrenuus ſine adulatione defenſor iuſtitiae paricidium excuſare noluit. *g*) Haec enim vera ſupplicii cauſſa fuit: quam et

SPARTIANVS

f) Vid. HERODIANVS l. 4. c. 4. SPARTIANVS Seuero c. 21. Antonino Caracallo c. 2. et Antonino Geta.

g) AELIVS SPARTIANVS Seuero imperat. c. 21.

SPARTIANVS vnam tradit: licet alibi *h*) ſubdubitare videatur. *Scio*, ſcribit, *de Papiniani nece multos ita in literas retuliſſe, vt caedis non ſciuerint cauſſam, aliis alia referentibus.* Poſt pauca: *multi dicunt, Baſſianum, occiſo fratre, illi mandaſſe, vt et in ſenatu per ſe, et apud populum facinus dilueret: illum autem reſpondiſſe, non tam facile paricidium excuſari poſſe, quam fieri. Eſt etiam haec fabella, quod dictare noluerit orationem, qua inuehendum erat in fratrem, vt cauſſa eius melior fieret, qui occiderat: illum autem negantem reſpondiſſe, aliud eſt paricidium, accuſare innocentem occiſum. Sed hoc omnino non conuenit: nam neque praefectus poterat dictare orationem: et conſtat, eum quaſi fautorem Getae occiſum.* Vtique inter fautores Getae occiſus fuit, et quod excuſare noluerit facinus iſtud triſte Caracalli. Et quidni, vel extra ordinem, principis nomine, potuit dictare orationem? Ipſe quidem Caracalla ſatis et impudens, et diſertus erat: vt aliquam ad ſcelus excuſandum fingeret orationem: qualem et, HERODIANO teſte, *i*) ad milites ſuos dixit. Attamen facile intellexit, tam odioſo facinore ſe prorſus nihil acturum, niſi maxima tanti viri cum eloquentia accederet auctoritas: cuius patrocinio haud difficulter aliorum ſententias ſuperare poſſet. Eam vero tulit repulſam virtutis, quae, ſine fraude et iniuria, ſuum cuique tribuit, et linguam neque meritoriam, neque meretriciam habet. Papinianus, cum raptus

h) Antonino Caracallo c. 8. GRAVINA originum iuris ciuilis l. 1. c. 99. *Quia hoſtis loco habebatur a Caracalla, quicunque fratri non eſſet infeſtus: Papinianum, vel Getae necem prohibentem, vel paricidium excuſare detrectantem, vel nolentem imperatori orationem componere ad facinus apud populum diluendum, ſuis militibus occidendum tradidit.* Sed ea cauſſarum diuerſitate, vna virtutis conſtantia deprehenditur, qua Getae non potuit excuſare necem. *i*) Lib. 4. c. 5.

raptus a militibus, imperatoris iussu, ad palatium traheretur occidendus, tyranni fata praediuinauit quasi, et *stultissimum*, dixit, *fore, qui in suum surrogaretur locum, nisi appetitam crudeliter praefecturam vindicaret.* Quod et factum est, cum quadriennio post a Macrino occideretur. *k*) Papinianus vero, teste SPARTIANO, *l*) in conspectu tyranni, percussus est securi et a militibus occisus. Quo facto, Caracalla percussori dixit: *gladio te exequi oportuit meum iussum. m*) Truncatum per plateam tractum cadauer, sine aliqua humanitatis reuerentia. Et filius Papiniani, qui ante triduum quaestor opulentum munus ediderat, interemtus est. Factum, vt dixi, anno post Christum natum CCXIII. ab vrbe condita IↃCCCCLXIV. Aspris coss. Coniugem habuit Plautiam, Plautiani, principis ac praediuitis sed insolentis viri, *n*) filiam, cuius sororem Plautillam Seuerus imperator filio suo Caracallo tradidit. Sed ille parum laetus isto matrimonio, ac necessitate magis quam voluntate impulsus, puellam ipsam pariter et puellae parentem pessime odit, sic vt ne torum quidem laremue cum ea communem pateretur: imo quotidie minaretur, ipsam cum patre occisurum simul atque imperium solus obtinuisset. *o*) Sed Plautiam coniugem Papinianus amoris tenerrimo vinculo coniunctissimam habuit. Et reperta est amethystus, quae gemmae annullaris speciem habuit, insignem duobus capitibus et quinque literis PLA PA sculpturam continens. Coniuges a dextra femina et maritus illi opposita se inuicem intuentur: quemadmo-

k) SPARTIANVS Caracallo c. 8. *l*) Antonino Caracallo c. 4. init.
m) Confer. BALDVINI Papinianus pag. 220. et GRYPHII ad Papinianum animaduersiones vers. 356. *n*) De quo consulendus est SPARTIANVS Seuero imperatore c. 14. HERODIAN. et DIO CASSIVS.
o) HERODIANVS l. 3, c. 10. GRYPHII ad Papinianum animaduers. v. 27.

dum hoc antiquitatis monumentum IACOB. GRONOVIVS *p*) edidit, et inſcripſit, *Plautia et Papinianus propinquitate Seueri imperatoris et iurisperitia nobile coniugium.* Vitam Papiniani data opera deſcripſerunt Illuſtris primum Duisburgenſis, mox Vltraiectinus Anteceſſor, et hodie Bremenſis Reip. Syndicus meritiſſimus, D. EVERARDVS OTTO, ſaepe laudatus FRANCISCVS BALDVINVS, cuius diſſertationes duas de iure ciuili ex Papiniano eiusque vitam, cum commentariis ad leges de iure ciuili, Voconiam, Falcidiam etc. GVNDLINGIVS Halae 1730. 8. edidit. IACOBI LECTII orationem de Papiniano Celeberrimus D. OTTO iuris Romani theſauro *q*) inſeruit. Tragoedias in Germania GRYPHIVS, in Italia GRAVINA *r*) ſcripſerunt. De philoſophia Papiniani IOH. PHILIPPVS SLEVOGTIVS proluſionem Ienae anno MDCLXXXI. lectionibus moralibus praemiſit. *s*) CHR. BESOLDVS Tubingae orationem edidit de Papinianea ſecuri: Helmſtadii IOH. PAVL. KRESSIVS de religione iudicantium Papinianea. MATTH. WESENBECII Papinianus cum aliis miſcellaniis prodiit *Witeb.* 1570. et *Lipſiae* 1585. 8. IOH. STRAVCHII vita Aemilii Papiniani inter eius programmata, quae Celeberr. D. BVDER *Ienae* 1723. 8. edidit.

§. XXXIV.

Ingens ſane a Papiniano iurisprudentiae incrementum venit: qui ſapienter et ingenue ſuis ſcriptis Romanam iuſtitiam docuit. Cum maximae auctoritatis Iureconſultus

p) Theſauro Graecarum antiquitatum volum. 3. pppp. *q*) Tom. I. n. 3. *r*) Qui originum iuris ciuilis l. I. c. 99. extr. *Catonianam nos conſtantiam principis iuriſconſultorum in ſcenam, ad popularem admirationem, adduximus, vernacularum tragoediarum quarta, quae inſcribitur Papinianus.* *s*) Quae extat in GOTTLIEB SLEVOGTII de ſectis et philoſophia ICtorum opuſculis p. 160. ſeqq.

consultus esset, ac plurimum in rep. valeret, sine fastu et inuidia tamen iuris et aequi amantissimus fuit, et ipse errores agnoscere suos, quam a veritate latum vnguem recedere, maluit. *t*) Scripsit vero Papinianus, vt ex catalogo veterum auctorum pandectis Iustinianeis praefixo intelligimus, 1) quaestionum libros triginta septem, 2) responsorum libros vndeuiginti, 3) definitionum libros duo, 4) de adulteriis duo libros, 5) de adulteriis librum singularem, 6) *ἀςυνομικῦ μονοβίβλιον*. *v*) Ex libris septem et triginta quaestionum in pandectis Iustinianeis leges sunt desumtae sequentes. Ex *libro quaestionum primo* l. 5. de officio proconsulis et legati. *x*) l. 1. de officio eius, cui mandata est iurisdictio. *y*) l. 33. de receptis. *z*) l. 74. de diuersis regulis iuris. *a*) Ex *quaestionum libro secundo* l. 15. si quis cautionibus. *b*) l. 38. de pactis. *c*) l. 17. de transactionibus. *d*) l. 8. de postulando. *e*) l. 25. de his, qui notantur infamia. *f*) l. 2. de quibus rebus ad eundem iudicem eatur. *g*) l. 54. de condictione indebiti. *h*) l. 7. de praescriptis verbis. *i*) l. 1. de vsuris et fructibus. *k*) l. 35. de administratione et periculo tutorum. *l*) l. 33. de statuliberis. *m*) l. 115. de verborum obligatione. *n*) l. 33. de poenis. *o*) l. 11. et 13. ad municipalem, et de incolis. *p*) l. 5. de decurio-

t) Vid. CVIACIVS obseruat. l. 2. c. 37. Qui, *vtinam*, obseruationi egregiae subiungit, *qui hoc tempore ius nostrum interpretantur, Papinianum imitati, quae vel falso, vel inepte aliquando et senserint, et scripserint, ingenue retractent, nec in eis contra quam postea resciuerint, tam obstinato, tamque obfirmato animo, vti faciunt, perseuerent.* *v*) Vid. Celeberr. ABRAHAMVS WIELING, Fautor et Amicus noster, iurisprudentia restituta, ad indicem ICtorum alphabeticum annotat. p. LXXXV.

x) Digest. l. 1. tit. 16. *y*) 1. 21. *z*) 4. 8. *a*) 50. 17. *b*) 2. 11. *c*) 2. 14. *d*) 2. 15. *e*) 3. 1. *f*) 3. 2. *g*) 11. 2. *h*) 12. 6. *i*) 19. 5. *k*) 22. 1. *l*) 26. 7. *m*) 40. 7. *n*) 45. 1. *o*) 48. 19. *p*) 50. 1.

curionibus. *q*) l. 6. de vacatione et excusat. muner. *r*) Ex *quaestionum libro tertio* l. 8. de statu hominum. *s*) l. 48. de negotiis gestis. *t*) l. 30. de minoribus. *v*) l. 19. ex quibus caussis maiores. *x*) l. 39. de iudiciis. *y*) l. 49. de hereditatis petitione. *z*) l. 16. de compensationibus. *a*) l. 1. de probat. et praesumt. *b*) l. 36. de administratione et periculo tutorum. *c*) l. 12. de vulgari et pupillari substitutione. *d*) l. 49. ad senatusconsultum Trebellianum. *e*) l. 8. de collatione bonorum. *f*) l. 18. de operis noui nunciatione. *g*) l. 42. de vsurpatione et vsucap. *h*) l. 12. de doli mali except. *i*) l. 36. ad legem Iuliam de adulter. *k*) l. 75. de diuersis regulis iuris. *l*) Ex *quaestionum libro quarto* l. 40. de iudiciis. *m*) l. 51. de legatis et fideicommissis 1. *n*) l. 116. de verborum obligatione. *o*) Ex *quaestionum libro quinto* l. 39. de pactis. *p*) l. 14. de inofficioso testamento. *q*) l. 8. de stipulationibus praetoriis. *r*) l. 37. ad legem Iuliam de adulter. *s*) Ex *quaestionum libro sexto* l. 50. de hereditatis petitione. *t*) l. 10. si pars hereditatis petatur. *v*) l. 62. de rei vindicatione. *x*) l. 55. de condictione indebiti. *y*) l. 2. de vsuris et fructibus. *z*) l. 8. vt in possessionem legatorum. *a*) l. 47. de manumissis testamento. *b*) Ex *libro quaestionum septimo* l. 5. et 33. de vsufructu. *c*) l. 4. de seruitutibus. *d*) l. 36. de seruitutibus praediorum vrbanorum. *e*) l. 34. de seruitutib. praed. rustic. *f*) l. 17. communia praediorum. *g*) l. 13. et 31. familiae erciscundae. *h*) l. 28. communi diuidundo. *i*) l. 64. de euictionibus et duplae stipulatione. *k*) l. 7.

q) 50. 2. *r*) 50. 5. *s*) 1. 5. *t*) 3. 5. *v*) 4. 4. *x*) 4. 6. *y*) 5. 1. *z*) 5. 3. *a*) 16. 2. *b*) 22. 3. *c*) 26. 7. *d*) 28. 6. *e*) 36. 1. *f*) 37. 6. *g*) 39. 1. *h*) 41. 3. *i*) 44. 4. *k*) 48. 5. *l*) 50. 17. *m*) 5. 1. *n*) 30. 1. *o*) 45. 1. *p*) 2. 14. *q*) 5. 2. *r*) 46. 5. *s*) 48. 5. *t*) 5. 3. *v*) 5. 4. *x*) 6. 1. *y*) 12. 6. *z*) 22. 1. *a*) 36. 4. *b*) 40. 4. *c*) 7. 1. *d*) 8. 1. *e*) 8. 2. *f*) 8. 3. *g*) 8. 4. *h*) 10. 2. *i*) 10. 3. *k*) 21. 2.

l. 7. ad legem Falcidiam. *l*) Ex *libro quaestionum octauo* l. 19. de interrogationibus in iure faciendis. *m*) l. 43. de religiosis et sumtibus funerum. *n*) l. 56. et 66. de condictione indebiti. *o*) l. 9. et 25. de pecunia constituta. *p*) l. 1. de praescriptis verbis. *q*) l. 1. qui potiores in pignore vel hypotheca. *r*) l. 65. de euictionibus, et duplae stipulatione. *s*) l. 81. de iure dotium. *t*) l. 94. de solut. et liberat. *v*) l. 78. de furtis. *x*) l. 10. de sepulcro violato. *y*) Ex *libro quaestionum nono* l. 66: de procuratoribus et defensoribus. *z*) l. 50. de peculio. *a*) l. 7. ad S. C. Velleianum. *b*) l. 8. et 24. depositi. *c*) l. 53. mandati. *d*) l. 81. pro socio. *e*) l. 11. de legatis et fideic. 1. *f*) l. 47. de fideiussoribus et mandatoribus. *g*) l. 79. de furtis. *h*) Ex *libro quaestionum decimo* l. 17. de condictione furtiua. *i*) l. 58. et 72. de contrah. emt. et vend. *k*) l. 5. et 7. de seruis exportandis. *l*) l. 68. de iure dotium. *m*) l. 52. de donat. inter virum et vxorem. *n*) l. 48. de manumissis testamento. *o*) l. 48. de fideiussoribus et mandatoribus. *p*) Ex *libro quaestionum vndecimo* l. 41. de iudiciis. *q*) l. 5. de condictione sine caussa. *r*) l. 39. et 61. soluto matrimonio. *s*) l. 5. et 30. de actione rerum amotarum. *t*) l. 5. de confirmando tutore vel curatore. *v*) l. 15. de tutoribus et curatoribus datis. *x*) l. 37. de administratione et periculo tutorum. *y*) l. 24. de excusationibus. *z*) l. 50. ad SC. Trebellianum. *a*) l. 5. si a parente quis manumissus. *b*) Ex *libro quaestionum duodecimo* l. 63. de rei vindicatione. *c*) l. 14. de tutoribus et curatoribus datis. *d*) l. 38.

l) 35. 2. *m*) 11. 1. *n*) 11. 7. *o*) 12. 6. *p*) 13. 5. *q*) 19. 5. *r*) 20. 4. *s*) 21. 2. *t*) 23. 3. *v*) 46. 3. *x*) 47. 2. *y*) 47. 12. *z*) 3. 3. *a*) 15. 1. *b*) 16. 1. *c*) 16. 3. *d*) 17. 1. *e*) 17. 2. *f*) 30. 1. *g*) 46. 1. *h*) 47. 2. *i*) 13. 1. *k*) 18. 1. *l*) 18. 7. *m*) 23. 3. *n*) 24. 1. *o*) 40. 4 *p*) 46. 1. *q*) 5. 1. *r*) 12. 7. *s*) 24. 3. *t*) 25. 2. *v*) 26. 3. *x*) 26. 5. *y*) 26. 7. *z*) 27. 1. *a*) 36. 1. *b*) 37. 12. *c*) 6. 1. *d*) 26. 5.

l. 38. de administratione et periculo tutorum. *e*) l. 10. de suspectis tutoribus. *f*) l. 23. de liberis et postumis. *g*) l. 75. de heredibus instituendis. *h*) l. 41. de bonis libertorum. *i*) l. 117. de verborum obligatione. *k*) l. 12. rem pupilli, vel adulescentis, saluam fore. *l*) l. 80. de furtis. *m*) Ex *libro quaestionum decimo tertio* l. 20. ex quibus caussis maiores. *n*) l. 28. de conditionibus institutionum. *o*) l. 14. de bonorum possessionibus. *p*) l. 21. de legatis praestandis. *q*) l. 11. de Carboniano edicto. *r*) l. 11. de bonorum possess. secundum tabulas. *s*) l. 42. de bonis libertorum. *t*) Ex *libro quaestionum decimo quarto* l. 15. de inofficioso testamento. *v*) l. 3. qui testamentum facere possunt. *x*) l. 34. de testamento militis. *y*) l. 8. ad legem Falcidiam. *z*) l. 12. de Carboniano edicto. *a*) l. 43. de bonis libertorum. *b*) l. 12. de castrensi peculio. *c*) Ex *libro quaestionum decimo quinto* l. 76. de heredibus instituendis. *d*) l. 10. de iure codicillorum. *e*) l. 64. de legatis et fideic. 2. *f*) l. 3. de regula Catoniana. *g*) l. 11. de his, quae vt indignis auferuntur. *h*) l. 24. ad SC. Trebellianum. *i*) l. 1. de bonorum possessione furioso, infanti etc. competente. *k*) l. 14. ad municipalem. *l*) Ex *libro quaestionum decimo sexto* l. 15. de conditionibus institutionum. *m*) l. 84. de acquirenda vel omittenda hereditate. *n*) l. 26. si quis omissa caussa testamenti. *o*) l. 65. de legatis et fideic. 2. *p*) l. 5. de seruitute legata. *q*) l. 12. de his, quae vt indignis auferuntur. *r*) l. 70. de conditionibus et demonstrationibus. *s*) l. 4. ad legem Falcidiam.

e) 26. 7. *f*) 26. 10. *g*) 28. 2. *h*) 28. 5. *i*) 38. 2. *k*) 45. 1. *l*) 46. 6. *m*) 47. 2. *n*) 4. 6. *o*) 28. 7. *p*) 37. 1. *q*) 37. 5. *r*) 37. 10. *s*) 37. 11. *t*) 38. 2. *v*) 5. 2. *x*) 28. 1. *y*) 29. 1. *z*) 35. 2. *a*) 37. 10. *b*) 38. 2. *c*) 49. 17. *d*) 28. 5. *e*) 29. 7. *f*) 31. 1. *g*) 34. 7. *h*) 34. 9. *i*) 36. 1. *k*) 37. 3. *l*) 50. 1. *m*) 28. 7. *n*) 29. 2. *o*) 29. 4. *p*) 31. 1. *q*) 33. 3. *r*) 34. 9. *r*) 35. 1.

diam. *t*) l. 13. de castrensi peculio. *v*) Ex *libro quaestionum decimo septimo* l. 33. de vsufructu. *x*) l. 2. quibus modis vsufructus amittatur. *y*) l. 8. de vsufructu earum rerum. *z*) l. 77. de heredibus instit. *a*) l. 66. de legatis et fideic. 2. *b*) l. 2. de vsu et vsufructu, et reditu etc. *c*) l. 12. de auro, argento, mundo, ornamentis etc. legatis. *d*) l. 71. de conditionibus et demonstrationibus. *e*) l. 51. ad SC. Trebellianum. *f*) Ex *libro quaestionum duodeuicesimo* l. 87. et 90. de legatis et fideic. 1. *g*) l. 7. de dote praelegata. *h*) l. 24. de his, quae vt indignis auferuntur. *i*) l. 72. et 99. de conditionibus et demonstrationibus. *k*) l. 25. quando dies legatorum vel fideicommissorum cedat. *l*) Ex *libro quaestionum vndeuicesimo* l. 7. de iuris et facti ignorantia. *m*) l. 35. de testamento militari. *n*) l. 11. et 13. de iure codicillorum. *o*) l. 67. et 69. de legatis et fideic. 2. *p*) l. 22. de liberatione legata. *q*) l. 73. de conditionibus et demonstrationibus. *r*) l. 9. ad legem Falcidiam. *s*) l. 52. et 54. ad SC. Trebellianum. *t*) l. 9. vt in possessionem legatorum. *v*) l. 21. de fideicommissariis libertatibus. *x*) Ex *libro quaestionum vicesimo* l. 64. de rei vindicatione. *y*) l. 3. de pignoribus et hypothecis. *z*) l. 3. de vsuris et fructibus. *a*) l. 26. de probationibus et praesumtionibus. *b*) l. 3. quando ex facto tutoris vel curatoris. *c*) l. 70. et 72. de legatis et fideic. *d*) l. 10. et 93. ad legem Falcidiam. *e*) l. 12. et 53. et 55. ad SC. Trebellianum. *f*) l. 40. de operis libertorum. *g*) l. 44.

t) 35. 2. *v*) 49. 17. *x*) 7. 1. *y*) 7. 4. *z*) 7. 5. *a*) 28. 5. *b*) 31. 1. *c*) 33. 2. *d*) 34. 2. *e*) 35. 1. *f*) 36. 1. *g*) 30. 1. *h*) 33. 4. *i*) 34. 9. *k*) 35. 1. *l*) 36. 2. *m*) 22. 6. *n*) 29. 1. *o*) 29. 7. *p*) 31. 1. *q*) 34. 3. *r*) 35. 1. *s*) 35. 2. *t*) 36. 1. *v*) 36. 4. *x*) 40. 5. *y*) 6. 1. *z*) 20. 1. *a*) 22. 1. *b*) 22. 3. *c*) 26. 9. *d*) 31. 1. *e*) 35. 2. *f*) 36. 1. *g*) 38. 1.

l. 44. de acquirenda vel amittenda possessione. *h*) l. 118. de verborum obligatione. *i*) l. 218. de verborum significatione. *k*) Ex *libro quaestionum vicesimo primo* l. 34. de statuliberis. *l*) Ex *libro quaestionum vicesimo secundo* l. 12. de iure codicillorum. *m*) l. 22. de fideicommissariis libertatibus. *n*) l. 4. si ingenuus esse dicetur. *o*) l. 43. de vsurpationibus et vsucapionibus. *p*) Ex *libro quaestionum vicesimo tertio* l. 73. de legatis et fideic. 2. *q*) l. 44. et 46. de acquirenda et amittenda possessione. *r*) l. 44. de vsurpationibus et vsucapionibus. *s*) l. 3. et 8. pro legato. *t*) Ex *libro quaestionum vicesimo quarto* l. 42. de iudiciis. *v*) l. 76. de diuersis regulis iuris. *x*) Ex *libro quaestionum vicesimo quinto* l. 18. de tutelae, et rationibus distrahendis. *y*) l. 2. de separationibus. *z*) Ex *libro quaestionum vicesimo sexto* l. 1. de distractione pignorum et hypothecarum. *a*) l. 47. de acquirenda vel amittenda possessione. *b*) l. 18. quae in fraudem creditorum. *c*) l. 18. de vi et vi armata. *d*) Ex *libro quaestionum vicesimo septimo* l. 43. de iudiciis. *e*) l. 54. mandati. *f*) l. 6. et 8. de seruis exportandis. *g*) l. 8. de praescriptis verbis. *h*) l. 4. de vsuris et fructibus. *i*) l. 74. de legatis et fideic. 2. *k*) l. 3. de separationibus. *l*) l. 28. de exceptione rei iudicatae. *m*) l. 27. de obligationibus et actionibus. *n*) l. 118. de verborum obligatione. *o*) l. 9. de duobus reis constituendis. *p*) l. 18. de stipulatione seruorum. *q*) l. 49. de fideiussoribus et mandatoribus. *r*) l. 14. de castrensi peculio. *s*) l. 218. de verborum significatione. *t*) Ex *libro quaestionum*

h) 41. 2. *i*) 45. 1. *k*) 50. 16. *l*) 40. 7. *m*) 29. 7. *n*) 40. 5.
o) 40. 14. *p*) 41. 3. *q*) 31. 1. *r*) 41. 2. *s*) 41. 3. *t*) 41. 8.
v) 5. 1. *x*) 50. 17. *y*) 27. 3. *z*) 42. 6. *a*) 20. 5. *b*) 41. 2.
c) 42. 8. *d*) 43. 16. *e*) 5. 1. *f*) 17. 1. *g*) 18. 7. *h*) 19. 5.
i) 22. 1. *k*) 31. 1. *l*) 42. 6. *m*) 44. 2. *n*) 44. 7. *o*) 45. 1.
p) 45. 2. *q*) 45. 3. *r*) 46. 1. *s*) 49. 17. *t*) 50. 16.

quaestionum vicesimo octauo l. 3. de condictione indebiti. v) l. 66. de euictionibus et duplae stipulatione. x) l. 5. de vsuris et fructibus. y) l. 40. soluto matrimonio. z) l. 8. de tutelae et rationibus distrahendis. a) l. 2. et 5. vt legatorum seu fideicommissorum seruandorum caussa caueatur. b) l. 4. vt in possessionem legatorum vel fideicommissorum seruandorum caussa esse liceat. c) l. 95. de solutionibus et liberationibus. d) l. 1. ratam rem haberi. e) l. 77. de diuersis regulis iuris. f) Ex *libro quaestionum vicesimo nono* l. 6. de vsuris et fructibus. g) l. 40. de vulgari et pupillari subftit. h) l. 11. ad legem Falcidiam. i) l. 7. si tabulae testamenti nullae extabunt. k) l. 15. de suis et legitimis heredibus. l) l. 27. de donationibus. m) l. 40. de mortis caussa donat. n) l. 10. de captiuis et postliminio reuersis. o) Ex *libro quaestionum tricesimo* l. 85. de acquirenda et omittenda hereditate. p) l. 12. ad legem Falcidiam. q) l. 19. de manumissionibus. r) l. 78. de diuersis regulis iuris. s) Ex *libro quaestionum tricesimo primo* l. 9. de statu hominum. t) l. 32. de adoptionibus. v) l. 11. de captiuis et de postliminio reuersis. x) l. 78. de diuersis regulis iuris. y) Ex *libro quaestionum tricesimo secundo* l. 61. de ritu nuptiarum. z) l. 13. de his, quae vt indignis auferuntur. a) l. 74. de conditionibus et demonstrationibus. b) l. 79. de diuersis regulis iuris. c) Ex *libro quaestionum tricesimo tertio* l. 14. de his, quae vt indignis auferuntur. d) l. 80. de diuersis regulis iuris. e) Ex *libro quaestionum tricesimo quarto* l. 75.

v) 12. 6. x) 21. 2. y) 22. 1. z) 24. 3. a) 27. 3. b) 36. 3. c) 36. 4. d) 46. 3. e) 46. 8. f) 50. 17. g) 22. 1. h) 28. 6. i) 35. 2. k) 38. 6. l) 38. 16. m) 39. 5. n) 39. 6. o) 49. 15. p) 29. 2. q) 35. 2. r) 40. 1. s) 50. 17. t) 1. 5. v) 1. 7. x) 49. 15. y) 50. 17. z) 23. 2. a) 34. 9. b) 35. 1. c) 50. 17. d) 34. 9. e) 50. 17.

de conditionibus et demonſtrationibus. *f*) Ex *libro triceſimo quinto* l. 15. de caſtrenſi peculio. *g*) Ex *libro quaeſtionum triceſimo ſexto* l. 13. de adoptionibus. *h*) l. 119. de verborum obligatione. *i*) l. 38. ad legem Iuliam de adulter. *k*) l. 14. ad legem Iuliam peculatus. *l*) l. 7. de vacatione et excuſatione munerum. *m*) Ex *libro quaeſtionum triceſimo ſeptimo* l. 19. de dolo malo. *n*) l. 54. ad legem Aquiliam. *o*) l. 41. ſoluto matrimonio. *p*) l. 13. ad legem Falcidiam. *q*) l. 120. de verborum obligatione. *r*) l. 10. de duobus reis conſtituendis. *s*) l. 50. de fideiuſſoribus et mandatoribus. *t*) Ex *libro reſponſorum primo* l. 20. de officio praeſidis. *v*) l. 6. de officio aſſeſſorum. *x*) l. 14. de in ius vocando. *y*) l. 40. de pactis. *z*) l. 9 de poſtulando. *a*) l. 20. de his, qui notantur infamia. *b*) l. 17. de compenſationibus. *c*) l. 55. mandati. *d*) l. 1. de iure aureorum annulorum. *e*) l. 81. de furtis. *f*) l. 1. de crimine ſtellionatus. *g*) l. 12. 15. et 17. ad municipalem. *h*) l. 6. de decurionibus. *i*) l. 8. de vacatione et excuſatione munerum. *k*) l. 7. et 13. de legationibus. *l*) l. 3. de adminiſtratione rerum ad ciuitates pertinentium. *m*) Ex *libro reſponſorum altero* l. 67. de procuratoribus et defenſoribus. *n*) l. 31. de negotiis geſtis. *o*) l. 42. de receptis. *p*) l. 44. de iudiciis. *q*) l. 16. de inofficioſo teſtamento. *r*) l. 51. de hereditatis petitione. *s*) l. 48. et 65. de rei vindicatione. *t*) l. 4. de ſeruitutibus praediorum ruſticorum. *v*) l. 11. finium regundorum. *x*) l. 32. et 57. familiae erciſcundae. *y*) l. 2. de diſtractione pignorum

f) 35. 1. *g*) 49. 17. *h*) 1. 7. *i*) 45. 1. *k*) 48. 5. *l*) 48. 13. *m*) 50. 5. *n*) 4. 3. *o*) 9. 2. *p*) 24. 3. *q*) 35. 2. *r*) 45. 1. *s*) 45. 2. *t*) 46. 1. *v*) 1. 18. *x*) 1. 22. *y*) 2. 4. *z*) 2. 14. *a*) 3. 1. *b*) 3. 2. *c*) 16. 2. *d*) 17. 1. *e*) 40. 10. *f*) 47. 2. *g*) 47. 20. *h*) 50. 1. *i*) 50. 2. *k*) 50. 5. *l*) 50. 7. *m*) 50. 8. *n*) 3. 3. *o*) 3. 5. *p*) 4. 8. *q*) 5. 1. *r*) 5. 2. *s*) 5. 3. *t*) 6. 1. *v*) 8. 3. *x*) 10. 1. *y*) 10. 2.

rum et hypothecarum. z) l. 7. de vſuris et fructibus. a) l. 20. de tutelae et rationibus diſtrahendis. b) l. 6. de fideiuſſoribus et nominatoribus. c) l. 20. de SC. Silaniano et Claudiano. d) l. 41. de mortis cauſſa donationibus. e) l. 22. de appellationibus et relationibus. f) l. 219. de verborum ſignificatione. g) Ex *libro reſponſorum tertio* l. 68. de procuratoribus et defenſoribus. h) l. 32. de negotiis geſtis. i) l. 45. de iudiciis. k) l. 17. de religioſis et ſumtibus funerum. l) l. 57. de condictione indebiti. m) l. 40. et 42. de pigneraticia actione. n) l. 19. de inſtitoria actione. o) l. 27. ad SC. Velleianum. p) l. 18. de compenſationibus. q) l. 25. depoſiti. r) l. 7. et 56. mandati. s) l. 82. pro ſocio. t) l. 73. de contrahenda emt. et vend. v) l. 20. de in diem addictione. x) l. 18. de periculo et commodo rei venditae. y) l. 41. de actionibus emti et venditi. z) l. 2. de pignoribus et hypothecis. a) l. 2. qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur. b) l. 3. de diſtractione pignorum et hypothecarum. c) l. 4. de nautico foenore. d) l. 15. de fundo dotali. e) l. 7. de fideiuſſoribus et nominatoribus. f) l. 28. de donationibus. g) l. 51. de fideiuſſoribus et mandatoribus. h) l. 27. de nouationibus et delegationibus. i) l. 36. de iure fiſci. k) l. 81. de diuerſis regulis iuris. l) Ex *libro reſponſorum quarto* l. 9. de ſenatoribus. m) l. 4. de officio aſſeſſorum. n) l. 54. de aedilicio edicto. o) l. 15. 34. et 62. de ritu nuptiarum. p) l. 31. et 69. de iure dotium. q) l. 26. de pactis dotalibus. r) l. 53. de donationibus inter virum et vxo-

 rem

z) 20. 5. a) 22. 1. b) 27. 3. c) 27. 7. d) 29. 5. e) 39. 6. f) 49. 1. g) 50. 16. h) 3. 3. i) 3. 5. k) 5. 1. l) 11. 7. m) 12. 6. n) 13. 7. o) 14. 3. p) 16. 1. q) 16. 2. r) 16. 3. s) 17. 1. t) 17. 2. v) 18. 1. x) 18. 2. y) 18. 6. z) 19. 1. a) 20. 1. b) 20. 4. c) 20. 5. d) 22. 2. e) 23. 5. f) 27. 7. g) 39. 5. h) 46. 1. i) 46. 2. k) 49. 14. l) 50. 17. m) 1. 9. n) 1. 22. o) 21. 1. p) 23. 2. q) 23. 3. r) 23. 4.

rem. *s*) l. 42. ſoluto matrimonio. *t*) l. 27. de actione rerum amotarum. *v*) l. 26. et 28. de teſtamentaria tutela. *x*) l. 44. ad legem Iuliam de adulter. *y*) Ex *libro reſponſorum quinto* l. 6. de confirmando tutore vel curatore. *z*) l. 39. de adminiſtratione et periculo tutorum. *a*) l. 5. quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere poſſunt. *b*) l. 11. de ſuſpectis tutoribus. *c*) l. 28. et 30. de excuſationibus. *d*) l. 14. de curatoribus furioſo dandis. *e*) l. 17. de iniuſto, rupto et irrito facto teſtamento. *f*) l. 22. de legatis praeſtandis. *g*) l. 9. de collatione bonorum. *h*) l. 5. de dotis collatione. *i*) l 41. de operis libertorum. *k*) l. 25. qui et a quibus manumiſſi liberi non fiunt. *l*) l. 15. de muneribus et honoribus. *m*) Ex *libro reſponſorum ſexto* l. 10. de iuris et facti ignorantia. *n*) l. 35. de ritu nuptiarum. *o*) l. 40. de adminiſtratione et periculo tutorum. *p*) l. 4. de his, quae in teſtamento delentur. *q*) l. 70. 78. et 80. de heredibus inſtituendis. *r*) l. 7. 15. 23. et 41. de vulgari et pupillari ſubſtitutione. *s*) l. 24. de conditionibus inſtitutionum. *t*) l. 12. 27. 36. et 43. de teſtamento militis. *v*) l. 86. de acquirenda et omittenda hereditate. *x*) l. 27. ſi quis omiſſa cauſſa teſtamenti, ab inteſtato, vel alio modo poſſideat hereditatem. *y*) l. 4. et 21. de SC. Silaniano. *z*) l. 75. de legatis et fideic. 2. *a*) l. 22. de adimendis vel transferendis legatis. *b*) l. 15. de his, quae vt indignis auferuntur. *c*) l. 76. de conditionibus et demonſtrationibus. *d*) l. 6. de dotis collatione. *e*) l. 8. ſi tabulae teſtamenti nullae extabunt, vnde liberi. *f*) l. 9. vnde cognati.

s) 24. 1. *t*) 24. 3. *v*) 25. 2. *x*) 26. 2. *y*) 48. 5. *z*) 26. 3. *a*) 26 7. *b*) 26. 9. *c*) 26. 10. *d*) 27. 1. *e*) 27. 10. *f*) 28. 3. *g*) 37. 5. *h*) 37. 6. *i*) 37. 7. *k*) 38. 1. *l*) 40. 9. *m*) 50. 4. *n*) 22. 6. *o*) 23. 2. *p*) 26. 7. *q*) 28. 4. *r*) 28. 5. *s*) 28. 6. *t*) 28. 7. *v*) 29. 1. *x*) 29. 2. *y*) 29. 4. *z*) 29. 5. *a*) 31. 1. *b*) 34. 4. *c*) 34. 9. *d*) 35. 1. *e*) 37. 7. *f*) 38. 6.

gnati. g) l. 2. de fucceſſorio edicto. h) l. 49. de manumiſſis teſtamento. i) Ex *libro reſponſorum ſeptimo* l. 57. de vſufructu. k) l. 11. vſufructuarius quemadmodum caueat. l) l. 33. familiae erciſcundae. m) l. 8. de vſuris et fructibus. n) l. 41. de adminiſtratione et periculo tutorum. o) l. 5. de iure codicillorum. p) l. 76. de legatis et fideic. 2. q) l. 91. de legatis et fideic. 3. r) l. 9. de annuis legatis. s) l. 24. de vſu et vſufructu legatorum. t) l. 6. de ſeruitute legata. v) l. 8. de dote praelegata. x) l. 2. de inſtructo vel inſtrumento legato. y) l. 19. de peculio legato. z) l. 9. de ſupellectile legata. a) l. 8. de alimentis vel cibariis legatis. b) l. 23. de liberatione legata. c) l. 23. de adimendis vel transferendis legatis. d) l. 1. de rebus dubiis. e) l. 77. et 100. de conditionibus et demonſtrationibus. f) l. 56. ad S. C. Trebellianum. g) Ex *libro reſponſorum octauo* l. 34. familiae erciſcundae. h) l. 54. de donationibus inter virum et vxorem. i) l. 71. et 77. de legatis et fideic. 2. k) l. 10. de annuis legatis. l) l. 25. de vſu et vſufructu legato. m) l. 9. de dote praelegata. n) l. 3. de inſtructo, vel inſtrumento legato. o) l. 9. de alimentis vel cibariis legatis. p) l. 24. de liberatione legata. q) l. 24. de adimendis vel transferendis legatis. r) l. 16. de his, quae vt indignis auferuntur. s) l. 93. et 101. de condit. et demonſt. t) l. 5. ad legem Falcidiam. v) l. 57. de SC. Trebelliano. x) Ex *lib. reſponſ. nono* l. 31. de minoribus. y) l. 58. de condictione indebiti. z) l. 3. de probationibus et praeſumtionibus. a) l. 58. et 61. de legatis

g) 38. 8. h) 38. 9. i) 40. 4. k) 7. 1. l) 7. 9. m) 10. 2. n) 22. 1. o) 26. 7. p) 29. 7. q) 31. 1. r) 32. 1. s) 33. 1. t) 33. 2. v) 33. 3. x) 33. 4. y) 33. 7. z) 33. 8. a) 33. 10. b) 34. 1. c) 34. 3. d) 34. 4. e) 34. 5. f) 35. 1. g) 36. 1. h) 10. 2. i) 24. 1. k) 31. 1. l) 33. 1. m) 33. 2. n) 33. 4. o) 33. 7. p) 34. 1. q) 34. 3. r) 34. 4. s) 34. 9. t) 35. 1. v) 35. 2. x) 36. 1. y) 4. 4. z) 12. 6. a) 22. 3.

legatis et fideic. 1. *b*) l. 78. de legatis et fideic. 2. *c*) l. 10. de alimentis et cibariis legatis. *d*) l. 25. de adimendis vel transferendis legatis. *e*) l. 2. de rebus dubiis. *f*) l. 78. et 102. de conditionibus et demonſtrationibus. *g*) l. 14. ad legem Falcidiam. *h*) l. 58. ad SC. Trebellianum. *i*) l. 26. quando dies legatorum vel fideicommiſſorum cedat. *k*) l. 42. de operis libertorum. *l*) l. 50. de manumiſſis teſtamento. *m*) l. 23. de fideicommiſſariis libertatibus. *n*) l. 35. de ſtatuliberis. *o*) l. 8. qui ſine manumiſſ. ad libert. peru. *p*) l. 35. de liberali cauſſa. *q*) l. 82. de diuerſis regul. iur. *r*) Ex *libro reſponſorum decimo* l. 8. de pactis. *s*) l. 33. de negotiis geſtis. *t*) l. 57. mandati. *v*) l. 1. in quibus cauſſis pignus vel hypotheca tacite contrahitur. *x*) l. 67. de euictionibus, et duplae ſtipulatione. *y*) l. 87. de acquirenda vel omittenda hereditate. *z*) l. 29. de donationibus. *a*) l. 20. de manumiſſionibus. *b*) l. 5. ſi ingenuus eſſe dicetur. *c*) l. 48. de acquirenda vel amittenda poſſeſſione. *d*) l. 45. de vſurpatione et vſucapione. *e*) l. 12. pro emtore. *f*) l. 40. de re iudicata. *g*) l. 37. de rebus auctoritate iudicis poſſidendis. *h*) l. 19. et 37. de iure fiſci. *i*) Ex *libro reſponſorum vndecimo* l. 41. de pactis. *k*) l. 19. de compenſationibus. *l*) l. 53. locati, conducti. *m*) l. 9. de praeſcriptis verbis. *n*) l. 1. de pignoribus et hypothecis. *o*) l. 3. qui potiores in pignore, vel hypotheca. *p*) l. 4. de diſtractione pignorum et hypothecarum. *q*) l. 1. quibus modis pignus vel hypotheca ſoluitur. *r*) l. 68. de euictionibus et duplae ſtipu-

b) 30. 1. *c*) 31. 1. *d*) 34. 1. *e*) 34. 4. *f*) 34. 5. *g*) 35. 1. *h*) 35. 2. *i*) 36. 1. *k*) 36. 2. *l*) 38. 1. *m*) 40. 4. *n*) 40. 5. *o*) 40. 7. *p*) 40. 8. *q*) 40. 12. *r*) 50. 17. *s*) 2. 14. *t*) 3. 5. *v*) 17. 1. *x*) 20. 2. *y*) 21. 2. *z*) 29. [illegible]. *a*) 39. 5. *b*) 40. 1. *c*) 40. 14. *d*) 41. 2. *e*) 41. 3. *f*) 41. 4. *g*) 42. 1. *h*) 42. 5. *i*) 49. 14. *k*) 2. 14. *l*) 16. 2. *m*) 19. 2. *n*) 19. 5. *o*) 20. 1. *p*) 20. 4. *q*) 20. 5. *r*) 20. 6.

ſtipulatione. *s*) l. 9. de vſuris et fructibus. *t*) l. 79. de legatis et fideic. 2. *v*) l. 8. de dotis collatione. *x*) l. 19. quae in fraudem creditorum. *y*) l. 29. de exceptione rei iudicatae. *z*) l. 121. de verborum obligatione. *a*) l. 11. de duobus reis conſtituendis. *b*) l. 52. de fideiuſſoribus et mandatoribus. *c*) l. 96. de ſolutionibus et liberationibus. *d*) l. 2. ratam rem haberi. *e*) l. 20. de jure fiſci. *f*) Ex *libro reſponſorum duodecimo* l. 35. familiae erciſcundae. *g*) l. 55. de aedilitio edicto. *h*) l. 16. de ſuis et legitimis heredibus. *i*) l. 29. et 31. de donationibus. *k*) l. 36. de liberali cauſſa. *l*) l. 4. de ſeparationibus. *m*) l. 3. ratam rem haberi. *n*) Ex *libro reſponſorum decimo tertio* l. 20. de compenſationibus. *o*) l. 17. de his, quae vt indignis auferuntur. *p*) l. 15. ad legem Falcidiam. *q*) l. 11. de obſequiis parentibus et patronis praeſtandis. *r*) l. 8. de publicanis et vectigalibus. *s*) l. 42. de mortis cauſſa donationibus. *t*) l. 21. de manumiſſionibus. *v*) l. 10. de diuerſis temporalibus praeſcriptionibus. *x*) l. 8. ad legem Iuliam maieſtatis. *y*) l. 12. ad legem Corneliam de falſariis. *z*) l. 38. de iure fiſci. *a*) Ex *libro reſponſorum decimo quarto* l. 25. de his, quae vt indignis auferuntur. *b*) l. 11. de aſſignandis libertis. *c*) l. 3. de manumiſſionibus, quae ſeruis ad vniuerſitatem pertinentibus imponuntur. *d*) l. 51. de manumiſſis teſtamento. *e*) l. 2. ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quaeratur. *f*) l. 13. quibus ex cauſſis in poſſeſſionem eatur. *g*) Ex *libro reſponſorum*

s) 21. 2.	*t*) 22. 1.	*v*) 31. 1.	*x*) 37. 7.	*y*) 42. 8.	*z*) 44. 2.
a) 45. 1.	*b*) 45. 2.	*c*) 46. 1.	*d*) 46. 3.	*e*) 46. 8.	*f*) 49. 14.
g) 10. 2.	*h*) 21. 1.	*i*) 38. 16.	*k*) 39. 5.	*l*) 40. 12.	*m*) 42. 6.
n) 46. 8.	*o*) 16. 2.	*p*) 34. 9.	*q*) 35. 2.	*r*) 37. 15.	*s*) 39. 4.
t) 39. 6.	*v*) 40. 1.	*x*) 44. 5.	*y*) 48. 4.	*z*) 48. 10.	*a*) 49. 14.
b) 34. 9.	*c*) 38. 4.	*d*) 40. 5.	*e*) 40. 4.	*f*) 40. 15.	*g*) 42. 4.

responsorum decimo quinto l. 29. de testamentaria tutela. *h*) l. 3. si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit. *i*) l. 18. de his, quae vt indignis auferuntur. *k*) l. 23. de manumissionibus. *l*) l. 2. de iure aureorum annulorum. *m*) l. 53. de fideiussoribus et mandatoribus. *n*) l. 13. de publicis iudiciis. *o*) l. 21. de accusationibus et inscriptionibus. *p*) l. 39. ad legem Iuliam de adult. *q*) l. 13. ad legem Corneliam de falsariis. *r*) l. 9. de lege Iulia repetundarum. *s*) l. 4. ad SC. Turpillianum. *t*) Ex *libro responsorum decimo sexto* l. 2. de veteranorum et militum successione. *v*) l. 14. de publicis iudiciis. *x*) l. 22. de accusationibus et inscriptionibus. *y*) l. 17. de quaestionibus. *z*) l. 34. de pœnis. *a*) l. 3. de sententiam passis et restitutis. *b*) l. 39. de iure fisci. *c*) Ex *libro responsorum decimo septimo* l. 42. de pactis. *d*) Ex *libro vndeuicesimo* l. 3. de lege Rodia de iactu. *e*) l. 43. de operis libertorum. *f*) l. 23. de appellationibus et relationibus. *g*) l. 16. de castrensi peculio. *h*) l. 5. de censibus. *i*) Ex *definitionum libro primo* l. 1. de legibus. *k*) l. 5. de transactionibus. *l*) l. 37. et 39. de rebus creditis. *m*) l. 74. de contrahenda emtione et venditione. *n*) l. 8. de iuris et facti ignorantia. *o*) l. 63. de ritu nuptiarum. *p*) l. 27. de pactis dotalibus. *q*) l. 42. de administratione et periculo tutorum. *r*) l. 21. de tutelae, et rationibus distrahendis. *s*) l. 1. de iniusto, rupto, irrito facto testamento. *t*) l. 34. et 79. de heredibus instituendis. *v*) l. 42. de vulgari et pupillari substitutione. *x*) l. 80. de legatis et fideic. 2. *y*) l. 79. de conditionibus

h) 26. 2. *i*) 29. 6. *k*) 34. 9. *l*) 40. 1. *m*) 40. 10. *n*) 46. 1. *o*) 48. 1. *p*) 48. 2. *q*) 48. 5. *r*) 48. 10. *s*) 48. 11. *t*) 48. 16. *v*) 38. 12. *x*) 48. 1. *y*) 48. 2. *z*) 48. 18. *a*) 48. 19. *b*) 48. 23. *c*) 49. 14. *d*) 2. 14. *e*) 14. 2. *f*) 38. 1. *g*) 49. 1. *h*) 49. 17. *i*) 50. 15. *k*) 1. 3. *l*) 2. 15. *m*) 12. 1. *n*) 18. 1. *o*) 22. 6. *p*) 23. 2. *q*) 23. 4. *r*) 26. 7. *s*) 27. 3. *t*) 28. 3. *v*) 28. 5. *x*) 28. 6. *y*) 31. 1.

tionibus et demonstrationibus. *z*) l. 28. de obligationibus et actionibus. *a*) l. 123. de verborum obligatione. *b*) Ex *altero definitionum libro* l. 7. de iustitia et iure. *c*) l. 11. de vsufructu adcrescendo. *d*) l. 59. de condictione indebiti. *e*) l. 6. quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere, vel conueniri possunt. *f*) l. 22. de manumissionibus. *g*) l. 36. de statuliberis. *h*) l. 45. et 49. de acquirenda vel amittenda possessione. *i*) l. 11. de diuersis temporalibus praescriptionibus. *k*) l. 124. de verborum obligatione. *l*) l. 28. de nouationibus et delegationibus. *m*) l. 97. de solutionibus et liberationibus. *n*) l. 10. de publicis iudiciis. *o*) l. 41. de poenis. *p*) l. 17. de castrensi peculio. *q*) l. 83. de diuersis regulis iuris. *r*) Ex *libro de adulteriis primo* l. 13. de testibus. *s*) l. 12. de fundo dotali. *t*) l. 7. de diuortiis et repudiis. *v*) l. 41. de solutionibus et liberationibus. *x*) l. 2. de accusationibus et inscriptionibus. *y*) l. 2. de custodia et exhibitione reorum. *z*) l. 6. 20. et 22. ad legem Iuliam de adulter. *a*) Ex *libro de adulteriis altero* l. 9. de calumniatoribus. *b*) l. 8. de diuortiis et repudiis. *c*) l. 8. et 10. ad legem Iuliam de adulter. *d*) l. 8. et 10. ad SC. Turpillianum. *e*) l. 6. de quaestionibus. *f*) l. 4. de bonis damnat. *g*) Ex *libro de adulteriis singulari* l. 14. de testibus. *h*) l. 11. ad legem Iuliam de adulter. *i*) l. 11. ad SC. Turpillianum. *k*) ἐκ τοῦ ἀστυνομικοῦ μονοβίβλου l. 1. de via publica et si quid in ea. *l*) Graece hic liber scriptus est, de magistratibus videlicet vrbium Graecarum, qui promiscue ἀστυνόμοι et ἀγορανόμοι dicebantur.

z) 35. 1. *a*) 44. 7. *b*) 45. 1. *c*) 1. 1. *d*) 7. 2. *e*) 12. 6. *f*) 26. 9. *g*) 40. 1. *h*) 40. 7. *i*) 41. 2. *k*) 44. 3. *l*) 45. 1. *m*) 46. 2. *n*) 46. 3. *o*) 48. 1. *p*) 48. 19. *q*) 49. 17. *r*) 50. 17. *s*) 22. 5. *t*) 23. 5. *v*) 24. 2. *x*) 46. 3. *y*) 48. 2. *z*) 48. 3. *a*) 48. 5. *b*) 3. 6. *c*) 24. 2. *d*) 48. 5. *e*) 48. 16. *f*) 48. 18. *g*) 48. 20. *h*) 22. 5. *i*) 48. 5. *k*) 48. 16. *l*) 43. 10.

cebantur. Duos primum de adulteriis ſcripſerat libros, ad illuſtrationem legis Iuliae de adulteriis: poſtea de exercitione iudicii huius publici librum ſingularem edidit. *m*)

§. XXXV.

Erat Papiniani tanta in iure ciuili auctoritas, vt nunquam ab imperatoribus non honorificentiſſime nominaretur. Seuero, quod ſupra ſatis demonſtratum, amiciſſimus fuit, *n*) cui etiam ita ſuam probauit fidem, vt ipſi poſt obitum principes commendare non dubitauerit. Eamque illi fidem poſt funera demum ſuo capite perſoluit. Et ſummis vbique a ſequentibus imperatoribus ad communem longae poſteritatis commendationem, euehitur laudibus. A DECIO *o*) conſultiſſimus, a CARO, CARINO, et NVMERIANO *p*) prudentiſſimus appellatur. Cum alii conſueuerint Papiniani auctoritate niti: ipſe nunquam ad aliorum auctoritatem prouocare viſus eſt: vt quot reſponſa, tot oracula reddidiſſe crederetur. In variantibus inde iurisconſultorum ſententiis, ea praeferebatur ſemper, a qua Papinianus ſteterat: quaſi cum illo veritas ſemper habitare decreuerit. Eaque ipſius THEODOSII imperatoris *q*) opinio, qui diſerte noſtri auctoritatem reliquis iureconſultis omnibus anteponit. *Vbi*, inquit, *diuerſae ſententiae proferuntur, potior numerus vincat auctorum: vel ſi numerus aequalis ſit, eius partis praecedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir Papinianus emineat, qui vt ſingulos vincit, ita cedit duobus.* Huius viri per ſe ſuamque ſcientiam magnilibris tertio anno ſe iuris auditores tradebant, et

m) Confer. illuſtris ABRAHAMVS WIELING, iurisprudentia reſtituta ad indicem ICtorum alphabeticum annotat. p. LXXXV.

n) SPARTIANVS Antonino Caracallo c. 8. init. *o*) L. 3. C. de aeq. poſſ. *p*) L. 16. C. de fideic. *q*) Codic. Theod. L. 1. de reſp. prud.

et Papinianistae, vel Papinianaei dicebantur: eoque anno ineunte Papiniano diem festum agere solebant. Neque id IVSTINIANVS imperator *r*) mutare voluit, cui memoria illius tam sancta erat, vt cum in suas pandectas eum prope totum retulisset, ipse iuris studiosos antiquo more Papinianaeos dici iusserit, et quem eo nomine olim festum diem celebrauerant, magis etiam atque magis celebrari mandarit: eiusque data quauis occasione cumularit elogia: vt disertissimus, *s*) sapientissimus, *t*) maximus, *v*) splendidissimus, *x*) summi ingenii, *y*) acutissimi ingenii vir, et merito super alios excellens, *z*) etc. audiret. Nec immerito sapiens antiquitas eum iuris asylum, et legalis doctrinae thesaurum appellauit. *a*) Et D. HIERONYMVS, *b*) *aliud*, inquit, *Paulus noster*, *aliud Papinianus praecipit*: vt eundem locum Papiniano tribuat in iure humano, quem S. Paulus in diuino habeat. Ipso etiam tristi mortis genere SPARTIANVS ait, *c*) huic viro per se, et per scientiam suam magno dignitatem accessisse.

§. XXXVI.

Excellens viri ingenium et animus vbique in eius responsis et quibusque tractationibus elucet: quibus tanta grauitas et sapientia inest, vt legum non tam interpretem, quam auctorem agere videatur. Maximo tamen cum rigore legum etiam semper aequitatem coniunxit: ac facile passus est, suam quisque vt liberrima voce diceret caussam,

 et

r) In constit. *omnem* §. 4. *s*) L. 9. C. de inst. et subst. *t*) Nov. 108. *v* Nov. 4. c. 1. med. *x*) Praefat. ad Tribonianum de conceptione Digestorum §. 6. *y*) Ibid. *z*) L. 30. C. de fideic. *a*) SPARTIANVS Seuero c. 21. med. *b*) Epist. 30. ad Oceanum, de poenitentia et morte Fabiolae. *c*) Seuero imperatore cap. 21. med. Confer. MARCI MANTVAE epitome virorum illustrium c. 19. Et COTTAE recensio iuris, interpretum et doctorum, apud Panzirolum p. 514. seq.

et quoquo ſe res habeat modo, ingenue profiteretur. Lepidum certe, quod latro comprehenſus illi reſpondiſſe fertur. Interroganti enim, cur latrocinium feciſſet; *et tu*, contra retulit, *cur praefectus es? d)* Neque ab latis legibus vnquam ſapientiae regulas ſeiunxit. Hinc multas et egregias eius ſcriptis inſperſas legimus ſententias. Ex. gr. quod eleganter CICERO officiorum ſecundo explicat, beneficio affici hominem, intereſſe hominis. *e)* Quid aequius, quam ſi quis metus cauſſa adeat hereditatem, quia inuitus heres exiſtat, dari facultatem abſtinendi? *f)* Ita in omnibus, quantum ego quidem memini, ad aequitatem, ius naturae, et bonos mores prouocat. Nec diuinius quicquam poteſt eſſe ſcriptum, quam quod Iurisconſultus in primis commendat: *g) quae facta laedunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram, et, vt generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt.*

§. XXXVII.

Hic vir priſcis Romanae reip. temporibus dignus, qui omnibus ſuis tractationum etiam fragmentis, praeter formularum atque Latinitatis proprietatem, ceteris quoque horum temporum iureconſultis familiarem, tantam elegantiam et candorem oſtendit, vt in ipſo Linguae maximo flore, et in ipſa vrbe natus eſſe videatur. Lingua eius dicenda vere Latina, et quicquid legislatoria grauitate profert, indolem profecto Romanam ſapit. Vnus omnium maxime priſcorum in iure verborum tenax fuit: vt cuſtos merito iurisprudentiae elegantioris haberetur. Nec ab

d) Ex DIONIS lib. 76. referente GRAVINA de ortu et progreſſu iuris ciuilis tom. 1. p. 73. *e)* L. 7. extr. D. de ſeruis exportandis.

f) L. 85. D. de acquirenda vel omittenda hereditate. *g)* L. 15. D. de condicionibus inſtitutionum.

ab re IACOBVS CVIACIVS, *h*) *ex noſtris auctoribus*, inquit, *ſoli Papiniano amicum eſt priſca aduti verba. Solus dixit, inſuper habere, ſolus, betare, ſolus, fini peculii* etc. Et IVL. PACIVS catalogo veterum auctorum digeſtis Iuſtinianeis praefixo adſcripſit, vbi ſcripta Papiniani recenſentur: *homo acutiſſimus eſt, et ad ſuperſtitionem etiam nonnunquam ingenioſus fertur. Verum, exceptis verborum proprietatibus, in quibus anxie ſatis verſatur, ad cetera ſic aequitatis ſtudioſus eſt, vt nemo magis.*

§. XXXVIII.

Inter ſplendidiſſimi Papiniani aequales, diſcipulos, et Alexandri Seueri imperatoris conſiliarios et familiares, ab AELIO LAMPRIDIO *i*) nominatur SEXTVS POMPONIVS, vt quidam putant, ex antiquiſſima Pomponii Attici familia. Quod quidem ex ſolis nominibus aſſerere, ſuperſtitioſum nimis atque vanum eſſe videtur. Et virum illuſtrium nomina ſaepe legimus terrae filios vſurpaſſe: vt ſolum nomen generis decus indicare nequeat. Certe praeter nobiles multos etiam reperimus Pomponios obſcuros: et inter hos P. Pomponium, quem hominem de plebe nouum, comitem P. Clodii fuiſſe, quum a Milone occideretur, ASCONIVS PAEDIANVS *k*) ſcribit. Atqui Sextum Pomponium etiam vltra ſeculum antiquiorem faciunt: eumque putant Hadriani imperatoris temporibus vixiſſe. Negant Lampridii locum ſupra a nobis laudatum eſſe ſincerum, *l*) quem

h) Obſeruat. l. 24. c. 23. *i*) Alexandro Seuero cap. 68.

k) In comment. ad Ciceronis orat. pro Milone.

l) Vid. RVPERTI animaduerſ. in enchiridion Pomponii ICti de origine iuris l. 1. c. 1. in opuſculis Vhlii ad hiſt. iuris pertinentibus pag. 45. ſeq. Confer. Celeberr. D. GOTTLOB AVG. IENICHEN, politioris iurisprudentiae ſtudioſiſſimus, diſſertatione, quam inſcripſit ſingularia de Calliſtrato ICto, nuptiis Hüblerio Seyfferthianis ſacra, pag. 11.

quem SALMASIVS ita ſibi reſtituiſſe videtur: *et vt ſcias, qui viri in eius conſilio fuerunt, Fabius Sabinus, Sabini inſignis viri filius, Cato temporis ſui: Domitius Vlpianus, iurisperitiſſimus: Antonius Gordianus, Gordiani imp. filius, et ipſe imperator, vir inſignis: Iulius Paulus iurisperitiſſimus: Claudius Renatus, orator ampliſſimus:* *) *Catilius Seuerus, cognatus eius, vir omnium doctiſſimus: Aelius Seuerianus, omnium vir ſanctiſſimus: Quintilius Marcellus, quo meliorem ne hiſtoriae quidem continent.* Hoc vero vetuſtatis monumenta non eſt reſtituere, ſed truncare et corrumpere. Et hoc modo omnis facile peſſundanda fides hiſtorica: ſi pro lubitu reiicere et mutare velimus, quae ad poſteritatis inſtitutionem viri fide digni memoriae prodiderunt. At, inquies, ita vetuſtiſſimae bibliothecae Palatinae, quas Salmaſius inſpexit, membranae habuerunt. Eſto, ſed locus in iſtis non fuit integer, vel tantae auctoritatis, vt codices alios, quotquot fuerunt, ſecundum iſtas expungere liceat. Negant, *Alfenum, Africanum, Celſum, Proculum, Triphonium, Metianum* huius aeui fuiſſe. Quaſi vero non plures poſſent eſſe doctores eiusdem nominis. *m*) At non veroſimile, ſine praeconio quosdam nominaſſe; quum de omnibus dicere voluerit, qui viri fuerint. Quidni? Omnes inſtituit Alexandri nominare conſiliarios, quorum alios profecto aliis praeſtantiores fuiſſe oportet: vt nomina ſaltem nonnullorum

*) Hic ergo, mutatis multis aliis, expungit ſequentia: *Pomponius legum peritiſſimus, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Calliſtratus, Hermogenes, Venuleius, Triphonius, Metianus, Celſus, Proculus, Modeſtinus, hi omnes iuris profeſſores, diſcipuli fuere ſplendidiſſimi Papiniani, et Alexandri imperatoris familiares et ſocii, vt ſcribit Acholius et Marius Maximus.*

m) Vid. PANCIROLVS de claris legum interpretibus l. I. c. 43.

rum indicare sufficiat. Ad Pomponium ipsum quod attinet, eiusque de origine iuris enchiridion, vt ad tempora Hadriani vel Antonini Pii referendum esse demonstrent: tribus potissimum vtuntur argumentis. 1. In eo de origine iuris libello vltra Saluium Iulianum iurisperitorum successionem non persequitur: vt aetate illi proximum fuisse colligatur probabiliter. 2. Vbi recenset, quos quisque principum praetores ad suam aetatem vsque adiecerit veteribus, omittit praetorem tutelarem, quem primus fecit Marcus Philosophus: vnde, hoc enchiridion vel sub Hadriano, vel Antonino Pio natum, appareat. 3. Vlpianus, Paulus, et Marcianus, Pomponii, non vt aequalis, sed vt vetustioris mentionem faciunt. *n*) Et optimi scriptores, vt nostra aetate, ita omnibus fere seculis, vel ad offensionem aliorum inuidiamque prohibendam, dum res ante se gestas quam accuratissime describunt, ab eorum recensione studio abstinere videntur, qui adhuc in viuis sunt, et merita quouis modo augere pergunt. Vt plurimum certos constituunt tractationis terminos. Nec fore credo, qui me Honorii Imperatoris temporibus haec scripsisse olim sibi persuadere velit: quod artium doctores vlterius non prosecutus fuerim. Neque magistratus recenset ad suam vsque aetatem, sed veterum constitutiones, vt duodeuiginti tandem a Nerua doceret creatos fuisse praetores. Rem sui temporis vulgo notissimam silentio facile potuit praeterire ICtus, *o*) quam historicus *p*) laudat, M. Antoninum

n) Vid. CHRISTOPHORI ADAMI RVPERTI in enchiridion Pomponii de origine iuris animaduers. l. 1. c. 1. apud Vhlium opusculis ad historiam iuris pertinentibus pag. 45.

o) §. 32. extr. l. 2. D. de origine iuris.

p) IVLIVS CAPITOLINVS M. Anton. Philosopho c. 10.

num Philosophum primum fecisse praetorem tutelarem, vt diligentius de tutoribus tractaretur, cum ante tutores a consulibus poscerentur. *q*) Qui eodem tempore vixerunt, saepius eum ita nominant, vt hodie inuicem nos, et qui ante nos fuerunt, laudare solemus. Non nisi vnicum VLPIANI *r*) locum inuenire potui, ex quo quis iudicare merito diceretur, Iuliano Pomponium si non antiquiorem certe aequalem fuisse. *Ait Iulianus, Sextum Pomponium referre Sabinum respondentem, non communicari, et posse hanc sententiam defendi, Iulianus ait.* Sed in aliis probatae fidei libris *Sextum Pedium* lego. Et frustra BERTRANDVS *s*) ea verba vel restituere, vel torquere voluit ita: *ait Sextus Pomponius, Iulianum referre Sabinum respondentem* etc. Duos fuisse Pomponios, eodem Sexti praenomine celebratos, ANT. AVGVSTINVS, *t*) ex ipsius POMPONII variis lectionibus, *v*) demonstratum iuit. Quem etiam GVIL. GROTIVS, *x*) EVERH. OTTO, *y*) et plures alii sequuntur. REINOLDVS vero *z*) maluit abire in alia omnia. Res quoquo se habeat modo, Pomponius noster IC. huius aeui celeberrimus fuit, tantaeque in iure ciuili auctoritatis, vt ab aliis et aequalibus ICtis saepius tanquam auctor sapientissimus nominetur. Ex collatione legis tricesimae in digestis de vsurpationibus et vsucapionibus, *a*) et SENECAE quaestionum naturalium, *b*) etiam patet, vt plerique horum

q) Confer. pl. EBERLINVS de origine iuris c. 30. §. 7. GRAVINA orig. iuris ciuilis l. 1. c. 37. HOFFMANNVS hist. iuris vol. 1. p. 75. seqq. Alii. *r*) §. 9. l. 63. D. pro socio. *s*) De iurisperitis l. 1. c. 11. §. 2. *t*) De nominibus propriis pandectarum: cui rarissimo et vtilissimo libello Celeberr. OTTO principem locum in thesauro iuris Romani dedit. *v*) L. 41. D. de heredibus instituendis.

x) De vitis ICtorum l. 2. c. 5. *y*) Tom. 1. thes. iuris Romani praef. p. 14. *z*) Orat. de Sext. Pomp. p. 12. seqq.

a) Digest. l. 41. tit. 3. *b*) Lib. 2. c. 2.

horum temporum ICti, Stoicae philosophiae praeceptis imbutum fuisse. Literis etiam omnibus vitae diebus instituisse indefessam nauare operam *c*) et suam fecisse Iuliani sententiam. Perperam autem FORSTERVS, *d*) RVTILIVS, *e*) BERTRANDVS, *f*) et alii, quod supra de Iuliano diximus, ad Pomponium referunt, discendi cupiditatem, eam viuendi optimam rationem in octauum supra septuagesimum aetatis annum duxisse. Seculi anno decimo Herbornae BERN. HENR. REINOLDVS orationem de Sexto Pomponio edidit: Sex autem his proximis annis HENRICVS BROCKES Witebergae schediasmata de Pomponio historiae Romanae ignaro; et de Pomponio historiae literariae ignaro: de quo Celeleberrim. D. IENICHEN Lipen. biblioth. p. 451. iudicat, neminem sinistrioribus auspiciis ad historiam veterum ICtorum illustrandam accessisse.

§. XXXIX.

In scriptis Pomponii recensendis indicem sequimur, quem celeberr. WIELING *g*) suppeditat. Et reliquit 1) Enchiridii libros duos. 2) Librum singularem enchiridii, quo quidem laudabili instituto de magistratuum et Iurisconsultorum successione, et quasi iuris ciuilis prosapia historiam exhibuit, et pluribus de origine iuris scribendi praebuit ansam. Haud raro quidem in eo, quod superest, satis conspicuo fragmento scriptoris diligentia et historiarum cognitio desideratur. Quam ob rem LVDOVICVS CHARONDAS *h*) hanc legem a Triboniano ex variis iuris auctoribus

c) L. 20. D. de fideicommiss. libertat. *d*) Histor. iuris l. 2. c. 79. p. m. 514. *e*) Vitis ICtorum c. 74. *f*) De iurisperitis l. 1. c. 11. §. 3. *g*) Iurisprudentia restituta pag. LXXXIX.

h) Antiquitatum Roman. l. 1. c. 12. Confer. MENAGIVS Iuris ciuilis amoenit. c. 5. p. 33. GRAVINA orig. iuris l. 1. c. 91. RVPERTVS animaduers. in enchirid. Pomponii l. 1. c. 2. in Vhlii opusculis pag. 47.

ſub Pomponii nomine magna ex parte concinnatam fuiſſe exiſtimat: vt enchiridion iſtud in nouam epitomen eſſe redactum videatur. Hanc vero cauſſam illuſtris D. CORNELIVS VAN BYNKERSHOEK *i*) quam elegantiſſime egit, qui de Pomponii enchiridio optime eſt meritus, et naeuos illi plurimos abſtergere conatus eſt. Scripſit porro 3) epiſtolarum libros viginti. 4) Fideicommiſſorum libros quinque. 5) Lectionum ad Q. Mucium libros triginta nouem. 6) Ad Plautium libros ſeptem. 7) Regularum librum ſingularem. 8) Ad Sabinum libros triginta quinque. 9) Senatusconſultorum libros quinque. 10) Variarum lectionum libros quadraginta et vnum. 11) Digeſtorum libros quinque. 12) Ad edictum libros octoginta tres. 13) De ſtipulationibus libros octo. Ex omnibus pauca ſuperſunt fragmenta in digeſtis Iuſtinianeis. Ex *enchiridii libro primo* l. 8. de gradib. et affinibus. *k*) Ex *enchiridii libro altero* l. 13. de tutelis. *l*) l. 107. de ſolut. et liberat. *m*) Ex *enchiridii libro ſingulari* l. 2. de Iuſtitia et iure. *n*) l. 2. de origine iuris. *o*) l. 239. de verb. ſignif. *p*) Ex *libro epiſtolarum quinto* l. 105. de condit. et demonſtr. *q*) Ex *libro epiſtolarum ſexto* l. 8. de tritico, vino, vel oleo legato. *r*) l. 14. de pollicitationibus. *s*) Ex *libro epiſtolarum ſeptimo* l. 20. de fideicommiſſ. libertat. *t*) Ex *libro epiſtolarum octauo* l. 43. de noxal. action. *v*) l. 60. de adminiſtr. et peric. tutor. *x*) Ex *epiſtolarum libro nono* l. 50. de minoribus

i) Praetermiſſis ad l. 2. D. de orig. iuris. Quorum inprimis legi meretur praefatio, et ea, quam Iureconſultiſſimus D. FRANCISCVS CAROLVS CONRADI addidit nuper in opuſculis, quarum nouam editionem illi referimus acceptam: et in Vhlii opuſculis ad hiſt. iuris pertinentib. pag. 219. ſeqq. *k*) 38. 10. *l*) 26. 1.
m) 46. 3. *n*) 1. 1. *o*) 1. 2. *p*) 50. 16. *q*) 35. 1. *r*) 33. 6.
s) 50. 12. *t*) 40. 5. *v*) 9. 4. *x*) 26. 7.

bus. *y*) l. 46. de legat. et fideic. 1. *z*) l. 110. de condit. et demonstr. *a*) l. 92. de solut. et liberat. *b*) Ex *libro epistolarum decimo* l. 55. de action. emt. et vend. *c*) l. 245. de verbor. signif. *d*) Ex *libro epistolarum vndecimo* l. 111. de condit. et demonstr. *e*) l. 61. de manumissis testamento. *f*) l. 3. quibus ad libertatem proclamare non licet. *g*) l. 35. de iure fisci. *h*) Ex *libro epistolarum duodecimo* l. 112. de condit. et demonstrat. *i*) l. 12. de assign. libertis. *k*) Ex *libro epistolarum decimo sexto* l. 246. de verb. signif. *l*) Ex *libro epistolarum decimo septimo* l. 18. de receptis. *m*) l. 64. de aedilitio edicto. *n*) Ex *libro epistolarum duodeuicesimo* l. 42. de iureiurando. *o*) Ex *libro epistolarum vicesimo* l. 67. soluto matrimonio. *p*) l. 61. de administr. et peric. tutor. *q*) Ex *libro fideicommissorum primo* l. 16. et 18. de legat. et fideic. 3. *r*) l. 21. de instruct. vel instrum. legat. *s*) Ex *libro fideicommissorum altero* l. 31. ad leg. Falcid. *t*) l. 70. ad SC. Trebell. *v*) Ex *libro fideicommissorum tertio* l. 34. de fideicommissar. libertat. *x*) Ex *libro fideicommiss. quarto* l. 72. ad SC. Trebellian. *y*) Ex *libro primo lectionum ad Q. Mucium* l. 66. de heredib. instit. *z*) l. 20. de adim. vel transfer. legat. *a*) Ex *libro secundo lectionum ad Q. Mucium* l. 21. de liberis et postum. *b*) l. 16. de iniust. rupt. et irrito. *c*) l. 67. de heredib. instit. *d*) l. 26. de condit. institut. *e*) l. 85. de legat. et fideic. 3. *f*) l. 118. de verb. signif. *g*) Ex *libro tertio lectionum ad Q. Mucium* l. 9. de testamentar. tutela. *h*) l. 43. de legat. et fideic. 2. *i*) l. 1. de condit.

y) 4. 4. *z*) 30. 1. *a*) 35. 1. *b*) 46. 3. *c*) [illegible]9. 1. *d*) 50. 16. *e*) 35. 1. *f*) 40. 4. *g*) 40. 13. *h*) 49. 14. *i*) 35. 1. *k*) 38. 4. *l*) 50. 16. *m*) 4. 8. *n*) 21. 1. *o*) 12. 2. *p*) 24. 3. *q*) 26. 7. *r*) 32. 1. *s*) 33. 7. *t*) 35. 2. *v*) 36. 1. *x*) 40. 5. *y*) 36. 1. *z*) 28. 5. *a*) 34. 4. *b*) 28. 2. *c*) 28. 3. *d*) 28. 5. *e*) 28. 7. *f*) 32. 1. *g*) 50. 16. *h*) 26. 2. *i*) 31. 1.

condit. et demonſtr. *k*) l. 4. de dotis collatione. *l*) l. 109. de verb. obligat. *m*) l. 37. de ſtipulat. ſeruorum. *n*) l. 119. de verb. ſignif. *o*) Ex *libro quarto lectionum ad Q. Mucium* l. 31. quibus modis vſusfr. et vſus amitt. *p*) l. 49. de peculio. *q*) l. 3. quando de peculio actio annal. *r*) l. 44. de legat. et fideic. 2. *s*) l. 33. de auro, argento, mundo legato. *t*) l. 26. de donationibus. *v*) l. 110. de verb. obligat. *x*) l. 80. de ſolut. et liberat. *y*) Ex *libro quinto lectionum ad Q. Mucium* l. 22. de vſu et habitat. *z*) l. 50. de condictione indebiti. *a*) l. 65. de iure dotium. *b*) l. 51. de donat. inter vir. et vx. *c*) l. 10. de aur. arg. mundo legat. *d*) l. 22. quando dies legat. cedat. *e*) l. 111. de verb. obligat. *f*) l. 38. de ſtipulat. ſeruor. *g*) l. 120. de verbor. ſignif. *h*) Ex *libro ſexto lectionum ad Q. Mucium* l. 22. quibus modis vſusfr. et vſus amitt. *i*) l. 51. de condictione indebiti. *k*) l. 81. de ſolut. et liberat. *l*) l. 121. de verb. ſignif. *m*) Ex *libro ſeptimo* l. 68. de heredibus inſtit. *n*) Ex *libro octauo lectionum ad Q. Mucium* l. 66. de iure dotium. *o*) l. 77. de acquirenda vel omitt. hered. *p*) l. 45. de legat. et fideic. 2. *q*) l. 7. de annuis legatis. *r*) l. 20. de vſu et vſufr. legat. *s*) l. 122. de verb. ſignif. *t*) l. 203. de diuerſis reg. iuris. *v*) Ex *libro nono lectionum ad Q. Mucium* l. 34. de aur. arg. mund. legat. *x*) l. 57. de condit. et demonſtr. *y*) Ex *libro decimo* l. 13. de offic. proconſ. et legat. *z*) l. 11. de ſuis et legit. hered. *a*) Ex *libro vndecimo* l. 14. de receptis. *b*) Ex *libro duodecimo* l. 28. de liberali cauſſa. *c*) Ex *libro decimo*

k) 35. 1. *l*) 37. 7. *m*) 45. 1. *n*) 45. 3. *o*) 50. 16. *p*) 7. 4.
q) 15. 1. *r*) 15. 2. *s*) 31. 1. *t*) 34. 2. *v*) 39. 5. *x*) 45. 1.
y) 46. 3. *z*) 7. 8. *a*) 12. 6. *b*) 25. 3. *c*) 24. 1. *d*) 34. 2.
e) 36. 2. *f*) 45. 1. *g*) 45. 3. *h*) 50. 16. *i*) 7. 4. *k*) 12. 6.
l) 46. 3. *m*) 50. 16. *n*) 28. 5. *o*) 23. 3. *p*) 29. 2. *q*) 31. 1.
r) 33. 1. *s*) 33. 2. *t*) 50. 16. *v*) 50. 17. *x*) 34. 2. *y*) 35. 1.
z) 1. 16. *a*) 38. 16. *b*) 4. 8. *c*) 40. 12.

decimo tertio l. 4. de ſolut. et liberat. *d*) Ex *libro decimo quarto lectionum ad Q. Mucium* l. 13. de ſeruitutibus. *e*) l. 19. de aqua et aquae pluu. arc. *f*) Ex *libro decimo quinto* l. 112. de verb. obligat. *g*) Ex *libro decimo ſexto* l. 9. de his, qui ſui vel alieni iuris. *h*) l. 4. de eo, qui pro tutore vel curat. *i*) Ex *libro decimo ſeptimo* l. 39. ad leg. Aquil. *k*) Ex *libro duodeuiceſimo* l. 29. de ſtatuliberis. *l*) Ex *libro viceſimo* l. 43. de adopt. et emancipat. *m*) l. 56. de obligat. et action. *n*) Ex *libro viceſimo primo lectionum ad Q. Mucium* l. 11. de negotiis geſtis. *o*) l. 29. de rei vindicat. *p*) l. 23. commodati. *q*) l. 22. de re iudicata. *r*) l. 75. de furtis. *s*) Ex *libro viceſimo ſecundo* l. 45. de vſuris et fructib. *t*) l. 34. de operis libert. *v*) l. 39. de ſtipulat. ſeruorum. *x*) Ex *libro viceſimo tertio lectionum ad Q. Mucium* l. 25. de acquir. vel amitt. poſſeſſione. *y*) l. 3. pro herede vel poſſeſſ. *z*) l. 12. quibus ex cauſſis in poſſeſſ. eatur. *a*) Ex *libro viceſimo quarto* l. 24. de vſurpat. et vſucap. *b*) l. 3. pro Donato. *c*) Ex *libro viceſimo quinto* l. 22. qui et a quibus manumiſſi. *d*) Ex *libro viceſimo ſexto* l. 55. de vſufructu. *e*) l. 23. quibus modis vſusfr. vel vſus amitt. *f*) l. 7. de ſeruit. praed. vrban. *g*) l. 36. de relig. et ſumtibus funer. *h*) l. 26. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. *i*) l. 123. de verb. ſignif. *k*) Ex *libro viceſimo ſeptimo* l. 52. de condictione indebiti. *l*) Ex *libro viceſimo octauo* l. 204. de diu. reg. iuris. *m*) Ex *libro triceſimo lectionum ad Q. Mucium* l. 12. de ſuis et legit. hered. *n*) l. 19. de duobus reis conſtit. *o*) Ex *libro triceſimo*

d) 46. 3. *e*) 8. 1. *f*) 39. 3. *g*) 45. 1. *h*) 1. 6. *i*) 27. 5.
k) 9. 2. *l*) 40. 7. *m*) 1. 7. *n*) 44. 7. *o*) 3. 5. *p*) 6. 1.
q) 13. 6. *r*) 42. 1. *s*) 47. 2. *t*) 22. 1. *v*) 38. 1. *x*) 45. 3.
y) 41. 2. *z*) 41. 5. *a*) 42. 4. *b*) 41. 3. *c*) 41. 6. *d*) 40. 9.
e) 7. 1. *f*) 7. 4. *g*) 8. 2. *h*) 11. 7. *i*) 41. 2. *k*) 50. 16.
l) 12. 6. *m*) 50. 17. *n*) 38. 16. *o*) 45. 2.

ſimo primo l. 15. de ſeruit. praed. ruſtic. *p*) l. 12. 19. et 66. de contrah. emt. et vend. *q*) l. 17. de peric. et commod. rei venditae. *r*) l. 14. 16. et 40. de action. emt. et vend. *s*) l. 52. locati, conducti. *t*) Ex *libro triceſimo ſecundo lectionum ad Q. Mucium* l. 29. de ſeruitut. praed. vrban. *v*) l. 14. de ſeruit. praed. ruſtic. *x*) l. 21. de aqua et aquae pluu. arc. *y*) Ex *libro triceſimo tertio* l. 13. de precario. *z*) l. 40. de ſtipulat. ſeruor. *a*) Ex *libro triceſimo quinto* l. 78. de acquir. vel omitt. hered. *b*) Ex *libro triceſimo ſexto* l. 57. de obligat. et action. *c*) Ex *libro triceſimo ſeptimo* l. 19. de duobus reis conſtit. *d*) l. 3. et 5. de captiu. et poſtlim. reuerſis. *e*) l. 17. de legationibus. *f*) Ex *libro triceſimo octauo* l. 16. de condictione furtiua. *g*) l. 76. de furtis. *h*) Ex *libro triceſimo nono lectionum ad Q. Mucium* l. 67. de contrah. emt. et vend. *i*) l. 11. de praeſcript. verbis. *k*) l. 205. de diu. reg. iur. *l*) Ex *libro primo ad Plautium* l. 22. de euict. et duplae ſtipul. *m*) l. 13. de manumiſſionibus. *n*) l. 21. de nouat. et delegat. *o*) l. 65. de ſolut. et liberat. *p*) Ex *libro ſecundo ad Plautium* l. 62. de procurat. et defenſ. *q*) l. 59. de euict. et duplae ſtipulat. *r*) l. 2. de except. rei vendit. *s*) Ex *libro tertio ad Plautium* l. 11. et 47. mandati. *t*) l. 2. de nautico foenore. *v*) l. 90. de verb. obligat. *x*) l. 23. de nouat. et delegat. *y*) l. 16. ratam rem haberi. *z*) Ex *libro quarto ad Plautium* l. 40. de ritu nuptiar. *a*) l. 24. de re iudicata. *b*) Ex *libro quinto ad Plautium* l. 47. et 65. de vſufructu. *c*) l. 40. de manumiſſis teſtam. *d*) l. 9. de re

p) 8. 3. *q*) 18. 1. *r*) 18. 6. *s*) 19. 1. *t*) 19. 2. *v*) 8. 2. *x*) 8. 3. *y*) 39. 3. *z*) 43. 26. *a*) 45. 3. *b*) 29. 2. *c*) 44. 7. *d*) 45. 2. *e*) 49. 15. *f*) 50. 7. *g*) 13. 1. *h*) 47. 2. *i*) 18. 1. *k*) 19. 5. *l*) 50. 17. *m*) 21. 2. *n*) 40. 1. *o*) 46. 2. *p*) 46. 3. *q*) 3. 3. *r*) 21. 2. *s*) 21. 3. *t*) 17. 1. *v*) 22. 2. *x*) 45. 1. *y*) 46. 2. *z*) 46. 8. *a*) 23. 2. *b*) 42. 1. *c*) 7. 1. *d*) 40. 4.

re iudicata. *e*) l. 10. de precario. *f*) l. 18. de duobus reis conſtit. *g*) l. 24. de nouat. et delegat. *h*) Ex *libro ſexto ad Plautium* l. 10. de diuiſion. rerum et qualit. *i*) l. 8. et 12. de rebus creditis. *k*) l. 50. de acquirendo rerum dominio. *l*) l. 11. de vi et vi armata. *m*) l. 66. de ſolut. et liberat. *n*) l. 5. de ſepulcro violato. *o*) Ex *libro ſeptimo ad Plautium* l. 49. de vſufructu. *p*) l. 11. et 13. de legat. et fideic. 2. *q*) l. 4. de liberat. legat. *r*) l. 41. de manumiſſis teſtam. *s*) l. 8. de fideicommiſſar. libertat. *t*) l. 21. de ſtatuliberis. *v*) l. 50. de obligat. et action. *x*) Ex *regularum libro ſingulari* l. 17. de ſeruitutibus. *y*) l. 41. de iureiurando. *z*) l. 16. qui teſtament. facere poſſunt. *a*) l. 35. de condit. et demonſtr. *b*) l. 24. de obligat. et action. *c*) l. 10. de caſtrenſi peculio. *d*) Ex *libro primo ad Sabinum* l. 10. de teſtibus. *e*) l. 8. et 10. de liberis et poſtumis. *f*) l. 21. et 23. de hered. inſtit. *g*) l. 13. de vulgari et pupillari ſubſtit. *h*) l. 1. de manumiſſis vindicta. *i*) l. 3. de manumiſſis teſtamento. *k*) l. 3. de nouat. et delegat. *l*) l. 1. de accuſat. et inſcript. *m*) Ex *libro altero ad Sabinum* l. 80. de iudiciis. *n*) l. 14. de vulg. et pupill. ſubſtit. *o*) l. 8. de legat. et fideic. 1. *p*) l. 44. de legat. et fideic. 3. *q*) l. 9. de bonor. poſſeſſ. ſecundum tab. *r*) l. 4. de manumiſſis teſtamento. *s*) l. 9. de verb. obligat. *t*) l. 162. de verb. ſignif. *v*) Ex *libro tertio ad Sabinum* l. 15. de Publiciana in rem actione. *x*) l. 18. quibus modis vſusfr. vel

e) 42. 1. *f*) 43. 26. *g*) 45. 2. *h*) 46. 2. *i*) 1. 8. *k*) 12. 1. *l*) 41. 1. *m*) 43. 16. *n*) 46. 3. *o*) 47. 12. *p*) 7. 1. *q*) 31. 1. *r*) 34. 3. *s*) 40. 4. *t*) 40. 5. *v*) 40. 7. *x*) 44. 7. *y*) 8. 1. *z*) 12. 2. *a*) 28. 1. *b*) 35. 1. *c*) 44. 7. *d*) 49. 17. *e*) 22. 5. *f*) 28. 2. *g*) 28. 5. *h*) 28. 6. *i*) 40. 2. *k*) 40. 4. *l*) 46. 2. *m*) 48. 2. *n*) 5. 1. *o*) 28. 6. *p*) 30. 1. *q*) 32. 1. *r*) 37. 11. *s*) 40. 4. *t*) 45. 1. *v*) 50. 16. *x*) 6. 2.

vel vſus amitt. *y*) l. 3 de iuris et facti ignorantia. *z*) l. 4. de ritu nuptiar. *a*) l. 2. de tutelis. *b*) l. 27. de hered. inſtit. *c*) l. 16. de vulgari et pupillari ſubſtit. *d*) l. 11. 23. 27. 29. et 36. de acquirenda vel omitt. hered. *e*) l. 3. ſi quis omiſſa cauſſa teſtam. *f*) l. 9. et 12. de legat. et fideic. 1. *g*) l. 4. et 6. de condit. et demonſtr. *h*) l. 9. de bonor. poſſeſſ. *i*) l. 5. de manumiſſis teſtamento. *k*) l. 19. de acquirendo rerum dominio. *l*) l. 10. de verbor. oblig. *m*) l. 14. de captiu. et poſtlim. reuerſis. *n*) l. 7. de diuerſis reg. iuris. *o*) Ex *libro quarto ad Sabinum* l. 5. de ritu nuptiar. *p*) l. 17. de vulg. et pupill. ſubſtit. *q*) l. 13. de legat. et fideic. 1. *r*) l. 16. de bonor. poſſeſſ. contra tab. *s*) l. 4. de operis libertor. *t*) l. 2. de bonis libertor. *v*) l. 5. ſi tabulae teſtam. nullae extab. *x*) l. 5. vnde cognati. *y*) l. 4. de ſuis et legit. hered. *z*) l. 1. de interdict. et relegat. *a*) l. 8. de diuerſ. reg. iuris. *b*) Ex *libro quinto ad Sabinum* l. 14. de adopt. et emancip. *c*) l. 10. 19. 28. 69. et 73. de vſufructu. *d*) l. 6. et 14. quibus modis vſusfr. et vſus amitt. *e*) l. 2. ſi vſusfructus petatur. *f*) l. 7. et 16. de vſu et habitat. *g*) l. 15. de relig. et ſumtib. funer. *h*) l. 6. et 8. commodati. *i*) l. 2. de peculio. *k*) l. 8. de ritu nuptiar. *l*) l. 3. de tutelae, et ration. diſtrah. *m*) l. 29. de hered. inſtit. *n*) l. 7. de conditionib. inſtit. *o*) l. 37. de acquirenda vel omitt. hered. *p*) l. 16. 20. 22. 24. et 26. de legat. et fideic. 1. *q*) l. 1. de annuis legatis. *r*) l. 14. de auro, arg. mund. legat. *s*) l. 2. de adim. vel transf. legat. *t*) l. 8.

y) 7. 4. *z*) 22. 6. *a*) 23. 2. *b*) 26. 1. *c*) 28. 5. *d*) 28. 6. *e*) 29. 2. *f*) 29. 4. *g*) 30. 1. *h*) 35. 1. *i*) 37. 1. *k*) 40. 4. *l*) 41. 1. *m*) 45. 1. *n*) 49. 15. *o*) 50. 17. *p*) 23. 2. *q*) 28. 6. *r*) 30. 1. *s*) 37. 4. *t*) 38. 1. *v*) 38. 2. *x*) 38. 6. *y*) 38. 8. *z*) 38. 16. *a*) 48. 22. *b*) 50. 17. *c*) 1. 7. *d*) 7. 1. *e*) 7. 4. *f*) 7. 6. *g*) 7. 8. *h*) 11. 7. *i*) 13. 6. *k*) 15. 1. *l*) 23. 2. *m*) 27. 3. *n*) 28. 5. *o*) 28. 7. *p*) 29. 2. *q*) 30. 1. *r*) 33. 1. *s*) 34. 2. *t*) 34. 4.

l. 8. de condit. et demonstrat. *v*) l. 69. ad leg. Falcid. *x*) l. 8. de manumissis testam. *y*) l. 12. et 14. de verbor. obligat. *z*) l. 165. de verb. signif. *a*) l. 11. et 14. de diuers. reg. iuris. *b*) Ex *libro sexto ad Sabinum* l. 42. familiae erciscundae. *c*) l. 4. ad exhibendum. *d*) l. 2. de pignerat. act. *e*) l. 36. 38. 45. et 48. de legat. et fideic. 1. *f*) l. 74. de legat. et fideic. 3. *g*) l. 2. de annuis legatis. *h*) l. 6. et 8. de optione legat. *i*) l. 2. et 14. de tritico, vino, vel oleo legat. *k*) l. 15. de instruct. vel instrum. legat. *l*) l. 1. de supellect. legat. *m*) l. 1. et 21. de aur. arg. mundo legat. *n*) l. 2. et 8. de liberat. legat. *o*) l. 13. quando dies legat. cedat. *p*) l. 3. de operis libertor. *q*) l. 16. de verbor. obligat. *r*) l. 9. de furtis. *s*) l. 89. et 166. de verb. signif. *t*) l. 18. de diuers. reg. iuris. *v*) Ex *libro septimo ad Sabinum* l. 4. et 22. de peculio. *x*) l. 54. de legat. et fideic. 3. *y*) l. 7. et 10. de peculio legat. *z*) l. 11. de manumissis testam. *a*) l. 44. de fideicommissar. libertat. *b*) l. 20. de diuers. reg. iuris. *c*) Ex *libro octauo ad Sabinum* l. 8. communia praedior. *d*) l. 54. de legat. et fideic. 1. *e*) l. 14. de condit. et demonstr. *f*) l. 8. de operis libertor. *g*) l. 5. et 8. de statuliberis. *h*) l. 11. de solut. et liberat. *i*) Ex *libro nono ad Sabinum* l. 61. de pactis. *k*) l. 3. de mortuo inferendo. *l*) l. 7. de condictione indebiti. *m*) l. 23. de peculio. *n*) l. 6. pro socio. *o*) l. 4. 6. 8. 13. 16. 18. et 20. de contrah. emt. et vend. *p*) l. 5. 12. et 15. de in diem addict. *q*) l. 1. de hered.

v) 35. 1. *x*) 35. 2. *y*) 40. 4. *z*) 45. 1. *a*) 50. 16. *b*) 50. 17. *c*) 10. 2. *d*) 10. 4. *e*) 13. 7. *f*) 30. 1. *g*) 32. 1. *h*) 33. 1. *i*) 33. 5. *k*) 33. 6. *l*) 33. 7. *m*) 33. 10. *n*) 34. 2. *o*) 34. 3. *p*) 36. 2. *q*) 38. 1. *r*) 45. 1. *s*) 47. 2. *t*) 50. 16. *v*) 50. 17. *x*) 15. 1. *y*) 32. 1. *z*) 33. 8. *a*) 40. 4. *b*) 40. 5. *c*) 50. 17. *d*) 8. 4. *e*) 30. 1. *f*) 35. 1. *g*) 38. 1. *h*) 40. 7. *i*) 46. 3. *k*) 2. 14. *l*) 11. 8. *m*) 12. 6. *n*) 15. 1. *o*) 17. 2. *p*) 18. 1. *q*) 18. 2.

vel action. vendita. *r*) l. 6. de peric. et commod. rei vend. *s*) l. 3. et 6. de action. emt. et vend. *t*) l. 3. locati, conducti. *v*) l. 16. de euict. et duplae stipul. *x*) l. 55. de legat. et fideic. 1. *y*) l. 23. de verb. obligat. *z*) l. 17. de stipulat. seruorum. *a*) l. 4. de acceptilatione. *b*) Ex *libro decimo ad Sabinum* l. 18. de seruitut. praed. vrban. *c*) l. 9. communia praedior. *d*) l. 7. de action. emt. et vend. *e*) l. 20. de euict. et duplae stipul. *f*) l. 18. de verbor. obligat. *g*) Ex *libro vndecimo ad Sabinum* l. 13. commodati. *h*) l. 27. et 29. de euict. et duplae stipul. *i*) l. 21. de acquirendo rerum dominio. *k*) l. 25. de diuers. reg. iuris. *l*) Ex *libro duodecimo ad Sabinum* l. 59. pro socio. *m*) Ex *libro decimo tertio ad Sabinum* l. 9. quod cuiuscunque vniuersitatis nomine. *n*) l. 45. familiae ercisc. *o*) l. 20. communi diuidundo. *p*) l. 1. de quibus reb. ad eund. iud eatur. *q*) l. 15. 18. 37. 39. 54. 60. et 62. pro socio. *r*) l. 4. de iuris et facti ignorantia. *s*) Ex *libro decimo quarto ad Sabinum* l. 33. de noxalib. action. *t*) l. 14. ad exhibendum. *v*) l. 6. 15. et 18. de iure dotium. *x*) l. 29. et 31. de donat. inter vir. et vx. *y*) l. 9. soluto matrimonio. *z*) l. 56. de legat. et fideic. 1. *a*) l. 11. de statuliberis. *b*) Ex *libro decimo quinto ad Sabinum* l. 26. 28. et 30. de relig. et sumtib. funer. *c*) l. 16. de condict. indebiti. *d*) l. 1. de rescindend. vendit. *e*) l. 24. de iure dotium. *f*) l. 7. de pactis dotal. *g*) l. 1. 4. et 10. soluto matrimonio. *h*) l. 6. de vsu et vsufr. legato. *i*) l. 10. et 12. de operis libertorum.

r) 18. 4. *s*) 18. 6. *t*) 19. 1. *v*) 19. 2. *x*) 21. 2. *y*) 30. 1. *z*) 45. 1. *a*) 45. 3. *b*) 46. 4. *c*) 8. 2. *d*) 8. 4. *e*) 19. 1. *f*) 21. 2. *g*) 45. 1. *h*) 13. 6. *i*) 21. 2. *k*) 41. 1. *l*) 50. 17. *m*) 17. 2. *n*) 3. 4. *o*) 10. 2. *p*) 10. 3. *q*) 11. 2. *r*) 17. 2. *s*) 22. 6. *t*) 9. 4. *v*) 10. 4. *x*) 23. 3. *y*) 24. 1. *z*) 24. 3. *a*) 30. 1. *b*) 40. 7. *c*) 11. 7. *d*) 12. 6. *e*) 18. 5. *f*) 23. 3. *g*) 23. 4. *h*) 24. 3. *i*) 33. 2.

rum. *k*) l. 7. de obligat. et action. *l*) l. 19. et 21. de verb. obligat. *m*) l. 16. de solut. et liberat. *n*) l. 9. rem pupilli saluam fore. *o*) Ex *libro decimo sexto ad Sabinum* l. 51. de rei vindicat. *p*) l. 2. de condictione furtiua. *q*) l. 4. locati, conducti. *r*) l. 5. de sponsalibus. *s*) l. 32. de iure dotium. *t*) l. 9. de pactis dotalibus. *v*) l. 11. 16. et 18. soluto matrimonio. *x*) l. 4. 8. et 10. de action. rerum amot. *y*) l. 20. de except. rei iudic. *z*) l. 8. de obligat. et action. *a*) l. 171. de verbor. signif. *b*) l. 27. de diuers. reg. iuris. *c*) Ex *libro decimo septimo ad Sabinum* l. 40. pro socio. *d*) l. 26. de contrah. emt. et vend. *e*) l. 5. de tutelis. *f*) l. 13. de testamentaria tutela. *g*) l. 17. de administr. et peric. tutor. *h*) l. 4. et 6. de auctorit. et consensu tutorum. *i*) l. 1. de fideiuss. et nominat. *k*) l. 4. de donationibus. *l*) l. 28. de vsurpat. et vsucap. *m*) Ex *libro decimo octauo ad Sabinum* l. 18. de noxal. action. *n*) l. 15. ad exhibendum. *o*) l. 15. de interrogat. in iure faciendis. *p*) l. 3. de pignerat. act. *q*) l. 46. de aedilitio edicto. *r*) Ex *libro vndeuicesimo ad Sabinum* l. 43. ad leg. Aquil. *s*) l. 5. de pignerat. act. *t*) l. 30. de euict. et duplae stipulat. *v*) l. 17. de solut. et liberat. *x*) l. 35. 37. et 44. de furtis. *y*) Ex *libro vicesimo ad Sabinum* l. 14. de condictione indebiti. *z*) l. 9. de action. emt. et vend. *a*) l. 16. de aqua et aquae pluu. arc. *b*) l. 25. de verb. obligat. *c*) l. 6. arborum furtim caesarum. *d*) Ex *libro vicesimo primo ad Sabinum* l. 47.

 familiae

k) 38. 1. *l*) 44. 7. *m*) 45. 1. *n*) 46. 3. *o*) 46. 6. *p*) 6. 2.
q) 13. 1. *r*) 19. 2. *s*) 23. 1. *t*) 23. 3. *v*) 23. 4. *x*) 24. 3.
y) 25. 2. *z*) 44. 2. *a*) 44. 7. *b*) 50. 16. *c*) 50. 17. *d*) 17. 2.
e) 18. 1. *f*) 26. 1. *g*) 26. 2. *h*) 26. 7. *i*) 26. 8. *k*) 27. 7.
l) 39. 5. *m*) 41. 3. *n*) 9. 4. *o*) 10. 4. *p*) 11. 1. *q*) 13. 7.
r) 21. 1. *s*) 9. 2. *t*) 13. 7. *v*) 21. 2. *x*) 46. 3. *y*) 47. 2.
z) 12. 6. *a*) 19. 1. *b*) 39. 3. *c*) 45. 1. *d*) 47. 7.

familiae erciſcundae. *e*) l. 14. de condictione indebiti. *f*) l. 26. de praeſcriptis verbis. *g*) l. 39. et 41. de damno infecto. *h*) l. 19. de ſolut. et liberat. *i*) Ex *libro viceſimo ſecundo ad Sabinum* l. 5. de rebus creditis. *k*) l. 15. de condict. cauſſa data. *l*) l. 7. de condict. ob turp. cauſſam. *m*) l. 19. et 22. de condict. indebiti. *n*) l. 6. de eo, quod certo loco. *o*) l. 12. depoſiti. *p*) l. 31. de contrah. emt. et vend. *q*) l. 16. de praeſcriptis verbis. *r*) l. 21. ad SC. Trebellianum. *s*) l. 29. de vſurpat. et vſucap. *t*) l. 3. pro ſuo. *v*) l. 27. de verbor. obligat. *x*) l. 2. de fideiuſſ. et mandat. *y*) l. 20. de ſolut. et liberat. *z*) l. 175. de verb. ſignif. *a*) l. 33. de diu. reg. iuris. *b*) Ex *libro viceſimo tertio ad Sabinum* l. 25. de peculio. *c*) l. 16. 36. et 48. de aedilitio edicto. *d*) l. 17. de precario. *e*) Ex *libro viceſimo quarto ad Sabinum* l. 2. de reſcindenda vendit. *f*) l. 31. de verb. obligat. *g*) l. 4. de duobus reis conſtit. *h*) l. 7. de nouat. et delegat. *i*) l. 23. de ſolut. et liberat. *k*) Ex *libro viceſimo quinto ad Sabinum* l. 3. de legibus. *l*) l. 3. de compenſationibus. *m*) l. 3. de verbor. obligat. *n*) Ex *libro viceſimo ſexto ad Sabinum* l. 10. de pactis dotalib. *o*) l. 10. vt legat. ſeu fideic. ſeru. cauſſa caueatur. *p*) l. 5. de verb. obligat. *q*) l. 6. de ſtipulat. ſeruorum. *r*) l. 9. de fideiuſſ. et mandat. *s*) l. 10. et 12. de acceptilatione. *t*) l. 12. iudicatum ſolui. *v*) l. 18. ratam rem haberi. *x*) Ex *libro viceſimo ſeptimo ad Sabinum* l. 3. de rebus creditis. *y*) l. 3. de hered. vel action. vend. *z*) l. 34. de euict. et

e) 10. 2. *f*) 12. 6. *g*) 19. 5. *h*) 39. 2. *i*) 46. 3. *k*) 12. 1. *l*) 12. 4. *m*) 12. 5. *n*) 12. 6. *o*) 13. 4. *p*) 16. 3. *q*) 18. 1. *r*) 19. 5. *s*) 36. 1. *t*) 41. 3. *v*) 41. 10. *x*) 45. 1. *y*) 46. 1. *z*) 46. 3. *a*) 50. 16. *b*) 50. 17. *c*) 15. 1. *d*) 21. 1. *e*) 43. 26. *f*) 18. 5. *g*) 45. 1. *h*) 45. 2. *i*) 46. 2. *k*) 46. 3. *l*) 1. 3. *m*) 16. 2. *n*) 45. 1. *o*) 23. 4. *p*) 36. 3. *q*) 45. 1. *r*) 45. 3. *s*) 46. 1. *t*) 46. 4. *v*) 46. 7. *x*) 46. 8. *y*) 12. 1. *z*) 18. 4.

et duplae ſtipulat. *a*) l. 15. 40. et 42. de verb. obligat. *b*) l. 15. de acceptilatione. *c*) l. 36. de diuerſ. reg. iuris. *d*) Ex *libro viceſimo nono ad Sabinum* l. 60. et 70. de rei vindicat. *e*) l. 1. quando ex facto tutor. vel curat. *f*) l. 14. de vi et vi armata. *g*) l. 21. quod vi aut clam. *h*) l. 5. et 15. de precario. *i*) l. 12. de obligat. et action. *k*) l. 38. de diuerſ. reg. iuris. *l*) Ex *libro triceſimo ad Sabinum* l. 57. de legat. et fideic. 3. *m*) l. 27. de acquirendo rerum dominio. *n*) l. 30. de vſurpat. et vſucap. *o*) l. 1. de locis et itinerib. publicis. *p*) l. 180. de verb. ſignif. *q*) Ex *libro triceſimo primo ad Sabinum* l. 53. de rei vindicat. *r*) l. 21. de except. rei iudicatae. *s*) l. 25. de ſolut. et liberat. *t*) Ex *libro triceſimo ſecundo ad Sabinum* l. 19. quemadmodum ſeruitutes amitt. *v*) l. 31. et 33. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. *x*) l. 32. de vſurpat. et vſucap. *y*) l. 6. pro emtore. *z*) l. 1. pro hered. vel poſſeſſ. *a*) l. 4 pro donato. *b*) l. 5. pro derelicto. *c*) l. 6. pro legato. *d*) l. 4. pro ſuo. *e*) l. 2. de aqua cottid. et aeſtiu. *f*) l. 16. de precario. *g*) l. 39. de diuerſ. reg. iuris. *h*) Ex *libro triceſimo tertio ad Sabinum* l. 32. de vſufructu. *i*) l. 15. de ſeruitutibus. *k*) l. 21. 23. 25. et 27. de ſeruit. praed. vrban. *l*) l. 20. 22. et 24. de ſeruit. praed. ruſtic. *m*) l. 11. communia praediorum. *n*) l. 14. ſi ſeruitus vindicetur. *o*) l. 22. communi diuidundo. *p*) l. 33. de contrah. emt. et vend. *q*) l. 11. de teſtibus. *r*) l. 9. de donationibus. *s*) l. 28. de acquirendo rerum dominio. *t*) Ex *libro triceſimo quarto ad Sabinum*

a) 21. 2. *b*) 45. 1. *c*) 46. 4. *d*) 50. 17. *e*) 6. 1. *f*) 26. 9. *g*) 43. 16. *h*) 43. 24. *i*) 43. 26. *k*) 44. 7. *l*) 50. 17. *m*) 32. 1. *n*) 41. 1. *o*) 41. 3. *p*) 43. 7. *q*) 50. 16. *r*) 6. 1. *s*) 44. 2. *t*) 46. 3. *v*) 8. 6. *x*) 41. 2. *y*) 41. 3. *z*) 41. 4. *a*) 41. 5. *b*) 41. 6. *c*) 41. 7. *d*) 41. 8. *e*) 41. 10. *f*) 43. 20. *g*) 43. 26. *h*) 50. 17. *i*) 7. 1. *k*) 8. 1. *l*) 8. 2. *m*) 8. 3. *n*) 8. 4. *o*) 8. 5. *p*) 10. 3. *q*) 18. 1. *r*) 22. 5. *s*) 39. 5. *t*) 41. 1.

Sabinum l. 25. de seruit. praed. rustic. *v*) l. 20. de aqua et aquae pluu. arc. *x*) l. 30. de acquirendo rerum dominio. *y*) l. 2. de fluminibus. *z*) l. 3. de aqua cottid. et aestiu. *a*) l. 2. de arborib. caedend. *b*) l. 40. de diuers. reg. iuris. *c*) Ex *libro tricesimo quinto ad Sabinum* l. 6. et 8. de pignerat. action. *d*) l. 2. de lege commissor. *e*) l. 4. qui potiores in pign. vel hypoth. *f*) l. 26. de solut. et liberat. *g*) l. 181. de verb. signif. *h*) Etiam liber ad Sabinum notatur tricesimus sextus, ex quo l. 20. de captiu. et postlim. reuersis. *i*) Ex *libro primo senatusconsultorum* l. 32. ad SC. Velleian. *k*) l. 99. de acquirenda vel omittenda hered. *l*) Ex *libro altero* l. 10. ad SC. Tertyllianum. *m*) Ex *libro tertio* l. 43. de liberali caussa. *n*) Ex *libro quarto* l. 2. 4. et 13. de assign. libert. *o*) Ex *libro quinto senatusconsultorum* l. 20. de SC. Macedon. *p*) l. 3. si ingenuus esse dicetur. *q*) Ex *libro primo variarum lectionum* l. 47. ad SC. Trebellian. *r*) l. 6. de captiu. et postlim. reuersis. *s*) Ex *libro secundo variarum lectionum* l. 11. de diuisione rerum et qualit. *t*) Ex *libro quarto var. lect.* l. 18. de donat. inter vir. et vx. *v*) l. 23. qui et a quibus manumissi. *x*) Ex *libro sexto var. lect.* l. 14. de pollicitationibus. *y*) Ex *libro septimo var. lect.* l. 19. de SC. Macedon. *z*) l. 46. de manumissis testamento. *a*) l. 30. de statuliberis. *b*) l. 30. de re iudicata. *c*) l. 43. de fideiuss. et mandat. *d*) Ex *libro nono variar. lect.* l. 50. de minoribus. *e*) l. 206. de diuers. reg. iuris. *f*) Ex *libro decimo variar. lect.* l. 58. de condit. et demonstr. *g*) l. 22. de aqua,

v) 8. 3. *x*) 39. 3. *y*) 41. 1. *z*) 43. 12. *a*) 43. 20. *b*) 43. 27. *c*) 50. 17. *d*) 13. 7. *e*) 18. 3. *f*) 20. 4. *g*) 46. 3. *h*) 50. 16. *i*) 49. 15. *k*) 16. 1. *l*) 29. 2. *m*) 38. 17. *n*) 40. 12. *o*) 38. 4. *p*) 14. 6. *q*) 40. 14. *r*) 36. 1. *s*) 49. 15. *t*) 1. 8. *v*) 24. 1. *x*) 40. 9. *y*) 50. 12. *z*) 14. 6. *a*) 40. 4. *b*) 40. 7. *c*) 42. 1. *d*) 46. 1. *e*) 4. 4. *f*) 50. 17. *g*) 35. 1.

aqua, et aquae pluu. arc. *h*) Ex *libro vndecimo var. lect.* l. 40. de receptis. *i*) l. 25. quibus modis vsusfr. vel vsus amitt. *k*) l. 17. quemadm. seruitutes amitt. *l*) l. 3. quibus ad libertat. proclam. non licet. *m*) Ex *libro duodecimo var. lect.* l. 4. de senatoribus. *n*) l. 34. de peculio. *o*) l. 41. de hered. instit. *p*) Ex *libro decimo tertio var. lect.* l. 7. in quibus caussis pign. vel hypoth. tac. contr. *q*) l. 77. de furtis. *r*) Ex *libro decimo quarto var. lect.* l. 83. de solut. et liberat. *s*) Ex *libro decimo septimo epistol. et var. lect.* l. 18. de receptis. *t*)

§. XL.

Eiusdem aetatis fuit quoque AELIVS MARCIANVS, qui Diui Seueri et Antonini magni saepius meminit. *v*) Antoninus vero ille Caracalla fuit, qui magni nomen assumsit: *x*) ac ipse ad Marcianum rescripsit. *y*) Atqui etiam hic post Antonini fata, quem diuum aliquoties vocat, *z*) inter summos iurisconsultos floruit, et cum aliis Alexandro Seuero imperatori a consiliis fuit. *a*) Et nulli dubitamus, eum ipsum esse, ad quem Alexander *b*) Modesto et Probo coss. anno ab v. c. DCCCCLXXX. post Christum natum CCXXVI. rescripsit de eo, quem seruum suum fuisse, et a fratre suo manumissum, atque heredem scriptum proposuerat. Etiam Papiniani haud raro mentionem fecit, atque

h) 39. 3. *i*) 4. 8. *k*) 7. 4. *l*) 8. 6. *m*) 40. 13. *n*) 1. 9. *o*) 15. 1. *p*) 28. 5. *q*) 20. 2. *r*) 47. 2. *s*) 46. 3. *t*) 4. 8.

v) L. 1. D. de requirendis vel absentibus damnandis. L. 8. C. ad leg. Iul. Maiest. *x*) L. 5. D. de veteranis. Et l. 11. §. 3. 4. de mun. et hon. *y*) §. 2. instit. de his, qui sunt sui vel alieni iuris. *z*) L. 11. §. 3. et 4. D. de mun. et hon. *a*) Vid. LAMPRIDIVS Alex. Seu. c. 68. *b*) L. 4. C. ne de statu defunctorum post quinquennium quaeratur.

atque libros eius de adulteriis illuſtrare ſtuduit. *c*) Eum vero, quod GRAVINA ſcribit, *d*) Baeticam prouinciam proconſule adminiſtraſſe, nuſquam reperire potui. Diuerſus ac longe antiquior ille Aelius Marcianus eſt, qui Baeticae proconſul a Diuo Pio, vt memoriae proditum ab VLPIANO legimus, *e*) reſcriptum accepit. Duos, qui probe diſtinguendi, et ille, et PANCIROLVS, *f*) et plures alii, erroris incauti, confundunt.

§. XLI.

Quantum nobis quidem de ſcriptis Aelii Marciani innotuit, fuerunt 1) de appellationibus libri duo. 2) Inſtitutionum libri ſedecim. 3) Regularum libri quinque. 4) De publicis iudiciis libri duo. 5) De delatoribus liber ſingularis. 6) Ad hypothecariam formulam liber ſingularis. 7) Ad ſenatusconſultum Turpillianum liber ſingularis. 8) Digeſtorum libri ſeptem. 9) Notae ad libros Papiniani de adulteriis. Ex omnibus nihil ſupereſt, praeter fragmenta in digeſtis Iuſtinianeis. Ex *libro primo de appellationibus* l. 5. et 7. de appellat. et relat. *g*) Ex *libro ſecundo* l. 1. de libell. dimiſſor. *h*) l. 2. eum, qui appell. in prouinc. defendi. *i*) Ex *inſtitutionum libro primo* l. 8. et 12. de iuſtitia et iure. *k*) l. 2. de legibus. *l*) l. 5. de ſtatu hominum. *m*) l. 2. de offic. proconſ. et legat. *n*) l. 42. de contrah. emt. et vend. *o*) l. 22. de bonis libertorum. *p*) l. 23. de manumiſſis teſtamento. *q*) l. 9. qui, et a quibus manumiſſi. *r*) l. 3. de iure aureor. annul. *s*) l. 2. de natalibus reſti-

c) Pl. de eo confer. GVIL. GROTIVS de vitis ICtorum l. 2. c. 9. §. 12. ſeqq.
d) Orig. iuris civilis l. 1. c. 92. *e*) L. 2. D. de his, qui ſui vel alieni iuris ſunt. *f*) De claris legum interpretibus l. 1. c. 45.
g) 49. 1. *h*) 49. 6. *i*) 49. 11. *k*) 1. 1. *l*) 1. 3. *m*) 1. 5.
n) 1. 16. *o*) 18. 1. *p*) 38. 2. *q*) 40. 4. *r*) 40. 9. *s*) 40. 10.

restituendis. t) l. 17. de poenis. v) Ex *institutionum libro secundo* l. 57. de ritu nuptiar. x) l. 14. de testamentaria tutela. y) l. 21. et 29. de excusationib. z) l. 111. et 128. de legat. et fideic. 1. a) l. 3. de iure patron. b) l. 5. de manumissionibus. c) l. 7. ad leg. Corn. de falsis. d) l. 1. ad leg. Iul. de annon. e) l. 5. de quaestionib. f) l. 4. de interd. et relegat. g) Ex *institutionum libro tertio* l. 2. 4. 6. de diuis. rer. et qualit. h) l. 11. de offic. praesid. i) l. 23. de in ius vocando. k) l. 38. et 40. de vsufructu. l) l. 4. quibus modis vsusfructus et vsus amitt. m) l. 39. de relig. et sumt. funer. n) l. 9. de tutelis. o) l. 15. de donationibus. p) l. 8. et 11. de acquirendo rer. domin. q) l. 39. de vsurpat. et vsucap. r) l. 7. de diuers. temporal. praescript. s) l. 40. de solut. et liberat. t) l. 7. de sepulcro violato. v) l. 1. expilatae hered. x) l. 1. de colleg. et corpor. y) l. 30. de iure fisci. z) l. 9. de re militari. a) l. 4. de pollicitationibus. b) Ex *institutionum libro quarto* l. 2. et 30. de inoffic. testam. c) l. 13. qui testam. facere possunt. d) l. 48. de hered. instit. e) l. 36. de vulg. et pupill. substit. f) l. 14. et 16. de conditionib. institut. g) l. 22. de testam. militis. h) l. 52. de acquir. vel omitt. hered. i) l. 29. ad SC. Trebell. k) l. 31. de iure fisci. l) Ex *institutionum libro quinto* l. 4. de iure patron. m) l. 9. de suis et legit. heredib. n) Ex *institutionum libro sexto* l. 21. de probat. et praesumt. o) l. 88. et 112. de legat. et fideic. 1. p) l. 23. de annuis legat. q) l. 18. de pecul. legat. r) l. 13.

t) 40. 11. v) 48. 19. x) 23. 2. y) 26. 2. z) 27. 1. a) 30. 1. b) 37. 14. c) 40. 1. d) 48. 10. e) 48. 12. f) 48. 18. g) 48. 22. h) 1. 8. i) 1. 18. k) 2. 4. l) 7. 1. m) 7. 4. n) 11. 7. o) 26. 1. p) 39. 5. q) 41. 1. r) 41. 3. s) 44. 3. t) 46. 3. v) 47. 12. x) 47. 19. y) 47. 22. z) 49. 14. a) 49. 16. b) 50. 12. c) 5. 2. d) 28. 1. e) 28. 5. f) 28. 6. g) 28. 7. h) 29. 1. i) 29. 2. k) 36. 1. l) 49. 14. m) 37. 14. n) 38. 16. o) 22. 3. p) 30. 1. q) 33. 1. r) 33. 8.

l. 13. de adimend. vel transfer. legat. *s*) l. 14. de rebus dubiis. *t*) l. 2. de his, quae poenae caussa relinq. *v*) l. 1. de his, qui vt indign. aufer. *x*) l. 33. de condit. et demonstrat. *y*) l. 20. quando dies legat. cedat. *z*) Ex *institut. libro septimo* l. 41. de vsufr. *a*) l. 12. de vsufructu earum rerum. *b*) l. 18. de conditionib. institut. *c*) l. 6. de iure codicill. *d*) l. 113. de legat. et fideic. 1. *e*) l. 65. et 67. de legat. et fideic. 3. *f*) l. 17. de instruct. vel instrum. legat. *g*) l. 20. de pecul. legat. *h*) l. 89. ad leg. Falcid. *i*) l. 12. vt legat. seu fideic. seru. caussa caueatur. *k*) l. 6. de assign. libertis. *l*) l. 50. de fideicommiss. libertat. *m*) l. 210. de verb. signif. *n*) Ex *institutionum libro octauo* l. 51. de iudiciis. *o*) l. 39. de condictione indebiti. *p*) l. 19. de conditionibus institut. *q*) l. 114. de legat. et fideic. 1. *r*) l. 24. de annuis legat. *s*) l. 2. de alim. vel cibar. legat. *t*) l. 30. et 33. ad SC. Trebell. *v*) Ex *institut. lib. nono* l. 9. de tutor. et curat. datis. *x*) l. 31. ad SC. Trebell. *y*) l. 29. de bonis libertor. *z*) l. 1. et 25. de mortis caussa donat. *a*) l. 51. de fideicomm. libert. *b*) *Ex instit. lib. decimo* l. 28. de ritu nupt. *c*) l. 35. soluto matrimonio. *d*) l. 7. ad leg. Iul. de adult. *e*) Ex *instit. lib. vndecimo* l. 3. de his, quae pro non scriptis habentur. *f*) l. 2. de his, quae vt indign. aufer. *g*) Ex *instit. lib. duodecimo* l. 3. de concubinis. *h*) l. 4. de legationibus. *i*) Ex *instit. lib. decimo tertio* l. 117. de legat. et fideic. 1. *k*) l. 91. ad leg. Falcid. *l*) l. 5. de iure patronatus. *m*) l. 8. de manu-

s) 34. 4. *t*) 34. 5. *v*) 34. 6. *x*) 34. 9. *y*) 35. 1. *z*) 36. 2.
a) 7. 1. *b*) 7. 5. *c*) 28. 7. *d*) 29. 7. *e*) 30. 1. *f*) 32. 1.
g) 33. 7. *h*) 33. 8. *i*) 35. 2. *k*) 36. 3. *l*) 38. 4. *m*) 40. 5.
n) 50. 16. *o*) 5. 1. *p*) 12. 6. *q*) 28. 7. *r*) 30. 1. *s*) 33. 1.
t) 34. 1. *v*) 36. 1. *x*) 26. 5. *y*) 36. 1. *z*) 38. 2. *a*) 39. 6.
b) 40. 5. *c*) 23. 2. *d*) 24. 3. *e*) 48. 5. *f*) 34. 8. *g*) 34. 9.
h) 25. 7. *i*) 50. 7. *k*) 30. 1. *l*) 35. 2. *m*) 37. 14.

manumiſſionibus. *n*) l. 9. de manumiſſis vindicta. *o*) l. 11. qui et a quibus manumiſſi. *p*) l. 19. de exceptionibus. *q*) l. 4. de poenis. *r*) l. 2. de interdictis et relegat. *s*) Ex *inſtit. lib. decimo quarto* l. 12. de alienat. iudic. mutandi cauſſa fact. *t*) l. 15. de SC. Macedon. *v*) l. 29. de vſur. et fruct. *x*) l. 2. de Carbon. edicto. *y*) l. 11. de incend. ruin. naufrag. *z*) l. 37. de iniur. et famoſis libellis. *a*) l. 6. de publicis iudiciis. *b*) l. 3. ad leg. Iul. maieſt. *c*) l. 1. 3. 5. ad leg. Iul. de vi publica. *d*) l. 1. ad leg. Iul. de vi priuata. *e*) l. 1. et 3. ad leg. Corn. de ſicariis. *f*) l. 1. 3. 5. de leg. Pompeia de paricid. *g*) l. 1. ad leg. Corn. de falſis. *h*) l. 1. ad leg. Iul. repetund. *i*) l. 4. ad leg. Iul. peculat. *k*) l. 32. de iure fiſci. *l*) l. 25. de captiu. et poſtlim. reuerſ. *m*) Ex *inſtit. lib. decimo quinto* l. 9. de ceſſione bonor. *n*) Ex *inſtit. lib. decimo ſexto* l. 19. de ritu nupt. *o*) Ex *regularum lib. primo* l. 119. de legat. et fideic. 1. *p*) l. 26. de manumiſſis teſtam. *q*) l. 4. de extraordin. criminib. *r*) l. 5. de interdict. et relegat. *s*) Ex *regularum lib. ſecundo* l. 36. de dolo malo. *t*) l. 46. ex quibus cauſſis maiores. *v*) l. 51. de receptis. *x*) l. 15. de auctor. et conſenſu tutor. *y*) l. 32. de liberis et poſtumis. *z*) l. 39. de hered. inſtit. *a*) l. 55. de acquir. vel omitt. hered. *b*) l. 7. de iure codicill. *c*) l. 15. de reb. dubiis. *d*) l. 34. ad SC. Trebell. *e*) l. 26. de mortis cauſſa donat. *f*) l. 7. de ſeparationib. *g*) l. 44. de ſolut. et liberat. *h*) l. 11. de re militari. *i*) l. 3. de veteranis. *k*) Ex *regularum libro tertio* l. 1. de ſer-

 uitutibus.

n) 40. 1. *o*) 40. 2. *p*) 40. 9. *q*) 44. 1. *r*) 48. 19. *s*) 48. 22. *t*) 4. 7. *v*) 14. 6. *x*) 22. 1. *y*) 37. 10. *z*) 47. 9. *a*) 47. 10. *b*) 48. 1. *c*) 48. 4. *d*) 48. 6. *e*) 48. 7. *f*) 48. 8. *g*) 48. 9. *h*) 48. 10. *i*) 48. 11. *k*) 48. 13. *l*) 49. 14. *m*) 49. 15. *n*) 42. 3. *o*) 23. 2. *p*) 30. 1. *q*) 40. 4. *r*) 47. 11. *s*) 48. 22. *t*) 4. 3. *v*) 4. 6. *x*) 4. 8. *y*) 26. 8. *z*) 28. 2. *a*) 28. 5. *b*) 29. 2. *c*) 29. 7. *d*) 34. 5. *e*) 36. 1. *f*) 39. 6. *g*) 42. 6. *h*) 46. 3. *i*) 49. 16. *k*) 49. 18.

uitutibus. *l*) l. 35. de seruit. praed. vrban. *m*) l. 13. de condict. caussa data. *n*) l. 40. de condict. indebiti. *o*) l. 44. de contrah. emt. et vend. *p*) l. 25. de praescript. verb. *q*) l. 52. de iure dotium. *r*) l. 25. de action. rerum amot. *s*) l. 51. de hered. instit. *t*) l. 121. de legat. et fideic. 1. *v*) l. 5. de dote praelegata. *x*) l. 2. de penu legata. *y*) l. 16. et 18. de reb. dubiis. *z*) l. 7. vt in possess. legat. *a*) l. 2. si quid in fraud. patroni. *b*) l. 10. de manumissis vindicta. *c*) l. 43. de acquir. vel amitt. possess. *d*) l. 10. de doli mali except. *e*) l. 46. de solut. et liberat. *f*) Ex *regularum libro quarto* l. 8. de diuision. rer. et qualit. *g*) l. 52. de receptis. *h*) l. 16. ad leg. Aquil. *i*) l. 17. de seruo corrupto. *k*) l. 5. de in litem iurando. *l*) l. 32. de pignerat. action. *m*) l. 45. de contrah. emt. et vend. *n*) l. 52. de aedilit. edicto. *o*) l. 32. de vsuris et fructib. *p*) l. 58. de ritu nupt. *q*) l. 20. de legat. praestand. *r*) l. 14. de manumissis vindicta. *s*) l. 53. et 55. de fideicommissar. libert. *t*) l. 23. de fideiuss. et mandat. *v*) l. 47. de solut. et liberat. *x*) l. 62. de furtis. *y*) Ex *regularum libro quinto* l. 31. et 33. de adoption. *z*) l. 19. si seruitus vindicetur. *a*) l. 3. de aleatoribus. *b*) l. 40. de peculio. *c*) l. 10. de tutorib. et curat. datis. *d*) l. 27. de excusationib. *e*) l. 3. de his, quae vt indign. aufer. *f*) l. 15. de bonor. possess. contra tab. *g*) l. 27. de mortis caussa donat. *h*) l. 5. qui sine manumiss. ad libertat. peruen. *i*) l. 34. de rebus auctorit. iud. possid. *k*) l. 9. de diuers.

tem-

l) 8. 1. *m*) 8. 2. *n*) 12. 4. *o*) 12. 6. *p*) 18. 1. *q*) 19. 5. *r*) 23. 3. *s*) 25. 2. *t*) 28. 5. *v*) 30. 1. *x*) 33. 4. *y*) 33. 9. *z*) 34. 5. *a*) 36. 4. *b*) 38. 5. *c*) 40. 2. *d*) 41. 2. *e*) 44. 4. *f*) 46. 3. *g*) 1. 8. *h*) 4. 8. *i*) 9. 2. *k*) 11. 3. *l*) 12. 3. *m*) 13. 7. *n*) 18. 1. *o*) 21. 1. *p*) 22. 1. *q*) 23. 2. *r*) 37. 5. *s*) 40. 2. *t*) 40. 5. *v*) 46. 1. *x*) 46. 3. *y*) 47. 2. *z*) 1. 7. *a*) 8. 5. *b*) 11. 5. *c*) 15. 1. *d*) 26. 5. *e*) 27. 1. *f*) 34. 9. *g*) 37. 4. *h*) 39. 6. *i*) 40. 8. *k*) 42. 5.

temporal. praeſcript. *l*) l. 5. ad leg. Iul. maieſtat. *m*) l. 5. ad leg. Iul. peculatus. *n*) Ex *libro primo de publicis iudiciis* l. 15. de offic. praeſid. *o*) l. 2. de offic. aſſeſſor. *p*) l. 9. de publicis iudiciis. *q*) l. 13. de accuſat. et inſcript. *r*) l. 28. et 33. ad leg. Iul. de adult. *s*) l. 4. de leg. Pompei. de paricid. *t*) l. 11. ad leg. Cornel. de falſis. *v*) l. 10. ad leg. Iul. peculatus. *x*) l. 3. de leg. Fabia de plagiariis. *y*) l. 8. ad municipalem. *z*) l. 4. de decurionibus. *a*) l. 2. de decret. ab ordine faciend. *b*) l. 214. de verb. ſignif. *c*) Ex *altero de publicis iudiciis libro* l. 2. de ſeruis exportand. *d*) l. 4. de obſeq. parentibus et patronis praeſt. *e*) l. 1. de receptatoribus. *f*) l. 2. de furibus balnear. *g*) l. 3. expilatae hereditatis. *h*) l. 3. de colleg. et corporibus. *i*) l. 6. de cuſtod. et exhibit. reorum. *k*) l. 1. et 3. de requir. vel abſentib. damnandis. *l*) l. 9. de quaeſtionibus. *m*) l. 11. de poenis. *n*) l. 8. de interdict. et relegat. *o*) l. 2. de cadauerib. punitor. *p*) l. 7. de munerib. et honor. *q*) Ex *libro de delatoribus* l. 46. de contrah. emt. et vend. *r*) l. 15 de SC. Silaniano. *s*) l. 48. de damno infecto. *t*) l. 16. de publicanis et vectigal. *v*) l. 30. de donationibus. *x*) l. 1. ne de ſtatu defunctorum. *y*) l. 3. de bonis eorum, qui ante ſent. *z*) l. 18. 22. et 24. de iure fiſci. *a*) l. 10. ad municipalem. *b*) Ex *libro ad hypothecariam formulam* l. 17. 19. et 33. de pignerat. actione. *c*) l. 5. 11. 13. et 16. de pignor. et hypoth. *d*) l. 2. et 5. in quib. cauſſ. pign. vel hypoth. *e*) l. 1. quae res pign. vel.

l) 44. 3. *m*) 48. 4. *n*) 48. 13. *o*) 1. 18. *p*) 1. 22. *q*) 48. 1. *r*) 48. 2. *s*) 48. 5. *t*) 48. 9. *v*) 48. 10. *x*) 48. 13. *y*) 48. 15. *z*) 50. 1. *a*) 50. 2. *b*) 50. 9. *c*) 50. 16. *d*) 18. 7. *e*) 37. 15. *f*) 47. 16. *g*) 47. 17. *h*) 47. 19. *i*) 47. 22. *k*) 48. 3. *l*) 48. 17. *m*) 48. 18. *n*) 48. 19. *o*) 48. 22. *p*) 48. 24. *q*) 50. 4. *r*) 18. 1. *s*) 29. 5. *t*) 39. 2. *v*) 39. 4. *x*) 39. 5. *y*) 40. 15. *z*) 48. 21. *a*) 49. 14. *b*) 50. 1. *c*) 13. 7. *d*) 20. 1. *e*) 20. 2.

vel hypoth. *f*) l. 12. qui potiores in pign. vel hypoth. *g*) l. 5. et 7. de distract. pign. vel hypoth. *h*) l. 5. et 8. quibus modis pign. vel hypoth. solu. *i*) l. 23. de probat. et praesumt. *k*) l. 12. de rebus eorum, qui sub tutela. *l*) l. 6. qui sine manumiss. ad libertat. peru. *m*) l. 37. de acquir. vel amitt. possess. *n*) l. 35. de rebus auctorit. iud. possid. *o*) l. 49. de solut. et liberat. *p*) Ex *libro ad SC. Turpillianum* l. 1. h. t. *q*) Ex *libro septimo digestorum* l. 17. de fundo dotali. *r*)

§. XLII.

Iisdem fere temporibus, maxime vero sub Alexandro Seuero imperatore, floruit DOMITIVS VLPIANVS, ex Tyriorum ciuitate ortus, quae in Syria Phoenice sita est. *s*) Eiusdem fuit quidem cum Papiniano aetatis: attamen eum non veritus est cum aliis condiscipulis habere praeceptoris loco. *t*) Mox eiusdem factus est cum Paulo, itidem iurisperitissimo, in iudiciis assessor, Septimio rerum potiante Seuero et illi ad libellos paruit. *v*) Sub Caracalla imperatore plurima eruditionis monumenta edidit: hunc enim saepius suum vocat imperatorem, patrem vero diuum, quoties eius mentionem fecisse legitur. *x*) Assessoris, vel consiliarii, munere etiam sub Macrino gauisus est.

f) 20. 3. *g*) 20. 4. *h*) 20. 5. *i*) 20. 6. *k*) 22. 3. *l*) 27. 9. *m*) 40. 8. *n*) 41. 2. *o*) 42. 5. *p*) 46. 3. *q*) 48. 16. *r*) 23. 5.

s) De semet testatur ipse l. 1. D. de censibus. *Sciendum est, esse quasdam colonias iuris Italici: vt est in Syria Phoenice splendidissima Tyriorum colonia, vnde mihi origo est, nobilis regionibus, serie seculorum antiquissima, armipotens, foederis, quod cum Romanis percussit, tenacissima.* *t*) Vid. AELIVS LAMPRIDIVS Alexandro Seuero c. 68. BALDVINVS Papiniano p. 210.

v) LAMPRIDIVS l. c. cap. 26. et SPARTIANVS Pescennio Nigro c. 7.

x) Vid. l. 4. D. de officio proconsulis et legati. l. 3. et 32. D. de donationibus inter virum et vxorem.

est. Heliogabalus vero, nefandum generis humani monstrum, in omnes bonos saeuiens crudeliter, ob inuisam propudiosae libidini probitatem, eum a publicis muneribus remouit, et, aegre mortis elapsum periculo, in exilium misit. *y*) Omnium nequissimo post quadriennium extincto tyranno, pace belloque optimus Alexander Seuerus imperator eum reip. reddidit; ac, pro viri dignitate, honoribus cumulatum omnibus consiliis adhibuit. Nam *negotia caussasque prius a scriniorum principibus, et doctissimis iurisperitis, et sibi fidelibus, quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari ordinarique atque ita referri ad se praecepit.* z) Sic sane Alexandri imperium regebatur Vlpiani consilio, quem prae ceteris Iureconsultis dilexit, ac, repugnante primum, mox etiam laudante, et gratias agente, Mammaea matre, pro tutore habuit. *a*) Cum neminem ad se solum admitteret, ne cui fauore suo nimiam apud populum faceret potentiam, neque inter amicos inuidiam fereret: solum tamen amisit Vlpianum, cuius prudentia et erudito colloquio maxime capiebatur. *b*) Imperatoris singulari gratia praetorio praefectus, *c*) adeo militum aduersas habuit voluntates, vt ab istis etiam ad necem peteretur: a qua illum saepius imperator, obiecta summa purpura, quam tangere fas erat nemini, eripuit. *d*) Quamuis inter scriptores non conueniat, vtrum Alexander ipsi primus honorem istum tribuerit, an datum ab Heliogabalo,

y) LAMPRIDIVS Antonino Heliogabalo c. 16. z) LAMPRIDIVS Alexandro Seuero c. 15. extr. Et cap. 26. *Et consiliarius Alexandri, et magister scrinii Vlpianus fuisse perhibetur.*

a) Idem cap. 51. *b*) Ibid. c. 31. et 67. *c*) SPARTIANVS Pescennio Nigro c. 7. LAMPRIDIVS Alexandro Seuero c. 26. 31. et 67. L. 4. C. de locato et conducto. *d*) LAMPRIDIVS l. c. cap. 51.

balo, et postea ademtum, conseruarit. AVR. VICTOR: *e) Adhuc Domitium Vlpianum, quem Heliogabalus praetorianis praefecerat, eodem honore retinens -- quantus erga optimos atque aequi studio esset, edocuit.* LAMPRIDIVS: *f)* Alexander *Paulum et Vlpianum in magno honore habuit, quos praefectos ab Heliogabalo alii dicunt factos, alii ab ipso.* XIPHILINVS *g)* Vlpianum narrat curasse, Flauianum et Chrestum interfici, vt ipse in praefectura istis succederet. Quod si verum est, *h)* Praetorianorum facile potuit excitare odium. Tanto vero maior intercessit imperatoris beneuolentia, qui Vlpianum saepius conuiuiis adhibuit, vt instrueretur, sic se recreari dicens, et pasci. Factus quoque, imperatoris sui gratia, praefectus annonae: *i)* qui de rep. quouis modo mereri studuit, suoque Principi adesse consiliis saluberrimis: ne quid detrimenti cum imperante parentes capiant. In animo habuit Alexander omnibus officiis genus vestium dare proprium, et omnibus dignitatibus, vt a vestitu dignoscerentur, et omnibus seruis, vt in populo possent agnosci, ne quis seditiosus esset, aut ingenuis serui miscerentur. Sed hoc Vlpiano Pauloque displicuit, dicentibus, plurimum rixarum fore, si faciles essent homines ad iniurias. *k)* Sed vicit tandem ICti et praefecti nobilissimi auctoritatem, ipsamque gratiam principis militare odium. Praetoriani sibi persuadebant, Vlpiani consilio, vel imperio, multa, quae ipsis Heliogabalus concesserat, derogari. Hinc eum nocte inuadunt, ac pene in ipso imperatoris gremio interficiunt.

e) De Caesaribus c. 24. *f)* Alexandro Seuero c. 26. *g)* Ex Dionis lib. 80. Confer. BERTRANDVS de iurisperitis l. 1. c. 22. §. 11. *h)* Negat autem GROTIVS de vitis iurisconsultorum l. 2. c. 10. §. 4. *i)* L. 4. C. de contrahenda et committenda stipulatione. *k)* LAMPRIDIVS Alex. Seuer. c. 27.

ciunt. *l*) Nam facto tumultu ad Alexandrum Seuerum eiusque matrem confugit. Sed cum Vlpianus adhuc mortuus non esset: populus Romanus, orta dissensione, cum praetorianis, trium dierum spacio dimicauit, magno ciuitatis periculo. Cum enim milites populo inferiores ac infelici proelio se visos viderent: faces vndique ad vrbem incendendam intulerunt. Quare perterritus populus cum illis pacem iniit. Postea Epagathus, cuius praesertim scelere Vlpianus occisus fuerat, in Egyptum tanquam praefectus eius prouinciae missus est: ne forte, si de eo Romae supplicium esset sumtum, seditio quaedam concitaretur. Mox vero in Cretam reductus et capite damnatus est. Atque ita Alexander imperator Vlpiani sui necem manu fortissima vlcisci potuit. Nulla vero auctoritate CONR. GESNERVS *m*) scribit, Vlpianum quum Gallias administraret, seditione oborta, interfectum fuisse. Atqui etiam is non veritus est, errore satis aperto, lectoribus suis persuadere, Iureconsultum nostrum, patria Tyrium, Adriani floruisse temporibus, cuius scriniis praefuerit. Diserte vitam et scripta Vlpiani IACOBVS LECTIVS recensuit oratione: quam illustris D. EVERH. OTTO thesauro iuris Romani inseruit: *n*) qui et ipse huius ICti merita enarrauit elegantissima oratione de vera, non simulata ICtorum philosophia. Celeberrimus D. GOTFRIDVS MASCOVIVS de sectis Sabinianorum et Proculianorum in iure ciuili diatriba, et disquisitione de hercisćundis. *o*) GEORGIVS EBERLINVS de origine iuris, et omnium magistratuum, et successione prudentum explicatione. *p*) IANVS VINCENTIVS GRAVINA

 origi-

l) XIPHILINVS ex Dionis libro 80. *m*) Onomastico propriorum nominum, quod Calepini adiunctum est vndecim linguarum dictionario p. 297. v. Vlpianus. *n*) Tom. 1. num. 4. *o*) Cap. 8. §. 7. p. 138. seqq. *p*) Cap. 52. §. 3. p. 473. seqq.

originibus iuris ciuilis. *q*) BERNARDINVS RVTILIVS vitis ICtorum. *r*) IOHANNES BERTRANDVS de iuris peritis. *s*) GVILIELMVS GROTIVS de vitis iurisconſultorum. *t*) GVIDVS PANZIROLVS de claris legum interpretibus. *v*) ADRIANVS STEGERVS Domitio Vlpiano. *Lipſiae* 1725. IOH. GOTTLIEB HEINECCIVS program. de Vlpiani ICti Hebraiſmis. Plures alii.

§. XLIII.

Scripta Vlpianus reliquit plurima, quae index Iurisconſultorum Florentinus, digeſtorum codici vulgo praemiſſus, atque ex eo FREYMONIVS, *x*) EBERLINVS, *y*) BERTRANDVS, *z*) plures alii recenſent. Ordinem vero vt ſequamur chronologicum, quem indice quarto Iurisconſultorum alphabetico Ampliſſimus D. ABRAHAM WIELING, Fautor et Amicus noſter, *a*) exhibet, Vlpianus ſcripſit 1) de adulteriis, ſiue ad legem Iuliam de adulteriis libros quinque. 2) De appellationibus libros quatuor. 3) De cenſibus libros ſex. 4) Digeſtorum libros quadraginta octo. 5) Diſputationum libros decem. 6) Ad edictum praetoris libros octoginta tres. 7) Ad edictum aedilium curulium libros duos. 8) Fideicommiſſorum libros ſex. 9) Inſtitutionum libros duos. 10) Ad legem Aeliam Sentiam librum. 11) Ad leges, ſiue ad legem Iuliam et Papiam libros viginti. 12) De officio conſulis libros tres. 13) De officio proconſulis libros decem. 14) De officio quaeſtoris libros duos. 15) Opinionum *b*) libros

q) L. 1. c. 100. *r*) Cap. 72. *s*) Lib. 1. c. 22. *t*) Lib. 2. c. 10. *v*) Lib. 1. c. 57. *x*) Symphonia iuris pag. 503. ſeqq. *y*) De origine iuris c. 52. §. 4. p. 475. ſeqq. *z*) De iurisperitis l. 1. c. 22. §. 14. ſeqq. *a*) Iurisprudentia reſtituta p. XCIII. ſeq.

b) De quibus IAC. GOTHOFREDVS ad l. 61. D. de regulis iuris p. 259. *illud in transcurſum monitum volo, Vlpiani libros opinionum, vnde haec lex deſumta eſt, non eſſe veteris illius Vlpiani, qui ſub*

libros ſex. 16) Pandectarum libros decem. 17) Regularum libros ſeptem. 18) Reſponſorum libros duos. 19) Ad Sabinum libros quinquaginta et vnum. 20) Pro tribunalium, ſiue de omnibus tribunalibus libros decem. 21) Excuſationum librum ſingularem. 22) De officio conſularium. 23) De officio curatoris reip. 24) De officio praefecti vigilum. 25) De officio praefecti vrbi. 26) De officio praetoris tutelaris. 27) De officio quaeſtoris. 28) Pandectarum librum ſingularem. 29) Regularum librum ſingularem. 30) De ſponſalibus librum ſingularem. 31) Notas ad Ariſtonem. 32) Notas ad Marcellum. 33) Notas ad Papinianum. Ex libro Vlpiani *de adulteriis primo* in corpore Iuſtinianeo digeſtorum deſumtae ſunt leges 1. 12. 16. 21. et 23. ad legem Iuliam de adulteriis. *c*) l. 2. ad legem Corneliam de ſicariis. *d*) l. 3. ad legem Iuliam peculatus. *e*) l. 212. de verborum ſignificatione. *f*) Ex *libro de adulteriis ſecundo* l. 4. de accuſat. et inſcript. *g*) l. 3. 13. 15. 17. 19. 25. ad legem Iuliam de adulteriis. *h*) l. 12. ad SC. Turpillianum. *i*) Ex *libro de adulteriis tertio* l. 3. de extraord. criminib. *k*) l. 5. de accuſat. et inſcript. *l*) l. 27. ad legem Iul. de adult. *m*) l. 7. de quaeſtionibus. *n*) Ex *libro de adulteriis quarto* l. 12. et 14. qui et a quibus manumiſſ. *o*) l. 9. et 29. ad leg. Iul. de adult. *p*) Ex *libro de*

 adulteriis

Caracalla ſcripſit, verum poſterioris alicuius longe ſcriptoris Conſtantinianei aeui; et forte quidem eius ipſius Vlpiani, rhetoris Antiocheni, de quo -- et Suidas. Nam et Conſtantini ſeculum ſtilus eius redolet, et Graeculum fuiſſe, et in Graecia ſcripſiſſe, vel inde apparet, quod Graeca munerum nomina ibi vſurpata et ipſe vſurpat, veluti Decaprotiae, Sitoniae etc. Quod ex eo REINESIVS quoque annotauit ad Bertrandi de Iurisperitis l. 1. c. 22. §. 17. p. 119. *c*) 48. 5. *d*) 48. 8. *e*) 48. 13. *f*) 50. 16. *g*) 48. 2. *h*) 48. 5. *i*) 48. 16. *k*) 47. 11. *l*) 48. 2. *m*) 48. 5. *n*) 48. 18. *o*) 40. 9. *p*) 48. 5.

adulteriis quinto l. 2. 6. et 13. de fundo dotali. *q*) l. 12. qui et a quibus manumiss. *r*) Ex *libro de appellationibus primo* l. 13. de poenis. *s*) l. 1. et 3. de appellat. et relat *t*) l. 1. a quibus appellare non licet. *v*) l. 1. quis et a quo appellatur. *x*) l. 1. quando appellandum sit. *y*) Ex *libro de appellationibus secundo* l. 6. de appellat. et relat. *z*) Ex *libro de appellationibus tertio* l. 3. de decretis ab ordine faciendis. *a*) Ex *libro de appellationibus quarto* l. 8. de appellat. et relat. *b*) l. 5. de appellationibus recipiendis, vel non. *c*) l. 1. nihil innouari, appellatione interposita. *d*) l. 1. an per alium caussae appellationum reddi possunt. *e*) l. 1. eum qui appellauerit, in prouincia defendi. *f*) l. 1. apud eum, a quo appellatur. *g*) Ex *libro de censibus primo* l. 1. de censibus. *h*) Ex *libro de censibus altero* l. 12. de senatoribus. *i*) l. 3. de censibus. *k*) Ex *libro de censibus tertio* l. 4 de censibus. *l*) Ex *libro de censibus quarto* l. 34. de acquirendo rerum dominio. *m*) l. 7. de praeuaricatione. *n*) Ex *libro de censibus quinto* l. 26. de obligat. et action. *o*) Ex *libro digestorum quadragesimo octauo* l. 2. de locis et itineribus publicis. *p*) Ex *libro disputationum primo* l. 24. de adopt. et emancip. *q*) l. 1. de officio proconsulis et legati. *r*) l. 28. de procuratoribus et defensoribus. *s*) l. 64. de iudiciis. *t*) l. 17. de rebus creditis. *v*) l. 15. de tutelae, et rationibus distrahendis. *x*) l. 13. de obligat. et action. *y*) l. 20. rem ratam haberi. *z*) l. 2. ad municipalem. *a*) l. 2. de decurionibus. *b*) l. 2. de pollicitationibus. *c*) Ex *libro disputationum*

q) 23. 5. *r*) 40. 9. *s*) 48. 19. *t*) 49. 1. *v*) 49. 2. *x*) 49. 3. *y*) 49. 4. *z*) 49. 1. *a*) 50. 9. *b*) 49. 1. *c*) 49. 5. *d*) 49. 7. *e*) 49. 9. *f*) 49. 11. *g*) 49. 12. *h*) 50. 15. *i*) 1. 9. *k*) 50. 15. *l*) 50. 15. *m*) 41. 1. *n*) 47. 15. *o*) 44. 7. *p*) 43. 7. *q*) 1. 7. *r*) 1. 16. *s*) 3. 3. *t*) 5. 1. *v*) 12. 1. *x*) 27. 3. *y*) 44. 7. *z*) 46. 8. *a*) 50. 1. *b*) 50. 2. *c*) 50. 12.

num altero l. 14. et 66. de iudiciis. *d*) l. 25. de inofficioso testamento. *e*) l. 49. familiae erciscundae. *f*) l. 5. de condictione, caussa data, caussa non secuta. *g*) l. 29. de condictione indebiti. *h*) l. 6. quod cum eo, qui in aliena potestate est. *i*) l. 32. et 36. de peculio. *k*) l. 15. de in rem verso. *l*) l. 26. locati conducti. *m*) l. 21. de praescriptis verbis. *n*) l. 38. de euictionibus et duplae stipulatione. *o*) l. 7. de tutelis. *p*) l. 57. de re iudicata. *q*) l. 58. de diuersis regulis iuris. *r*) Ex *libro disputationum tertio* l. 6. de condictione, caussa data, caussa non secuta. *s*) l. 26. de pigneratitia actione. *t*) l. 3. quod cum eo, qui in aliena potestate est. *v*) l. 37. de contrah. emtione et venditione. *x*) l. 5. et 7. qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur. *y*) l. 10. de sponsalibus. *z*) l. 56. de ritu nuptiarum. *a*) l. 43. de iure dotium. *b*) l. 21. et 29. soluto matrimonio. *c*) l. 5. de suspectis tutoribus. *d*) l. 2. et 4. de magistratibus conueniendis. *e*) l. 12. de donationibus. *f*) l. 4. qui et a quibus manumissi liberi non fiunt *g*) l. 23. de except. rei iudicatae. *h*) l. 5. de diuersis temporalibus praescriptionibus. *i*) l. 55. de furtis. *k*) l. 26. ad legem Iuliam de adult. *l*) l. 4. de quaestionibus. *m*) l. 28. de iure fisci. *n*) l. 59. de diuersis regulis iuris. *o*) Ex *libro disputationum quarto* l. 23. qui testamentum facere possunt. *p*) l. 4. et 12. de iniusto, rupto, irrito facto testamento. *q*) l. 2. de his, quae in testamento delentur. *r*) l. 35. de heredibus instituendis. *s*) l. 24. de vulgari

d) 5. 1. *e*) 5. 2. *f*) 10. 2. *g*) 12. 4. *h*) 12. 6. *i*) 14. 5. *k*) 15. 1. *l*) 15. 3. *m*) 19. 2. *n*) 19. 5. *o*) 21. 2. *p*) 26. 1. *q*) 42. 1. *r*) 50. 17. *s*) 12. 4. *t*) 13. 7. *v*) 14. 5. *x*) 18. 1. *y*) 20. 4. *z*) 23. 1. *a*) 23. 2. *b*) 23. 3. *c*) 24. 3. *d*) 26. 10. *e*) 27. 8. *f*) 39. 5. *g*) 40. 9. *h*) 44. 2. *i*) 44. 3. *k*) 47. 2. *l*) 48. 5. *m*) 48. 18. *n*) 49. 14. *o*) 50. 17. *p*) 28. 1. *q*) 28. 3. *r*) 28. 4. *s*) 28. 5.

vulgari et pupillari ſubſtitutione. *t*) l. 19. de teſtamento militis. *v*) l. 40. et 42. de acquirenda vel omittenda hereditate. *x*) l. 20. ſi quis omiſſa cauſſa teſtamenti. *y*) l. 1. de iure codicillorum. *z*) l. 74. de legatis et fideic. 1. *a*) l. 58. de legatis et fideic. 3. *b*) l. 16. de legatis praeſtandis. *c*) l. 3. de dotis collatione. *d*) l. 5. de bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas. *e*) l. 19. de bonis libertorum. *f*) l. 3. de manumiſſis vindicta. *g*) l. 33. de acquirendo rerum dominio. *h*) l. 3. ad legem Corneliam de falſariis. *i*) l. 9. de caſtrenſi peculio. *k*) l. 3. de pollicitationibus. *l*) Ex *libro diſputationum quinto* l. 16. quibus modis vſusfructus et vſus amittatur. *m*) l. 75. et 77. de legatis et fideic. 1. *n*) l. 2. de dote praelegata. *o*) l. 9. de adimendis vel transferendis legatis. *p*) l. 19. de conditionibus et demonſtrationibus. *q*) l. 22. ad SC. Trebellianum. *r*) l. 3. et 15. quando dies legatorum vel fideicommiſſorum cedat. *s*) l. 13. de manumiſſis teſtamento. *t*) l. 45. de fideicommiſſariis libertatibus. *v*) Ex *libro diſputationum ſexto* l. 16. de ſtatu hominum. *x*) l. 44. de negotiis geſtis. *y*) l. 67. de iudiciis. *z*) l. 18. de probationibus et praeſumtionibus. *a*) l. 10. de rebus dubiis. *b*) l. 35. ad legem Falcidiam. *c*) l. 4. de manumiſſionibus. *d*) l. 46. de fideicommiſſariis libertatibus. *e*) l. 1. pro legato. *f*) l. 14. quae in fraudem creditorum. *g*) Ex *libro diſputationum ſeptimo* l. 7. de transactionibus. *h*) l. 44. de procuratoribus et defenſoribus. *i*) l. 18. de rebus creditis. *k*) l. 29. mandati. *l*) l. 38. de

t) 28. 6. *v*) 29. 1. *x*) 29. 2. *y*) 29. 4. *z*) 29. 7. *a*) 30. 1. *b*) 32. 1. *c*) 37. 5. *d*) 37. 7. *e*) 37. 11. *f*) 38. 2. *g*) 40. 2. *h*) 41. 1. *i*) 48. 10. *k*) 49. 17. *l*) 50. 12. *m*) 7. 4. *n*) 30. 1. *o*) 33. 4. *p*) 34. 4. *q*) 35. 1. *r*) 36. 1. *s*) 36. 2. *t*) 40. 4. *v*) 40. 5. *x*) 1. 5. *y*) 3. 5. *z*) 5. 1. *a*) 22. 3. *b*) 34. 5. *c*) 35. 2. *d*) 40. 1. *e*) 40. 5. *f*) 41. 8. *g*) 42. 8. *h*) 2. 15. *i*) 3. 3. *k*) 12. 1. *l*) 17. 1.

de contrahenda emtione et venditione. *m*) l. 8. qui potiores in pignore vel hypotheca. *n*) l. 19. de probationibus et praesumtionibus. *o*) l. 13. de donationibus. *p*) l. 35. de acquirendo rerum dominio. *q*) l. 34. de acquirenda vel amittenda possessione. *r*) l. 58. de re iudicata. *s*) l. 14. de obligationibus et actionibus. *t*) l. 52. de verborum obligatione. *v*) l. 10. de fideiussoribus et mandatoriis. *x*) l. 14. de nouationibus et delegationibus. *y*) l. 31. de solutionibus et liberationibus. *z*) l. 16. de acceptilatione. *a*) l. 13. iudicatum solui. *b*) Ex *libro disputationum octauo* l. 68. 70. et 72. de iudiciis. *c*) l. 26. de inofficioso testamento. *d*) l. 10. de periculis et commodis rei venditae. *e*) l. 3. quibus modis pignus vel hypotheca soluitur. *f*) l. 49. de aedilitio edicto. *g*) l. 36. de heredibus instituendis. *h*) l. 10. de conditionibus institutionum. *i*) l. 78. de legatis et fideic. I. *k*) l. 9. de vsu et vsufructu legato. *l*) l. 82. ad legem Falcidiam. *m*) l. 6. de bonorum possessione secundum tabulas. *n*) l. 14. de publicanis et vectigalibus. *o*) l. 14. de manumissis testamento. *p*) l. 5. de publicis iudiciis. *q*) l. 2. et 11. ad legem Iuliam maiestatis. *r*) l. 2. et 4. ad legem Iuliam de adulter. *s*) l. 8. de lege Pompeia de paricidiis. *t*) l. 4. ad legem Corneliam de falsariis. *v*) l. 7. ad SC. Turpillianum. *x*) l. 1. de poenis. *y*) l. 1. de bonis eorum, qui ante sententiam. *z*) l. 10. de appellationibus et relationibus. *a*) l. 29. de iure fisci. *b*) l. 8. de re militari. *c*) Ex *libro disputationum*

m) 18. 1. *n*) 20. 4. *o*) 22. 3. *p*) 39. 5. *q*) 41. 1. *r*) 41. 2. *s*) 42. 1. *t*) 44. 7. *v*) 45. 1. *x*) 46. 1. *y*) 46. 2. *z*) 46. 3. *a*) 46. 4. *b*) 46. 7. *c*) 5. 1. *d*) 5. 2. *e*) 18. 6. *f*) 20. 6. *g*) 21. 1. *h*) 28. 5. *i*) 28. 7. *k*) 30. 1. *l*) 33. 2. *m*) 33. 2. *n*) 37. 11. *o*) 39. 4. *p*) 40. 4. *q*) 48. 1. *r*) 48. 4. *s*) 48. 5. *t*) 48. 9. *v*) 48. 10. *x*) 48. 16. *y*) 48. 19. *z*) 48. 21. *a*) 49. 1. *b*) 49. 14. *c*) 49. 16.

tionum nono l. 49. ad legem Aquiliam. *d*) Ex *libro disputationum decimo* l. 30. de condictione indebiti. *e*) l. 1. de administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. *f*) l. 60. de diuersis regulis iuris. *g*) Ex *libro primo ad edictum praetoris* l. 4. de iurisdictione. *h*) l. 1. si quis ius dicenti non obtemperauerit. *i*) l. 1. si quis in ius vocatus non ierit. *k*) l. 1. de fugitiuis. *l*) l. 6. de magistratibus conueniendis. *m*) l. 1. et 4. de damno infecto. *n*) l. 22. de iniuriis et famosis libellis. *o*) l. 3. et 8. de popularibus actionibus. *p*) l. 25. ad municipalem. *q*) l. 6. de administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. *r*) l. 1. et 197. de verborum significatione. *s*) l. 102. de diuersis regulis iuris. *t*) Ex *libro secundo ad edictum praetoris* l. 3. de officio praefecti vrbi. *v*) l. 16. de officio proconsulis et legati. *x*) l. 3. de feriis et dilationibus. *y*) l. 1. de iudiciis. *z*) l. 55. familiae erciscundae. *a*) l. 10. de rebus creditis. *b*) l. 17. de condictione indebiti. *c*) l. 9. commodati. *d*) l. 32. pro socio. *e*) l. 39. locati, conducti. *f*) l. 10. de tutelis. *g*) l. 76. de legatis et fideic. 3. *h*) l. 1. de exceptione rei iudicatae. *i*) l. 36. de obligationibus et actionibus. *k*) l. 67. de verborum obligatione. *l*) l. 8. rem pupilli saluam fore. *) l. 1. de sepulcro violato. *m*) l. 1. et 27. ad municipalem. *n*) l. 3. de verborum significatione. *o*) l. 104. de diuersis regulis iuris. *p*) Ex *libro tertio ad edictum praetoris* l. 7. et 10. de iurisdictione. *q*) l. 1. et 3. quod quisque iuris in alterum. *r*) l. 2. de iudiciis. *s*) l. 3. 5. et 7.

d) 9. 2. *e*) 12. 6. *f*) 50. 8. *g*) 50. 17. *h*) 2. 1. *i*) 2. 3. *k*) 2. 5. *l*) 11. 4. *m*) 27. 8. *n*) 39. 2. *o*) 47. 10. *p*) 47. 23. *q*) 50. 1. *r*) 50. 8. *s*) 50. 16. *t*) 50. 17. *v*) 1. 12. *x*) 1. 16. *y*) 2. 12. *z*) 5. 1. *a*) 10. 2. *b*) 12. 1. *c*) 12. 6. *d*) 13. 6. *e*) 17. 2. *f*) 19. 2. *g*) 26. 1. *h*) 32. 1. *i*) 44. 2. *k*) 44. 7. *l*) 45. 1. *) 47. 12. *m*) 46. 6. *n*) 50. 1. *o*) 50. 16. *p*) 50. 17. *q*) 2. 1. *r*) 2. 2. *s*) 5. 1.

et 7. de noxalibus actionibus. *t*) l. 18. de poenis. *v*) l. 6. de verborum significatione. *x*) Ex *libro quarto ad edictum praetoris* l. 30. de legibus. *y*) l. 1. 4. 6. 8. et 13. de edendo. *z*) l. 1. 5. 7. 10. 12. 14. 16. 22. 26. et 29. de pactis. *a*) l. 11. de transactionibus. *b*) l. 2. de receptis. *c*) l. 3. de iudiciis. *d*) l. 6. de pactis dotalibus. *e*) l. 1. de exceptionibus. *f*) l. 37. de obligationibus et actionibus. *g*) Ex *libro quinto ad edictum praetoris* l. 2. 4. 8. 10. et 24. de in ius vocando. *h*) l. 1. 3. et 5. ne quis eum, qui in ius vocatus. *i*) l. 2. qui satisdare cogantur. *k*) l. 2. de feriis et dilationibus. *l*) l. 5. et 16. de iudiciis. *m*) l. 1. si pars hereditatis petatur. *n*) l. 41. locati, conducti. *o*) l. 8. de manumissis vindicta. *p*) l. 2. quibus ex caussis in possessionem eatur. *q*) l. 9. de verborum significatione. *r*) Ex *libro sexto ad edictum praetoris* l. 1. 3. et 6. de postulando. *s*) l. 2. 4. 6. 8. 11. 13. et 24. de his, qui notantur infamia. *t*) l. 6. de iudiciis. *v*) l. 18. de sponsalibus. *x*) l. 2. de re iudicata. *y*) l. 69. de verborum obligatione. *z*) l. 1. de praeuaricatione. *a*) l. 32. de poenis. *b*) l. 4. de iure fisci. *c*) l. 1. de re militari. *d*) l. 10. et 12. de verborum significatione. *e*) Ex *libro septimo ad edictum praetoris* l. 1. et 3. si ex noxali caussa agatur. *f*) l. 1. de eo, per quem factum erit. *g*) l. 5. et 7. de procuratoribus et defensoribus. *h*) l. 7. de iudiciis. *i*) l. 11. de noxalibus actionibus. *k*) l. 44. locati, conducti. *l*) l. 69. de verborum obligatione. *m*) l. 25. ad legem Corneliam de falsariis. *n*) l. 13. de verborum signi-

Zzz 2

t) 9. 4. *v*) 48. 19. *x*) 50. 16. *y*) 1. 3. *z*) 2. 13. *a*) 2. 14.
b) 2. 15. *c*) 4. 8. *d*) 5. 1. *e*) 23. 4. *f*) 44. 1. *g*) 44. 7.
h) 2. 4. *i*) 2. 7. *k*) 2. 8. *l*) 2. 12. *m*) 5. 1. *n*) 5. 4.
o) 19. 2. *p*) 40. 2. *q*) 42. 4. *r*) 50. 16. *s*) 3. 1. *t*) 3. 2.
v) 5. 1. *x*) 23. 1. *y*) 42. 1. *z*) 45. 1. *a*) 47. 15. *b*) 48. 19.
c) 49. 14. *d*) 49. 16. *e*) 50. 16. *f*) 2. 9. *g*) 2. 10. *h*) 3. 3.
i) 5. 1. *k*) 9. 4. *l*) 19. 2. *m*) 45. 1. *n*) 48. 10.

significatione. *o*) Ex *libro octauo ad edictum praetoris* l. 15. 17. 19. et 23. de his, qui notantur infamia. *p*) l. 8. 10. 13. et 15. de procuratoribus et defensoribus. *q*) l. 2. et 5. quod cuiusque vniuersitatis nomine. *r*) l. 7. de in litem iurando. *s*) l. 17. de nouationibus et delegationibus. *t*) Ex *libro nono ad edictum praetoris* l. 5. de postulando. *v*) l. 1. 3. 17. 19. 23. 25. 27. 29. 31. 33. 35. 37. 39. et 40. de procuratoribus et defensoribus. *x*) l. 3. quod cuiusque vniuersitatis nomine. *y*) l. 9. de iudiciis. *z*) l. 17. de tutoribus et curatoribus datis. *a*) l. 2. 4. et 23. de administratione et periculo tutorum et curatorum. *b*) l. 41. de acquirendo rerum dominio. *c*) l. 9. rem ratam haberi. *d*) Ex *libro decimo ad edictum praetoris* l. 7. quod cuiusque vniuersitatis nomine. *e*) l. 1. 3. 5. 8. 10. 12. 14. et 20. de negotiis gestis. *f*) l. 1. 3. et 5. de calumniatoribus. *g*) l. 6. et 21. de minoribus. *h*) l. 10. de iudiciis. *i*) l. 1. de religiosis et sumtibus funerum. *k*) l. 27. de rebus creditis. *l*) l. 16. de iure iurando. *m*) l. 4. quod iussu. *n*) l. 37. de vsuris et fructibus. *o*) l. 5. de eo, qui pro tutore vel curatore. *p*) l. 5. et 7. de obsequio parentibus et patronis praestando. *q*) l. 17. de re iudicata. *r*) l. 4. de vi et vi armata. *s*) l. 15. et 17. de verborum significatione. *t*) Ex *libro vndecimo ad edictum praetoris* l. 1. de in integrum restitutione. *v*) l. 1. 3. 5. 7. 9. 12. 14. 16. et 20. quod metus caussa gestum. *x*) l. 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. 17. 21. 24. et 30. de dolo malo. *y*) l. 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 16. 18. 20. et 22. de minoribus. *z*) l. 36. de pigneratitia actione.

o) 50. 16. *p*) 3. 2. *q*) 3. 3. *r*) 3. 4. *s*) 12. 3. *t*) 46. 2. *v*) 3. 1. *x*) 3. 3. *y*) 3. 4. *z*) 5. 1. *a*) 26. 5. *b*) 26. 7. *c*) 41. 1. *d*) 46. 8. *e*) 3. 4. *f*) 3. 5. *g*) 3. 6. *h*) 4. 4. *i*) 5. 1. *k*) 11. 7. *l*) 12. 1. *m*) 12. 2. *n*) 15. 4. *o*) 22. 1. *p*) 27. 5. *q*) 37. 15. *r*) 42. 1. *s*) 43. 16. *t*) 50. 16. *v*) 4. 1. *x*) 4. 2. *y*) 4. 3. *z*) 4. 4.

actione. *a*) l. 42. mandati. *b*) l. 50. de contrahenda emtione et venditione. *c*) l. 32. de actionibus emti et venditi. *d*) l. 12. de acquirenda vel omittenda hereditate. *e*) l. 6. de vsurpationibus et vsucapionibus. *f*) l. 5. de vi et vi armata. *g*) l. 70. de verborum obligatione. *h*) l. 25. de fideiussoribus et mandatoriis. *i*) l. 8. de muneribus et honoribus. *k*) l. 19. de verborum significatione. *l*) l. 116. de diuersis regulis iuris. *m*) Ex *libro duodecimo ad edictum praetoris* l. 2. de capite minutis. *n*) l. 1. 3. 5. 7. 10. 12. 15. 17. 21. 23. 26. et 28. ex quibus caussis maiores. *o*) l. 10. de alienatione, iudicii mutandi caussa, facta. *p*) l. 11. de iudiciis. *q*) l. 42. de peculio. *r*) l. 1. 3. 5. 7. et 9. quod falso tutore auctore gestum esse dicatur. *s*) l. 15. qui testamentum facere possunt. *t*) l. 1. pro derelicto. *v*) l. 1. quibus ex caussis in possessionem eatur. *x*) l. 20. de verborum signif. *y*) l. 118. de diuersis regulis iuris. *z*) Ex *libro decimo tertio ad edictum praetoris* l. 6. de in integrum restitutione. *a*) l. 19. de minoribus. *b*) l. 2. 4. et 6. de alienatione iudicii mutandi caussa facta. *c*) l. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. 17. 21. 23. 25. 27. 29. et 31. de receptis. *d*) l. 25. de administratione et periculo tutorum et curatorum. *e*) l. 16. de operis noui nunciatione. *f*) l. 2. de exceptione rei iudicatae. *g*) l. 71. de verborum obligatione. *h*) l. 3. si is, qui testamento liber esse iussus erit. *i*) l. 119. de diuersis regulis iuris. *k*) Ex *libro decimo quarto ad edictum praetoris* l. 7. qui satisdare cogantur. *l*) l. 1. et 3. nautae, caupones, stabularii, vt recepta restituant.

a) 13. 7. *b*) 17. 1. *c*) 18. 1. *d*) 19. 1. *e*) 29. 2. *f*) 41. 3. *g*) 43. 16. *h*) 45. 1. *i*) 46. 1. *k*) 50. 4. *l*) 50. 16. *m*) 50. 17. *n*) 4. 5. *o*) 4. 6. *p*) 4. 7. *q*) 5. 1. *r*) 15. 1. *s*) 27. 6. *t*) 28. 1. *v*) 41. 7. *x*) 42. 4. *y*) 50. 16. *z*) 50. 17. *a*) 4. 1. *b*) 4. 4. *c*) 4. 7. *d*) 4. 8. *e*) 26. 7. *f*) 39. 1. *g*) 44. 2. *h*) 45. 1. *i*) 47. 4. *k*) 50. 17. *l*) 2. 8.

tuant. *m*) l. 1. 6. 8. de inofficioſo teſtamento. *n*) l. 5. et 7. de hereditatis petitione. *o*) l. 1. ſi ſeruitus vindicetur. *p*) l. 27. de pecunia conſtituta. *q*) l. 28. mandati. *r*) l. 4. de his, quae vt indignis auferuntur. *s*) l. 42. ad legem Falcidiam. *t*) l. 2. de bonorum poſſeſſione. *v*) l. 1. de fideicommiſſariis libertatibus. *x*) l. 19. de ſtatuliberis. *y*) l. 52. de ſolutionibus et liberationibus. *z*) l. 7. de ſtipulationibus praetoriis. *a*) l. 9. iudicatum ſolui. *b*) l. 14. de appellationibus et relationibus. *c*) l. 1. de caſtrenſi peculio. *d*) l. 23. de verborum ſignificatione. *e*) l. 123. de diuerſis regulis iuris. *f*) Ex *libro decimo quinto ad edictum praetoris* l. 1. de officio praefecti Auguſtalis. *g*) l. 2. 9. 11. 13. 16. 18. 20. 23. 25. 27. 29. 31. 33. et 37. de hereditatis petitione. *h*) l. 4. ſi pars hereditatis petatur. *i*) l. 1. de poſſeſſoria hereditatis petitione. *k*) l. 17. de pignoribus et hypothecis. *l*) l. 34. de vſuris et fructibus. *m*) l. 4. vt legatorum ſeu fideicommiſſorum ſeruandorum cauſſa caueatur. *n*) l. 1. pro ſuo. *o*) l. 3. de exceptione rei iudicatae. *p*) l. 24. de iniuriis et famoſis libellis. *q*) l. 126. de diuerſis regulis iuris. *r*) Ex *libro decimo ſexto ad edictum praetoris* l. 9. de legibus. *s*) l. 1. de officio procuratoris Caeſaris, vel rationalis. *t*) l. 1. et 3. de fideicommiſſaria hereditatis petitione. *v*) l. 1. 3. 5. 9. 11. 13. 15. 17. 19. 22. 72. et 75. de rei vindicatione. *x*) l. 1. 3. 5. 7. 9. 11. et 14. de Publiciana in rem actione. *y*) l. 10. de curatoribus furioſo dandis. *z*) l. 37. et 39. ad SC. Trebellianum. *a*) l. 10. de vſurpationibus et vſu-

m) 4. 9. *n*) 5. 2. *o*) 5. 3. *p*) 8. 5. *q*) 13. 5. *r*) 17. 1.
s) 34. 9. *t*) 35. 2. *v*) 37. 1. *x*) 40. 5. *y*) 40. 7. *z*) 46. 3.
a) 46. 5. *b*) 46. 7. *c*) 49. 1. *d*) 49. 17. *e*) 50. 16.
f) 50. 17. *g*) 1. 17. *h*) 5. 3. *i*) 5. 4. *k*) 5. 5. *l*) 20. 1.
m) 22. 1. *n*) 36. 3. *o*) 41. 10. *p*) 44. 2. *q*) 47. 10. *r*) 50. 17.
s) 1. 3. *t*) 1. 19. *v*) 5. 6. *x*) 6. 1. *y*) 6. 2. *z*) 27. 10.
a) 36. 1.

vſucapionibus. *b*) l. 5. de iure fiſci. *c*) l. 26. de verborum ſignificatione. *d*) Ex *libro decimoſeptimo ad edictum praetoris* l. 37. 39. 41. 73. et 77. de rei vindicatione. *e*) l. 10. de vſufructu adcreſcendo. *f*) l. 5. ſi vſusfructus petatur. *g*) l. 2. de operis ſeruorum. *h*) l. 2. de ſeruitutibus. *i*) l. 5. de ſeruitutibus praediorum vrbanorum. *k*) l. 3. et 5. de ſeruitutibus praediorum ruſticorum. *l*) l. 2. communia praediorum. *m*) l. 2. 4. 6. et 8. ſi ſeruitus vindicetur. *n*) l. 19. depoſiti. *o*) l. 45. de donationibus inter virum et vxorem. *p*) l. 29. de mortis cauſſa donationibus. *q*) l. 1. de ceſſione bonorum. *r*) l. 60. de obligationibus et actionibus. *s*) l. 27. de verborum ſignificatione. *t*) Ex *libro duodeuiceſimo ad edictum praetoris* l. 12. de iurisdictione. *v*) l. 7. nautae, caupones, ſtabularii, vt recepta reſtituant. *x*) l. 1. ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. *y*) l. 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. 17. 19. 21. 23. 25. 27. 29. et 35. ad legem Aquiliam. *z*) l. 2. 6. et 14. de noxalibus actionibus. *a*) l. 7. de interrogationibus in iure faciendis, et interrogatoriis actionibus. *b*) l. 34. de actionibus emti et venditi. *c*) l. 14. de euictionibus et duplae ſtipulatione. *d*) l. 25. de iniuriis et famoſis libellis. *e*) l. 2. de ſepulcro violato. *f*) l. 10. ad legem Corneliam de ſicariis. *g*) l. 31. de verborum ſignificatione. *h*) l. 130. de diuerſis regulis iuris. *i*) Ex *libro vndeuiceſimo ad edictum praetoris* l. 2. finium regundorum. *k*) l. 2. 4. 6. 8. 10. 12. 14. 16. 18. 20. 22. et 24. familiae erciſcundae. *l*) l. 4. et 6. communi diuidundo. *m*) l. 43. ad legem Falcidiam. *n*) l. 30. de manu-

b) 41. 3. *c*) 49. 14. *d*) 50. 16. *e*) 6. 1. *f*) 7. 2. *g*) 7. 6. *h*) 7. 7. *i*) 8. 1. *k*) 8. 2. *l*) 8. 3. *m*) 8. 4. *n*) 8. 5. *o*) 16. 3. *p*) 24. 1. *q*) 39. 6. *r*) 42. 3. *s*) 44. 7. *t*) 50. 16. *v*) 2. 1. *x*) 4. 9. *y*) 9. 1. *z*) 9. 2. *a*) 9. 4. *b*) 11. 1. *c*) 19. 1. *d*) 21. 2. *e*) 47. 10. *f*) 47. 12. *g*) 48. 8. *h*) 50. 16. *i*) 50. 17. *k*) 10. 1. *l*) 10. 2. *m*) 10. 3. *n*) 35. 2.

manumiſſis teſtamento. *o*) l. 44. de acquirendo rerum dominio. *p*) Ex *libro viceſimo ad edictum praetoris* l. 7. communi diuidundo. *q*) l. 11. de ſeruo corrupto. *r*) l. 41. pro ſocio. *s*) l. 30. de heredibus inſtituendis. *t*) l. 5. de itinere actuque priuato. *v*) l. 60. et 72. de verborum obligatione. *x*) l. 3. de ſepulcro violato. *y*) l. 7. de lege Pompeia de paricidiis. *z*) l. 137. de diuerſis regulis iuris. *a*) Ex *libro viceſimo primo ad edictum praetoris* l. 15. de iudiciis. *b*) l. 19. de pignoribus et hypothecis. *c*) l. 30. de heredibus inſtituendis. *d*) l. 44. ad legem Falcidiam. *e*) l. 30. de mortis cauſſa donationibus. *f*) l. 2. de ceſſione bonorum. *g*) l. 42. de obligationibus et actionibus. *h*) l. 33. de verborum ſignificatione. *i*) l. 134. de diuerſis regulis iuris. *k*) Ex *libro viceſimo ſecundo ad edictum praetoris* l. 17. de ſtatu hominum. *l*) l. 17. de iudiciis. *m*) l. 2. 4. 6. 9. 11. et 21. de interrogationibus in iure faciendis. *n*) l. 3. 5. 7. 9. 11. et 13. de iureiurando. *o*) l. 43. ad SC. Trebellianum. *p*) l. 75. de verborum obligatione. *q*) l. 27. de fideiuſſoribus et mandatoriis. *r*) Ex *libro viceſimo tertio ad edictum praetoris* l. 18. de iudiciis. *s*) l. 1. 3. et 5. de his, qui effuderint, vel deiecerint. *t*) l. 21. de noxalibus actionibus. *v*) l. 1. 3. 5. 7. 9. 11. et 13. de ſeruo corrupto. *x*) l. 1. de aleatoribus. *y*) l. 43. mandati. *z*) l. 33. de actionibus emti et venditi. *a*) l. 8. de adminiſtratione et periculo tutorum et curatorum. *b*) l. 31. de fideiuſſoribus et mandatoribus. *c*) l. 13. de vacatione et excuſatione munerum. *d*) l. 36. de verborum ſignificatione. *e*) l. 135.

o) 40. 4. *p*) 41. 1. *q*) 10. 3. *r*) 11. 3. *s*) 17. 2. *t*) 28. 5. *v*) 43. 19. *x*) 45. 1. *y*) 47. 12. *z*) 48. 9. *a*) 50. 17. *b*) 5. 1. *c*) 20. 1. *d*) 28. 5. *e*) 35. 2. *f*) 39. 6. *g*) 42. 3. *h*) 44. 7. *i*) 50. 16. *k*) 50. 17. *l*) 1. 5. *m*) 5. 1. *n*) 11. 1. *o*) 12. 2. *p*) 36. 1. *q*) 45. 1. *r*) 46. 1. *s*) 5. 1. *t*) 9. 3. *v*) 9. 4. *x*) 11. 3. *y*) 11. 5. *z*) 17. 1. *a*) 19. 1. *b*) 26. 7. *c*) 46. 1. *d*) 50. 5. *e*) 50. 16.

l. 135. de diuersis regulis iuris. *f*) Ex *libro vicesimo quarto ad edictum praetoris* l. 1. 3. 5. 7. 9. et 11. ad exhibendum. *g*) l. 1. 3. 5. et 7. si mensor falsum modum dixerit. *h*) l. 1. de inspiciendo ventre. *i*) l. 16. de acquirenda vel omittenda hereditate. *k*) Ex *libro vicesimo quinto ad edictum praetoris* l. 7. de diuisione rerum et qualitate. *l*) l. 2. 4. 6. 8. 10. 12. 14. 16. 20. 22. 24. 27. et 31. de relig. et sumt. funerum. *m*) l. 50. de euictionibus, et duplae stipulatione. *n*) l. 9. de tutelae et rationibus distrahendis. *o*) l. 3. de sepulcro violato. *p*) l. 6. de popularibus actionibus. *q*) l. 38. de verborum significatione. *r*) l. 137. de diversis regulis iuris. *s*) Ex *libro vicesimo sexto ad edictum praetoris* l, 51. de pactis. *t*) l. 61. de iudiciis. *v*) l. 1. 7. 9. 11. et 13. de rebus creditis. *x*) l. 18. 19. 23. 25. et 34. de iureiurando. *y*) l. 1. et 3. de condictione, caussa data, caussa non secuta. *z*) l. 2. et 4. de condictione ob turpem vel iniustam caussam. *a*) l. 1. et 26. de condictione indebiti. *b*) l. 7. de vsu et vsufructu legato. *c*) l. 48. de verborum obligatione. *d*) l. 41. de diuersis regulis iuris. *e*) Ex *libro vicesimo septimo ad edictum praetoris* l. 36. de iureiurando. *f*) l. 8. de condictione furtiua. *g*) l. 1. et 3. de condictione triticiaria. *h*) l. 2. et 4. de eo, quod certo loco. *i*) l. 1. 3. 5. 7. 11. 14. 16. et 18. de pecunia constituta: *k*) l. 56. de re iudicata. *l*) l. 5. de confessis. *m*) l. 11. de nouationibus et delegationibus. *n*) l. 182. de verborum

f) 50. 17. *g*) 10. 4. *h*) 11. 6. *i*) 25. 4. *k*) 29. 2. *l*) 1. 8. *m*) 11. 7. *n*) 21. 2. *o*) 27. 3. *p*) 47. 12. *q*) 47. 23. *r*) 50. 16. *s*) 50. 17. *t*) 2. 14. *v*) 5. 1. *x*) 12. 1. *y*) 12. 2. *z*) 12. 4. *a*) 12. 5. *b*) 12. 6. *c*) 33. 2. *d*) 45. 1. *e*) 50. 17. *f*) 12. 2. *g*) 13. 1. *h*) 13. 3. *i*) 13. 4. *k*) 13. 5. *l*) 42. 1. *m*) 42. 2. *n*) 46. 2.

borum significatione. *o*) Ex *libro vicesimo octavo ad edictum praetoris* l. 1. 3. 5. et 7. commodati. *p*) l. 9. 11. et 15. de pigneraticia actione, vel contra. *q*) l. 1. de exercitoria actione. *r*) l. 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. et 15. de institoria actione. *s*) l. 7. de compensationibus. *t*) l. 43. pro socio. *v*) l. 5. locati, conducti. *x*) l. 17. de praescriptis verbis. *y*) l. 27. de solutionibus et liberationibus. *z*) l. 183. et 185. de verborum significatione. *a*) l. 43. de diversis regulis iuris. *b*) Ex *libro vicesimo nono ad edictum praetoris* l. 14. de rebus creditis. *c*) l. 4. de exercitoria actione. *d*) l. 1. 3. 5. 7. et 9. de tributoria actione. *e*) l. 2. et 4. quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicetur. *f*) l. 1. 3. 7. 9. et 11. de SC. Macedoniano. *g*) l. 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. 17. 19. 21. et 30. de peculio. *h*) l. 1. quando de peculio actio annalis est. *i*) l. 1. 3. 5. 7. 10. et 13. de in rem verso. *k*) l. 1. quod iussu. *l*) l. 2. 4. 6. 8. et 10. de SC. Velleiano. *m*) l. 11. de peculio legato. *n*) l. 16. de vi et vi armata. *o*) l. 7. ad legem Pompeiam de paricidiis. *p*) l. 1. de appellationibus recipiendis, vel non. *q*) l. 44. de diuersis regulis iuris. *r*) Ex *libro tricesimo ad edictum praetoris* l. 35. de dolo malo *s*) l. 3. de in litem iurando. *t*) l. 9 de condictione furtiua. *v*) l. 22. et 24. de pigneraticia actione. *x*) l. 11. de compensationibus. *y*) l. 1. 5. et 7. depositi. *z*) l. 3. de lege commissoria. *a*) l. 18. de praescriptis verbis. *b*) l. 17. de actione rerum amotarum. *c*) l. 3. de bonis damnatorum. *d*) l. 2. de proxeneti-

o) 50. 16. *p*) 13. 6. *q*) 13. 7. *r*) 14. 1. *s*) 14. 3. *t*) 16. 2. *v*) 17. 2. *x*) 19. 2. *y*) 19. 5. *z*) 46. 3. *a*) 50. 16. *b*) 50. 17. *c*) 12. 1. *d*) 14. 1. *e*) 14. 4. *f*) 14. 5. *g*) 14. 6. *h*) 15. 1. *i*) 15. 2. *k*) 15. 3. *l*) 15. 4. *m*) 16. 1. *n*) 33. 8. *o*) 43. 16. *p*) 48. 9. *q*) 49. 5. *r*) 50. 17. *s*) 4. 3. *t*) 12. 3. *v*) 13. 1. *x*) 13. 7. *y*) 16. 2. *z*) 16. 3. *a*) 18. 3. *b*) 19. 5. *c*) 25. 2. *d*) 48. 10.

neticis. *e*) l. 186. de verborum ſignificatione. *f*) l. 45. et 47. de diuerſis regulis iuris. *g*) Ex *libro triceſimo primo ad edictum praetoris* l. 15. de rebus creditis. *h*) l. 25. de pigneraticia actione. *i*) l. 3. depoſiti. *k*) l. 6. 8. 10. 12. 14. et 16. mandati. *l*) l. 5. 20. 24. 26. 33. 44. 49. 52. 58. 61. et 63. pro ſocio. *m*) l. 19. de praeſcriptis verbis. *n*) l. 6. de tutelae et rationibus diſtrahendis. *o*) l. 2. de proxeneticis. *p*) Ex *libro triceſimo ſecundo ad edictum praetoris* l. 23. communi diuidundo *q*) l. 2. de condictione ſine cauſſa. *r*) l. 11. de compenſationibus. *s*) l. 69. pro ſocio. *t*) l. 30. de contrahenda emtione et venditione. *v*) l. 16. de in diem addictione. *x*) l. 4. de lege commiſſoria. *y*) l. 4. et 11. de hereditate vel actione vendita. *z*) l. 1. de ſeruis exportandis. *a*) l. 11. 13. 15. et 17. de actionibus emti et venditi. *b*) l. 9. 11. 13. 15. 17. et 19. locati, conducti. *c*) l. 1. de aeſtimatoria. *d*) l. 29. de praeſcriptis verbis. *e*) l. 4. et 37. de euictionibus et duplae ſtipulatione. *f*) l. 187. de verborum ſignificatione. *g*) Ex *libro triceſimo tertio ad edictum praetoris* l. 37. de iureiurando. *h*) l. 39. de iure dotium. *i*) l. 22. 24. et 62. ſoluto matrimonio. *k*) l. 11. et 13. de action. rerum amot. *l*) l. 11. de adminiſtr. et periculo tutor. *m*) l. 59. de legatis et fideic. 1. *n*) l. 8. ad legem Corneliam de ſicariis. *o*) l. 3. et 5. de bonis damnatorum. *p*) l. 7. de caſtrenſi peculio. *q*) Ex *libro triceſimo quarto ad edictum praetoris* l. 10. de ſenatoribus. *r*) l. 65. de iudiciis. *s*) l. 21. et 23. de vſuris et fru-

e) 50. 14. *f*) 50. 16. *g*) 50. 17. *h*) 12. 1. *i*) 13. 7. *k*) 16. 3. *l*) 17. 1. *m*) 17. 2. *n*) 19. 5. *o*) 27. 3. *p*) 50. 14. *q*) 10. 3. *r*) 12. 7. *s*) 16. 2. *t*) 17. 2. *v*) 18. 1. *x*) 18. 2. *y*) 18. 3. *z*) 18. 4. *a*) 18. 7. *b*) 19. 1. *c*) 19. 2. *d*) 19. 3. *e*) 19. 5. *f*) 21. 2. *g*) 50. 16. *h*) 12. 2. *i*) 23. 3. *k*) 24. 3. *l*) 25. 2. *m*) 26. 7. *n*) 30. 1. *o*) 48. 8. *p*) 48. 20. *q*) 49. 17. *r*) 1. 9. *s*) 5. 1.

fructibus. *t*) l. 14. et 40. de iure dotium. *v*) l. 11. de pactis dotalibus. *z*) l. 35. de donationibus inter virum et uxorem. *y*) l. 5. de diuortiis et repudiis. (*z* l. 15. et 19. de actione rerum amotarum. *a*) l. 1. et 3. de agnoscendis et alendis liberis. *b*) l. 1. si ventris nomine, muliere in possessionem missa. *c*) l. 1. si mulier ventris nomine in possessione calumniae caussa, esse dicetur. *d*) l. 1. ubi pupillus educari vel morari debeat. *e*) l. 41. de conditionibus et demonstrationibus. *f*) l. 27. de iure fisci. *g*) l. 190. de verborum significatione. *h*) Ex *libro tricesimo quinto ad edictum praetoris* l. 22. de legibus. *i*) l. 6. ne quis eum, qui in ius vocatus. *k*) l. 17. de negotiis gestis. *l*) l. 49. de minoribus. *m*) l. 9. de sponsalibus. *n*) l. 3. 17. et 19. de testamentaria tutela. *o*) l. 5. de legitimis tutoribus. *p*) l. 2. de tutoribus et curatoribus datis. *q*) l. 1. 3. 5. et 7. de administratione et periculo tutorum. *r*) l. 1. et 3. de suspectis tutoribus *s*) l. 19. de excusationibus. *t*) l. 7. 11. et 13. de tutelae et rationibus distrahendis. *v*) l. 11. quod falso tutore auctore gestum. *x*) l. 3. de fideiussoribus et nominatoribus. *y*) l. 1. 3. 5. et 7. de rebus eorum, qui sub tutela. *z*) l. 3. rem pupilli salvam fore. *a*) l. 49. de diversis regulis iuris. *b*) Ex *libro tricesimo sexto ad edictum praetoris* l. 4. de in litem iurando. *c*) l. 3. de tutoribus et curatoribus datis. *d*) l. 6. et 9. de administratione et periculo tutor. *e*) l. 2. vbi pupillus educari vel morari debeat. *f*) l. 1. de tutelae et rationibus

t) 22. 1. *v*) 23. 3. *x*) 23. 4. *y*) 24. 1. *z*) 24. 2. *a*) 25. 2. *b*) 25. 3. *c*) 25. 5. *d*) 25. 6. *e*) 27. 2. *f*) 35. 1. *g*) 49. 14. *h*) 50. 16. *i*) 1. 3. *k*) 2. 7. *l*) 3. 5. *m*) 4. 4. *n*) 23. 1. *o*) 26. 2. *p*) 26. 4. *q*) 26. 5. *r*) 26. 7. *s*) 26. 10. *t*) 27. 1. *v*) 27. 3. *x*) 27. 6. *y*) 27. 7. *z*) 27. 9. *a*) 46. 6. *b*) 50. 17. *c*) 12. 3. *d*) 26. 5. *e*) 26. 7. *f*) 27. 2.

bus diſtrahendis. *g*) l. 1. et 3. de contraria tutelae, et utili actione. *h*) l. 1. de eo, qui pro tutore prove curatore negotia geſſit. *i*) l. 4. de fideiuſſoribus et nominatoribus. *k*) l. 1. de magiſtratibus conueniendis. *l*) Ex *libro triceſimo ſeptimo ad edictum praetoris* l. 8. 36. 38. et 42. de noxalibus actionibus. *m*) l. 16. de interrogationibus in iure faciendis. *n*) l. 26. ad SC. Velleianum. *o*) l. 12. de teſtibus. *p*) l. 50. et 52. de furtis. *q*) l. 1. de tigno iuncto. *r*) l. 9. ad legem Corneliam de ſicariis. *s*) l. 192. de verborum ſignificatione. *t*) Ex *libro triceſimo octavo ad edictum praetoris* l. 17. de interrogationibus in iure faciendis. *v*) l. 6. 10. et 12. de condictione furtiua. *x*) l. 13. de pigneraticia actione. *y*) l. 2. 13. et 15. de operis libertorum *z*) l. 12. de publicanis et vectigalibus. *a*) l. 6. ſi ingenuus eſſe dicetur. *b*) l. 12. de exceptionibus. *c*) l. 13. de nouationibus et delegationibus. *d*) l. 29. de ſolutionibus et liberationibus. *e*) l. 92. de furtis. *f*) l. 1: ſi is, qui teſtamento liber eſſe iuſſus. *g*) l. 1. furti aduerſus nautas, caupones, ſtabularios. *h*) l. 1. et 3. ſi familia furtum feciſſe dicatur. *i*) l. 7 arborum furtim caeſarum. *k*) l. 1. de ſententiam paſſis. *l*.) l. 193. de verborum ſignificatione. *m*) Ex *libro triceſimo nono ad edictum praetoris* l. 8. de officia proconſulis et legat. *n*) l. 4. de officio præſidis. *o*) l. 14. de iuriſdictione. *p*) l. 62. de iudiciis. *q*) l. 4. de condictione cauſſa data, cauſſa non ſecuta. *r*) l. 22. qui teſtamentum facere poſſunt. *s*) l. 1.

 3. et

g) 27. 3. *h*) 27. 4. *i*) 27. 5. *k*) 27. 7. *l*) 27. 8. *m*) 9. 4. *n*) 11. 1. *o*) 16. 1. *p*) 22. 5. *q*) 47. 2. *r*) 47. 3. *s*) 48. 8. *t*) 50. 16. *v*) 11. 1. *x*) 13. 1. *y*) 13. 7. *z*) 38. 1. *a*) 39. 4. *b*) 40. 14. *c*) 44. 1. *d*) 46. 2. *e*) 46. 3. *f*) 47. 2. *g*) 47. 4. *h*) 47. 5. *i*) 47. 6. *k*) 47. 7. *l*) 48. 23. *m*) 50. 16. *n*) 1. 16. *o*) 1. 18. *p*) 2. 1. *q*) 5. 1. *r*) 12. 4. *s*) 28. 1.

3. et 5. de bonorum possessione. *t*) l. 2. de bonorum possessione furioso, infanti, &c. competente. *v*) l. 1. et 3. de bonorum possessione contra tabulas. *x*) l. 1. de bonorum possessione secundum tabulas. *y*) l. 6. si tabulae testamenti nullae extabunt. *z*) l. 2. de quaestionibus. *a*) l. 4. ad municipalem. *b*) Ex *libro quadragesimo ad edictum praetoris* l. 38. de procuratoribus et defensoribus. *c*) l. 8. de usufructu. *d*) l. 8. et 10. de bonorum possessione contra tabulas. *e*) l. 1. 3. 5. 8. 10. et 14. de legatis praestandis. *f*) l. 1. de collatione bonorum. *g*) l. 1. de dotis collatione. *h*) l. 1. de coniungendis cum emancipato liberis. *i*) l. 3. de bonis libertorum. *k*) Ex *libro quadragesimo primo ad edictum praetoris* l. 21. de vulgari et pupillari substitutione. *l*) l. 1. et 6. de ventre in possessionem mittendo. *m*) l. 1. 3. et 5. de Carboniano edicto. *n*) l. 2. de bonorum possessione secundum tabulas. *o*) l. 3. de bonis libertorum. *p*) Ex *libro quadragesimo secundo ad edictum praetoris* l. 4. de bonorum possessione secundum tabulas. *q*) l. 1. de bonis libertorum. *r*) Ex *libro quadragesimo tertio ad edictum praetoris* l. 36. de contrahenda emtione et venditione. *s*) l. 17. de hereditate vel actione vendita. *t*) l. 38. de acquirenda vel omittenda hereditate. *v*) l. 6. et 8. de bonis libertorum. *x*) l. 4. si quid in fraudem patroni. *y*) l. 194. de verborum significatione. *z*) Ex *libro quadragesimo quarto ad edictum praetoris* l. 10. et 12. de bonis libertorum. *a*) l. 1. et 3. si quid in fraudem patroni. *b*) l. 1. si tabulae testamenti nul-

t) 37. 1. *v*) 37. 3. *x*) 37. 4. *y*) 37. 11. *z*) 38. 6. *a*) 48. 18. *b*) 50. 1. *c*) 3. 3. *d*) 7. 1. *e*) 37. 4. *f*) 37. 5. *g*) 37. 6. *h*) 37. 7. *i*) 37. 8. *k*) 38. 2. *l*) 28. 6. *m*) 37. 9. *n*) 37. 10. *o*) 37. 11. *p*) 38. 2. *q*) 37. 11. *r*) 38. 2. *s*) 18. 1. *t*) 18. 4. *v*) 29. 2. *x*) 38. 2. *y*) 38. 5. *z*) 50. 16. *a*) 38. 2. *b*) 38. 5.

nullae extabunt. *c*) l. 52. de diuersis regulis iuris. *d*) Ex *libro quadragesimo quinto ad edictum praetoris* l. 22. de testamentaria tutela. *e*) l. 9. qui testamentum facere possunt. *f*) l. 1. 11. 13. 15. 42. et 44. de testamento militis. *g*) l. 1. si a parentibus quis manumissus. *h*) l. 1. de bonorum possessione ex testamento milit. *i*) l. 14. et 16. de bonis libertorum. *k*) l. 6. vnde cognati. *l*) l. 8. de castrensi peculio. *m*) Ex *libro quadragesimo sexto ad edictum praetoris* l. 11. de iniusto, rupto, irrito facto testamento. *n*) l. 39. de acquirenda vel omittenda hereditate. *o*) l. 23. si quis omissa caussa testam. *p*) l. 2. vnde legitimi. *q*) l. 1. vnde cognati. *r*) l. 2. de gradibus et affinib. *s*) l. 5. de suis et legitimis heredibus. *t*) l. 195. de verborum significatione. *v*) l. 54. de diuersis regulis iuris. *x*) Ex *libro quadragesimo septimo ad edictum praetoris* l. 7. de ventre in possessionem mittendo. *y*) l. 17. de bonis libertorum. *z*) l. 1. vnde vir et uxor. *a*) Ex *libro quadragesimo octavo ad edictum praetoris* l. 1. si quis aliquem testari prohibet. *b*) l. 12. de bonorum possessione. *c*) l. 2. de poenis. *d*) Ex *libro quadragesimo nono ad edictum praetoris* l. 63. de iudiciis; *e*) l. 10. de administratione et periculo tutorum. *f*) l. 1. de libertis vniuersitatis. *g*) l. 1. de successorio edicto. *h*) l. 1. vt ex legibus senatusue consultis bonorum possessio. *i*) l. 2. quis ordo in possessione seruetur. *k*) Ex *libro quinquagesimo ad edictum praetoris* l. 1. de transactionibus. *l*) l. 6. de fide in-

c) 38. 6. *d*) 50. 17. *e*) 26. 2. *f*) 28. 1. *g*) 29. 1. *h*) 37. 12. *i*) 37. 13. *k*) 38. 2. *l*) 38. 8. *m*) 49. 17. *n*) 28. 3. *o*) 29. 2. *p*) 29. 4. *q*) 38. 7. *r*) 38. 8. *s*) 38. 10. *t*) 38. 16. *v*) 50. 16. *x*) 50. 17. *y*) 37. 9. *z*) 38. 2. *a*) 38. 11. *b*) 29. 6. *c*) 37. 1. *d*) 48. 19. *e*) 5. 1. *f*) 26, 7. *g*) 38, 3. *h*) 38. 9. *i*) 38. 14. *k*) 38. 15. *l*) 2. 15.

instrumentorum. *m*) l. 8. de conditionibus institutionum. *n*) l. 2. 4. 6. et 8. testamenta quemadmodum aperiantur. *o*) l. 1. 4. 6. 8. 10. et 12. si quis omissa caussa testam. *p*) l. 1. 3. 5. et 24. de SC. Silaniano. *q*) l. 12. de manumissis testamento. *r*) l. 50. de verborum obligatione. *s*) l. 3. de quaestionibus. *t*) l. 45. de verborum significatione. *v*) Ex *libro quinquagesimo primo ad edictum praetoris* l. 68. de rei vindicatione. *x*) l. 64. de vsufructu. *y*) l. 9. vsufructuarius quemadmodum caueat. *z*) l. 71. de legatis et fideic. 1. *a*) l. 51. de verborum obligatione. *b*) l. 30. de solutionibus et liberationibus. *c*) Ex *libro quinquagesimo secundo ad edictum praetoris* l. 1. 3. et 5. vt in possessionem legatorum vel fideicommissorum seruandorum caussa esse liceat. *d*) l. 1. 3. 5. et 7. de operis noui nunciatione. *e*) Ex *libro quinquagesimo tertio ad edictum praetoris* l. 9. de servitut. praediorum vrbanorum. *f*) l. 10. si seruitus vindicetur. *g*) l. 7. 9. 11. 13. 15. et 17. de damno infecto. *h*) l. 1. 3. 4. 6. 8. et 10. de aqua et aquae pluviae arcendae. *i*) l. 165. de diuersis regulis iuris. *k*) Ex *libro quinquagesimo quarto ad edictum praetoris* l. 1. 3. 5. et 7. de liberali caussa. *l*) l. 12. de quaestionibus. *m*) l. 7. de iure fisci. *n*) Ex *libro quinquagesimo quinto ad edictum praetoris* l. 6. de operis seruorum. *o*) l. 1. et 3. de publicanis et vectigalibus. *p*) l. 8. 10. 12. 14. 16. 18. 20. et 22. de liberali caussa. *q*) l. 163. de diuersis regulis iuris. *r*) Ex *libro quinquagesimo sexto ad edictum prae-*

m) 22. 4. *n*) 28. 7. *o*) 29. 3. *p*) 29. 4. *q*) 29. 5. *r*) 40. 4. *s*) 45. 1. *t*) 48. 18 *v*) 50. 16. *x*) 6. 1. *y*) 7. 1. *z*) 7. 9. *a*) 30. 1. *b*) 45. 1. *c*) 46. 3. *d*) 36. 4. *e*) 39. 1. *f*) 8. 2. *g*) 8. 5. *h*) 39. 2. *i*) 39. 3. *k*) 50. 17. *l*) 40. 12. *m*) 48. 18. *n*) 49. 14. *o*) 7. 7. *p*) 39. 4. *q*) 40. 12. *r*) 50. 17.

praetoris l. 2. et 4. vi bonorum raptorum et de turba. *s*) l. 1. et 3. de incendio, ruina, naufragio. *t*) l. 1. 3. et 5. de iniuriis et famofis libellis. *v*) l. 15. de accufationibus ex infcriptionibus. *x*) l. 40. de verborum fignificatione. *y*) l. 140. de diuerfis regulis iuris. *z*) Ex *libro quinquagefimo feptimo ad edictum praetoris* l. 12. de in ius vocando. *a*) l. 18. de liberis et poftumis. *b*) l. 56 de acquirenda et omittenda hereditate. *c*) l. 19. quod vi aut clam. *d*) l. 7. 9. 11. 13. et 17. de iniuriis et famofis libellis. *e*) l. 19. de poenis. *f*) l. 42. de verborum fignificatione. *g*) Ex *libro quinquagefimo octauo ad edictum praetoris* l. 4. in ius vocati vt eant. *h*) l. 17. de donationibus. *i*) l. 4. de re iudicata. *k*) l. 2. de confeffis. *l*) l. 3 de ceffione bonorum. *m*) l. 43. et 45. de verborum fignificatione. *n*) Ex *libro quinquagefimo nono ad edictum praetoris* l. 5. de re iudicata. *o*) l. 4. de ceffione bonorum. *p*) l. 3. 5. et 7. quibus ex cauffis in poffeffionem eatur. *q*) l. 4. ad legem Iuliam de vi publica. *r*) l. 46. et 49. de verborum fignificatione. *s*) Ex *libro fexagefimo ad edictum praetoris* l. 51. et 53. de procuratoribus et defenforibus. *t*) l. 19. de iudiciis. *v*) l. 1. de mortuo inferendo. *x*) l. 1. 3. et 7. de iure deliberandi. *y*) l. 69. de acquirenda vel omittenda hereditate. *z*) l. 9. de obfequio parentibus et patronis praeftanda. *a*) l. 2. et 4. de fideicommiffariis libertalibus. *b*) l. 8. quibus ex cauffis in poffeffionem eatur. *c*) l. 5.

s) 47.8. *t*) 47.9. *v*) 47.10. *x*) 48.2. *y*) 50.16. *z*) 50.17. *a*) 2.4. *b*) 28.2. *c*) 29.2. *d*) 43.24 *e*) 47.10. *f*) 48.19. *g*) 50.16. *h*) 2.6. *i*) 39.5. *k*) 42.1. *l*) 42.2. *m*) 42.3. *n*) 50.16. *o*) 42.1. *p*) 42.3. *q*) 42.4. *r*) 48.6. *s*) 50.16. *t*) 3.3. *v*) 5.1. *x*) 11.8. *y*) 28.8. *z*) 29.2. *a*) 37.15. *b*) 40.5. *c*) 42.4.

l. 5. de rebus auctoritate iudicis possidendis. *d*) l. 1. de vi et vi armata. *e*) Ex *libro sexagesimo primo ad edictum praetoris* l. 36. de vsuris et fructibus. *f*) l. 18. de tutoribus et curatoribus datis. *g*) l. 8. de suspectis tutoribus. *h*) l. 4. et 8. de iure deliberandi. *i*) l. 20. 66. et 71. de acquirenda vel omittenda hereditate. *k*) l. 8. de rebus auctoritate iudicis possidendis. *l*) l. 55. de solutionibus et liberationibus. *m*) l. 30. ad municipalem. *n*) l. 50. et 52. de verborum significatione. *o*) Ex *libro sexagesimo secundo ad edictum praetoris* l. 1. de senatoribus. *p*) l. 5. de feriis et dilationibus. *q*) l. 44. mandati *r*) l. 46. de vsuris et fructibus. *s*) l. 9. 11. et 15. de rebus auctoritate iudicis possidendis. *t*) l. 54. et 56. de verborum significatione. *v*) l. 143. de diuersis regulis iuris. *x*) Ex *libro sexagesimo tertio ad edictum praetoris* l. 44. de peculio. *y*) l. 10. de compensationibus. *z*) l. 20. de pignoribus et hypothecis. *a*) l. 3. de iure dotium. *b*) l. 23. de damno infecto *c*) l. 7. de fideicommissariis libertatibus. *d*) l. 16. de re iudicata. *e*) l. 17. 19. 22. et 24. de rebus auctoritate iudicis possidendis. *f*) l. 6. de iure fisci. *g*) Ex *libro sexagesimo quarto ad edictum praetoris* l. 2. de SC. Macedoniano. *h*) l. 12. de compensationibus. *i*) l. 4. quando ex facto tutorum vel curatorum. *k*) l. 15. de liberatione legata. *l*) l. 29. de operis libertorum. *m*) l. 6. de cessione bonorum. *n*) l. 25. de rebus auctoritate iudicis possidendis. *o*) l. 1. de separationibus. *p*) Ex *libro sexagesimo*

d) 42. 5. *e*) 43. 16. *f*) 22. 1. *g*) 26. 5. *h*) 25. 10. *i*) 28. 8. *k*) 29. 2. *l*) 42. 5. *m*) 46. 3. *n*) 50. 1. *o*) 50. 16. *p*) 1. 9. *q*) 2. 12. *r*) 17. 1. *s*) 22. 1. *t*) 42. 5. *v*) 50. 16. *x*) 50. 17. *y*) 15. 1. *z*) 16. 2. *a*) 20. 1. *b*) 23. 3. *c*) 39. 2. *d*) 40. 5. *e*) 42. 1. *f*) 42. 5. *g*) 49. 14. *h*) 14. 6. *i*) 16. 2. *k*) 26. 9. *l*) 34. 3. *m*) 38. 1. *n*) 42. 3. *o*) 42. 5. *p*) 42. 6.

gesimo quinto ad edictum praetoris l. 55. de procuratoribus et defensoribus. *q*) l. 32. de manumissis testamento. *r*) l. 3. de fideicommissariis libertatibus. *s*) l. 46. de acquirendo rerum dominio. *t*) l. 2 de curatore bonis dando. *v*) Ex *libro sexagesimo sexto ad edictum praetoris* l. 56. de procuratoribus et defensoribus. *x*) l. 9. de condictione indebiti. *y*) l. 13. de compensationibus. *z*) l. 9. de obsequio parentibus et patronis praestando. *a*) l. 6. et 18. de re iudicata. *b*) l. 1. 3. et 6. quae in fraudem creditorum. *c*) l. 145. de diuersis regulis iuris. *d*) Ex *libro sexagesimo septimo ad edictum praetoris* l. 12. et 42. de hereditatis petitione. *e*) l. 1. de legatis et fideicommissis 1. *f*) l. 4. de acquirenda vel amittenda possessione. *g*) l. 1. de interdictis, siue extraordinariis actionibus. *h*) l. 1. quorum bonorum. *i*) l. 1. quod legatorum. *k*) l. 2. de castrensi peculio. *l*) l. 149. de diuersis regulis iuris. *m*) Ex *libro sexagesimo octauo ad edictum praetoris* l. 9. de diuisione rerum et qualitate. *n*) l. 45. de rei vindicatione. *o*) l. 33. de religiosis, et sumtibus funerum. *p*) l. 1. de mortuo inferendo. *q*) l. 42. de condictione indebiti. *r*) l. 3. ne vis fiat ei, qui in possessione. *s*) l. 1. et 3. de tabulis exhibendis. *t*) l. 1. ne quid in loco sacro. *v*) l. 2. ne quid in loco publico. *x*) l. 1. de loco publico fruendo. *y*) l. 1. de via publica et itinere publico reficiendo. *z*) l. 1. de fluminibus. *a*) l. 1. ne quid in flumine publico fiat. *b*) l. 1. vt in flumine publico nauigare liceat.

q) 3. 3. *r*) 40. 4. *s*) 40. 5. *t*) 41. 1. *v*) 42. 7. *x*) 3. 3. *y*) 12. 6. *z*) 16. 2. *a*) 37. 15. *b*) 42. 1. *c*) 42. 8. *d*) 50. 17. *e*) 5. 3. *f*) 30. 1. *g*) 41. 2. *h*) 43. 1. *i*) 43. 2. *k*) 43. 3. *l*) 49. 17. *m*) 50. 17. *n*) 1. 8. *o*) 6. 1. *p*) 11. 7. *q*) 11. 8. *r*) 12. 6. *s*) 43. 4. *t*) 43. 5. *v*) 43. 6. *x*) 43. 8. *y*) 43. 9. *z*) 43. 11. *a*) 43. 12. *b*) 43. 13.

ceat. *c*) l. 1. de ripa munienda. *d*) l. 10. ad legem Iuliam de vi publica. *e*) l. 11. ad legem Iuliam peculatus *f*) l. 59. de verborum significatione. *g*) l. 150. de diuersis regulis iuris. *h*) Ex *libro sexagesimo nono ad edictum praetoris* l. 46. locati, conducti, *i*) l. 10. de acquirenda vel amittenda possessione. *k*) l. 3. de interdictis, siue extraordinariis actionibus. *l*) l. 4. ne vis fiat ei, qui in possessione. *m*) l. 1. et 3. de vi et vi armata. *n*) l. 1. et 3. vti possidetis. *o*) l. 5. ad legem Iuliam de vi priuata. *p*) l. 60. de verborum significatione. *q*) l. 152. de diuersis regulis iuris. *r*) Ex *libro septuagesimo ad edictum praetoris* l. 21. de iudiciis. *s*) l. 25. de rei vindicatione. *t*) l. 3. si seruitus vindicetur. *v*) l. 35. de actionibus emti et venditi. *x*) l. 5. de iure deliberandi. *y*) l. 2. 6. et 12. de acquirenda vel amittenda possessione. *z*) l. 4. vti possidetis. *a*) l. 1. de superficiebus. *b*) l. 1. et 3. de itinere actuque priuato. *c*) l. 1. de aqua cottid. et aestiua. *d*) l. 1. et 3. de riuis. *e*) l. 1. de fonte *f*) l. 5. quod vi aut clam. *g*) l. 2. de Saluiano interdicto. *h*) l. 79. de verborum obligatione. *i*) l. 1. de stipulat. praetoriis. *k*) l. 154. 156. et 157. de diuersis regulis iuris. *L*) Ex *libro septuagesimo primo ad edictum praetoris* l. 12. communi diuidundo. *m*) l. 14. locati, conducti. *n*) l. 20. de operis noui nunciatione. *o*) l. 18. de donationibus. *p*) l. 1. de cloacis. *q*) l. 1. 3. 7. 9. 11. 13. et 15. quod vi aut clam. *r*) l. 1. de

c) 43 14. *d*) 43. 15. *e*) 48.6. *f*) 48. 13. *g*) 50. 16. *h*) 50 17. *i*) 19. 2. *k*) 41. 2. *l*) 43. 1. *m*) 43. 4. *n*) 43. 16. *o*) 43. 17. *p*) 48. 7. *q*) 50. 16. *r*) 50. 17. *s*) 5. 1. *t*) 6. 1. *v*) 8. 5. *x*) 19. 1. *y*) 28. 8. *z*) 41. 2. *a*) 43. 17. *b*) 43. 18. *c*) 43. 19. *d*) 43. 20. *e*) 43. 21. *f*) 43. 22. *g*) 43. 24. *h*) 43 33. *i*) 45. 1. *k*) 46. 5. *l*) 50. 17. *m*) 10. 3. *n*) 19. 2. *o*) 39. 1. *p*) 39. 5. *q*) 43. 23. *r*) 43. 24.

1. de remiſſionibus. *s*) l. 2. 4. 6. et 8. de precario. *t*) l. 1. de arboribus caedendis. *v*) l. 1. de glande legenda. *x*) l. 1. et 3. de libero homine exhibendo. *y*) l. 1. et 3. de liberis exhibendis. *z*) l. 63. de verborum ſignificatione. *a*) l. 157. de diuerſis regulis iuris. *b*) Ex *libro ſeptuageſimo ſecundo ad edictum praetoris* l. 46. de donationibus inter virum et vxorem. *c*) l. 13. de acquirenda vel amittenda poſſeſſione. *d*) l. 1. ne vis fiat ei, qui in poſſeſſione. *e*) l. 1. vtrubi. *f*) l. 4. de exceptione rei iudicatae *g*) l. 65. de verborum ſignificatione. *h*) Ex *libro ſeptuageſimo tertio ad edictum praetoris*. l. 6. 8. 10. 14. et 21. de pignoribus et hypothecis. *i*) l. 3. et 6. in quibus cauſſis pignus vel hypotheca tacite contrahitur. *k*) l. 6. qui potiores in pign. vel hypoth. *l*) l. 4. et 6. quibus modis pignus vel hypotheca ſoluitur. *m*) l. 16. de acquirenda vel amittenda poſſeſſione. *n*) l. 2. et 10. quae in fraudem creditorum. *o*) l. 1. de migrando. *p*) Ex *libro ſeptuageſimo quarto ad edictum praetoris* l. 2. et 4. ſi quis cautionibus. *q*) l. 2. de transactionibus. *r*) l. 57. de procuratoribus et defenſoribus. *s*) l. 59. de aedilitio edicto. *t*) l. 16. de tutelae, et rationibus diſtrahendis. *v*) l. 2. de exceptionibus. *x*) l. 5. de exceptione rei iudicatae. *y*) l. 1. de diuerſis temporalibus praeſcript *z*) l. 80. de verborum obligatione. *a*) l. 14. de legationibus. *b*) l. 66. de verborum ſignificatione. *c*) Ex *libro ſeptuageſimo quinto ad edictum praetoris* l. 11. qui ſatisdare cogantur. *d*) l. 6. de

s) 43. 25. *t*) 43. 26. *v*) 43. 27. *x*) 43. 28. *y*) 43. 29. *z*) 43. 30. *a*) 50. 16. *b*) 50. 17. *c*) 24. 1. *d*) 41. 2. *e*) 43. 4. *f*) 43. 31. *g*) 44. 2 *h*) 50. 16. *i*) 20. 1. *k*) 20. 2. *l*) 20. 4. *m*) 20 6. *n*) 41. 2. *o*) 42. 8. *p*) 43. 32. *q*) 2. 11. *r*) 2. 15. *s*) 3. 3. *t*) 21. 1. *v*) 27. 3. *x*) 44. 1. *y*) 44. 2. *z*) 44. 3. *a*) 45. 1. *b*) 50. 7. *c*) 50. 16. *d*) 2, 8.

6. de hereditatis petitione. *e*) l. 13. communi diuidundo. *f*) l. 3. pro emtore. *g*) l. 7. 9. 11. et 13. de exceptione rei iudicatae. *h*) Ex *libro ſeptuageſimo ſexto ad edictum praetoris* l. 1. de except. rei venditae. *i*) l. 46. ad legem Falcidiam. *k*) l. 3. et 19. de donationibus. *l*) l. 32. de mortis cauſſa donationibus. *m*) l. 17. de acquirenda vel amittenda poſſeſſione. *n*) l. 2. 4. et 7. de doli mali et metus except. *o*) l. 1. quarum rerum actio non datur. *p*) l. 1. de litigioſis. *q*) l. 32. de fideiuſſoribus et mandat. *r*) l. 67. de verborum ſignificatione. *s*) l. 160. de diuerſis regulis iuris. *t*) Ex *libro ſeptuageſimo ſeptimo ad edictum praetoris* l. 12. qui ſatisdare cogantur. *v*) l. 9. ſi quis cautionibus. *x*) l. 6. de feriis et dilationibus. *y*) l. 36. de receptis. *z*) l. 8. de nautico foenore. *a*) l. 26. de re iudicata. *b*) l. 81. de verborum obligatione. *c*) l. 33. de fideiuſſoribus et mandat. *d*) l. 57. de ſolutionibus et liberationibus. *e*) l. 20. de acceptilatione. *f*) l. 3. et 5. iudicatum ſolui. *g*) l. 15. de iniuriis et famoſis libellis. *h*) l. 68. de verborum ſignificatione. *i*) l. 161. de diuerſis regulis iuris. *k*) Ex *libro ſeptuageſimo octauo ad edictum praetoris* l. 82. de verborum obligatione. *l*) l. 6. iudicatum ſolui. *m*) l. 69. de verborum ſignificatione. *n*) Ex *libro ſeptuageſimo nono ad edictum praetoris* l. 10. de vſufructu earum rerum. *o*) l. 1. 3. 5. et 7. vſufructuarius quemadmodum caueat. *p*) l. 47. ad legem Falcidiam. *q*) l. 1. et 3. ſi cui plus, quam per legem Falcidiam.

e) 5. 3. *f*) 10. 3. *g*) 41. 4. *h*) 44. 2. *i*) 21. 3. *k*) 35. 2. *l*) 39. 5. *m*) 39. 6. *n*) 41. 2. *o*) 44. 4. *p*) 44. 5. *q*) 44. 6. *r*) 46. 1. *s*) 50. 16. *t*) 50. 17. *v*) 2. 8. *x*) 2. 11. *y*) 2. 12. *z*) 4. 8. *a*) 22. 2. *b*) 42. 1. *c*) 45. 1. *d*) 46. 1. *e*) 46. 3. *f*) 46. 4. *g*) 46. 7. *h*) 47. 10. *i*) 50. 16. *k*) 50. 17. *l*) 45. 1. *m*) 46. 7. *n*) 50. 16. *o*) 7. 5. *p*) 7. 9. *q*) 35. 2.

diam. *r*) l. 1. 3. et 14. vt legatorum ſeu fideicommiſſorum ſeruandorum cauſſa caueatur. *s*) l. 2. vt in poſſeſſionem legatorum vel fideicommiſſorum ſeruandorum cauſſa eſſe liceat. *t*) l. 5. de collatione bonorum. *v*) l. 86. de verborum obligatione. *x*) l. 3. de ſtipulationibus praetoriis. *y*) l. 2. et 4. rem pupilli ſaluam fore. *z*) l. 71. de verborum ſignificatione. *a*) Ex *libro octogeſimo ad edictum praetoris* l. 61. de aedilitio edicto. *b*) l. 28. et 51. de euictionibus et duplae ſtipulatione. *c*) l. 21. de operis noui nunciatione. *d*) l. 18. de except. rei iudicatae. *e*) l. 58. de ſolutionibus et liberationibus. *f*) l. 10. et 12. ratam rem haberi *g*) l. 73. de verborum ſignificatione. *h*) Ex *libro octogeſimo primo ad edictum praetoris* l. 52. de euiction. et duplae ſtipulat. *i*) l. 24. 26. 28. et 30. de damno infecto. *k*) l. 10. quibus ex cauſſis in poſſeſſionem eatur. *l*) Ex *libro primo ad edictum aedilium curulium* l. 13. de legibus. *m*) l. 31. de pactis. *n*) l. 1. 4. 6. 8. 10. 12. 14. 17. 19. 21. 23. 25. 27. 29. 31. 33. 35. 37. et 63. de aedilitio edicto. *o*) l. 65. de furtis. *p*) Ex *libro altero ad edictum aedilium curulium* l. 38. 40. et 42. de aedilitio edicto. *q*) l. 55. de euictionibus et duplae ſtipulat. *r*) Ex *libro primo fidei commiſſorum* l. 2. 93. et 95. de legatis et fideicomm. 1. *s*) l. 1. 3. 5. et 7. de legatis et fideic. 3. *t*) l. 14. de liberationibus legatis *v*) Ex *libro altero fideic.* l. 40. et 42. de legat. et fideic. 1. *x*) l. 24. de legat. et fideic. 2. *y*) l. 11. de legat. et fideic. 3. *z*) l. 14. de annuis legatis. *a*) l. 14. et 21. de alimen-

r) 35. 3. *s*) 36. 3. *t*) 36. 4. *v*) 37. 6. *x*) 45. 1. *y*) 46. 5. *z*) 46. 6. *a*) 50. 16. *b*) 21. 1. *c*) 21. 2. *d*) 39. 1. *e*) 44. 2. *f*) 46. 3. *g*) 46. 8. *h*) 50. 16. *i*) 21. 2. *k*) 39. 2. *l*) 42 4. *m*) 1. 3. *n*) 2. 14. *o*) 21. 1. *p*) 47. 2. *q*) 21. 1. *r*) 21. 2. *s*) 30. 1. *t*) 32. 1. *v*) 34. 3. *x*) 30. 1. *y*) 31. 1. *z*) 32. 1. *a*) 33. 1.

mentis, vel cibariis legatis. *b*) l. 17. ad SC. Trebellianum. *c*) l. 94. de diuersis regulis iuris. *d*) Ex *libro tertio fideic.* l. 1. et 3. ad SC. Trebellianum. *e*) Ex *libro quarto fideicommissorum* l. 2. de constitutionibus principum. *f*) l. 4. 6. 9. 11. 13. et 16. ad SC. Trebellianum *g*) Ex *libro quinto fideicommissorum* l. 29. si quis omissa caussa testam. *h*) l. 92. de conditionibus et demonstrationibus. *i*) l. 24. 26. 28. et 30. de fideicommissariis libertatibus. *k*) Ex *libro sexto fideicommissorum* l. 8. de senatoribus *l*) l. 19. de iurisdictione. *m*) l. 50. et 52. de iudiciis. *n*) l. 20. de legatis et fideic. 3. *o*) l. 6. vt legatorum seu fideicommissorum seruandorum caussa caueatur. *p*) l. 37. de fideicommissariis libertatibus. *q*) l. 15. quibus ex causis in possessionem eatur. *r*) l. 2. de litigiosis. *s*) l. 43. de iure fisci. *t*) l. 95. de diuersis regulis iuris. *v*) Ex *libro primo institutionum* l. 1. 4. et 6. de iustitia et iure. *x*) l. 1. de constitutionibus principum. *y*) l. 4. de his, qui sui vel alieni iuris. *z*) l. 28. soluto matrimonio. *a*) l. 1. de precario. *b*) l. 24. de captiuis et postliminio reuersis. *c*) Ex *libro altero institutionum* l. 41. de legibus. *d*) l. 1. de seruitutibus praediorum rustic. *e*) l. 1. communia praediorum. *f*) l. 115. de legatis et fideic. 1. *g*) l. 5. de mortis caussa donationibus. *h*) Ex *libro primo ad legem Æliam Sentiam* l. 216. de verborum significatione. *i*) Ex *libro secundo ad legem Æliam Sentiam* l. 12. et 16. de manumissis vindicta. *k*) Ex *libro quarto ad l. d.* l. 30. qui et a qui-

b) 34. 1. *c*) 36. 1. *d*) 50. 17. *e*) 36. 1. *f*) 1. 4. *g*) 36. 1. *h*) 29. 4. *i*) 35. 1. *k*) 40. 5. *l*) 1. 9. *m*) 2. 1. *n*) 5. 1. *o*) 32. 1. *p*) 36. 3. *q*) 40. 5. *r*) 42. 4. *s*) 44. 6. *t*) 49. 14. *v*) 50. 17. *x*) 1. 1. *y*) 1. 4. *z*) 1. 6. *a*) 24. 3. *b*) 43 26. *c*) 49 15. *d*) 1. 3. *e*) 8. 3. *f*) 8. 4. *g*) 30. 1. *h*) 39. 6. *i*) 50. 16. *k*) 40. 2.

quibus manumiſſi liberi non fiunt. *l*) Ex *libro ſecundo ad legem Iuliam de adulteriis* l. 17. 19. et 25. ad legem Iuliam de adulter. *m*) Ex *libro primo ad legem Iuliam et Papiam* l. 25. de ſtatu hominum. *n*) l. 5. et 7. de ſenatoribus. *o*) l. 43. de ritu nuptiarum. *p*) l. 62. ad legem Falcidiam. *q*) l. 6. de iure aureorum annulorum. *r*) l. 4. de colluſione detegenda. *s*) l. 128. de verborum ſignificatione. *t*) l. 207. de diuerſis regulis iuris. *v*) Ex *libro ſecundo ad legem Iuliam et Papiam* l. 1. de concubinis. *x*) l. 79. de acquirenda vel omittenda hereditate. *y*) l. 130. de verborum ſignificatione. *z*) Ex *libro tertio ad legem Iuliam et Papiam* l. 16. de ſponſalibus. *a*) l. 27. 29. et 45. de ritu nuptiarum. *b*) l. 11. de diuortiis et repudiis. *c*) l. 4. de his, quae pro non ſcriptis habentur. *d*) l. 4. de iure aureorum annulorum. *e*) l. 131. de verborum ſignificatione. *f*) Ex *libro quarto ad legem Iuliam et Papiam* l. 10. de his, qui ſui vel alieni iuris *g*) l. 46. de adoptione et emancipatione. *h*) l. 23. quando dies legatorum cedat. *i*) l. 9. de captiuis et poſtliminio reuerſis. *k*) l. 133. et 135. de verborum ſignificatione. *l*) l. 209. de diuerſis regulis iuris. *m*) Ex *libro quinto ad legem Iuliam et Papiam* l. 14. de iure patronatus. *n*) l. 6 de gradibus et affinitatibus. *o*) l. 136. de verborum ſignificatione. *p*) Ex *libro ſexto ad legem Iuliam et Papiam* l. 36. et 38. ex quibus cauſſis maiores. *q*) l. 31. de ritu nuptiarum.

l) 40.9. *m*) 48.5. *n*) 1.5. *o*) 1.9. *p*) 23.2. *q*) 35.2. *r*) 40.10. *s*) 40.16. *t*) 50.16. *v*) 50.17. *x*) 25.7. *y*) 29.2. *z*) 50.16. *a*) 23.1. *b*) 23.2. *c*) 24.2. *d*) 34.8. *e*) 40.10. *f*) 50.16. *g*) 1.6. *h*) 1.7. *i*) 36.2. *k*) 49.15. *l*) 50.16. *m*) 50.17. *n*) 37.14. *o*) 38.10. *p*) 50.16. *q*) 4.6.

rum. *r*) Ex *libro septimo ad legem Iuliam et Papiam* l. 64. soluto matrimonio. *s*) l. 139. de verborum significatione. *t*) Ex *libro octauo ad legem Iuliam et Papiam* l. 51. de legatis et fideic. 2. *v*) l. 61. de conditionibus et demonstrationibus. *x*) l. 36. de mortis caussa donationibus. *y*) l. 15. ad legem Corneliam de sicariis. *z*) l. 3. de castrensi peculio. *a*) l. 141. de verborum significatione. *b*) Ex *libro nono ad legem Iuliam et Papiam* l. 4. de tutoribus et curatoribus datis ab his, qui ius dandi habent. *c*) l. 143. de verborum significatione. *d*) Ex *libro decimo ad legem Iuliam et Papiam* l. 11. et 16. de iure patronatus. *e*) l. 145. de verborum significatione. *f*) Ex *libro undecimo ad legem Iuliam et Papiam* l. 17. de iure patronatus. *g*) l. 36. de operis libertorum. *h*) l. 37. de bonis libertorum. *i*) Ex *libro decimo tertio ad legem Iuliam et Papiam* l. 31. de legibus. *k*) l. 7. de seruitutibus. *l*) l. 81. de acquirenda vel omittenda hereditate. *m*) l. 10. et 12. testamenta quemadmodum aperiantur. *n*) l. 4. de his, quae non pro scriptis habentur. *o*) l. 59. de conditionibus et demonstrationibus. *p*) l. 64. ad legem Falcidiam. *q*) Ex *libro decimo quarto ad legem Iuliam et Papiam* l. 9. de his, quae vt indignis auferuntur. *r*) Ex *libro decimo quinto ad legem Iuliam et Papiam* l. 22. de vsu et vsufructu legat. *s*) l. 37. de mortis caussa donationibus. *t*) Ex *libro decimo sexto ad legem Iuliam et Papiam* l. 60. de legatis et fideic. 2. *v*) Ex *libro duodeuicesimo ad legem Iuliam et Papiam* l. 6. de iuris et facti igno-

r) 23. 2. *s*) 24. 3. *t*) 50. 16. *v*) 31. 1. *x*) 35. 1. *y*) 39. 6. *z*) 48. 8. *a*) 49. 17. *b*) 50. 16. *c*) 26. 5. *d*) 50. 16. *e*) 37. 14. *f*) 50. 16. *g*) 37. 14. *h*) 38. 1. *i*) 38. 2. *k*) 1. 3. *l*) 8. 1. *m*) 29. 2. *n*) 29. 3. *o*) 34. 8. *p*) 35. 1. *q*) 35. 2. *r*) 34. 9. *s*) 33. 2. *t*) 39. 6. *v*) 31. 1.

ignorantia. *x*) l. 83. de acquirenda vel omittenda hereditate. *y*) l. 61. de legatis et fideic. 2. *z*) l. 66. ad legem Falcidiam. *a*) l. 16. de iure fiſci. *b*) Ex *libro vndeuiceſimo ad legem Iuliam et Papiam* l. 2. de minoribus. *c*) Ex *libro viceſimo ad legem Iuliam et Papiam* l. 14. de officio proconſulis et legati. *d*) l. 18. de excuſationibus. *e*) Ex *libro primo de officio conſulis* l. 7. de feriis et dilationibus. *f*) l. 32. et 82. de iudiciis. *g*) l. 11. de ſeruitutibus praediorum vrbanorum. *h*) l. 50. de conditionibus et demonſtrationibus. *i*) l. 27. de rebus auctoritate iudicis poſſidendis. *k*) l. 99. de verborum ſignificatione. *l*) Ex *libro ſecundo de officio conſulis* l. 1. de officio conſulis. *m*) l. 14. de probationibus et praeſumtionibus. *n*) l. 5. de agnoſcendis et alendis liberis. *o*) l. 3. de alimentis et cibariis legatis. *p*) l. 20. de manumiſſis vindicta. *q*) l. 27. de liberali cauſſa. *r*) l. 2. de colluſione detegenda. *s*) l. 16. de accuſationibus et inſcriptionibus. *t*) l. 100. de verborum ſignificatione. *v*) Ex *libro tertio de officio conſulis* l. 39. de adopt. et emancip. *x*) l. 17. de tutelae, et rationibus diſtrahendis. *y*) l. 15. de re iudicata. *z*) l. 1. ſi tutor vel curator, magiſtratus creatus appellauerit. *a*) l. 9. de muneribus et honoribus. *b*) l. 8. de pollicitationibus. *c*) Ex *libro primo de officio proconſulis* l. 33. de legibus *d*) l. 4. 6. et 9. de officio proconſ. et legat. *e*) l. 70. de diuerſis regulis iuris. *f*) Ex *libro altero de officio proconſulis* l. 7. de offic. proconſ. et legat. *g*) l. 42. de

 mino-

x) 22. 6. *y*) 29. 2. *z*) 31. 1. *a*) 35. 2. *b*) 49. 14. *c*) 4 4. *d*) 1. 16. *e*) 27. 1. *f*) 2. 12. *g*) 5. 1. *h*) 8. 2. *i*) 35. 1. *k*) 42. 5. *l*) 50. 16. *m*) 1. 10. *n*) 22. 3. *o*) 25. 3. *p*) 34. 1. *q*) 40. 2. *r*) 40. 12. *s*) 40. 16. *t*) 48. 2. *v*) 50. 16. *x*) 1. 7. *y*) 27. 3. *z*) 42. 1. *a*) 49. 10. *b*) 50. 4. *c*) 50. 12. *d*) 1. 3. *e*) 1. 16. *f*) 50. 17. *g*) 1. 16.

minoribus. *h*) l. 25. de excusationibus. *i*) l. 1. quibus ad libertatem proclamare non licet. *k*) l. 3. de priuatis delictis. *l*) l. 6. de accusationibus et inscript. *m*) l. 1. de custodia et exhibitione reorum. *n*) l. 71. de diuersis regulis iuris. *o*) Ex *libro tertio de officio proconsulis* l. 12. de tutoribus et curatoribus datis. *p*) l. 5. vbi pupillus educari vel morari debeat. *q*) l. 11. de rebus eorum, qui sub tutela. *r*) l. 3. de decurionibus. *s*) l. 1. de albo scribendo. *t*) Ex *libro quarto de officio proconsulis* l. 34. de legibus. *v*) l. 4. de veteranis. *x*) l. 6. de muneribus et honoribus. *y*) l. 2. de iure immunitatis. *z*) l. 6. de legationibus. *a*) Ex *libro quinto de officio proconsulis* l. 79. de iudiciis. *b*) l. 20. de administr. et peric. tutor. *c*) l. 5. de extraordinariis criminibus. *d*) l. 7. ad municipalem. *e*) l. 3. de iure immunitatis. *f*) l. 6. de pollicitationibus. *g*) Ex *libro sexto de officio proconsulis* l. 8. de curatoribus furioso dandis. *h*) l. 35. ad SC. Trebellianum. *i*) l. 11. de manumissis vindicta. *k*) l. 2. de collegiis et corporibus. *l*) Ex *libro septimo de officio proconsulis* l. 13. de officio praesidis. *m*) l. 9. de feriis et dilationibus. *n*) l. 3. de fugitiuis. *o*) l. 7. de accusat. et inscript. *p*) l. 3. de custodia et exhibitione reorum. *q*) l. 1. ad legem Iuliam Mejestatis. *r*) l. 6. ad legem Iuliam de vi publica. *s*) l. 4. ad legem Corneliam de sicariis. *t*) l. 8. ad legem Corneliam de falsariis. *v*) l. 6. ad legem Iuliam peculatus. *x*) l. 14.

h) 4. 4. *i*) 27. 1. *k*) 40. 13. *l*) 47. 1. *m*) 48. 2. *n*) 48. 3. *o*) 50. 17. *p*) 26. 5. *q*) 27. 2. *r*) 27. 9. *s*) 50. 2. *t*) 50. 3. *v*) 1. 3. *x*) 49. 18. *y*) 50. 4. *z*) 50. 6. *a*) 50. 7. *b*) 5. 1. *c*) 26. 7. *d*) 47. 11. *e*) 50. 1. *f*) 50. 6. *g*) 50. 12. *h*) 27. 10. *i*) 36. 1. *k*) 40. 2. *l*) 47. 22. *m*) 1. 18. *n*) 2. 12. *o*) 11. 4. *p*) 48. 2. *q*) 48. 3. *r*) 48. 4. *s*) 48. 6. *t*) 48. 8. *v*) 48. 10. *x*) 48. 13.

l. 14. ad SC. Turpillianum. *y*) l. 5. de poenis. *z*) Ex *libro octauo de officio proconſulis* l. 2. de his, qui ſui, vel alieni iuris. *a*) l. 19. de teſtibus. *b*) l. 12. de incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata. *c*) l. 6. de extraordinariis criminibus. *d*) l. 1. de abigeis. *e*) l. 1. de furibus balnearum. *f*) l. 1. de effractoribus et expilatoribus. *g*) l. 3. ſtellionatus. *h*) l. 7. ad legem Iuliam de vi publica. *i*) l. 6. de lege Pompeja de paricidiis. *k*) l. 9. ad legem Corneliam de falſariis. *l*) l. 1. de quaeſtionibus. *m*) Ex *libro nono de officio proconſulis* l. 1. de iure patronatus. *n*) l. 7. 8. 9. et 10. de extraordinariis criminibus. *o*) l. 2. de praeuaricatione. *p*) l. 2. expilatae hereditatis. *q*) l. 4. de cuſtodia et exhibitione reorum. *r*) l. 2. de lege Iulia de annona. *s*) l. 2. de lege Fabia de plagiariis. *t*) l. 6. et 8. de poenis. *v*) l. 6. de interdictis et relegat. *x*) l. 1. de cadaueribus punitorum. *y*) Ex *libro decimo de officio proconſulis* l. 10. de officio proconſ. et legat. *z*) l. 9. de poenis. *a*) l. 6. de bonis damnatorum. *b*) l. 7. et 9. de interdict. et relegat. *c*) Ex *libro ſecundo de officio quaeſtoris* l. 3. de iuriſdictione. *d*) Ex *libro primo opinionum*, quas IACOBUS GOTHOFREDUS *e*) quidem negat eſſe Iuriſconſulti noſtri, l. 1. de officio praeſidis. *f*) l. 17. de iuriſdictione. *g*) l. 52. de pactis. *h*) l. 9. de tranſactionibus. *i*) l. 5. de mortuo inferendo. *k*) l. 31. de condictione indebiti. *l*) l. 8. de tutelis. *m*) l. 2.

 quan-

y) 48. 16. *z*) 48. 19. *a*) 1. 6. *b*) 22. 5. *c*) 47. 9. *d*) 47. 11. *e*) 47. 14. *f*) 47. 17. *g*) 47. 18. *h*) 47. 20. *i*) 48. 6. *k*) 48. 9. *l*) 48. 10. *m*) 48. 18. *n*) 37. 14. *o*) 47. 11. *p*) 47. 15. *q*) 47. 19. *r*) 48. 3. *s*) 48. 12. *t*) 48. 15. *v*) 48. 19. *x*) 48. 22. *y*) 48. 24. *z*) 1. 16. *a*) 48. 19. *b*) 48. 20. *c*) 48. 22. *d*) 2. 1. *e*) ad l. 61. D. de regulis iuris p. 259. *f*) 1. 18. *g*) 21. *h*) 2. 14. *i*) 2. 15. *k*) 11. 8. *l*) 12. 6. *m*) 26. 1.

quando ex facto tutorum vel curator. *n*) l. 2. de iure patronatus. *o*) l. 1. de obsequio parentibus et patronis praestando. *p*) l. 21. ratam rem haberi. *q*) l. 10. de incendio, ruina, naufragio. *r*) l. 2. de extraordinariis cognitionibus. *s*) Ex *libro opinionum altero* l. 12. de appellationibus et relat. *t*) l. 6. ad muncipalem. *v*) l. 1. de decurionibus. *x*) l. 2. de albo scribendo. *y*) l. 3. de muneribus et honoribus. *z*) l. 1. de vacatione et excusatione munerum. *a*) l. 2. de legationibus. *b*) l. 1. de operibus publicis. *c*) Ex *libro opinionum tertio* l. 7. de officio praesidis. *d*) l. 2. de veteranis. *e*) l. 4. de muneribus et honoribus. *f*) l. 2. de vacatione et excusatione munerum. *g*) l. 1. de iure immunitatis. *h*) l. 2. de administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. *i*) l. 1. de decretis ab ordine faciendis. *k*) l. 2. de operibus publicis. *l*) l. 61. de diuersis regulis iuris. *m*) Ex *libro opinionum quarto* l. 53. de pactis. *n*) l. 74. de procuratoribus et defensoribus. *o*) l. 45. de negotiis gestis. *p*) l. 8. de calumniatoribus. *q*) l. 33. de dolo malo. *r*) l. 2. de extraordinariis criminibus. *s*) l. Ex *libro opinionum quinto* l. 27. de statu hominum. *t*) l. 25. de adopt. et emancip. *v*) l. 23. quod metus caussa gestum. *x*) l. 38. de dolo malo. *y*) l. 40. et 44. de minoribus. *z*) l. 40. ex quibus caussis majores. *a*) l. 11. de alienatione iudicii mutandi caussa facta. *b*) l. 81. de iudiciis. *c*) l. 29. de inofficioso testa-

n) 26. 9. *o*) 37. 14. *p*) 37. 15. *q*) 46. 8. *r*) 47. 9. *s*) 50. 13. *t*) 49. 1. *v*) 50. 1. *x*) 50. 2. *y*) 50. 3. *z*) 50. 4. *a*) 50. 5. *b*) 50. 7. *c*) 50. 10. *d*) 1. 18. *e*) 49. 18. *f*) 50. 4. *g*) 50. 5. *h*) 50. 6. *i*) 50. 8. *k*) 50. 9. *l*) 50. 10. *m*) 50. 17. *n*) 2. 14. *o*) 3. 3. *p*) 3. 5. *q*) 3. 6. *r*) 4. 3. *s*) 47. 11. *t*) 1. 5. *v*) 1. 7. *x*) 4. 2. *y*) 4. 3. *z*) 4. 4. *a*) 4. 6. *b*) 4. 7. *c*) 5. 1.

teſtamento. *d*) l. 26. de rebus creditis. *e*) l. 9. de rebus eorum, qui ſub tutela. *f*) l. 1. de concuſſionibus. *g*) l. 2. de ſententiam paſſis et reſtitutis. *h*) l. 21. de captiuis et poſtliminio reuerſis. *i*) l. 3. de extraordinariis cognitionibus. *k*) Ex *libro opinionum ſexto* l. 27. de inofficioſo teſtamento. *l*) l. 6. ſi pars hereditatis petatur. *m*) l. 54. de rei vindicatione. *n*) l 13. communia praediorum. *o*) l. 15. ſi ſeruitus vindicetur. *p*) l. 50. ad legem Aquiliam. *q*) l 8 finium regundorum. *r*) l. 50. familiae erciſcundae *s*) l. 18. ad exhibendum. *t*) l. 27. de pigneratitia actione. *v*) l. 10. de rebus eorum, qui ſub tutela. *x*) Ex libris decem pandectarum leges nullae ſuperſunt, et illis forſan continentur, quos ſupra, numero quarto, recenſuimus digeſtorum nomine. *y*) Ex *libro regularum primo* l. 10. de iuſtitia et iure. *z*) l. 1. de iurisdictione. *a*) l. 67. de acquirenda vel omittenda hereditate. *b*) l. 8. de diuerſis temporalibus praeſcriptionibus. *c*) l. 1. de lege Fabia de plagiariis. *d*) l. 213. de verborum ſignificatione. *e*) Ex *libro regularum altero* l. 20. ad exhibendum. *f*) l. 43. de ſolutionibus et liberationibus. *g*) l. 19. de acceptilatione. *h*) Ex *libro regularum tertio* l. 33. de rebus auctoritate iudicis poſſidendis. *i*) Ex *libro regularum quarto* l. 25. de manumiſſis teſtamento. *k*) l. 16. de ſtatuliberis. *l*) l. 42. de acquirenda vel omittenda poſſeſſione. *m*) Ex *libro regularum quinto* l. 14. de inpenſis in res

d) 5.2. *e*) 12.1. *f*) 27.9. *g*) 47.13. *h*) 48.23. *i*) 49.15. *k*) 50.13. *l*) 5.2. *m*) 5.4. *n*) 6.1. *o*) 8.4. *p*) 8.5. *q*) 9.2. *r*) 10.1. *s*) 10 2. *t*) 10.4. *v*) 13 7. *x*) 27.9. *y*) Vid. Ampliſſimi D. WIELINGII iurisprudentia reſtituta pag. XCIV. *z*) 1.1. *a*) 2.1. *b*) 29.2. *c*) 44.3. *d*) 48.15. *e*) 50.16. *f*) 10.4. *g*) 46.3. *h*) 46.4. *i*) 42.5. *k*) 40.4. *l*) 40.7. *m*) 41.2.

res dotales factis. *n*) l. 24. de actione rerum amotarum. *o*) Ex *libro regularum sexto* l. 2. de liberis et postumis. *p*) l. 25. et 50. de heredibus instituendis. *q*) l. 4. vnde cognati. *r*) Ex *libro regularum septimo* l. 43. de vsufructu. *s*) Ex *libro responsorum primo* l. 10. de transactionibus. *t*) l. 73. pro socio. *v*) l. 10. qui potiores in pignore vel hypotheca. *x*) l. 31. de vsuris et fructibus. *y*) l. 22. de probationibus et praesumtionibus. *z*) l. 25. de pactis dotalibus. *a*) l. 19. de administr. et peric. tutor. *b*) l. 19. de tutelae, et rationibus distrahendis. *c*) l. 5. de contraria tutelae et vtili actione. *d*) l. 12. quod falso tutore auctore gestum. *e*) l. 68. de legat. et fideic. 3. *f*) l. 52. de fideicommissariis libertatibus *g*) l. 31. de liberali caussa. *h*) l. 8. de duobus reis constituendis. *i*) l. 45. de solutionibus et liberationibus. *k*) l. 10. de stipulationibus praetoriis. *l*) l. 34. de iure fisci. *m*) l. 5. de pollicitationibus. *n*) Ex *libro responsorum altero* l. 53. familiae erciscundae. *o*) l. 4. de mortuo inferendo. *p*) l. 3. quod iussu. *q*) l. 51. de iure dotium. *r*) l. 40. de donationibus inter virum et vxorem. *s*) l. 37. soluto matrimonio. *t*) l. 23. de excusationibus. *v*) l. 120. de legat. et fideic. 1. *x*) l. 16. de donationibus. *y*) l. 2. de natalibus restituendis. *z*) l. 20. de precario. *a*) l. 13. de appellationibus et relationibus. *b*) Ex *libro primo ad Sabinum* l. 10. de statu hominum. *c*) l. 9. de adoptione et emancipatione.

n) 25. 1. *o*) 25. 2. *p*) 28. 2. *q*) 28. 5. *r*) 38. 8. *s*) 7. 1. *t*) 2. 15. *v*) 17. 2. *x*) 20. 4. *y*) 22. 1. *z*) 22. 3. *a*) 23. 4. *b*) 26. 7. *c*) 27. 3. *d*) 27. 4. *e*) 27. 6. *f*) 32. 1. *g*) 40. 5. *h*) 40. 12. *i*) 45. 2. *k*) 46. 3. *l*) 46. 5. *m*) 49. 14. *n*) 50. 12. *o*) 10. 2. *p*) 11. 8. *q*) 15. 4. *r*) 23. 3. *s*) 24. 1. *t*) 24. 3. *v*) 27. 1. *x*) 30. 1. *y*) 39. 5. *z*) 40. 11. *a*) 43. 26. *b*) 49. 1. *c*) 1. 5.

tione. *d*) l. 2. de contrahenda emtione et venditione. *e*) l. 1. de auctoritate et consensu tutorum. *f*) l. 1. de curatoribus furioso dandis. *g*) l. 18. et 20. qui testamentum facere possunt. *h*) l. 1. 3. et 15. de liberis et posthumis. *i*) l. 1. de heredibus instituendis. *k*) l. 4. de testamento militis. *l*) l. 5. de acquirenda vel omittenda hereditate. *m*) l. 7. de bonorum possessione. *n*) l. 1. qui et a quibus manumissi. *o*) l. 17. de acquirendo rerum dominio. *p*) l. 6. de verborum obligatione. *q*) l. 159. de verborum significatione. *r*) l. 2. de diuersis regulis iuris. *s*) Ex *libro altero ad Sabinum* l. 2. de testamentaria tutela. *t*) l. 21. qui testamentum facere possunt. *v*) l. 2. de iniusto, rupto, irrito facto testamento *x*) l. 2. de heredibus instituendis. *y*) l. 3. de testamento militis. *z*) l. 1. de optione vel electione. legata. *a*) l. 160. de verborum significatione. *b*) Ex *libro tertio ad Sabinum* l. 8. de legibus. *c*) l. 22. de donationibus inter virum et vxorem. *d*) l. 4. et 6. de liberis et posthumis. *e*) l. 3. et 5. de iniusto, rupto et irrito facto testamento. *f*) l. 3. de heredibus instituendis. *g*) l. 4. de acquirenda vel omittenda hereditate. *h*) l. 4. qui sine manumissione ad libertatem perueniunt. *i*) l. 2. qui et a quibus manumissi. *k*) l. 3. de diuersis regulis iuris. *l*) Ex *libro quarto ad Sabinum* l. 4. et 6. de heredibus instituendis. *m*) l. 8. et 10. de vulgari et pupillari substitutione. *n*) l. 5. de testamento mili-

d) 1. 7. *e*) 18. 1. *f*) 26. 8. *g*) 27. 10. *h*) 28. 1. *i*) 28. 2. *k*) 28. 5. *l*) 29. 1. *m*) 29. 2. *n*) 37. 1. *o*) 40. 9. *p*) 41. 1. *q*) 45. 1. *r*) 50. 16. *s*) 50. 17. *t*) 26. 2. *v*) 28. 1. *x*) 28. 3. *y*) 28. 5. *z*) 29. 1. *a*) 33. 5. *b*) 50. 16. *c*) 1. 3. *d*) 24. 1. *e*) 28. 2. *f*) 28. 3. *g*) 28. 5. *h*) 29. 2. *i*) 40. 8. *k*) 40. 9. *l*) 50. 17. *m*) 28. 5. *n*) 28. 6.

militis. *o*) l. 2. de acquirenda vel omittenda hereditate. *p*) l. 3. de legat. et fideic. 1. *q*) l. 1. de manumiſſis teſtamento. *r*) l. 2. de ſtatu liberis. *s*) l. 18. de acquirendo rerum dominio. *t*) l. 2. de ſtipulat. ſeruorum. *v*) Ex *libro quinto ad Sabinum* l. 9. et 28. de heredibus inſtituendis. *x*) l. 1. de conditionibus inſtitutionum. *y*) l. 6. de teſtamento militis. *z*) l. 4. et 17. de legat. et fideic. 1. *a*) l. 2. de conditionib. et demonſtr. *b*) l. 1. de manumiſſionibus, quae ſeruis ad vniuerſitatem pertinentibus imponuntur. *c*) l. 2. de manumiſſis teſtamento. *d*) l. 3. de ſtipulatione ſeruorum. *e*) l. 4. de nouationibus et delegationibus. *f*) Ex *libro ſexto ad Sabinum* l. 33. de iure dotium. *g*) l. 23. de donationibus inter virum et vxorem. *h*) l. 5. qui teſtamentum facere poſſunt. *i*) l. 2. de vulgari et pupillari ſubſtitutione. *k*) l. 2. de conditionibus inſtitutionum. *l*) l. 3. et 6. de acquirenda vel omittenda hereditate. *m*) l. 3. de conditionibus et demonſtrat. *n*) l. 1. de manumiſſionibus. *o*) l. 7. de verborum obligatione. *p*) l. 5. de caſtrenſi peculio. *q*) l. 4. de diuerſis regulis iuris. *r*) Ex *libro ſeptimo ad Sabinum* l. 13. 15. 17. et 19. de heredibus inſtituendis. *s*) l. 8. 10. 13. 15. 17. 21. et 24. de acquirenda vel omittenda hereditate. *t*) l. 2. ſi quis omiſſa cauſſa teſtam. *v*) l. 8. de mortis cauſſa donat. *x*) l. 161. de verborum ſignificatione. *y*) l. 6. de diuerſis regulis iuris. *z*) Ex *libro octauo ad Sabinum* l. 4. de conditionibus inſtitutionum. *a*) l. 25. 28. 30.

o) 29. 1. *p*) 29. 2. *q*) 30. 1. *r*) 40. 4. *s*) 40. 7. *t*) 41. 1. *v*) 45. 3. *x*) 28. 5. *y*) 28. 7. *z*) 29. 1. *a*) 30. 1. *b*) 35. 1. *c*) 40. 3. *d*) 40. 4. *e*) 45. 3. *f*) 46. 2. *g*) 23. 3. *h*) 24. 1. *i*) 28. 1. *k*) 28. 6. *l*) 28. 7. *m*) 29. 2. *n*) 35. 1. *o*) 40. 1. *p*) 45. 1. *q*) 49. 17. *r*) 50. 17. *s*) 28. 5. *t*) 29. 2. *v*) 29. 4. *x*) 39. 6. *y*) 50. 16. *z*) 50. 17. *a*) 28. 7.

30. 32. et 34. de acquirenda vel omittenda hereditate. *b*) l. 3. ſi tabulae teſtamenti nullae extabunt. *c*) l. 13. de vi et vi armata. *d*) l. 2. ſtellionatus. *e*) l. 1. de legationibus. *f*) Ex *libro nono ad Sabinum* l. 9. de his, qui ſui vel alieni iuris. *g*) l. 12. de liberis et poſthumis. *h*) l. 6. de conditionibus inſtitut. *i*) l. 7. et 9. de teſtamento militis. *k*) l. 35. de acquirenda vel omittenda hereditate. *l*) l. 1. de legat. et fideic. 2. *m*) l. 30. de furtis. *n*) Ex *libro decimo ad Sabinum* l. 10. communia praediorum. *o*) l. 11. qui teſtamentum facere poſſunt. *p*) l. 6. et 7. de injuſto, rupto, et irrito facto teſtamento. *q*) l. 4. de regula Catoniana. *r*) Ex *libro vndecimo ad Sabinum* l. 8. de iniuſto, rupto et irrito facto teſtamento. *s*) l. 10. de teſtamento militis. *t*) Ex *libro duodecimo ad Sabinum* l. 1. de ſuis et legitimis heredibus. *v*) l. 1. ad SC. Tertyllianum. *x*) l. 11. de obligationibus et actionibus. *y*) l. 15. de captiuis et poſtliminio reuerſis. *z*) Ex *libro decimo tertio ad Sabinum* l. 2. de ſuis et legitimis heredibus. *a*) l. 2. ad SC. Tertyllianum. *b*) l. 16. de captiuis et poſtliminio reuerſis. *c*) Ex *libro decimo quarto ad Sabinum* l. 12. de adopt. et emancipat. *d*) l. 18. de ſeruitutibus praediorum ruſticorum. *e*) l. 1. de legitimis tutoribus. *f*) l. 1. 3. et 5. de aſſignandis libertis. *g*) l. 3. de ſuis et legitimis heredibus. *h*) l. 2. de manumiſſionibus, quae ſeruis, ad vniuerſitatem pertinentibus, imponuntur. *i*) l. 3. de poenis. *k*) Ex *libro decimo quinto ad Sa-*

b) 29. 2. *c*) 38. 6. *d*) 43. 16. *e*) 47. 20. *f*) 50. 7. *g*) 1. 6. *h*) 28. 2. *i*) 28. 7. *k*) 29. 1. *l*) 29. 2. *m*) 31. 1. *n*) 47. 2. *o*) 8. 4. *p*) 28. 1. *q*) 28. 3. *r*) 34. 7. *s*) 28. 3. *t*) 29. 1. *v*) 38. 16. *x*) 38. 17. *y*) 44. 7. *z*) 49. 15. *a*) 38. 16. *b*) 38. 17. *c*) 49. 15. *d*) 1. 7. *e*) 8. 3. *f*) 26. 4. *g*) 38. 4. *h*) 38. 16. *i*) 40. 3. *k*) 48. 19.

binum l. 19. de religiosis et sumtibus funerum. *l*) l. 5. de testamentaria tutela. *m*) l. 1. de his, quae in testamento delentur. *n*) l. 14. 17. 19. et 21. de legat. et fideic. 1. *o*) l. 18. ad SC. Trebellianum. *p*) l. 2. quando dies legat. cedat. *q*) l. 9. de ventre in possessionem mittendo. *r*) l. 5. de operis libertorum. *s*) l. 3. de assignandis libertis. *t*) l. 164. de verborum significatione. *v*) l. 9. de diuersis regulis iuris. *x*) Ex *libro decimo sexto ad Sabinum* l. 2. et 5. de condictione indebiti. *y*) l. 18. et 20. de vulgari et pupillari substitutione. *z*) l. 70. ad legem Falcidiam. *a*) Ex *libro decimo septimo ad Sabinum* l. 2. si ager vectigalis. *b*) l. 7. 9. 12. 21. 23. 68. 70. et 72. de vsufructu. *c*) l. 1. 3. 6. 8. et 12. de vsufructu adcrescendo. *d*) l. 1. quando dies vsusfructus legat. cedat. *e*) l. 1. 3. 5. 8. 10. 12. et 29. quibus modis vsusfructus vel vsus amittatur. *f*) l. 2. 4. 6. 8. 10. 12. et 14. de vsu et habitatione. *g*) l. 2. de manumissionibus. *h*) l. 114. de verborum obligatione. *i*) Ex *libro duodeuicesimo ad Sabinum* l. 13. 15. 17. 20. 22. 25. 27. et 29. de vsufructu. *k*) l. 15. quibus modis vsusfructus et vsus amittatur. *l*) l. 1. 3. 5. et 11. de vsufructu earum rerum. *m*) l. 1. si vsusfructus petatur. *n*) l. 12. vsufructuarius quemadmodum caueat. *o*) l. 6. de condictione ob turpem caussam. *p*) l. 1. de condictione furtiua. *q*) l. 2. de condictione triticiaria. *r*) l. 4. de vsu et vsufructu legat. *s*) l. 7. de condit. et demonstrat. *t*) l. 2. de manu-

l) 11.7. *m*) 26.2. *n*) 28.4. *o*) 30.1. *p*) 36.1. *q*) 36.2. *r*) 37.9. *s*) 38.1. *t*) 38.4. *v*) 50.16. *x*) 50.17. *y*) 12.6. *z*) 28.6. *a*) 35.2. *b*) 6.3. *c*) 7.1. *d*) 7.2. *e*) 7.3. *f*) 7.4. *g*) 7.8. *h*) 40.1. *i*) 45.1. *k*) 7.1. *l*) 7.4. *m*) 7.5. *n*) 7.6. *o*) 7.9. *p*) 12.5. *q*) 13.1. *r*) 13.3. *s*) 33.2. *t*) 35.1.

manumiſſis vindicta. *v*) l. 6. de manumiſſis teſtamento. *x*) Ex *libro vndeuiceſimo ad Sabinum* l. 2. de pactis dotalibus. *y*) l. 28. et 30. de legat. et fideic. 1. *z*) l. 1. de dote praelegata. *a*) l. 20. ad SC. Trebellianum. *b*) l. 4. quando dies legat. cedat. *c*) l. 7. de manumiſſis teſtamento. *d*) l. 13. de verborum obligatione. *e*) l. 25. de iure fiſci. *f*) l. 13. de diuerſis regulis iuris. *g*) Ex *libro viceſimo ad Sabinum* l. 32. de legat. et fideic. 1. *h*) l. 71. 73. et 75. de legat. et fideic. 3. *i*) l. 2. de optione legat. *k*) l. 1. de tritico, vino, vel oleo legato. *l*) l. 8. 10. et 12. de inſtructo vel inſtrumento legato. *m*) l. 19. de auro, argento, mundo, ornamentis etc. legatis. *n*) l. 9. de condit. et demonſtrat. *o*) l. 5. et 7. quando dies legat. cedat. *p*) Ex *libro viceſimo primo ad Sabinum* l. 34. 37. 39. 41. et 43. de legat. et fideic. 1. *q*) l. 17. de auro, argento, mundo, ornamentis etc. legatis. *r*) l. 1. de liberatione legata. *s*) l. 9. quando dies legat. cedat. *t*) l. 4. de ſtipulatione ſeruorum. *v*) l. 2. de muneribus et honoribus. *x*) l. 16. de diuerſis regulis iuris. *y*) Ex *libro viceſimo ſecundo ad Sabinum* l. 44. et 47. de legat. et fideic. 1. *z*) l. 45. 47. 49. et 70. de legat. et fideic. 3. *a*) l. 3. de penu legata. *b*) l. 22. de auro, argento, mundo, ornamentis etc. legatis. *c*) l. 5. de regula Catoniana. *d*) Ex *libro viceſimo tertio ad Sabinum* l. 49. de legat. et fideic. 1. *e*) l. 50. de legat. et fideic. 3. *f*) l. 3. de optione legata. *g*) l. 3. 9. 11. et 13. de tritico, vino,

 vel

v) 40. 2. *x*) 40. 4. *y*) 23. 4. *z*) 30. 1. *a*) 33. 4. *b*) 36. 1. *c*) 36. 2. *d*) 40. 4. *e*) 45. 1. *f*) 49. 14. *g*) 50. 17. *h*) 30. 1. *i*) 32. 1. *k*) 33. 5. *l*) 33. 6. *m*) 33. 7. *n*) 34. 2. *o*) 35. 1. *p*) 36. 2. *q*) 30. 1. *r*) 34. 2. *s*) 34. 3. *t*) 36. 2. *v*) 45. 3. *x*) 50. 4. *y*) 50. 17. *z*) 30. 1. *a*) 32. 1. *b*) 33. 9. *c*) 34. 2. *d*) 34. 7. *e*) 30. 1. *f*) 32. 1. *g*) 33. 5.

vel oleo legato. *h*) l. 3. 5. et 7. de liberatione legata. *i*) l. 10. de condit. et demonſtrat. *k*) l. 10. et 12. quando dies legat. cedat. *l*) l. 17. de diuerſis regulis iuris. *m*) Ex *libro viceſimo quarto ad Sabinum* l. 8. de teſtamentaria tutela. *n*) l. 2. de auctoritate et conſenſu tutorum. *o*) l. 50. de legat. et fideic. 1. *p*) l. 52. de legat. et fideic. 3. *q*) l. 3. de annuis legatis. *r*) l. 1. de penu legata. *s*) l. 9. de liberatione legata. *t*) l. 3. et 7. de adimendis vel transferendis legatis. *v*) l. 12. de condit. et demonſtrat. *x*) l. 8. et 14. quando dies legat. cedat. *y*) l. 10. de mortis cauſſa donationibus. *z*) l. 9. de manumiſſis teſtamento. *a*) l. 9. de ſolutionibus et liberationibus. *b*) l. 2. de acceptilatione. *c*) l. 19. de diuerſis regulis iuris. *d*) Ex *libro viceſimo quinto ad Sabinum* l. 7. de his, qui ſui vel alieni iuris. *e*) l. 53. de legat. et fideic. 1. *f*) l. 55. de legat. et fideic. 3. *g*) l. 6. et 8. de peculio legat. *h*) l. 19. de rebus dubiis. *i*) l. 3. ad municipalem. *k*) l. 167. de verborum ſignif. *l*) Ex *libro viceſimo ſexto ad Sabinum* l. 8. de his, qui ſui, vel alieni iuris. *m*) l. 15. 17. 19. et 22. de adopt. et emancipat. *n*) l. 1. de officio praetoris. *o*) l. 3. de officio proconſulis et legati. *p*) l. 2. de officio praeſidis. *q*) l. 1. de officio iuridici. *r*) l. 24. de peculio. *s*) l. 9. et 12. de ritu nuptiarum. *t*) l. 4. de diuortiis et repudiis. *v*) l. 6. de operis libertorum. *x*) Ex *libro viceſimo ſeptimo ad Sabinum.* l. 18.

h) 33.6. *i*) 34.3. *k*) 35.1. *l*) 36.2. *m*) 50.17. *n*) 26.2. *o*) 25.8. *p*) 30.1. *q*) 32.1. *r*) 33.1. *s*) 33.9. *t*) 34.3. *v*) 34.4. *x*) 35.1. *y*) 36.2. *z*) 39.6. *a*) 40.4. *b*) 46.3. *c*) 46.4. *d*) 50.17. *e*) 1.6. *f*) 30.1. *g*) 32.1. *h*) 33.8. *i*) 34.5. *k*) 50.1. *l*) 50.16. *m*) 1.6. *n*) 1.7. *o*) 1.14. *p*) 1.16. *q*) 1.18. *r*) 1.20. *s*) 15.1. *t*) 23.2. *v*) 24.1. *x*) 38.1.

18. et 24. de ſtatu hominum. *y*) l. 3. et 6. de ſtatu liberis. *z*) l. 7. de vſurpation. et vſucap. *a*) l. 90. de verbor. ſignif. *b*) l. 21. de diuerſis regulis iuris. *c*) Ex *libro viceſimo octauo ad Sabinum* l. 45. de receptis. *d*) l. 6. communia praediorum. *e*) l. 33. de iureiurando. *f*) l. 3. 7. 9. 11. 14. 22. et 24. de contrahenda emtione et venditione. *g*) l. 2. 4. 6. 9. 11. et 13. de in diem addictione. *h*) l. 1. de lege commiſſoria. *i*) l. 1. et 4. de periculo et commodo rei venditae. *k*) l. 1. de actionibus emti et venditi. *l*) l. 1. de euictionibus, et duplae ſtipulatione. *m*) l. 7. de operis libertorum. *n*) l. 9. de ſtatu liberis. *o*) l. 17. de verborum obligatione. *p*) l. 2. de cenſibus. *q*) l. 22. de diuerſis regulis iuris. *r*) Ex *libro viceſimo nono ad Sabinum* l. 3. 15. 17. de ſeruitut. praediorum vrbanorum. *s*) l. 10. et 12. commodati. *t*) l. 47. et 49. de contrahenda emtione et venditione. *v*) l. 17. 19. 21. 23. et 25. de euictionibus, et duplae ſtipulatione. *x*) l. 20. de acquirendo rerum dominio. *y*) l. 26. de vſurpat. et vſucap. *z*) l. 10. 12. et 14. de furtis. *a*) l. 23. de diuerſis regulis iuris. *b*) Ex *libro triceſimo ad Sabinum* l. 56. de iudiciis. *c*) l. 43. familiae erciſcundae. *d*) l. 3. et 21. communi diuidundo. *e*) l. 6. de compenſationibus. *f*) l. 7. 9. 11. 14. 16. 19. 21. 23. 29. 31. 35. 45. 47. 51. 53. 55. et 57. pro ſocio. *g*) l. 4. et 13. de praeſcriptis verbis. *h*) l. 5. ſoluto matrimonio. *i*) l. 29. de acquirenda vel amittenda poſſeſſione. *k*) l. 12.

y) 1. 5. *z*) 40. 7. *a*) 41. 3. *b*) 50. 16. *c*) 50. 17. *d*) 4. 8. *e*) 8. 4. *f*) 12. 2. *g*) 18. 1. *h*) 18. 2. *i*) 18. 3. *k*) 18. 6. *l*) 19. 1. *m*) 21. 2. *n*) 38. 1. *o*) 40. 7. *p*) 45. 1. *q*) 50. 15. *r*) 50. 17. *s*) 8. 2. *t*) 13. 6. *v*) 18. 1. *x*) 21. 2. *y*) 41. 1. *z*) 41. 3. *a*) 47. 2. *b*) 50. 17. *c*) 5. 1. *d*) 10. 2. *e*) 10. 3. *f*) 16. 2. *g*) 17. 2. *h*) 19. 5. *i*) 24. 3. *k*) 41. 2.

12. et 14. de solutionibus et liberationibus. *l*) l. 173. de verborum significatione. *m*) l. 26. de diuersis regulis iuris. *n*) Ex *libro tricesimo primo ad Sabinum* l. 5. 7. et 9. de iure dotium. *o*) l. 4. de pactis dotalibus. *p*) l. 7. de donationibus inter virum et vxorem. *q*) l. 7. soluto matrimonio. *r*) l. 3. de curatoribus furioso dandis. *s*) l. 27. de vsurpat. et vsucap. *t*) l. 1. pro dote. *v*) l. 26. de iure fisci. *x*) Ex *libro tricesimo secundo ad Sabinum* l. 1. 3. 5. 9. 11. 13. 15. 17. 19. et 21. de donationibus inter virum et vxorem. *y*) l. 5. de donationibus. *z*) l. 2. et 7. de mortis caussa donationibus. *a*) l. 6. de castrensi peculio. *b*) Ex *libro tricesimo tertio ad Sabinum* l. 34. de iure dotium. *c*) l. 32. de donationibus inter virum et vxorem. *d*) l. 57. de legat. et fideic. 1. *e*) l. 4. de adimendis vel transferendis legatis. *f*) l. 11. de mortis caussa donationibus. *g*) l. 3. de locis et itineribus publicis. *h*) l. 170. de verborum significat. *i*) Ex *libro tricesimo quarto ad Sabinum* l. 4. de rebus creditis. *k*) l. 25. de contrahenda emtione et venditione. *l*) l. 13. de ritu nuptiarum. *m*) l. 10. 12. 16. et 19. de iure dotium. *n*) l. 9. de operis libertorum. *o*) l. 20. de verborum obligatione. *p*) l. 5. de nouat. et delegation. *q*) l. 28. de injuriis et famosis libellis. *r*) l. 27. de iure fisci. *s*) Ex *libro tricesimo quinto ad Sabinum* l. 11. de condictione indebiti. *t*) l. 4. de sponsalibus. *v*) l. 6. de ritu nuptiarum. *x*) l. 21. et 23. de iure dotium. *y*) l. 2. soluto matrimonio. *z*) l. 15. de con-

l) 46. 3. *m*) 50. 16. *n*) 50. 17. *o*) 23. 3. *p*) 23. 4. *q*) 24. 1. *r*) 24. 3. *s*) 27. 10. *t*) 41. 3. *v*) 41. 9. *x*) 49. 14. *y*) 24. 1. *z*) 39. 5. *a*) 39. 6. *b*) 49. 17. *c*) 23. 3. *d*) 24. 1. *e*) 30. 1. *f*) 34. 4. *g*) 39. 6. *h*) 43. 7. *i*) 50. 16. *k*) 12. 1. *l*) 18. 1. *m*) 23. 2. *n*) 23. 3. *o*) 38. 1. *p*) 45. 1. *q*) 46. 2. *r*) 47. 10. *s*) 49. 14. *t*) 12. 6. *v*) 23. 1. *x*) 23. 2. *y*) 23. 3. *z*) 24. 3.

condit. et demonſtrat. *a*) l. 17. de bonorum poſſeſſione contra tabulas. *b*) l. 3. de publicis iudiciis. *c*) l. 18. de captiuis et poſtliminio reuerſis. *d*) Ex *libro triceſimo ſexto ad Sabinum* l. 5. de his, qui ſui vel alieni iuris. *e*) l. 49. de pactis. *f*) l. 6. de ſponſalibus. *g*) l. 27. et 29. de iure dotium. *h*) l. 33. de donationibus inter virum et vxorem. *i*) l. 12. 14. et 19. ſoluto matrimonio. *k*) l. 1. 3. 5. 7. 9. et 11. de impenſis in res dotales factis. *l*) l. 7. de actione rerum amotarum. *m*) l. 10. de teſtamentaria tutela. *n*) l. 28. de teſtamento militis. *o*) l. 28. et 30. de diuerſis regulis iuris. *p*) Ex *libro triceſimo ſeptimo ad Sabinum* l. 3. et 14. de tutelis. *q*) l. 11. de teſtamentaria tutela. *r*) l. 2. de legitimis tutoribus. *s*) Ex *libro triceſimo octauo ad Sabinum* l. 20. de ſtatu hominum. *t*) l. 3. de officio praetoris. *v*) l. 6. et 15. de tutelis. *x*) l. 12. et 15. de teſtamentaria tutela. *y*) l. 3. de legitimis tutoribus. *z*) l. 4. de curatoribus furioſo dandis. *a*) l. 172. de verborum ſignificatione. *b*) Ex *libro triceſimo nono ad Sabinum* l. 2. de officio iuridici. *c*) l. 6. et 16. de teſtamentaria tutela. *d*) l. 1. de tutoribus et curatoribus datis. *e*) l. 2. de fideiuſſoribus et nominatoribus. *f*) l. 1. de fideiuſſ. et mandat. *g*) l. 17. de furtis. *h*) l. 173. de verborum ſignificat. *i*) Ex *libro quadrageſimo ad Sabinum* l. 1. de pigneratitia actione. *k*) l. 18. mandati. *l*) l. 5. et 7. de auctoritate et conſenſu tutor. *m*) l. 22. de

a) 35. 1. *b*) 37. 4. *c*) 48. 1. *d*) 49. 15. *e*) 23. 6. *f*) 2. 14. *g*) 23. 1. *h*) 23. 3. *i*) 24. 1. *k*) 24. 3. *l*) 25. 1. *m*) 25. 2. *n*) 26. 2. *o*) 29. 1. *p*) 50. 17. *q*) 26. 1. *r*) 26. 2. *s*) 26. 4. *t*) 1. 5. *v*) 1. 14. *x*) 26. 1. *y*) 26. 2. *z*) 26. 4. *a*) 27. 10. *b*) 50. 16. *c*) 1. 20. *d*) 26. 2. *e*) 26. 5. *f*) 27. 7. *g*) 46. 1. *h*) 47. 2. *i*) 50. 16. *k*) 13. 7. *l*) 17. 1. *m*) 26. 8.

de acquirendo rerum dominio. *n*) l. 19. 21. et 25. de furtis. *o*) Ex *libro quadragesimo primo ad Sabinum* l. 57. de iudiciis. *p*) l. 41. ad legem Aquiliam. *q*) l. 35. de noxalibus actionibus. *r*) l. 4. de condictione furtiua. *s*) l. 4. de pigneratitia actione. *t*) l. 11. depositi. *v*) l. 28. de contrahenda emtione et venditione. *x*) l. 14. de praescriptis verbis. *y*) l. 18. de solutionibus et liberationibus. *z*) l. 1. de priuatis delictis. *a*) l. 3. 5. 7. 23. 25. 27. 29. 31. 33. 36. 39. 41. 43. et 45. de furtis. *b*) Ex *libro quadragesimo secundo ad Sabinum* l. 50. de pactis. *c*) l. 34. de dolo malo. *d*) l. 20. et 44. ad legem Aquiliam. *e*) l. 7. de condictione furtiua. *f*) l. 15. de praescriptis verbis. *g*) l. 31. de euictionibus et duplae stipulatione. *h*) l. 33. 35. et 37. de damno infecto. *i*) l. 6. de donationibus. *k*) l. 26. de verborum obligatione. *l*) l. 46. et 48. de furtis. *m*) l. 2. de tigno iuncto. *n*) l. 3. arborum furtim caesarum. *o*) l. 30. et 32. de iniuriis et famosis libellis. *p*) l. 1. de proxeneticis. *q*) l. 174. de verborum significatione. *r*) l. 31. de diuersis regulis iuris. *s*) Ex *libro quadragesimo tertio ad Sabinum* l. 23. de condictione indebiti. *t*) l. 1. de condictione sine caussa. *v*) l. 41. de peculio. *x*) l. 19. mandati. *y*) l. 29. de contrahenda emtione et venditione. *z*) l. 34. de donation. inter virum et vxorem. *a*) l. 5. de tutelae et rationibus distrahendis. *b*) l. 24. de peculio legato. *c*) l. 40. de damno infecto. *d*) l. 23.

n) 41. 1. *o*) 47. 2. *p*) 5. 1. *q*) 9. 2. *r*) 9. 4. *s*) 13. 1. *t*) 13. 7. *v*) 16. 3. *x*) 18. 1. *y*) 19. 5. *z*) 46. 3. *a*) 47. 1. *b*) 47. 2. *c*) 2. 14. *d*) 4. 3. *e*) 9. 2. *f*) 13. 1. *g*) 19. 5. *h*) 21. 2. *i*) 39. 2. *k*) 39. 5. *l*) 45. 1. *m*) 47. 2. *n*) 47. 3. *o*) 47. 7. *p*) 47. 10. *q*) 50. 14. *r*) 50. 16. *s*) 50. 17. *t*) 12. 6. *v*) 12. 7. *x*) 15. 1. *y*) 17. 1. *z*) 18. 1. *a*) 24. 1. *b*) 27. 3. *c*) 33. 8. *d*) 39. 2.

l. 23. de acquirendo rerum dominio. *e*) l. 3. de fideiuss. et mandat. *f*) l. 1. 3. 5. et 7. de solutionibus et liberationibus. *g*) l. 2. de priuatis delictis. *h*) l. 32. de diuersis regulis iuris. *i*) Ex *libro quadragesimo quarto ad Sabinum* l. 37. de dolo malo. *k*) l. 32. de contrahenda emtione et venditione. *l*) l. 9. de aedilitio edicto. *m*) l. 23. 25. et 27. de auro, argento, mundo legat. *n*) l. 7. de donationibus. *o*) l. 12. de mortis caussa donationibus. *p*) l. 1. ad legem Iuliam peculatus. *q*) Ex *libro quadragesimo quinto ad Sabinum* l. 4. de negotiis gestis. *r*) l. 42. pro socio. *s*) l. 10. de operis noui nunciatione. *t*) l. 36. de rebus auctoritate iudicis possidendis. *v*) l. 4. de fideiuss. et mandat. *x*) l. 22. de solut. et liberat. *y*) l. 176. de verbor. signif. *z*) l. 34. de diuers. reg. iuris. *a*) Ex *libro quadragesimo sexto ad Sabinum* l. 4. de transactionibus. *b*) l. 24. de condictione indebiti. *c*) l. 10. de action. emti et venditi. *d*) l. 32. de euictionibus et duplae stipulat. *e*) l. 29. de verbor. obligat. *f*) l. 5. de fideiuss et mandat. *g*) l. 1. 6. et 8. de nouat. et delegat. *h*) Ex *libro quadragesimo septimo ad Sabinum* l. 3. si quis in ius vocatus non ierit. *i*) l. 5. si ex noxali caussa agatur. *k*) l. 11. si quis cautionibus. *l*) l. 18. et 25. de condictione indebiti. *m*) l. 9. de eo, quod certo loco. *n*) l. 21. mandati. *o*) l. 35. de iure dotium. *p*) l. 10. de obligat. et action. *q*) l. 30. et 32. de verb. obligat. *r*) l. 3. de duobus reis constituendis. *s*) l. 6. et 8. de fideiuss. et

 man-

e) 41. 1. *f*) 46. 1. *g*) 46. 3. *h*) 47. 1. *i*) 50. 17. *k*) 4. 3. *l*) 18. 1. *m*) 21. 1. *n*) 34. 2. *o*) 39. 5. *p*) 39. 6. *q*) 48. 13. *r*) 3. 5. *s*) 17. 2. *t*) 39. 1. *v*) 42. 5. *x*) 46. 1. *y*) 46. 3. *z*) 50. 16. *a*) 50. 17. *b*) 2. 15. *c*) 12. 6. *d*) 19. 1. *e*) 21. 2. *f*) 45. 1. *g*) 46. 1. *h*) 46. 2. *i*) 2. 5. *k*) 2. 9. *l*) 2. 11. *m*) 12. 6. *n*) 13. 4. *o*) 17. 1. *p*) 23. 3. *q*) 44. 7. *r*) 45. 1. *s*) 45. 2.

mandat. *t*) l. 9. de nouat. et delegat. *v*) l. 24. de ſolut. et liberat. *x*) l. 6. de acceptilatione. *y*) l. 177. de verborum ſignificat. *z*) Ex *libro quadrageſimo octauo ad Sabinum* l. 24. de inofficioſo teſtamento. *a*) l. 14. commodati. *b*) l. 36. et 38. de iure dotium. *c*) l. 8. de auctorit. et conſenſu tutor. *d*) l. 8. vt legatorum ſeu fideicommiſſorum ſeruandorum cauſſa caueatur. *e*) l. 1. 34. et 36. de verborum obligatione. *f*) l. 5. 7. 9. 11. et 13. de ſtipulat. ſeruorum. *g*) l. 2. de nouat. et delegat. *h*) l. 8. de acceptilatione. *i*) l. 35. de diuerſis regulis iuris. *k*) Ex *libro quadrageſimo nono ad Sabinum* l. 2. de hereditate vel actione vendita. *l*) l. 3. et 38. de verborum obligatione. *m*) l. 178. de verbor. ſignif. *n*) Ex *libro quinquageſimo ad Sabinum* l. 46. ad legem Aquiliam. *o*) l. 12. de adimendis vel transferendis legatis. *p*) l. 41. 43. 45. et 47. de verborum obligatione. *q*) l. 7. et 13. de acceptilatione. *r*) Ex *libro quinquageſimo primo ad Sabinum* l. 13. de iurisdictione. *s*) l. 6. de capite minutis. *t*) l. 59. de iudiciis. *v*) l. 1. de in litem iurando. *x*) l. 33. de euict. et duplae ſtipulatione. *y*) l. 55. de re iudicata. *z*) l. 179. de verb. ſignif. *a*) l. 37. de diuerſis reg. iuris. *b*) Ex *libro de omnibus tribunalibus primo* l. 4. de officio praetorum. *c*) l. 5. de offic. praeſid. *d*) l. 7. de tutoribus et curator. datis. *e*) l. 2. 4. et 7. de ſuſpectis tutoribus. *f*) l. 3. vbi pupillus educari vel morari debeat. *g*) l. 6. de curatoribus furioſo dandis. *h*) Ex *libro de*

t) 46. 1. *v*) 46. 2. *x*) 46. 3. *y*) 46. 4. *z*) 50. 16. *a*) 5. 2. *b*) 13. 6. *c*) 23. 3. *d*) 26. 8. *e*) 36. 3. *f*) 45. 1. *g*) 45. 3. *h*) 46. 2. *i*) 46. 4. *k*) 50. 17. *l*) 18. 4. *m*) 45. 1. *n*) 50. 16. *o*) 9. 2. *p*) 34. 4. *q*) 45. 1. *r*) 46. 4. *s*) 2. 1. *t*) 4. 5. *v*) 5. 1. *x*) 12. 3. *y*) 21. 2. *z*) 42. 1. *a*) 50. 16. *b*) 50. 17. *c*) 1. 14. *d*) 1. 18. *e*) 26. 5. *f*) 26. 10. *g*) 27. 2. *h*) 27. 10.

de omnibus tribunalibus altero l. 15. de iurisdictione. *i*) l. 5. de fundo dotali. *k*) l. 6. et 8. de rebus eorum, qui sub tutela. *l*.) l. 31. de rebus auctoritate iudicis possidendis. *m*) l. 198. de verb. signif. *n*) Ex *libro de omnibus tribunalibus tertio* l. 2. de officio eius, cui mandata est iurisdictio. *a*) l. 16. de iurisdictione. *p*) l. 35. de iniuriis et famosis libellis. *q*) l. 11. de appellationibus et relation. *r*) Ex *libro de omnibus tribunalibus quarto* l. 1. de feriis et dilationibus. *s*) l. 69. 71. 73. de iudiciis. *t*) l. 59. de re iudicata. *v*) Ex *libro de omnibus tribunalibus quinto* l. 8. de transactionibus. *x*) l. 1. de alimentis et cibariis legatis. *y*) l. 35. de acquirenda vel amittenda possessione. *z*) l. 6. de confessis. *a*) Ex *libro de omnibus tribunalibus octauo* l. 6. et 8. de tutoribus et curatoribus datis. *b*) l. 1. de extraordinariis cognitionibus. *c*) l. 3. de proxeneticis. *d*) l. 199. de verbor. signif. *e*) Ex *libro de omnibus tribunalibus nono* l. 17. ad exhibendum. *f*) l. 38. de religiosis et sumtibus funerum. *g*) Ex *libro excusationum* l. 7. de excusationibus. *h*) Ex *libro de officio consularium* l. 25. de rebus creditis. *i*) Ex *libro de officio curatoris reip.* l. 33. de vsuris et fructibus. *k*) l. 4. de decretis ab ordine faciendis. *l*) l. 5. de operibus publicis. *m*) l. 1. et 15. de pollicitationibus. *n*) Ex *libro de officio praefecti vigilum* l. 2. de officio praefecti vigilum. *o*) Ex *libro de officio praefecti vrbi* l. 1. de officio praefecti vrbi. *p*) l. 4. de officio praefecti vigilum. *q*) Ex *libro*

i) 2. 1. *k*) 23. 5. *l*) 27. 9. *m*) 42. 5. *n*) 50. 16. *o*) 1. 21. *p*) 2. 1. *q*) 47. 10. *r*) 49. 1. *s*) 2. 12. *t*) 5. 1. *v*) 42. 1. *x*) 2. 15. *y*) 34. 1. *z*) 41. 2. *a*) 42. 2. *b*) 26. 5. *c*) 50. 13. *d*) 50. 14. *e*) 50. 16. *f*) 10. 4. *g*) 11. 7. *h*) 27. 1. *i*) 12. 1. *k*) 22. 1. *l*) 50. 9. *m*) 50. 10. *n*) 50. 12. *o*) 1. 15. *p*) 1. 12. *q*) 1. 15.

bro de officio praetoris tutelaris l. 3. 5. et 9. de excusationibus. *r*) Ex *libro de officio quaestoris* l. 1. de officio quaestoris. *s*) Ex *libro pandectarum* l. 24. de rebus creditis. *t*) l. 34. de liberali caussa. *v*) Ex *libro regularum* l. 17. de testibus. *x*) l. 25. de obligat. et action. *y*) Ex *libro de sponsalibus* l. 2. et 12. de sponsalibus. *z*) Citatur in *notis ad Aristonem* l. 9. de iure codicill. *a*) In *notis ad Marcellum* l. 27. de pignoribus et hypoth. *b*) l. 28. §. 1. de administr. et peric. tutor. *c*) In *notis ad Papinianum* l. 31. §. 2. de negotiis gestis. *d*) l. 3. pr. de administrat. rerum ad ciuitatem pertinentium. *e*)

§. XLIV.

Quanta fuerit Vlpiani auctoritas, ex eius vitae tota recensione elucet. Imperatores eum non modo honorabant, sed in oculis ferebant, qui adeo volebant ab saluberrimis tanti viri consiliis dependere. Alexander Iustitiae caussa eum semper velut Pythiam secum habere voluit consulendum: et si quando alium adhibuit, Vlpianum quoque rogari iussit. *f*) Neque illum veritus est suum constituere tutorem: *g*) imo praefectum praetorio et parentem suum vocare: *h*) vt alibi *i*) praefectum annonae, Iurisconsultum, et amicum suum. *k*) Nam et principibus suis vtilissimus, et populo salutaris vtplurimum esse studuit: qui pro insigni iuris prudentia omnibus cauere, ac velut oraculum de fortunis suis inter-

r) 27. 1. *s*) 1. 13. *t*) 12. 1. *v*) 40. 12. *x*) 22. 5. *y*) 44. 7. *z*) 23. 1. *a*) 29. 7. *b*) 20. 1. *c*) 26. 7. *d*) 3. 5. *e*) 50. 8.
f) LAMPRIDIVS Alexandro Seuero c. 31. *g*) Ibid. c. 51.
h) L. 4. C. de locato et conducto. *i*) L. 4. C. de contrahenda et committenda stipulatione. *k*) Plura Vlpiani encomia collegit IOH. WOLFGANGVS FREYMONIVS symphonia iuris p. 501. seqq.

interrogantibus respondere potuit. Hinc ZOSIMVS *l*) eum vocat *νομοθέτην ἄριστον, καὶ τὸ παρὸν εὖ διαθῆναι, καὶ τὸ μέλλον εὐστόχως συνιδεῖν δυνατὸν, iurisconsultum praestantissimum, qui et rebus praesentibus recte vti, et futura callide prospicere poterat.* Saltem ex ingenii monumentis, vel ruderibus potius eorum ac parietinis, quas Triboniani industria nobis conseruauit, intelligere facile quisque potest, eum Graece et Latine doctissimum fuisse, et in praestantissimis vtriusque linguae scriptoribus bene versatum: siquidem ipse ex Graecis Homerum et Hippocratem, ex Latinis Ciceronem, Iunium Gracchum et Fenestellam, ac praesertim tersissimae Latinitatis ICtos, Q. Mucium Scaeuolam, Ser. Sulpicium, M. Porcium Catonem, M. Iunium Brutum, P. Rutilium Rufum, C. Aquilium Gallum, C. Aulum Ofilium, Aufidium Namusam, P. Gellium, C. Trebatium Testam, Alfenum Varum, Q. Antistium Labeonem, C. Ateium Capitonem, plures alios, non dicam legit, sed in succum penitus et in sanguinem conuertit. LAMPRIDIVS *m*) Vlpianum iuris peritissimum vocat: et Alexandrum Seuerum ideo summum ait *n*) imperatorem fuisse, quod eius consiliis praecipue remp. rexit. Illi tantum a MODESTINO aliisque tributum est, vt vertex legum, nobilissimus *o*) atque egregius *p*) diceretur: atque inter coryphaeos legum prudentum scriberetur. *q*) A DIOCLETIANO imperatore vir prudentissimus, *r*) a IVSTINIANO vir disertissimus, *s*) summi ingenii, *t*) et sapientissimus:

l) Lib. 1. cap. 11. *m*) Alexandro Seuero c. 68. *n*) Ibid. c. 51. *o*) L. 4. D. de excusat. *p*) L. 2. D. qui pet. cur. *q*) L. 13. §. 2. D. de excusat. *r*) L. 11. C. de quaest. *s*) L. fin. C. de instit. et subst. *t*) L. 1. §. 9. C. de cad. toll.

ſimus nominatur. *v*) Fuit enim Vlpianus, etiam ex CAROLI MOLINAEI ſententia, *x*) prae ceteris polyhiſtor, omniumque et politicarum, et oeconomicarum, etiam minutiſſimarum rerum et ſcientia, et vſu callentiſſimus, vt paſſim in toto iure leges eius oſtendunt. Illuſtris D. EVERH. OTTO, *y*) *nemo*, inquit, *iurisprudentum tanta phyſicarum, medicarum, politicarum, oeconomicarum, etiam exoticarum rerum ſcientia clarus fuit, quam noſter Vlpianus. Si titulos pandectarum de re militari, aedilitio edicto, de tritico, de auro et argento, de penu, de inſtructo, vel inſtrumento legato, aliosque percurras, omnem rem bellicam, forenſem, medicam, inſtitoriam, ruſticam, vrbanam, fabrilem, veſtiariam, nauticam, et vnguentariam eum calluiſſe deprehendes. Nulla, illius aetate, de termino moto actio erat inter eruditos: nullus praetor de iuriſdictione cognoſcebat. Propter inertiam multorum, et exigua naturae praeſidia, tum quidem plures artes erant conſtitutae: et ſatis decantatum erat, eum, qui vbiuis eſt, nullibi eſſe: fabrilia fabros tractare debere. Sed qui in rep. excellere volebat, omnia, quae a ſapientibus tradita fuerant, ſummo ſtudio et cura diſcebat: omnium rerum, quae libero homine ſunt dignae, vna credebatur eſſe doctrina, vnus contextus diſciplinarum. Qui iuriſconſultus, idem theologus, idem rerum diuinarum et humanarum peritus. Humani autem ingenii imbecillitas, et breue vitae ſpatium, et longa ſingularum artium cognitio, excellentia quaeuis ingenia monebat, vt a potiore diſciplina, in qua conſenuerant, tantum nominari voluerint.*

§. XLV.

v) Nouell. 97. c. 6. §. 1. extr. *x*) Tractatu commerciorum n. 775. *y*) Orat. de vera, non ſimulata ICtorum philoſophia.